

Městská knihovna v Praze

Waverley

Walter Scott

Hledáte místo, kde...

... můžete celý den studovat nebo pracovat?

... seženete knížku pro zábavu, do školy, k poučení?

... stahujete e-knihy, posloucháte hudbu, tisknete 3D?

... osobně potkáte české i světové autory?

... můžete zajít na koncert, filmy artové i 3D?

Právě jste ho našli!

Městská knihovna v Praze

41 poboček, **3** pojízdné knihovny, **4 000** akcí ročně,
2 000 000 dokumentů, **60** Kč za registraci

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.e-knihovna.cz

www.facebook.com/knihovna

Městská knihovna v Praze

Waverley

aneb Před šedesáti lety

Walter Scott

Přeložila Hana Skoumalová

Znění tohoto textu vychází z díla [Waverley aneb Před šedesáti lety](#) tak, jak bylo vydáno v Praze Státním nakladatelstvím krásné literatury a umění v roce 1962. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Walter Scott: Waverley), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 27. 8. 2018.

OBSAH

Předmluva	9
Kapitola I Úvodní.....	11
Kapitola II <i>Waverley-Honour – Pohled zpátky</i>	15
Kapitola III <i>Vzdělání</i>	23
Kapitola IV <i>Vzdušné zámky</i>	28
Kapitola V <i>Volba povolání</i>	33
Kapitola VI <i>Waverley se loučí</i>	41
Kapitola VII <i>Jízdní posádka ve Skotsku</i>	48
Kapitola VIII <i>Skotský zámek před šedesáti lety</i>	52
Kapitola IX <i>Ještě o panském sídle a jeho okolí</i>	57
Kapitola X <i>Rose Bradwardinová a její otec</i>	63
Kapitola XI <i>Hostina</i>	69
Kapitola XII <i>Lítost a smíření</i>	79
Kapitola XIII <i>Lépe využitý den než předešlý</i>	86
Kapitola XIV <i>Objev – Waverley zdomácňuje v Tully-Veolanu</i>	95
Kapitola XV <i>Creagh a jeho následky</i>	102
Kapitola XVI <i>Objevuje se neočekávaný spojenec</i>	110
Kapitola XVII <i>Skrýše horalského lupiče</i>	118
Kapitola XVIII <i>Waverley pokračuje v cestě</i>	123
Kapitola XIX <i>Náčelník a jeho sídlo</i>	133
Kapitola XX <i>Horalská hostina</i>	140
Kapitola XXI <i>Náčelníkova sestra</i>	146
Kapitola XXII <i>Horalské písně milostné</i>	150
Kapitola XXIII <i>Waverley zůstává v Glennaquoichu</i>	160
Kapitola XXIV <i>Hon na jeleny a jeho následky</i>	165
Kapitola XXV <i>Novinky z Anglie</i>	174
Kapitola XXVI <i>Vysvětlení</i>	183
Kapitola XXVII <i>O témž předměť</i>	188
Kapitola XXVIII <i>Dopis z Tully-Veolanu</i>	196

Kapitola XXIX <i>Waverleyho zas přivítá nížina po výpravě na...</i>	203
Kapitola XXX <i>Ukazuje, že ztráta podkovy může způsobit velkou nepříjemnost</i>	213
Kapitola XXXI <i>Vyšetřování</i>	220
Kapitola XXXII <i>Porada a co z ní vzešlo</i>	229
Kapitola XXXIII <i>Důvěrník</i>	235
Kapitola XXXIV <i>Situace se trochu lepší</i>	240
Kapitola XXXV <i>Dobrovolník z doby před šedesáti lety</i>	243
Kapitola XXXVI <i>Příhoda</i>	247
Kapitola XXXVII <i>Waverley je stále ještě v nebezpečí</i>	252
Kapitola XXXVIII <i>Noční dobrodružství</i>	258
Kapitola XXXIX <i>Cesta pokračuje</i>	264
Kapitola XL <i>Starý a nový známý</i>	271
Kapitola XLI <i>Záhada se vysvětluje</i>	277
Kapitola XLII <i>Vojenský oběd</i>	284
Kapitola XLIII <i>Ples</i>	291
Kapitola XLIV <i>Pochod</i>	298
Kapitola XLV <i>Příhoda, která podnítlí marné úvahy</i>	304
Kapitola XLVI <i>Předvečer bitvy</i>	309
Kapitola XLVII <i>Bitva</i>	314
Kapitola XLVIII <i>Nenadálá těžkost</i>	321
Kapitola XLIX <i>Anglický zajatec</i>	327
Kapitola L <i>Dost bezvýznamná</i>	333
Kapitola LI <i>Milostné a politické pletky</i>	338
Kapitola LII <i>Společenské a milostné pletky</i>	345
Kapitola LIII <i>Fergus nápadníkem</i>	351
Kapitola LIV <i>„A nestálý až běda“</i>	356
Kapitola LV <i>Zármutek statečného muže</i>	360
Kapitola LVI <i>Waverley se činí</i>	364
Kapitola LVII <i>Pochod</i>	369
Kapitola LVIII <i>Svár v ležení krále Agramanta</i>	375

Kapitola LIX <i>Šarvátka</i>	386
Kapitola LX <i>Kapitola plná nehod</i>	394
Kapitola LXI <i>Cesta do Londýna</i>	399
Kapitola LXII <i>Co teď?</i>	404
Kapitola LXIII <i>Spoušť</i>	413
Kapitola LXIV <i>Výměna zkušeností</i>	421
Kapitola LXV <i>Další vysvětlení</i>	426
Kapitola LXVI <i>„Mílek má přece jen svědomí a všechno nám...“</i>	434
Kapitola LXVII <i>„Krátké námluvy věstí v manželství štěstí“</i>	440
Kapitola LXVIII <i>„Již zítra! Ó, toť náhle! Šetřte ho, ó šetřte!“</i>	447
Kapitola LXIX <i>„Nastává pouť smuteční, zastřeně zní buben, máry truchle ční“</i>	454
Kapitola LXX <i>Dulce domum</i>	461
Kapitola LXXI <i>„To není můj domov, to známé stavení“</i>	465
Kapitola LXXII <i>Dovětek, který měl být předmluvou</i>	474

*„Od kteréhoto krále, panáku?
mluv, nebo umři!“*

— SHAKESPEARE,
JINDŘICH IV., část II

Předmluva

Mé rané vzpomínky na horalskou přírodu a zvyky horalů, obsazené v básni „Panna jezerní“, měly takový úspěch, že jsem si umínil pokusit se o něco takového v próze. Pobýval jsem hodně v kraji horalů v dobách, kdy byl ještě proti dnešní době málo přístupný a málo navštěvovaný, a poznal jsem mnoho starých bojovníků z r. 1745, kteří jako všichni vysloužilci vybojovali pro posluchače své bitvy zas a zas. Hned mi napadlo, že staré tradice a statečnost těchto lidí, kteří si v tomto civilizovaném věku a kraji uchovali zvláštní způsob života z dřevních dob lidské společnosti, by byly vhodným námětem pro román, jestli to ovšem nakonec nebude jen podivný příběh pokažený mým podáním.

S takovým úmyslem jsem napsal asi třetinu prvního dílu Waverleyho. Zesnulý John Ballantyne, knihkupec v Edinburghu, inzeroval jeho vydání pod názvem „Waverley aneb Před padesáti lety“, později změněným na „Před šedesáti lety“, aby doba vyličených událostí byla správně označena, až román skutečně vyjde. Když jsem došel tuším až k sedmé kapitole, ukázal jsem práci jednomu známému kritikovi a ten o ní neprojevil valné mínění; těšil jsem se už tehdy jistému věhlasu jako básník a nechtěl jsem, aby mě on připravil tento pokus o novou literární formu. Odložil jsem tedy započatou práci bez lítosti a bez výčitek. Dodávám, že tento nepřiznivý soud mého bystrého přítele vyvrátili mí čtenáři, ale jeho dobrému vkusu to nemůžeme vytýkat; rukopis, který dostal k posouzení, sahal jen tam, kdy odchází hrdina do Skotska, a vlastní příběh, který čtenáře tak zaujal, tudíž ještě nezačal.

Tak či onak, odložil jsem ten kus rukopisu do zásuvky starého psacího stolu, a když jsem se pak r. 1811 přistěhoval do Abbotsfordu, stůl přišel do podkrovní komory a zapomnělo se na něj. Občas jsem pomýšlel při své literární tvorbě na to, že budu v započatém románu pokračovat, ale marně jsem hledal, co jsem už napsal, na místech, která jsem měl na dosah, a napsat to z paměti znovu, na to jsem byl líný; a tak jsem svůj úmysl vždycky zas odložil.

Dvě věci mi obzvlášť připomněly založený rukopis. Jednak práce na posmrtném vydání děl zesnulého Josepha Struta, vynikajícího spisovatele a starožitníka. Zejména pak rostoucí zasloužená sláva slečny Edgeworthové, jejíž irské obrázky seznámily Angličany s jejich veselými, dobrosrdečnými irskými sousedy tak důvěrně, že se vpravdě zasloužila o dovršení unie víc než všechny zákony a nařízení dohromady.

Nedělal jsem si naděje, že bych se vyrovnal své vzácné přítelkyni v systému humoru, dojemné něze a obdivuhodném taktu, jimiž její dílo oplývá, ale chtěl jsem se pokusit udělat pro svou vlast něco takového, co udělala slečna Edgeworthová pro Irsko – něco, co by představilo její obyvatele obyvatelům sesterského království v příznivějším světle, než je znali dosud, čímž bych vzbudil sympatie k jejich ctnostem a shovívavost k jejich slabostem. Domníval jsem se, že nedostatky nadání vynahradím důkladnou znalostí látky, neboť jsem sjezdil skoro celé Skotsko, na horách i v nížině, seznámil se se starší i současnou generací a od dětství se volně a nenuceně stýkal s krajany všech stavů, od skotského paira až po skotského sedláka. Často jsem na to myslíval a teoreticky jsem si stavěl vysoké cíle, ač jsem snad v praxi na ně nestačil.

Jednou jsem hledal pro svého hosta rybářské náčiní a napadlo mi podívat se do zmíněného psacího stolu, kam jsem takové věci ukládal. S obtížemi jsem stůl našel, a pátraje po vlasech a muškách, přišel jsem na dávno ztracený rukopis. Hned jsem se dal do pokračování podle původního úmyslu. A musím se přiznat, že způsob, jakým jsem příběh psal, nezasloužil si úspěch, kterého se později románu dostalo. Waverleyho příběhu jsem věnoval tak málo péče, že jsem si ani nenačrtl určitý plán práce. Popsat Waverleyho dobrodružné putování s horalským kateránem¹ Beanem Leanem nebylo celkem žádné umění. Ale tak to právě nejlépe vyhovovalo mému záměru a umožňovalo mi to vylíčit krajinu a mravy podle skutečnosti; jinak bych je asi nebyl dokázal vylíčit tak působivě.

Waverley vyšel r. 1814 a titulní list nenesl jméno autorovo, takže si dílo musilo razit cestu bez obvyklých doporučení. Nějaký čas to šlo pomalu, ale asi po třech měsících si získalo takovou popularitu, že by to bylo uspokojilo i mnohem bujnější naděje, než jeho autor kdy choval.

¹ Záškodník ze skotské Vysočiny. Pozn. překl.

Kapitola I

Úvodní

Zvolil jsem název pro své dílo po důkladné a zralé úvaze, jak si toho řádná věc od uvážlivého člověka žádá. Už nad prvním obecným pojmenováním jsem se dost nadumal a navybíral, ač jsem mohl prostě sáhnout po příkladu předchůdců po nějakém halasném a libozvučném jménu, jakých je v anglických dějinách a v anglickém místopise na sta, a dát je svému dílu a hrdinovi. Ale ouha! Čeho jiného se mohli mí čtenáři nadát od takových kavalírských jmen jako Howard, Mordaunt, Mortimer či Stanley, nebo zas od takových unylých a romantických jmen jako Belmour, Belville, Belfield a Belgrave než stránek plných posedlostí jako ty, které za posledních padesát let byly takovými jmény křtěny? Přiznám se skromně, že nejsem na své zásluhy nijak domýšlivý, a proto se také nechci zbytečně stavět proti ustáleným představám; a tak jsem jako panický rytíř s čistým štítem zvolil pro svého hrdinu Waverley, jméno bez poskvrny, které zatím nemá zvuk ani dobrý, ani špatný, a teprve čtenář mu ho vlídně propůjčí. Avšak ještě hůř se mi vybíral druhý, dodatečný název, neboť ten, jakkoliv krátký, zavazuje, lze-li tak říci, autora, aby vylíčil scenerii, vykreslil postavy a zosnoval příběhy přesně vymezeným způsobem. Kdybych například na titulní straně uvedl „Waverley, příběh ze zašlých dob“, jistě by se pak každý čtenář mého románu nadál, že se tam dočte o nějakém zámku, nejméně takovém jako Udolfo, jehož východní křídlo je už dlouho pusté, a klíče od zámku ztraceny nebo uloženy u staříckého stolníka nebo kastelána, jemuž je pak v polovině druhého dílu souzeno dobelhat se s hrdinou nebo hrdinkou k zříceninám. Což by už ze samé titulní strany nehoukala sova a necvrčel cvrček? A kdybych chtěl zachovat jen trochu dekorum, směl bych pak vůbec vylíčit nějakou živější scénu kromě šprýmů neotesaného, leč věrného komorníka, nebo žvatlání hrdičiny komorné o hrůzostrašných historiích, které přeslechla v čeledníku? Kdyby můj

titul zněl „Waverley, německý rytířský román“, nikdo nebude tak tupý, aby si hned nepředstavil nějakého zhýralého opata, tyranského vévodu, tajný a mystický řád rosenkruciánů a illuminátů se vším příslušenstvím, jako jsou černé kutny, jeskyně, dýky, elektrické stroje, propadliště a zlodějské lucerny. A kdybych byl raději nazval své dílo Romantický příběh, už bych byl předpověděl, že tu půjde o hrdinku s bohatým kaštanovým vlasem a s harfou, která jí v její samotě skýtá nyvou útěchu a kterou naštěstí vždycky dokáže přenést z hradu do malé chýše, ač přitom někdy musí skočit z okna ve druhém patře a nejednou po cestě zabloudí, když jde pěšky, sama, bez průvodce, jen s růžolící venkovskou dívčinou, jejímuž nářečí skoro nerozumí. A naopak, kdyby můj Waverley nesl název „Příběh z naší doby“, nechtěl bys po mně, milý čtenáři, skvělý obraz vznešené společnosti, několik lehounce zastřených skandálních historek, čím pikantnějších, tím lépe? Hrdinku z Grosvenor Square a hrdinu z klubu Ekvipáž nebo Čtyřspřeží, řadu vedlejších postav z elegantní společnosti v ulici královny Anny ve Východní čtvrti nebo šviháky od policejního soudu na Bow Street. Takto bych mohl ještě dál dokazovat, jak velmi záleží na titulu, a přitom se chlubit důkladnou znalostí všech přísad, které tvoří román či novelu různých druhů. Avšak dosti, nechci si déle zahrávat s trpělivostí čtenáře, který už se jistě nemůže dočkat, jak se spisovatel, tak zběhlý v různých druzích svého umění, nakonec rozhodl.

Tím, že jsem určil dobu svého příběhu šedesát let před dnešním dnem, 1. listopadu 1805, dávám svým čtenářům na srozuměnou, že na následujících stránkách nenajdou rytířský román ani příběh o současných mravech, že můj hrdina nebude mít železo na ramenou jako za dávných dob, ani na podpatcích, jak je to dnes v módě na Bond Street, a že mé slečny nebudou oděny „v purpur a brokát“ jako ta lady Alice ve staré baladě, ani zas nebudou tak chudičce nahé jako naše moderní dámy na večírku. Už podle doby, kterou jsem si vybral, pozná soudný kritik, že chci ve svém románě líčit spíše lidi než mravy. Má-li být vyprávění o mravech zajímavé, musí být buď z dob tak dávných, že už proto zaslouží naší úcty, nebo musí být živým odrazem toho, co se nám

denně odehrává před očima a poutá nás svou novotou. A tak drátěná košile našich předků nebo trojitě kožešinou podšitý plášť našich šviháků je – ač pokaždé jinak – zcela vhodným oděním pro románovou postavu; avšak kdo chce obléci svého hrdinu zvlášť působivě, nedá mu jistě úbor dvořana Jiřího Druhého, úbor bez límce, s širokými rukávy a nízkými kapsami. Totéž platí stejnou měrou o gotickém sídle: zšeřelá barevná okna, vysoká chmurná střecha, těžký dubový stůl, ozdobený kančími hlavami a rozmarýnou, bažanty a pávy, jeřábky a labuťkami, to vše dělá v románovém líčení znamenitý dojem. Stejně dobře působí i živé líčení moderní slavnosti, jaké se denně zaznamenávají v novinách pod záhlavím Zrcadlo společnosti, zvlášť když tato dvě líčení neb jedno z nich srovnáme se vznešenou důstojností, s jakou se společnost bavila před šedesáti lety; z toho jasně vidíme, jakou výhodu má autor, který zobrazuje mravy dávných nebo zas současných dnů, před tím, kdo líčí mravy minulé generace.

Vzhledem k tomu, že můj námět už sám v sobě chová tyto nevýhody, snažil jsem se samozřejmě co nejlépe je obejít, a proto ve svém vypravování kladu hlavní váhu na líčení povahy a náruživostí svých hrdinů – těch náruživostí, které jsou společné lidem všech dob a které zmítaly lidským srdcem, ať tlouklo pod ocelovým krunýřem patnáctého století, pod brokátovým kabátem osmnáctého století, nebo pod modrým frakem a bílou pikovou vestou dnešních dnů.² Je jisté, že souhrn mravů a zákonů určitého období dává těmto náruživostem své zabarvení, ale erbovní znak, abychom užili výrazu z heraldiky, zůstává týž, i když zbarvení je různé, ba dokonce ostře protikladné. Tak například hněv našich předků měl barvu rudou, vybíjel se v činech otevřeného krvavého násilí na těch, kdo na sebe ten hněv uvalili. Naše zášť si musí hledat nepřímé cesty ukojení a podkopávat překážky, které nemůže otevřeně

² Tento oděv, důstojný a vhodný pro šlechtice asi tak okolo roku 1805, teď už bohužel vyšel z módy tak jako sám Waverleyho autor! Elegantní čtenář nechť si laskavě oděv doplní vyššívanou vestou z fialového sametu nebo hedvábí a kabátem barvy podle vlastního vkusu.

bořit, a proto má spíš barvu černou. Ale prvotní popud je v obou případech stejný a pyšný pair, který dnes může zničit svého souseda jen v mezích zákona nekonečnými soudními procesy, je pokrevním potomkem onoho barona, který zapálil hrad svého soupeře a jeho samého zabil ranou do hlavy, když se zachraňoval z plamenů. Odvážil jsem se přeciť veřejnosti jednu kapitolu z velké knihy Přírody, která je věčně táž, byť byla v tisíci vydáních tištěna frakturou nebo na jemném hlazeném papíře. Společenské poměry na severu ostrova, jaké tam byly v době mého příběhu, mi několikrát poskytly vítanou příležitost užít kontrastu a tak zpestřit a objasnit mravní ponaučení, na němž mi v celém díle nejvíc záleží. I tak dobře vím, že se mé ponaučení mine účinkem, jestliže je nespojím se zábavou – úkol to neprávě lehký v naší generaci o tolik náročnější, než bývala „Před šedesáti lety“.

Kapitola II

Waverley-Honour – Pohled zpátky

Je tomu tedy šedesát let, co se Edward Waverley, hrdina následujících stránek, rozloučil se svou rodinou, aby se odebral k dragounskému pluku, v němž nedávno obdržel důstojnickou hodnost. Byl to pro Waverley-Honour smutný den, když se mladý důstojník loučil se sirem Everardem, svým milovaným starým strýcem, po němž měl zdědit titul i majetek.

Baronet se dávno rozešel se svým mladším bratrem Richardem Waverleym, otcem našeho hrdiny, pro rozdílné politické smýšlení. Sir Everard zdědil po předcích řadu politicky i nábožensky konzervativních zálib i předsudků, jimiž se rod Waverleyů vyznačoval od Velké občanské války. Avšak o deset let mladší Richard viděl, že ho čeká osud druhorozeného syna a že mu v roli nějakého Willa Wimbla nekyne ani důstojenství, ani zábava. Záhy poznal, že má-li vyhrát životní běh, musí nést co nejmenší tíhu. Malíři říkají, jak těžké je vyjádřit změt' vášní na téže tváři v jednom okamžiku. Neméně těžké by bylo pro moralistu rozebrat tu směsici pohnutek, které dohromady nás ponoukají k našim činům. Richard Waverley sice vyčetl z historie a z logiky věcí, že, jak stojí v staré písničce

„trpná poslušnost je k smíchu
a hloupost neprotivit se“,

ale rozum by byl asi stěží zdolal zděděné předsudky, kdyby byl Richard tušil, že si sir Everard vezme tak k srdci dávné zklamání a zůstane až do svých dvaasedmdesáti let starým mládencem. Vyhlídka na nástupnictví, ač velmi vzdálená, by ho snad byla přiměla k tomu, aby strávil valnou část života jako „pan Richard ze zámku, mladší bratr baronetův“, a kožil se přitom nadějí, že než zemře, přece jen povýší na sira

Richarda Waverleyho z Waverley-Honour a tak se uváže v držení knížecího majetku i rozsáhlých politických styků jako hlavní mluvčí zájmů toho kraje, v němž bude ležet jeho panství. Ale nikdo se nenadál, jak to všechno dopadne; když totiž Richard vstupoval do života, byl sir Everard v nejlepších letech a bylo jisté, že bude v každé rodině vítán jako nápadník, ať už bude hledat krásu nebo bohatství; však se také nejméně jednou do roka roznesla po sousedství pověst o jeho brzké svatbě. Měl-li se jeho mladší bratr osamostatnit, nezbylo mu než spolehnout se na vlastní síly a přijmout politické přesvědčení lépe vyhovující zdravému rozumu i jeho vlastním zájmům než dědičná víra sira Everarda ve vysokou církev a stuartovský rod. Proto se na počátku své kariéry Stuartovců veřejně zřekl a do veřejného života vstoupil jako zjevný whig³ a přítel hannoverského následnictví.

Vláda Jiřího Prvního usilovala moudře o to, aby oslabila šik politických protivníků. Toryovská vysoká šlechta, jejíž lesk byl jen odrazem záře královského dvora, začínala se pomalu smiřovat s novou dynastií. Ale bohatí angličtí zemani, vrstva, která si spolu se starobylými mravy a prostou bezúhonností uchovala i mnoho tvrdošijných a nepřekonatelných předsudků, setrvali v povýšené a pochmurné opozici a často pohlíželi s lítostí i nadějí k Bois le Duc, k Avignonu a k Itálii.⁴ Když se přidal Richard Waverley, blízký příbuzný takového vytrvalého a nepoddajného protivníka, k vládní straně, přijali ho na vysokých místech vřeleji, než odpovídalo jeho schopnostem a politickému významu, neboť doufali, že jim to získá další stoupence. On však projevil značné vlohy pro veřejnou činnost, a když ho ministr přijal při ranní audienci, nic už mu pak nebránilo v rychlém postupu. Sir Everard se dočetl ve Věstníku⁵, nejprve že byl urozený pán Richard Waverley zvolen po-

³ Příslušník jedné ze dvou původních politických stran v Anglii (druhou byli toryové). *Pozn. red.*

⁴ Kde měl Chevalier sv. Jiří, či jak se mu říkalo, starý pretendent v exilu, svůj dvůr, neboť při svém postavení musil stále měnit sídlo.

⁵ Dlouhý čas orákulum venkovské šlechty patřící k ultrakonzervativní straně. Starý Věstník byl v rukopise a opisovali jej písaři, kteří rozesílali kopie předplatitelům. Poli-

slancem za správní volební okres barterfaithský, o něco později, že urozený pán Richard Waverley znamenitě podporoval vládu v debatě o návrhu zákona o potravní dani; a nakonec, že urozený pán Richard Waverley byl poctěn křeslem v jedné radě, kde potěšení sloužit vlasti je spojeno ještě s jinými požitky, které jsou tím vítanější, že se pravidelně čtvrtletně opakují.

Tyto události následovaly po sobě sice tak rychle, že prozíravý redaktor moderních novin mohl poslední dvě předvídat, sotva oznámil tu první, než k sirovi Everardovi se donesly postupně, po kapkách, jako by kapaly z chladného a zdlouhavého destilačního přístroje, jímž byl Dyerův Týdenní věstník. Upozorňujeme mimochodem, že dnes se denně díky poštovním dostavníkům každý řemeslník dovídá ve svém šestipencovém klubu hned z dvaceti protichůdných pramenů všechny včerejší novinky z hlavního města; avšak tenkrát vozila pošta na Waverley-Honour jednou za týden Týdenního zpravodaje a napřed v něm ukojil svou zvědavost sir Everard, po něm jeho sestra, pak starý komorník a potom teprve ho posílali ze zámku na faru, z fary do dvora statkáři Stubbsovi, od statkáře baronetovu správci do jeho pěkného bílého domu na pláni, od správce šafáři a od šafáře ho dostával ještě obrovský okruh hodných panímám a pantátů, v jejichž tvrdých mozolných rukou se tak asi do měsíce od svého příchodu rozpadl na cucky.

V našem případě bylo toto zdlouhavé zpravodajství pro Richarda Waverleyho výhodné; kdyby se byl sir Everard o všech těch ohavnostech dověděl najednou, sotva by se byl náš novopečený rada mohl pyšnit úspěchy své politiky. Jakkoli byl baronet mírnost sama, přec jen byl na některé věci velmi citlivý a bratrovo chování se ho hluboce dotklo; majetek Waverleyů nebyl vázán žádnou přesnou dědickou posloupností (neboť žádnému z dřívějších majitelů nikdy ani ve snu nenapadlo, že by se některý jejich potomek mohl dopustit takových hanebností, jaké Dyerův Věstník připsoval Richardovi); kdyby vázán byl, sňatek majite-

tik, který Věstník sestavoval, sbíral své zprávy po kavárnách a často žádal přídavek na zvláštní vydání, spojená s návštěvou takových společenských středisek.

le panství mohl být pro vedlejšího dědice osudný. To všechno proběhlo siru Everardovi hlavou, ale neučinil žádný rozhodný krok.

Zkoumal svůj rodokmen, který visel na pěkně leštěném táflování sálu, pomalovaný četnými erbovními znaky cti a hrdinských činů. Nejblíže potomci sira Hildebranda Waverleyho, nepočítáme-li potomky jeho nejstaršího syna, jichž jediní představitelé byli sir Everard a jeho bratr, byli Waverleyové z Highley Parku v hrabství Hampshirském, jak bylo patrné z úctyhodného seznamu (a jak on ostatně sám dobře věděl); avšak s těmi přerušila hlavní větev, či lépe kmen rodu, veškeré styky od veliké soudní pře r. 1670.

Tato odrodilá ratolest se krom toho ještě provinila proti hlavě a zdroji své urozenosti tím, že její představitel si vzal za ženu Juditu, dědičku Olivera Bradshawa z Highley Parku a jeho erb, týž, jako měl kralovrah Bradshaw, se dostal do jednoho pole starobylého erbu Waverleyů. Sir Everard planul takovým hněvem, že se mu všechna tato provinění vykourila z hlavy, a kdyby byl jeho advokát Clippurse, pro něhož poslal pacholka, přišel o hodinu dříve, bylo by se mu možná dostalo cti vypracovat návrh na nové uspořádání dědické posloupnosti pro lordský titul i zámek Waverley-Honour se vším, co k tomu patří. Ale hodina chladného rozjímání dělá mnoho, když člověk váží, s kterým ze dvou opatření je spojeno menší zlo, zvláště když není nakloněn ani tomu, ani onomu. Advokát Clippurse zastihl svého klienta v hlubokém přemýšlení a netroufal si vyrušit ho; jenom vyňal papír a kožený kalamář a tak ho upozornil, že je připraven zapsat rozkazy Jeho Milosti. Ale sira Everarda přivedl i tento nevinný manévř do rozpaků, bylo mu, jako by mu tím vyčítal jeho nerozhodnost. Pohlédl na advokáta a už už by byl pronesl své rozhodnutí, když vtom se vyhouplo slunce z mraku a zalilo skrze malované okno pestrým světlem zešeřelý pokojík, kde seděli. Když baronet pozvedl zrak na tu nádheru, padl očima právě na hlavní štít, na kterém byl vyryt znak, týž, který prý měl jeho předek už

v bitvě u Hastingsu: tři krácející stříbrní hranostaji na azurovém poli s příslušným mottem: Sans tache⁶.

„Ať naše jméno radši zanikne,“ zvolal sir Everard, „než aby se tento starobylý odznak věrnosti spojil se zneuctěnými odznaky zrádného Kolohlavce!“⁷

To všechno způsobil zákmit sluneční záře, přičemž si advokát Glip-purse právě tak stačil poopravit pero. Ale spravoval si je nadarmo. Advokát byl propuštěn jen s tím, aby byl po ruce, jakmile ho pán zavolá.

Příchod advokáta Clippurse na zámek vyvolal mnoho dohadů v té části světa, jehož středem bylo Waverley-Honour. Ale prozíravější politici tohoto mikrokosmu prorokovali, že horší následky pro Richarda Waverleyho bude mít jiná událost, která se odehrála krátce po jeho odpadnutí. Neudálo se nic menšího, než že si baronet vyjel se šestispřežím a čtyřmi bohatě livrejovanými lokaji na delší návštěvu k jednomu vznešenému párovi na hranicích hrabství, který měl neposkvrněný původ, neochvějně toryovské přesvědčení a byl šťastným otcem šesti neprovdaných vzdělaných dcer.

Tato rodina přijala sira Everarda, jak snadno pochopíme, velmi vlídně; ale vybral si ze šesti mladých dam právě tu nejmladší, slečnu Emilku, a ta přijímala dvoření s rozpaky, z nichž bylo hned vidět, že si je netroufá odmítnout, ale že jí také nepůsobí žádnou radost.

Sir Everard si hned všiml, že mladá dáma přijímá jeho dvoření s neobvyklou upjatostí, ale moudrá hraběnka ho ujistila, že je to jen tím, že byla vychována v ústraní; a tak by snad byla oběť přece jen dokonána, jak už se v podobných případech často stává, nebýt toho, že si jedna ze starších sester dodala odvahy a prozradila bohatému nápadníkovi, že slečna Emilka miluje mladého vojáka, svého blízkého příbuzného. Když se to sir Everard dověděl, byl hluboce dojat a dívka mu to ještě v důvěrné rozmluvě potvrdila, ač trnula strachy před otcovým hněvem.

⁶ Bez hany. Pozn. překl.

⁷ Přezdívkou puritána. Pozn. překl.

Čest a velkodušnost byly dědičné vlastnosti rodu Waverleyů. Sir Everard se zřekl nároků na ruku slečny Emilky ušlechtilé a jemnocitně jako pravý hrdina rytířského románu. Dokonce než odjel ze zámku Blandeville, vymohl jí na otci souhlas, aby si směla vzít svého vyvoleného. Jak to dokázal, není známo, neboť přesvědčovat jiné, v tom se sir Everard zrovna moc nevyznal; ale mladý důstojník začal hned po tomto dojednání postupovat v armádě mnohem rychleji, než postupovali ti, kdo neměli žádného přímluvčího krom svých zásluh, ač se zdálo, že i on spoléhá jen na ně.

Vědomí, že jednal čestně a velkodušně, mu sice bylo útěchou, ale přece jen to byla pro sira Everarda rána, která rozhodla o celém jeho příštím životě. Že se ožení, k tomu se stejně odhodlal ze zlosti; trampoty s námluvami nevyhovovaly jeho vznešeně pohodlným zvykům; jen o vlas unikl manželství s ženou, která ho nikdy milovat nebude, a ač ho pro to srdce nebolelo, takové konce milostné historie jeho pýše nikterak nelahodily. Celá záležitost skončila tím, že se vrátil na Waverley-Honour se srdcem nezadaným, přes všechny vzdechy a toužebné pohledy krásné švitorky, která jen z čisté sesterské lásky prozradila tajemství lásky slečny Emilky; nedbal dokonce ani významného mrkání a narážek horlivé paní matky ani vážných chvalozpěvů hraběte, který po řadě vynášel rozšafnost, chytrost a obdivuhodné vlohy první, druhé, třetí, čtvrté a páté dcery. Siru Everardovi, který byl jako tak mnozí jiní plachý, hrdý, citlivý i liknavý, bylo pomýšlení na nezdařené námluvy výstrahou, aby se už nikdy nevystavoval takové potupě, trampotě a marné námaze. Žil si dál na Waverley-Honour jako starý anglický šlechtic ze starobylého rodu s ohromným jméním. Jeho sestra, slečna Ráchel Waverleyová, sedala v čele u jeho stolu; a časem z nich byli starý mládenec a stará panna, nej-laskavější a nejvládnější ze všech stoupenců celibátu.

Hněv sira Everarda proti bratru brzy ochabl; ale nechut' k whigovi a úředníkovi udržovala mezi nimi chlad, ač zase nemohla sira Everarda dohnat k tomu, aby na úkor Richarda něco zařídil ohledně dědictví. Richard znal dobře svět i povahu bratrovu a věděl, že by mohl nějakým nepředloženým a ukvapeným pokusem o sblížení obrátit trpnou ne-

chut' v něco mnohem účinnějšího. A tak nakonec se jejich styky obnovily čirou náhodou. Richard se oženil s dívkou z dobré rodiny, jejíž vliv a bohatství, jak doufal, mu mělo dopomoci ke kariéře. Skrze její vlastnické právo se stal majitelem panství značné ceny, jen několik mil vzdáleného od Waverley-Honour.

Malý Edward, hrdina našeho příběhu, tehdy pětiletý, byl jejich jediné dítě. Jednou zrána zabloudil chlapec se svou chůvou na mlí od otcovského sídla Brerewood Lodge. Upoutal je kočár tažený šesti statnými černými koňmi s dlouhým ocasem, kočár tak krásně vyřezávaný a zlacený, že by dělal čest i londýnskému purkmistrovi. Čekal na svého majitele, který opodál dohlížel, jak pokračuje stavba nějakého hospodářského stavení. Nevím, zda to chlapec měl od své chůvy Welšanky nebo Skotky, či jak na to přišel, že spojoval erb ozdobený třemi hranostaji s představou, že mu patří, ale sotva spatřil tento rodinný znak, uplatňoval svůj nárok na skvostný kočár, na němž byl erb namalován. Baronet zastihl chůvu ve chvíli, kdy marně přemlouvala chlapce, aby si nepřivlastňoval pozlacený kočár se šestispřežím. Tento spor vznikl ve šťastnou chvíli pro Edwarda, neboť zrovna předtím jeho strýc pozoroval smutně a jakoby závistivě baculaté chlapce statného sedláka, jemuž na pánův rozkaz stavěli dům. V tom kulaťoučkém růžolícím cherubovi, který tu stál před ním, měl jeho oči i jméno a hájil nárok na dědičný titul pro svou rodinu, nárok na lásku a ochranu skrze pouto, které bylo siru Everardovi tak posvátné jako Podvazkový řád nebo Modrý plášť, v tomto cherubovi mu seslala Prozřetelnost přesně to, čím mohl vyplnit mezeru ve svých nadějích a tužbách. Sir Everard se vrátil na Waverley-Honour na rezervním koni, který byl pro něho vždy připraven, kdežto dítě s chůvou poslal v kočáře domů do Brerewood Lodge se vzkazem, který Richardu Waverleymu otvíral cestu k smíření se starším bratrem.

Jejich vzájemné styky, takto znovu navázané, zůstávaly nadále obřadné a zdvořilé a nebylo v nich bratrské srdečnosti, ale obě strany si ani víc nepřály. Časté návštěvy malého synovce lahodily rodinné pýše sira Everarda, který se už předem těšil, že jeho rod bude mít pokračo-

vatele, a jeho vlídná a něžná náklonnost se tu mohla plně rozvinout. Richard Waverley viděl v této rostoucí náklonnosti mezi strýcem a synovcem prostředek, jímž dosáhne dědického práva na rodový majetek aspoň pro syna, když ne pro sebe; bál se, že jakýkoli pokus o sblížení s člověkem takových způsobů a názorů, jako je sir Everard, tento nárok spíše ohrozí, než zajistí.

A tak v jakési tiché dohodě trávil malý Edward většinu roku na zámku a měl stejně důvěrný vztah k oběma rodinám, ač se jejich vzájemný styk omezoval na obřadné dopisy a ještě obřadnější návštěvy. Chlapcova výchova se řídila střídavě vkusem a názory strýcovými a otcovými. Ale o tom více v následující kapitole.

Kapitola III

Vzdělání

Vzdělání našeho hrdiny Edwarda Waverleyho bylo trochu nespořádané. Když byl malý, nesvědčil mu londýnský vzduch, nebo si aspoň mysli, že mu nesvědčí (což je totéž). Jakmile tedy úřední povinnosti, zasedání parlamentu, sledování nějakého výnosného nebo ctižádostivého záměru volaly otce do města, kde sídlíval osm měsíců v roce, posílali Edwarda na Waverley-Honour, kde ho čekalo docela jiné prostředí, ale i jiní učitelé a jiné učivo. Nemuselo tomu tak být, kdyby byl otec svěřil chlapcovo vychování natrvalo jednomu učiteli. Ale jak se mu zdálo, učitel, kterého by sám vybral, by se jim asi na Waverley-Honour nezamlouval a naproti tomu zase přenechat to siru Everardovi, učitel, kterého by on vybral, by byl v jeho rodině vetřelcem, ne-li dokonce politickým špehem. Proto si vyjednal se svým sekretářem, jemným a vzdělaným mladíkem, aby se každý den s Edwardem pár hodin učil, pokud bude doma v Brerewood Lodge; a když bude na zámku, ať se o jeho vzdělání postará strýc.

A postaral se o ně do jisté míry slušně. Kaplan sira Everarda, který vystudoval v Oxfordu a ztratil hodnost fellowa⁸, protože odepřel složit přísahu při nastoupení Jiřího I., byl nejen vynikající klasický filolog, ale vyznal se slušně i v exaktních vědách a uměl většinu moderních jazyků. Byl však starý a shovívavý a střídavé mezivládí, za něhož se Edward úplně vymaňoval z jeho dohledu, mělo za následek takové uvolnění kázně, že se chlapec většinou učil, jak chtěl, co chtěl a kdy chtěl. Tato chabá autorita mohla být zhoubná pro chlapce málo chápavého, kterému jde učení těžko, a tak by se vůbec neučil, kdyby ho k tomu učitel nenutil; stejně nebezpečná by byla pro chlapce, který se dává vést živočišnými pudy víc než obrazností a city a který by se všemocným vlivem

⁸ Člen učitelského sboru na anglické univerzitní koleji. *Pozn. překl.*

Almy Mater od rána do večera věnoval hrám na čerstvém vzduchu. Ale Edward Waverley měl povahu docela jinou. Chápal tak neobyčejně rychle, že se to až podobalo intuici, a hlavní starostí učitelovou bylo zabránit mu, aby po myslivecku řečeno nepředbíhal zvěř, aby totiž nezískával vědomosti příliš zběžně, povrchně a kuse. A tady zas učitel musil zápolit s jiným sklonem, který tak často provází jiskřivou obrazotvornost a jaré nadání: totiž jistou vrozenou lenost, z které se dal vyburcovat, jen když mu z toho kynul velký požitek; ale jakmile ukojil zvědavost, jakmile ho přestalo těšit zdolávání počátečních obtíží a studium pozbylo kouzla novosti, hned zase práce nechával. Když mu učitel doporučil nějakého klasického autora, vrhal se na něj Edward s velkým elánem, obeznámil se s jeho stylem, aby rozuměl obsahu, a když se mu líbil a zajímal ho, přečetl ho až do konce. Ale marné byly všechny pokusy upoutat jeho pozornost na filologické jemnosti, jazykové zvláštnosti, krásu výstižného výrazu a umělé syntaktické vazby. „Přečtu si latinského autora a rozumím mu,“ říkával mladý Edward sebevědomě a zbrkle, jak už to patnáctiletí dělají, „a víc toho nedokázali ani Scaliger, ani Bentley.“ Ale běda! Když tak směl číst jen pro zábavu, netušil, že se navždy připravuje o důkladnost a vytrvalost v práci, o umění ovládat, řídit a soustřeďovat rozumové schopnosti k vědeckému bádání – což je mnohem důležitější než základní předmět studia – důkladná znalost klasické literatury.

Snad mi tu někdo připomene, že se má učení mladým lidem zpříjemňovat a dětem do léku, jak radí Tasso, přilévat medu, ale doba, která učí děti nejsušším oborům líbivou metodou poučných her, nemusí se obávat následků příliš vážného a přísného vyučování. Dějiny Anglie se teď scvrkly na karetní hru – matematické problémy na hádanky a rébusy – a aritmetické zákony si prý každý může dostatečně osvojit, když bude hrát několik hodin týdně nově upravenou královskou hru na husu. Ještě krok a vyznání víry a desatero se bude učit podobným způsobem a děti už je nebudou musit odříkávat s vážnou tváří, rozvážným hlasem a zbožnou pozorností, jak se to dosud v našem království od dobře vedených dítek žádalo. A zatím by se dalo vážně uvažovat o tom,

zda mládež, zvyklá učit se s pomocí zábavy, neodmítne vážné studium; zda těm, kdo se učí historii hrou v karty, nebude nakonec milejší prostředek než účel. A zda učit mládež náboženství zábavou nepřivede ji k tomu, že jí bude náboženství pro zábavu. Shovívavost, s níž našemu hrdinovi učitelé dovoľovali, aby se vzděľával, jen pokud to hovělo jeho záľibám a pokud ho to bavilo, měla zhoubné následky pro jeho povahu, štěstí a zdatnost.

Edward měl živou obrazotvornost a ohnivou lásku k literatuře, jenže tím se ta jeho choroba nijak neléčila, spíše ještě rozněcovala a stupňovala. Knihovna na Waverley-Honour, velká gotická místnost s dvojitou klenbou a galerií, měla rozsáhlou sbírku nejruźnějších knih, které tu po dvě staletí shromažďovala vřdycky zámožná rodina; z pouhé okázalosti plnila přihrádky své knihovny nejnovější literaturou bez valného výběru, rozmyslu i vkusu. Touto velikou říší se směl Edward neomezeně potulovat. Jeho učitel měl své obory studia; a církvní politika, teologické spory a jistý sklon k učenecké pohodě, to vše vedlo k tomu, že se chápal každé záminky, aby nemusil přísně a pravidelně dozírat na obecné vzděľání pánova budoucího dědice, ač jinak jeho prospěch střežil aspoň v určených hodinách. Sir Everard sám se nikdy studiem nezabýval; on i jeho sestra Ráchel Waverleyová se drželi všeobecného mínění, že veškeré čtení brání poklidnému živobytí a už pouhé sledování jednotlivých písmen očima je samo o sobě dost užitečný a záslužný úkol, a netřeba ještě úzkostlivě pátrat, jaké myšlenky a poučky ta písmena skrývají. A tak s touhou pobavit se, která se tužší kázní mohla lehce proměnit v lásku k věděni, proplouval mladý Waverley mořem knih jako koráb bez kormidelníka, a dokonce i bez kormidla. Zvyk číst povrchně ničím tak nesílí jako shovívavostí, zvlášť když mu můžeme tak neomezeně hovět. Myslím, že v nižších vrstvách je proto tolik vzděľaných lidí, že chudý student se stejnými schopnostmi je ve své lásce ke knihám odkázán na malý okruh a musí si dobře osvojit těch několik knih, co má, než se zmůže na nové. Naproti tomu Edward jako onen labužník, který ukusoval z broskve jen jedno sousto ze strany obrácené k slunci, jakmile ho nějaká kniha přestala bavit a zájmat, už ji dál nečetl. A tak právě mlsounství mu den ze

dne víc a víc bránilo, aby si na něčem doopravdy smlsl, až se pak jeho vášeň pro knihy jako všechny silné choutky častým ukájením přesytila.

Než však propadl této lhostejnosti, nahromadil si čtením v nadmíru spolehlivé paměti množství zajímavých, ač neuspořádaných a různorodých vědomostí. Z anglické literatury znal dobře Shakespeara a Milтона, naše starší dramatiky, mnoho malebných a zajímavých pasáží ze starých kronik a zvláště dobře si osvojil Spensera, Draytona a jiné básníky, autory rytířských románů, které tak okouzlují mladou obrazotvornost, než se v ní probudí vášně a zatouží po romantičtějších básnických námětech. V tomto ohledu mu znalost italštiny otevřela ještě širší pole. Přečetl četné romantické básně, které byly už od dob Pulciho oblíbenou četbou duchaplné Itálie, a liboval si v četných sbírkách novel, které zplodil génius onoho zjemnělého, ač rozmařilého národa ve snaze vyrovnat se Dekameronu. V klasické literatuře měl Edward obvyklý rozhled a četl obvyklé autory; a Francouzi mu poskytli nepřeborné množství memoárů, které nebyly o nic hodnověrnější než romány, a románů tak dobře psaných, že skoro nebyly k rozeznání od memoárů. Skvostné stránky Froissarta se srdceryvnými a oslňujícími popisy války a turnajů byly jeho nejmilejší četbou a u Brantômaa de La Noua mohl srovnávat divokou, neukázněnou a přitom pověřivou povahu šlechticů z Ligy² s přísnou, chladnou, leckdy buřičskou povahou hugenotů. Španělé rozmnožili jeho zásobu rytířských a romantických příběhů.

Starší severská literatura neušla pozornosti mladíka, který četl spíš proto, aby roznítil svou obraznost, než aby vzdělával své rozumové schopnosti. A přece, ač znal Edward Waverley leccos, co zná jen málokdo, právem mohl být pokládán za nevzdělaného, protože neznal nic, co dodává člověku důstojnosti a opravňuje ho k tomu, aby se ctí zaujímal ve společnosti vysoké postavení.

Občasný dohled rodičů by byl Edwardovi jen prospěl a zabránil mu, aby se tak nerozptyloval povrchní četbou. Jenže matka mu zemřela sedm let po tom, co se bratři udobřili, a Richard Waverley, který se od té doby

² Francouzská politická skupina katolické šlechty v 16. stol. *Pozn. překl.*

zdržoval skoro neustále v Londýně, byl tak zabrán do svých výnosných a ctižádostivých záměrů, že si u Edwarda všiml jen toho, že je to knihomol a že z něho asi bude biskup. Kdyby tak byl postřehl a rozpoznal blouznivé sny svého syna, byl by dospěl k docela jiným závěrům.

Kapitola IV

Vzdušné zámky

Zjemnělý, vybíravý, zmlsaný vkus, vzniklý z přesycení povrchním čtením, měl nejen za následek, jak jsem už naznačil, že náš hrdina nedokázal vážně a střízlivě studovat, ale dokonce pojal odpor i k tomu, v čem si až dosud liboval.

Šlo mu na šestnáctý rok a jeho roztržitost a samotářství byly tak nápadné, že působily pečlivému siru Everardovi starosti. Zkoušel tyto synovcovy sklony vyvážit sporty pod širým nebem, kterým se sám za mladých let tak rád oddával. Ale Edwarda bavilo chodit s puškou právě jen jedno lovecké období, sotva se vycvičil k jisté zručnosti, ztratila pro něho tato zábava všechno kouzlo.

Příští jaro, okouzlen četbou starého Izaaka Waltona, rozhodl se Edward vstoupit do „bratrstva udice“. Ale ze všech zábav, jež vymyslel lidský důvtip k rozptýlení dlouhé chvíle, rybaření je nejméně vhodnou zábavou pro člověka líného a přitom netrpělivého; a tak náš hrdina rybářský prut brzy odhodil. Snad by byly normálně na našeho snílka zapůsobily společnost a příklad jiných, které ze všeho nejvíce řídí a mění naše vrozené záliby. Ale okolní krajina byla málo obydlená, a pokud tam vůbec nějakí mladí, domácí vychovaní zemani byli, nehodili se za mladé druhy pro Edwarda; zábavy, které byly jejich jedinou starostí, už teprve nevábily Edwarda, aby se jim v nich vyrovnal.

Bylo tu i několik jiných mladíků s lepším vzděláním a ušlechtlejší povahou, ale náš hrdina byl z jejich společnosti do jisté míry vyloučen. Sir Everard se po smrti královny Anny zřekl křesla v parlamentě, a jak mu přibývalo let a ubývalo jeho vrstevníků, víc a víc se stranil společnosti, a tak když se Edward výjimečně dostal mezi nadané a vzdělané mladíky stejného stavu a se stejnou čáhou na dědictví, byl v jejich společnosti nesvůj, ne snad že by toho nevěděl tolik jako oni, ale že neuměl své vědomosti uspořádat a pohotově jich užívat. Rostoucí precitlivělost

jeho nechuť ke společnosti ještě zvyšovala. Pomyšlení, že se dopustil sebemenšího poklesku proti dobrým mravům, ať už skutečného nebo jen smyšleného, mu působilo pravá muka. Neboť ani skutečné provinění nevnuká některým lidem takový stud a hanbu, jaké zakouší skromný, jemný a nezkušený mladík při pomyšlení, že zanedbal nějaký předpis dobrého chování nebo že se zesměšnil. Tam, kde jsme nesví, chybí nám spokojenost; není tedy divu, že Edwardovi Waverleymu připadalo, že nemá společnost rád a že se pro ni nehodí, a to jen proto, že si ještě nezvykl klidně a nenuceně se v ní pohybovat a neuměl ještě přijímat úsluhy a navzájem se za ně odvděčovat.

Když byl se strýcem a tetou, poslouchával celé hodiny stále znovu omílané vyprávění těchto povídacích staroušek. A přec i ono mu často roznítilo obraznost, jeho nejvýraznější duševní schopnost. Rodinné zkazky a dějiny rodu, kolem nichž se vyprávění sira Everarda stále točilo, jsou opakem jantaru: jantar sám je drahocenná látka, v níž se často najdou mouchy, sláma a jiná smet'; kdežto toto bádání, samo o sobě bezvýznamné a malicherné, uchovává nám ze starých mravů mnoho vzácného a cenného a zaznamenává mnoho zvláštních podrobností, které by jinak ani nebyly zachovány a odevzdány dál. I když Edward Waverley občas zíval při suchém výčtu celé řady předků se všemi jejich vzájemnými sňatky a v duchu huboval, když ctihodný sir Everard zas a zas vypočítával s nemilosrdnou a rozvláchnou přesností různé stupně příbuzenství mezi rodem Waverley-Honour a statečnými barony, rytíři a zemany, s nimiž jsou spřízněni; i když (přes všechnu vděčnost ke krácejícím hranostajům) někdy v srdci proklínal heraldickou hantýrku, všechny ty okřídlené lvy, krtky, ještěry a draky, se zlobou hodnou samého Hotspura, přece jen chvílemi tyto povídačky zaujaly jeho obraznost a odměnily jeho pozornost.

Slavné činy Wiliberta Waverleyho ve Svaté zemi, jeho dlouhá nepřítomnost a nebezpečná dobrodružství, jeho domnělá smrt a návrat na večer toho dne, kdy se vyvolená jeho srdce vdala za rytíře, který ji za jeho nepřítomnosti chránil před urážkami a úskoky, šlechtetnost, s níž se křižák vzdal svých práv a v sousedním klášteře hledal mír, který

nepomíjí¹⁰ – takovým příběhům naslouchal Edward tak, až mu srdce hořelo a oči planuly. Stejně mocně naň působilo, když jeho teta, paní Ráchel, vypravovala o utrpení a statečnosti lady Alice Waverleyové za Velké občanské války. Vlídne rysy ctihodné staré panny se rozzářily velebnějším výrazem, když vypravovala o tom, jak král Karel po bitvě u Worcesteru našel na jeden den útočiště na Waverley-Honour; a když přijížděl k domu jízdní oddíl, který po něm pátral, lady Alice poslala svého nejmladšího syna s hrstkou služebnictva, aby s nasazením života zdrželi vojáky aspoň hodinu, aby tak měl král čas uprchnout. „A Bůh jí pomoz,“ pokračovala paní Ráchel s pohledem upřeným na hrdinčin portrét, „však také za záchranu panovníka draze zaplatila životem svého nejdražšího syna. Přinesli ho sem jako zajatce se smrtelným zraněním; ještě dnes může sledovat kapky jeho krve od hlavních domovních vrat přes malou galerii nahoru do salónu, kde ho složili k matčiným nohám, a tam jí umřel. Ale ještě se navzájem spolu utěšili; chlapec z matčina pohledu poznal, že tou zoufalou obranou splnil svůj úkol. Ach, vzpomínám si,“ pokračovala, „vzpomínám si dobře, jak jsem viděla tu, která ho znala a milovala. Slečna Lucy St. Aubinová zůstala až do smrti pannou, a byla to nejkrásnější a nejbohatší nevěsta v naší zemi. Všichni za ní bláznili, ale ona nosila celý život smutek po Williamovi, jako vdova, protože byli zasnoubeni, i když oddáni ještě nebyli, a umřela – nevzpomínám si, v kterém roce to bylo, a na to se pamatuji, že v listopadu v tom roce, když cítila, jak chřadne, požádala, aby ji ještě jednou zavezli na Waverley-Honour, a navštívila všechna místa, kde kdysi prodlévala s mým prastrýcem, a dala zdvihnout koberce, aby ještě jednou viděla stopy krve; kdyby je slzy mohly smýt, už by tam dnes nebyly; protože v domě nezůstalo jedno oko suché. Byl bys, Edwarde, řekl, že i ty stro-

¹⁰ Taková legenda existuje o rytířské rodině Bradshaigů, kteří vlastní zámek Haigh v Lancashiru, a tam, jak jsem se dověděl, je tato událost zachycena na okenní malbě. Německá balada o udatném Moringerovi má podobný obsah. Ale bezpochyby se událo mnoho takových příhod, neboť při tak velké vzdálenosti bylo spojení vzácné, a proto kolovalo o osudech vzdálených křižáků mnoho falešných zpráv, jimž někdy doma příliš ukvapeně uvěřili.

my pro ni truchlí, ani větříček nezafoukal, a přec se listí kolem ní snášelo; však také na ní bylo vidět, že už je neuvidí se zelenat.“

Po takových zkazkách se náš hrdina obyčejně odkradl a oddával se přeludům obraznosti, které v něm ty zkazky probouzely. V koutě velké šeré knihovny, osvětlené pouze dohasínajícími oharky v důkladném, prostorném krbu, oddával se po celé hodiny tomu skrytému kouzlu, které působí, že děje dávno minulé a neskutečné se odehrávají před očima snílka jako živé. Tehdy mu v celé slávě a lesku vystávala před očima svatební hostina na zámku Waverley-Honour; skutečný hradní pán tu stál vysoký, vyhublý, v poutnickém hávu a nepovšimnut pozoroval svatební veselí svého domnělého dědice a své vyvolené snoubenky; jakou ránu mu to odhalení zasadilo; jak jeho vazalové hned sahalí po zbrani; úžas ženichův; leknutí a rozpaky nevěstiny; muka Wilibertova, když poznal, že si nevěsta bere ženicha dobrovolně a z lásky; ušlechtilost a zároveň i hluboké dojetí, s nímž odhodil napolo tasený meč, a navždy odcházel z domu svých předků. Pak se scéna změnila a Edward si obratem v duchu vybavil tragédii, kterou slyšel od tety Ráchel. Lady Waverleyová sedí v besídce a napíná sluch a srdce jí buší dvojí mukou; hned naslouchá slábnoucí ozvěně kopyt králova koně, a sotva ta utichne, v každém závanu větru ve stromech v parku slyší zas ohlas vzdálené potyčky. Je slyšet vzdálený hukot, jako když se vzdouvají vlny na řece; hukot se blíží a Edward jasně rozeznává cválání koní, křik a hulákání mužů, mezitím tu a tam třesknutí rány z pistole, a všechno se žene k zámku. Paní polekaně vyskočí – zděšený sluha se sem vřítí – ale nač to líčit dál?

Stále raději prodléval náš hrdina v tomto vysněném světě, a tak mu bylo čím dál protivnější, když ho z toho někdo vytrhl. Zámek obklopovalo rozsáhlé panství, které daleko přesahovalo rozměry pouhého parku, a říkalo se mu Waverleyovská obora; původně to byl les; dosud si uchovával původní divoký ráz, ač byl rozryt rozlehlými mýtinami, kde se potulovali mladí jeleni. Protínaly jej široké cesty, mnohde už zarostlé hustým podrostem, kde se za starých dob stavěly tehdejší krasavice a dívaly se, jak ohaři štvou jelena, nebo naň samy střílely z kuší. Na

jednom místě, kde stojí na památku omšelý gotický pomník, kterému se dodnes říká Královnino stanoviště, prý Alžběta sama skolila svými šípy sedm srnců. Bylo to Waverleyho zamilované místo. Jindy zas s puškou a křepelákem, na omluvu před lidmi, a s knihou v kapse, snad na omluvu před sebou samým, dal se jednou tou dlouhou cestou, která se po čtyřech mílích stoupání pomalu zužovala v kostrbatou uzounkou pěšinu a vedla skalnatou zalesněnou soutěskou zvanou Černé sedlo a náhle se otvírala na hlubokou temnou tůň zvanou Černé jezero. Stávala tu kdysi na skále osamělá věž, skoro úplně obklopená vodou, které se říkalo tvrz Waverleyů, protože bývala často útočištěm rodiny v době nebezpečí. Za války mezi Yorky a Lancastery poslední stoupenci červené růže, statečně hájící její věž, vedli útočnou, loupeživou válku tak dlouho, až tvrze dobyl slavný Richard z Gloucesteru. Zde se také dlouho hájila hrst kavalírů pod vedením Nigela Waverleyho, staršího Williama bratra, o jehož osudu vyprávěla teta Ráchel. Těmito výjevy se Edward rád probíral „v sladkých i trpkých vidinách fantazie“ a jako dítě ze svých hraček i on vybíral ze svých skvostných, leč nepotřebných představ a obrazů, které měl v sobě nakupeny, vidiny tak skvoucí a pomíjející jako přeludy na večerní obloze. V příští kapitole se ukáže, jaký účinek měla tato záliba na nálady a povahu našeho hrdiny.

Kapitola V

Volba povolání

Když jsem tu tak zevrubně sledoval Waverleyho zájmy i směr, jaký nevyhnutelně dávaly jeho obraznosti, snad se čtenář v následujícím příběhu naděje nějaké nápodoby Cervantesova románu. Ale to by zas křivdil mé prozíravosti. Nemám v úmyslu jít ve šlépějích tohoto nevyrovnatelného spisovatele a líčit nadobro zmatený rozum, pitvořící to, co mu smysly předkládají; vylíčím jenom onu častější úchylku od zdravého rozumu, která sice vnímá pravdivost toho, co se před ním děje, ale přibarvuje si to do zvláštního romantického tónu. Edward Waverley nijak nepočítal s tím, že kdekdo bude mít pro jeho city pochopení, a také nespolehal na to, že by snad současné poměry potvrdily pravdivost vidin, jimž se oddával; a tak se úzkostlivě střezil odhalit city, které mu jeho snění vnukalo. Neměl a ani nechtěl mít důvěrníka, kterému by se se svými sny svěřoval; dobře věděl, že jsou směšné, a kromě potupy by byl milerád podstoupil jakýkoli trest, jen aby nemusil chladně a rozvážně popsat vysněný svět, v kterém celé dni žil. Toto tajnůstkářství se mu stalo ještě mnohem dražší, jak se v něm při dospívání probouzely vášně. Do jeho dobrodružných vidin se začaly vtírat ženské postavy, neobyčejně půvabné a krásné; a netrvalo dlouho a začal srovnávat postavy svých vidin se skutečnými ženami.

Seznam krásek, které každý týden předváděly svou parádu ve waverleyovském kostele, nebyl ani dlouhý, ani vybraný. Ještě nejspíš z nich ušla slečna Sissly, nebo jak si sama říkala, slečna Cecilie Stubbsová, dcera zemana Stubbsa ze Dvora. Nevím, zda to bylo „čirou náhodou“ – když to tvrdí žena, není vyloučen nekalý úmysl – či to bylo shodou vkusu, že slečna Cecilie potkala nejednou Edwarda na zamilovaných procházkách ve waverleyovském revíru. Když ji potkal, zatím si ještě netroufal oslovit ji, ale tato setkání nezůstala bez účinku. Romantický milovník je divný modloslužebník, někdy mu vůbec nesejde na tom,

z jakého dřeva si vyrobí předmět svého klanění; jen když příroda obdařila tu osobu aspoň obstojnými půvaby, snadno ji jako v orientální pohádce Zlatník a derviš vyšperkuje ze zásob vlastní fantazie nadpozemskou krásou a všemi náležitostmi duševního bohatství.

Ale ještě než tyto půvaby povýšily slečnu Cecílii Stubbsovou na skutečnou bohyni, nebo ji aspoň povznesly naroveň její svaté patronce, paní Ráchel Waverleyová něco vytušila a rozhodla se, že jí to nastávající zbožnění překazí. I ty nejprostodušší a nejméně podezíravé příslušnice ženského pohlaví (Bůh jim žehnej!) bývají v těchto věcech obdařeny vrozeným bystrozrakem, a to někdy do takové míry, že hledají něžné vztahy i tam, kde žádné nejsou, ale skoro nikdy si nedají ujít ty, které mají přímo před očima. Paní Ráchel moudře rozhodla, že hrozcímu nebezpečí nebude čelit, ale prostě mu uhne; zmínila se před bratrem, že dědic jejich rodu musí poznat větší kus světa a že mu stálý pobyt na Waverley-Honour nesvědčí.

Zpočátku nechtěl sir Everard ani slyšet, že by se měl od synovce odloučit. Že je Edward trochu knihomol, to uznával; ostatně vždycky slýchal, že v mládí se má Člověk učit; až to zuřivé čtení synovce přejde a nacpe si hlavu vědomostmi, však on ještě přijde na chuť honitbě a politice. Sám prý často litoval, že za mlada nějaký čas nestudoval: nestřílel a nelovil by o nic hůře, a naopak by byl rozezvučel střechu štěpánské kaple delšími tirádami, než byla ta urputná Ne, jimiž potíral všechna vládní opatření, když byl ještě poslancem za vlády Godolphinovy.

Ale ze samé starosti prosazovala teta Ráchel obratně svůj plán. Vždyť kdejaký představitel jejich rodu byl nejprve někde v cizině nebo sloužil své vlasti ve vojsku, než se trvale usadil na Waverley-Honour; pravdivost svého tvrzení dokládala rodokmenem, který byl, jak známo, siru Everardovi svrchovanou autoritou. Navrhli zkrátka panu Richardu Waverleymu, aby poslal syna na cesty pod dozorem tehdejšího vychovatele pana Pembroka, že mu na to baronet jaksepatří štědře přispěje. Otec se této nabídky nijak nevzpouzel, ale když se o tom jen tak mimochodem zmínil u stolu před ministrem, tento velikán se zatvářil vážně.

Pak mu v soukromí vysvětlil proč. Sir Everard sleduje tak neblahou politiku, pravil ministr, že je nanejvýš nevhodné, aby urozený mladík, kterému kyne taková budoucnost, cestoval po kontinentě s vychovatelem, kterého mu bezpochyby vybere strýc a který ho povede tím směrem, jak si bude strýc přát. Necht' pan Waverley uváží, do jaké společnosti se možná pan Edward Waverley dostane v Paříži a do jaké v Římě, kde pretendent a jeho synové kladou samé léčky. Sám prý dobře ví, že Jeho Veličenstvo řádně oceňuje zásluhy pana Richarda Waverleyho, a když jeho syn vstoupí na několik let do vojska, může najisto počítat s jednou setninou v dragounském pluku, který se nedávno vrátil z Flander.

Nedbat tak důrazného pokynu by se nevyplatilo; a tak Richard Waverley, jakkoliv se bál dotknout bratrových předsudků, přece jen usoudil, že nemůže nepřijmout hodnost, kterou synovi nabízejí. Ve skutečnosti nejvíc spoléhal, a to právem, na to, že má sir Everard Edwarda tolik rád, že mu nebude mít za zlé nic, co udělá z poslušnosti k otci. Dvojím dopisem zpravil o tomto rozhodnutí baroneta a jeho synovce. V druhém dopise to jen stručně oznamoval a vypočítával, co je třeba zařídit, aby Edward nastoupil k pluku. Bratrovi psal Richard obšírněji a rozvláčněji. Vybranými slovy vyjádřil stejné mínění, že se sluší, aby se jeho syn porozhlédl po světě, a výrazy až poníženými děkoval za nabízenou podporu; ale je mu velmi líto, že se Edward nemůže zařídit podle návrhu, jaký pro něho načrtl jeho nejlepší přítel a dobrodinec. Sám často s bolestí myslel na to, že mladík ve věku, kdy všichni jeho předkové už nosili zbraň, vůbec nic nedělá; i král se prý ráčil ptát, není-li mladý Waverley ve Flandrech, vždyť v tom věku jeho děd za Velké občanské války už proléval krev za krále. Přitom mu prý nabídl jízdní setninu. Co mu zbývalo? Zeptat se bratra, co tomu říká, na to nebylo kdy, i když si třeba myslel, že mu bude proti mysli, aby synovec vstoupil na slavnou dráhu svých předků. Z Edwarda je teď zkrátka kapitán Waverley u Gardinerova dragounského pluku (hodnost praporčíka a poručíka hbitě přeskočil) a do měsíce má nastoupit k své posádce do Dundee ve Skotsku.

Sir Everard přijal tuto zprávu se smíšenými pocity. Když nastoupila na trůn hannoverská dynastie, odešel z parlamentu a v památném roce 1715 si počínal trochu podezřele. Povíдалo se o tom, že se ve waverleyovském revíru při měsíčku konaly přehlídky pachtýřů na koních a že v Holandsku byly zakoupeny a baronetovi odeslány bedny karabin a pistolí, jenže je při objíždce zachytil bdělý celník; za tu úřední horlivost ho pak tlupa statných sedláků za temné noci pořádně pohoupala na plachtě. Dokonce se říkalo, že u uvězněného vůdce toryů sira Williama Wyndhama našli v kapse u noční košile dopis od sira Everarda. Ale nedokázali mu nic, co by stačilo na odsouzení ke ztrátě cti a majetku; vláda se omezila na to, že povstání r. 1715 potlačila, a nepokládala za moudré ani za bezpečné hnát svou pomstu dál, leda proti těm nešťastným pánům, kteří proti ní přímo pozdvihli zbraň.

Sir Everard se o sebe ani tolik nebál, jak si o tom povíдали whigové ze sousedství. Všichni dobře věděli, že poskytl peníze několika postiženým z Northumbrie a Skotska, kteří byli zajati u Prestonu v hrabství Lancashirském a uvězněni v Newgate a v maršálském vězení, a že některé z těchto urozených pánů obhajoval u soudu jeho advokát a právní zástupce. Ale všeobecně se soudilo, že by si sir Everard na tehdejší vládu tolik netroufal, nebo aspoň že by mu to jen tak neprošlo, kdyby měli ministři skutečný důkaz o jeho účasti na povstání. Jednal tehdy, jak mu velely city, které u mladého člověka ta pohnutá doba vyvolávala. Od té doby však jakobitský zápal sira Everarda odumíral, jako uhasíná oheň bez paliva. Své toryovské a církevní zásady uplatňoval občas při volbách a valných hromadách smírčích sudí; zato zásady týkající se nástupnického práva jako by pro něho pozbyly platnosti. A přece jen mu drásalo srdce, že má jeho synovec sloužit v armádě brunšvické dynastie; bylo to tím horší, že nehledě ani k tomu, v jak hluboké úctě a vážnosti měl otcovskou autoritu, přímo mu to zakázat pokládal za nemožné nebo aspoň krajně nemoudré. Toto zapírané soužení vynutilo ctihodnému baronetovi mnohé ach a ouvej, které svaloval na záchvat pakostnice, až nakonec si poslal pro seznam důstojníků a utěšil se, když spočítal všechny potomky těch nejvěrnějších rodů, jako Mordauntů,

Granvillů a Stanleyů, jejichž jména v té listině našel; roznícen velikostí a slávou svého rodu, s logikou trochu falstaffovskou usoudil, že bude-li válka, je sice jen jediná strana, při níž stát nebude hanbou, ale ještě větší hanbou bude zůstat opodál než přidat se na tu nejhorší stranu, třeba horší, než jsou uzurpátoři. Tetě Ráchel se plán sice nezdařil úplně tak, jak si přála, ale nedalo se nic dělat, musila se smířit s okolnostmi; mírnila si tu mrzutost tím, že pilně vypravovala synovce na cestu a velmi ji blažilo pomyšlení, jak se před ní už brzy zaskvěje v parádní uniformě.

Edwarda Waverleyho tato zcela neočekávaná zpráva nemálo překvapila i rozjařila. Jak stojí v jedné krásné staré básni, bylo to, jako když „vzplane vřesoviště“, dým zahalí osamělý pahorek a zároveň jej ozáří nejasný oheň. Jeho vychovatel, nebo lépe řečeno pan Pembroke, protože si vychovatel ani nedával říkat, posbíral v Edwardově pokoji útržky kostrbatých veršů, které Edward zřejmě složil v rozrušení nad tím, jak se tak náhle obrátil list v knize jeho života. Doktor pokládal vždy za poezii to, co skládali jeho přátelé, jen když to bylo v pěkných rovných řádcích začínajících velkým písmenem, a tak odevzdal tento poklad tetě Ráchel; ta jej, brýle zamžené od slz, uložila do svého deníku, mezi vybrané kuchařské i doktorské recepty, oblíbené citáty a úryvky z anglických teologů a několik milostných jakobitských písní, které za mlada zpívala. Odtamtud pak byly básnické pokusy jejího synovce vyňaty, když tuto knihu spolu s jinými autentickými doklady rodu Waverleyů předložili k nahlédnutí nehodnému vydavateli tohoto pamětihodného příběhu. Neposkytnou-li čtenáři žádný jiný požitek, seznámí ho aspoň lépe než jakékoli líčení s divokým a nespoutaným duchem našeho hrdiny:

„Jednou, podzimní když soumrak pad
do mirkwoodských tajuplných lad,
pleso čistý zrcadlilo třpyt,
oblak nachový a zlatý svit.
Vnořen v křišťálové tůně jas
odrážel se v plese břeh i sráz;
skála omšelá a stará věž,

nachýlený strom i bujný keř
věrně tak se v hloubi zrcadlil,
jak by pod hladinou vodní byl,
vzdálen lidských trudů, strastí, béd,
jiný, nezemský to, krásší svět.

Prudký víchř však se v dálce zdvih,
velký vodstva duch se vzbudil v mih,
slyšel duby buráčet a lkát,
hned si oblékl svůj černý šat
jako voják obléká svou zbroj,
když ho trubky hlahol volá v boj.
Hřeben z pěny vzepjal bouři vstříc,
čelo svažtil, zachmuřil svou líc,
vlnobití rozpoutal pak zpěv.
Zničil luzný obraz jeho hněv.

Divnou, krutou rozkoší však jat,
změnou uchvácen jsem zůstal stát
v pusté věži, kam doléhal hřmot
stromů v bouři, větrem vzdutých vod;
v hloubi srdce dojat zvukem tím,
hrozným tak a zas tak vznešeným,
měl jsem radost z bouře opojné,
nelitoval jsem už scény pokojné.

Také ze snů planých mladosti
probouzí nás bouře starostí,
skutečnosti břeskna polnice
sny nám zaplaší jak vichřice,
která obraz křehký, těkavý
z vodní hladiny pryč odploví –
V zalíbení nepohlédneš víc
dívce, kterou potkáš, v sličnou líc;
lásky snům teď oddávat se chraň,
na paměti měj jen čest a zbraň!“

Řečeno střízlivou prózou, neboť tyto verše to snad neříkají zcela jasně, ze srdce kapitána Waverleyho, rozbouřeného tím novým údělem, pomíjívá představa slečny Cecilie Stubbsové nadobro zmizela. Objevila se v celé slávě v otcově lavici při nedělní bohoslužbě, když on přišel naposled do farního kostela na žádost svého strýce a tety Ráchel (a do-
cela rád, máme-li říci pravdu) v parádní uniformě.

Není lepšího léku proti přeceňování druhých než mít vysoké mínění sám o sobě. Slečna Stubbsová si vzala na pomoc vše, co nějak napomáhá kráse; ale běda! Krinolína, znaménko krásy, natočené lokny, mantila z pravého francouzského hedvábí, to vše neudělalo žádný dojem na mladého důstojníka od dragounů, který měl na sobě poprvé zlatem premovaný klobouk, jezdecké boty a široký meč. Nevím, zda byl jako ten hrdina ve staré baladě:

„Měl srdce slávou zmámené,
neznalo lásky cit
a žádná panna nemohla
mu led v hrudi prolomit,“

či zda silně zlatem vyšívané premování na jeho prsou odráželo střely z Ceciliiných očí; žádný šíp se do něho nestrefil.

„Viděl jsem, Kupidův šíp kam pad,
nezasáh skromný kvítek západní,
zemana zasáh, výkvět západu,
Jonase Culbertfielda, syna správce.“

Prosím za odpuštění za tyto heroické verše (kterým v jistých případech nikdy neodolám), je to smutné, ale je tomu tak, že se zde v tomto příběhu loučíme se sličnou Cecilíí, která se, jako tak mnohá dcera Evi-
na, když Edward odešel a její plané sny se rozplynuly, klidně spokojila s náhradou a za pouhých šest měsíců podala ruku zmíněnému již Jo-
nášovi, synu baronetova správce a dědici správce majetku (což není

k zahoeení); krom toho měl blahou nadějí, že nastoupí po otci na jeho úřad. Všechny tyto výhody pohnuly zemana Stubbse, právě jako brunátná tvář a statná postava nápadníková zapůsobily na jeho dceru, aby mu něco slevil z urozenosti. A tak byla svatba hotova. Zdálo se, že největší radost z toho má teta Ráchel, která až dosud hleděla trochu úkosem na smělou slečnu (pokud to snad její dobrotivá povaha dovolovala), ale když se novopečený pár prvně objevil v kostele, poctila nevěstu úsměvem a úklonou před očima faráře, kaplana, písaře a celého shromáždění spojených farností Waverley a Beverley.

Prosím jednu provždy za odpuštění ty čtenáře, kteří sáhnou po románu jen pro zábavu, že jsem je tak dlouho unavoval dávno odbytou politikou, whigy a toryi, přívrženci hannoverské dynastie a jakobity. Ale bez toho by můj příběh opravdu nebyl srozumitelný, neřkuli věrohodný. Můj záměr to vyžaduje, abych vylíčil pohnutky, z kterých děj vychází. A tyto pohnutky měly svůj původ v citech, předsudcích a stranách své doby. Nezvu krásné čtenářky, jejichž netrpělivost jim dává plné právo, aby si na tyto okolnosti stěžovaly, do povětrného vozíku taženého hipogryfy nebo poháněného kouzlem. Mám jenom prostý anglický poštovní vůz, který se pohybuje na čtyřech kolech a drží se královské silnice. Komu se můj vůz nelíbí, může na nejbližší zastávce vystoupit a počkat si na kouzelný koberec prince Huseina nebo na létající strážní budku tkalce Malika. Komu se zlíbí zůstat se mnou, bude občas vydán na pospas nudě, nevyhnutelné na blátivých cestách, strmých kopcích, slatinách a jiných pozemských překážkách; ale když budou koně obstojní a kočí slušný (jak to stojí v inzerátech), zavazují se, že se brzy dostaneme do malebnější a romantičtější krajiny, budou-li mít mí pasažéři dost trpělivosti v prvních etapách cesty.

Kapitola VI

Waverley se loučí

V tu památnou neděli večer vešel sir Everard do knihovny a málem tam překvapil našeho mladého hrdinu, jak zkouší cviky s palašem, starobylou to zbraní starého sira Hildebranda, kterou opatrovali jako vzácné dědictví; visívala nad krbem v knihovně, pod obrazem tohoto rytíře na koni, ale pro samou záplavu kudrnatých vlasů mu ani nebylo vidět do obličeje; na sobě měl řasnatý plášť lázeňského řádu a ten mu úplně zakrýval koně Bucefala. Sir Everard vstoupil dovnitř, pohlédl nejprve na obraz, pak na synovce a spustil naučenou řeč, ale třebaže byl nemálo pohnut, za chvíli už zas mluvil prostě, jak byl zvyklý. „Synovče,“ začal a pak, jako by to chtěl opravit, „milý Edwarde, je to vůle boží a také vůle tvého otce, kterého po Bohu nejvíce poslouchat je tvou svatou povinností, abys od nás odešel a chytil se vojenského řemesla, v němž se mnoho tvých předků proslavilo. Všechno jsem ti zařídil, abys vojnu začal jako jejich potomek a pravděpodobně i dědic rodu Waverleyů; a v poli račiž být pamětliv toho, čím jméno nosíš. A pamatuj, Edwarde, chlapče drahý, že jsi poslední svého rodu a že v tobě je jediná naděje, že rod zas rozkvetne. Vyhýbej se proto nebezpečí – totiž zbytečnému nebezpečí, pokud ti to jen povinnost a čest dovolí, neměj nic s prostopášníky, karbaníky a whigy, kterých bude, obávám se, v té službě, do které vstupuješ, až nazbyt. Tvůj plukovník, jak jsem se dověděl, je znamenitý muž na to, že je presbyterián: ale ty buď pamětliv své povinnosti k Bohu, k anglické církvi a ke –“ (tato pomlčka se měla podle běžného formuláře vyplnit slovem králi, ale toto slovo mělo naneštěstí dvojí, matoucí význam, podle jednoho to byl král *de facto* a podle druhého král *de iure*, a tak vyplnil šlechtic mezeru jinak) – „k anglické církvi a všem zřízeným vrchnostem.“

Dál už si se svou výmluvností netroufal, i odvedl synovce do stájí, aby mu ukázal koně, které si má vzít s sebou na vojnu. Dva byli vraníci

(to byla plukovní barva), skvostní to oři; ostatní tři byli statní tahouni, určení do kočáru nebo pro sluhy; dva sluhové ho měli doprovázet ze zámku; bude-li třeba, najme si ve Skotsku ještě jednoho.

„Proti takovému siru Hildebrandovi odjedeš s docela malou družinou,“ řekl baronet; „ten když konal před zámeckou branou přehlídku svého komonstva, bylo ho víc, než má celý tvůj pluk. Škoda že s tebou nepotáhne do Skotska těch dvacet mladíků z mého panství, kteří se dali naverbovat k tvému oddílu. Bylo by to aspoň něco; ale jejich doprovod prý by se vyjímal neobvykle v dnešní době, kdy se zavádějí všelijaké bláznivé moresy, jen aby se zpřetrhaly přirozené svazky mezi lidem a jeho pány.“

Sir Everard se už předtím vynasnažil napravit tuto zvrácenost své doby: vyleštil totiž pouto lásky, vízící rekruty k jejich mladému kapitánovi, nejen spoustou hovězíny a piva při hostině na rozloučenou, ale dokonce ještě každého obdaroval penězi; tím ovšem přispěl spíš k pijatikám než k ukázněnosti na pochodu. Když si prohlédli koně, zavedl sir Everard synovce zas do knihovny a tam mu odevzdal pečlivě složené psaní, převázané podle starého zvyku proužkem hrubého hedvábí a zapečetěné přesným otiskem waverleyovského erbu. Dopis velmi obřadně zněl na „Urozeného pána, pana Cosma Comyna Bradwardina z Bradwardinu na jeho hlavním sídle Tully-Veolanu v Perthshiru v severní Británii. Vlastnoručně odevzdává kapitán Edward Waverley, synovec sira Everarda Waverleyho z Waverley-Honour, baroneta“.

Urozený pán, jemuž platilo toto sáhodlouhé pozdravení a o kterém si zanedlouho povíme více, bojoval v roce 1715 za vypuzení rodu Stuartovců a byl zajat u Prestonu v Lancashiru. Pocházel z rodu starobylého, ale žil v trochu stísněných poměrech; byl to vědec, aspoň jak se tomu ve Skotsku rozumí: znal toho náramně mnoho, ale ne přesně, a byl spíše pilný čtenář než filolog. O svém zápalu pro klasické autory podal prý neobyčejný důkaz. Na silnici z Prestonu do Londýna uprchl svým strážcům; ale poznali ho, když se potuloval poblíž domu, kde předešlé noci tábořili, a znovu ho zajali. Jeho druhové, ba i strážci se divili jeho pošetilosti a nedalo jim to, aby se nezeptali, proč se honem neuchýlil někam

do bezpečí, když už se octl na svobodě; odpověděl, že to také zamýšlel, jenže, na mou duši, šel si pro svého Tita Livia¹¹, kterého si tam při tom kvapném útěku zapomněl. Tento prostinký příběh velmi zaujal pána, který vedl, jak jsme už řekli, obhajobu oněch nešťastníků na náklad sira Everarda a snad i jiných toryů. Nadto byl sám velkým ctitelem onoho Padovana, a ač by se asi sám svou zálibou k takové výstřednosti svést nedal, i kdyby šlo o vydání od Sweynheima a Pannartze (to prý je nejstarší), nicméně si velice vážil obětavosti Brita ze severu a vynaložil vše, aby zahladil a zmírnil důkazy proti němu, odhalil trhliny v právním postupu et cetera, až dokázal, že byl Cosmo Comyne Bradwardine zproštěn viny a zbaven jistých velmi nemilých následků procesu před naším nejvyšším panovníkem a králem ve Westminsteru.

Jakmile byl baron z Bradwardinu, jak se mu ve Skotsku všeobecně říkalo (ač jeho dobří přátelé mu podle jeho bydliště říkali Tully-Veolan nebo ještě důvěrněji Tully), znovu *rectus in curia*¹², vydal se poštovním vozem na Waverley-Honour, aby tam vzdal poklonu i díky. Stejná lovecká náruživost i shodné politické smýšlení utvrdily jeho přátelství se sirem Everardem, i když se jinak ve svých zvycích a zájmech rozcháze-
li: po několikátýdenním pobytu na Waverley-Honour loučil se baron s mnoha projevy úcty a vřele baroneta přemlouval, aby mu oplatil návštěvu a přijel hned příští období střílet tetřívky na jeho blatech v Perthshiru. Brzy nato uhradil mu pan Bradwardine ze Skotska náklady procesu u královského nejvyššího soudu ve Westminsteru; nebyla to tak velká suma, když se převedla na anglickou měnu, ale ve skotských librách, šilincích a pencích právě stačila, aby z ní dostal Duncan Macwheeble, baronův správce, rychtář a důchodní, záchvat koliky, kte-

¹¹ Titus Livius. Zálíbení v tomto klasikovi prý skutečně projevil v oné neblahé době nějaký nešťastný jakobita právě tak, jak se v textu líčí. Uprchl ze žaláře, kde byl vězněn, než dojde k rychlému soudu a jistému ortelu, a byl dopaden na místě, kde byl předtím zajat. Nemohl udat lepší důvod, než že tu doufal nalézt svého oblíbeného Tita Livia. Musím bohužel dodat, že taková nevinnost nebyla uznána za dostatečnou omluvu jeho provinění jako povstalice a že byl odsouzen a popraven.

¹² Soudem osvobozený. Pozn. překl.

rý trval pět dní; říkal, že to má jen a jen z toho, že se musil naneštěstí propůjčit k tomu, aby poslal takovou značnou částku pryč z vlasti těm falešným Angličanům. Vlastenectví je sice někdy krásné, ale často bývá jen náramně podezřelou maskou docela jiných citů; ti, kdo správce Macwheebla dobře znali, usoudili, že jeho okázalá lítost není tak docela nezištná, a že by mu nebylo zdaleka tak líto zaplatit těm westminsterským darebákům, kdyby nešlo zrovna o peníze z bradwardinského panství, které pokládá takřka za vlastní majetek. Ale správce se bránil, že mu na tom vůbec nesejde – „Pro Skotsko je běda, pro mne ani za mák!“

Baron měl jen radost, že svému váženému příteli siru Everardovi Waverleymu z Waverley-Honour uhradí výlohy, které měl s domem Bradwardinů. Je to prý věcí cti pro jeho rodinu a celé skotské království, aby se tyto výlohy zaplatily hned; a bylo by hanbou pro celý národ, kdyby se s tím otálelo. Sir Everard si zvykl zacházet lhostejně s mnohem většími sumami a ani ho nenapadlo, že by uhrazená částka 294 liber 13 šilinků 6 pencí měla nějaký mezinárodní význam; třeba by na to byl nadobro zapomněl, kdyby si byl správce Macwheeble na utišení koliky tu sumu ponechal pro sebe. Od té doby mezi Waverley-Honour a Tully-Veolanem každoročně putoval sem a tam krátký dopis, koš nebo pár soudků vína, z Anglie se vyvážely vydatné sýry a ještě vydatnější pivo, bažanti a zvěřina, ze Skotska na oplátku zas chodili tetřívci, bílí zajáci, nakládání lososi a irská kořalka. To vše se posílalo a přijímalo na důkaz přátelství a shody mezi dvěma mocnými rody. Bylo tedy samozřejmé, že budoucí dědic na Waverley-Honour nemůže dobře zavítat do Skotska a nevzít s sebou doporučující dopis pro barona z Bradwardinu.

Když se tato záležitost projednala a vyřídila, vyslovil pan Pembroke přání, že by se ještě rád o samotě rozloučil se svým milým žákem. Ten dobrák napomínal Edwarda, aby si uchoval neposkvrněný život i mravy, aby se pevně přidržoval zásad křesťanského náboženství a vyhýbal se bohapusté společnosti posměvačů a svobodomyšlníků, jakými se armáda přímo hemží; do napomínání se mu ovšem připletly jeho politické předsudky. Nebi se zlíbilo, pravil, zahalit Skotsko (nejspíš pro

hříchy předků v roce 1642) ještě strašnější temnotou než nešťastné království anglické. Tady je sice také svícen anglikánské církve trochu posunut, ale přece ještě bliká; je tu církevní vrchnost, třeba se rozštěpila a odpadla od zásad, které hlásali velicí církevní otcové Sancroft a jeho bratři; je tu liturgie, i když jsou hlavní modlitby žalostně překrouceny. Zato ve Skotsku, tam je úplná tma; až na ubohou, rozprášenou, pronásledovanou hrstku, kazatelny vydali napospas presbyteriánům a bohužel i všemožným sektářům. Jeho povinností je obrnit milého žáka proti všem zlovolným a zhoubným církevním i státním naukám, které mu chtěj nechtěj časem dolehnou k sluchu.

Tu vytáhl dva ohromné převázané balíky a v každém bylo dvacet hustě popsaných sešitů; bylo to životní dílo tohoto váženého muže; nikdy snad nebyla horlivá námaha vynaložena tak nadarmo. Kdysi se vydal do Londýna, aby je vydal na světlo u jednoho knihkupce v Malé Británii, který, jak známo, obchodoval s takovými věcmi; měl se mu ohlásit určitou větou a jistým znamením, tehdy prý běžným mezi zasvěcenými jakobity. Jakmile vyřkl pan Pembroke to zaklínadlo i s příslušným gestem, častoval ho knihkupec doktorským titulem, ať se tomu pan Pembroke jak chtěl bránil, a zavedl ho do zadní části krámu, kde napřed prohledal kdejaký kout, kde by se snad mohl někdo skrývat, a pak spustil: „Ach doktore! – Nu – mezi námi – ve vší tajnosti – nemám žádnou skrýš pro hannoverské krysy. A jakpak! – Nějaké dobré zprávy od našich přátel za vodou? – A jak se daří vzácnému francouzskému králi? – Či jste snad byl naposled v Římě? Řím se do toho musí nakonec vložit – církev musí zas rozžehnout světlo od staré lampy. Ach – cože, opatrný? Tím více se mi líbíte. Ale žádný strach.“

Tady pan Pembroke jakž takž zarazil proud otázek, provázených posunky, pokyvováním a mrkáním; a když se mu konečně podařilo přesvědčit knihkupce, že mu prokazuje nenáležitou čest, když ho pokládá za posla vypuzeného krále, vyložil mu, co ho k němu přivádí.

Knihkupec se pustil do rukopisu a tvářil se už mnohem klidněji. První rukopis měl název „Rozkol s rozkolníky aneb vyvrácení dohody; důkaz, že jakékoli dorozumění mezi pravou církví a puritány, presbyte-

riány aneb sektáři jakéhokoli druhu je nemožné; s doklady z Písma, církevních otců a nejpravověrnějších teologických polemiků“. Tento rukopis knihkupec naprosto odmítl. „Úmysl je správný,“ řekl, „a bezpochyby je to napsáno velmi učeně; ale už pro to není vhodná doba. I kdyby se to vysázelo petitem, vydalo by to na osm set stran a vůbec by se to nevyplatilo. Promiňte laskavě. Miluji a ctím pravou církev z celé duše, a kdyby to byl traktát o mučednictví nebo jiná taková dvánáctipencová brožurka – to už bych něco riskoval ke cti duchovenstva – ale podívejme se dále. ‚Jak učinit nástupnictví po právu.‘ Á! Na tom něco je. Hm – hm – hm – tolik stránek, tolik bude stát papír, tisk – a jo, ale něco vám, doktore, řeknu, vyhod'te nějakou tu latinu a řečtinu; je to těžké, pane doktore, zatraceně těžké (s odpuštěním) – a kdybyste to drobátko opepřil – já svého autora nikdy nezradím – vydával jsem Draka, Charlwooda, Lawtona a chudáka Amhursta – ach, Caleb! Caleb! Byla to hanba, že jsme nechali chudáka Caleba umřít hladu, když jsme měli mezi sebou tolik tlustých farářů a statkářů. Dával jsem mu jednou týdně oběd. Ale pro lásku boží, co je to jednou týdně, když těch dalších šest dní nemá člověk kam jít? Ale víte co, ukážu ten rukopis malému Tomovi Alibi, advokátovi, který má na starosti mé právní záležitosti – musím se držet na návětrné straně – posledně, když jsem vcházel na palácové nádvoří, byl ke mně dav velmi hrubý – samí whigové a kolo-hlavci, vilémovci a hannoverské krysy.“

Druhého dne zas navštívil pan Pembroke knihkupce, ale dověděl se, že na radu Toma Alibi se rozhodl, že toto dílo nevydává. „Ne že bych nešel pro církev s radostí třeba na (co jsem to chtěl říct?) – třeba na plantáže – ale mám, milý pane doktore, ženu a děti; ale abyste viděl, že mám dobrou vůli, doporučím tu věc svému sousedu Trimmelovi – je to starý mládenec a už nechává obchodu, takže by mu plavba bárkou na západ tolik nevadila.“ Ale pan Trimmel se také nedal pohnout, a tak se musil pan Pembroke vrátit, snad naštěstí pro něho, na Waverley-Honour i se svou studií na obranu vpravdě základních zásad církve a státu šťastně uloženou v tlumocích u sedla.

Když už měla být veřejnost takto připravena o dobrodiní jeho učeného pojednání kvůli sobecké kramářské zbabělosti, rozhodl se pan Pembroke, že udělá dvě kopie svých objemných rukopisů pro svého žáka. Uvědomoval si, že byl nedbalým učitelem, a vyčítal si, že podle přání pana Richarda Waverleyho vůbec nevštěpoval Edwardovi názory nesrovnávající se se současným zřízením v církvi a ve státě. Zato teď, když už nejsem jeho učitelem, myslil si pan Pembroke, neporuším dané slovo, když mladíkovi pomohu k tomu, aby si utvořil vlastní názor; obávám se jen, že mi bude mít za zlé, že jsem před ním tak dlouho skrýval světlo, které ho teď při čtení jako bleskem osvítí. Jako spisovatel i politik tonul v blahých vidinách a zatím jeho milovaný žák, kterého titul traktátů příliš nelákal a objem a hustě psané řádky rukopisu přímo odstrašovaly, klidně jej uložil až na dno svého cestovního zavazadla.

Teta Ráchel se s ním rozloučila krátce a láskyplně. Varovala jen svého milého Edwarda, aby se nedal zvábit skotskými krasavicemi – pokládala ho asi za trochu chytlavého. Uznávala sice, že v severní části ostrova jsou také starobylé rody, ale jsou to až na horaly samí whigové a presbyteriáni; a co se horalů týče, musí říci, že jejich dámy nemají asi příliš vybrané mravy, když pánský oděv je tam, jak se dověděla, mírně řečeno velmi neobvyklý a ani trochu slušný. Loučení zakončila vlídným a dojemným požehnáním a na důkaz své náklonnosti darovala mladému důstojníkovi drahocenný diamantový prsten (jaký v té době nosívali muži) a měsíc pořádných zlatníků, kterých také bylo hojněji před šedesáti lety než v poslední době.

Kapitola VII

Jízdní posádka ve Skotsku

Nazítří Edward Waverley odcházel ze zámku se smíšenými pocity, mezi nimiž mocně převládal úzkostný a zároveň slavnostní dojem, že od nynějška bude notně odkázán na vlastní úsudek a rozhodování. Všichni staří služebníci i vesničané se s ním loučili s žehnáním a se slzami v očích a ti, kteří prohlašovali, „že je ani ve snu nenapadlo, že by šel Jakub, Jiljí nebo Jonathan na vojnu, leč v průvodu urozeného pána, jak jim velela povinnost“, vychytrale prosili o šikovatelskou a kaprálskou nebo jinou hodnost. Edward se vyprostil ze zástupu prosebníků, jak mu velela povinnost, a přitom dal méně slibů, než se dalo čekat u mladíka tak málo světa znalého. Po krátké zastávce v Londýně jel pak dále na koni, jak se tehdy obecně cestovalo, do Edinburghu a odtamtud do Dundee, přímořského přístavu na východním pobřeží Angusshiru, kde měl jeho pluk posádku.

Vkročil do nového života, v němž zprvu všechno mu bylo krásné, protože to bylo nové. Už plukovník Gardiner, velitel pluku, nemálo upoutal romantického a zároveň zvědavého mládence. Byl vysoký, hezký, čilý, ač už byl v pokročilém věku. Za mlada prý býval, jak se umírněně říká, veselá kopa, a kolovaly divné historky o tom, jak se z pochybovače, ne-li přímo nevěrce, náhle obrátil ve vážného, ba horlivého věřícího. Šeptalo se, že tuto neobyčejnou změnu způsobilo nějaké nadpřirozené zjevení, postižitelné i prostými smysly; a třebaže mnozí prohlašovali tohoto proselytu¹³ za náboženského blouznivce, nikdo ho ani slůvkem nevinil z pokrytectví. Tyto nevšední a tajemné okolnosti dodávaly plukovníku Gardinerovi v očích mladého vojáka zvláštní vzne-

¹³ Člověk, který přijal novou náboženskou víru. Pozn. překl.

šené zajímavosti.¹⁴ Je snadno si domyslit, že důstojníci pluku, jemuž velel tak úctyhodný pán, tvořili společnost mnohem usedlejší a ukázněnější, než se vyskytuje v každém důstojnickém kasinu; a že tak Waverley unikl některým pokušením, kterým by byl vystaven.

Mezitím pokračoval jeho vojenský výcvik. Dobrým jezdcem už byl, teď ještě ho zasvěcovali do vyšších znalostí jezdeckého umění, které může dostoupit takového stupně dokonalosti, že se v něm takřka uskutečňuje báje o kentaurovi; zdá se totiž, že jezdec řídí koně jen svou vůlí

¹⁴ Plukovník Gardiner. Uvedl jsem tohoto statečného a vzácného muže v textu plným jménem a zde připojuji popis jeho pozoruhodného obrácení, jak je zaznamenává dr. Doddridge. „Ta pamětihodná událost,“ praví zbožný autor, „se stala v polovině června r. 1719. Major strávil večer (nemýlím-li se, bylo to v neděli) ve veselé společnosti a přesně o půlnoci měl neblahou schůzku s nějakou vdanou ženou. Společnost se rozešla asi v jedenáct; nechtěl tam přijít příliš brzy, a šel tedy do svého pokoje, aby tu zdoulhavou hodinu nějak zabil, snad zábavnou četbou nebo nějak jinak. Náhodou však sáhl po náboženské knize, kterou mu dobrá matka nebo teta bez jeho vědomí strčila do vaku. Nazývala se, pokud se správně pamatuji, ‚Křesťanský voják aneb Nebe šturmem dobyté‘ a napsal ji Thomas Watson. Podle titulu se nadál, že v ní najde výrazy svého povolání, použité v duchovním smyslu, a to by mohlo být zábavné; pustil se tedy do četby, ale její obsah nebral vážně; a přec když tak měl tu knihu v ruce, měl najednou zvláštní vidění (Bůh sud, co to bylo) a to mělo řadu důležitých a blahodárných následků. Zdálo se mu, že na knihu padá zvláštní záře, a myslil napřed, že je něco se svíčkou; ale když pozvedl zrak, užasl, neboť ve vzduchu jasně spatřil podobu Pána Ježíše na kříži se svatozáří kolem dokola; a zdálo se mu, že nějaký hlas, nebo něco jako hlas, mu praví asi toto (slovy si nebyl jist): ‚Hříšníku! Pro tebe jsem trpěl a takhle ty mi odpláceš!‘ Omráčen takovýmto zjevením, zvrátil se polomrtev v křesle, kde seděl, a zůstal tam bůhvíjak dlouho v bezvědomí ležet.“

„Pokud jde o toto vidění,“ praví důmyslný dr. Hibbert, „na zjevení našeho Spasitele na kříži a na zmíněná hrozná slova nutno pohlížet tak, že se plukovník rozpomněl v duchu na podobné představy a ta slova důtklivé výzvy k pokání asi někde četl nebo slyšel. Avšak proč byly tyto představy najednou tak živé jako skutečné vjemy, na to není spolehlivého výkladu. Je jisté, že vidění bylo provázeno nejzávažnějším důsledkem, jaký mívá křesťanské zvěstování – obrácením hříšníka. Od té doby už žádný příběh tak nestvrdil pověřčivou domněnku, že k takovému zjevení nemůže dojít bez božského rozkazu.“ Dr. Hibbert ještě dodává: „Krátko před tím zjevením utrpěl plukovník Gardiner těžký pád z koně. Měl snad nějaké slabé zranění mozku, následkem něhož byl náchylný k takovému vidění?“ – (*Hibbert, Filosofie zjevení*, Edinburgh 1824, str. 190).

a žádnými vnějšími, zjevnými pokyny. Také se mu dostalo poučení o povinnostech v boji; ale musím doznat, že sotva ho přešlo první nadšení, nedělal už v tomto oboru takové pokroky, jak si přál a očekával. Služba důstojníka, která nezkušeným lidem tolik imponuje, protože je spojena s takovou nádherou a okázalostí, je v podstatě práce velmi suchopárná a nezáživná a skládá se hlavně z aritmetických kombinací; má-li je člověk prakticky uplatnit, musí se na to soustředit a klidně uvažovat. Náš hrdina trpěl roztržitostí; přitom se dopouštěl chyb, za které tržil smích a leckdy také důtku. Z toho se v něm zahnízdil bolestný pocit, že mu chybějí právě ty vlastnosti, které si v jeho novém povolání zasluhují a získávají největší obdiv. Marně si lámal hlavu, proč nedovede pouhým okem odhadnout vzdálenost a prostor tak jako jeho druhové; proč nedovede v hlavě rozmotat ty jednotlivé částečné pohyby, jichž je třeba k nějaké změně postavení; a proč jeho paměť, jindy tak bystrá, neuchová přesně technické výrazy a jemňůstky etikety i polní kázně. Waverley byl od přírody skromný a nedopouštěl se té nehorázné chyby, že by drobná pravidla vojenské služby podceňoval nebo se domýšlel, že když je mizerným nižším důstojníkem, je zrozen k tomu, aby z něho byl generál. Bylo tomu vskutku tak, že jeho těkavé a nesoustavné čtení zapůsobilo na jeho od přírody samotářskou a roztržitou povahu, takže si osvojil neukázněný, nevyrovnaný způsob myšlení, který se na-prosto nehodí k studiu a soustředěné pozornosti. A přitom ho tížila dlouhá chvíle. Okolní šlechta měla spadeno na vládu a k vojenským hostům nebyla valně pohostinná; lidé z města se zabývali hlavně obchodem a Waverley nestál o jejich společnost. Když přišlo léto, zatoužil poznat ze Skotska víc, než zhlédl na vyjíždkách z posádky, a tak se rozhodl požádat o několikatýdenní dovolenou. Umínil si, že nejdříve navštíví strýcova dávného přítele a dopisovatele a podle okolností svou návštěvu prodlouží nebo zkrátí. Cestoval samozřejmě na koni, s jediným sluhou, a první noc strávil v ubohém hostinci, kde hostinská chodila bez bot a bez punčoch a hostinský si sice říkal pán, ale na hosta byl

hrubý, když ho nepožádal, aby mu udělal to potěšení a večeřel s ním.¹⁵ Na druhý den jel Edward širým, neohrazeným krajem a pomalu se blížil k perthshirským horám, které zprvu tvořily jen modrý obrys na obzoru, ale brzy se nakupily do obrovitých valů, které se hrozivě chmuřily nad rovnou krajinou dole. Poblíž úpatí této obrovské hradby, ale ještě v nížině, bydlil Cosmo Comyne Bradwardine z Bradwardinu; a můžeme-li věřit šedovlasým kmetům, bydlili tam i jeho předkové s celým svým potomstvem už od dob milostivého krále Duncana.

¹⁵ *Skotské hospody*. Ještě v dobách autorova mládí očekávali staří skotští hostinští od svých hostů, že je zdvořile pozvou, aby s nimi pojedli, nebo aspoň popili. Na oplátku měl hostinský pro své hosty vždy novinky z celého kraje a krom toho býval také tak trochu šprýmař. Mezi skotskými povedenými šenkýři bylo běžné, že svalili celou starost i dřinu v hospodě na hospodyně. Za starých časů žil v městě Edinburghu jeden pán z dobré rodiny, který aby uhájil živobytí, uvolil se stát podle jména majitelem kavárny, jedné z prvních v tomto hlavním městě. Jako obvykle se o ni starala svědomitá a pilná paní B.; její manžel se zatím věnoval lovu a vůbec si tím hlavu nelámal. Jednou, když v jeho podniku hořelo, potkal ho kdosi na High Street obtíženého puškami a udicemi a na otázku, co dělá jeho žena, odpověděl s klidem, že „se chuděra pachtí, aby zachránila trochu nádobí a nějaké daremné knihy“; byly to knihy, s kterými vedla jeho podnik. Autor znal za mlada mnoho starších pánů, pro které patřilo k radostem cestování „potlachat si s vlídným hospodským“, který se svým šibalstvím často podobal hospodskému od Podvazku ve „Veselých paničkách windsorských“; nebo Blaguovi od Jiřího ve „Veselém kumpánu z Edmontonu“. Někdy hosty přišla pobavit i šenkýřka. V obou případech jim musili hosté věnovat náležitou pozornost, jinak nastalo rozladění a docházelo i k jedovatostem, jako v následujícím případě:

Bodré šenkýřce, která ani ne před šedesáti lety měla největší zájezdní hostinec v Greenlaw v Berwickshiru, se dostalo cti přijmout pod svou střechu ctihodného duchovního s třemi syny stejného povolání, totiž starat se o spásu duší; mimochodem žádný z těch duchovních neplatil za dobrého kazatele. Po obědě se ctihodný senior s pýchou v srdci zeptal paní Buchanové, zda už někdy měla ve svém domě takovou společnost. „Tady sedím já,“ pravil, „řádně ustanovený duchovní skotské církve, a tady sedí mí synové, každý z nich ustanovený duchovní téže církve. – Přiznejte se, Luckie Buchanová, takovou společnost jste ještě ve svém domě neměla“. Protože předtím hostinskou nepozval, aby s nimi poseděla a vypila sklenku vína, odvětila paní Buchanová suše: „To, pane, opravdu nemohu říct, že bych tu byla někdy měla takovou společnost, jenom v pětačtyřicátém roce, to tady byl jeden horalský dudák a s ním jeho tři synové, taky dudáci; a nedokázali zahrát ani skočnou.“

Kapitola VIII

Skotský zámek před šedesáti lety

Bylo kolem poledne, když vstoupil kapitán Waverley do roztroušené vesnice, či spíše vísky Tully-Veolanu, hned vedle níž stálo sídlo majitelovo. Domky vypadaly nadmíru uboze, zvláště v očích toho, kdo byl zvyklý na smavou úpravnost anglických chalup. Stály bez ladu a skladu po obou stranách klikaté nedlážděné silnice; válely se po ní divošsky nahaté děti, jako by je měl první kůň, který tamtudy poběží, rovnou kopyty pošlapat. Ale když užuž mělo dojít k nejhoršímu, hned nějaká ostrážitá bába v přiléhavém čepci a s přeslicí a vřetenem v ruce vyrazila jako nějaká šílená vědma z jedné té chaloupky, vrhla se doprostřed cesty, vyrvala svého svěřence z houfu osmahlých malých povalečů, uštědřila mu pořádný štulec a dopravila ho zpátky do jeho kutlochu; světlovlasý lotřík při tom řval z plných plic a pronikavým diskantem provázel vrčení rozlícené matrony. Další part v tomto koncertě vyhrával ustavičný štěkot kopy líných nepotřebných psů, kteří běhali za koňmi a vrčeli, štěkali, vyli a chňapali jim po nohou; byla to nepřístojnost tehdy ve Skotsku tak obecná, že jeden francouzský turista, který po způsobu cestovatelů chtěl všechno, co viděl, řádně a rozumně vysvětlit, zaznamenal jako jednu kaledonskou pamětihodnost, že stát vydržuje v každé vesnici smečku ovčáckých psů, kteří mají za úkol štvát poštovní koně (tak hladové a vyčerpané, že by se bez této pobídky nehnuli z místa) od dědiny k dědině, až je tito dorážející průvodci doženou na konečnou staci. Tento neduh i lék (pokud to lék je) trvá dodnes; ale příliš odbočuji od vytčeného cíle, nadhodil jsem to jen na uvážení výběrčím daní podle zákona pana Denta o psech.

Jak jel Waverley dál, tu a tam se dobelhal ke dveřím chatrče stařec, shrbený stářím a dřinou, s očima zakalenýma věkem a kouřem, aby se podíval na cizincovo oblečení a na postavu a pohyby koní; potom se sešlo několik sousedů v kovárně, aby porokovali o tom, odkud asi cizi-

nec přijíždí a kam má namířeno. Tři čtyři vesnická děvčata, vracející se od potoka nebo od studánky se džbány a vědry na hlavě, skýtala lepší podívanou a ve svých tenkých krátkých šatech s jedinou spodničkou, holými pažemi, lýtky a chodidly, s nepokrytou hlavou a spletenými copy trochu připomínala italské krajinomalby. Milovník malebnosti nemohl jejich ladnému oděvu i souměrným postavám nic vytknout, ale prostý Angličan, který se ve všem pídí po *libém* (to slovo se vyskytuje jenom v jeho rodném jazyce), by si možná přál, aby nebyly oblečeny tak skrovniče, aby měly chodidla a lýtka lépe chráněna před nečasem, hlavu a pleť stíněnou proti slunci, a snad by si dokonce pomyslel, že by celému tělu a oděvu značně prospěla pořádná dávka pramenité vody a mýdla *quantum sufficit*¹⁶. Celý ten výjev byl skličující; neboť na první pohled svědčil o malé pílí a snad i o mdlém rozumu. Dokonce i zvědavost, nejživější to náruživost lenochů, byla ve vsi Tully-Veolanu nějak zmalátnělá; vlastně ji projevovali jen psi, o nichž jsme se již zmínili; u vesničanů byla jen trpná. Stáli a civěli na hezkého mladého důstojníka a jeho sluhu, ale bez těch hbitých posunků a všetečných pohledů, které prozrazují, jak dychtivě pasou po nějaké zábavě venku ti, kdož žijí doma v jednotvárném klidu. Ale když si člověk prohlédl jejich tváře důkladněji, nebylo na nich ani stopy po lhostejné omezenosti; rysy měli sice hrubé, ale neobyčejně bystré; vážné, ale naprosto ne hloupé; a mezi mladými ženami by si byl umělec vybral nejeden model s rysy a postavou podobnou Minervě. I děti s pletí do černa opálenou a s vlasy do běla vybledlými od slunce byly plny života a zájmu. Celkem se zdálo, jako by se spojily chudoba a její častá průvodkyně zahálka, aby u statných, chytrých a přemýšlivých hospodyň potlačily přirozené schopnosti i získané znalosti.

Podobné myšlenky napadaly Waverleyho, když jel krokem na koni po kostrbaté, křemenité tullyveolanské návsi, a z přemýšlení ho občas vytrhl jen jeho kůň, jak uskakoval před těmi kozáky – zmíněnými ovčáckými psy, kteří naň znovu a znovu doráželi. Vesnice se táhla na dob-

¹⁶ Podle potřeby. Pozn. překl.

ré půl míle, chalupy byly od sebe nepravdělně odděleny zahradami či dvory, jak jim říkali vesničani, různě velikými, kde (vždyť to bylo před šedesáti lety) brambory, dnes všude rozšířené, byly neznámou věcí, ale zato oplývaly spoustou velikých hlávek kapusty či zelí, obrostlých houštím kopřiv, tu a tam se pyšnil obrovský bohlav nebo národní bodlák a zastiňoval čtvrtinu malé zahrádky. Krabatina, na níž vesnice stála, nebyla vůbec srovnána, takže zahrádky se nakláněly pod všemožnými úhly, tu se terasovitě zvedaly, tam zas se svažovaly jako tříselné jámy. Zídky z kamenů nespojených maltou, které ohrazovaly nebo aspoň naoko ohrazovaly (neboť byly hodně pobourané) tyto visuté zahrady tully-veolanské, protínala úzká cesta, vedoucí na obecní pole, kde vesničané společně pěstovali na prouzcích a flíčcích půdy žito, oves, ječmen a hrách, všecko na tak maličkých plochách, že zpovzdálí vypadala tato neužitečná strakatina jako krejčovský vzorník látek. Několik šťastlivců mělo za chalupou stát nebohý chlívěk, splácaný z hlíny, neotesaných kamenů a drnu, kde ti boháči chovali hladovou krávu nebo zedřeného koně. Ale skoro před každou chalupou stála obrovská kupa černé rašeliny z jedné strany dveří a z druhé strany s ní ušlechtilé závodilo rodinné hnojiště.

Kousek od vesnice, co by z luku dostřelil, objevila se ohrazená půda, pyšně zvaná tully-veolanský park, ve skutečnosti pouhé to čtverce polí, obehnané a rozdělené kamennými zídkami pět stop vysokými. Uprostřed vnější ohrady vedla z aleje pod obloukem horní brána nahoře s cimbuřím a s dvěma zvětralými a otlučеныmi kolmými balvany, které kdysi představovaly, nebo aspoň měly představovat, můžeme-li věřit ústnímu podání vesničanů, dva vzpřímené medvědy, štítonoše rodu Bradwardinů. Alej byla rovná, nepřítli dlouhá, vroubená dvojitou řadou věkovitých kaštanů, které se střídaly s platany – a dosahovaly tak obrovské výšky a košatosti, že jejich větve se klenuly přes celou širokou cestu. Za těmito staříckými řadami stromů a rovnoběžně s nimi se táhly dvě vysoké zdi zřejmě stejně starobylé, porostlé břechťanem, zimolezem a jinými popínavými rostlinami. Cesta byla na pohled málo prošlapaná, a ještě jen chodci; protože byla tak široká a stále ponořená

do stínu, bujela na ní vysoká, sytě zelená tráva až na prochozenou pěšinku, mířící přirozeným obloukem od horní brány k dolní. Dolní brána, stejně jako první, čněla ve zdi, ozdobené neumělými sochami, nahore s cimbuřím, a přes ni bylo vidět vysoké strmé střechy a úzké štíty poloukryté za stromy aleje, se zubatými okraji a s věžičkami v rozích. Jedno křídlo dolní brány bylo otevřeno do dvora zalitého sluncem, takže otvorem vnikal do tmavé, pochmurné aleje pruh sluneční záře. Byl to efekt, jaký rádi zobrazují malíři, a pěkně se k němu hodilo sluneční světlo, prosvítající mezi větvemi stinného oblouku, který se klenul nad širokou zelenou alejí.

Byl tam klid a mír skoro jako v klášteře. Waverley odevzdal koně hned u první brány sluhovi, kráčel pomalu alejí a liboval si vítaný osvěžující chládek; v té odloučenosti a tichu se tak kochal klidem a samotou, že nadobro zapomněl na to, jak je ta vesnička, kterou právě projel, ubohá a špinavá. Vstup na dlážděný dvůr byl v souladu s celou scénérií. Dům, sestávající napohled z dvou či tří vysokých úzkých budov s přímkou střechou, postavených kolmo k sobě, tvořil jednu stranu ohrazeného prostoru. Byl postaven v době, kdy už hradů nebylo třeba, ale skotští architekti se ještě nenaučili navrhovat soukromá sídla. Oken tam bylo bez počtu, ale velmi malých; střecha měla prapodivné výběžky, tak zvané arkýřové věžičky, a všude, kde se střecha lomila, byla malá věž, vypadající spíše jako pepřenka než jako gotická hláska. Průčelí také nepůsobilo dojmem naprostého bezpečí. Byly v něm střelné pro muškety a v dolních oknech železné pruty, nejspíš na ochranu před tlupou potulných cikánů nebo před loupežným nájezdem lapků ze sousední Vysočiny. Stáje a jiná stavení tvořily další stranu čtverce. Stáje byly nízké kobky s úzkými štěrbinami místo oken, a jak řekl Edwardův sluha, hodily se spíš „pro vrahy, zloděje a jinou sebranku, co soudí porota, než pro křesťanský dobytek“. Nad těmito stájem, podobnými žalářním kobkám, byly sýpky neboli špýchary a jiné komory, do nichž se vcházelo po vnějším důkladném zděném schodišti. Dvě zdi s cimbuřím, jedna obrácená k aleji a druhá oddělující dvůr od zahrady, uzavíraly vnitřní prostor.

I dvůr měl svou ozdobu. V jednom koutě stál bachratý holubník, veliký, kulatý, podobný tvarem a rozměry zvláštní stavbě zvané Arthurova pec, do které by byli zbláznění všichni angličtí starožitníci, kdyby ji byl ctihodný majitel nedal strhnout, aby mohl vyspravit sousední hráz! Takový holubník neboli *columbarium*, jak mu říkal majitel, byl vydatnou obživou pro skotského zemana v oné době, kdy nepatrné nájemné se zvyšovalo o příspěvky, které mu na pachtovních statcích tito létaví píčovníci vybírali a sami pak rukovali na zemanův stůl.

V jiném koutě dvora byla kašna; obrovský medvěd, vytesaný z kamene, stál nad velkou kamennou nádrží a chrlil do ní vodu. Toto umělecké dílo bylo předmětem obdivu na deset mil kolem. Nesmíme zapomenout, že všemožní medvědi, malí i velcí, poloviční nebo i přirozené velikosti, byli vyřezáni nad okny, na vrcholu lomenic, zakončovali chrliče, podpírali věžičky a pod každou tou hyperborejskou postavou bylo vyryto rodinné heslo: Střez se medvěda. Dvůr byl prostorný, dobře vydlážděný a dokonale čistý, byl tam asi ještě jeden vchod za stájemi na odklizení steliva. Pusto bylo vůkol; nebýt ustavičného šplouchání kašny, nebyl by se ozval ani hlásek; všechno tam stále ještě vnukalo představu kláštera, jak si ji Waverley v duchu vykouzli. A tady nám laskavě dovolte, abychom skončili kapitolu o zátiší.¹⁷

¹⁷ Pod jménem Tully-Veolan není popsáno nějaké určité panské sídlo; popisované zvláštnosti se vyskytují v různých starých skotských sídlech.

Kapitola IX

Ještě o panském sídle a jeho okolí

Když se Waverley po chuti kolem sebe vynadával, chopil se mohutného klepadla u hlavních dveří, nad nimiž byl na příčném trámu letopočet 1594. Ale nikdo se na to klepání neozýval, ač se rozléhalo přes všechny pokoje a odráželo se venku od zdí dvora, až vyplašilo holuby, usazené v starobylé rotundě, a dokonce znovu vzbouřilo opodál ve vesnici psy, dávno už zas podřimující na hnojišti. Waverleyho už omrzela ten hluk, který tropil, i ten zbytečný rozruch, který jím vyvolával, a domýšlel se, že snad přišel na hrad Orgogliův jako vítězný princ Arthur:

„I volal celým domem ze všech sil,
však nikdo nedbal jeho volání
a všude vládl svatý klid a mír,
ni hlásku neslyšel, dům jako pustý byl.“

Náš hrdina se skoro nadál, že se objeví „velebný stařeček s bradkou bílou jako sníh“, a toho se pak zeptá, co je s tím opuštěným sídlem; otočil se tedy k brance, pobité železnými hřeby, ve zdi dvora, tam, kde se v pravém úhlu sbíhala zeď s domem. Branka, napohled tak obrněná, byla jen na petlici; otevřel ji a prošel do zahrady, která skýtala pěknou podívanou. Jižní strana domu byla zakryta ovocnými stromy a měla spoustu popínavé zeleně na zdech; její nepravidelné, nicméně účtyhodné průčelí se táhlo podél terasy, zčásti vydlážděné, zčásti vyštěrkované a zčásti vroubené květinami a vzácnými keři. Z této vyvýšené části se sestupovalo po trojím schodišti, umístěném uprostřed a na obou koncích, do vlastní zahrady; ta byla na horním konci obehnaná kamennou zdí s důkladnou balustrádou, ozdobenou vždycky kus od sebe obrovskými pitvornými zvířaty, sedícími na zadku, a mezi nimi se stále opakoval oblíbený medvěd. Uprostřed terasy mezi zasouvacími dveř-

mi, vedoucími do domu, a prostředním schodištěm stálo ohromné zvíře téhož druhu a hlavou a předními prackami podpíralo veliké sluneční hodiny, na kterých bylo vepsáno tolik diagramů, že je Edward se svými matematickými znalostmi nestačil rozluštit.

Pečlivě pěstěná zahrada oplývala ovocnými stromy a pyšnila se spoustou květin a keřů, zastřižených do roztodivných tvarů. Rozkládala se v terasách, které sestupovaly jedna po druhé až k velkému potoku, klidnému a tichému, pokud ohraničoval zahradu; ale na samém konci se bouřlivě hnal přes pevný splav či jez, který předtím zmírňoval jeho tok, a nad tím vodopádem se tyčila osmihranná besídka s korouhvičkou v podobě pozlaceného medvídko. Po tomto pěkném výkonu plynul potok zase přirozeným prudkým spádem a mizel očím v hluboké zalesněné úžlabině, kde se z podrostu tyčila mohutná zřícenina věže, někdejší sídlo baronů z Bradwardinu. Na krajíčku potoka proti zahradě se táhla úzká loučka či pažit, jak tam říkali, na bílení prádla; ustupující břeh za loučkou byl zarostlý věkovitými stromy.

Byla to utěšená podívaná, i když se nevyrovnala zahradám Alciniým; a přece tam nechyběly ani „*due donzellette garrule*¹⁸“ z onoho začarovaného ráje, neboť na zmíněném pažitě stály dvě bosé dívčiny, každá v jedné velkých neckách, a nohama praly prádlo jako nějaký prací stroj. Jenže nesečkaly, aby libozvučně pozdravily přicházejícího hosta, jako děvy Armidiny; sotva se švarný cizinec objevil na protějším břehu, celé vyplašené spustily si sukně (vlastně bych měl říci sukni) na nohy, které měly při práci trochu příliš odhaleny, a s pronikavým výkřikem „Lidičky!“, vyraženým napolo stydlavě, napolo koketně, rozprchly se jako srny každá jiným směrem.

Waverley už skoro nedoufal, že se dostane do toho opuštěného, začarovaného zámku, a tu náhle po zahradní cestě, kde zůstal nehnutě stát, kráčel k němu nějaký člověk. Edward si pomyslně, že to asi bude zahradník nebo někdo z čeledě, a běžel mu po schůdcích naproti; ale jak se k němu ten človíček blížil, ještě než mu bylo vidět do tváře, byl

¹⁸ Dvě švitořivé děvy. Pozn. překl.

mu nápadný vzhledem i posunky. Hned spínal ten chlapík ruce nad hlavou jako indický žebravý mnich, když se kaje; hned jimi komíhal jako kyvadly podle těla, hned se zas rychle plácal do prsou, jako se místo praskání bičem zahřívá za jasného mrazivého dne drožkář, když mu koně stojí nečinně na stanovišti. Chůzi měl právě tak nezvyklou jako posunky, chvíli vytrvale poskakoval na pravé noze, pak zas přenesl těžiště na druhou a poskakoval na levé a nakonec dal chodidla k sobě a skákal naráz na obou. Oděv na něm byl rovněž staromódní a výstřední. Skládal se z šedé kazajky s nachovými manžetami a s prolamovanými rukávy, z nichž vykukovala nachová podšívka; stejně sladěny byly i ostatní části oděvu, nechyběly ani nachové punčochy a nachový baret, na němž pyšně vlálo krocaní péro. Edwarda si zřejmě nevšímal; ten pak v jeho rysech našel potvrzení toho, co už vytušil z jeho vzhledu a posunků. Divokého, nevyrovnaného, nenormálního výrazu dodávala té od přírody hezké tváři ani ne tak slabomyslnost nebo šílenost jako spíše směs obého, v níž prostomyslnost hlupáčka splývala s potrhlostí chorobné obraznosti. Zpíval velmi vážně a dosti umně úryvek staré skotské písničky:

„Co provedls mi, falešný,
když kvetly růže ještě,
to oplatím ti na podzim,
až přijdou chladné deště.
Když neobrátiš ke mně zas,
má lásko, ke mně zraky,
tak jako ty mě podvádíš,
já podvedu tě taky.“

Tu zdvihl zrak, dosud upřený k zemi, jak sledoval, jdou-li mu nohy do taktu s nápěvem, a spatřil Waverleyho; hned smekl čapku a s mnoha pitvornými posunky dal najevo překvapení, poníženost a úctu. Edward sice nedoufal, že se dočká odpovědi na nějakou jasně vyslovenou otázku, ale přece se zeptal, zda je pan Bradwardine doma nebo kde najde

někoho ze služebnictva. Tázaný odpověděl – a jako u Thalabova čaroděje „stále v písni hovořil“ –

„Rytíř na roh hraje
v lese jedlovém,
panna věnec vije
v háji zeleném.
V altánu Ellenině
zemi kryje mech,
když k ní pan Vilém přijde,
by nikdo nezaslechl.“

Edward z toho nebyl moudrý, a když svou otázku opakoval, dostalo se mu překotné odpovědi v nářečí tak podivně drmolivém, že porozuměl jen jedinému slovu „stolník“. Waverley projevil tedy přání promluvit se stolníkem; chlapec se zatvářil zasvěceně a kývl hlavou, že rozumí; pokynul Edwardovi, aby šel za ním, a jal se rejdit a hopsat po cestičce, po které přišel. Divný průvodce, pomyslně si Edward, ne nepodobný shakespearským drsným šaškům. Není to ode mne moc moudré, že se jím dám vést; však se moudřejší lidé než já také dali vodit blázny. Zatím už došel na konec cesty a odbočil před květinovou zahrádkou, chráněnou od východu a od severu hustým tisovým plotem; tam zastihl v práci staršího muže bez kabátu; vypadal na něco mezi lepším sluhou a zahradníkem; červený nos a nabíraná košile ukazovaly na první zaměstnání, jeho zdravý, opálený obličej a zelená zástěra nasvědčovaly tomu, že

„jak starý Adam pěstil zahradu“.

Majordom, a tím opravdu byl, a nesporně druhý hodnostář na baronově panství (ba jako ministr vnitra stál dokonce ve svém kuchyňském a sklepním oboru výše než správce Macwheeble) – majordom odložil rýč, rychle si navlékl kabát, vrhl vzteklý pohled na Edwardova průvodce, nejspíš za to, že mu přivedl cizího člověka, zrovna když konal tuto

těžkou, a jak se domníval, nedůstojnou práci, a zeptal se Edwarda, co pán poručí. Když se od něho dověděl, že chce složit poklonu jeho pánovi, že se jmenuje Waverley a tak dále, na tváři starého muže se rozhostil výraz uctivé vážnosti. Ručí mu za to, že Jeho Milost baron ho nesmírně rád uvidí. Nebude panu Waverleymu libo nějaké občerstvení po cestě? Jeho Milost je pryč s lidmi, kteří kácejí černou vědmu; oba dva zahradniční pomocníci (s důrazem na oba dva) mají nařízeno, aby ho provázeli; a majordom sám se zatím baví tím, že okopává květinové záhonky slečny Rose, aby byl po ruce, kdyby si Jeho Milost něco přála. Zahrada, to je jeho láska, jenže má na takové zábavy málo času.

„Za nic na světě se k tomu nedostane víc jak dvakrát týdně,“ pravil Edwardův prapodivný průvodce.

Zamračeným pohledem ho stolník pokáral za jeho všetečnost a tónem, který nesnesl odmítání, mu poručil, aby on, Davie Gellatley, vyhledal Jeho Milost u černé třešně a aby mu řekl, že na zámek přijel nějaký pán z jihu.

„A odevzdá ten ubožák dopis?“ zeptal se Edward.

„Když je to dopis někomu, koho má v úctě, můžete se, pane, spolehnout. Delší vzkaz bych mu nesvěřil – ale je spíš šibal než blázen.“

Waverley odevzdal své doporučující listiny panu Gellatleymu; ten pak, když se Waverley nedíval, jakoby na potvrzení stolníkovy poznámky sešklebil obličej do pitvorné podoby, jakou mívají hlavičky německých dýmek, potom se Waverleymu divně uklonil a odtančil za svým posláním.

„Je to prostáček, pane,“ řekl stolník. „V naší zemi má svého prostáčka skoro každé město, ale náš je ve zvláštní oblibě. Dřív dokázal udělat pořádný kus práce za den; ale jen do té chvíle, co přišel na pomoc slečně Rose, když ji honil nový anglický býk zemana Killancureita; od té doby se mu říká Davie Málodělal; dokonce by se mu mohlo říkat Davie Nicnedělal, protože co dostal ten bláznivý oblek k obveselení Jeho Milosti a mé mladé paní (velcí páni mívají divné choutky), jenom tancuje po celém městě, na nic ani nesáhne, nanejvýš že pánovi přiřízne rybářský prut nebo mu připraví mouchy, anebo občas nachytá mísu pstruhů.

Ale tady jde slečna Rose, vsadil bych se, že ona zvlášť ráda uvítá na panství svého otce v Tully-Veolanu někoho z rodu Waverleyů.“

Ale Rose Bradwardinová si od svého nehodného historika nezaslouží, aby ji představil na samém konci kapitoly. Zatím si všimněme, že se Waverley z té rozmluvy dozvěděl dvě věci: že ve Skotsku se říká jednomu domu *město* a bláznů od přírody *prostáček*.¹⁹

¹⁹ Nevím, odkdy už v Anglii nepanuje starobylý a zavedený zvyk držet si šaška. Swift píše epitaf bláznů hraběte ze Suffolku,

„který slul Dickie Pearce“.

Ve Skotsku se ten zvyk udržel do pozdních let minulého století; na hradě Glamisu ještě mají šat jednoho šaška, velmi pěkný, se spoustou rolníček. Ne víc jak před třiceti lety stával ještě jeden z nich v jídelně jednoho vysoce urozeného šlechtice ve Skotsku, občas se vmísil do hovoru, až nakonec zašel v žertu trochu daleko, když se ucházel o jednu z mladých dam z rodiny a oznámil ohlášky v kostele.

Kapitola X

Rose Bradwardinová a její otec

Slečně Bradwardinové bylo teprve sedmnáct, a přec už při posledních dostizích v hrabském městě..., když se připíjelo a někdo navrhl připi-tek i jí, zeman Bumperquaigh, stálý ceremoniář a místopředseda bautherwhillerského klubu, nejen že připil plným pintovým pohárem bordeauxského a křikl „Ještě“, ale než vykonal tu úlitbu, nazval bohyni, jíž byla věnována, „růží tullyveolanskou“; při této slavnostní příležitosti provolali všichni členové této vážené společnosti, pokud ještě seděli a hrdlo jim po tolika vínu ještě sloužilo, třikrát slávu. Dokonce jsem přesvědčen, že i ti, co spali, pochvalně zachrápali a těch pár, které už silná číše a slabá hlava sklátily na zem, ač i oni už padli ze svého povýšeného místa a váleli se tu – nechci už tu parodii dál rozvádět –, vyrazili různé nesouvislé zvuky a dávali tak najevo svůj souhlas.

Jenom obecně uznávaná zásluha mohla vyvolat takovou jednomyslnou chválu; a Rose Bradwardinová si zasloužila nejen tu, ale dokonce i příznivý soud mnohem rozumnějších lidí, než byli členové klubu bautherwhillerského i před tím, než pozřeli první láhev lihoviny. Byla to věru hezká dívka, pravá skotská krasavice, měla totiž husté světle zlaté vlasy a plet' jako sníh, jímž se bělaly její rodné hory. A přitom její tvář nebyla bledá ani zádušná; rysy měla stejně živé jako povahu; plet' nebyla zardělá, zato tak jemná, že vypadala až průsvitně a sebe-menší pohnutí jí vhánělo všechnu krev do tváře a na šíji. Ač byla poměrně malá, postavu měla půvabnou, pohyby volné, přirozené, nenucené. Šla kapitánu Waverleymu naproti z jiné části zahrady a její chování kolísalo mezi ostýchavostí a zdvořilostí.

Když se navzájem pozdravili, dozvěděl se od ní Edward, že černá vědma, která ho trochu zarazila, když správce mluvil o tom, co kutí jeho pán, nemá nic společného s černou kočkou ani s koštětem, ale že patří k dubovému mlázi, které se mělo ten den vymýtít. S ostýchavou dvor-

ností cizinci nabídl, že ho tam zavede, že to není daleko; ale nebylo toho třeba, protože zatím sem už krácel sám baron z Bradwardinu, přivolaný Davidem Gellatleym, a „spěchaje dělat hostitele“, hnal se úžasně rychle ráznými a dlouhými kroky, které Waverleymu připomněly sedmimílové boty z pohádky. Byl to muž vysoké, štíhlé, atletické postavy, hodně už starý a šedivý, ale od ustavičného pohybu měl svaly tuhé jako řemínky. Podle ledabylého oblečení vypadal spíš na Francouze než na Angličana z té doby, přitom však tvrdými rysy a strnule vzpřímeným držením připomínal trochu švýcarského gardového důstojníka, který pobyl nějaký čas v Paříži a pochytil módu, nikoli však nenucené chování Pařížanů. Ve skutečnosti byly jeho řeč a způsoby stejně strakaté jako jeho vzhled.

Protože měl vlohy ke studiu, či spíše proto, že bylo tehdy ve Skotsku zavedeným zvykem poskytovat urozeným mladíkům právnické vzdělání, studoval na advokáta. Vzhledem k politickému smýšlení rodiny bylo však vyloučeno, že by v tom povolání udělal kariéru, a tak pan Bradwardine několik let cestoval provázen velkým věhlasem a v cizích službách prodělal několik válečných tažení. Co se v roce 1715 zapletl do velezrady, žil v ústraní a stýkal se v sousedství téměř jen s lidmi stejného smýšlení. Pedantství právníka, navlečené na vojácké sebevědomí důstojníka, připomene snad nynějším lidem dobu nadšené dobrovolnické služby, kdy naši obhájci často přetahovali talár přes nádhernou uniformu. K tomu ještě přičtíme předsudky starobylého rodu a jakobitské politiky, notně posilované zvyklostmi osamělé, od světa odloučené panské svrchovanosti, uplatňované sice jen v mezích napolo zpustlého panství, ale svrchovanosti nepopíratelné a nesporné. Neboť jak říkával, „pozemky bradwardinské, tullyveolanské a jiné“ prohlásil za svobodné baronství už David První výsadní listinou *cum liberali potestate, habendi curias et justicias, cum fossa et furca*²⁰ (s žalářem a šibenicí) *et soka, et soka et thol et theam, et infang-thief et outfang-thief, sive hand-habend, sive bak-barand*. Přesný význam těchto kabalistických slov by sotva někdo uměl vyložit, ale zhruba znamenala asi

²⁰ S rozsáhlou pravomocí vykonávat právo i spravedlnost. Pozn. překl.

tolik, že baron z Bradwardinu smí v případě provinění věznit, soudit a popravovat své vazaly podle libosti. Ale nynější držitel tohoto práva raděj o něm mluvil, než aby je uplatňoval stejně jako Jakub První. Až na to, že strčil dva pytláky do žaláře ve staré věži tullyveolanské, kde je hrozně strašili duchové a málem sežraly krysy, a že jednu bábu dal vsadit do járma (což je skotský pranýř) za to, že řekla, že „v panském dvoře je bláznů víc, a nejenom Davie Gellatley“, až na ty dva případy mi není známo, že by své velké moci zneužil. Ale vědomí, že má takovou moc, dodávalo jeho řeči i vystupování nemalé vážnosti.

Radost nad tím, že vidí synovce svého starého přítele, snad trochu přivedla z rovnováhy důstojného, upjatého barona z Bradwardinu, neboť sotva Waverleyho pozdravil, slzy mu vstoupily do očí, když mu srdečně po anglickém způsobu potřásl rukou a pak ho po francouzské módě objal a políbil na obě tváře; jeho pevný stisk a pach šňupavého tabáku, který provázel objetí, vehnaly i jeho hostu vláhu do očí.

„Čestné slovo šlechtice,“ řekl baron, „když vás tu vidím, pane Waverley, připadám si mladší! Drahocenná ratolest starého rodu z Waverley-Honour – *spes altera*²¹, jak říká Maro – a máte rodinnou podobu, kapitáne Waverley; ještě sice nejste tak objemný jako můj starý přítel sir Everard – *mais cela viendra avec le temps*²², jak říkával můj holandský známý, baron Kikkitbroeck o *Madame son épouse* a její *sagesse* –. Tak jste si připjal kokardu? Správně, správně; škoda že nemá jinou barvu, sir Everard by si to jistě taky přál. Ale nechme toho, jsem už starý a je teď jiná doba. – Jakpak se daří váženému rytíři baronetovi a sličné paní Ráchel? – Vy se tomu smějete, hochu! Byla to opravdu sličná paní Ráchel léta Páně sedmnáct set šestnáct; ale čas utíká – *et singula praedantur anni*²³ – to je jisté. No, buďte nám ještě jednou co nejvřeleji vítán v chudém domě v Tully-Veolanu! Běž domů, Rose, ať Alexander Saun-

²¹ Druhá naděje. Pozn. překl.

²² Ale to přijde časem (o paní manželce a její moudrosti). Pozn. překl.

²³ Léta po kouscích ubírají. Pozn. překl.

derson vyhledá staré Château Margoux, které jsem poslal z Bordeaux do Dundee v roce 1713.“

Rose upejpavě cupitala, ale hned za rohem se rozběhla jako víla, aby se ještě převlékla, až vyřídí otcův vzkaz, a jak náleží se vyparádila; a k tomu jí do oběda nezbyvalo mnoho času.

„Nemůžeme soupeřit s pochoutkami vaší anglické tabule, kapitáne Waverley, ani vám poskytnout *epulae lautiorum*²⁴ jako na Waverley-Honour – říkám raděj *epulae* než *prandium*²⁵, protože ten druhý název je lidový. *Epulae ad senatum, prandium vero ad populum attinet*²⁶, praví Suetonius Tranquillus. Ale doufám, že mé bordeauxské pochválíte; *c'est des douze oreilles*²⁷, jak říkával kapitán Vinsauf – *Vinum primae notae*²⁸ je označil rektor koleje v St. Andrews. A ještě jednou, kapitáne Waverley, jsem upřímně rád, že jste tady a popijete se mnou to nejlepší, co můj sklep může dát.“

Tato řeč, přerušovaná místo odpovědí vhodnými citoslovci, trvala od dolního konce aleje, kde se setkali, až k domovním vratům, kde je očekávalo asi pět služebníků v staromódní livreji, v čele s Alexandrem Saundersem, stolníkem, na němž teď nebylo ani památky po tmavých skvrnách ze zahrady, a uvítali je v plné parádě

„v staré síni, plné rozmanité zbroje,
krunýřů a štítů se stopami boje.“

Velmi obřadně, ale zároveň s upřímnou vlídností vedl baron svého hosta bez zastávky mnoha komnatami až do velké jídelny s černým dubovým táflováním a s podobiznami předků na stěnách, kde bylo prostřeno pro šest lidí a na staromódní kredenci se skvělo dávné a mohutné stříbrné nádobí rodiny Bradwardinů. Tu zahlaholil na konci aleje

²⁴ Pohoštění cizinců v Římě na státní útraty. Pozn. překl.

²⁵ Snídaně. Pozn. překl.

²⁶ Senátu patří hostina, lidu jen snídaně. Pozn. překl.

²⁷ Nad jiné znamenité víno. Pozn. překl.

²⁸ Víno první jakosti. Pozn. překl.

zvonec; to staroch, který dělal o slavnostech vrátného, postřehl rozruch, způsobený Waverleyho příchodem, honem zaujal své místo a teď oznamoval příchod dalších hostů.

Byli to samí vážení lidé, jak tvrdil baron svému mladému příteli. „Je to mladý zeman z Balmawhappu, příjmením Falconer, z rodu Glenfarquharů, vášnivý lovec – *gaudet equis et canibus*²⁹ – ale jinak velmi slušný mladík. Pak je tu zeman z Killancureitu, ten se celý čas věnuje orbě a hospodářství a chlubí se, že má nejlepšího býka, přivezl si ho z devonského kraje (římská Damnonie, lze-li věřit Richardu z Cirencesteru). Je jen rolnického původu, jak už jeho záliba prozrazuje – *servabit odorem testa diu*³⁰ – a mezi námi, jeho praděd byl asi z druhé strany hranic – jistý Bullsegg, přišel sem jako šafář nebo správce nebo hospodářský úředník či co k poslednímu Girnigovi z Killancureitu, a ten potom zemřel na úbytě. Když jeho pán umřel – představte si to veřejné pohoršení – tenhle Bullsegg, statný, hezký chlapík, se oženil s vdovou po něm, byla mladá a k pomilování, a tak se dostal k majetku, který té nešťastnici připadl podle ustanovení jejího zesnulého muže; přičilo se to nepsanému majetkovému právu a šlo to na úkor odkazatelova pokrevního příbuzného, jímž byl jeho přirozený dědic a sedmý bratranec, Giringo z Tipperhewitu; jeho rodina kvůli tomu všechno prosoudila, takže její hlava teď slouží jako prostý voják v horské Černé gardě. Ale náš pan Bullsegg z Killancureitu má v žilách dobrou krev po matce a babičce, obě byly z rodiny Pickletillim; je oblíben a ctěn a ví, co se sluší a patří. Chraň Bůh, kapitáne Waverley, že bychom se nad něj měli nějak povyšovat se svým neporušeným původem, vždyť možná už v osmém, devátém či desátém koleně se jeho potomci vyrovnají do jisté míry naší staré šlechtě. Urozenost a předkové, tato slova, pane, bychom neměli vyslovovat my, kdož máme původ bez poskvrny – *vix ea nostra voco*³¹, jak praví Naso. A krom toho je tu duchovní pravé (ač protiven-

²⁹ Těší se z koní i psů. Pozn. překl.

³⁰ (Nová) nádoba dlouho páchne. Pozn. překl.

³¹ Sotva to nazvu naším. Pozn. překl.

ství trpící) skotské episkopální církve. Trpěl pro ni po roce 1715, když mu dav whigů vyplenil modlitebnu, roztrhali mu komži, ukradli mu z domu čtyři stříbrné lžíce, přiživili se na jeho hovězině a v jeho moučnici a vzali mu dva sudy, jeden slabšího a jeden silnějšího piva, a konečně tři láhve pálenky.³² Čtvrtý v pořadí je můj urozený pan správce a zastupce, pan Duncan Macwheeble. Protože nebyl starý pravopis ustálený, je otázka, zda patří do klanu Wheedlů nebo Quibblů, ale oba klany nám daly znamenité právníky.“

„Tak hosty mu popsal, jich jména i rod.
A vešli. Hned podáván první chod.“

³² Po revoluci z r. 1688 a při některých příležitostech, když byli presbyteriáni zvlášť popuzeni proti svým odpůrcům, episkopální duchovní, kteří většinou nepřísahali, byli přepadáni davem, luzou, jak se tehdy říkalo, aby pykali za své politické odpadlictví. Ale když nebyli vydrážděni jako za Karla II. a jeho bratra, kteří je pronásledovali, nedocházelo k větším přestupkům, než o jakém je řeč v textu.

Kapitola XI

Hostina

Pohoštění bylo na tehdejší skotské poměry bohaté a štědré a hosté mu dělali velkou čest. Baron jedl jako hladový voják, zeman Balmawhapple jako lovec, Bullsegg z Killancureitu jako sedlák, Waverley sám jako pocestný a správce Macwheeble jako všichni čtyři dohromady; přitom, snad z přílišné úcty, snad proto, aby náležitým sklonem těla dal najevo, že si je vědom přítomnosti svého pána, seděl na krajíčku židle, postavené na tři stopy od stolu, a na svůj talíř dosáhl jen tak, že nakláněl tělo šikmo až od konce páteře, takže ten, kdo seděl proti němu, viděl z něho jen vršek jezdecké paruky.

Jinému člověku by byla tato šikmá poloha nepohodlná; ale ctihodný správce byl na ni tak zvyklý, že mu ani vsedě, ani při chůzi vůbec nevadila. Ovšem na lidi, kteří šli za ním, vystrkoval v tomto předklonu neslušně zadek; ale protože to byly vždycky osoby níže postavené (všem ostatním dával totiž pan Macwheeble úzkostlivě přednost), bylo mu jedno, řeknou-li o něm, že jimi pohrdá nebo že si jich dost neváží. Proto také, když se tak kolíbal po dvoře buď k svému starému šedému poníkovi, nebo od něho, podobal se trochu jezevčíkovi, který chodí po zadních nohou.

Jakobitský duchovní byl zamyšlený, zajímavý stařec s nápadným výrazem člověka, který trpí pro své přesvědčení. Byl z těch, kteří

„ač nemusili, prebendy se vzdali“.

Když byl baron z doslechu, správce si někdy pana Rubricka pro tento vrtoch mírně dobíral a lál mu, že trpí malichernou úzkostlivostí. Řekněme to rovnou: sám byl sice v hloubi srdce vřelým přívržencem vypověděného rodu, ale přitom se ve své době dovedl přizpůsobit každé změně režimu; proto o něm Davie Gellatley jednou řekl, že je to moc

hodný člověk s tichým mírným svědomím, které mu *nikdy žádnou škodu nezpůsobilo*.

Když bylo sklizeno ze stolu, baron pronesl přípitek králi a svým hostům přitom zdvořile ponechal na vybranou, ať si každý podle svého politického přesvědčení pije na zdraví krále *de facto* nebo *de iure*. Rozproudila se zábava; slečna Bradwardinová, která s přirozeným půvabem a prostotou dělala hostitelku, se zakrátko vzdálila a duchovní ji brzy následoval. Ostatní holdovali hojně vínu, které si plně zasluhovalo chvalořeči hostitelovy, jen Waverley získal ne právě lehce úlevu, aby směl občas vynechat číši. Nakonec, pozdě navečer, dal baron tajně znamení panu Saundersovi Saundersonovi, či jak mu žertem přezdíval *Alexandrovi ab Alexandro*; ten přikývl a vzdálil se, ale hned se zas vrátil se slavnostním úsměvem na vážné tváři a položil před svého pána malou dubovou skříňku, pobitou mosaznými ozdobami prapodivného tvaru. Baron vytáhl vlastní klíček, odemkl skříňku, pozvedl víko a vyňal zlatý pohár neobvyklého, starobylého tvaru, v podobě vzpřímeného medvěda; majitel na něm spočinul pohledem plným úcty, pýchy a zalíbení, který Waverleymu živě připomněl Ben Jonsonova Toma Ottera a jeho býka, koně a psa, jak ten čtverák říkal žertem svým hlavním pijáckým číším. Ale tu už se na něho pan Bradwardine vlídně obrátil, aby si prohlédl tu zajímavou památku ze starých dob.

„Představuje vyvolený erb naší rodiny,“ pravil, „vztyčeného medvěda, jak vidíte; neboť dobrý erb zachycuje každé zvíře v nejkrásnějším postoji; tak koně vztyčeného ke skoku, chrta běžícího a dravé zvíře *in actu ferociori*³³, to jest jak něco požírá, trhá, hltá. Nuže, pane, tento znamenitý erb dostal můj předek Godmund Bradwardine zvláštním věnovacím listem či propůjčením znaku od Fridricha Barbarossy, císaře německého; měl ho ve štítě obrovský Dán, kterého můj předek skolil na kolbišti ve Svaté zemi, když se pohádali o bezúhonnost císařovy choti či dcery, ústní podání to přesně nepraví, a jak praví Vergil –

³³ Při činu dravějším. Pozn. překl.

Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus.³⁴

Co se poháru týče, kapitáne Waverley, dal ho udělat sv. Duthac, opat aberbrothocký, pro jiného barona z bradwardinského rodu za to, že udatně bránil dědičné panství kláštera proti kořistným choutkám jistých šlechticů. Správně se nazývá posvátný medvěd bradwardinský (starý doktor Doubleit mu žertem říkává *Ursa maior*³⁵) a za starých katolických časů se říkalo, že má jistě tajemné, nadpřirozené vlastnosti. Já sice na takové *anilia*³⁶ nic nedám, ale je jisté, že byl vždycky chován ve velké vážnosti jako korouhevní a dědičný pohár našeho rodu; a také se z něho pije jenom při nejvyšších slavnostních příležitostech a za takovou pokládám příchod dědice sira Everarda pod mou střechu; připíjím tímto douškem na zdraví a blahobyť starobylého a vysoce váženého rodu Waverleyů.“

Při tomto dlouhém proslovu opatrně naléval z láhve opředené pavučinami bordó do poháru, do kterého se vešla skoro celá anglická pinta; nakonec podal láhev stolníkovi, aby ji podržel nahnutou ve stejném úhlu, a nábožně vypil obsah posvátného bradwardinského medvěda na jeden doušek.

Edward s hrůzou a zděšením pozoroval, jak to zvíře koluje, a úzkostlivě přemýšlel o tom případném mottu „Střež se medvěda“; zároveň byl pamětliv toho, jak nemile se jich dotkne, nebude-li chtít oplatit přípitkem jejich zdvořilost, neboť žádný z hostů se nezdráhal prokázat mu tuto neobyčejnou poctu. Rozhodl se tedy, že se ještě naposled podvolí tomuto tyranství, a jakmile mu to bude možné, hned potom odejde od stolu; spolehl tedy na svou zdatnost a vypil na počest společnosti obsah posvátného medvěda; snesl ten doušek lépe, než se nadál. Ostatní si vedli čileji a vjel do nich nový život – „dobré víno vykonalo dobrou

³⁴ Všichni si vyměňme štíty a řecké zbraně si vezměm (Vergiliova Aeneida). Pozn. překl.

³⁵ Velký medvěd. Pozn. překl.

³⁶ Babské povídačky. Pozn. překl.

službu.“ Led etikety a rodové pýchy roztál blahodárným působením této příznivé konstelace a tituly, jimiž se dosud naši tři hodnostáři častovali, ustoupily teď důvěrným zkratkám Tully, Bally a Killie. Když obešel pohár ještě několikrát kolem, poslední dva si něco pošeptali a pak (k Edwardově nemalé radosti) požádali o dovolení, aby si směli z poháru zavdat naposledy. Po menším zdráhání jim ho podali a Waverley usoudil, že pro dnešek ty bakchické orgie skončily. Ale to se notně zmýlil.

Hosté totiž nechali stát koně v hospůdce, či jak se tam říkalo, v zájezdním hostinci ve vsi a baron je musil ze zdvořilosti doprovodit alejí; Waverley je vyprovázel ze stejné pohnutky a také proto, že se chtěl po té bujně hostině osvěžit v chládku letního večera. Ale když došli k hospodě Luckie Maclearyové, oba zemani, ten z Balmawhappu i ten z Killancureitu, na důkaz toho, jak si váží tullyveolanského pohostinství, trvali na tom, že svému hostiteli i jeho hostu kapitánu Waverleymu ještě připijí ze třmene, neboli jak se odborně vyjádřili, *deoch an doruis*, na počest baronova rodného krovu.³⁷

³⁷ Doušek na rozloučenou. Podotýkám, že takové společné pitky, jak se líčí v textu, se ve Skotsku konaly ještě v dobách autorovy mladosti. Když se společnost rozloučila s hostitelem, často šla ještě dokončit večer do „lůna krčmy“ ve vesnici čili clachanu. Jejich hostitel ji vždy doprovázel na doušek na rozloučenou, což bylo často záminkou k hýření do pozdních hodin.

Poculum potatorium statečného barona, jeho požehnaný medvěd, má předlohu na krásném starém hradě Glammisu, přebohatém na památky ze zašlých časů; je to masivní pohár, dvojité pozlacený, ve tvaru lva, a vejde se do něho anglická pinta vína. Tento tvar odpovídá rodinnému jménu Strathmorů, které je Lyon, a když pohár někomu ukáže, musí jej vyprázdnit na zdraví hraběte. Autor by se snad měl stydět zmínit se o tom, že i on měl tu čest vypít obsah Lva; vzpomínka na tento výkon mu vnukla příběh o bradwardinském Medvědu.

V rodině Scottů z Thirlestanu (není to Thirlestane ve Forestu, ale stejnojmenné místo v Roxburgshiru) dlouho uchovávali podobný pohár v podobě holínky. Každý host jej musil při odchodu vyprázdnit. Když se host jmenoval Scott, musil vypít dvojitou dávku. Když hospodský nabídl hostům *deoch an doruis*, to jest doušek u dveří neboli doušek na rozloučenou, v účtu tento nápoj nezapočítal. Učený konšel města Forfar vynesl v té věci velmi moudrý rozsudek.

Stojí za zmínku, že správce, který ze zkušenosti věděl, že na tu pitku, která dosud šla na pánovy útraty, bude nakonec třeba i on doplácet, vsedl na zchromlou šedku, a kolísaje mezi vnitřním uspokojením a obavami, aby ho snad nedonutili platit, pobodl ji do kulhavého klusu (na cval nebylo ani pomyšlení) a už byl za vesnicí. Ostatní vstoupili do hospody a Edward šel povolně a odevzdaně s nimi; hostitel mu totiž pošeptal, že odmítnout takové pozvání bude se pokládat za přestupek proti *leges conviviales* čili kumpánským pravidlům. Vdova Maclearyová jako by tu návštěvu už čekala. A jak by také ne, vždyť před šedesáti lety takto končily veselé pitky, a to nejen v Tully-Veolanu, ale na všech panských sídlech po celém Skotsku. Hosté se tak rázem zbavovali obtížné povinnosti odvděčit se hostiteli za jeho laskavost, podporovali provoz v jeho zájezdním hostinci, prokazovali čest domu, který jim poskytl útulek pro koně, a předchozí újmu, jakou jim ukládalo pohostinství v domácnosti, vynahrazovali si tím, že se oddávali slasti noci, jak praví Falstaff, v bezuzdném veselí krčmy.

A tak Luckie Maclearyová v očekávání těchto vzácných hostů zase jednou za čtrnáct dní zametla celý dům, rozdýmala rašelinové ohniště, aby pořádně vyhrálo její kutloch, vlhký i uprostřed léta, přitáhla vydrhnutý jedlový stůl, kulhavou nohu mu podložila kouskem rašeliny, čtyři nebo pět obrovských neforemných židlí rozestavila tak, aby po-

A., krčmářka ve Forfaru, si navařila sladového piva a dala je ven vychladnout, kráva sousedky B. šla kolem, a když viděla ten dobrý nápoj, neodolala, aby ho neokusila a nakonec nevypila. Když přišla A. pro nápoj, našla sud prázdný, zato kráva se tak potácela a divně civěla, že hned prozradila své obžerství, a krčmářka si snadno domyslíla, jak její pivo zmizelo. Hned vyplatila krávu klackem po hřbetě. Řev krávy přivábil jejího pána B. a ten se pustil do rozzlobené sousedky; nato sousedka žádala, aby jí zaplatil pivo, které kráva vypila. Když odmítl zaplatit, byl předvolán před konšela nebo úřadujícího soudce C. Konšel případ trpělivě vyslechl; pak se zeptal žalobkyně A., zda si kráva při pití sedla nebo pila vstoje. Žalobkyně odpověděla, že neviděla, jak se to stalo, ale předpokládá prý, že kráva pila vstoje; dodala, že být tak nablízku, byla by krávu přinutila užít nohou k jinému účelu. Když toto připustila, konšel slavnostně rozsoudil, že to byl *deoch an doruis* – doušek na rozloučenou, za který se nesmí nic účtovat, aby se neporušila starodávná skotská pohostinnost.

řádně stály na nerovné hliněné podlaze; pak si ještě vzala čistý šátek, kazajku a červený pléd a důstojně očekávala příchod společnosti a těšila se na zákazníky a na zisk. Když pak zasedli pod zakouřenými trámy u Luckie Maclearyové, v její jediné světnici, pavučinami hustě vyčalouněné, objevila se hostinská, která už předtím dostala pokyny od zema-na Balmawhapple, s obrovskou cínovou odměrkou, po domácku zvanou *chocholatá slepice*; ta pojala tři anglické kvarty a podle slov hostinské se perlila (tj. pěnila) výtečným bordeauxským, čerstvě stočeným ze sudu.

Brzy už bylo jasné, že ty drobtý jasného rozumu, které už nezhltil „medvěd“, sezobe „slepice“; avšak v tom zmatku, který nastal, dodržel Edward dosti snadno svůj úmysl, že se vyhne vesele kolujícímu poháru. Ostatní začínali mluvit těžce a všichni najednou, každý si vedl svou a neohlížel se ani za mák na souseda. Baron z Bradwardinu zpíval francouzské *chansons à boire* a s pathosem přednášel latinské verše; Killancureit mluvil monotónním dutým hlasem o povrchovém hnojení, hlubokém hnojení,³⁸ o ročcích, mladých ovcích a beranech, býčcích, kravách a skotském dobytku a o chystaném mýtním zákoně; Balmawhapple zas vysokým hlasem oba překřikoval a vychvaloval svého koně, své sokoly a svého chrta Whistlera. Uprostřed toho rámusu dožadoval se baron několikrát ticha; když pak nakonec zvítězil cit pro slušnost a ukázněnost a ticho na chvílku zavládlo, prosil je snažně, aby si poslechli vojenskou písničku, kterou si zvlášť zamiloval maršál vévoda z Berwicku; a hned ji zanotoval a všemožně při tom napodoboval manýru i hlas francouzského mušketýra:

„Mon coeur volage, dit-elle,
N'est pas pour vous, garçon;
Est pour un homme de guerre,
Qui a barbe au menton.

³⁸ Toto (hloubkové a povrchové hnojení) mi vytýkali jako anachronismus; přiznávám, že před šedesáti lety bylo takové polní hospodářství Skotům neznámé.

Lon, lon, laridon.
Qui porte chapeau à plume,
Soulier à rouge talon,
Qui joue de la flûte,
Aussi du violon.
Lon, lon, laridon.“³⁹

Balmawhapple už to nevydržel a vpadl do toho jednou, jak řekl, zatraceně hezkou písničkou, kterou složil Gibby Gaethroughwi't, cuparský dudák; bez meškání spustil:

„Vyšel jsem si na Killibraed,
glenbachranský sráz,
zkoušel jsem to, tetřívkoví
sáhnout na ocas.“⁴⁰

Baronovi zanikal hlas v hlasitějším a křiklavějším zpěvu Balmawhapplově, přestal s ním tedy závodit, broukal si dál lon, lon, laridon a zahléžel na šťastného Balmawhappla, který na sebe strhl pozornost posluchačů a zpíval dál:

„Kdyby z křoví kohout vylít,
namířil bych zas,
střelil bych ho do křídýlka,
strefil se naráz.“

Marně si vzpomínal na další sloku, přezpíval tedy znovu první; a všecek omámený tím vítězstvím, prohlásil, „že to má víc smyslu než všechny ty

³⁹ Mé srdce hravé, řekla/není pro vás hochu;/je pro vojáka,/co nosí plnovous./Lon, lon, laridon./Péro má na klobouku/a střevíc s růžovým podpatkem,/hraje na flétu/i na housle./Lon, lon, laridon. *Pozn. překl.*

⁴⁰ *Suum cuique.* (Každému, co mu patří). Tento úryvek balady je od Andrewa MacDonalda, nadaného a nešťastného autora „Vimondy“.

tralala z Francie a z Fifeshiru nádavkem“. Baron na to odpověděl jen pořádným šňupcem a pohledem nekonečného pohrdání. Ale ti ušlechtilí spojenci „medvěd“ a „slepice“ zbavili mladého zemana obvyklé úcty k Bradwardinovi. Řekl, že to bordó je učiněná brečka, a s velkým křikem si poručil brandy. Dostal je; a tu začal démon politiky řevnit i na špetku harmonie v té kočičině, jen proto, že v té divné změti zvuků se neozývala žádná zlostná nota. Popíchl tedy zemana Balmawhappla, který se přestal ohlížet na to, že na něho baron z Bradwardinu kývá a mrká, aby se z ohledů na Edwarda nepouštěl do politických hádek, a hromovým hlasem se domáhal plné číše, aby připil „tomu panáčkovi v černém sametu, který nám prokázal takové služby v roce 1702, ať si bílý kůň zláme vaz na krtinci, který on vyhodil!“

Edward tu chvíli neměl dost jasno v hlavě, a tak si nevzpomněl, že k tomu pádu krále Viléma, který mu přivodil smrt, prý došlo následkem toho, že jeho kůň zakopl o krtinec; a přece se ho nemile dotkl ten přípitek, který se už podle Balmawhapplova pohledu nějak divně a neuctivě otíral o vládu, které Edward sloužil. Ale než se mohl ozvat, vložil se do sporu baron z Bradwardinu. „Pane,“ pravil, „ať už o těch věcech smýšlím jakkoli *tamquam privatus*⁴¹, nemohu klidně strpět, abyste říkal cokoli, co by se mohlo přičít počestným citům pána, který dlí pod mou střechou. Pane, když už nectíte zákony zdvořilého chování, nemáte aspoň úctu k vojenské přísaze, *sacramentum militare*, kterou je každý důstojník vázán k zástavám, pod nimiž slouží? Hled'te, co říká Titus Livius o římských vojácích, kteří měli to neštěstí, že musili *exuere sacramentum* – zřít se své legionářské přísahy; ale vy, pane, jste neznalý jak starověkých dějin, tak novověkých pravidel slušnosti.“

„Ne tak neznalý, za jakého mě prohlašujete,“ řval Balmawhapple, „však já dobře vím, že tím myslíte posvátnou ligu a úmluvu⁴²; ale kdyby všichni whigové z pekla složili –“

⁴¹ Jaksi soukromě. Pozn. překl.

⁴² Byla uzavřena mezi Angličany a Skoty r. 1643 pro upevnění míru mezi oběma národy, Skotům zaručovala nedotknutelnost presbyteriánské církve. Pozn. překl.

Vtom se ozval baron i Waverley najednou. Baron křičel: „Ticho, pane! Ukazujete svou nevědomost a ještě k tomu děláte hanbu své vlasti před cizincem a Angličanem;“ a Waverley přitom zapřísahal pana Bradwardina, aby mu dovolil odpovědět na urážku, která míří přímo na něho. Ale baron byl vínem, hněvem a opovržením povznesen nad každou rozumnou úvahu.

„Snažně vás žádám, kapitáne Waverley, abyste byl zticha, jinde jste snad *sui iuris* – svéprávný, to jest oprávněný uvažovat a urážet se sám za sebe; ale na mém panství, v této chudé bradwardinské baronii, pod touto střechou, která je *quasi* moje, která je tichou úmluvou pronajímána stále téže nájemnici, jsem vám *in loco parentis*⁴³ a musím dbát o to, aby vám nikdo neublížil. – A vás, pane Falconere z Balmawhapplu, varuji, abyste se už neuchyloval z cesty dobrých mravů.“

„A já vám říkám, pane Cosmo Comyne Bradwardine z Bradwardinu a Tully-Veolanu,“ odpověděl mu náramně pohrdlivě lovec, „že nadělám slučí paštiku z každého, kdo si se mnou nepřipije, ať už je to kolohlavý anglický whig s černou stužkou za uchem nebo člověk, který zrazuje své přátele, jen aby se zavděčil hannoverským krysám.“

V mžiku oba tasili rapír a prudce na sebe dotírali. Balmawhapple byl mladý, silný a mrštný, ale baron daleko lépe ovládal svou zbraň a byl by svého protivníka – právě jako Tobiáš Říhal – pošimral docela jinak, kdyby nebyl tak zmožen Velkým medvědem.

Edward se hnál k zápasícím, aby je roztrhl, ale klopýtl o zemana Killancureita, který mu ležel jak široký, tak dlouhý v cestě. Čím to, že se tam Killancureit natáhl právě v tuto napínavou chvíli, to se už nikdy přesně nezjistilo. Někteří soudili, že se chtěl schovat pod stůl; on sám tvrdil, že zakopl, jak zdvíhal stoličku, aby srazil Balmawhapple a tak zabránil neštěstí. Ať už je to tak či onak, nebýt toho, že se do toho vložil někdo rychlejší než on i Waverley, bylo by došlo ke krveprolití. Řinčení zbraní, neznámé v tomto obydlí, vytrhlo Luckii Maclearyovou, která seděla v klidu za *hallanem*, to jest hliněnou přepážkou chalupy, a oči

⁴³ Na místě otce. Pozn. překl.

upírala do karet, zatímco v duchu si už přepočítávala zisk. Kurážně vrazila dovnitř a zavřískla: „To se Jejich Milosti musejí zabíjet zrovna tady a zostouzet dům počestné vdovy, když mají místa dost venku na lukách?“ a při tom pokárání přehodila pléd velmi zručně rovnou na zbraně zápasících. Tu již přispěchali sloužící, naštěstí doposud ještě dost střízliví, a s pomocí Edwardovou a Killancureitovou roztrhli rozpálené soupeře. Killancureit odváděl Balmawhappla; ten klel, nadával a přísahal pomstu všem whigům, presbyteriánům a fanatikům v Anglii i ve Skotsku, od John-o'-Groat až po Land's End, a Killancureit ho stěží vysadil na koně. Náš hrdina zas s pomocí Saunderse Saundersona doprovázel domů barona z Bradwardinu, ale nepřiměl ho, aby šel spát, dokud baron nepronesl dlouhou řeč na omluvu toho, co se večer přihodilo; jenže kromě o Kentaurech a Lapithech mu ani slovo nebylo rozumět.

Kapitola XII

Lítost a smíření

Waverley nebyl zvyklý pít víno, leda velmi střídmě. A tak si nazítří důkladně pospal a při procitnutí bylo mu trapné vzpomínat na výjev z předešlého večera. Byla mu do tváře vmetena urážka – jemu, šlechtici, vojákovi, Waverleymu. Pravda, ten, kdo ho urazil, nevládl v té chvíli ani tou špetkou rozumu, kterou mu příroda uštědřila; stejně je pravda, že když pomstí tuto urážku, poruší tím zákony boží i zákony své vlasti; a pravda je též, že když to udělá, připraví o život mladého muže, který možná poctivě plní své občanské povinnosti, a jeho rodinu přivede do neštěstí, nebo třeba sám ztratí život – nevábná čaka i pro toho nejstatečnějšího, když nad tím v klidu o samotě podumá.

To všechno mu proběhlo hlavou; a přece to původní zjištění naň doléhalo stejně neodbytně. Někdo mu vmetl urážku do tváře; je z rodu Waverleyů; a je důstojník. Nemá na vybranou; a tak šel do jídelny k snídani a byl odhodlán rozloučit se s rodinou a napsat příteli důstojníkovi, aby ho očekával v jedné hospodě mezi Tully-Veolanem a jejich posádkovým městem a vyřídil od něho vyzvání zemanu z Balmawhapplu, jak toho okolnosti vyžadují. Zastihl tam slečnu Bradwardinovou, jak nalévá čaj a kávu, na stole plno teplého pečiva z pšeničné, ovesné i ječné mouky, v podobě bochníčků, koláčků, suchárků a jiných tvarů, k tomu vejce, sobí, skopová i hovězí šunka, uzený losos, zavařenina a všechny ty pochoutky, nad kterými i samému Johnsonovi nezbylo než prohlásit, že tak přepychově jako ve Skotsku se nesnídá v žádné jiné zemi. Baron tam měl na hodování misku s ovesnou kaší, vedle níž stál stříbrný džbán se smetanou, smíchanou napolovic s podmáslem; ale podle Rosiných slov časně ráno odešel a nakázal, že nemají hosta rušit.

Waverley usedl, aniž slovo utrousil, a tvářil se tak roztržitě a zamyšleně, že z toho slečna Bradwardinová nezískala valné mínění o jeho řečnosti. Odpovídal jí nazdařbůh, když chvílemi něco prohodila o běž-

ných věcech; připadlo jí, že ji při navazování hovoru přímo odmršťuje, a v duchu žasla nad tím, že se pod tím červeným kabátkem neskrývají lepší mravy; nechala ho tedy, ať se dál baví proklínáním té příznivé konstelace Ursa maior dr. Doubleita, která jediná mu všechno zlé způsobila a snad ještě způsobí. Náhle sebou trhl a zrudl, když viděl, jak jdou za oknem baron s mladým Balmawhapplem zavěšeni do sebe a zabrání do hovoru; hned vyhrkl: „Přenocoval tu dnes pan Falconer?“ Rose nebylo tuze po chuti, že se jí mladý cizinec na to ptá tak stroze, a tak mu odsekla, že ne, a hovor zas uvázl.

V tom okamžiku se objevil pan Saunderson a vyřizoval mu, že by jeho pán chtěl mluvit s kapitánem Waverleym v druhé komnatě. Edward uposlechl vyzvání a srdce se mu rozbušilo ne ze strachu, ale ze samé nejistoty a nedočkavosti. Oba pánové tam stáli spolu, baron s výrazem vlídné důstojnosti, kdežto na smělé tváři Balmawhapplově byl stín jakési zloby nebo hanby, nebo snad obojího. Baron vzal pod paždí zemana, takže napohled šel s ním vpřed, ač ve skutečnosti ho vedl, a tak kráčel vstříc Waverleymu, uprostřed komnaty se zastavil a obřadně pronesl tuto řeč: „Kapitáne Waverley, můj mladý a vážený přítel pan Falconer z Balmawhapplu mě vzhledem k mým letům i zkušenostem požádal jako člověka ne tak docela neznalého příčin i náležitostí duelu neboli monomachie, abych vám za něho svými ústy vyjádřil, s jakým politováním si připomíná některá svá slova pronesená při včerejším sympoziu, slova, která vás, anžto prozatím sloužíte nynější vládě, nemohla nepohoršit. Snažně vás, pane, prosí, abyste nechal vzpomínky na tyto poklesky proti pravidlům slušného chování upadnout v zapomnění, neboť je neschvaluje, když teď přišel k rozumu, a abyste přijal ruku přátelsky vám podávanou; a já vás ujišťuji, že pouze vědomí, že je *dans son tort*⁴⁴, jak mi kdysi při podobné příležitosti řekl statečný francouzský kavalír Mons. Le Breuilleur, a pak úcta k vaší výtečnosti ho přiměly k takovým ústupkům; neboť on i celá jeho rodina byli od nepaměti *mavortia pectora*, jak praví Buchanan, smělý a bojovný klan či kmen.“

⁴⁴ Nemá pravdu. Pozn. překl.

Edward s vrozenou zdvořilostí rázem uchopil ruku, kterou mu Balmawhapple, či spíše jeho prostředník baron podával. „Jakpak bych si mohl připomínat něco,“ pravil, „co by byl urozený pán, jak sám říká, raději nevyslovil. Co se stalo, ochotně připisuji na vrub včerejšímu veselí.“

„Pěkně jste to řekl,“ odpověděl baron; „vždyť o tom není sporu, když je člověk *ebrius* neboli opilý, což se při zvlášť slavnostních příležitostech stává i v životě čestných lidí, a když potom ten člověk vystřízliví a odvolá urážky, které vyřkl v opilosti, musíme to brát tak, že *vinum locutum est*⁴⁵; co říká, nejsou jeho slova. Tato omluva by ovšem neplatila pro člověka, který je *ebriosus* neboli notorický pijan, protože když se někdo v jednom kuse ožírá, nemá nárok na úlevu od společenských pravidel, ale musí se umět chovat mírně a zdvořile, i když je podroušen vínem. – A teď pojďme k snídani a už na tu bláznivinu nemysleme.“

Ať už si to čtenář vyloží jakkoli, přiznejme, že po tomto náležitém vysvětlení smlsl si Edward na pochoutkách, které mu slečna Bradwardinová předkládala k snídani, mnohem víc než na počátku. Balmawhapple byl naopak stísněný a sklíčený; Waverley si teprve teď všiml, že má paži na pásce; snad už proto mu předtím podal ruku tak nemotorně a váhavě. Na otázku slečny Bradwardinové zabručel něco o tom, že se mu svalil kůň; a aby se vyhnul těm řečem i společnosti, jakmile bylo po snídani, uklonil se všem, odmítl baronovo pozvání, aby zůstal přes oběd, vsedl na koně a vrátil se domů.

Waverley pak oznámil, že by rád odjel z Tully-Veolanu brzy po obědě, aby se dostal na štaci, kde chce přenocovat; ale boдрý a vlídný starý pán projevil nad tím úmyslem tak nelíbenou a hlubokou nevoli, že si ho Edward netroufal prosazovat. Sotva si na Waverleyem vymohl, že tam několik dní pobude, hned se jal usilovně odstraňovat důvody, pro něž zřejmě chtěl Waverley svůj odjezd urychlit. „Nerad bych, kapitáne Waverley, abyste se domníval, že jsem ať už v jednání nebo ze zásady zastáncem opilství, ačkoli při našem včerejším veselí snad byli někteří

⁴⁵ Promluvílo víno. Pozn. překl.

naši přátelé, když ne docela *ebrii* neboli opilí, tedy aspoň *ebrioli*, jak naši předkové nazývali lidi podnapilé, nebo jak se také lidovým rčením obrazně říká: přebrali. Nemyslím tím vás, kapitáne Waverley, vy jste se jako rozvázný mladík spíše pít zdržoval; a o mně se to taky nedá říci; býval jsem na hodokvasech generálů a maršálů, umím si zavdat vína opatrně a také jsem za celý večer, jak jste si jistě všiml, nevybočil z mezí mírného veselí.“

Nezbylo tedy než přisvědčit, když to tak rozhodně tvrdil člověk, který to mohl nejlépe posoudit; kdyby byl ovšem Edward usuzoval podle toho, co mu utkvělo v mysli, prohlásil by, že baron byl nejen *ebriolus*, ale mnoho mu nechybělo a byl *ebrius*; prostě řečeno byl kromě svého protivníka zemana Balmawhappla z celé společnosti nejvíc namol. Když se mu dostalo očekávané, nebo spíš vymámené poklony za jeho střízlivost, baron pokračoval: „Ne, pane, já sice něco vydržím, ale opilství je mi odporné a hnusí se mi lidé, kteří do sebe lijí víno *gulae causa*, pro potěšení svého chřtánu; ale přimlouval bych se za zmírnění zákona Pittaka Mytilénského, který trestal dvojnásobně zločin spáchaný pod účinkem Bakchovým. Také se ve všem nesrovnávám s karatelstvím Plinia mladšího ve čtrnácté knize jeho ‚Historia naturalis‘. Ne, pane, dělám rozdíl a rozlišuji a schvaluji víno jen potud, pokud rozjasňuje líc, nebo jak praví Flaccus, *recepto amico*⁴⁶.“

Tím skončila obhajoba tohoto přehojného pohostinství, jak ji baron z Bradwardinu uznal za vhodnou pronést; že ho nepřerušoval žádný projev nesouhlasu nebo pochybovačný výraz, to si lehko domyslíme.

Potom pozval baron hosta na ranní projížďku a nařídil, aby na ně Davie Gellatley čekal s Banem a Buscarem na opuštěné stezce. „Rád bych vás vzal na lov, ještě než začne doba honů, a snad dá Bůh, narazíme na nějakého srnce. Srnec se, kapitáne Waverley, může lovit stále, protože nemá období, kdy by byl tučnější než jindy, i když, pravda, se

⁴⁶ Při přijetí přítele. Pozn. překl.

jeho maso nevyrovná jelenímu nebo daňčímu.⁴⁷ Ale aspoň vám ukážu, jak mi psi běhají; půjdou tedy s námi i s Davidem Gellatleym.“

Waverley se podivil, že přítel Davie požívá takové důvěry; ale baron mu vysvětlil, že tento prostáček není slabomyslný, *nec naturaliter idiota*⁴⁸, jak se označuje v soudnictví zuřivé šílenství, ale je to jen potrhlík a dovede splnit každý úkol, pokud hoví jeho náladě, a bláznovství je mu jen záminkou, aby nemusil nic dělat. „Získal si nás,“ vykládal baron dál, „když zachránil Rose z velkého nebezpečí s nasazením vlastního života; a teď ať si ten rošťák jí náš chléb a pije z našeho poháru a dělá, co může nebo chce; a to je v jeho případě totéž, jestliže je podezření pana Saundersona a našeho správce oprávněné.“

Slečna Bradwardinová pak Waverleyho poučila, že ten prostáček má náruživě rád hudbu, smutná ho hluboce dojíká a lehké, veselé melodie ho bláznivě rozveselí. V tom směru prý má podivuhodnou paměť, napěchovanou roztodivnými zlomky a úryvky všelijakých písní, které občas trefně prozpěvuje jako výčitku, výklad nebo posměch. Těm několika lidem, kteří na něho jsou hodní, je Davie velmi oddán; naopak zas je velmi citlivý na každé příkoří a ubližování a dovede se i mstít, když se mu naskytne příležitost. Prostí lidé, kteří často posuzují přísně sebe navzájem i své nadřízené, ubohého *prostáčka* upřímně litovali, dokud se potuloval po vsi v cárech, ale sotva se před nimi objevil slušně oblečený a zaopatřený, a dokonce na výsluní panské přízně, hned z jeho kroniky vyhrabávali všechny případy, jak bystře a pohotově dovede jednat i odsekávat, a z toho se ve své dobrotě dohadovali, že David Gellatley je blázen jen potud, pokud se tím vyhne robotě. Byl to názor asi tak chatrný jako názor černochoů, kteří o opicích podle vtipných a nezbedných kousků soudí, že umějí mluvit, jenže dar řeči skrývají proto, aby nemusily pracovat. Ta domněnka byla však úplně smyšlená; David Gellatley byl doopravdy pomatený prostáček, jakým se jevil,

⁴⁷ Zkušení kuchaři nesouhlasí s baronem z Bradwardinu a tvrdí, že srnčí je dobré jen vařené v polévce nebo s telecími řízký, jinak je suché a bez chuti.

⁴⁸ Ani od přírody hloupý. Pozn. překl.

a ničemu se nedovedl pořádně a vytrvale věnovat. Měl v sobě tak málo pevnosti, že se jen taktak držel na pokraji šílenství; tolik přirozeného rozumu, že se nedalo říci, že je idiot; měl jisté nadání pro lov (v němž, jak známo, velcí blázni vynikají), zvířata, která mu byla svěřena, měl rád a pěkně s nimi zacházel; měl vřelou zálibu v hudbě, vynikající hudební paměť i hudební sluch.

Na dvoře se ozval koňský dusot a Davieho hlas, jak zpívá dvěma loveckým chrtům:

„Hola hou, hola hou,
lesem, polem, lučinou,
kde je zeleň nejsytější,
kde je pramen nejčistější,
kde se kaprad' dere strží,
kde se nejdýl rosa drží,
doušek sladký slípce skýtá,
kde si tančí víla hbitá;
vzhůru v skrýše neviděné,
krásné, chladné, opuštěné,
lesem, polem, lučinou,
hola hou, hola hou.“

„Ty verše, co zpívá, to je snad stará skotská poezie, slečno Bradwardinová?“ zeptal se Waverley.

„Myslím, že ne,“ odpověděla. „Tento ubožák měl bratra; snad chtěla nebesa odškodnit rodinu za to, oč Davieho zkrátila, obdařila ho vynikajícími vlohami, jak se aspoň v dědině říkalo. Jeden strýc ho dal vystudovat pro skotskou církev, ale on prebendu dostat nemohl, protože pocházel z našeho panství. Vrátil se z koleje zoufalý a sklíčený a začal chřadnout. Můj otec ho až do smrti podporoval, nebylo mu ještě devatenáct, když zemřel. Hrál překrásně na flétnu a měl prý velké nadání básnické. K bratrovi se choval něžně a šetrně a ten se za ním všude táhl jako stín; od něho nejspíše Davie pochytil úryvky písní a melodií, tak

nepodobných písním naší vlasti. Ale když se ho zeptáme, odkud zná ten úryvek, který právě zpívá, odpoví buď divokým, dlouhotrvajícím smíchem, nebo propukne v pláč a nářek; nikdo však od něho neslyšel kloudnou odpověď a o bratru se od jeho smrti slovem nezmínil.“

„Jistě by se dalo,“ řekl Edward, kterého ta historie s romantickým nádechem zaujala, „jistě by se dalo vyzvědět víc důkladnějším vyptáváním.“

„Snad ano,“ odpověděla Rose, „ale tatínek nedovolí, aby si v té věci někdo zahrával s Davieho city.“

Zatím si baron s pomocí pana Saundersona natáhl obrovské lovecké holínky a vyzval našeho hrdinu, aby s ním šel dolů; jak dupal po širokém schodišti, tlustým koncem důkladného biče oťukával každý sloupek zábradlí a broukal si jako nějaký lovec z dob Ludvíka Čtrnáctého:

„Pour la chasse ordonnée il faut préparer tout,
ho la ho! Vite! Vite debout.“⁴⁹

⁴⁹ Na pořádný hon vše připravte, hola hou! rychle vzhůru. *Pozn. překl.*

Kapitola XIII

Lépe využitý den než předešlý

Baron z Bradwardinu na hbitém koni, dobře ovládaném ve vojenském sedle s dlouhou čabakou stejné barvy jako jeho oděv, nebyl právě špatným představitelem staré školy. Měl světlý vyšívaný plášť, skvostně pruhovanou vestu, brigadýrskou paruku a na ní zlatem premovaný třírohý klobouček; provázeli ho dva sluhové na pěkných koních, ozbrojení pistolemi v sedlových pouzdrech.

Takto vystrojen jel zvolna přes kopce, doliny, napodiv všem chalupám po cestě, až „hluboko v travnatém úvale“ dostihli Davida Gellatleyho, jak vedl dva veliké lovecké chrty v čele půl tuctu psů a asi právě tolika bosých a prostovlasých kluků; aby dosáhli toho vyznamenání a směli se zúčastnit lovu, lichotili se k jeho sluchu sladkým oslovením *pan Gelatley*, ač dřív snad každý z nich na něho pokřikoval *bláznivý Davie*. Ale lichotit lidem, kterým byl svěřen nějaký úřad, k tomu má leckdo blízko a nedělají to jen bosí vesničani v Tully-Veolanu; bylo to zvykem před šedesáti lety, je to zvykem nyní a bude za šest set let, potrvá-li ještě ta podivuhodná směs hlupství a taškářství, které se říká svět.

Tihle kluci⁵⁰ měli uloženo tlouci do křoví a dělali to tak zdárně, že po půlhodině slídění vyplašili srnce a potom ho uštvali a skolili; potom se přihnal baron na bílém koni jako hrabě Percy za dávných dob a velkomyslně stáhl a vykuchal zabitou zvěř (poznámenal, že francouzští lovci tomu říkají *faire la curée*) vlastním baronským *couteau de chasse* (tesákem). Po tomto obřadu vedl pak hosta domů krásnou oklikou, odkud byl širý rozhled na dědiny i samoty; o každé z nich vyprávěl Bradwardine nějaký dějinný nebo rodopisný příběh jazykem roztodivným jednak z předpojatosti, jednak z puntičkářství, ale často také pro-

⁵⁰ Bosý horalský chlapec se nazývá bosonohý *gillie*. *Gillie* znamená obecně sluha nebo průvodce.

zrazujícím úctyhodný zdravý rozum a poctivé smýšlení a leckdy poskytujícím zajímavé, ne-li cenné poučení.

Jisto je, že se ta projížďka oběma pánům líbila, protože si v řeči oba padli do noty, ač jinak se povahou i zvyky v mnohém rozcházeli. Edward měl, jak jsme už čtenáři sdělili, vřelé cítění, bujně a romantické myšlení i čtenářské záliby a silně tíhl k poezii. Pan Bradwardine byl ve všem všudy jeho pravý opak a nemálo si zakládal na tom, že si životem vykračuje se stejně tuhou, škrobenou, stoickou důstojností, s jakou se každý večer prochází po tullyveolanské terase, kde po celé hodiny – pravý to obraz starého Hardyknuta –

„Důstojně kráčel po hradbách na východ,
důstojně kráčel na západ.“

Co se literatury týče, čítal ovšem klasické básníky, „Epithalamium“ od Georgia Buchanana a v neděli „Žalmy“ Arthura Johnstona; dále „Deliciae Poetarum Scotorum“, díla sira Davida Lindsayho, Barbourova „Bruce“ a „Wallace“ od Slepého Harryho, „Šlechtetného pastýře“ a „Třešni a trnku“. Tak se tedy věnoval múzám, ale po pravdě řečeno mnohem milejší by mu bývalo, kdyby se mu ty zbožné a moudré sentence i historické děje, obsažené v těch dílech, byly předkládaly v prosté prozaické podobě. Občas se neudržel a projevil pohrdání nad „marným a neužitečným veršotepectvím“, ve kterém prý „v jeho době vynikal jediný Allan Ramsay, parukář“.⁵¹

Ale ačkoli se v této věci s Edwardem – baronovými slovy řečeno – *toto coelo*⁵² rozcházeli, setkávali se zato na neutrální půdě historie, o kterou měli oba zájem. Baron si ovšem zatěžoval paměť pouhými

⁵¹ Baron si měl připomenout, že veselý Allan doslova čerpal svou krev z rodu vznešeného hraběte, o němž říká –

„Dalhousie a rodu jeho vznešenost
je mé zřídlo, moje pýcha a můj skvost.“

⁵² Nesmírně. Pozn. překl.

fakty, chladnými, suchými, ostrými obrysy, jak je kreslí dějiny. Edward naopak rád koloroval a zaokrouhloval kresbu barvami vřelé a živé obraznosti, která ozařuje a oživuje herce a mluvčí v dramatech zašlých dob. A přec i při těch protichůdných zálibách se navzájem výborně bavili. Podrobné líčení a znamenitá paměť pana Bradwardina dodávaly Waverleymu čerstvé náměty, jakými se v duchu rád obíral, a byly mu zdrojem nových událostí a postav. Toto potěšení baronovi oplácel napjatou pozorností, které si váží každý vyprávěč; tím více si jí vážil baron, neboť lahodila jeho sebevědomí; a občas i vlastním vyprávěním, které pana Bradwardina zajímalo hlavně proto, že potvrzovalo nebo objasňovalo některý jeho oblíbený příběh. Krom toho vyprávěl pan Bradwardine rád o příhodách z mládí, kdy pobýval v táborech a v cizích zemích, a věděl leccos zajímavého o vojevůdcích, pod kterými sloužil, a o bojích, jejichž byl svědkem.

Oba dva se vraceli do Tully-Veolanu v znamenité shodě. Waverley dychtil prozkoumat důkladněji tohoto zvláštního a zajímavého muže, obdařeného pamětí, v níž měl uložen roztodivný rejstřík starých i novějších historek; Bradwardinovi zas připadal Edward jako *puer* (či spíše *iuvenis*) *bonae spei et magnae indolis*⁵³, mladík, který je prost oné svévolné roztěkanosti, nedůtklivé a opovržlivé k řečem a radám starších; z toho mu předvídal velké věci v jeho zdárném postupu i životní dráze. Doma nebyl žádný jiný host kromě pana Rubricka a ten svým duchovenským a učenickým vzděláním hodil se velmi dobře k baronovi a jeho hostu.

Krátce po obědě navrhl baron, snad aby dokázal, že střídmost v pití nepěstuje jen teoreticky, aby si zašli za Rosou do jejího příbytku, neboli, jak pravil, do jejího *troisième étage*⁵⁴. A tak Waverley ho prováděli několika dlouhými prapodivnými chodbami, jaké staří stavitelé vymýšleli asi jen proto, aby jimi obyvatele domu mátl, a když je měli za sebou, pustil se pan Bradwardine vzhůru po úzkém, příkrém točitém schodišti

⁵³ Chlapec velmi nadějný a nadaný. Pozn. překl.

⁵⁴ Třetí patro. Pozn. překl.

a bral to po dvou schodech, aby své dceři ohlásil návštěvu pana Rubricka a Waverleyho, kteří šli pomalu za ním.

Šplhali se po této kolmé vývrtce, div se jim z toho hlava nezatočila, a tak se dostali na chodbičku pokrytou rohožemi, která sloužila za předsíň k Rosině svatyni, a tudy prošli do jejího salónku. Byl to malý, útulný pokoj, obrácený na jih, s pěknými čalouny; krom toho jej zdobily dva obrazy, na jednom byla její matka přestrojená za pastýřku v krinolíně, na druhém byl baron, když mu bylo deset, v modrém kabátě s vyšívanou vestou, s premovaným kloboukem na síťkové paruce a s lukem v ruce. Edward se musil usmát tomu úboru a zvláštní podobě mezi kulatou, hladkou, růžolící zvědavou tváří na obraze a tou hubenou, zarostlou, osmahlou tváří s vpadlými očima, jakou daly originálu útrapy cestovní i válečné a pokročilý věk. Baron se smál s ním. „Bodejt’“, řekl, „tento obraz byl ženský výmysl mé hodné matky (byla dcerou zemana z Tulliella, kapitáne Waverley; ukázal jsem vám jeho dům, když jsme byli na vrcholu Shinnyheuchu; vypálili jej holandští žoldáci, které sem poslala vláda v roce 1715); od tohoto obrazu jsem se už nikdy nedal portrétovat, jen jedinkrát, a to bylo na výslovnou a opětovnou žádost maršála vévody z Berwicku.“

Ten milý starý pán se slovem nezmněl o tom, co pak Edwardovi pověděl pan Rubrick, že ho tenkrát vévoda vyznamenal za to, že první pronikl průlomem do jedné pevnosti v Savojsku za památného tažení v roce 1709 a tam se bránil skoro celých deset minut, než mu přišli na pomoc. Bud'me k baronovi spravedliví, rád sice omílal a snad i zveličoval důstojnost a význam svého rodu, ale aby se kdy zmínil o vlastních záslužných činech, na to byl příliš opravdový hrdina.

Slečna Rose vyšla ze zadního pokoje a uvítala otce a jeho přátele. Na těch drobných snahách, jimž se věnovala, bylo znát přirozený vkus, jemuž chybělo jen šlechtění. Otec ji naučil francouzsky a italsky a několik běžných autorů v těchto jazycích zdobilo její knihovničku. Pokoušel se také učit ji hudbě; ale začal s příliš nesrozumitelnými poučkami hudební vědy, a protože se v nich sám nevyznal, nedostala se dál, než že se doprovázela při zpěvu na cembalo; ale v tehdejší době

bylo i to ve Skotsku vzácné. Zato zpívala s velkým vkusem a citem a s takovým porozuměním pro smysl toho, co prozpěvovala, že mohla být vzorem dámám s mnohem větším hudebním nadáním. Vrozenou bystrostí přišla na to, že i když na slovo vzatí odborníci tvrdí, že hudba „se snoubí s nesmrtelným veršem“, velmi často je zas hudebník prahanebně rozvádí. Snad právě tím, že měla tak jemný cit pro poezii a dovedla básnický výraz spojovat s výraznými notami, působil její zpěv lidem hudebně nevzdělaným, ba leckdy dokonce i hudebně vzdělaným takové potěšení, jaké jim nemohl poskytnout ani krásnější hlas a dokonalejší výkon, neovládaný takovým jemnocitem.

Arkýř neboli visutý pavlán před okny salónku nasvědčoval jiné Rosině zálibě; překypoval květinami všeho druhu, které sama opatrovala. Na tento gotický balkón, z kterého byla překrásná vyhlídka, se chodilo přes visutou věžičku. Pořádná zahrada dole, obehnaná vysokou zdí, se odtud scvrkala na pouhý sádek; za ní se otvíral výhled do zalesněné úžlabiny, kde místy prokmitala, místy se zas v podrostu ztrácela říčka. Pohled po libosti spočinul na skalách, jejichž špičaté i hranaté štíty se tyčily z údolí; nebo třeba zase zatěkal k vznosné, ač pobožené věži, která se tu ve vši důstojnosti chmuřila z předhoří nad řekou. Nalevo bylo vidět pár vesnických chalup; ostatní se skrývaly za úbočím kopce. Za úžlabinou nebo úvalem se táhla jezerní hladina zvaná Loch Veolan; vléval se do ní potok a třpytila se v odpoledním slunci. Širá krajina za ní byla zvlněná, ale nezalesněná; a nic nebránilo rozhledu až k hřebenu dalekých modravých hor, které na jihu ohraničovaly údolí řeky. Sem, na toto pěkné místočko, dala přinést slečna Bradwardinová kávu.

Při pohledu na starou věž či pevnůstku se samy od sebe vynořily rodinné příběhy a historky o skotském rytířstvu a baron je hned nadšeně vypravoval. Vyčnívající vrchol skaliska, které se tyčilo hned nad ní, dostal název Stolec sv. Swithina. Byla s ním spojena zvláštní pověra; pan Rubrick o ní vyprávěl několik zajímavostí, které Waverleymu připomněly slova Edgarova v králi Learovi; poprosil Rose, aby zazpívala krátkou zkazku, do které ty zajímavosti vpletl jakýsi vesnický básník,

sám neznám, z rodu neznámého byl,
opěval jména jiných, své neoslavil.

Její líbezný hlas a prostý, krásný doprovod, to byly přednosti, jaké si jen minstrel mohl přát; však jich také jeho verše potřebovaly. Bez těch předností skoro pochybuji, že se dají trpělivě přečíst; domnívám se však, že následující záznam Waverley trochu vylepšil, aby se líbil i těm čtenářům, kteří si nepotrpí na pouhou starožitnost:

„Stolec sv. Swithina

Na Všecky svaté, když večer jdeš spat,
musíš své lože vždycky požehnat.
Posvěť je růžencem, udělej kříž,
odříkej Zdrávas, ať klidně spíš.

Na Všecky svaté, když nastane noc,
kraj obestírá kouzelná moc,
ať vítr duje, ať bezvětrí klid,
ať mraky plují, ať měsíce svít.

Na Stolec Swithinův usedla kdys
vznešená paní: jí hrdosti rys
se zračí v oku; a hrdý má hlas,
ač bledou má tvář a zrosený vlas.

Modlitbu šeptá, až Swithin, hle, sám
ted' kráčí sem bos, v ten lesní chrám;
babiznu pokynem přivolá blíž:
té paní prosbu ted' vyplníš!

Na světcův stolec kdo odvahu má
sednout, když vládne noc čarovná,

zodpoví jemu hned otázky tři
čarodějnice zlá z povětrí.

Baron co vazal s Robertem králem
tři roky válčí už z domova vzdálen.
Nižádná zpráva, zdali je zdráv;
baronka však je dychtíva zpráv.

Modlitbu šeptá a celá se chví:
to sova houká? Kdo děs vypoví?
Snad je ten zlý smích a děsný jek
démona výkřik a hukot řek?

Ztišil se větru teď hlasný kvíl
a řeky proud dravý se zastavil.
Horší než bouře to ticho je.
Tu přízrak v mlze se zjevuje!

Lituji, že společnost zklamau, zvláště kapitána Waverleyho, který poslouchá s takovou chvályhodnou usebraností; je to pouhý zlomek, myslím, že v dalších slokách se ještě líčí, jak se baron vrátil z války a jak našel svou paní ztuhlou ležet na prahu.“

„Je to jedna z těch pověstí,“ pravil pan Bradwardine, „které v pověrečných dobách zkreslily prvopočátky význačných rodů; i dějiny Říma a jiných starověkých národů měly své zázraky, o kterých se dočtete v starých kronikách nebo v tom malém výtahu, pořízeném od Julia Obsequense, jež jeho vydavatel, učený Scheffer, připsal svému patronu Benediktu Skyttovi, baronu z Dudershoffu.“

„Tatínkovi se, kapitáne Waverley, všechno zázračné kupodivu protiví,“ poznamenala Rose, „jednou, když se celý synod presbyteriánských duchovních rozprchl před náhlým zjevením d'ábla, on jediný zůstal klidný.“

Waverley se zatvářil, jako by se o tom chtěl dovědět víc.

„Není dost na tom, že jsem zazpívala píseň, to ještě musím vyprávět příběh? Tak dobře... Byla jednou jedna stařenka jménem Janet Gellatleyová a ta byla podezřelá z čarodějnictví, a to jen z toho neklamného důvodu, že byla velmi stará, velmi ošklivá a velmi chudá a že měla dva syny, jednoho básníka a druhého blázna, a to navštívení, jak svorně všichni sousedé tvrdili, přišlo na ni za to, že byla čarodějnice. Zavřeli ji na týden do věže ve farním kostele, dávali jí málo jíst a nenechali ji spát tak dlouho, až byla o svém čarodějnictví přesvědčena zrovna tak jako její žalobci; a v tomto příčetném a blahodárném rozpoložení ji předvedli před soud, aby ulehčila svému svědomí, to jest, aby se upřímně přiznala k čarodějnictví před veškerou whigovskou šlechtou a duchovními z okolí, kteří byli sami nepřisešní. Otec šel dohlédnout, aby duchovní jednali s čarodějnici poctivě; čarodějnice totiž pocházela z jeho panství. A když se čarodějnice vyznávala, že se jí zjevil Nepřítel v podobě hezkého bruneta, dvořil se jí – nedělá to Apollyonovu vkusu velkou čest, když si představíte chudáka starou krhavou Janet – a všichni posluchači užasle natahovali uši a písař třesoucí se rukou zapisoval, tu najednou z nesrozumitelného šepotu přešla ve vráskot a zaječela: ‚Dejte pozor! Dejte pozor! Vidím zloducha, jak sedí mezi vámi.‘ Všichni užasli a vzápětí se s hrůzou rozprchli. Šťastní, kdo byli blízko dveří; mnoho pohrom postihlo klobouky, šerpy, manžety a paruky, než se dostali z kostela, kde zanechali zarytého přívržence prelátství, aby urovnal tu záležitost s čarodějnici a jejím nápadníkem k vlastní zkáze nebo radosti.“

„*Risu solvuntur tabulae*⁵⁵“, řekl baron, „když se pak vzpamatovali ze své zkoprnělosti, bylo jim tak hanba, že už proces proti Janet Gellatleyové neobnovili.“⁵⁶

Tento příběh měl za následek, že ještě dlouho přetřásali

⁵⁵ Smíchem zjihne soudní tribunál. *Pozn. překl.*

⁵⁶ Tento poslední příběh se prý udál v jižním Skotsku; ale – *cedant armi togae* (necht' ustoupí zbraň tóze) – dejte kutně, co její jest. To jeden starý duchovní byl tak rozumný a rázný, že nepodleh panice svých bratří a zachránil tu pomatenou nešťastnici před krutým osudem, který by ji byl jinak stihl. Popis ortelů za čarodějnictví je nejžalostnější kapitolou skotských dějin.

jalové myšlenky a fantazie,
nápady, sny a plané dohady,
zázraky, vidění a proroctví i věštby
a každý klam, jako jsou lži a báje.

Kapitola XIV

Objev – Waverley zdomácňuje v Tully-Veolanu

Nazítří Edward časně vstal, a jak se procházel kolem domu a poblíž něho, najednou se octl na dvorku před psincem, kde si jeho přítel Davie hleděl svých čtvernohých svěřenců. Poznal Waverleyho, sotva po něm blýskl očima, a hned se k němu otočil zády, jako by ho nepozoroval, a spustil kus staré balady:

„Mladý, ten miluje ohnivě.
Slyšíš, co ptáček vesele zpívá?
Starý však dlouho a upřímně.
Drozd pod křídlo svou hlavu skrývá.

Mladého hněv vzplá jako tráva.
Slyšíš, co ptáček vesele zpívá?
Starého hněv jak ocel žhavá.
Drozd pod křídlo svou hlavu skrývá.

Mladý se při večeři hádá.
Slyšíš, co ptáček vesele zpívá?
Starý se zrána s dýkou vkrádá.
Drozd pod křídlo svou hlavu skrývá.“

Waverleymu neušlo, že Davie zpívá tyto verše s jakousi uštěpačností, přistoupil tedy k němu a všelijak na něm vyzvídal, co asi ta posměšná narážka znamená; ale Davie neměl chuť něco vysvětlovat a byl tak mazaný, že své šibalství maskoval pomateností. Edward z něho nemohl nic dostat, jen tolik, že když šel zeman Balmawhapple včera ráno domů, měl „v botách plno krve“. V zahradě však potkal starého stolníka, který se už netajil tím, že se vyučil zahradnictví u Sumacka a spol. v Newcastleu a vypomáhá občas na květinových záhoncích, aby udělal

radost pánovi a slečně Rose. Po dlouhém vyptávání se Edward k svému překvapení i hanbě dozvěděl, že ještě než baronův host vstal z lože, svedl baron souboj, ve kterém svého mladšího soupeře odzbrojil a poranil na pravé ruce; následkem toho pak Balmawhapple ustoupil a omluvil se.

Zdrčen touto zprávou vyhledal Edward svého laskavého hostitele a zahrnul ho výčitkami, že ho tak nespravedlivě předešel v souboji s panem Falconerem, což se může už vzhledem k mládí a nedávno zvolenému vojenskému řemeslu vykládat v jeho neprospěch. Baron se ospravedlňoval tak obsírně, že to ani nebudu opakovat. Tvrdil, že se ten spor týká jich obou a že Balmawhapplovi podle zákona cti nezbývá než poskytnout zadostučinění oběma; s baronem že se utkal v čestném souboji a Edwardovi nabídl omluvu, takže sahat po meči už bylo zbytečné; omluva byla přijata a tím byla celá záležitost nadobro urovnána.

Po této omluvě a vysvětlivce Waverley zmlkl, ač po chuti mu nebyly; nedalo mu to, aby neprojevil nelibost nad Posvátným medvědem, pro který hádka vznikla, a neodpustil si narážku, že ten zbožný název není právě na místě. Baron nikterak nepopřel, že „jakkoliv heraldika uznává medvěda za velmi čestný znak, má prý trochu divokou, neotesanou, mrzoutskou povahu (jak se dočítáme v díle *Hieroglyphica animalium*⁵⁷ od Archibalda Simsona, pastora v Dalkeithu), a proto je také symbolem mnoha těch hádek a roztržek, které se strhly v domě Bradwardinů; zmíním se jen o jedné z nich,“ pokračoval baron, „o své neblahé roztržce s bratrancem třetího stupně z matčiny strany, sirem Hewem Halbertem, který se z nerozumu posmíval jménu mé rodiny, že prý Bradwardine je *quasi Bear-Warden* – to jest hlídač medvědů; byl to žert nadmíru hrubý; nejenže narážel na to, že zakladatel našeho rodu měl nízké postavení hlídače šelem, kterážto služba, jak je vám jistě známo, se svěruje jen těm největším chudákům, ale ještě k tomu naznačoval, že jsme svého erbu nenabyli poctivě v boji, ale že nám byl uštědřen jako *paranomasia* čili slovní vtip na naše rodinné jméno – jakýsi znak, kte-

⁵⁷ Hieroglyfy zvířat. Pozn. překl.

rému Francouzi říkají *armoires parlantes*, latiníci *arma cantantia* a vaši angličtí odborníci ‚mluvící heraldika‘; ale takové erbovní výklady se hodí spíš pro svíčkové báby, žebráky a potulné mnichy, jejichž žvásty jsou jen na hraní se slovy a žádná ušlechtilá, poctivá a užitečná věda heraldická, která vykládá erby jakožto odměnu za ušlechtilé a hrdinské činy a nechce lechtat sluch nepodařenými žerty, jaké se hodí leda do sbírky anekdot.“⁵⁸ O své rozmíšce se sirem Hewem řekl jen tolik, že se urovnala náležitým způsobem.

Vylíčil jsem důkladně, jak se Edward bavil v Tully-Veolanu první dny po příjezdu, abych čtenáře seznámil se všemi obyvateli, takže jeho další styky s nimi není už třeba popisovat tak podrobně. Možná že mladíka zvyklého na zábavnější společnost by bylo omrzelo poslouchat barona, jak se zápaem vykládá o „chloubě heraldiky“; ale Edward měl příjemnou změnu v rozmluvách se slečnou Bradwardinovou, která horlivě sledovala jeho výklady o literatuře a ve svých odpovědích jevila náležitý vkus. Ve své vrozené dobrotě se ochotně, ba s radostí podrobovala, když jí otec vybíral četbu, ač obsahovala nejen několik velkých historických děl, ale i tlustopisy ritualistických polemik. V heraldice se naštěstí omezil na vštěpování nepatrných znalostí, jaké skýtá četba dvou foliantů od Nisbeta. Rose byla opravdu zřítelnicí oka svého otce. Její neustálá čipernost, její drobné pozornosti, tak příjemné tomu, komu nikdy ani nenapadlo dožadovat se jich, její krása, která mu připomínala rysy milované ženy, její upřímná zbožnost, její vrozená ušlechtilost, to vše by bylo ospravedlnilo i tu nejpošetilejší otcovskou zamilovanost.

⁵⁸ Třebaže slovní erby se všeobecně zavrhují, přece je mnoho vážených rodů pojalo do svých znaků a hesel. Tak heslo Vernonů, *Ver non semper viret* (jaro se stále nezelená), je dokonalá slovní hříčka stejně jako heslo Onslowů *Festina lente* (spěchej pomalu). Na heslo Anstrutherů *Periissem ni per-iissem* platí stejná námitka. Jeden příslušník tohoto starobylého rodu se dověděl, že jeho protivník, s nímž měl mít přátelskou schůzku, ho chce při této příležitosti zavraždit. Předešel ho a roztal mu hlavu válečnou sekerou. Dvě statné paže třímající tuto zbraň tvoří obvyklý erb tohoto rodu spolu se svrchu uvedeným heslem – *Periissem ni per-iissem* (byl bych zahynul, kdybych nebyl prorazil).

Ale jeho péče nesahala do oblasti, v níž se podle všeobecného mínění projevuje nejúčinněji: nesnažil se jí totiž zabezpečit živobytí buď velkým věnem, nebo bohatým sňatkem. Podle starého ustanovení měly po baronově smrti všechny pozemky připadnout vzdálenému příbuznému; a slečně Bradwardinové mělo zůstat jenom nepatrné jmění, neboť celou hotovost starého pána už příliš dlouho opatroval výhradně správce Macwheeble, takže z baronových soukromých prostředků jí valné dědictví nekynulo. Pravda, náš správce miloval svého pána a jeho dceru hned po sobě (i když v náležitě vzdálenosti). Domníval se, že se to ustanovení ve prospěch mužského potomka rodu dá ještě zrušit, a dokonce o tom získal dobrozdání (a to, jak se chlubil, zdarma) od jednoho vynikajícího skotského právníka, když na tu věc zavedl hovor při normální poradě o jiné záležitosti. Ale baron o takovém návrhu nechtěl ani slyšet. Dokonce se rád se zvráceným potěšením chlubil, že bradwardinské panství je mužské léno a že darovací listina na ně pochází z té dávné doby, kdy ženy nemohly držet feudální majetek, neboť podle *Les coutumes de Normandie, c'est l'homme ki se bast et ki conseil*⁵⁹ nebo jak to ještě nezdvořileji říkají jiní směrodatní autoři, jejichž barbarská jména tak rád citoval v plném znění, protože žena nemůže sloužit své vrchnosti nebo svému feudálnímu pánu ve válce, má-li zachovat dekorum svého pohlaví, ani mu přispívat radou, protože má omezený rozum a neumí zachovávat tajemství, protože je svou povahou vrtkavá. A pak se vítězoslavně tázal, jak by slušelo ženě, a k tomu rozené Bradwardinové, kdyby ji někdo viděl *in servitio exuendi, seu detrahendi, caligas regis post battaliam*? To znamená, jak stahuje králi boty po boji, za kteroužto manskou službu má on v držení bradwardinský baronát. „Není pochyb,“ řekl baron, „*procul dubio*, že mnoho žen, stejně znamenitých jako Rose, bylo kvůli mně pomínuto, abych se já mohl ujmout dědictví, a chraň Bůh, abych se jakkoli protivil ustanovení svých předků nebo zkracoval práva svého příbuzného Malcolma Bradwardina z Inchgrabbitu, úctyhodné, ač uvadající větve mého rodu.“

⁵⁹ Podle normanských zvyků jen muž bojuje a radí. Pozn. překl.

Když správce, jakožto ministerský předseda, obdržel od svého vladaře toto nezvratné sdělení, netroufal si už prosazovat svůj názor, ale při žádné vhodné příležitosti neopomenul reptat před Saundersonem, ministrem vnitra, na pánovu umíněnost a kul plány na sňatek slečny Rose s mladým zemanem z Balmawhapplu, který má krásný statek, jen nepatrně zadlužený, a je to mladý muž bez hany, střídmý jako světec – když ho nepustíte ke kořalce a kořalku k němu –, a kterému zkrátka nelze nic vytknout, leda to, že si občas libuje v lehkomyslné společnosti, jako je koňský handlíř Jinker, Gibby Gaethroughwi't a dudák O'Cupar. „Ale z téhle bujnosti se on polepší, pane Saundersoně, jistě se polepší,“ ujišťoval pan správce.

„Jako kyselé pivo v létě,“ dodal Davie Gellatley, který byl při jejich tajné poradě blíže, než tušili.

Slečna Bradwardinová, jak jsme ji už vylíčili, se vší prostotou a dychtivostí se chopila příležitosti, kterou jí v její odloučenosti poskytovala Edwardova návštěva, aby rozšířila své literární znalosti. Některé knihy si dal poslat ze své posádky a ty se jí staly zdrojem takových požitků, o jakých se jí dosud ani nesnilo. Tato cenná zásilka obsahovala nejlepší anglické básničky i jiná díla krásné literatury. Rose zanedbávala hudbu, a dokonce i květiny; Saunderson truchlil a trochu i reptal nad tím, že za svou námahu sklízí pramalý vděk. Tyto nezvyklé požitky se ještě stupňovaly tím, že se o ně podílela s člověkem spřízněného vkusu. Edward jí ochotně vykládal, odříkával i vysvětloval obtížná místa a tak jí prokazoval neocenitelnou pomoc; a svým bujně romantickým duchem okouznil mysl příliš mladou a nezkušenou, takže jí jeho nedostatky unikaly. Když byl něčím zaujat a nenuceně se o tom rozhovořil, překypoval přirozenou, trochu květnatou výmluvností, která prý má stejnou moc získávat ženská srdce jako pěkná postava, elegance, sláva a bohatství. Pro klid Rosiny duše byl tento ustavičný styk nemálo nebezpečný tím spíše, že otec se nořil do vlastního studia a halil do své důstojnosti, takže ani ve snu netušil, že jí vůbec nějaké nebezpečí hrozí. Dcery z rodu Bradwardinů jsou, jak se domníval, stejně jako dcery z rodu bourbonského nebo rakouského vysoko povzneseny nad mračno vášně, která kalí

rozum sprostším ženám; pohybují se v jiných sférách, řídí se jinými city, podřizují se jiným zákonům, než je jalová a bláznivá láska. Zkrátka zavíral tak umíněně oči před přirozenými následky důvěrného vztahu Edwardova k slečně Bradwardinové, až z toho v celém kraji usoudili, že prohlédl, jak výhodný bude sňatek jeho dcery s bohatým mladým Angličanem, a prohlašovali o něm, že není zdaleka takový blázen, jaký býval jindy, když šlo jenom o jeho prospěch.

Kdyby byl baron na takový sňatek opravdu pomýšlel, byl by při tom plánu narazil na Waverleyho lhostejnost. Co se náš hrdina více stýkal se světem, myslil na svou vysněnou legendu o svaté Cecílii velmi zahnanbeně a rozpačitě a tyto trýznivé myšlenky v něm prozatím tlumily vrozenou vznětlivost. Rose Bradwardinová, ač krásná a milá, jak jsme ji již popsali, neměla ostatně zrovna krásu a půvab onoho druhu, jaký si podmaňuje romantickou obraznost v raném mládí. Byla příliš upřímná, příliš důvěřivá, příliš vlídná: vlastnosti to vesměs roztomilé, jenže hubící onen úžas, s jakým se mladík nadaný fantazií kořívá královně svých citů. Což bylo možno sklánět se, chvět se a klečet před touto plachou, ale hravou dívenkou, která prosila Edwarda, tu aby jí přiřízl pero, tu aby jí přeložil sloku z Tassa, tu zas aby jí řekl, jak se píše jedno dlouhatánské slovo podle jejího čtení. Všechny tyto příhody mají svůj půvab pro člověka v jistém životním období, ale ne pro mladíka, který teprve do života vstupuje a hledá spíše ženu, jejíž láska ho ve vlastních očích povznese, a neskání se k takové, která ho za toto vyznamenání vroucně ctí. Tato rozmarná vášeň se sice vymyká všem pravidlům a přece jen mladá láska bývá při volbě milé náročná, anebo, což je vlastně totéž, volí si ji (jako v případě zmíněné sv. Cecílie) za okolností, kdy si může přijít na své *le beau idéal*⁶⁰, kterému je věčnost důvěrného soužití spíše na úkor. Znal jsem jednoho velmi vzdělaného a chytrého mladíka a ten se vyléčil z vášnivé lásky k hezké ženě, jejíž nadání se nevyrovnalo její tváři a postavě, za jediné odpoledne, které s ní směl strávit. Stejně i u Edwarda, kdyby se mu bylo naskytlo pohovořit si se slečnou Stub-

⁶⁰ Krásný ideál. Pozn. překl.

bsovou, mohla mít teta Ráchel po starosti, protože to se mohl zamilovat rovnou do děvečky od krav. Slečna Bradwardinová byla sice docela jiná, ale snad právě proto, že se s ní tak důvěrně stýkal, pojal k ní jen takové city, jaké má bratr k milé, vzdělané sestře: kdežto city chudinky Rose, aniž si to uvědomovala, dostávaly ponenáhlu nádech vřelejší náklonnosti.

Měl jsem se zmínit o tom, že když si Edward poslal pro ony zmíněné knihy do Dundee, požádal o prodloužení dovolené a také je dostal. Ale jeho velitel mu v dopise přátelsky doporučil, aby stále nepobýval u lidí, kteří sice celkem vzato požívají vážnosti, ale nejsou pravděpodobně nakloněni vládě, kterou neuznali a nepřísahali jí věrnost. V dopise velitel dále naznačoval, ač velmi šetrně, že i když snad kvůli rodinným vztahům kapitán Waverley se musí stýkat s pány, na kterých lpí takové neblahé podezření, už vzhledem k otcovu postavení a přání by neměl své pozornosti hnát až v důvěrné přátelství. A upozorňoval ho, že zatímco styk s laiky takové odrůdy ohrožuje jeho politické zásady, může také získat bludné náboženské názory od prelátského kněžstva, které zvráceně usiluje o upevnění královské pravomoci ve věcech náboženských.

Tato poslední narážka přiměla pravděpodobně Waverleyho k tomu, že obojí připočetl na vrub velitelově předpojatosti. Byl si dobře vědom toho, jak úzkostlivě dbal pan Bradwardine toho, aby ani zdaleka nezaavadil v řeči o nic, čím by snad mohl zapůsobit na jeho politické smýšlení, ač sám byl nejen rozhodným stoupencem vypovězeného rodu, ale několikrát mu dokonce bylo svěřeno důležité poslání v jejich službách. Edward věděl, že ho v jeho loajálnosti nikdo nezviklá, a měl tedy dojem, že by tím starému příteli svého otce křivdil, kdyby odešel z domu, kde působí a přijímá jen milé potěšení, jen aby vyhověl předpojatému a neoprávněnému podezření. Napsal tedy neslanou nemastnou odpověď, ujistil velitele, že jeho věrnost není nikterak ohrožena, a zůstal dál váženým hostem a důvěrným přítelem tullyveolanského domu.

Kapitola XV

Creagh⁶¹ a jeho následky

Edward byl na návštěvě v Tully-Veolanu už skoro šest týdnů, a tu jednou zrána, když se jako jindy před snídaní procházel, zpozoroval v rodině divný rozruch. Čtyři bosé děvečky od krav, každá s prázdnou dížkou na mléko v ruce, pobíhaly, o překot šermovaly rukama a polekaně, žalostně a hněvivě křičely. Pohan by se byl podle jejich vzhledu domníval, že je to hlouček známých Beloven, které za trest právě byly čerpat vodu. Protože tento smyslů zbavený chór stále jen vyrážel „Pánbůh s námi“ a „Lidičky“, čímž se jejich rozčilení nijak nevysvětlovalo, odebral se Waverley na takzvaný přední dvůr, kde v aleji spatřil správce Macwheebla, jak ze všech sil pohání do klusu svého bílého poníka. Zřejmě pro něho spěšně vzkázali a on zrovna přijížděl ještě s nějakými deseti sedláky z vesnice, kterým nebylo nijak těžké držet s ním krok.

Správce, všecek ustaraný a nadutý, Edwardovi nic nevysvětloval; zavolal si pana Saundersona; ten se dostavil, tváře se napolo zděšeně, napolo vážně, a rázem se jali spolu rokovat. V této skupině se objevil i Davie Gellatley, bezstarostný jako Diogenes v Sinope, zatímco se jeho krajané připravovali na obléhání. Rozjařila ho každá událost, ať dobrá nebo zlá, jen když způsobila rozruch, a tak tu poskakoval, hopsal, tančil a propěvoval refrén jedné staré balady:

„Náš skot je ten tam“,

až ho správce, kolem něhož se zrovna motal, citelně napomenul bičikem a tak jeho propěvování obrátil v nárek.

⁶¹ Creagh byl loupežný vpád, v pohraničí Skotska zvaný nájezd.

Odtamtud se Waverley odebral do zahrady a tam spatřil samotného barona, jak si rázně a hrozivě vykračuje sem a tam po terase. Tvář se mu chmuřila uraženou pýchou a zlobou a z celého výrazu bylo zřejmé, že vyptávat se ho, proč je tak rozlícen, ho ještě víc zamrzí, ne-li urazí. Waverley se tedy vkradl do domu, aniž ho oslovil, šel rovnou na snídani do jídelny a tam zastihl svou mladou přítelkyni Rose; netvářila se sice tak rozhořčeně jako otec, ani tak chmurně a vážně jako správce Macwheeble, ani tak zoufale jako děvečky, ale byla ustaraná a zamyšlená. Jediným slovem mu vysvětlila tu záhadu. „Dnes se v klidu nenasnídáte, kapitáne Waverley. V noci nás přepadla tlupa kateránů a odehnala nám všechny dojnice.“

„Tlupa kateránů?“

„Ano; jsou to loupežníci ze sousední Vysočiny. Měli jsme od nich pokoj, dokud jsme platili Fergusovi Mac-Ivorovi Vich Ian Vohrovi výpalné: ale tatínkovi se zdálo, že je pod jeho důstojnost a urozenost platit mu dál, a tak došlo k této pohromě. Ta ztráta dobytka mě, kapitáne Waverley, ani tak netrápí; ale ta urážka se otce velmi dotkla a on je tak nerozvážný a prchlivý, že mám strach, aby si ho nechtěl vydobýt zpět násilím; když sám neutrpí zranění, poraní třeba některého zbojníka a pak už do smrti nebudeme mít od nich pokoj; a dnes se už nebráníme jako kdysi, protože nám vláda odebrala všechny zbraně; a tatínek je tak ukvapený – ach, co jen s námi bude!“ – Chudák Rose se už neovládla a usedavě se rozplakala.

V tom okamžiku vstoupil do jídelny baron a pokáral ji tak přísně, jak to od něho Waverley dosud neslyšel. „Jaká hanba,“ pravil, „že takhle vyvádí před urozeným mužem, až to vypadá, že prolévá slzy nad stádem rohatého dobytka a dojnic jako dcera nějakého cheshirského sedláka! Kapitáne Waverley, prosím vás, vykládejte si příznivě její žal, který snad vyvolal, nebo aspoň měl vyvolat pohled na otcův statek vydaný v plen

a drancování sprostým zlodějům a sornarům⁶², protože my nesmíme mít ani deset mušket k obraně i záchraně.“

Vzápětí vstoupil dovnitř správce Macwheeble a potvrdil tato slova raportem o stavu zbraní a střeliva a smutným hlasem oznámil baronovi, že lidé jistě uposlechnou rozkazů Jeho Milosti, ale pustit se za dobyt看 nepovede k ničemu, protože jenom osobní stráž Jeho Milosti má meče a pistole a lupičů je dvanáct a jsou to horalé vyzbrojení, jak je u nich zvykem, až po zuby. Když vypověděl tuto smutnou zvěst, zůstal stát mlčky a sklíčeně a zvolna kýval hlavou jako docházející kyvadlo a pak strnul bez hnutí, vpředu sehnutější ještě víc než jindy a zadní část přiměřeně vystrčenou.

Baron zatím chodil rázně po pokoji v tichém rozhořčení a nakonec upřel zrak na starou podobiznu muže oděného v brnění, jehož podoba chmurně zírala zpod náramně husté ježatiny, která mu splývala jednak z hlavy na ramena, jednak z brady a horního rtu až na náprsní krunyř. – „Tento pán, kapitáne Waverley, můj praděd,“ pravil baron, „s dvěma sty jezdci, které naverboval na vlastním panství, porazil a rozprášíl přes pět set těch horáckých lapků, kteří byli odjakživa *lapis offensionis et petra scandali*, kámen úrazu a skála pohoršení pro sousední doliňáky – říkám, porazil je, protože ve své troufalosti sestoupili až k nám, aby tu v době občanských rozbrojų léta páně šestnáct set čtyřicet dva loupili, a tohle si teď, pane, dovoluji ti padouši ke mně, jeho pravnučkovi!“

Tu nastala hrozná pomlka; po ní začali všichni přítomní, jak už to bývá, když se vyskytne nějaká nesnáz, dávat o překot nesmyslné rady. Alexander ab Alexandro navrhoval, aby někoho poslali vyjednávat s lapky; však oni jistě rádi dobytek vrátí, když dostanou za každý kus tolar. Správce tvrdil, že takové jednání se bude rovnat přijetí ukradeného zboží čili zahlazení zločinu; doporučil, aby poslali nějakého šikovného chlapíka nahoru do úžlabin a ten to obratně vyjednal jakoby na vlastní pěst, pán aby se toho jednání veřejně nezúčastnil. Edward

⁶² Sornars lze překládat jako neodbytní žebráci a označují se tak nezvaní hosté, kteří vymáhají nocleh a jídlo násilím nebo něčím velmi tomu blízkým.

navrhl, aby si z nejbližší posádky vyžádali oddíl vojska spolu s úředním zatykačem; a Rose si troufla jen nesměle naznačit, aby vyrovnali nedoplatky berní Fergusovi Mac-Ivorovi Vich Ian Vohrovi; ten, jak všichni vědí, hravě dokáže, aby byl dobytek vrácen, jen když si ho náležitě usmíří.

Baron nesouhlasil ani s jedním návrhem. Že by měl vyjednávat ať přímo nebo nepřímě, to je hanebný nápad; Waverley svým návrhem jen ukazuje, že nerozumí poměrům v zemi a politickým stranám, které ji rozdělují; a jak se teď věci mají, neudělá baron Fergusovi Mac-Ivorovi Vich Ian Vohrovi žádný ústupek, i kdyby tím, jak pravil, „docílil navrácení *in integrum*⁶³ kdejaké jalovičky a kdejakého býčka, co jich náčelník, jeho předkové a celý jeho klan nakradli od dob Malcolma Canmora“.

Horoval vskutku stále pro válku a navrhl, aby vzkázali Balmawhapplovi, Killancureitovi, Tullielumovi a jiným zemanům, kterým hrozí podobné loupeže, a vyzvali je k účasti na té výpravě; „a pak budou tito *nebulones nequissimi*⁶⁴, jak je nazývá Leslaeus, stiženi stejným osudem, jako jejich předchůdce Cacus:

Elisos oculos, et siccum sanguine guttur.“⁶⁵

Správce, kterému se tyto bojovné rady ani za mák nezamlouvaly, vytáhl obrovské hodinky, stejné barvy a skoro i velikosti jako cínové zahřívadlo, a podotkl, že je už po poledni a lapky zahlédli v Ballybroughském průsmyku za svítání; než se spojenecká vojska sešikují, lapkové dávno i s kořistí uniknou sebehbitějšímu pronásledovateli a schovají se v pustinách bez cest, kde je není radno pronásledovat, ba vlastně vůbec nemožno stopovat.

Proti tomu se nedalo nic namítat. A tak se porada rozešla, aniž dospěla k nějakému rozhodnutí, což se ostatně přihází i důležitějším poradám: zůstalo jen při tom, že správce pošle své tři dojnice do dvora

⁶³ V neporušeném stavu. Pozn. překl.

⁶⁴ Ničemní darebáci. Pozn. překl.

⁶⁵ Že mu až vylezou oči a od krve vyschne mu hrdlo. Pozn. překl.

pro potřeby baronovy rodiny a sám si doma náhradou za mléko uvaří slabé pivo. Správce s tímto opatřením, které navrhl Saunderson, ochotně souhlasil jednak z navyklé úcty k pánově rodině, jednak že byl v hloubi srdce přesvědčen, že se mu jednou za jeho ochotu tak či onak dostane desateronásobné odměny.

Když se i baron vzdálil, aby dal potřebné příkazy, hned toho Waverley využil a zeptal se, zda je ten Fergus, co má takové nevyslovitelné jméno, okresní dráb.

„Dráb!“ zasmála se Rose, „je to urozený člověk, velmi vážený a vlivný; náčelník nezávislé větve jednoho mocného horalského klanu a těší se velké vážnosti vzhledem k vlastní moci i moci přátel, příbuzných a spojenců.“

„A co tedy má společného se zloději? Je snad rychtář nebo smírčí soudce?“ ptal se Waverley.

„Spíš válečný soudce, jestli něco takového vůbec je,“ řekla Rose; „je velmi nepokojným sousedem těm, kdo se s ním znesváří, a udržuje větší pěší ‚družinu‘ než mnohý, kdo má třikrát tak velké panství. Jeho vztah k zlodějům nemohu dobře vysvětlit; ale ten nejodvážnější zloděj neukradne ani podkovu tomu, kdo platí výpalné Vich Ian Vohrovi.“

„A co je to výpalné?“

„Je to jakási ochranná berně, kterou platí šlechtici a majitelé půdy z rovin poblíž hor některému horalskému náčelníkovi, aby jim ani sám nedělal škodu, ani nedovolil druhým, aby jim škodili; když se pak stane, že některému ukradnou dobytek, stačí, když dá tomu náčelníkovi vědět, a on dobytek vrátí; nebo třeba odžene dobytek z nějaké vzdálené končiny, kde se nepohodl, a dá vám ho jako náhradu.“

„A to je takový horácký Jonathan Wild trpěn ve společnosti a pokládán za urozeného?“

„Zaujímá dokonce takové postavení,“ řekla Rose, „že spor mezi otcem a Fergusem Mac-Ivorem začal na jednom krajském zasedání, kde chtěl mít přednost před všemi přítomnými pány z Nížin a jen můj otec se tomu opřel. Tehdy předhodil mému otci, že je pod jeho praporem a platí mu berni; otec soptil hněvem, protože správce Macwheeble, který všechno zařizuje po svém, si usmyslil, že otci to výpalné zatají,

a v účetní knize je vedl jako daň. A bylo by došlo k souboji; ale Fergus Mac-Ivor zdvořile prohlásil, že nikdy nevztáhne ruku na šedivou hlavu muže, který je všemi tak ctěn jako můj otec. Ach, věčná škoda, že nezůstali přáteli!“

„A viděla jste někdy toho pana Mac-Ivora, nebo jak se jmenuje, slečno Bradwardinová?“

„On se tak nejmenuje; a oslovení ‚pan‘ by pokládal za urážku, jenže vy jste Angličan a nerozumíte tomu. Ale lidé z Nížin mu říkají jako jiným šlechticům podle jména jeho statku Glennaquoich; a horalé mu říkají Vich Ian Vohr, to jest syn Jana Velikého; a my zde na úbočí mu klidně říkáme tak či onak.“

„Bojím se, že svým anglickým jazykem mu nedokáží říkat ani tak, ani onak.“

„Ale je to milý, hezký muž,“ pokračovala Rose; „a jeho sestra Flora patří k nejvzdělanějším dámám v naší vlasti: byla na vychování v jednom francouzském klášteře, a než došlo k té nešťastné roztržce, byly jsme nejlepší přítelkyně. Milý kapitáne Waverley, přimluvte se u otce, ať se usmíří. Tohle je jistě teprve začátek nepříjemností; protože v Tully-Veolanu nebyl nikdy klid a bezpečí, když jsme se zneprátelili s horaly. Když mi bylo asi deset, strhla se za dvorem šarvátka mezi tlupou dvaceti horalů a otcem a jeho služebnictvem, a kulky nám rozbitily několik tabulek v severním průčelí, tak blízko to bylo. Tři horalé padli a přinesli je sem zahalené do plédů a položili je na kamennou podlahu v síni; na druhý den ráno přišli jejich ženy a dcery, tleskaly rukama, zpívaly žalozpěvy, bědovaly a potom si odnesli nebožtíky a dudy jim hrály na cestu. Celých šest týdnů jsem se budila ze spaní a zdálo se mi, že slyším ten strašný nárek a vidím těla mrtvých na schodech, ztuhlá a zavinutá do zkrvavených tartanů. Ale pak přišla četa vojáků z posádky v Stirlingu s plnou mocí od nejvyššího sudí nebo nějaké jiné vrchnosti a odebrali nám všechny zbraně; a jak se teď ubráníme, jestli na nás vtrhne větší hlouček?“

Waverleyho vyburcoval z klidu příběh, tak podobný příběhům, o kterých sníval. Tato dívka, sotva sedmnáctiletá, tak líbezná povahou i vzhle-

dem, viděla na vlastní oči výjev, jaký si v duchu kouzlíval, protože se mohl udát jen kdysi za dávných dob; a dívka tu klidně mluví o tom, že se ten výjev může opakovat. Zmocnila se ho zvědavost a trochu také tucha nebezpečí, která jen zvyšuje jeho dráždivost. Mohl si říci s Malvoliem: „Nejsem přece blázen, abych se dal uštvať obrazností! Jsem opravdu v zemi válečných a romantických dobrodružství, a teď se ukáže, jaký na nich budu mít podíl.“

Poznal teď podrobněji poměry v zemi, a přece mu připadaly stejně podivné a neobvyklé. O horských lupičích slýchal, ale nevěděl, že loupí tak soustavně; a že se jim ty praktiky nejen trpí, ale dokonce je v nich podporují četní horalští náčelníci; těmi nájezdy a loupežnými vpády cvičí členy svého klanu ve zbrani a zároveň jimi nahánějí hrůzu sousedům z Nízin, a jak jsme viděli, vybírají od nich berni pod záminkou jakési ochranné daně.

Za chvílku vstoupil správce Macwheeble a pustil se ještě obšírněji do výkladů o tomto předmětu. Tento ctihodný pán mluvil jazykem, kterému přivykl ve svém povolání, takže Davie Gallatley o něm říkal, že mluví, jako když se vyhláší královská klatba. Ujišťoval našeho hrdinu, že „od pradávných dob, pokud paměť sahá, zločinní zloději a zpustlí horalé se spolčovali podle svých příjmení a pak se dopouštěli rozličných krádeží, loupeží a násilností na poctivých lidech z Nízin tím, že svévolně zasahovali do jejich zboží i jmění, obilí, dobytka, koní, dojníc, ovcí, domácího i polního nářadí, a nadto ještě lidi zajímali, brali za ně výkupné nebo na nich vynucovali slib, že se zas do zajetí vrátí: to všechno je zakázáno na různých místech Říšského zákoníku, a to zákonem z roku 1567 a mnoha jinými; kterážto nařízení, se vším, co z nich vyplývá nebo by mohlo vyplývat, hanebně porušovali a zlehčovali řečení lapkové, darebáci a žebráci, spolčení v tovaryšstva za zmíněným účelem krádeží, násilného loupení, zhárství, vraždění, *raptus mulierum* neboli únosů žen a podobných věcí, jak už svrchu řečeno.“

Waverleymu připadalo jako sen, že se tu lidé nad takovými násilnickými skutky nijak nepozastavují a klidně o nich mluví, jako by patřily k běhu života a byly v jejich okolí na denním pořádku, a to se ani neplavil

přes moře a pobývá dosud na jinak docela spořádaném ostrově Velké Británie⁶⁶.

⁶⁶ Mac-Donald z Barrisdalu, jeden z posledních urozených horalů, který prováděl plenění ve velkém, byl učený a vzdělaný člověk. Na meč si vyryl známé verše –

Hae tibi erunt artes – pacisque imponere morem,
Parcere subjectis, et debellare superbos.
(To nechť jsou tvé ctnosti – upevňovat mír,
šetřit poddané a přemáhat pyšné. *Vergilius. Pozn. překl.*)

Před rokem 1745 vybírali výpalné četní vysoce urození náčelníci, kteří tvrdili, že svýma rukama a meči chrání zákony a poskytují ochranu, kterou v té nepokojné době nelze obdržet od úřadů. Autor sám viděl paměti Mac-Phersona z Cluny, náčelníka tohoto starobylého klanu, a z těch vysvítá, že vybíral značné obnosy jako poplatky za ochranu, a dokonce i mocní sousedi mu je ochotně platili. Kdysi poslouchal jeden urozený příslušník tohoto klanu faráře, jak kázal svému shromáždění o zločinu krádeže; přerušil ho s tím, aby přenechal prosazování takových zásad Mac-Phersonovi z Cluny, jeho meč že učiní konec krádežím spíš než kázání všech duchovních celé synody.

Kapitola XVI

Objevuje se neočekávaný spojenec

K obědu přišel baron už zase klidný a dobře naložený. Nejenže potvrdil všecko, co se Edward dověděl od Rose a správce Macwheebila, ale ještě z vlastní zkušenosti přidal mnoho historek o poměrech na horách a tamních obyvatelích. O náčelnících prohlásil, že jsou to zpravidla úctyhodní, vysoce urození páni a u lidí jejich kmene nebo klanu platí jejich slovo jako zákon. „Ovšem, nesluší se, jak se poslední dobou děje,“ řekl, „aby vynášeli svá *prosapia*, rodokmen, který se většinou zakládá jen na jalových a pošetilých verších jejich pěvců či bardů, jako by se vyrovnal průkazným svědectvím starobylých výsadních listin dávných královských věnování, která obdržely význačné rody v nížinách od různých skotských panovníků; ale jejich *outrecuidance*, drzost, je tak velká, že podceňují tyto doklady, jako by ony rody měly své pozemky jen na ovčí kůži.“

V tom ostatně vězelo vysvětlení, proč se baron nepohodl se svým horalským spojencem. Ale baron se rozpovídal tak zevrubně o mravech, zvycích a obyčejích tohoto patriarchálního plemene, až tím podnítil Edwardovu zvědavost; zeptal se, je-li možné vydat se bez nebezpečí do sousedních hor, za jejichž temnou hradbu dávno touží proniknout. Baron svého hosta ujistil, že to bude snadná věc, jen co se ten spor urovná; potom mu dá sám doporučení k několika předním náčelníkům a ti ho jistě přijmou nanejvýš zdvořile a pohostinně.

Jak tak o tom hovořili, otevřely se znenadání dveře a Saunders Saunderson uvedl do pokoje horala v plné výzbroji a výstroji. Nebýt toho, že Saunders dělal tomuto válečnému strašidlu ceremoniáře, aniž přitom vyšel z klidu, a že se ani pan Bradwardine, ani Rose nad tím nijak nepohoršili, byl by Edward toho nezvaného hosta jistě pokládal za nepřitele. Zatím se jen polekal horala v úplném národním kroji, jakého

ještě nikdy neviděl. Tento Gael⁶⁷ byl statný, snědý, pomenší mladík a pléd měl na sobě tak bohatě zřasený, že v něm vypadal ještě mohutněji. Pod krátkým kiltem neboli suknicí mu čouhaly svalnaté nohy pěkného tvaru; vpředu mu visela kapsa z kozinky a vedle ní obvyklé zbraň, dýka a tepaná pistole; z čapky mu trčelo krátké péro; znamenalo to, že se dožaduje, aby s ním jednali jako s *duinhé-wasselem*, jakýmsi šlechticem; po boku se mu klátil široký meč, na rameně měl zavěšen štít a v jedné ruce držel dlouhou španělskou brokovnici. Druhou rukou smekl čapku a baron, který dobře znal jejich zvyky i správné způsoby oslovení, aniž povstal, pronesl důstojně, a jak se Edwardovi zdálo, tónem panovníka přijímajícího vyslance: „Vítám vás, Evane Dhu Mac-combichi; jaké máte zprávy od Ferguse Mac-Ivora Vich Ian Vohra?“

„Fergus Mac-Ivor Vich Ian Vohr vás pozdravuje, barone z Bradwardinu a Tully-Veolanu,“ pravil vyslanec správnou angličtinou, „a projevuje politování nad tím, že se hustý mrak prostřel mezi něho a vás, takže nevidíte a neceníte přátelství, které vždy bývalo mezi vašimi rody a dávnými předky; a prosí vás, aby se tento mrak rozplynul a aby mezi klanem Ivorů a domem Bradwardinů všechno bylo zas při starém, jako když mezi nimi bývalo vejce křesadlem a nožik mečem. Těší se, že řeknete, že také litujete toho mraku, a nikdo se už nikdy nezeptá, zda ten mrak sestoupil z hor do údolí, či zda vystoupil z údolí do hor; neboť nikdy neudeřili pochvou ti, kdo neobdrželi ránu mečem, a běda tomu, kdo ztratí přítele pro bouřný mrak za jarního jitra.“

Baron na to odpověděl jak se patří důstojně, že je mu známo, že náčelník klanu Ivorů drží s králem; je mu líto, že se prostřel mrak mezi ním a urozeným pánem, který má tak správné zásady, „neboť když se lidé spojí, sláb je ten, kdo nemá bratra“.

To zřejmě naprosto stačilo, aby byl slavnostně zpečetěn smír mezi těmito váženými muži; baron dal přinést korbel irské kořalky, nalil do poháru a připil na zdraví a blaho Mac-Ivora z Glennaquoichu; potom

⁶⁷ Skot keltského původu hovořící gaelským jazykem, který se usadil v severní hornaté části Skotska neboli Vysočině. *Pozn. překl.*

zas keltský vyslanec oplátkou za zdvořilost obrátil do sebe pořádnou číši téhož moku, kořeněného přáním všeho dobra domu Bradwardinů.

Když takto ztvdili předběžná jednání k všeobecné mírové smlouvě, vzdálil se vyslanec, aby s panem Macwheeblem dojednal několik podružných bodů, s nimiž, jak se domníval, není třeba obtěžovat barona. Týkalo se to patrně nedoplatků výpalného a správce zřejmě trefil na to, jak vyhovět spojenci, aby si jeho pán nezařadil ve své důstojnosti. Tolik je jisté, že když zplnomocněnci vypili láhev kořalky na jeden doušek, což na tyto vysmolené chřtány účinkovalo zrovna tak málo, jako kdyby byli kořalku vylili na ony dva medvědy nahoře v aleji, Evan Dhu Maccombich, důkladně poučený o včerejší loupeži, prohlásil, že se okamžitě pustí za dobyt看. Řekl, že asi nebude tak daleko. „Kost rozbili,“ poznamenal, „ale nebudou mít kdy vysát morek.“

Náš hrdina byl při tom, když Evan Dhu prováděl své šetření, byl udiven, jak šikovně sháněl zprávy a jak přesné a výstižné závěry z nich vyvozoval. Evanu Dhuovi zas lichotila Waverleyho pozornost a zájem, který projevoval o jeho vyšetřování, i zvědavé vyptávání na horalské zvyky a krajinu. Bez okolků pozval Edwarda, aby si s ním vyšel nějakých deset až patnáct mil do hor a podíval se, kam zahnali dobytek. „Jestli je to tam, jak myslím,“ dodal, „jakživ jste nic takového nespatri ani nespatriíte, leda když pujdete se mnou nebo s někým z nás.“

Náš hrdina zahořel zvědavostí, když si představil, že zavítá do skryše horalského Caca, ale přec jen se z opatrnosti napřed zeptal, může-li svému průvodci důvěřovat. Ujistili ho, že by ho v žádném případě nepozval, kdyby mu hrozilo sebemenší nebezpečí, a že se může nadít na nejvýš trochu únavy; a když mu Evan navrhl, aby na zpáteční cestě pobyl den v domě náčelníkově, kde se mu jistě dostane dobrého ubytování a skvělého přijetí, zdálo se mu, že se nepouští do ničeho strašného. Rose sice zbledla, když o tom uslyšela, ale jejímu otci se dychtivá zvědavost mladého přítele zamlouvala a nijak ji nezchlazoval výstrahou před nějakým neskutečným nebezpečím; a tak dali jakémusi pomocnému hajnému na záda tlumok s nejnnutnějšími věcmi a náš hrdina se vydal na cestu s brokovnicí v ruce, v průvodu svého nového přítele

Evana Dhua, a za ním šel zmíněný hajný a dva divocí horalé, Evanovi průvodci, z nichž jeden měl na rameně sekýru nasazenou na topůrku, zvanou lochaberská⁶⁸, a druhý zas dlouhou loveckou pušku. Na Edwardův dotaz mu Evan vysvětlil, že jako stráž tento vojenský doprovod vůbec nepotřebuje, ale – a tu si přitáhl a důstojně zřasil pléd – jen proto, aby se objevil na Tully-Veolanu, jak se sluší a patří na Vich Ian Vohrova pobratima. „Ach, kdybyste tak, anglický pane, viděl náčelníka s celým ohonem!“

„S ohonem?“ opakoval užasle Edward.

„Ano, totiž s jeho obvyklou družinou, když jde na návštěvu k lidem sobě rovným. Je to,“ pokračoval a hrdě se napřímil, když vypočítával na prstech jednotlivé hodnosti v náčelníkově družině – „je to jeho *hanchman* neboli pravá ruka; jeho *bard* neboli básník; pak jeho *bladier* neboli řečník, který pronáší řeč k urozeným lidem, k nimž zavítá; potom *gilly-more* neboli zbrojnoš, který mu nosí meč, štít a pušku; pak jeho *gilly-casfliuch*, který ho přenáší na zádech přes prameny a potoky; dále *gilly-comstrian*, ten vodí jeho koně za uzdu na strmých a neschůdných místech; a ještě *gilly-trushharnish*, který mu nosí tlumok; konečně dudák a jeho pomocník a ještě asi tucet výrostků, kteří nemají nic na práci, jen patří k družině, chodí s pánem a jsou k službám Jeho Milosti.“

„A to váš náčelník vydržuje všechny tyhle lidi?“ vyzvídal Waverley.

„Všechny tyhle!“ zvolal Evan, „ovšem, a krom toho ještě leckterou světlou hlavičku, která by se neměla kam uložit, nebýt veliké stodoly v Glennaquoichu.“

Takovými výklady o vznešenosti náčelníkově v míru i ve válce jim krátil Evan Dhu cestu, až se přiblížili k těm obrovským horám, které Edward dosud vídal jen zpovzdálí. Chýlilo se k večeru, když vstoupili do jednoho toho strašného průsmyku, kterým se lze dostat z hor do

⁶⁸ Edinburská městská stráž byla až donedávna ve službě ozbrojena touto zbraní (lochaberskou sekýrou). Na zadní straně mívala sekýra hák, pomocí něhož přelézali staří horalé zdi; zaklesli hák do zdi a za topůrku se vytáhli nahoru. Sekýra, které Skotové hodně užívali, se sem dostala ze Skandinávie.

nížiny; cesta byla nesmírně příkrá a kostrbatá a vinula se vzhůru strží mezi dvěma obrovskými skalisky, sledujíc dráhu vymletou během věků pěnícím se proudem, který šuměl hluboko dole. Několik šikmých pa-prsků zapadajícího slunce proniklo k vodě v jejím temném korytu a ozářilo řeku, tříštící se o stovky skalisek a přerývanou stovkami vodopádů. Mezi cestou a říčkou zela propast, v níž tu a tam trčel úlomek žuly nebo zakrslý strom, jehož zkroucené kořeny se zaklesly do trhlin ve skále. Po pravé straně strměla nad cestou hora skoro stejně neschůdně; zato vrch na protější straně byl pokryt mlázím, z něhož vyráželo i několik borovic.

„Toto je Ballybroughský průsmyk,“ vykládal Evan, „který kdysi uhájilo deset lidí z klanu Donnochie proti stovce chlapů z Nížiny. Hroby padlých je dosud vidět dole v té malé průrvě na protějším břehu potoka – jestli máte dobré oči, snad uvidíte ty zelené skvrny ve vřesu... Hled'te, támhle je pták, jemuž vy na jihu říkáte orel – v Anglii takové ptáky nemáte –, chce si ulovit večeri na stráních zemana Bradwardina, ale pošlu za ním kulku.“

Hned vystřelil z pušky, ale netrefil svrchovaného vládce opeřených čeledí, který ani neupozoroval, že ho chce někdo rušit, a majestátně se vznášel dál k jihu. Tisíce dravých ptáků, jestřábi, luňáci, vrány a havrani, vyplašení z úkrytů, kam už se uchýlili na noc, vzlétli po výstřelu z pušky a mísili své drsné, neladné skřeky s ozvěnou výstřelu a jekotem horských vodopádů. Evana mrzelo, že se minul cíle, zrovna když chtěl ukázat obzvláštní obratnost, a jak znovu nabíjel pušku, hvízdal si, aby zakryl rozpaky, skotskou vojenskou písničku, a pak stoupal dál průsmykem mlčky.

Cesta vyústila do úzké úžlabiny mezi dvěma vysokánskými, vřesem porostlými vrchy. Potok je provázel dál a oni postupovali jeho zákruty, tu a tam je překračovali a při tom Evan pokaždé nabízel Edwardovi, že ho jeho průvodci přenesou; ale náš hrdina byl odjakživa obstojný chodec a bránil se takovému pohodlí; zřejmě tím získal v očích svého průvodce, že se nebál umáčet si nohy. Byl by hrozně rád Evana poučil o tom, že lidé z Nízin a obzvláště Angličané nejsou zženštilí.

Prošli soutěskou v úžlabině a dostali se k černému močálu obrovských rozměrů, plnému velkých jam; přešli jej s nemalými obtížemi a značným nebezpečím, po cestičkách, na kterých se vyznal jen horal. Cestička, či spíš pruh pevné půdy, po které naši poutníci zpola kráčeli a zpola se brodili, byla kostrbatá, rozrytá, na mnoha místech se houpala a bořila pod nohama. Chvilími byla půda tak nejistá, že musili přeska-
kovat z jedné vyvýšeniny na druhou, protože prostor mezi nimi by byl neunesl váhu lidského těla. Pro horaly to nebylo nic těžkého, nosili příhodné těžké střevíce s tenkou podrážkou a měli zvláštní skákavou chůzi; ale pro Edwarda byl ten nezvyklý pohyb únavnější, než se nadál. Zdlouhavý soumrak jim ještě posvítil přes ten serbonský močál, ale nadobro jim zhasl pod úpatím příkrého a velmi kamenitého vrchu; chodce tu očekával další obtížný úkol vyškrábat se na něj. Naštěstí noc byla pěkná, ne tmavá; Waverley sebral všechnu duševní sílu, aby přemohl tělesnou únavu, a držel se statečně, ač v duši záviděl svým horal-
ským průvodcům, kteří šli vytrvale, stále stejně svěží, rychlým, pruž-
ným krokem, nebo spíš klusem, kterým už ušli, jak to odhadoval, patnáct mil.

Když přešli přes tu horu a slezli zas po druhé straně k hustému lesu, Evan Dhu měl jakousi radu se svými horalskými průvodci a po ní sňali Edwardův tlumok hajnému z beder a dali jej jednomu sluhovi; pak poslali hajného s druhým horem jiným směrem, než šli sami. Když se Waverley ptal, proč je poslali pryč, řekli mu, že ten člověk z Nížiny musí jít na noc do jedné vesničky asi tři míle odtud, protože Donald Bean Lean, ten ctihodný pán, který se asi zmocnil baronova dobytka, to nerad vidí, když se někdo cizí přiblíží k jeho úkrytu a není to obzvlášť dobrý přítel. To vypadalo věrohodně a zaplašilo to nepří-
jemné podezření, které Edwardovi prolétlo hlavou, když se octl v takovém místě a v takovou hodinu bez jediného druha z Nízin. Evan hned nato dodal, že „půjde radši sám napřed a ohlásí jejich příchod Donaldovi Beanu Leanovi, protože by ho mohl příchod červenokabátníka nepří-
jemně překvapit“. Ani nečekal na odpověď, po žokejsku řečeno od-
klusal a nasadil pořádně rázný krok, takže za chvíli zmizel z dohledu.

Waverley zůstal sám a sám se svými myšlenkami, protože jeho průvodce s válečnou sekyrkou uměl velmi málo anglicky. Šli hustým a napohled nekonečným borovým lesem, až je obklopila noc tak tmavá, že vůbec neviděli na cestu. Horal však se jí pudově držel, ani okamžik nezaváhal, a Edward mu šel v patách.

Když šli hezkou chvíli mlčky, už to nevydržel a zeptal se, zda je to ještě daleko, kam jdou.

„K jeskyni je asi tři čtyři míle; ale když je duinhé-wassel kapku unavený, Donald by mohl, totiž poslal by – může – pošle asi *curragh*.“

To mu nic neříkalo. Slíbený *curragh* může být člověk, kůň, vůz nebo kočár; a z člověka s válečnou sekerou nemohl dostat víc než: „Ach jo! Curragh.“

Ale zakrátko se Edwardovi rozbřesklo, když vyšli z lesa a octl se na břehu veliké řeky nebo jezera; jeho průvodce mu dal na srozuměnou, že si musí na chvíli sednout. Vycházející měsíc jim nejasně ozářil hladinu prostírající se před nimi a beztvaré, nejasné obrysy hor. Chladivý, ale příjemný vzduch letní noci osvěžil Waverleyho po rychlé, namáhavé chůzi; břízy, stápějící se ve večerní rose, vydávaly líbeznou vůni.

Ted' měl Edward čas oddávat se úplně romantice přítomné chvíle. Sedí tu na břehu neznámého jezera, doprovázen divokým domorodcem, jehož řeči nerozumí, a jde navštívit skrýši jakéhosi psance, snad druhého Robina Hooda nebo Adama O'Gordona; za hluboké noci, po obtížné a namáhavé cestě, odloučen od svého sluhy a opuštěn svým průvodcem. Jak rozmanité příhody, pravá pastva pro romantickou obraznost, a k tomu ještě slavnostní pocit nejistoty, ne-li dokonce nebezpečí! Jen jedna okolnost se k tomu všemu jaksi nehodila, a sice důvod, pro který se vydal na tuto cestu – baronovy dojnice! Tuto nedůstojnou okolnost se snažil zatlačit do pozadí.

Když byl takto všecek zabrán do svých snů, jeho druh se ho jemně dotkl, pak ukázal skoro přímo před sebe za jezero a řekl: „Tam je jeskyně.“ Ve směru, kam ukazoval, prokmitalo světlo, znenáhla rostlo a zesilovalo se, až plálo jako meteor na samém obzoru. Edward se tam zahleděl a tu pojednou uslyšel pleskání vesel. Zvuk se ozýval blíž a blíž

a po chvíli se rozlehlo silné zapískání ze stejného směru. V odpověď na ten signál jeho druh se sekyrou ihned jasně a pronikavě zapískal, do malé zátoky poblíž místa, kde Edward seděl, vplula loďka s čtyřmi nebo pěti horaly. Šel jim se svým průvodcem naproti a dva statní horalé mu hned ochotně pomohli do člunu, a sotva se posadili, chopili se zas vesel a rychle veslovali napříč přes jezero.

Kapitola XVII

Skryše horalského lupiče

Všichni zachovávali mlčení; přerušovala je jenom jednotvárně broukaná gaelská píseň, kterou tiše předříkával kormidelník, a pleskání vesel, která se ponořovala jakoby do taktu s písni. Jak se blížili k světlu, jeho záře se stále víc šířila, řevavěla a šlehala na všechny strany. Byl to zřejmě velký oheň, ale zda je rozdělán na ostrově nebo na pevnině, to Edward s jistotou nevěděl. Jak jemu se zdálo, ten žhavě rudý kotouč spočíval přímo na jezeře, podoben ohnivému vozu, na kterém zlý duch v jedné orientální pohádce jezdí po souši i po moři. Přiblížili se ještě víc a ve světle ohně viděli, že je rozdělán na dně obrovské jeskyně nebo skály, která příkře vystupovala přímo od samého kraje vody; její čelo, odrazem zbarvené do tmavočervena, odráželo se podivně, ba skoro strašidelně od okolních břehů, které tu a tam slabě ozařovalo zsinálé měsíční světlo.

Člun se přiblížil k břehu a Edward zjistil, že ten obrovský oheň, na který dvě postavy, rýsující se v tom rudém odlesku jako d'ábli, přikládaly hojně borových haluzí, je rozdělán v jícnu prostranné jeskyně, kam až vnikala zátoka jezera; a domyslí si, že oheň měl sloužit veslařům při návratu jako maják. Zaveslovali přímo k ústí jeskyně a pak vtáhli vesla do člunu a nechali jej dojet k břehu. Člun minul výčnělek nebo plošinku, na které plál oheň, ujel ještě asi dvě délky a zastavil se tam, kde jeskyně (však už se jim opravdu klenula nad hlavou) vystupovala z vody po pěti nebo šesti širokých výstupcích ve skále, pohodlných a pravidelných jako nějaké přírodní schody. V tom okamžiku chrstli na oheň vodu, až zasyčel a pohasl. Čtvery nebo paterý rázné paže vyzdvihly Edwarda z člunu, postavily ho na nohy a téměř ho vnesly do hloubi jeskyně. Takto veden udělal ve tmě několik kroků, a jak šel dál za šumem hlasů, jakoby vycházejících z nitra skály, tu za ostrou zatáčkou se před ním objevil Donald Bean Lean s celou svou družinou.

Vnitřek jeskyně, která tu strměla do výše, osvětlovaly borové louče, vydávající jasné kmitavé světlo a silný, nikterak nelibý zápach. Jejich světlo ještě zesiloval řřavějící veliký oheň z dřevěného uhlí; kolem něho sedělo pět až šest ozbrojených horalů, jiné zas bylo nejasně vidět rozložené na plédech opodál v koutech jeskyně. V jedné průrvě, které lupič žertem říkal spence (špižírna), visela za nohy zabitá ovce nebo bahnice a dvě právě poražené krávy. Hlavní rezident tohoto zvláštního sídla přišel v doprovodu ceremoniáře Evana Dhua uvítat hosta; vzhledem i způsoby vypadal docela jinak, než jak si ho Edward v duchu kouzlil. Řemeslo, které provozoval, divočina, v které sídlil, lítí válečníci, kteří ho obklopovali, to vše nutně nahánělo hrůzu. Podle těch průvodních zjevů se Waverley nadál nějakého sveřepého, obrovitého a divokého člověka, jakého by si Salvator vybral za hlavní postavu v tlupě banditů.⁶⁹

Donald Bean Lean byl pravý opak toho všeho. Byl slabý a pomenší, měl nazrzlé vlasy a drobný bledý obličej, podle kterého také dostal přezdívkou *Bean* čili bílý; byl sice postavy křepké, urostlé, svižné, ale přece jen vypadal celkem vzato drobounce a nicotně. Měl kdysi nižší hodnost ve francouzské armádě; i usmyslil si přijmout anglického hosta v plném lesku a vzdát mu svým způsobem hold, a tak pro tu chvíli

⁶⁹ Rob Roy. Podobné dobrodružství, jako se zde líčí, zažil Abercromby z Tullibody, děd nynějšího lorda Abercrombyho a otec proslulého sira Ralpa. Když se tento urozený pán, který se dožil vysokého věku, usídlil v Stirlingshiru, slavný Rob Roy, nebo někdo z jeho tlupy, mu několikrát odehnal dobytek; nakonec mu musil, s bezpečným doprovodem, vykonat návštěvu, jako Waverley Beanu Leanovi v našem vyprávění. Rob ho přijal velmi zdvořile, s mnohými omluvami za tu nemilou příhodu, která prý se musila stát omylem. Pan Abercromby byl pohoštěn řízky z vlastních telat, která visela za nohy v jeskyni, a když se uvolil platit v budoucnu menší obnos jako výpalné, byl propuštěn v bezpečí. Rob Roy za to slíbil, že pro příště ušetří jeho stáda a dokonce mu dá náhradu, když mu je jiní nájezdníci ukradnou. Pan Abercromby vyprávěl, že ho Rob Roy zřejmě pokládal za stoupence jakobitských zájmů a za nepřítelie unie. Ani jedno nebylo pravda; ale zeman nepokládal za nutné vyvracet to svému horalskému hostiteli, neboť se obával, aby z toho nevznikla politická hádka. O tomto příběhu jsem se dověděl až o mnoho let později (asi r. 1792) od úctyhodného muže, který se ho zúčastnil.

svlekl horalský kroj a nastrojil se do staré červenomodré uniformy a nasadil si klobouk s pérem. Ani za mák mu to neslušelo a proti ostatním vypadal tak nehorázně, že by se mu byl dal Waverley hned do smíchu, jenže smích se mu jevil nezdvořilý i nebezpečný. Lupič zahrnul kapitána Waverleyho francouzskou zdvořilostí a skotskou pohostinností, znal přesně jeho jméno i příbuzenské vztahy a zvláště dobře byl obeznámen s politickým smýšlením jeho strýce. Vyslovil mu za ně velký obdiv, ale Waverley pokládal za moudré odpovědět na to vyhýbavě.

Usadili ho opodál hranice z dřevěného uhlí, neboť v této roční době bylo u ní až příliš horko, a horalské děvče jako kyrys postavilo před Waverleyho, Evana a Donalda Beana tři dřevěné misky, zhotovené z dýh a obručí, s *eanaruichem*⁷⁰, jakousi silnou polévkou z hovězích drobů. Po tomto posílnění, které sice nebylo zvláště vybrané, ale z únavy a hladu Edwardovi chutnalo, přišla hojnost roštěnek pečených na uhlí a před Evanem Dhuem i před hostitelem mizely značnou rychlostí, až nad tím Waverley žasl, neboť si nedovedl jejich žravost srovnat s tím, co slyšel o horalské střídmosti. Nevěděl, že nižší vrstvy dodržují újmu jen z donucení a že ti, kdo ji pěstují, dovedou si to jako některé šelmy náležitě vynahradit, když jim náhoda přeje. K dovršení dobré nálady tekla proudem whisky. Horalé si jí hojně zavadávali, a to nezředitě; Edward si do ní kápl vody, ale nechutnala mu a už se nenapil. Hostitel velmi hořekoval, že mu nemůže nabídnout víno. Kdyby to byl věděl pouhých čtyřiaadvacet hodin předem, byl by je opatřil, i kdyby je měl shánět v okruhu čtyřiceti mil. Ale žádný urozený člověk nemůže hosta víc vyznamenat, než když ho pohostí tím nejlepším, co jen jeho dům skýtá. Kde nejsou lísky, nejsou ani oříšky, a s kým žijete, toho zvyky zachovávejte.

Potom řekl Evanu Dhuovi, jaká je to škoda, že umřel starý Donnach an Amrich neboli Duncan s čepicí, „nadaný jasnovidec“, který jim vnitřním zrakem předpovídal návštěvy všeho druhu, ať přátelské či nepřátelské.

⁷⁰ *Eanaruich* byl pokrm, kterým pohostil Rob Roy zemana z Tullibody.

„Copak není jeho syn Malcolm také *taitshatr* (jasnovidec)?“ zeptal se Evan.

„Svému otci se nevyrovná,“ odpověděl Donald Bean. „Onehdy nám řekl, že k nám přijede pán na koni, a zatím jsme ten den nespátřili nikoho, leda slepého harfeníka Shemuse Bega se psem. Jindy nám předpověděl svatbu a ejhle, byl to nakonec pohřeb; a když nám před jedním nájezdem předpověděl, že přiženeme domů stohlavé stádo rohatého dobytka, nechytli jsme nic jen tlustého správce z Perthu.“

Od tohoto rozhovoru přešel na politické a vojenské poměry v zemi; a Waverley užasl, ba přímo se zděsil, že člověk takového kalibru zná přesně sílu různých posádek a pluků ležících severně od Taye. Uvedl dokonce přesný počet nováčků nastoupilých k Waverleyho četě ze strýcova panství a poznamenal, že to jsou *pěkní hoši*, čímž nemyslí hezčí, ale statní, bojovní chlapi. Připomněl Waverleymu pár drobných příhod z plukovní přehlídky; bylo z toho patrné, že lupič viděl přehlídku na vlastní oči; Evan Dhu se už neúčastnil hovoru, zabalil se do plédu a ulehl k odpočinku, tu se Donald Edwarda významně zeptal, zda mu nechce něco zvláštního sdělit.

Waverleyho překvapilo a trochu polekalo, že se ho na to ptá zrovna takový človíček, odpověděl tedy, že jedinou pohnutkou k té návštěvě je mu touha spatřit jeho neobvyklé sídlo. Donald Bean Lean se mu na okamžik upřeně zahleděl do očí a pak významně pokýval hlavou: „Mohl jste se mi klidně svěřit, jsem hoden stejné důvěry jako baron z Bradwardinu nebo Vich Ian Vohr – ale jste i tak vítán v mém domě.“

Nad těmito tajemnými slovy psance a zbojníka Waverleyho bezděky zamrazilo; snažil se ovládnout, ale nebyl mocen slova, aby se zeptal, co za tím vlastně vězí. V jednom výklenku jeskyně měl připraveno lože z vřesu s kvítky navrch; ulehl a přikryl se všemi plédy, co jich jen sehnali, a chvíli pozoroval kutění ostatních obyvatelů jeskyně. Po dvou po třech přicházeli do jeskyně a zas bez okolků odcházeli, jen řekli několik slov gaelsky hlavnímu lupiči, a když ten usnul, vysokému horalovi, který ho zastupoval, a zřejmě byl na stráži, dokud Donald spal. Ti, kdo přicházeli, vraceli se nejspíš z nějaké výpravy; podali zprávu o jejím

výsledku a pak si bez okolků zašli do spíže a tam si tesákem ukrojili porci ze zavěšeného dobytčete, opekli si ji a v klidu si na ní pochutnali. Kořalka se jim však přísně odměřovala a naléval ji sám Donald nebo jeho zástupce nebo to statné děvče, jediná žena, kterou tam bylo vidět. I tak by se byla ta dávka whisky zdála až marnotratně hojná každému, kdo nepatřil k horalům; ti žijí stále ve volné přírodě a ve vlhkém podnebí, a tak snesou spoustu silných lihovin, aniž jim ublíží na rozumu nebo zdraví.

Nakonec se začaly našemu hrdinovi mihotavé hloučky rozplývat, jak se mu klížily oči; otevřel je, až už venku stálo ranní slunce vysoko nad jezerem, třebaže uvnitř, v příbytku Uaimh an Ri neboli v králově jeskyňe, jak pyšně slulo sídlo Donalda Beana Leana, se jen slabounce, blikavě šelo.

Kapitola XVIII

Waverley pokračuje v cestě

Když Edward usebral své zpřeházené vzpomínky, podivil se, že je jeskyně úplně opuštěná. Vstal, trochu si upravil oděv, rozhlédl se důkladněji, ale stále bylo všude pusto. Nebýt ohořelých oharků z ohně, který se už obrátil v šedivý popel, a zbytků hostiny, zpola spálených a zpola ohlodaných kostí a pár prázdných soudků, nezůstalo tu po Donaldovi a jeho tlupě ani stopy. Když Waverley zamířil k východu z jeskyně, pozoroval, že na výčnělek skály, kde byly ještě stopy po včerejším strážném ohni, vede cestička, ať už přirozená nebo zhruba vytesaná do skály, podél malé zátoky, která sahá několik yardů dovnitř do jeskyně, a tam jako v doku byl dosud přivázán člun, kterým ho včera večer přivezli. Když se dostal na tu vyčnívající plošinku, na které včera hořel strážný oheň, napadlo ho, že se dál po souši sotva dostane, ledaže mají obyvatelé jeskyně – což se nepodobá pravdě – odtamtud nějaký jiný východ než po jezeře. A opravdu za chvíli upozoroval tři čtyři příkré schůdky nebo skalní lišty až na samém kraji plošinky. Vystoupil po nich a tak obešel vyčnívající stěnu skály při vchodu do jeskyně, a když jakž takž slezl po druhé straně dolů, octl se na pustém a srázném břehu horského jezera; bylo dlouhé asi čtyři míle a půl druhé míle široké, kolem dokola strměly divoké, vřesem porostlé vrchy, na jejichž temenech ještě dřímala ranní mlha.

Vzpomínal, odkud přišel, a neubránil se obdivu, jak důmyslně si vyhlédli tu osamělou tajnou skrýši. Skála, jejíž úbočí obešel po několika stěží znatelných vrubech, kde se jen taktak mohl opřít nohou, vypadala, když se tak po ní ohlédl, jako obrovský sráz, který bránil proniknout tamtudy dál po břehu jezera. Jezero se táhlo do šíře a vchod do úzké a nízké jeskyně nebylo z protějšího břehu vůbec znát; a tak dokud tu skrýš nevypátrali na člunech nebo neodhalili zradou, mohla posádce sloužit za bezpečné a tajné obydlí po celou dobu, co vystačily zásoby

potravin. Když se toho všeho Edward nabažil, poohlédl se po Evanu Dhuovi a jeho průvodcích; ti, jak správně usoudil, jistě nebudou daleko, ať už se Donald Bean Lean se svými společníky poděl kamkoli, neboť jeho způsob života už nese s sebou, že náhle mění místo pobytu. A opravdu, asi na půl míle daleko zahlédl nějakého horala (nejspíše to byl Evan), jak chytá v jezeře ryby na udici, a s ním, podle zbraně na rameni, byl jeho druh s válečnou sekerou.

Poblíž vchodu do jeskyně zaslechl zvuky svižné gaelské písně, a když šel po hlase, našel v slunném zákoutí, stíněném třpytnou břízou a vystlaném udusaným bílým pískem, děvče z jeskyně (to zaslechl její zpěv), jak se činí a pilně chystá k snídani mléko, vejce, ječný chléb, čerstvé máslo a plástek medu. Chudák děvče hned zrána pochodilo čtyři míle, jak shánělo vejce, mouku na pečivo a ostatní věci k snídani, neboť všechny ty lahůdky si musilo vyprosit nebo vydlužit ve vzdálených chalupách. Donald Bean Lean se svou tlupou jedli máloco krom masa z dobytka přiháněného z Nížin; i sám chléb jim byl pochoutkou, na kterou si jen zřídka vzpomněli, protože ho bylo těžko sehnat, a na domácí stravu jako mléko, drůbež, máslo a podobně nebylo v tomto skytském táboře ani pomyšlení. Ale nesmíme smlčet, že při vší té dopolední shánce potravin pro hosta, které jí neposkytla jeskyně, přece jen si našla Alice chvilku k tomu, aby se vyparádila. Byla ustrojena velmi jednoduše. Krátká rezavá kazajka a kratičká sukně, to bylo celé její oblečení; ale bylo čisté a pěkně upravené. Vlasy měla sepjaty stuhou z nachové vyšívané látky zvané *snood* a přes ni jí spadaly vlasy v bohatých prstencích. Nachový pléd, který také patřil k jejímu oblečení, odložila, aby jí nepřekážel při obsluhování cizince. A opomněl bych její nejhonosnější šperk, kdybych se nezmínil o jejích zlatých náušnicích a zlatém růženci, který jí otec (byla totiž dcerou Donalda Beana Leana) přivezl z Francie; nejspíš jej ukořistil v nějaké bitvě nebo zteči.

Na svůj věk byla velká, ale postavu měla ladnou a v tváři přirozený rustikální půvab bez oné upejpavosti prosté venkovanky. Úsměv, odhalující skvostně bílé zuby, i smavé pohledy, jimiž zrána pozdravila Waverleyho, když to anglicky neuměla říci, by si nějaký hejsek, nebo

třeba i voják domýšlivý na svou domnělou švarnost lehce vykládal jako něco víc než pouhou zdvořilost hostitelky. Ale také netvrdím, že by byla ta bujná horalka uvítala a obsluhovala nějakého obstarožního pána, například barona z Bradwardinu, s takovou vlídnou péčí, jakou věnovala Edwardovu pohoštění. Zřejmě se už těšila, až ho usadí k jídlu, které tak pečlivě připravila a ještě k němu přidala pár přehrší klikvy, natrhaných vedle na slatině. Když se konečně dočkala toho, že zasedl k snídani, usedla skromně na kámen několik yardů od něho a všechna blažená čekala jen na to, aby mu mohla posloužit.

Evan se svým sluhou se pomalu vracel po břehu; sluha mu nesl velkého lososového pstruha, ranní to úlovek, a udici, kdežto Evan kráčel volným, pohodlným, sebevědomým krokem k místu, kde si Edward pochutnával na snídani. Když si navzájem popřáli dobrého jitra, Evan mrkl po Waverleym a řekl Alici něco gaelsky; ona se tomu sice zasmála, ale přitom se jí pleť pěkně opálená od slunce i od větru zarděla až po oči; pak jí přikázal, aby rybu upekla k snídani. Z kohoutku pušky vykřesal oheň a podpálil suché borové větévky, ty rychle shořely na popel a v něm pak pekli pstruha nakrájeného na velké porce. Na dovršení hostiny vytáhl Evan z kapsy krátké kazajky velkou hřebenatkovou lasturu a ze záhybu plédu beraní roh, plný kořalky. Hned si pořádně přihnul, řka, že ranní doušek už vyzunkl s Donaldem Beanem Leanem před jeho odchodem; pak nabídl kořalku Alici a Edwardovi, ale oba odmítli. Potom podal Evan s velkopanskou štědrostí lasturu sluhovi Dugaldovi Mahonovi; ten se nedal dvakrát pobízet a s velkou chutí ji vypil. Evan se ubíral k člunu a vybídl Edwarda, aby šel s ním. Alice zatím uložila do košíčku všechno, co podle ní stálo za odnesení, přehodila přes sebe pléd a předběhla Edwarda; zcela prostomyslně ho uchopila za ruku, nastavila mu tvář k políbení a při tom udělala pukrle. Evan, který si s horalskými kráskami rád začtveračil, se hned hrnul k ní, jako by chtěl sklidit stejné vyznamenání; jenže Alice popadla košík a rozběhla se po skalnatém břehu jako laň; ohlížela se a se smíchem na něho volala gaelsky a on jí na to odpovídal stejným tónem i jazykem, ještě jednou zamávala Edwardovi a znovu vykročila a zakrátko zmizela v houš-

tí; ale hezkou chvíli ještě slyšeli její prozpěvování, jak si samotinká vesele šlapala dál.

Vrátili se zas do jícnu jeskyně a nastoupili do člunu; horalé odrazili od břehu a rozvinuli jakousi neforemnou plachtu, aby využili ranního větríku; Evan se chopil kormidla a řídil loďku po jezeře, jak se Edwardovi zdálo, kus dál, než se minulé noci nalodili. Jak se tak šinuli po tom stříbřitém zrcadle, načal Evan hovor chvalo zpěvem na Alici, že prý je šikovná a chytrá a k tomu ještě nejlepší tanečnice skotského kvapíku v celém údolí. Edward přizvukoval tomu chvalo zpěvu, pokud mu rozuměl, ale litoval ji, že je odsouzena k takovému nebezpečnému a krušnému životu.

„Ale kdepak,“ řekl Evan, „v celém Perthshiru není nic, co by jí otec nedonesl, jen když mu o to řekne, ledaže by to bylo moc horké nebo těžké.“

„Ale být dcerou zloděje dobytka – sprostého lupiče!“

„Sprostého lupiče! – Ani zdání; Donald Bean Lean nekradl nikdy nic menšího než celé stádo.“

„Tak je to tedy snad slušný lupič?“

„Ne, ale kdo ukradne chudé vdově krávu nebo chalupníkovi vola, je zloděj; ale ten, kdo krouhne stádo anglickému zemanovi z Nížiny, je panský dobytkař. Ostatně sebrat strom z lesa, lososa z řeky, jelena z kopců nebo krávu z dolin není pro horala žádná hanba.“

„Ale jak to s ním skončí, když ho při takovém pychu přistihnou?“

„Pak ovšem *umře pro zákon*, jako tak mnohý srdnatý chlapík před ním.“

„Umře pro zákon!“

„Ano; totiž podle zákona nebo skrze zákon; pověsí ho na vlídnou⁷¹ šibenici v Crieffu, kde zhynul jeho otec i děd a kde bohdá zhyne i on, jestli ho nezastřelí nebo nerozsekají při nějakém nájezdu.“

⁷¹ Vlídna šibenice v Crieffu. Minulá generace si ještě pamatuje, jak tato pověstná šibenice stávala na západním konci města Crieffu v Perthshiru. Proč se jí říkalo *vlídná* šibenice, to nemohu čtenáři s jistotou vysvětlit; ale když šli horalé kolem místa, které bylo tak

„A vy byste, Evane, svému příteli přál takovou smrt?“

„Taky že ano; či snad chcete, abych mu přál, aby umřel na otepi mokré slámy v tom svém brlohu jako prašivý pes?“

„Ale co se pak stane s Alicí?“

„No, kdyby měla jejího otce potkat taková nehoda, že už by ji nepotřeboval, pak by mi nic nebránilo, abych se s ní neoženil.“

„To je velkodušné rozhodnutí,“ řekl Edward; „ale teď, Evane, co provedl váš tchán (a tím také bude, jestli ho potká to štěstí, že ho pověsí) s baronovým dobyt看?“

„Ach, ten,“ odpověděl Evan, „ten se už před rozbřeskem trmácel před vaším mládencem a Allanem Kennedym přes Ben-Lawers; teď už je jistě v Ballybroughském průsmyku a odtamtud se pak vrátí do tullyveolanských ohrad, všechen až na dva kusy, které porazili, ještě než jsem v noci dorazil do Uaimh an Ri.“

„A kam jdeme my, Evane, jestli mohu být tak smělý a zeptat se?“ pravil Waverley,

„Kam jinam než k našemu náčelníkovi do Glennaquoichu? To byste přece neudělal, být v jeho kraji a nenavštívit ho! To by vás možná stálo život.“

„A je to daleko do Glennaquoichu?“

„Jen pět malých mil; a Vich Ian Vohr nám přijde naproti.“

Za půl hodinky dopluli k hornímu konci jezera, a když vylodili Waverleyho, zatáhli oba horalé člun do potůčku mezi hustou metlicí a rákosí, kde byl nadobro skryt. Vesla schovali do jiného úkrytu nejspíš proto, aby měl Donald Bean Lean obojí po ruce, až tam zas někdy přijde.

Naši poutníci šli chvíli do hor rozkošným žlebem, kterým si potůček razil cestu k jezeru. Když ušli kousek cesty, Waverley zas zavedl řeč na hostitele z jeskyně.

„A bydlí stále v té jeskyni?“

osudné pro mnoho jejich krajanů, vždycky se prý dotkli čapky a zvolali: „Bůh jí žehnej a vás vem čert!“ Snad proto jí říkali vlídná, že to bylo jaksi rodné nebo spřízněné místo, kde se naplnil osud těch, kterým to bylo od přírody souzeno.

„Kdepak! Tak chytrý nikdo není, aby uhodl, kde se zrovna skrývá; v celém kraji není ani jeden odlehlý kout, jeskyně nebo sluj, aby ji neznal.“

„A chrání ho ještě někdo jiný než váš pán?“

„Můj pán? – *Můj pán* je na nebesích.“ odpověděl Evan hrdě; a hned zas vpadl do zdvořilého tónu: „To vy myslíte mého náčelníka; – ne, ten Donalda Beana Leana a žádného takového nechrání; dopřává mu jen dřevo a vodu,“ usmál se.

„To není právě velký dar, Evane, když je všude obojího hojnost.“

„To jste špatně rozuměl. Když řeknu dřevo a vodu, myslím jezero a souš; a počítám, že by bylo veta po Donaldovi, kdyby se za ním náčelník s šedesáti chlapy pustil tamhle do kailychatského lesa; nebo kdyby naše čluny, obsazené dvaceti nebo čtyřiceti, vypluly po jezeře k Uaimh an Ri se mnou nebo s některým jiným chlapíkem v čele.“

„Ale co kdyby proti němu poslali silný oddíl z Nížiny, to by ho náčelník bránil?“

„Vůbec ne, nedal by za něho ani jiskru z křesadla, kdyby přišli ve jménu zákona.“

„A co by Donald dělal?“

„Musil by pryč z našeho kraje, snad za kopec na Letter Scriven.“

„A kdyby ho pronásledovali až tam?“

„Vsadím se, že by šel k bratranci do Rannochu.“

„A kdyby šli za ním do Rannochu?“

„Tomu nikdo neuvěří,“ řekl Evan; „když vám mám říci pravdu, žádný doliňák ve Skotsku se neodváží jít v bitce dál než na dostřel za Bally-Brough, leda s pomocí *Sidier Dhu*.“

„Komu tak říkáte?“

„*Sidier Dhu*? Černým vojákům; říká se tak samostatným četám, které mají udržovat mír a pořádek v horách. Vich Ian Vohr velel jedné té četě celých pět let a já sám jsem v ní byl seržantem, svatá pravda. Říká se jim *Sidier Dhu*, protože nosí tartany, zrovna jako vašim vojákům – vojákům krále Jiřího – se říká *Sidier Roy*, rudí vojáci.“

„A kdyby vás platil král Jiří, Evane, byli byste vojáky krále Jiřího?“

„Jistě, ale na to se raději zeptejte Vich Ian Vohra; protože jeho král je náš král a nám je jedno, který to je. Ted' o nás jistě nikdo neřekne, že jsme vojáci krále Jiřího, protože jsme od něho celých dvanáct měsíců neviděli žold.“

Na takový argument se nedalo odpovědět a Edward se o to ani nepokoušel; raděj zas zavedl řeč na Donalda Beana Leana. „Omezuje se Donald na dobytek, nebo krouhne, jak říkáte, co se mu namane do cesty?“

„Pravda, není to pořádný člověk a bere, ať je to, co chce, ale nejradši skot, koně a živé křesťany; protože ovce putují pomalu a domácí zařízení se špatně nosí a nedá se v naší zemi tak snadno proměnit ve stříbrňáky.“

„Cožpak on unáší muže a ženy?“

„Je to tak. Neslyšel jste, jak mluvil o správci z Perthu? Toho chlapa to stálo pět set merků, než se dostal na jih od Bally-Brough. A jednou provedl Donald pěkný kousek.⁷² Měla se slavit svatba paní Cramfeezarové z Mearnské úžlabiny (byla to vdova po starém zemanovi, sama také ne nejmladší) a mladého Gilliewhackita, který po panskou utratil dědictví i kdejaké svršky na kohoutích zápasech, štvání býků, koňských dostizích a podobných věcech. No a náš Donald o ní věděl, jak se na ženicha třese, a chtěl z toho vytlout peníze, a tak Gilliewhackita jednu noc šikovně unesl, když cestou domů podřimoval (asi víc pil, než jedl), a s pomocí svých chlapců ho bleskurychle dostal do hor a on se probudil až v jeskyni v Uaimh an Ri. A tak jednal se starou o výkupném za ženicha; protože Donald žádal tisíc liber a nechtěl ani halíř slevit –“

⁷² Kateráni. Příběh o ženichovi, kterého kateráni unesli zrovna v den jeho svatby, je vzat z vypravování, které autor slyšel před mnoha lety od zesnulého zemana Mac-Naba. Unášet lidi z Nížin a pouštět je zas za výkupné bylo mezi divokými horaly tak běžné jako prý v dnešní době u banditů v jižní Itálii. Ve zmíněném případě unesla tlupa kateránů ženicha a skryla ho v jedné jeskyni poblíž hory Schihallion. Než se shodli na výkupném, dostal tam mladík neštovice; Mac-Nob si nebyl jist, zda to bylo tím, že byl mladík stále na zdravém vzduchu, či že ho nikdo neléčil, ale jisto je, že se uzdravil, byl vyplacen a vrátil se k přátelům a k nevěstě; a vždy byl přesvědčen, že mu horalští loupežníci zachránili život, jak ho ošetřovali v jeho nemoci.

„I čerta!“

„Tot' se ví, skotských liber. A paní neměla tolik peněz, i kdyby byla zastavila své šaty; prosili o pomoc guvernéra stirlinského hradu a majora Černé stráže; guvernér řekl, že je to moc daleko na sever a mimo jeho okres; a major řekl, že jeho mužstvo odešlo domů na žně, a dokud nebude sklizeno, že je nezavolá zpátky, i kdyby šlo o všechny Cramfeeze-ry v celém křesťanstvu, natož ty z Mearnu, protože by to dělalo zlou krev v kraji. A zatím co se nestalo, Gilliewhackit dostal černé neštovice. Žádný doktor v celém Perthu a Stirlingu se nechtěl na chudáka mladíka ani podívat; a nemám jim to za zlé, protože v Paříži nějaký doktor Donaldda zmrzačil a on se zapřisáhl, že jak nějakého doktora nachytá za průsmykem, hned ho hodí do jezera. Naštěstí kurýrovaly Gilliewhackita nějaké báby sloužící u Donaldda, a jak užíval zdravého vzduchu v jeskyni a živil se čerstvou syrovátkou, byl rychleji na nohou, než kdyby ho byli drželi v zaskleném pokoji na posteli s nebesy a krmili ho červeným vínem a bílým masem. Donald měl tak nahnáno, že když se z toho vykřesal, poslal ho domů bez výkupného, že prý se spokojí se vším, co mu dobrovolně dají za tu fůru starostí a trápení, co s Gilliewhackitem vystál. Už vám ani nepovím, jak to srovnali; jen tolik vím, že pozvali Donaldda, aby si přišel na veselku zatancovat ve svých horalských spodkách, a tolik stříbra prý mu předtím ani potom nikdy v kapse necinkalo. A k tomu ještě Gilliewhackit prohlásil, kdyby se mu někdy poštěstilo být při tom, až budou Donaldda soudit, i kdyby proti němu byly nevímjaké důkazy, on mu dosvědčí úplnou nevinu, když nebude zrovna žalován ze zhářství nebo z vraždy.“

Takovým nudným a nesouvislým klábosením líčil Evan, jak to vypadá na Vysočině; možná že tím pobavil víc Waverleyho než naše čtenáře. Ušli pěkný kus cesty mechem a vřesem po stráních a úbočích; Edward sice už předem počítal se skotskou velkorysostí v odhadování vzdáleností, ale přece jen se mu zazdalo, že těch Evanových pět mil bude asi dvojnásobek. Když se zmínil Evanovi o tom, jak štedře měří ve Skotsku

půdu proti tomu, jak počítají peníze, Evan mu pohotově odpověděl starým žertovným rčením: „Čert vem toho, kdo má nejmenší pintu.“⁷³

Vtom uslyšeli výstřel z pušky a spatřili na horním konci úžlabiny lovce se psy a se sluhou. „Hle,“ zvolal Dugald Mahony, „to je náčelník.“

„Kdepak,“ řekl Evan zpupně. „Myslíš, že by takhle přišel uvítat pána z údolí?“

Ale když popošli blíž, řekl zahanbeně: „Je to přece on, už je to jisté; a nemá s sebou svou družinu; není s ním ani živá duše kromě Calluma Bega.“

A zatím Fergus Mac-Ivora, o němž by byl Francouz stejně jako o každém jiném horalovi mohl říci: „*Qu' il connaît bien ses gens*,“⁷⁴ ani nenapadlo vyvyšovat se nějak v očích bohatého mladého Angličana tím, že by se před ním objevil s nepřiměřeně velikou družinou lenošných horalů. Byl si vědom, že takový zbytečný průvod bude Edwardovi připadat spíš směšný než vznešený; lpěl sice na pojmu náčelnictví a feudální moci jako málokdo, ale tím víc dbal toho, aby se jeho důstojenství projevovalo navenek jen v takovou chvíli a takovým způsobem, že vyvolá velkolepý dojem. A tak, ač by byl bratru náčelníkovi vyšel vstříc s celou družinou, kterou Evan vyličil s takovým zápalem, uznal za vhodnější přivítat Waverleyho s jediným průvodcem, hezkým horalským chlapcem, který nesl svému pánovi loveckou brašnu a meč, bez něhož on zřídka vycházel.

Když se Waverley setkal s Fergusem, překvapila ho náčelníkova nápadná švarnost a důstojnost. Byl vyšší postavy, pěkně urostlý a jeho prostý horalský oděv mu zvlášť dobře slušel. Měl na sobě přiléhavé kalhoty z tartanu, purpurově a bíle kostkované; jinak se jeho oblek podobal navlas obleku Evanovu, až na to, že neměl žádnou zbraň krom dýky, bohatě stříbrem tepané. Velký meč mu nesl panoš, jak jsme již

⁷³ Skotové dávají dobrou míru, půdy i nápojů; skotská pinta odpovídá dvěma anglickým kvartům. Co se peněz týče, každý zná dvojverší –

Jsou to sami potřeštěnci.

Jejich libra má jen dvacet pencí.

⁷⁴ Že zná svoje lidi. Pozn. překl.

řekli; a myslivecká puška, kterou držel v ruce, se stejně hodila jen pro lov. Cestou zastřelil pár mladých divokých kachen; dobu šetření sice neznali, ale tetřivci byli ještě na lov příliš mladí. Měl vysloveně skotskou podobu se všemi zvláštnostmi severského vzhledu tváře, jenže ta tvář nebyla nijak drsná a výrazná, takže by byl platil v kterékoli zemi za neobyčejného krasavce. S vojensky nasazenou čapkou, na níž jediným odznakem bylo orlí péro, vypadala jeho hlava velmi mužně; kromě toho ji zdobila kštice hustých černých kudrn tak přirozených a půvabných, jaké nikdy nebyly na Bond Street na prodej.

Upřímné a vlídné způsoby ještě zvyšovaly příznivý dojem, kterým působil jeho pěkný a důstojný zevnějšek. Ale znalec lidských tváří by při důkladnějším pohledu nebyl s jeho výrazem tak spokojen. Obočí a horní ret prozrazovaly jakousi neústupnou panovačností a příkrou povýšeností. I z jeho zdvořilosti, sice nelíčené, upřímné a nenucené, jako by promlouvalo sebevědomí; stačilo, aby někde narazil nebo se rozčilil, a náhlý, byť letmý záblesk očí prozrazoval prchlivou, pyšnou a mstivou povahu, před kterou, i když se tolik ovládal, bylo dobře mít se na pozoru. Výraz náčelníkův se zkrátka podobal líbeznému letnímu dni, který přece jen v sobě skrývá nepatrné známky, že se ještě do večera bude blýskat a hřmět.

Ale tyto málo příznivé rysy Edward při prvním setkání nepostřehl. Náčelník ho přivítal jako přítele barona z Bradwardinu a zahrnul ho zdvořilostmi a díky za jeho návštěvu; vyčínil mu setrně, že si včera vybral na nocleh tak nepohodlné místo; rozpovídal se s ním o domácnosti Donalda Beana, ale ani slůvkem se nezmínil o jeho lupičských mravech ani o vlastní příčině Edwardovy návštěvy; když o tom náčelník sám nezačal, náš hrdina se tomu předmětu také vyhýbal. Tak kráčeli vesele ke Glennaquoichu a za nimi šel s Callumem Begem a Dugaldem Mahonym Evan, který se teď uctivě držel vzadu.

Seznámíme zde čtenáře podrobněji s povahou a životem Ferguse Mac-Ivora; Waverley je důkladně poznal, až když se s ním spřátelil; to přátelství, navázané čistou náhodou, pak dlouhou dobu hluboce působilo na jeho povahu, činy i budoucnost. Ale to je předmět tak závažný, že jím raději začnu novou kapitolu.

Kapitola XIX

Náčelník a jeho sídlo

Když začínal důmyslný licenciát Francisco de Ubeda psát svůj příběh „La Pícara Justina“ – mimochodem jedno z nejvzácnějších děl španělské literatury stěžoval si, že se mu chytil na pero vlas; hned se s tímto užitečným náčiním dobromyslně hašteří a spíš výmluvně než moudře mu vyčítá, že je brkem z husy – ptáka od přírody vrtkavého, protože žije střídavě ve třech živlech, ve vodě, na souši a vzduchu, a proto také není „nikdy jedné věci věren“. Já ti tu však, milý čtenáři, prohlašuji, že v této věci s Franciscem Ubedou nesouhlasím a naopak si svého pera nejvíc vážím za to, že se dovede rázem přenést od vážného k veselému a od líčení a dialogu k vyprávění a povahopisu. A tak neprojevili mé pero žádné jiné vlastnosti své matky – husy krom její vrtkavosti, budu spokojen; a doufám, že ani ty, můj vážený příteli, si nebudeš mít nař stěžovat. Přejdu tedy od hantýrky horalských sluhů k povaze jejich náčelníka. Je to zkoumání důležité, a proto, jako Dogberry, musíme vzít rozum do hrsti.

Jeden předek Ferguse Mac Ivora se před nějakými třemi stoletími chtěl stát náčelníkem velkého a mocného klanu, k němuž náležel a jehož jméno tu netřeba uvádět. Byl však poražen sokem, který měl větší nárok, nebo aspoň větší moc, a tak jako druhý Aeneas odešel na jih, provázen svými věrnými, hledat nové bydliště. Poměry na Vysočině v Perthském kraji mu přály. Jeden mocný baron v tom kraji zradil nedávno krále; Ian, tak se náš dobrodruh pojmenoval, se přidal k lidem, které král pověřil, aby barona ztrestali, a tak se při tom osvědčil, že dostal za odměnu baronovo panství, a jeho potomci tam sídlí až dosud. Ve válce táhl s králem i do žírných anglických krajů a tam ve volných chvílích tak pilně vymáhal berně od northumberlandských a durhamských chrapounů, že si z toho po návratu postavil kamennou věž nebo baštu; jeho poddaní a sousedé se jí tolik obdivovali, že dosavadní pou-

hý Ian Mac-Ivor, čili Ian syn Ivorův, od té doby v písni i v rodokmenu slynul hrdým názvem *Ian nan Chaistel* čili Jan z Věže. Jeho potomci byli na tohoto výtečníka pyšní tak, že vládnoucí náčelník měl vždycky rodové jméno Vich Ian Vohr, tj. syn Iana Velikého; a jeho klan, na rozdíl od klanu, od kterého se odštěpil, byl nazýván *Sliochd nan Ivor*, rod Ivorův.

Fergusův otec, už desátý přímý potomek Jana z Věže, se duší tělem zúčastnil povstání v r. 1715 a musil uprchnout do Francie, když se tehdejší pokus dopomoci k vládě Stuartovcům nezdařil. Na rozdíl od jiných uprchlíků měl to štěstí, že se uchytil ve francouzské armádě, a v tom království se též oženil s urozenou paní a měl s ní dvě děti, Fergus a jeho sestru Floru. Statky ve Skotsku mu zabavili a dali do dražby; ale byly zas lacino vykoupeny na jméno mladého majitele, a tak se Fergus vrátil a usídlil na rodném panství.⁷⁵ Brzy bylo znát, že je neobyčejně chytrý, ohnivý a ctižádostivý, a jak se obeznamovals poměry v zemi, jeho povaha dostávala znenáhla onen zvláštní smíšený ráz, možný jen v době před šedesáti lety.

Kdyby byl žil Fergus Mac-Ivor o šedesát let dříve, nejspíše by mu bylo chybělo vybroušené chování a vzdělání; a žít tak o šedesát let později, neměla by se zas čím živit jeho nynější ctižádost a panovačnost. Byl ve svém malém okruhu zrovna tak dokonalým politikem jako sám Castruccio Castrucani. Horlivě usmířoval sváry a rozbroje propukající v sousedních klanech, takže si ho ve sporu často volili za rozhodčího. Svou patriarchální moc posiloval všemi prostředky, pokud mu to jeho jmění dovolovalo, a vlastně se vyčerpal až do krajnosti, jen aby dostál oné drsné a štědré pohostinnosti, kterou u náčelníka všichni nejvýš cenili. Proto také rozdrobil statky mezi pachtýře; byli to sice zdatní muži, jako stvoření pro válku, ale bylo jich tolik, že je půda nemohla

⁷⁵ To se stávalo v mnohých případech. Teprve po r. 1745, kdy byly klany úplně zničeny, našli se kupci, kteří nabízeli slušnou cenu za statky zabavené už v r. 1715; tenkrát je prodávali věřitelé Yorské stavební společnosti, která všechny, nebo aspoň většinu vykoupila od vlády za nepatrnou cenu. Dokonce i v té době (1745) byla veřejnost tak nakloněna dědicům rodů, jejichž majetek byl zkonfiskován, že kladla různé překážky do cesty těm, kdo chtěli statky kupovat.

uživit. Většinou to byli příslušníci jeho klanu, a všemožně jim bránil odcházet z jeho pozemků. Ale krom toho živil i mnoho dobrodruhů z původního kmene, kteří opustili méně bojovného, zato bohatšího náčelníka a podrobili se Fergusovi Mac-Ivorovi. Za poddané přijímal dokonce lidi, kteří neměli ani tuto záminku, ba neodmítl nikoho, jen když měl jako Pains pádnou ruku a byl ochoten přijmout jméno Mac-Ivor.

Zavést v tomto mužstvu kázeň podařilo se mu tím, že byl jmenován velitelem jedné z těch samostatných čet, naverbovaných vládou na udržení míru mezi horaly. V této hodnosti si počínal rázně a směle a ve svěřeném kraji udržoval velký pořádek. Svě vazaly přiměl k tomu, že se všichni po střídách dali k jeho četě a chvilku si v ní odsloužili, takže ponenáhlu aspoň přičichli k vojenské kázni. Při taženích proti lupičům si osoboval a vrchovatě uplatňoval onu neomezenou moc, která náležela vojenským oddílům, povolaným ji chránit, protože jinak na horách neplatil žádný zákon. Tak například byl náramně, až podezřele shovívavý k těm lupičům, kteří na jeho vyzvání vrátili lup a osobně se mu podrobili, zato neúprosně pronásledoval, zajímal a odevzdával spravedlnosti ty záškodníky, kteří se opovážili nedbat jeho výstrah a rozkazů. Ale běda, když nějaké četnické, vojenské nebo jiné houfy honily lupiče a záškodníky na jeho území a předem ho nepožádali o souhlas a pomoc; mohli si být jisti, že nepochodí nebo utrpí porážku; tehdy jim Fergus Mac-Ivor první projevoval politování, šetrně je pokáral za jejich ukvapenost a nikdy neopomenul hořekovat nad rozvrácenými poměry v zemi. Těmito nářky však neodvrátil od sebe podezření a vláda o něm dostala takový raport, že našeho náčelníka zbavila velení.⁷⁶

⁷⁶ Horalská politika. Takovou politickou hru, jaká se tu připisuje Mac-Ivorovi, hrálo ve skutečnosti několik horalských náčelníků, obzvláště proslulý Lord Lovat zašel v úskočnosti nejdál. Zeman Mac- byl též kapitánem samostatné setniny, ale žold, který dostával, mu byl příliš milý, aby riskoval jeho ztrátu pro věc jakobitů. Jeho bojovná manželka vzbouřila celý klan a postavila se mu r. 1745 v čelo. Ale náčelník sám nechtěl mít s děláním králů nic společného a prohlásil, že nechce žádného jiného krále než toho, který dává zemanu Mac- „půl guineje dnes a půl guineje zítra“.

At' už bylo Fergusu Mac-Ivorovi tenkrát jakkoli, byl tak mazaný, že nedal na sobě znát nelibost, ale zakrátko pocítil sousední kraj neblahé následky této potupy. Donald Bean Lean a jiní takoví, kteří se při loupežných výpravách omezovali na jiné kraje, usadili se od té doby na tomto věrném pomezí; v loupení jim skoro nikdo nebránil, protože zemaní v Nížinách byli jakobiti a zbraně jim byly odňaty. Tak se stalo, že obyvatelé šmahem uzavírali s Fergusem Mac-Ivorem smlouvy o výpalném; podle nich se stal jejich ochráncem a získal značnou váhu při jejich poradách; kromě toho mu z nich plynuly značné částky na to marnotratné pohostinství; bez nich by se bylo důkladně scvrklo.

Při tomto počínání měl Fergus před sebou ještě jiný cíl než jen něco znamenat v sousedství a despoticky vládnout malému klanu. Už brzy od dětství lnul věrně k vyhnanému rodu a byl pevně přesvědčen, že brzy už získají Stuartovci znovu britskou korunu, a těm, kdož jim pomáhali, že se dostane poct i povýšení. Proto také usilovně smířoval horaly mezi sebou a na nejvyšší míru rozmnožoval své vojsko, aby mohlo zasáhnout, jen co se naskytne příležitost k povstání. Za tím účelem si také hleděl přízně těch okolních šlechticů z Nížin, kteří se zastávali dobré věci; a tak když se z neopatrnosti pohádal s panem Bradwardinem, kterého si v kraji přes jeho podivínství velmi vážili, použil loupeže Donalda Beana Leana k tomu, aby spor urovnal, jak jsme se již zmínili. Někteří se dokonce domnívali, že sám tuto výpravu Donaldovi našeptal, aby si tak urovnal cestičku ke smíření, a nejspíš tomu tak bylo, jenže barona Bradwardina to stálo dvě dobré dojnice. Tuto horlivost mu oplácel rod Stuartovců značnou důvěrou, občasnou zásilkou louisdorů, záplavou krásných slov a pergamenem s ohromnou voskovou pečetí, obsahujícím baronský dekret, udělený nikým menším než Jakubem Třetím, králem anglickým a zároveň osmým králem skotským, oddanému, věrnému a milovanému Fergusovi Mac-Ivorovi z Glennaquoichu v kraji Perthském v království Skotském.

S třpytem této budoucí korunky před očima vrhl se Fergus střemhlav do víru intrik oné nešťastné doby; jak už to u takových činorodých povah bývá, nedalo mu mnoho práce uchláchnout svědomí, které mu

vyčítalo, že ve službě straně jeho čest a pýcha necouvá před lecčím, co by jinak pro pouhý osobní prospěch nikdy neudělal. Když jsme takto nahlédli do této smělé, ctižádostivé a prudké, a přitom vychytralé a lstivé povahy, navážeme zas přetrženou nit vyprávění.

Zatím co došel náčelník se svým hostem k svému sídlu v Glennaquoichu, které se skládalo z příbytku Iana nan Chaistela, vysoké to, hrubé čtyřhranné věže, a ze *zvýšeného*, totiž jednopatrového domu, který postavil Fergusův děd, když se vrátil z té pamětihodné výpravy, kterou si v západních hrabstvích dobře pamatují pod jménem Horalské houfy. Při tomto křižáckém tažení proti whigům a presbyteriánům v hrabství Ayrském vedl si tehdejší Vich Ian Vohr asi stejně zdárně jako jeho předchůdce při plenění Northumberlandu, a tak zanechal potomstvu budovu, soupeřící s Věží, jako pomník velikosti.

Kolem domu, který stál na vyvýšenině uprostřed úzkého horského žlebu, napohled nic nesloužilo pohodlí, tím méně ozdobě a okrase, jak tomu bývá u panského sídla. Jenom pár ohrazených polí, oddělených od sebe kamennou zídou, bylo na sídle oploceno; jinak se u potoka táhla úzká políčka s chudobnou úrodou ječmene, ustavičně drancovaná stády divokých poníků a rohatého dobytka, pasoucími se na sousedních kopcích. Stáda napadala znovu a znovu ornou půdu a půl tuctu horalských pacholků je zahánělo halasným, skřípavým, neladným pokřikováním; běhali jako diví a každý štal před sebou hladového psa, aby chránil píci. Opodál v údolí rostl hájek zakrsklých bříz; vřesnaté, nezvlněné kopce se pjaly do výše; vypadalo to tu spíš zchátrale a zanedbaně než velkolepě a pustě. A přec žádný pravý potomek Iana van Chaistela by to sídlo nebyl vyměnil za Stow nebo Blenheim.

Ale před bránou se jim naskytla podívaná, která by byla prvnímu majiteli Blenheimu způsobila větší radost než nejkrásnější pohled na panství, které mu z vděčnosti věnovala jeho vlast. Tu podívanou tvořila stovka horalů v plné výstroji a výzbroji; když je náčelník spatřil, nedbale se Waverleymu omluvil. Zapomněl prý, že nechal část klanu nastoupit, aby se přesvědčil, zda jsou schopni bránit vlast a zamezit takové nehody, jaká stihla barona Bradwardina, jak se s politováním dověděl.

Než je rozpustí, snad bude kapitánu Waverleymu libo chvílku se dívat, jak cvičí.

Edward přisvědčil a vojáci provedli hbitě a přesně několik obvyklých vojenských cviků. Potom se střefovali jednotlivě do terče a ukazovali, jak nadmíru obratně zacházejí s pistolí a s puškou. Podle rozkazu mířili vstojе, vsedě, v předklonu i vleže a vždycky střelili do terče. Potom se rozdělili do dvojic k cvičení s mečem; když pak každý předvedl svou obratnost a zručnost, spojili se do dvou oddílů a naoko svedli šarvátku, při které ukázali útok, přeskupení, ústup, pronásledování a celý průběh řízného boje za zvuků válečných dud.

Na znamení náčelníkovo šarvátka skončila. Pak byly závody v běhu, v křížkování, ve skoku a ve vrhání tyčí a v jiných hrách, v nichž tato feudální milice osvědčila neuvěřitelnou hbitost, sílu a svižnost; a zároveň dosáhla toho, co náčelníkovi nejvíc leželo na srdci: vštípili Waverleymu nemalý respekt před svou vojenskou zdatností a před mocí velitele, který je ovládá pouhým pokynem.⁷⁷

„A kolik těch statečných chlapíků má to štěstí, že je pod vaším velím?“ zeptal se Waverley.

„Pro dobrou věc a pod oblíbeným náčelníkem zřídka táhlo z kmene Ivorů do boje pod pět set mečů. Ale jak víte, kapitáne Waverley, zákon o odzbrojení, vydaný asi před dvaceti lety, nám brání, aby byli tak do-

⁷⁷ Horalská disciplína. Na vysvětlenou k vojenskému cvičení, kterému čtenáři přihlíželi na hradě Glennaquoichu, autor dodává, že horalé byli zběhlí nejen v zacházení s mečem a puškou a ve většině mužných sportů a zkoušek síly, známých po celém Skotsku, ale měli zvláštní výcvik, přizpůsobený jejich oděvu a jejich způsobu boje. Tak například byl různý způsob uspořádání plédu, jeden při klidném pochodu, jiný, když hrozilo nebezpečí; jinak se zabalili do plédu, když očekávali nerušený odpočinek, a jinak zas, aby mohli při nejmenším poplachu vyskočit s mečem a puškou v ruce.

Asi tak do r. 1720 všeobecně nosili přepásaný pléd, přičemž ta část, která kryla pás, i část přehozená přes ramena byly z jednoho kusu tartanu. Při litém útoku se pléd odhodil a celý klan bojoval jen v kazajce a uměle nařasené košili, jako u Irů vždy hodně volné, a s takzvaným sporran-mollach či kozinkovou tornou.

Horalé cvičili také s puškou a s dýkou, autor sám viděl takto cvičit muže, kteří se tomu naučili v mládí.

konale připraveni jako dřív; ze svého kmene mám ve zbroji jen tolik mužů, kolik je třeba k ochraně majetku mého a mých přátel, když náš kraj ohrožují takoví lidé, jako byl váš včerejší hostitel; a vláda, která nám odňala jiné prostředky k ochraně, musí přivřít oči, když se chráníme sami.“

„Ale se svým vojskem byste přece lehko zničil, nebo aspoň zneškodnil takové tlupy, jako je ta Donalda Beana Leana.“

„To je jisté; ale za odměnu bych byl vyzván, abych odevzdal generálu Blankeneymu v Stirlingu i těch pár mečů, které nám zbyly; to by byla, zdá se mi, špatná politika. – Ale pojd'te, kapitáne, pískání dud mi oznamuje, že oběd je připraven. Dovolte mi, abych vás uvedl do svého prostiického příbytku.“

Kapitola XX

Horalská hostina

Než vstoupil Waverley do hodovní síně, nabídli mu po dávném zvyku, aby se osvěžil koupelí nohou; v tom parnu a po cestě močály mu to bylo nejvýš příjemné. Nebyl sice tentokrát tak skvěle obsloužen jako hrdinští cestovatelé z Odyssey; úkol umývání a utírání nebyl svěřen krásné dívce, vycvičené

„třít nohy do sucha a vonný olej lít,“

ale vysmahlé vychrtlé horalské babce, která si tuto povinnost vůbec nepokládala za čest, naopak si brumlala mezi zuby: „Stáda našich otců se nepásla tak blízko sebe, abych vám musela prokazovat takovou úsluhu.“ Malý dárek však usmířil tu letitou děvečku s domnělým ponížením; a když odcházel Edward do síně, žehnala mu gaelským příslovím: „Kéz se otevřená ruka vrchovatě naplní.“

Síň, kde byla hostina uchystána, se prostírala přes celé přízemí původního stavení Iana nan Chaistela a po celé délce ji zabíral dubový stůl. Jídelní náčiní bylo jednoduché, až hrubé a hostů plno, až se místa nedostávalo. V čele stolu seděl sám náčelník s Edwardem a několika horalskými hosty ze sousedních klanů; hned za nimi v pořadí seděli starší jeho vlastního klanu, nájemci a majitelé obstavených pozemků, kteří drželi díly jeho statků jako nájemci a hypotekární dlužníci; pod nimi seděli jejich synové a synovci a nevlastní bratři; pak čeled' náčelníkovy domácnosti podle pořadí a nejnižší ze všech pachtýři, kteří skutečně půdu obdělávali. A ještě dále za tímto dlouhým výhledem venku na travě, kam bylo vidět mohutnými dveřmi, rozevřenými dokořán, spatřil Edward hromadu horalů ještě nižšího stavu, kteří tam nicméně platili za hosty a brali podíl na hostitelově přízni i hodokvasu. Opodál, až na samém okraji hostiny, se to míhalo a hemžilo houfem žen, otrha-

ných chlapců a děvčat, žebráků mladých i starých, statných chrtů, jamníků, křepeláků i zparchantělých psů, a ti všichni se tak či onak přímo zajímali o hlavní děj tohoto představení.

Toto napohled neomezené pohostinství přec jen krotila jistá šetrnost. Ryby a zvěřina, podávané na horním konci, přímo před očima cizího Angličana, byly upraveny s jakous takous péčí. Níže na stole však stály ohromné a neforemné skopové a hovězí kýty, které připomínaly drsný hodokvas Penelopiných nápadníků; chybělo jen vepřové⁷⁸, jehož se na Vysočině štítí. Ale hlavní chod bylo roční jehně pečené vcelku a zvané „žňová ovečka“. Stála na nohou, kytku petrželky v tlamičce, vystavená tak na odív jako chlouba kuchaře, který dbal spíš hojnosti než vybranosti pánovy tabule. Členové klanu se hned divoce vrhli na boky toho nebožátka, někteří s mečíkem, jiní s nožem, který nosili v jedné pochvě s dýkou, a tak za chvíli osekané jehně skýtalo žalostnou podívanou. Níže u stolu bylo jídlo ještě hrubší, zato ho byla hojnost. Vývar, cibule, sýr a drobty z hostiny spořádali synové Ivorovi, kteří hodovali pod širým nebem.

Nápoje se podávaly v stejném poměru a v podobném pořádku. Výtečné bordó a šampaňské nalévali štědře náčelníkovým nejbližším sousedům, na dolním konci pili whisky, čistou nebo zředěnou, a silné pivo. A zřejmě se nikdo pro to nestejně nalévání nikterak nehoršil. Každý, kdo tam byl, věděl, že svou chuť musí podřídít tomu, jaké má pořadí u stolu; proto také nájemci a jejich vazalové stále tvrdili, že je víno stu-

⁷⁸ Skotové neradi vepřové maso. Skotové donedávna nenáviděli vepřové maso v každé podobě, a dodnes nemají toto jídlo v oblibě. Král Jakoubek přenesl tento odpor i do Anglie, a sám si prý hnusil vepřové maso právě tak jako tabák. Ben Jonson zaznamenal tuto zvláštnost, kdy na jednom místě cikán v masce zkoumá královu ruku a praví,

– podle této čáry zdá se,
že máš rád psa i koně, ne však prase.

Cikánské proměny

Jakub sestavil tento jídelní lístek hostiny pro d'ábla: vepřová ledvina, hlava mníka a fajfka tabáku pro dobré zažití.

dí na žaludek, a napohled z vlastní vůle se dožadovali nápoje, kterého se jim dostalo z pouhé šetrnosti.²⁹ Dudáci, všeho všudy tři, pištěli přes celý oběd hrůzostrašné válečné písně; jejich rozléhání pod klenutým stropem a řinkot keltštiny vyluzovaly takový rámus, až měl Waverley strach, že mu z toho v uších zalehne. Mac-Ivor se mu sice omlouval za to, že ta velká společnost je tak hlučná, ale v tom postavení, v jakém je, neobmezené pohostinství je prý u něho svrchovaně nutné. „Tito statní, zahálčiví příslušníci mého kmene,“ pravil, „si představují, že mi bylo mé panství svěřeno, abych je živil; musím jim shánět hovězinu a pivo a ti darebáci se nestarají o nic, jen cvičí s mečem, toulají se po kopcích, střelí, loví ryby a zvěř, popíjejí a dvoří se dívkám z údolí. Ale co mohu, kapitáne Waverley, dělat? Každý tvor si žije po svém, ať je to jestřáb nebo horal.“ Edward odpověděl poklonou, na kterou náčelník čekal, že má tolik statečných a věrných poddaných.

„To mám,“ odpověděl náčelník, „a kdyby se mi zachtělo utržit, jako můj otec, jednu ránu do hlavy nebo dvě do týla, ti chasníci by jistě stáli při mně. Ale kdo by myslil na něco takového, dnes přece platí: ‚Lepší baba s peněženkou v ruce než tři chlapi s mečem u pasu.‘ Pak se obrátil

²⁹ Skotský jídelní stůl. Tím, že u svého stolu shromažďovali náčelníci takové množství lidí, ač samozřejmě nedostali všichni stejné jídlo, dodržovali jen starodávný zvyk, zachovávaný kdysi po celém Skotsku. Cestovatel Fynes Morrison vypráví, jak to bylo ve skotské Nížině na sklonku vlády královny Alžběty: „Byl jsem na návštěvě u jednoho rytíře, který měl k své obsluze mnoho služebníků; když nosili jídlo na stůl, měli modré čapky, na víc jak polovině stolu byly velké misky s kaší a kouskem vařeného masa. Když všechno jídlo přinesli, zasedli služebníci s námi; ale na horním konci stolu měli místo kaše kuře a švestky se šťávou.“ (*Cesty*, str. 155).

Až do minulého století jedli i zámožní rolníci se svými nádeníky. Rozdíl v postavení stolovníků se označoval tím, zda seděli před nebo za slánkou, někdy také čarou nakreslenou křídou na stole. Lord Lovat se dobře vyznal v tom, jak sytit marnivost a brzdit chuť svých soukmenovců; dovolil proto každému statnému Fraserovi, který měl sebe-menší nárok pokládat se za Duinhé-wassel, zaujímat čestné místo u stolu, ale zároveň dával dobrý pozor, aby si jeho mladí příbuzní neoblíbili cizokrajné pochoutky. Jeho Lordstvo mělo vždy pohotově omluvu, že nedávalo kolovat cizí vína a francouzský koňak za označené místo, protože prý tyto lahůdky podřývají zdravé zvyky jeho bratranců.

k shromážděným a pronesl: „Na zdraví kapitána Waverleyho, váženého přítele našeho milého souseda a spojence barona z Bradwardinu.“

„Je tu vítán,“ řekl jeden ze starších, „když přichází od Cosma Comyna Bradwardina.“

„A já říkám ne,“ řekl nějaký stařec, který zřejmě nechtěl připít s ostatními. „Říkám ne – dokud bude v lese jeden jediný zelený list, do- tud bude v Comynovi zrada.“

„V baronovi z Bradwardinu není nic než čest,“ odpověděl jiný stařec; „a host, který k nám přichází od něho, má nám být vítán, i kdyby měl ruku potřísněnou krví, jen když to není krev našeho kmene Ivorů.“

Stařec, před nímž zůstal pohár plný, odporoval: „Dost krve Ivorů lpí na ruce Bradwardinově.“

„Ach, Ballenkeirochu,“ odpovídal první, „ty myslíš víc na to, jak šle- ho z karabiny na statku v Tully-Veolanu, než na to, jak se zableskl meč, který bojoval za naši věc u Prestonu.“

„A taky mám proč,“ bránil se Ballenkeiroch, „ten výstřel z pušky mě připravil o světlovlasého syna a blýskot meče pro krále Jakuba mnoho nepořídil.“

Náčelník vysvětlil Waverleyrnu francouzsky několika slovy, že ba- ron asi před sedmi lety zastřelil tomuto starci v šarvátce poblíž Tully- Veolanu syna, a pak spěchal zaplašit Ballenkeirochovy předsudky a vy- ložil mu, že Waverley je Angličan a není ani pokrevní příbuzný, ani spo- jenec rodu Bradwardinů; potom zvedl starý šlechtický pohár, kterého se dosud ani nedotkl, a zdvořile Edwardovi připil. Edward mu ten ob- řad náležitě oplatil a náčelník pak pokynul dudákům, aby ztichli, a hla- sitě pronesl: „Kam se, přátelé, poděla píseň, že ji Mac-Murrough nemůže najít?“

Staříčký Mac-Murrough, rodinný bard, hned tu narážku pochopil a už vyzpěvoval hlubokým a rychlým hlasem spoustu keltských veršů, které posluchači přijímali s nadšeným potleskem. Jak přednášel dál a dál, jeho zanícení rostlo. Nejdřív zpíval s očima upřenýma do země; potom se rozhlížel kolem, jako by si vyprošoval a pak už přímo vymá- hal pozornost, a jeho hlas přešel do divokých, vášnivých tónů, prováze-

ných patřičnými posunky. Edward ho poslouchal s velkým zájmem; zdálo se mu, že vypočítává mnoho vlastních jmen, že oplakává mrtvé, oslovuje nepřítomné, napomíná, zapřísahá, povzbuzuje přítomné. Waverley měl dojem, že zaslechl i své jméno, a v té domněnce se utvrdil, když všichni přítomní k němu zároveň obrátili oči. Pěvcův zápal jako by se přenášel na posluchače. Na jejich divokých osmahlých tvářích se zračilo ještě větší zanícení a oduševnění; všichni se naklonili k pěvci, mnozí povstali a u vytržení mávali pažemi, někteří položili ruku na meč. Když zpěv zmlkl, bylo chvíli ticho a vzbouřené city pěvce i posluchačů zatím zase pomalu opadávaly.

Náčelník při tom výjevu spíše jen pozoroval, jak se druzí vzrušují, a sám se nepodílel na jejich nadšeném vzplanutí; potom naplnil stříbrný pohárek, který měl stát před sebou, bordeauxským a řekl jednomu služebníkovi: „Dej to MacMurroughovi nan Fonn (tj. pěvci), a až tu šťávu vypije, ať si tu slupku tykvice, v níž byla, ponechá na památku na Vich Ian Vohra.“ Mac-Murrough přijal ten dar s hlubokou vděčností, vypil víno, políbil pohár a zbožně jej zabalil do plédu, který měl na prsou zřasený. A hned pak spatra zapěl, jak Edward správně hádal, výlevy důků a chvalozpěvy na náčelníka. Ty se setkaly u všech s pochvalou, ale tak jako jeho první píseň už neúčinkovaly. Bylo však zřejmé, že klan si náčelníkovy štědrosti velmi váží. Pak pronášeli mnoho obvyklých gaelských přípitků; několik jich náčelník pro svého hosta takto přeložil:

„Na zdraví tomu, kdo neukáže záda ani příteli, ani nepříteli.“ „Tomu, kdo nikdy druha nezradil.“ „Tomu, kdo spravedlnost nikdy nekupuje ani neprodává.“ „Pohostinství psanci a zlámané hnáty tyranovi.“ „Na zdraví chlapců v kiltech.“ „Horalé, bok po boku“ – a ještě mnoho jiných jadrných rčení.

Edward obzvlášť toužil vyzvědět obsah písně, která tak rozrušila celou společnost, a zmínil se o tom svému hostiteli. „Vidím, že jste si už třikrát nedolil vína, a zrovna jsem vám chtěl navrhnout, abyste se odebral na čaj k mé sestře. Ta vám ty věci vyloží lépe než já. Nemohu sice omezovat svůj klan, když si chce náležitě pohodovat, ale sám nerad

hýřím a také nemám," dodal s úsměvem, „žádného Medvěda, aby požíral rozum těm, kdož ho umějí lépe užívat.“

Edward ten návrh ochotně přijal; náčelník pak řekl několik slov hostům kolem a odešel od stolu následován Waverleym. Když se za nimi zavřely dveře, zaslechl Edward bujný a rozjařený přípitek Vich Ian Vohrovi; bylo z toho vidět, jak jsou hosté spokojeni a jak oddaně mu slouží.

Kapitola XXI

Náčelníkova sestra

Salónek Flóry Mac-Ivorové byl zařízen velmi prostě a jednoduše; neboť na Glennaquoichu se všechny výlohy co nejvíc omezovaly, jen aby mohl náčelník dostát se vší důstojností pohostinství, kterým si udržoval a rozmnožoval počet vazalů a stoupenců. Ale tuto šetrnost nebylo znát na dívčíných šatech; ty byly z pěkné, ba drahocenné látky a na jejich ušití se spojila pařížská móda s jednoduchostí horalského šatu v neobyčejně vkusný celek. Vlasy neměla zpotvořeny umělým účesem; spadaly jí v černých prstencích na šíji, spoutány jen čelenkou, bohatě poseťtou diamanty. Tato zvláštnost byla ústupkem horalským předsudkům, které nepřipouštěly, aby si neprovdaná žena zahalovala hlavu.

Flóra Mac-Ivorová se až nápadně podobala svému bratru Fergusovi; podoba byla taková, že by byli mohli se stejně pronikavým úspěchem zahrát Violu a Sebastiana, jako když v těchto rolích hrála paní Siddonsová a její bratr William Murray. Měli stejně klasický, přesně pravidelný profil; stejně tmavé oči, řasy i obočí; stejně čistou pleť, jenomže u Fergusu byla osmahlá a u Flóry žensky jemňoučká. Fergusovy zpupné, poněkud stroze pravidelné rysy byly u Flóry krásně zjihlé. I zvuk hlasu měli stejný, jenže v jiné tónině. Fergusův hlas, zvláště když dával mužstvu povely při vojenském cvičení, připomínal Edwardovi známé místo v popisu Emetria:

– „jeho hlas se v šírou dál
stříbřitým zvukem trubky rozléhal.“

Flóřin hlas byl naopak vážný a líbezný – „výtečná pro ženu věc“; jakmile však zavedla řeč na nějaký oblíbený předmět, o jakém hovořovala s přirozenou výmluvností, hlas se jí tak rozezvučel, až vnukal zbožnou úctu a pevné přesvědčení, nebo se zas vmlouval a lichotil. Pronikavý

pohled bystrých černých očí náčelníka sršel nedůtklivostí i nad hmotnými překážkami, na které někdy narazil, ale u jeho sestry přecházel v nyvou něhu. Už svým vzezřením jako by bažil po slávě, moci, po všem, co by ho povzneslo nad ostatní lidské plémě; kdežto jeho sestra jako by si byla vědoma své duševní převahy, chovala spíše soucit než závist k těm, kdož touží stále něčím vyniknout. Její city byly v souladu s její tvářností. Stejně jako náčelníkovi i jí byla od malička vštěpována oddaná láska k vyhnanému rodu Stuartovců. Bratr, jeho klan, kdekdo v Británii byl podle ní povinován třeba s vynaložením vlastního života usilovat o restauraci Stuartovců, v niž stoupenci rytíře sv. Jiří nepřestávali doufat. Pro tu věc byla hotova učinit, vytrpět, obětovat všechno. Její oddanost byla však proti bratrově fanatictější a zároveň čistší. Jsa už povahou ctižádostivý, liboval si Fergus v drobných pletichách, zabředal do tisíce malicherných a sobeckých půtek, a tak jeho politické přesvědčení bylo, když ne zkalené, tak aspoň načpělé ohledy na zisk a povýšení, které s tím přesvědčením samy od sebe splývaly; až jednou vytasí meč, bude těžko říci, zda to dělá proto, aby povýšil Jakuba Stuarta na krále, nebo Ferguse Mac-Ivora na hraběte. Tuto vlastnost si ani sám nepřiznával, ale měl jí notnou dávku.

Naproti tomu ve Flóřině hrudi planul žár věrnosti čistý, bez příměsi sobeckých citů; jako jí nebylo zástěrkou ctižádostivých a zištných úmyslů náboženství, právě tak do nich nehalila ani ty názory, které jí byly vštípeny jakožto vlastenectví. Takové případy oddanosti nebyly u stoupenců nešťastného rodu Stuartovců nic nezvyklého a valná část mých čtenářů se jistě rozpomene na četné pamětihodné důkazy. Zvláštní pozornost, kterou rytíř sv. Jiří a jeho princezna prokazovali rodičům Ferguse a jeho sestry, a když pak osiřeli, i jim samým, ještě jejich věrnost upevnila. Po smrti rodičů byl Fergus nějaký čas čestným pážetem v družině rytířovy choti a ona ho pro jeho krásu a živou letoru vyznamenávala zvláštní přízní. Této přízně se dostalo i Flóře; nejprve ji princezna na vlastní náklady poslala na vychování do vybraného kláštera a pak ji vzala do vlastní rodiny; tam pobyla skoro dva roky. Bratr a sestra jí zůstali za tu laskavost hluboce vděční.

Vylíčil jsem tu hlavní rys Flóřiny povahy, ostatek odbudu zběžněji. Byla velmi vzdělaná a osvojila si vybrané způsoby, samozřejmě u dívky, která byla od mládí princezninou společnicí; nenaučila se však nahrazovat strojenou zdvořilostí opravdový cit. Když se usadila v osamělých končinách Glennaquoichu, zjistila, že se tam k francouzské, anglické a italské literatuře dostane jen zřídka a po dlouhé době; aby nějak vyplnila dlouhou chvíli, věnovala se trochu horalské hudbě a poezii v ústním podání a opravdu se jí v tom zalíbilo; její bratr naproti tomu byl pro literární hodnoty méně vnímavý a svůj zájem spíše předstíral, jen aby si získal větší oblibu. V odhodlání k tomuto studiu ji ještě utvrzovalo to, s jakou radostí jí lidé odpovídali na její dotazy.

Láska k rodnému klanu, vroucí oddanost téměř zděděná, byla stejně jako věrnost u ní mnohem čistší než u jejího bratra. Fergus byl venkoncem politik a v své patriarchální moci spatřoval jen prostředek k povýšení; nemůžeme ho tedy nazývat vzorem horalského náčelníka; Flóra také toužila po udržení a rozšíření patriarchální moci, ale jen z ušlechtilé snahy, aby její bratr uchránil od bídy, nebo aspoň od nouze a útlatu klan, kterému měl vládnout, jak ho k tomu podle názoru tehdejší doby a tamního kraje opravňoval původ. Úspory ze svých příjmů, měla totiž malou penzi od princezny Sobieské, věnovala ne snad na zvýšení blahobytu sedláků, neboť to bylo slovo, které neznali a zřejmě nechtěli znát, ale na nejnutnější potřeby v nemoci a ve vysokém stáří. Jinak vždycky radši sami dřeli, aby si něco vydělali, oč by se mohli rozdělit s náčelníkem na důkaz své oddanosti; kromě hrubého pohostinství na jeho panském sídle a drobení pozemků na nájmy a podnájmy jinak od něho žádnou pomoc nevyžadovali. Flóru všichni tak milovali, že když složil Mac-Murrough píseň, v níž vypočítával všechny krasavice z celého kraje, a nakonec, aby ukázal, jak nad všechny vyniká, dodal, že „nejkrásnější jablko visí na nejvyšší větvi“, příslušníci klanu ho zahrnuli takovou spoustou ječného zrní, že by jím byl osil svůj horalský Parnas, nebo jak říkali *Bardovo políčko*, nejméně desetkrát.

Při svém postavení a také z vlastní vůle stýkala se Flóra Mac-Ivorová jen s hrstkou lidí. Až dosud jí byla nejlepší přítelkyní Rose Bradwardino-

vá, kterou měla velmi ráda; obě by pospolu poskytovaly malíři obdivuhodné náměty k veselí a smutku. Rose byla od otce něžně hýčkána a tužby měla tak skrovné, že nebylo jediné, kterou by jí ochotně nesplnil, a ona sama si také sotva někdy přála něco, co by jí splnit nemohl. U Flóry tomu bylo jinak. Už v dívčích letech všechno se kolem ní nadobro změnilo, z radovánek a lesku se naráz octla v úplné samotě a téměř chudobě; její myšlenky a touhy se odnášely k velkým událostem a změnám v celém národě, které se neobejdou bez nebezpečí a krveprolití, a nesmějí se tedy brát na lehkou váhu. A tak měla chování vážné, ač jinak ochotně přispívala svou hřivnou k všeobecné zábavě; starý baron si jí velice vážil a rád s ní zpíval francouzská dua Lindora a Cloridy a jiná, jaká byla v módě za dob Ludvíka Velikého.

Kdekdo byl přesvědčen, ač před baronem z Bradwardinu se o tom ani neceklo, že se Flóra po tom sporu tak dlouho u Ferguse přimlouvala, až utišila jeho hněv. Zaútočila na jeho citlivou stránku: napřed se rozhovořila o baronově stáří a potom mu vylíčila škody, jaké z toho možná vzejdou jejich společné věci, když to požene až do krajnosti, a konečně jak tím utrpí jeho pověst rozvážného člověka, pro politika tak nezbytná. Jinak by byl asi ten spor skončil soubojem jednak proto, že baron už dříve prolil krev jednoho příslušníka klanu, ač se tehdy ta věc zavčas srovnala, jednak také proto, že baron byl proslulý, jak umí zacházet se zbraní, až mu to Fergus ve své povýšenosti skoro záviděl. Už proto se je snažila smířit a náčelník na to přistoupil velmi ochotně, protože se mu to hodilo k nějakým dalším plánům.

Této mladé dámě, která zrovna vévodila ženské říši u čajového stolku, představil Fergus kapitána Waverleyho a ona ho přijala s obvyklou zdvořilostí.

Kapitola XXII

Horalské písně milostné

Když se navzájem pozdravili, obrátil se Fergus k sestře: „Milá Flóro, než se vrátím k barbarskému obřadu našich předků, chci ti říci, že kapitán Waverley je ctitelem keltské múzy, a nic mu přitom nebrání, že z její řeči ani slovo nerozumí. Řekl jsem mu, že skvěle překládáš horalskou poezii a že se Mac-Murrough obdivuje tvým překladům jeho písní ze stejné pohnutky, jako se kapitán Waverley obdivuje originálu – že jim totiž nerozumí. Budeš tak hodná a přečteš nebo předneseš našemu hostu anglicky ten podivný řetěz jmen, který Mac-Murrough gaelsky spíchl dohromady? – Sázím svůj život za tetřeví péro, že máš ten překlad; dobře vím, že se s tebou náš bard o všem radí a že jeho písně znáš dávno před tím, než nám je zazpívá v hodovní síni.“

„Jak můžeš, Fergusi, říkat něco takového? Ostatně sám víš, jak pramálo budou tyto verše zajímat cizince z Anglie, i kdybych je dovedla přeložit, jak tvrdíš.“

„O nic méně, než zajímají mě, krasotinko. Dnes mě vaše společná skladba – neboť to tvrdím, že na ní máš podíl – stála poslední stříbrnou číši z celého hradu, a až budu držet *cour plénière*⁸⁰ příště, bude mě asi stát zas něco jiného, jestli MacMurrougha navštíví múza; jistě znáš přísloví: Když se náčelníkovi zavře ruka, bardovi zamrzne dech. Nu, pro mne za mne; pro horala naší doby tři věci nemají cenu: meč, který nesmí tasit – bardova píseň o hrdinských činech, které nesmí napodobit – a velká peněženka z kozinky, do které nemůže vložit jediný zlaták.

„Když už prozrazuješ moje tajemství, bratříčku, nečekej, že já zachovám tvoje. Ujišťuji vás, kapitáne Waverley, že je Fergus příliš hrdý, aby zaměnil svůj meč za maršálskou hůl; že pokládá Mac-Murrougha za

⁸⁰ Celý dvůr. Pozn. překl.

většího básníka, než byl Homér, a svou kozinkovou peněženku by nedal za všechny zlatáky, které by se do ní vešly.“

„To jsi dobře řekla, Flóro; rána za ránu, jak řekl Conan⁸¹ čertovi. Vy dva si teď povídejte o bardech a o poezii, když ne o peněženkách a mečích, a já se jdu trochu věnovat starším klanu Ivorů.“ Po těch slovech odešel z pokoje.

Dále pak hovořila jen Flóra s Waverleym; dvě pěkně oblečené dívky, něco mezi společnicemi a služebními, se hovoru nezúčastnily. Obě byly hezké, ale sloužily jen k tomu, aby vedle nich tím více vynikla líbeznost a krása jejich paní. Rozhovor se stočil tím směrem, který mu dal náčelník, a výklady mladé dámy o keltské poezii Waverleyho bavily i udivovaly.

„Přednes básní, v nichž se vypráví o slavných činech hrdinů, o žalu zamilovaných, o válkách mezi znesvářenými kmeny,“ vykládala dívka, „to je na horách hlavní zábava za zimních večerů u krbu. Některé ty básně prý jsou pradávné, a jestli se jednou přeloží do některého jazyka vzdělané Evropy, vzbudí jistě u všech hluboký dojem. Jiné jsou už z novější doby, skládají je rodoví bardové, které si významnější a mocnější náčelníci vydržují jako pěvce a kronikáře svého kmene. Jejich cena je ovšem různá; ale při překladu z nich mnoho vyprchá a také nezapůsobí na ty, kdo necítí s básníkem.“

„A co ten váš bard, jehož výlevy měly dnes takový účinek na hosty, patří k oblíbeným básníkům tady na horách?“

⁸¹ Vtipný Conan. V irských baladách týkajících se Fiona (Fingala u Mac-Phersona) vyskytuje se, jako v primitivní poezii všech národů, kruh hrdinů, z nichž každý má nějakou příznačnou vlastnost; z těchto vlastností a z dobrodružství, která potkala jejich nositele, vzniklo mnoho přísloví, dosud ve Skotsku běžných. Mezi ostatními postavami vynikal Conan trochu jako Thersites, ale byl statečný a odvážný, až zbrklý. Zapřísáhl se, že oplatí každou ránu, kterou utrhá; jako všichni dávní hrdinové sestoupil do pekel a od arcidábla, který tam vládl, dostal pohlavek; hned ho vrátil se slovy, která jsou uvedena v textu. Někdy zní to přísloví také takto: „Pazour za pazour, a čert vem kratší drápy, pravil Conan čertu.“

„To je ošemetná otázka. Mezi svými krajany má znamenitou pověst a nechtějte po mně, abych ji zlehčovala.“⁸²

„Ale ta jeho píseň zřejmě vyburcovala všechny bojovníky, mladé i staré, slečno Mac-Ivorová.“

„Ta píseň je pouhý výčet horalských klanů i s jejich zvláštnostmi a pobídka, aby si všichni zapamatovali činy svých předků a snažili se je předstihnout.“

„Má domněnka je snad nezvyklá, ale hádám správně, že ve verších, které přednášel, byla zmínka o mně?“

„Máte bystrý postřeh, kapitáne Waverley, a v tomto případě vás nezklamal. Gaelská řeč má neobyčejně mnoho samohlásek, a proto se dobře hodí k básnickým improvizacím; pro zvýšení účinku předem připravené básně žádný bard neopomene při přednesu do ní vždycky vložit několik příležitostných veršů.“

„Dal bych za to svého nejlepšího koně, jen abych se dověděl, co mohl váš bard říci o takovém bezvýznamném jižanu, jako jsem já.“

„Nebude vás to stát ani jednu žíni z jeho hřívý. Uno, *mavourneen*!“⁸³ (Řekla jedné z přísluhujících dívek několik slov a ta se uklonila a odběhla z pokoje.) „Poslala jsem Unu, aby se zeptala barda, co o vás říkal, a můj tlumočnický um je vám k službám.“

Za chvíli se Una vrátila a opakovala své paní několik gaelských veršů. Flóra chvilku přemýšlela a pak se s lehkým uzarděním obrátila k Waverleymu: „Byla by to ode mne troufalost, kdybych teď rovnou chtěla uspokojit vaši zvědavost, kapitáne Waverley. Když mi dáte chvíli na rozmyšlenou, pokusím se naroubovat těchto několik veršů k té části, kterou jsem si už zhruba přeložila do angličtiny. Myslím, že už mohu přestat podávat čaj, a protože je tak krásný večer, Una vás doprovodí na jedno mé oblíbené místočko a my tam přijdem s Cathleen za vámi.“

⁸² Horalský bard byl skoro vždycky improvizátorem. Kapitán Burt se s jedním setkal u Lovatova stolu.

⁸³ Gaelsky miláčku. Pozn. překl.

Una vyslechla pokyny v rodném jazyce a pak odvedla Waverleyho odtamtud jinou cestou, než kterou do pokoje přišel. Z náčelníkovy síně k němu ještě vzdáleně doléhal ryk dud a hlučný potlesk hostů. Zadní brankou vyšli z domu a chvíli kráčeli vzhůru divokým, pustým, úzkým údolíčkem, v kterém dům stál, pořád podle potoka, který se tudy vinul. Asi čtvrt míle od hradu byl soutok dvou potoků, tvořících říčku. Větší potok sem přitékal dlouhým holým údolím, které se táhlo bez nejmenší změny nebo výraznějšího zvlnění, pokud bylo možno dohlédnout až k horám, které je ohraničovaly. Zato druhý ručej, který pramenil v horách po levé straně údolí, jako by vyvěral z úzké tmavé průrvy mezi dvěma skalisky. Každý ten potok měl jiný ráz. Větší potok byl klidný, ba skoro loudavý, točil se v hlubokých vírech nebo podřimoval v temně modrých tůních; zato menší potůček byl prudký a divoký, řtil se z propasti jako šílenec z klece, samá pěna a řev.

Proti proudu tohoto druhého potoka provázela krásná horalská děvka a mlčenlivá průvodkyně Waverleyho jako nějakého rytíře z románu. Cestička, na mnoha místech upravená pro Flóřino pohodlí, ho vedla docela jinou krajinou, než byla ta, kterou právě opustil. Kolem hradu bylo všecko studené, holé, pusté, ale i v té pustotě mdlé, a hned vedle toto údolíčko jako by vedlo do říše bájí. Skály na sebe braly tisíce prapodivných rozmanitých podob. Na jednom místě čněl obrovský útes, jako by bránil chodci v další cestě; teprve když přišel Waverley k jeho úpatí, uviděl, že se cesta ostře zatáčí kolem této hrozné překážky. Na jiném místě trčely skalní výběžky tak blízko proti sobě, že dva borovicové kmeny, položené přes ně a pokryté drnem, tvořily tu jednoduchý můstek ve výši nejméně sto padesáti stop. Můstek neměl žádné zábradlí a byl sotva tři stopy široký.

Zahleděl se na tento můstek smrti, který přetínal černou čarou kousíček modrého nebe, nezakrytý z obou stran přečnávající skálou, a tu s hrůzou zpozoroval Flóru a její průvodkyni, jako dvě bytosti z jiného světa, jak tam stojí, jakoby v povětří, na tom vratkém břevně. Zastavila se, když ho dole zpozorovala, a s půvabnou roztomilostí, nad níž ho mrazilo, zamávala mu šátkem. Jímala ho taková závrať z toho, kde to

stojí, že ani nedokázal odpovědět jí na pozdrav. Náramně se mu ulevilo, když ta luzná vidina přešla krkolomnou výšinu, na níž si počínala tak nenuceně, a zmizela na druhé straně.

Cesta vedla dál ještě několik yardů, pokračovala pod mostem, na který se předtím Waverley díval s takovou hrůzou, potom příkře stoupala od potoka a údolíčko se rozšířilo v jakýsi lesní amfiteátr, kde se kymácely břízy, doubky a ořeší a místy také tis. Skály už ustupovaly, ale ještě bylo vidět jejich šedé, rozsochaté hřebeny, trčící z mlází. Výše nad nimi pak čněly vrcholy a štíty, některé holé, některé oblé a fialové vřesem, jiné rozeklané do skalisek a útesů. Po krátké zatáčce cesta, která se asi na půl míle od potoka vzdálila, přivedla Waverleyho zčistajasna k romantickému vodopádu. Byl pozoruhodný ani ne tak svou výškou nebo množstvím vody jako spíše průvodními půvaby, které tomu zákoutí propůjčovaly zajímavost. Proud, řinoucí se v kaskádách z výše nějakých dvaceti stop, stékal do velké přírodní nádrže, vrchovaté až po okraj, a jak se v ní bubliny z vodopádu rozplývaly, byla tak průzračná, že při vší hloubce bylo na dně vidět každý oblázek. Proud vířil kolem celé nádrže a průrvou v ohradě si pak razil cestu dál a tvořil druhý vodopád, který se řtil přímo do propasti; dole se vinul mezi hladkými černými skálami, které po věky omílal, a bublal si dál údolím, kudy právě po jeho břehu Waverley před chvílí stoupal.⁸⁴ Kolem romantického jezírka bylo neméně krásně; ale byla to chmurná a velebná krása, jako by před očima rostla do velkoleposti. Omšelé travnaté břehy byly místy přervány obrovskými skalisky a zkrášleny stromy a keři; některé tam dala vysadit Flóra, a to s takovým jemnocitem, že zvyšovaly půvab toho místa a neubíraly mu na divoké romantičnosti.

⁸⁴ Vodopád. Vodopád v této kapitole byl popsán podle vodopádu Ledearde na stejnojmenném statku na severní straně Lochardu, poblíž horního konce jezera, asi pět mil od Aberfoylu. Je docela malý, ale napohled jeden z nejkrásnějších. Líčení, jak se tu Flóra objeví s harfou, mi právem vytýkali, je prý příliš teatrální a strojené pro její jemnou prostotu. Ale něco lze přičíst jejímu francouzskému vychování, které si potrpí na pronikavý dojem.

Zde zastihl Waverley Flóru, jak se dívá na vodopád; vypadala jako nějaká líbezná postava z Poussinových krajinek. Pár kroků za ní stála Cathleen s malou skotskou harfou; Flóru na ni naučil hrát Rory Dali, jeden z posledních harfeníků v západních horách. Slunce, klonící se už k západu, barvilo sytě a pestře kdejaký předmět kolem Waverleyho; dodávalo nadlidského lesku Flóřiným temným, výrazným očím, zesilovalo ruměnost a čistotu její pleti, zvyšovalo ušlechtilost a půvab její krásné postavy. Edwarda napadlo, že ani v nejbujnějších snech si nikdy nepředstavoval postavu tak skvostnou, zajímavou a líbeznou. Divoká krása toho zákoutí, která se mu zjevila jako kouzlem, ještě v něm posílila radost smíšenou se zbožnou úctou, s níž k dívce přistupoval jako ke krásné čarodějce Boiardově nebo Ariostově; připadlo mu, že na její pouhý pokyn utvořila se ta okolní scenérie jako ráj v poušti.

Jako každá krásná žena i Flóra si byla vědoma své moci a těšila se z jejích účinků, které snadno rozpoznala v uctivém, a přece jen zmateném oslovení mladého vojáka. Byla tak moudrá, že uznávala, jaký podíl má romantické prostředí a jiné vedlejší okolnosti na zřejmém dojetí Waverleyho; protože neznala jeho blouznivost a vznětlivost, pokládala jeho zbožný obdiv za běžný hold, jakého by se za těchto okolností právem mohla nadát i méně hezká žena. Odvedla ho tedy opodál od vodopádu, kde by svým hukotem jen doprovázel a nerušil zvuk jejího hlasu i nástroje; tam usedla na omšelé skalisko a vzala od Cathleen harfu.

„Musil jste se obtěžovat až sem, kapitáne Waverley, ale zdálo se mi, že vás tato scenérie bude zajímat a také že horalská píseň ještě více utrpí nedokonalým překladem, když vám ji nepřednesu v divokém prostředí, které k ní patří. Mám-li to vyjádřit poetickou mluvou své domoviny, sídlo keltské múzy je v mlze tajemného, pustého kopce a její hlas v hukotu horské bystřiny. Ten, kdo se jí dvoří, musí mít radši holou skálu než žírné údolí a samotářskou pustinu radši než hody v paláci.“

Slyšet tak někdo tu líbeznou ženu, jak to říká hlasem, který samým dojetím zněl ještě libozvučněji než jindy, jistě by zvolal: Múza, kterou ona vzývá, nemůže si najít lepší zástupkyni. Waverleymu to sice také prolétlo hlavou, ale neměl dost odvahy, aby to vyslovil. Při prvních tó-

nech, které vyloudila na svém nástroji, zakoušel tak divou romantickou rozkoš, že ho to až zbolelo. Za nic na světě by se byl od ní nehnul; a přitom zase skoro toužil být sám, aby mohl v klidu luštit a zkoumat tu změť citů, která bouřila jeho hrudí.

Flóra vystřídala bardův odměřený, jednotvárný recitativ slavnostním a neobvyklým horalským popěvkem, který býval za dávných dob písní válečnou. Několika nepravidelnými akordy začala předehtu k divoké, prazvláštní melodii, která pěkně splývala se vzdáleným vodopádem i s lehkými vzdechy večerního vánku v šelestícím listí osiky, která se skláněla nad sedátkem krásné harfenice. Následující verše nám nedávají tušit, s jakými city je poslouchal Waverley, když mu je s doprovodem Flóra zpívala:

„Je mlha na horách a temno na úvalu,
však ještě temnější je spánek dobrých Gaelů.
Na cizí rozkaz snes se spánek na kraj celý
a zmrazil srdce žár a ruce zdřevěněly.

Na dýku sedá prach, už pozbyla své ceny –
rezaví v pochvě meč, je krví nezbrocený.
Když občas na horách přec třeskne z pušky rána,
jen tetřev zasažen a jindy černá vrána.

Jestliže zpívá bard o slávě zašlých časů,
jen s uzarděním Gael naslouchá jeho hlasu.
Ať struna oněmí a zpěv se neozývá,
když činů hrdinských nám připomínku skrývá.

Však mizí těžký sen a temnota se ztrácí,
na horách svítá zas a nový den se vrací.

Glenaladalský štít se v jitřním slunci blyští
a Glenfinnanu⁸⁵ proud se o skalisko třístí.

Vysoko prapor vztyč, Morayi⁸⁶, psanče milý,
rozviň jej do šíře a mávej, co máš síly,
ať vlaje po větru! zasnívá v plné kráse
jak slunce prudká zář, než bouře rozpoutá se!

Až nový vzejde den, pomine bouře děsná,
synové hrdinů, má bard vás budit ze sna?
Když předkům v taký den zasvitlo jitro siné,
vždy věděl náčelník, buď zvítězí, neb zhyne.

Potomci králů z Islay, vy klanů náčelníci,
Glengarry, Sleat a Ranald, probud'te svůj kraj spící!
Spojte se jako řeka, tři proudy v jednom těle,
a spolu nezdolní, vzhůru na nepřitele!

Evanův Lochieli, vyčisti starý meč,
oblec svou zbroj a štít a pospěš s nimi v seč!
Keppochu drsný, své polnice rozzvuč hlas,
ať hlásá v Coryarricku, že k boji nastal čas!

Kennethův synu, Kintailu vůdce strohý,
ať v bouři vysoko skáče tvůj jelen lehkonožý!
Lid klanu Gillean, tak volný, nebojácný,
nechť vidí Glenlivat a Dundee příklad vzácný!

⁸⁵ Mladý odvážný dobrodruh Karel Edvard přistál u Glenaladalu v Moidartu a svou vlajku rozvinul v údolí glenfinnanském; shromáždil kolem ní klan Mac-Donaldů a Cameronů a jiné méně početné klany, které získal, aby se k němu přidaly. Na tomto místě stojí pomník s latinským nápisem od nebožtíka dr. Gregoryho.

⁸⁶ Starší bratr markýze z Tullibardinu, který se vrátil z dlouholetého vyhnanství do Skotska s Karlem Edvardem r. 1745.

Fingonův slavný klan, jenž od dob svého vzniku
tolik dal zemi hrdinů a nebi mučedníků,
s proslulým klanem Rorri More ať v jeden šik se spojí,
chopí se vesel na lodi a připraví se k boji!

A Mac-Shimeiů klan se zaraduje v duši,
se snítkou tisovou jak čapka vůdci sluší.
Těž Alpine s Glencoem se v bitvu vrhnou směle
za urážky a vraždy teď ztrestat nepřítele.

Synové Dermida, co kance kdysi skolil,
vraťte se k čisté víře, již Callum-More si zvolil!
Z ostrovů klane Mac-Neil a od jezera Moy,
za pomstu, za čest, za svobodu v boj!“

Vtom se přihnal z rokle velký chrt, skočil k Flóře a vyrušil ji ze zpěvu
nevčasným lísáním. Na zapískání z dálky se otočil a jako střela letěl
zase po cestě dolů. „Je to věrný druh Fergusův, kapitáne Waverley,
a Fergus ho právě volal. Poezii nemá rád, leda veselou, a přichází zrov-
na včas, aby mi přetrhl ten dlouhý seznam kmenů, o kterém napsal
jeden váš jedovatý anglický básník:

V tom bosých žebráků šlechtickém sboru
Mac-Leanů, Mac-Kenzieů, Mac-Gregorů.“

Waverley projevil lítost nad tím, že byli vyrušeni.

„Ani si nemůžete představit, oč jste přišel! Bard, jak je jeho povin-
ností, věnoval tři dlouhé strofy Vich Ian Vohrovi praporečníku, vypočítal
všecky jeho znamenité vlastnosti a nezapomněl ani na to, jak rozja-
řuje harfeníka a barda a dává mu nekonečně mnoho darů. Krom toho
byste byl slyšel názorné napomenutí plavovlasému synovi cizince, kte-
rý bydlí v zemi, kde je tráva stále zelená, jezdí na lesklém, dobře žive-
ném koni, černém jako havran, a když ten kůň zařehtá, je to jako váleč-

ný skřek sokola. Tento statečný jezdec si má laskavě pamatovat, že jeho předkové vynikali věrností stejně jako udatností. O to všecko jste přišel; ale protože vaše zvědavost není ukojena a protože bratr je, jak aspoň soudím podle zvuku jeho písťalky, ještě daleko, snad vám postačím zazpívat ještě závěrečné sloky, než přijde a vysměje se mému překladu.

Již vzhůru povstaňte, ze spánku probud'te se,
synové chrabří z hor, u vody i v lese!
Polnice zní – ne na lov do zelených stínů.
Pibroch⁸⁷ už volá vás – však teď ne na hostinu.

Tot' výzva hrdinům k vítězství nebo k smrti,
když vlajky zavlaží na kopci, na souvrati,
připásat k boku meč, uchopit štít a dýku
a na pochod se dát, na útok v jednom šiku.

Jako Fin rozhněvaný nechť pádné mají meče
a v žilách krev jak oheň nechť náčelníkům teče.
Rozbijte okovy jak předkové kdys vaši!
Než cizí nésti jho padněte v boji radši!"

⁸⁷ Horalská válečná píseň na dudy. *Pozn. překl.*

Kapitola XXIII

Waverley zůstává v Glennaquoichu

Sotva Flóra dozpívala, stanul před nimi Fergus. „Věděl jsem, že vás tu najdu i bez pomoci mého přítele Brana. Já při svém prostém, všedním vkusu bych dal přednost vodotrysku ve Versailích před tímto vodopádem i s tím skaliskem a hukotem, který k němu patří; ale tohle je, kapitáne Waverley, Flóřin Parnas a ten pramen je její Helikón. Mému sklepu by velmi prospělo, kdyby svého pomocníka Mac-Murrougha přesvědčila o tom, jaký je ten pramen blahodárný: právě vypil pintu mé kořalky, prý aby si spravil chuť po studeném klaretu... Zkusím sám jeho účinek.“ Usrkl vody z dlaně a hned spustil jako na divadle:

„Pustiny paní, bud' nám zdráva!
Miluješ gaelský zpěv rodný,
jenž krajem zní, kde neroste ni tráva,
a přec tak krásný je a plodný.

Ale horalský Helikón nesvědčí anglické poezii – *Allons, courage*⁸⁸ –

O vous, qui buvez, à tasse pleine,
A cette heureuse fontaine,
Où on ne voit, sur le rivage,
que quelques vilains troupeaux,
Suivis de nymphes de village,
Qui les escortent sans sabots – “⁸⁹

⁸⁸ Vpřed, odvahu. *Pozn. překl.*

⁸⁹ Ó vy, co pijete z plné číše u tohoto bohatého pramene, kde je na břehu vidět jen několik ubohých stád, za nimiž jdou bez dřeváků vesnické rusalky. *Pozn. překl.*

„Už dost, drahý Fergusi! Ušetř nás těch postav, které jsou z celé Arkádie nejnudnější a nejnechutnější. Pro všechno na světě, nevytahuj na nás Koridona a Lindora.“

„No dobrá, když se ti nezamlouvá *la houlette et le chalumeau*⁹⁰, nech si své hrdinské zpěvy.“

„Milý Fergusi, zřejmě ses inspiroval spíš z Mac-Murroughova poháru než z mého.“

„To popírám, *ma belle demoiselle*⁹¹, třebaže musím přiznat, že ten by mi spíše lahodil. Kterýpak z těch tvých potrhých italských skladatelů romancí říká:

Io d'Elicona niente

Mi curo, in fe de Dio, che'l bere d'acqua

(Bea chi ber ne vuol) sempre mi spiacque?⁹²

Ale jestli máte radši gaelské písně, kapitáne Waverley, tady Katuška vám zazpívá Drimminthu. – Tak, Katuško, astore (tj. má milá), spust'; nevymlouvej se svému *Cean-kinné*⁹³.“

Katuška s chutí zazpívala gaelskou písničku, směšnou elegii venkovana nad ztracenou krávou, s nápěvem tak komickým, že se Waverley několikrát rozesmál, ač vůbec nerozuměl slovům.⁹⁴

„Rozkošné, Katuško!“ zvolal náčelník; „musím ti co nejdřív najít v našem klanu hezkého ženicha.“

Katuška se zasmála, začervenala a schovala se za svou družku.

Když se vraceli k zámku, náčelník Waverleymu vřele domlouval, ať se u nich ještě pár týdnů zdrží, že uvidí veliký hon, kterého se sám

⁹⁰ Pastýřská hůl a píšťala. Pozn. překl.

⁹¹ Krásná slečno. Pozn. překl.

⁹² O Helikón nestojím a vodu, ví Bůh, nepiju, ať si ji pije, kdo chce.

⁹³ Gaelsky náčelník klanu. Pozn. překl.

⁹⁴ Tato stará gaelská písnička je dosud dobře známa mezi horaly i v Irsku. Byla přeložena do angličtiny a vydána, nemýlím-li se, péčí bodrého Toma D'Urfeyho pod názvem „Colley, má kráva“.

s několika urozenými horaly zúčastní. Edward byl dosud očarován zpěvem a krásou a nedokázal odmítnout tak vábné pozvání. Dohodli se, že napíše baronu z Bradwardinu a oznámí mu, že se chystá pobýt čtrnáct dní v Glennaquoichu, a požádá ho, aby mu poslal po doručiteli dopisu (náčelníkově sluhovi) poštu, pokud pro něho nějaká došla.

Tak se dostali v hovoru na barona, kterého Fergus velmi vychvaloval jako urozeného člověka a vojáka. Ještě lépe vystihla jeho charakter Flóra, když řekla, že je vzorem starého skotského kavalíra se všemi ctnostmi i zvláštnostmi. „Je to, kapitáne Waverley, rázovitý zjev, jakých je už poskrovnu; jejich nejlepším rysem byla až dodnes sebeúcta a ta se valem ztrácí. Jenže v této době pánové, kterým jejich zásady brání ucházet se o přízeň vlády, jsou v nemilosti a v opovržení a mnozí se podle toho také chovají; a jako někteří lidé, s nimiž jste se setkal v Tully-Veolanu, chytají se mravů i společníků nehodných jejich původu a vzdělání. Nemilosrdné pronásledování toryovské strany jako by ponížovalo své oběti tím nespravedlivým cejchováním. Ale doufejme, že se blíží příznivější doba, kdy skotský zeman bude vědcem bez školometství našeho přítele barona, lovcem bez špatných návyků pana Falconera a bude zvelebovat své pozemky, aniž se zvrhne v hrubého dvounohého bulíka jako Killancureit.“

Tak věštila Flóra převrat, který skutečně časem nastal, jenže způsobem zcela jiným, než se domýšlela.

Pak přišla na řadu líbezná Rose a chvalozpěvy na její zjev, chování a ducha. „Šťasten, kdo získá lásku Rose Bradwardinové,“ řekla Flóra, „najde v ní neocenitelný poklad. Ona žije duší tělem jen pro domov a osvědčuje všechny ty tiché ctnosti, které se odnášejí k domovu. Manžel jí jednou bude tím, čím je jí teď otec, jemu věnuje všechnu svou péči, starostlivost i lásku. Nic nebude vnímat a nic ji nezaujme, leč s ním a skrze něho. Když to bude rozumný a pořádný člověk, bude s ním cítit v starostech, zahánět mu únavu a dělit se s ním o radost. A bude-li patřit člověku neotesanému nebo bezohlednému, také s ním bude spokojen, neboť jeho hrubost dlouho nepřežije. A bohužel, je velmi pravděpodobné, že mou ubohou přítelkyni potká takový nezasloužený osud! Kéž

bych se v tu chvíli stala královnou a mohla poručit nejroztomilejšímu a nejpořádnějšímu mládenci z celého království, aby přijal ruku Rose Bradwardinové a sní i štěstí!“

„Poruč jí tedy, prosím, aby přijala mou *en attendant*⁹⁵“, řekl Fergus se smíchem.

Nevím, co to bylo za rozmar, že se toto přání, pronesené jen žertem, nelibě dotklo Edwardových citů, přestože k Flóře stále více lnul a slečna Bradwardinová mu byla lhostejná. Je to jedna ze záhad lidské povahy a nebudeme se o tom šířit.

„Tvou ruku, bratře?“ řekla Flóra a upřela na něho pohled. „Ne; ty máš jinou nevěstu – čest; a ve službách této její soupeřky musíš podstupovat taková nebezpečí, že by nad tím chudince Rose puklo srdce.“

Při tomto hovoru došli až do hradu a Waverley si hned připravil psaní pro Tully-Veolan. Věděl, jaký je baron v takových věcech puntičkář, a chtěl tedy dát na dopis svou pečeť s erbem, ale nenašel pečetítko u hodinek a napadlo ho, že je nechal v Tully-Veolanu. Půjčil si rodinnou pečeť od náčelníka a přitom se zmínil o své ztrátě.

„Že by Donald Bean Lean –“ řekla slečna Mac-Ivorová.

„Za takových okolností vsadím na něho krk,“ odpověděl její bratr; „a pak, vždyť by mu nenechal hodinky.“

„Ostatně, dívím se ti, Fergusi,“ řekla Flóra, „i když přimhouříme oko, jak můžeš brát takového člověka v ochranu.“

„Já že ho беру v ochranu? – Tady má sestřička vás ještě přesvědčí, kapitáne Waverley, že беру, čemu lidé dřív říkali ‚steakraid‘, to je ‚řízek z kořisti‘ nebo jednoduše díl ze zlodějova lupu, který platí zemanu nebo náčelníkovi, přes jehož pozemky hnal ukořistěný dobytek. To už je jisté, jestli se mi nepodaří začarovat Flóřin jazyk, generál Blakeney pošle seržanta s oddílem vojska ze Stirlingu,“ (řekl se zvlášť povýšeným a ironickým důrazem) „aby zajal Vich Ian Vohra, jak mi říkají, na vlastním hradě.“

⁹⁵ Prozatím. Pozn. překl.

„Ale Fergusi, copak myslíš, že náš host nechápe, jak je to všechno pošetilé a strojené? Vždyť máš svého mužstva ve zbrani dost, nač bys ještě verboval lupiče, a tvá čest je bez poskvrny – proč rovnou ze svého kraje nevyženeš toho Donalda Beana Leana? Jeho úlisnost a licoměrnost se mi protíví ještě víc než to jeho zlodějství. Žádná věc by mě nepřiměla k tomu, abych snášela takového člověka.“

„Žádná věc, Flóro?“ řekl náčelník významně.

„Žádná, Fergusi! Ani věc mému srdci nejbližší. Nedopust', aby takoví špatní stoupenci jí byli zlým znamením!“

„Ale sestřičko,“ odpověděl náčelník vesele, „neuznáváš mé ohledy na *la belle passion*⁹⁶. Evan Dhu Maccombich je zamilován do Donaldovy dcery Alice a snad bys ode mne nechtěla, abych mu zabraňoval v námluvách. Celý klan by mi to měl za zlé. Znáš jejich pořekadlo, že příbuzný je kus mého těla, ale soukojenec je kus mého srdce.“

„S tebou, Fergusi, není žádná řeč; jen aby to všechno dobře dopadlo.“

„To je zbožné přání, milá sestro a věstkyně, a nejlepší způsob, jak ukončit pochybný spor. – Ale neslyšíte dudy, kapitáne Waverley? Snad si při nich rád v sále zatančíte; nač byste si také dával tou muzikou jenom rvát uši a neokusil zábavy, ke které nás zve.“

Waverley vzal Flóru za ruku. Tanec, zpěv a veselí pokračovaly a tak se uzavírala hostina na zámku Vich Ian Vohrově. Posléze se Edward odebral k odpočinku, zmítán směsí nových a protichůdných citů, pro které nemohl dlouho usnout, v tom nikoli nepříjemném rozpoložení, kdy se kormidla ujme obraznost, a mysl místo aby vší silou zadržovala, třídila a zkoumala myšlenky, spíše se dá jejich prudkým a zmateným proudem unášet. Pozdě k ránu usnul a zdálo se mu o Flóře Mac-Ivorové.

⁹⁶ Milostná vášeň. Pozn. překl.

Kapitola XXIV

Hon na jeleny a jeho následky

Bude to kapitola krátká nebo dlouhá? – To je otázka, o které, milý čtenáři, nemůžeš rozhodovat, ať máš sebevětší zájem o její následky; právě tak nemáš nic společného (zrovna jako já) s předepsáním nové daně, krom té maličkosti, že ji musíš platit. V našem případě jsi na tom mnohem lépe, protože ač mohu svou látku libovolně natahovat, jak uznám za vhodné, nemohu tě předvolat na berní úřad, když neuznáš za vhodné mé vypravování číst. Musím to dobře uvážit. Pravda, v letopisech a listinách, které mám po ruce, je toho málo o tomto horalském honu. Ale jinde je materiálu pro jeho vylíčení dost a dost. Tak tady hned máme starého Lindsayho z Pitscottie a jeho atholský hon a „vznosný, větvemi přepažený palác zeleného stromoví; nezapomínejme ani na nápoje všeho druhu, na prodej v městě i na venku: pivo, ležák, víno, muškát, malvaz, hippokras, akvavit; pšeničný chléb, zázvorový chléb, hovězí, skopové, jehněčí, telecí, zvěřina, husy, selátka, kapouni, králíci, jeřábi, labutě, koroptve, kulici, kachny, kačeři, kohouti, pávi, tetřívci, slípky bahenní a tetřeví“; k tomu ještě „skvostné ložní prádlo, nádobí i prostírání“, a hlavně „znamenití stolníci, šikovní pekaři, vynikající kuchaři, apatykáři a cukroví a kořalky jako dezert“. Krom těchto podrobností zde posbíraných o horalské hostině (jejíž nádhera pohnula papežského legáta k tomu, že upustil od svého dosavadního názoru, že totiž Skotsko je až – až někde na samém konci světa), tedy krom těchto podrobností což abych své stránky vyzdobil verši „vodního básníka“ Taylora o lovu na marských stránách:

„Přes pole, luka, slatinu i les,
přes potok, rokli, přes pichlavý keř
o závod ženou se tu pán i pes
ulovit vkrátku hojnou lesní zvěř.

Jak nízce bavíte se v Nížinách!
Horal, ten bývá vznešený i v hrách.“

Ale už přestanu tyranizovat své čtenáře a chlubit se, co všechno jsem četl; spokojím se tím, že si vypůjčím jen jednu příhodu z památ-ného lovu v Lude, zaznamenanou ve skvělé úvaze pana Gunna o Harfě kaledonské, a pak budu pokračovat ve svém příběhu tak stručně, jak mi to jen dovolí můj vrozený styl, jak se vědecky říká, plný opisů, a lidově, plný okolků.

Slavnostní hon se z různých důvodů stále odkládal skoro tři týdny. Celou tu dobu strávil Waverley na Glennaquoichu nadmíru spokojen; dojem, který na něho udělala Flóra hned při prvním setkání, den ze dne mohutněl. Měla zrovna onen půvab, jaký okouzluje mladého romantic-kého snílka. Její osobní kouzlo ještě zvyšovaly její způsoby, její řeč a její nadání pro poezii a hudbu. I když se rozdováděla, v jeho představách byla povznesena nad obyčejné dcery Eviny a připadalo mu, že se jen na chvíli snižuje k škádlení a koketování, pro které jiné žijí. Ranní hodiny zabírala Waverleymu honitba, večerní zase hudba a tanec, a tak v blízkosti této čarodějky byl den ze dne nadšenější svým laskavým hostitelem a den ze dne zamilovanější do jeho okouzlující sestry.

Konečně nadešla chvíle určená pro velkolepý hon, a Waverley se s náčelníkem odebral na místo schůzky, vzdálené den cesty na sever od Glennaquoichu. Fergus tentokrát provázelo na tři sta členů jeho klanu, dobře vyzbrojených a svátečně nastrojených. Waverley se přizpůsobil jejich kroji aspoň tím, že si oblekl skotské kalhoty (se suknicí se nemohl smířit), hrubé střevíce a čapku, neboť v tom oblečení se mu bude nejlépe štvát a také ho nebudou tolik okukovat jako cizince, až dorazí na místo schůzky. Na určeném místě zastihli několik mocných náčelníků; Fergus všem Waverleyho obřadně představil a oni ho srdečně uvítali. Jejich vazalové a členové klanu, jejichž lenní povinností bylo účastnit se takových honů, dostavili se v takovém počtu, že z nich byla menší armáda. Tito čilí pomocníci se roztáhli široko daleko po kraji do kruhu, odborně zvaného *tinchel*, který pomalu stahovali, a tak hnali celá stáda

zvěře do údolí, kde na ni čekali náčelníci a význační lovci. Zatím se tyto významné osobnosti utábořily v kvetoucím vřesu, zabaleny do plédů; Waverleymu nebylo takové letní nocování nijak proti mysli.

Ještě dlouho po východu slunce zůstaly horské hřebeny a průsmyky napohled tiché a pusté a náčelníci se svými průvodci se bavili různými hrami a nezapomínali ani na „lasturu⁹⁷“, jak říká Ossian. „Jiní seděli opodál na kopci“, snad byli zabráni do hovoru o politice a o posledních novinkách, jako Miltonovi duchové do metafysických úvah. Konečně postřehli a zaslechli znamení, že se blíží zvěř. Z údolí do údolí se rozléhalo vzdálené volání, jak se různé skupiny horalů, šplhajících po skalách, prodírajících se podrostem, brodících se potoky a překračujících houštiny, víc a víc k sobě přibližovaly a naháněly překvapené srnce i ostatní divokou zvěř, která před nimi prchala, do užšího a užšího kruhu. Tu a tam se ozvala rána z pušky, ozvěnou tisíckrát opakovaná. K chóru, který zněl čím dál mohutněji, se přidal štěkot psů. Konečně se začaly objevovat první skupinky srnců; a jak se tak trousili po dvou po třech průsekem, náčelníci si z nich zkušeně vybírali ty nejužitečnější a obratnější je ranou z pušky odstřelovali. Fergus při tom projevil pozoruhodnou zručnost a Edward měl také štěstí, že vzbudil pozornost a pochvalu lovců.

Tu se už objevilo hlavní stádo srnců na pokraji údolí, zahnané na uzounký prostor, a byl jich tak obrovský šik, že za hřebenem strmého průsmyku jejich parohy z dálky vypadaly jako háj s holými stromy. Bylo jich velká spousta a z toho, jak se zarytě nehýbali z místa i největší jeleni vpředu, seřazení jako před bitvou a zahledění na houf lidí, kteří jim zatarasili cestu, vytušili zkušené lovci nebezpečí. Ale dílo zkázy už započalo na všech stranách. Psi i lovci se činili a ze všech stran se ozývaly výstřely z mušket a pušek. Jeleni, zahnáni do úzkých, vyrazili hrozně přímo tam, kde stáli významnější lovci. Zazněl gaelský povel, aby všichni zalehli tváří k zemi; ale Waverleyho anglickým uším ten povel nic neříkal, a tak by se byl stal málem obětí své neznalosti toho staro-

⁹⁷ Předmět místo číše, dříve se používala k pití. Pozn. překl.

bylého jazyka. Fergus postřehl, v jakém je nebezpečí, vyskočil a strhl ho prudce k zemi právě ve chvíli, kdy se k nim celé stádo přihnalo. Ten příboj byl naprosto nezadržitelný, a protože zranění parohem se pokládalo za velmi nebezpečné⁹⁸, možno říci, že tím činem zachránil tentokrát náčelník svému hostu život. Tiskl ho pevně, až se přes ně skorem celé stádo přehnalo. Waverley se pak pokoušel vstát, ale shledal, že utřžil pár těžkých pohmožděnin, a při bližším ohledání přišel na to, že má škaredě vymknutý kotník.

Bylo po dobré náladě, ač horalům, kteří byli na takové nehody zvyklí a připravení, se nic nestalo. V mžiku postavili stan a tam uložili Edwarda na lůžko z vřesu. Ranhojič, nebo aspoň ten, kdo ranhojiče dělal, byl lékař i zaříkávač v jedné osobě. Byl to starý vysušený horal s úctyhodnou šedivou bradkou; měl na sobě jen sukni z tartanu, dlouhou a vpředu nerozstřiženou, takže sloužila za kazajku i nohavice.⁹⁹ Blížil se k Edwardovi velmi obřadně, a ač se náš hrdina svíjel bolestí, nikterak mu ji nezmírnil, dokud neobešel třikrát kolem lůžka, od východu k západu ve směru sluneční dráhy. Tomu se říkalo *deasil*¹⁰⁰ a v očích lékaře i jeho pomocníka to bylo pro zdárnou léčbu rozhodující; Waverley samou bolestí si ani nemohl požalovat, a stejně by jeho žalob nikdo nedbal, a tak se mlčky podrobil.

Když řádně vykonal tento obřad, pustil starý Aeskulap pacientovi velmi obratně žilou a potom vařil na ohni nějaké bylinky a stále si něco mumlal gaelsky, až z nich připravil jakési mazání. Tím potřel pohmož-

⁹⁸ Bodnutí hrotem nebo pazouchem jeleních parohů se pokládalo za mnohem nebezpečnější než bodnutí kančím klem:

Když parohem tě jelen bod, hned budeš na márách,
však ránu kančích klů ti zhojí bradýř, neměj strach.

⁹⁹ Tento oděv, jemuž se podobá dnešní oblečení dětí ve Skotsku, zvané *polonie* (tj. *polonaise*), je starodávná obměna horalského šatu. Je to vlastně okružít či drátěná košile, jenomže z látky místo z drátěného pletiva.

¹⁰⁰ Staří horalé doposud dělají *deasil* kolem člověka, kterého chtějí chránit. Jít kolem někoho protivným směrem, *wither-shins* (něm. *wider-shins*), je neblahé, je to jakési prokletí.

děná místa a bez ustání šeptal modlitby nebo zaříkání; co to je, to Waverley nerozeznal, zaslechl jen slova *Kašpar, Melichar, Baltazar, max, prax, fax* a podobné breptání. Mazání valem zmírnilo bolest i otoky, náš hrdina to přičítal blahodárnému působení bylinek nebo tření; ale všichni přítomní byli zajedno, že to je účinek zaříkání, které tu léčbu provázelo. Edward se dověděl, že všechny bylinky bez rozdílu nasbíral kořenář při úplňku a prozpěvoval při tom zaříkání, které zní asi takto:

Ke mně, bylinko, ke mně,
vzešla jsi ze svaté země,
kdo se tebe napije,
ten do rána zdravý je.
Ve jménu Panny Marie,
ke mně, bylinko, ke mně.¹⁰¹

Edward si s úžasem všiml, že Fergus přes své vědění a vzdělání se řídí pověrami svých krajanů. Snad pokládal za politickou chybu projevit pochybnosti o tom, čemu všichni věří; ale spíš proto, že jako mnozí, kdo neuvažují o těchto věcech důkladně a přesně, ponechával si někde v hloubi duše nějakou tu pověru v zásobě, aby jí zase jindy vyvážil své svobodomyslné řeči i skutky. O tom, jak byl ošetřen, se tedy Waverley nešířil, zato odměnil mistra lékařského umění tak štědře, jak se mu ani v nejbujnější naději o tom nesnilo. Gaelsky i anglicky chrлил ze sebe tolik nesouvislých žehnání, že ty přepjaté díky až pohoršily Mac-Ivora; přetrhl mu to a křikl: „*Ceud mile mhalloich ort!*“ To jest „Tisíc hromů do tebe!“ a vystrčil toho dobrodince lidí ze stanu.

Když Waverley osaměl, vyčerpán bolestí a únavou – však to byl krušný den –, upadl do hlubokého, ale stále ještě horečnatého spánku; přivodil mu jej uspávací nápoj, který mu uvařil starý horal z nějakých bylinek podle svých lékárnických receptů.

¹⁰¹ Toto veršované zaříkadlo, nebo podobné, zaznamenal Reginald Scott ve svém díle o čarodějnictví.

Nazítří časně zrána, když už schůzka splnila svůj účel a zájem o hon ochladl nenadálou nehodou, s níž Fergus a všichni jeho přátelé projeví tak vřelou účast, šlo teď jen o to, co se zraněným lovcem. Rozřešil to Mac-Ivor tím, že dal z „břízy a lískoví“¹⁰² připravit nosítka; ta pak nesli jeho lidé tak opatrně a obratně, že se nám nezdá vyloučeno, že to byli předkové těch statných Gaelů, kteří dnes mají to štěstí, že nosí edinburghské krasotinky v nosítkách třeba na deset bálů za jediný večer. Když vyzdvihli Edwarda na ramena, se zalíbením pozoroval, jak romanticky vypadá celý ten rozchod lesního tábora.¹⁰³

Jednotlivé kmeny se shromáždily, každý za zvuků vojenské písně svého klanu a pod vedením svého patriarchálního vládce. Někteří už se dali na zpáteční cestu a bylo vidět, jak klikatě stoupají do hor, jiní zas sestupují průsmyky k místu honu, a vřesk jejich dud doléhal k sluchu stále slaběji. Jiní dosud tvořili pohyblivý obraz na úzké pláni v proměnlivých skupinách, péra a plédy jim povívaly v ranním vánku a zbraně se jim třpytily ve vycházejícím slunci. Většina náčelníků se přišla s Waverleym rozloučit a projevit mu upřímnou naději, že se zas brzy shledají; ale starostlivý Fergus zkrátil toto obřadné loučení. Konečně i jeho mužstvo se úplně shromáždilo a seřadilo a Mac-Ivor se dal na pochod, ale ne do toho ležení, odkud přišli. Oznámil Edwardovi, že valná část jeho stoupenců, kteří jsou teď ve zbrani, odchází na dalekou výpravu a sám musí jít velký kus cesty s nimi, jakmile ho doveze do domu jednoho pána, který mu jistě věnuje nejlepší péči, ale že se zas co nejdříve k svému příteli vrátí.

Waverleymu bylo divné, že se mu Fergus slovem nezmnínil o tomto dalším cíli, když se vydali na hon; ale ve svém postavení si netroufal dál

¹⁰² „Na druhý den si зробили мэры з брізы а ліскові.“ – *Chevy Chase*

¹⁰³ Autorovi se někdy vytýká, že zaměňuje skutečnost fikcí. Upozorňuje proto, že celé líčení honu, který byl jakousi přípravou k povstání r. 1745, je, pokud ví, naprosto vymyšlené. Ale jak je známo, takový velký hon byl pořádán pod záštitou hraběte z Maru v braemarském hvozdu jako příprava na povstání r. 1715; byli na něm skoro všichni horalští náčelníci, kteří se pak zúčastnili občanské vzpoury.

se vyptávat. Větší část příslušníků klanu vyrazila vpřed pod vedením starého Ballenkeirocha a EvanaDhua Maccombiche a bylo na nich vidět, jak jsou rozjařeni. Jen několik jich tam zůstalo jako náčelníkova družina; Mac-Ivor šel vedle Edwardových nosítek a láskyplně o něho pečoval. Kolem poledne, po trmácení vzhledem k té nepohodlné dopravě, k bolestným pohmožděninám i k neschůdným cestám náramně strastiplným, přijal Waverleyho pohostinně Fergusův příbuzný; ten mu připravil všechno pohodlí, pokud to jen bylo v jeho silách, neboť tehdy se na horách žilo velmi prostě. Edward hleděl s obdivem na tohoto starce, asi sedmdesátiletého, jako na pozůstatek starodávné sprostnosti. Měl na sobě jen to, co mu poskytl jeho statek; šaty měl z rouna vlastních ovcí, které mu čeled' sama upředla a obarvila na tartan odvarem z bylinek a lišejníků posbíraných na okolních kopcích. Plátno mu tkaly dcery a služky z vlastního lnu a jeho stůl oplýval sice rozmanitou zvěřinou a rybami, ale vše jen z domácího chovu.

Nestál o právní výhody klanové nebo lenní, ale naštěstí měl spojence a ochránce ve Vich Ian Vohrovi a jiných srdnatých a troufalých náčelnících a ti mu byli záštitou klidného, nenáročného života, jaký si oblíbil. Pravda, výrostky, kteří se narodili na jeho pozemcích, zlákala často služba u jeho čipernějších přátel; ale těch pár starých služebníků a pachtýřů, které měl, potřásalo šedinami, když před nimi někdo pána káral pro nepodnikavost, a říkali: „Když nefouká vítr, déšť padá tiše.“ Tento hodný stařec, nesmírně dobrotivý a pohostinný, byl by přijal Waverleyho vlídně, i kdyby byl nejchudší anglický sedláček; vždyť potřeboval pomoc. Ale byl to přítel a host Vich Ian Vohra, a proto mu věnoval horlivou, neumdlévající péči. Na poraněnou nohu dostal Waverley nové obklady s novým zaříkáním. Fergus zahrnul znovu Edwarda tolikerou péčí, že mu to až nebylo zdrávo, a nakonec se s ním rozloučil a slíbil mu, že se za několik dní vrátí do Tomanraitu; pak už snad, jak doufal, bude Waverley moci vsednout na některého hostitelova horského poníka a vrátit se tak do Glennaquoichu.

Nazítří, když za Edwardem přišel hodný hostitel, dověděl se Edward od něho, že jeho přítel za svítání odjel a z celé družiny tam nechal je-

nom Calluma Bega, jakéhosi svého osobního panoše, kterému uložil, aby Waverleyho obsluhoval. Když se zeptal hostitele, zda neví, kam jel náčelník, pohlédl na něho stařec upřeně s jakýmsi tajemným a smutným úsměvem a víc neodpověděl. Waverley opakoval otázku a jeho hostitel mu odpověděl průpovídkou:

„Proč přišel posel do horoucích pekel?

Že ptal se na to, co už dobře věděl.“¹⁰⁴

Chtěl ještě něco říci, ale Callum Beg prohodil, jak se Edwardovi zdálo, trochu všetečně, že „Ta Tighlarnach“ (tj. náčelník) „nechce, aby se anglický Duinhéwassel moc namáhal mluvením, protože mu není dobře“. Z toho Waverley usoudil, že se svému příteli nijak nezavděčí dotazováním cizího člověka, kam to vlastně odjel, když mu to sám nesvěřil.

Je zbytečné sledovat dál, jak se náš hrdina zvolna uzdravoval. Šestého dne, když už mohl přecházet o holi, vrátil se Fergus asi s dvaceti muži. Byl velmi rozjařený, blahopřál Waverleymu, že se tak zotavil, a když zjistil, že se už udrží na koni, navrhl, aby se hned vrátili na Glennaquoich. Waverley s radostí svolil, neboť postava jeho sličné paní žila v jeho snech po celý čas, co byl upoután na lůžko.

„A teď ho kůň nes přes močál i mech,
přes hory a mnohá údolí“

a Fergus se svými Myrmidony celý čas rázně kráčel po jeho boku, jen občas odbočil a zastřelil srnce nebo tetřeva. Waverleymu se mocně rozbušilo srdce, když docházeli k staré věži Iana nan Chaistel a bylo vidět sličný zjev jeho paní, jak jim jde v ústřety.

Fergus, jako vždycky rozjařený, hned zvolal: „Otevř brány, neporovnatelná princezno, raněnému Mauru Abindaráezovi, kterého odevzdává Rodrigo de Narvez, biřic antiquerský, na tvém hradě, anebo otevř je,

¹⁰⁴ Odpovídá pořekadlu z Nížiny: „Mnozí se ptají na cestu, kterou dobře znají.“

jestli se ti to lépe líbí, proslulému markýzovi z Mantuy, smutnému průvodci zpola ubitého přítele Baldovína z hor. – Ach, pokoj tvé duši, Cervantesi! Kdybych z tebe nemohl citovat, jak bych přizpůsobil svůj jazyk romantickému sluchu?“

Flóra už došla až k němu a vlídně Waverleyho přivítala; politovala ho za jeho nehodu, o níž už věděla dopodrobna všechno, a podivila se, že nebyl bratr opatrnější a neupozornil cizince na nebezpečí lovu, do kterého ho zatáhl. Edward snadno obhájil náčelníka, vždyť mu opravdu zachránil život a sám se tím vydal v nebezpečí.

Po tomto uvítání řekl Fergus své sestře pár slov gaelsky. Hned jí vyhrkly slzy z očí, ale zřejmě to byly slzy oddanosti a radosti, neboť pohlédla k nebi a sepjala ruce jako k modlitbě nebo k díkůvzdání. Chvíli se odmlčela a pak podala Edwardovi dopisy, které mu za nepřítomnosti došly z Tully-Veolanu; zároveň podala nějaké dopisy i bratrovi. Dala mu také několik čísel Kaledonského věstníku, jediných novin, které vycházely na sever od Tweedu.

Oba pánové se uchýlili dovnitř, aby si prohlédli poštu, a Edward naráz shledal, že v dopisech, které obdržel, jsou věci velmi závažné.

Kapitola XXV

Novinky z Anglie

Dopisy, které doposud Waverley dostával od příbuzných z Anglie, nestály v našem vyprávění za zvláštní zmínku. Otec mu psával strojené, nabubřelé dopisy, jaké píše jen člověk tak zavalený veřejnými povinnostmi, že mu na starosti o vlastní rodinu nezbývá času. Občas se mu zmínil o nějaké význačné skotské osobnosti, které by se prý měl trochu věnovat; ale Waverley se zatím dobře bavil na Tully-Veolanu a Glen-naquoichu a nevšímal si těch vlažných dopisů, zvlášť když se tak lehko mohl vymluvit na vzdálenost, krátkou dovolenou a podobně. Ale v poslední době byly refrénem otcovských epištol pana Richarda Waverleyho tajemné narážky, že se mu vbrzku dostane významného a vlivného postavení, které poskytne synovi záruku k závažnému postupu, jestliže bude dál sloužit na vojně. Dopisy pana Everarda zněly docela jinak. Byly stručné; milý baronet nebyl z těch psavců, jimž písmo přetéká z velkého dopisního papíru přes záložky, až nezbude místo ani na pečeť; zato psal vlídně a něžně a jen zřídkakdy se stalo, aby se v závěru nezmínil o hřebčinci, nepřeptal se, kolik mu zbývá v peněženke, a ještě zvlášť se ho nedotázal na všechny ty rekruty, kteří ještě před Edwardem odešli z Waverley-Honour. Teta Rachel ho nabádala, aby byl pamětliv náboženských příkázání, aby pečoval o své zdraví a varoval se skotských mlh, které prý promáčejí Angličana skrz naskrz; aby navečer nevycházel bez pláště; a hlavně aby nosil flanelové prádlo.

Pan Pembroke napsal našemu hrdinovi jen jediné psaní, ale vyrovnilo se asi šesti dopisům dnešní úpadkové doby; na pouhých deseti hustě popsaných foliových stranách obsahovalo výtah z kvartového rukopisného dodatku, kde byla *addenda, delenda et corrigenda*¹⁰⁵ k oněm dvěma traktátům, které Waverleymu dříve věnoval. Podle něho

¹⁰⁵ Co je třeba dodat, vyřadit a opravit. Pozn. překl.

to bylo pouhé sousto na ukojení Edwardovy zvědavosti, dokud se mu nenaskytne příležitost doručit mu celé dílo, pro poštu příliš těžké; zároveň mu prý ještě pošle zajímavé brožurky, nedávno vydané jedním jeho známým v Malé Británii, s kterým udržoval jakousi literární korespondenci; díky té korespondenci se police knihovny na Waverley-Honour prohýbaly pod spoustou braku a každoročně tam byl doručován pořádně zaokrouhlený účet, zřídka méně než třímístný, v němž Jonathan Grubbet, knihkupec a papírník v Malé Británii, dával siru Everardu Waverleymu na Waverley-Honour, baronetu, titul doktora. Dopisy asi takového slohu dostával dosud Edward z Anglie; ale svitek dopisů, který za ním poslali na Glennaquoich, měl jiný, zajímavější ráz. I kdybych ty dopisy citoval v plném znění, nepochopí čtenář, proč byly vlastně napsány, když mu nedám nahlédnout do zákulisí britského kabinetu v té době.

Tehdejší ministři byli rozděleni na dvě strany (což není nic zvláštního); slabší strana si ustavičným pletichařením vynahrazovala nedostatek opravdové váhy a v poslední době získala několik nových horlivců a doufala, že s jejich pomocí vytlačí své soky z přízně panovnickovy a potře je v Dolní sněmovně. Kromě jiných jí šlo o to, využít také Richarda Waverleyho. Tento počestný pán si ve veřejnosti získal jisté jméno i věhlas slavnostně tajemným vystupováním, přihlížením spíše k etiketě než k jádru sněmovního jednání, chrlením dlouhých nudných projevů, plných samozřejmostí a otřelých frází a prošpikovaných parlamentní hantýrkou, takže jalovost jeho řečnění nikdo nepostřehl, a tak dokonce u mnohých platil za politika na slovo vzatého; nebyl sice z těch skvělých řečníků, jejichž vlohy tryskají řečnickými obrazy a srší vtípem, zato měl solidní nadání poslanecké, které dlouho vydrží, jak říkají dámy, když si vybírají hedvábí, a hodí se dobře pro všední, každodenní nošení, protože v něm zřejmě není ani nit sváteční.

Kdekdo byl o tom přesvědčen, a tak zmíněná opoziční strana v kabinetě si vzala pana Richarda Waverleyho na paškál a tolik se jí svým myšlením i schopnostmi zalíbil, že mu pro případ jistého převratu ve vládě nabídla v novém uspořádání okázalé postavení, sice ne nejvyšší,

ale co do příjmů i moci mnohem vyšší, než měl dosud. Tak lákavé nabídce neodolal, přestože onen velikán, pod jehož záštitou nastoupil svůj úřad a při němž dosud věrně stál, měl být hlavním terčem útoku, který připravovali Richardovi noví spojenci. Naneštěstí byl tento krásný ctižádostivý plán zmařen v samém zárodku nějakou nepředložeností. Všem pánům hodnostářům, kteří se zdráhali sami se poděkovat, bylo oznámeno, že král už o jejich služby nestojí; u Richarda Waverleyho, jemuž v očích ministra ještě přitěžoval nevděk, bylo propuštění spojeno s jistou potupou a hanbou. Veřejnost, ba i strana, na jejímž pádu se podílel, pramálo litovala zklamání tohoto sobeckého a vypočítavého politika; uchýlil se tedy na venkov s příjemným vědomím, že ztratil dobré jméno, důvěru a – čeho želel přinejmenším stejnou měrou – příjmy.

Richard Waverley napsal o tom svému synovi dopis, který byl svého druhu mistrovským dílem. Ani sám Aristides by to nebyl podložil pádnějšími argumenty. Nespravedlivý panovník, nevděčná vlast, to byl refrén každého odstavce. Mluvil o dlouholetých službách, neodměněných obětech; a přece mu jeho služby stát přeplácel, a v čem záleží jeho oběti, to nikdo nevěděl, leda snad v tom, že zradil toryovské zásady svého rodu, nikoli z přesvědčení, nýbrž ze zřetelnosti. Nakonec se tím řečením tak rozjitřil, že vyhrožoval jakousi neurčitou a bezmocnou pomstou, a v závěru mu oznámil, že by ho těšilo, kdyby syn dokázal, jak s otcem cítí v jeho ponížení a hned po obdržení dopisu se zřekl důstojnické hodnosti. Strýc si to prý také přeje, sám mu to vbrzku oznámí.

A skutečně, další dopis, který Edward otevřel, byl od sira Everarda. Bratrova potupa zřejmě zahladila v jeho dobrosrdečné hrudi všechny vzpomínky na dřívější neshody, a protože se nemohl nikterak dopátrat toho, že Richard vlastně upadl v nemilost zcela samozřejmě a právem, neboť se mu nepovedly pletichy, hodný, ale lehkověrný baronet v tom hned spatřoval nový nehorázný příklad nespravedlnosti současného režimu. Je pravda, psal, a nesmí to zatajovat ani před Edwardem, že by byl otec neutrpěl takovou pohanu, jaká stihla poprvé člena jeho rodu, kdyby se jí nebyl sám vystavil tím, že přijal za nynějšího režimu vyso-

kou hodnost. Sir Everard nepochybuje o tom, že nyní chápe a na vlastní kůži pociťuje, jak velké chyby se dopustil, a sám sir Everard se teď musí postarat o to, aby to, čeho tolik želí, mu nezpůsobilo i peněžité ztráty. Dosti na tom, že člen rodu Waverleyů utrpěl veřejnou pohanu; tuto křivdu na jejich rodu může lehce odčinit hlava rodiny. Ale oba, pan Richard Waverley i on sám, jsou toho názoru, že Edward, představitel rodu Waverley-Honour, nemá setrvávat v postavení, kde je vydán stejnému jednání, které vtisklo potupný cejch jeho otci. Žádá tedy synovce, aby hleděl co nejvhodněji, ale také co nejrychleji podat ministerstvu války svou rezignaci, a podotkl, že nemusí dělat žádné okolky, když s jeho otcem jich také moc nedělali. Baronovi z Bradwardinu posílá mnoho pozdravů.

Dopis tety Ráchel mluvil ještě srozumitelnější řečí. Pohanu bratra Richarda pokládá za spravedlivou odplatu za to, že porušil věrnost zákonitému, byť vypuzenému vladaři a že složil přísahu cizákovi; takový ústupek její děd sir Nigel Waverley neučinil ani parlamentu kolohlavců, ani Cromwellovi, i když tím vydal všanc život i jmění. Doufá, že její drahý Edward půjde v šlépějích předků a že se co nejrychleji zbaví odznaku své služby vetřeleckému rodu a křivdu, kterou utrpěl jeho otec, bude pokládat za nebeské napomenutí, že každé odchýlení z cesty věrnosti se samo trestá. Dopis končil poručením panu Bradwardinovi a prosbou, aby jí Waverley napsal, zda jeho dcera slečna Rose už může nosit hezké náušnice; ráda jí je pošle na důkaz lásky. Ta dobrá duše se dále vyptávala, zda pan Bradwardine ještě tolik šnupe skotský tabák a tak neúnavně tancuje jako tenkrát před třiceti lety, když byl u nich na Waverley-Honour.

Jak se dalo očekávat, tyto dopisy Waverleyho notně popudily. Nesoustavným studiem nezískal žádné ustálené politické názory, jimiž by čelil rozhořčení nad domnělou křivdou, která se stala otci. O tom, proč vlastně upadl v nemilost, neměl Edward ani potuchy; při svých zálibách nedostal se k tomu, aby zkoumal politiku své doby nebo si všímal pleťtich, na kterých se jeho otec tak účinně podílel. Názory o tehdejších politických stranách, pokud je vůbec pochytil (hlavně zásluhou společ-

nosti, s kterou se stýkal na Waverley-Honour), byly spíše nepříznivé stávající vládě a panující dynastii. Proto se bez váhání vpravil do roztrpčenosti příbuzných, kteří mu plným právem veleli, jak se má zachovat; možná že je poslechl velmi ochotně už proto, že měl v živé paměti, jak se v posádce nudil a jak skromně se vyjímal mezi důstojníky pluku. I kdyby se byl v té věci ještě rozmýšlel, rozhodlo další psaní od jeho velitele; bylo krátké, a proto je tu uvedeno doslovně:

Pane,

překročil jsem už víc, než jsem povinen, onu shovívavost, kterou už z přirozené moudrosti a tím víc z moudrosti křesťanské chovám k prohřeškům vzniklým z mladické nezkušenosti; nebylo to nic platné, a tak, ač nerad, sahám v této těžké době k poslednímu prostředku, který mi zbývá. Rozkazuji vám, abyste se vrátil do – k posádce svého pluku do tří dnů od data tohoto dopisu. Jestli tak neučiníte, musím oznámit na ministerstvo vojenství, že jste se vzdálil bez dovolení, a podniknout kroky, které budou nepříjemné pro vás, pane, jakož i pro

*vašeho uctivého služebníka
podplukovníka J. Gardinera,
velitele -tého dragounského pluku.*

Při četbě tohoto dopisu vzkypěla v Edwardovi krev. Od útlého dětství býval do značné míry pánem svého času a tak si na to zvykl, že mu předpisy vojenské kázně v této věci stejně jako v jiných nebyly nijak po chuti. Vžil se do toho, že po něm ani nebudou chtít, aby ty předpisy přísně dodržoval, a shovívavé jednání podplukovníkovo ho v tom ještě utvrdilo. Pokud mu bylo známo, nic zvláštního se nestalo, aby jeho velitel tak najednou bez jakéhokoli upozornění krom oněch nárážek, kterých jsme si povšimli na konci čtrnácté kapitoly, nasadil tak drsný a podle Edwardova mínění troufalý a pánovitý tón. V souvislosti s dopisy, které právě dostal od své rodiny, neubránil se domněnce, že ho

v nynějším postavení chtějí přitisknout stejnou mocí, jaká zasáhla otce, a že je to promyšlený záměr, jak srazit a ponížit všechny členy rodu Waverleyů.

Edward tedy bez meškání napsal podplukovníkovi pár chladných rádek, v nichž mu poděkoval za dřívější laskavost a vyslovil lítost nad tím, že se rozhodl zahladit veškerou vzpomínku na ni tím, že s ním mluví docela jiným tónem. Ráz podplukovníkova dopisu i vlastní povinnosti v této těžké době Edwardovi velí, aby složil vojenskou hodnost; přikládá tedy formální rezignaci na místo, které ho zaplétá do takové nepříjemné korespondence, a žádá podplukovníka Gardinera, aby byl tak laskav a postoupil ji příslušným úřadům.

Když dokončil tento velkomyslný dopis, trochu se zarazil, jak má svou rezignaci formulovat, a rozhodl se, že se o tom poradí s Fergusem Mac-Ivorem. Mimochodem řečeno smělost a pohotovost, s níž náčelník myslil, jednal i mluvil, mu propůjčovala značnou převahu nad Waverleyem. Edward byl nadán přinejmenším stejnými rozumovými schopnostmi a duchem mnohem bystřejším, ale přece jen se podroboval smělým a rázným projevům myslí zbystřené promyšleným a soustavným počínáním i rozsáhlou znalostí světa.

Edward zastal svého přítele stále ještě s novinami v ruce, které předtím zběžně prohlédl; šel mu vstříc jaksi rozpačitě, jako by mu měl oznámit něco nepříjemného. „Kapitáne Waverley, potvrzují vaše dopisy nepříjemnou zprávu, kterou tady čtu v novinách?“

Podal mu noviny; otcova potupa v nich byla zaznamenána nejvýš štiplavými výrazy, převzatými nejspíš z nějakého londýnského deníku. Na konci odstavce byla tato pozoruhodná narážka:

„Domníváme se, že tento Richard, který tohle spáchal, není jediným příkladem *rozviklané cti* (*wavering honour*) na W-v-r-ley H-n-r. Viz dnešní Úřední list.“

Chvatně, s horečnou předtuchou vyhledal náš hrdina zmíněné místo a našel toto oznámení: „Edward Waverley, kapitán -tého dragounského pluku, degradován pro nepřítomnost bez dovolení,“ a v seznamu vojen-

ských povýšení našel tuto další zprávu o svém pluku: „Poručík Julius Butler jmenován kapitánem místo degradovaného Edwarda Waverleyho.“

V našem hrdinovi vzplanul hněv, jaký ta nezasloužená a zřejmě předem vypočtená urážka nutně vyvolala v člověku toužícím po cti a místo toho svévolně vydaným veřejnému opovržení a potupě. Když porovnal datum plukovníkova dopisu s datem článku v Úředním listě, viděl, že plukovník splnil doslova svou hrozbu, že ohlásí Edwardovu nepřítomnost, a zřejmě ani nepátral po tom, zda dostal jeho výzvu a zda jí chce uposlechnout. Vypadalo to všechno jako promyšlený plán, jak ho před veřejností potupit; že se to podařilo, naplnilo Edwarda takovým roztrpčením, že po marných pokusech, aby je potlačil, nakonec se vrhl Mac-Ivorovi do náruče a dal průchod slzám hanby a hněvu.

Nepatřilo k náčelníkovým chybám, aby zůstal netečný, když ubližovali jeho přátelům; a k Edwardovi cítil hluboký a upřímný vztah, nehledě k plánům, které s ním měl. Celé to jednání mu připadalo stejně prapodivné jako Edwardovi. Znal arci lépe, než si toho byl Edward vědom, pohnutky oné ostré výzvy, aby se Waverley vrátil k pluku. Ale že velitel dál nepátral po tom, jak došlo k tomu nevyhnutelnému zdržení, a v rozporu se svým obvyklým a známým chováním postupoval s tak neočekávanou drsností, to byla záhada, kterou nemohl proniknout. Přesto však konejšil všemožně našeho hrdinu a snažil se odvést jeho myšlenky k pomstě za uraženou čest.

Edward se toho horlivě chopil. „Zajel byste s mým vyzváním k plukovníkovi Gardinerovi? Byl bych vám do smrti vděčen, drahý Fergusi.“

Fergus hned neodpověděl. „Tuto přátelskou službu bych vám neodepřel, kdyby vám byla na prospěch nebo kdyby mohla učinit zadost vaší cti; ale v tomto případě pochybuji, že se s vámi velitel bude chtít utkat proto, že učinil opatření sice hrubé a drásavé, ale přece jen nevybočující z mezí pravomoci. Krom toho je Gardiner zarytý hugenot a má utkvělou představu o tom, jak je takový souboj hříšný, a těžko bychom dokázali, aby se jí vzdal, zvláště když se o jeho statečnosti nedá pochybovat. A ostatně – abych pravdu řekl – netroufám si právě nyní z velmi

vážných příčin chodit blízko ke kasárnám nebo posádkám, které patří této vládě.“

„A já si mám dát klidně líbit takovouhle urážku?“ zvolal Waverley.

„To bych vám, příteli, nikdy neradil,“ odpověděl Mac-Ivor. „Ale pomysli bych se hlavě, a ne ruce; tyranské, utlačovatelské vládě, která si usmyslila a nařídila tyto promyšlené a opětovné urážky, a ne těm úředním nástrojům, skrze něž vás těmi urážkami zahrnula.“

„Vládě!“ zvolal Waverley.

„Ano,“ odpověděl divoký horal, „hannoverským vetřelcům, kterým by váš děd nebyl za nic sloužil, zrovna jako by si nebyl dal platit rozžhaveným zlatem od samého d'ábla z pekla!“

„Ale od dob mého děda už sedí na trůně dvě generace této dynastie,“ řekl Edward chladně.

„To je pravda,“ odpověděl náčelník; „a jen proto, že jsme jim tak dlouho dopřávali, aby ukázali svou pravou povahu – protože jsme se oba, vy i já, klidně podrobovali a krčili, že jsme od nich dokonce přijali vojenskou hodnost a tak jim poskytli možnost, aby nás veřejně potupili tím, že nám ji zas odňali – což to nestačí, aby nás pojal hněv nad krivdami, kterých se naši předkové jen obávali, ale které jsme my skutečně zakusili? Čí je snad věc nešťastného stuartovského rodu méně spravedlivá, že jeho nástupnictví přešlo na dědice, který se neprovinil zneužitím moci, z něhož obviňují jeho otce? – Vzpomínáte si na verše svého oblíbeného básníka? –

Připusťme, že tak učinil
bez donucení, myslíte, že tím
zadáno právo k jeho koruně?
Ne; neb se nemoh jinak trůnu vzdát,
než by vlád po něm dědic nejbližší.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Úryvek z Shakespearova „Jindřicha VI.“. Pozn. překl.

Tak vidíte, milý Waverley, dovedu citovat básně zrovna jako Flóra a vy. Ale vyjasněte zamračené čelo a důvěřujte mi, že vám ukážu poctivou cestu k brzké a slavné pomstě. Pojd'me za Flórou, snad má pro nás ještě nějaké novinky o tom, co se stalo za naší nepřítomnosti. Bude ráda, až uslyší, že jste zbaven své služebnosti. Ale napřed připište k svému dopisu doušku a udejte datum, kdy jste dostal výzvu toho kalvínského plukovníka, a vyslovte politování nad tím, že si tak pospíšil, takže jste ho nemohl předejít se svou rezignací. Ať se rdí za svou nespravedlnost.“

A tak Waverley zapečetil dopis, v kterém se náležitě poděkoval z důstojnické hodnosti, a Mac-Ivor jej poslal spolu s několika vlastními dopisy po zvláštním poslu s rozkazem, aby je odevzdal na nejbližším poštovním úřadě v Nížině.

Kapitola XXVI

Vysvětlení

Náčelník se zmínil o Flóře schválně. S povděkem sledoval, jak Waverley k jeho sestře stále víc lne, a zdálo se mu, že jejich sňatku nebrání nic, leda to, že Waverleyho otec zaujímá takové postavení v kabinetě a Edward sám že je důstojníkem v armádě Jiřího II. Tyto překážky však nyní padají, a to takovým způsobem, že se Edwardovi otvírá cesta ke vstupu do jiných služeb. V každém jiném ohledu bude ten sňatek na nejvyšší žádoucí. Od těch námluv si pro milovanou sestru sliboval klid, štěstí a hmotné zajištění; srdce mu poskočilo při pomýšlení, jak mu prospěje v očích bývalého panovníka, do jehož služeb se duší tělem dal, spříznění s jednou z těch starých, mocných, zámožných anglických rodin s neochvějně kavalírskou vírou; probudit jejich ochablou loajalitu stuartovskému rodu je pro věc Stuartovců nadmíru důležité. A Fergusovi se zdálo, že jeho záměru nestojí nic v cestě. Waverleyho náklonnost je zjevná a u Flóry se také nenadál odporu, vždyť Edward je hezký člověk a má stejné záliby jako ona. Ostatně měl takové patriarchální představy o vlastní moci a k tomu ještě představu získanou ve Francii o provdávání žen, že při tom, jak měl sestru rád, její odpor by se nejevil jako vážná překážka, i kdyby šlo o sňatek mnohem méně žádoucí.

Pod dojmem těchto myšlenek šel náčelník s Waverleym hledat slečnu Mac-Ivorovou; doufal přitom, že v tom pobouření dodá si host odvahy a vezme zkrátka ono romantické dvoření, jak tomu Fergus říkal. Zastihli Flóru, jak s věrnými družkami Unou a Cathleen chystají bílé svatební stužky, tak to aspoň připadalo Waverleymu. Snažil se potlačit vzrušení a zeptal se, pro jakou radostnou chvíli toho slečna Mac-Ivorová tolik chystá.

„Na Fergusovu svatbu,“ řekla s úsměvem.

„Opravdu!“ zvolal Edward. „Neprozdíral to tajemství. Doufám, že mě pozve za družbu.“

„Je to práce pro muže, ale ne pro vás, jak praví Blažena,“ odpovídala Flóra.

„A kdo je ta luzná děvka, smím-li se ptát, slečno Mac-Ivorová?“

„Neřekla jsem vám už dávno, že se Fergus dvoří jen cti?“ odpověděla Flóra.

„A já nejsem hoden, abych mu pomáhal a radil při dobývání cti?“ řekl náš hrdina a do temna se zarděl. „To stojím tak nízko ve vašich očích?“

„Vůbec ne, kapitáne Waverley. Dej Bůh, abyste byl našeho smýšlení! Užila jsem toho výrazu, který vás rozmrzel, jen proto,

že nejste z našich, ale proti nám
že stavíte se jako nepřítel.“

„Ten čas už minul, sestro,“ vpadl Fergus; „můžeš Edwardovi Waverleymu (už ne kapitánu) blahopřát, že se zbavil rabství u vetřelce, jak je znázorňuje ten chmurný, zlověstný znak.“

„Ano,“ přisvědčil Waverley a strhl si z čepice kokardu; „králi, který mi tento odznak propůjčil, se zlíbilo zase mi jej odejmout, a to takovým způsobem, že nemám proč té služby litovat.“

„Díky Bohu za to!“ zvolala ta horlительka zaníceně; „kéž by byli tak zaslepení a jednali s každým čestným mužem, který jim slouží, stejně potupně, pak bych nemusila tolik vzdychat, až nadejde boj.“

„A teď mu dej, sestro, místo té kokardy něco pestřejšího. Bylo přec kdysi dávno zvykem, že dámy své rytíře vyzbrojovaly a posílal za hrdinskými činy.“

„Ne dřív,“ odpověděla dívka, „dokud si dobrodružný rytíř dobře nerozváží spravedlivost a nebezpečí naší věci, Fergusi. Pan Waverley se ještě neuklidnil z nedávného rozčilení, nemohu ho teď nutit k tak vážnému rozhodnutí.“

Waverleyho trochu polekalo pomyšlení, že by měl přijmout odznak toho, co se skoro v celém království pokládá za vzpouru, ale nepotlačil také rozmrzelost nad tím, jak chladně Flóra odbyla bratrův pokyn. „Vi-

dím, že slečně Mac-Ivorové se rytíř nezdá hoden potěchy a přízně," řekl Edward jaksi trpce.

„Tak to není, pane Waverley," odpověděla přelíbězně. „Proč bych odpírala váženému příteli svého bratra dar, který rozdávám celému jeho klanu? Mileráda bych kdejakého čestného muže naverbovala pro věc, které se zasvětil můj bratr. Ale Fergus učinil ten krok s očima otevřenýma. Jeho život byl této věci zasvěcen už od kolébky; pro něho je to posvátné poslání, i kdyby ho přivedlo do hrobu. Ale jak bych mohla chtít, abyste vy, pane Waverley, tak neznalý světa, vzdálený všech, kdo by vám mohli poradit a působit na vás – ještě k tomu ve chvíli náhlého hněvu a rozhořčení –, jak bych mohla chtít, abyste se střemhlav vrhl do tak zoufalého podniku?"

Fergus nechápal takové jemnůstky, přecházel po pokoji a kousal se do rtů; s nenuceným úsměvem pak řekl: „Tak, sestřičko, já odcházím, a ty hrej dál tu novou úlohu prostřednice mezi kurfiřtem hannoverským a poddanými svého zákonného panovníka a dobrodince," a odešel z pokoje.

Nastala trapná pomlka, kterou nakonec přerušila slečna Mac-Ivorová. „Bratr je nespravedlivý," řekla, „protože nesnese žádnou překážku, která maří jeho horlivou oddanost."

„A vy nesdílíte jeho zápal?" zeptal se Waverley.

„Jak by ne?" zvolala Flóra – „Ví Bůh, že pokud je to vůbec možné, ještě ho v tom předčím. Ale na rozdíl od něho nejsem zcela stržena ruchem válečných příprav a tou spoustou drobností nutných k nynějšímu podniku; hledím jenom k vznešeným zásadám spravedlivosti a pravdy, které jsou základem našeho tažení; a ty se dají prosazovat, o tom jsem přesvědčena, jen správnými a spravedlivými prostředky. Působit na vaše city právě teď, milý pane Waverley, a pohnout vás k tomu neodvolatelnému kroku, o jehož spravedlnosti a nebezpečnosti jste zatím neuvažoval, by nebylo ani spravedlivé, ani správné."

„Vám se nikdo nevyrovná, Flóro," zvolal Edward a vzal ji za ruku, „ach, jak potřebuji takového moudrého rádce!"

„Mnohem lepšího,“ řekla Flóra a lehce vyprostila ruku, „najde pan Waverley ve svém nitru, jen když se zaposlouchá do jeho tichounkého hlasu.“

„To nedoufám, slečno Mac-Ivorová; následkem osudné změkčilosti, kterou jsem tisíckrát projevil, stal se ze mne spíše člověk obraznosti než rozumu. Kdybych jen směl doufat – kdybych si mohl myslit, že mě uznáte za hodna, abyste se stala mou laskavou, shovívavou přítelkyní a pomohla mi napravit chyby, pak můj budoucí život –“

„Ticho, milý pane! Ted’ přepínáte radost nad tím, že jste unikl jako-bitskému verbíři, až do bezmezné vděčnosti.“

„Ne, drahá Flóro, už se mnou nežertujte; vždyť není možné, abyste se spletla v těch citech, které jsem vám bezděky prozradil; a když už jsem prolomil tu hradbu mlčení, dovolte, abych těžil ze své odvahy – nebo smím snad s vaším dovolením promluvit s vaším bratrem –“

„Za nic na světě, pane Waverley!“

„Jak tomu mám rozumět!“ pravil Edward. „Je tu nějaká osudná překážka – nějaký starší závazek –“

„Žádný, pane,“ odpověděla Flóra. „Musím si přiznat, že jsem ještě nespatriła člověka, na kterého bych myslela v tom vašem smyslu.“

„Snad se známe příliš krátko – kdybyste mi ráčila dopřát čas, slečno –“

„Ani na to se nemohu vymlouvat. Kapitán Waverley má povahu tak upřímnou – zkrátka takovou, že se nelze klamat ani o její síle, ani o její slabosti.“

„A pro tu slabost mnou pohrdáte?“ zeptal se Edward.

„Odpusťte mi, pane Waverley – ale vzpomeňte si, že ještě před půl hodinou mezi námi byla přehrada pro mne nepřekročitelná, neboť v důstojníkovi sloužícím hannoverskému kurfiřtovi jsem nemohla vidět leč pouhého známého. Dovolte mi tedy, abych si srovnala myšlenky o tak neočekávaném námětu, a já vám za malou hodinku řeknu své rozhodnutí a udám vám důvody, které vás snad aspoň přesvědčí, i když vás nepotěší.“ Po těch slovech se Flóra vzdálila a Waverley dumal nad tím, jak vlastně přijala jeho nabídku.

Než si rozvážil, zda má svou nabídku pokládat za vítanou či ne, vrátil se do komnaty Fergus. „Pročpak jste celý *à la mort*¹⁰⁷, Waverley?“ zvolal. „Pojďte se se mnou podívat na nádvoří, je to podívaná, která stojí za všechny tirády z těch vašich románů. Sto pušek, příteli, a sto mečů, právě přišly od dobrých přátel; a dvě či tři stovky statných chlapíků se div nepoperou o to, kdo je dostane. Ale ukažte se mi pořádně. – Pravý horal by řekl, že vás někdo uřkl. Nebo snad vás tak zdeptalo to pošetilé děvče? – Nic na ni nedbejte, milý Edwarde; i nejmoudřejší ženské jsou hloupé, když jde o skutečný život.“

„Milý příteli,“ odpověděl Waverley, „to jediné, co mohu vaší sestře vytknout, je, že je až příliš moudrá a rozumná.“

„Jestli je to všechno, sázím se o louisdor, že jí ta nálada nepotrvá ani čtyřadvacet hodin. Ještě žádná žena nevydržela zůstat tak dlouho rozumná; zaručím se vám, jestli chcete, že zítra bude Flóra zrovna tak nerozumná jako každá jiná. Musíte se naučit, milý Edwarde, dívat se na ženy *en mousquetaire*¹⁰⁸.“ Potom vzal Waverleyho pod pažď a táhl ho, aby se podíval na jeho válečné přípravy.

¹⁰⁷ Bez sebe. Pozn. překl.

¹⁰⁸ Po mušketýrsku. Pozn. překl.

Kapitola XXVII

O témž předměť

Fergus Mac-Ivor byl tak šetrný a jemnocitný, že se k přerušenému hovoru nevracel. Měl doopravdy, nebo snad jen napohled hlavu plnou pušek, mečů, baretů, polních lahví a tartanových spodků, že se Waverleymu dlouho nedařilo odvést jeho pozornost jinam.

„To vytáhnete tak brzy do pole, Fergusi,“ zeptal se, „že děláte takové válečné přípravy?“

„Až se dohodneme, že půjdete se mnou, všechno se dozvíte; jinak by vám mohlo být na škodu, kdybyste to věděl.“

„Ale, což chcete doopravdy s takovým chabým vojskem povstat proti ustavené vládě? Vždyť je to úplné šílenství.“

„*Laissez faire à Don Antoine*¹⁰⁹ – dám na sebe dobrý pozor. Budeme nejméně tak zdvořilí jako Conan, který dal ránu za každou, kterou utřžil. Jen si nemyslete,“ pokračoval náčelník, „nejsem blázen a vyrazím až ve vhodnou chvíli; nepustím psa z řetízku, dokud se nerozsběhne. Ale opakuji; přidejte se k nám a všechno se dozvíte.“

„Copak je to možné?“ řekl Waverley; „vždyť jsem až dosud zastával hodnost, kterou teprve vracím těm, co mi ji dali. Tím, že jsem tu hodnost přijal, uznal jsem zákonitou vládu a slíbil jí věrnost.“

„Ukvapený slib,“ pravil Fergus, „to není ocelové pouto; lze se ho zhostit, zvláště když k němu byl člověk přiveden šalbou a za odměnu se mu pak dostane jen potupy. Ale jestli se nemůžete odhodlat k slavné pomstě, vraťte se do Anglie, a než překročíte Tweed, uslyšíte noviny, že se rozlehnou po celém světě; a je-li sir Everard opravdu ten statečný starý kavalír, jak ho líčí někteří naši *pocitiví* šlechtici z roku sedmnáct set patnáct, však on vám ještě opatří lepší jízdní četu i spravedlivější věc, než jste ztratil.“

¹⁰⁹ Přenechte to donu Antonínovi. Pozn. překl.

„A co vaše sestra, Fergusi?“

„Klid' se, ty nečistý duchu!“ rozesmál se náčelník; „jak sužuješ tohoto muže! – Jen o slečnách mluv!“

„Ne, vážně, milý příteli,“ řekl Waverley; „cítím, že mé budoucí štěstí záleží na tom, jak mi slečna Mac-Ivorová odpoví na to, co jsem si jí troufl ráno říci.“

„A to myslíte smrtelně vážně?“ řekl Fergus už střízlivěji, „nebo jsme v bájném románovém světě?“

„Myslím to opravdu vážně. Jak vás mohlo napadnout, že o takové věci žertuji?“

„Tak tedy smrtelně vážně,“ odpověděl jeho přítel, „mám z toho radost: a tolik si Flóry vážím, že vám jedinému z celé Anglie projevím takovou důvěru – ale než mi tak vřele stisknete ruku, musíme ještě něco uvážit. Co vaše rodina – smíří se s tím, že si berete sestru urozeného horalského žebráka?“

„Podle toho, jak je na tom strýc, jak smýšlí a jak se shovívavě ke mně chová, soudím právem, že v takovém případě bude hledět jen na původ a osobní vlastnosti. A kde jinde najdu obojí tak znamenitě spojeno jako u vaší sestry?“

„Nikde! – *Cela va sans dire*¹¹⁰,“ odpověděl Fergus s úsměvem. „Ale váš otec jistě podle svého otcovského práva očekává, že se s ním o tom poradíte.“

„Zajisté; ale po jeho nedávné roztržce s vládnoucí mocí nemám nejmenší obavy, že by něco namítal, zvláště když bude strýc, jak jsem přesvědčen, stát pevně při mně.“

„Možná že vám bude vadit náboženství,“ nadhodil Fergus, „ačkoliv my nejsme fanatičtí katolíci.“

„Má babička byla v římské církvi a mé rodině její náboženství nijak nevadilo. – Na mé příbuzné, milý Fergusi, nemyslete; raději mi přispějte svou přímluvou tam, kde bude spíš třeba odstranit překážky – myslím u vaší půvabné sestry.“

¹¹⁰ Bez řeči, samozřejmě. Pozn. překl.

„Má milá sestra,“ opověděl Fergus, „právě jako její milující bratr, má vlastní velmi pevnou vůli a tou se v této věci musíte řídit; ale má přímluva i rada jsou vám k službám. Především vás upozorním na jednu věc: její vůdčí vášní je věrnost; sotva se naučila číst anglicky, zamílovala si památku hrdinného kapitána Wogana, který odepřel sloužit uzurpátorskému Cromwellovi, postavil se pod prapor Karla II., s hrstkou jízdy odtáhl z Londýna k horalům a připojil se k Middletonovi, který tehdy bojoval za krále a nakonec za královu věc slavně zahynul. Ať vám ukáže verše, které napsala o jeho příběhu a osudu; všichni se jim velmi obdivují, opravdu. Další věc – viděl jsem, tuším, Flóru, jak šla před chvílí nahoru k vodopádu – jděte za ní, člověče, běžte za ní! Nedo-
přejte posádce čas, aby posílila svou obranu – *alerte à la muraille!*¹¹¹ Vyhledejte Flóru a co nejdřív zjistěte, jak se rozhodla. Provázej vás Ku-
pido. Já zatím půjdu prohlédnout opasky a nábojnice.“

Waverleymu tlouklo srdce úzkostí, když stoupal úžlabinou. Láska s celou romantickou družinou nadějí, obav a přání se u něho mísila s jinými těžko postižitelnými city. Stále myslel na to, jak toto jitro změnilo jeho osud a do jaké spleti zmatků ho asi uvrhne. Při východu slunce zastával ještě hodnost v čestném vojenském povolání a otec se podle všeho pořád šinul výš a výš v přízni panovníkově; všechno to pominulo jako sen – je potupen, otec v nemilosti, a sám se bezděky stal důvěrníkem, ne-li spoluvíníkem zlověstných, tajných a nebezpečných plánů, které buď povedou k svržení vlády, které on až dosud sloužil, nebo k záhubě všech těch, kdo na nich budou brát podíl. I když Flóra bude příznivě nakloněna sňatku, který jí nabízí, copak k tomu sňatku může šťastně dojít v pohnuté době hrozícího povstání? A může od ní sobecky žádat, aby opustila Ferguse, k němuž tolik lne, a odešla s ním do Anglie a tam zpovzdáli vyhlížela úspěch bratrova podnikání nebo zmar všech jeho nadějí i statků? – Či naopak má se snad sám bez cizí posily, na vlastní pěst zaplést do povážlivě zbrklých kousků náčelníkových – dát se jím smýkat po všech těch krkolomných ztřeštěnostech a takřka pře-

¹¹¹ Vzhůru na hradby. Pozn. překl.

stat v duchu soudit a rozhodovat o tom, zda jedná správně a moudře – to byla nepříjemná čáka, ke které se Waverley ve své hrdosti nemohl snížit. A přec, jaké jiné východisko mu zbývá, ledaže Flóra odmítne jeho nabídku; byl tak rozrušen, že už pomyšlení na to mu působilo pravá duševní muka. Zhloubán do těchto nejistot a nebezpečí, která na něho číhají, došel až k vodopádu, kde podle Fergusovy předpovědi opravdu seděla Flóra.

Byla docela sama, a sotva zpozorovala, jak se blíží, vstala a šla mu v ústrety. Edward se pokoušel o nějakou běžnou poklonu nebo všední rozhovor, ale shledal, že to je nad jeho síly. Flóra byla zpočátku také rozpačitá, ale brzy se vzpamatovala a (což bylo pro Waverleyho námluvy špatné znamení) první se rozhovořila o předmětu jejich poslední rozmluvy. „Je to v každém ohledu věc tak závažná, že vás nemohu nechat v pochybách o svých citech.“

„Nepospíchejte mi je vyjevit,“ řekl Waverley vzrušeně, „ani si je netroufám předvídat, ač z vašeho chování tuším, jaké jsou. Necht’ čas – necht’ mé další chování – necht’ přímluva vašeho bratra –“

„Odpusťte mi, pane Waverley,“ Flóra se trochu začervenala, ale mluvila pevným, klidným hlasem. „Musila bych sama sebe pokárat, kdybych se vám bez váhání k něčemu nepřiznala: jsem pevně přesvědčena, že mi nemůžete nikdy být ničím víc než váženým přítelem. Krutě bych vám ublížila, kdybych před vámi jen na chvíli skrývala své city – vidím, že vás rmoutím, a je mi to líto, ale lépe teď než později. Tisíckrát lépe pro vás, pane Waverley, být rázem zklamán než snášet dlouhá drásavá muka, jaká s sebou nese nerozvážené manželství dvou lidí, kteří se k sobě nehodí!“

„Můj Bože!“ zvolal Waverley, „proč takové konce předvídáte u sňatku, v němž jsou si oba rovni rodem a oba jsou obdařeni statky, v němž, smím-li to říci, oba mají podobné záliby, a jak říkáte, sama nedáváte přednost jinému, a dokonce projevujete dobré mínění o tom, koho odmítáte?“

„Pane Waverley, já o vás mám opravdu dobré mínění,“ odpověděla Flóra; „tak dobré, že ač bych o důvodech svého rozhodnutí radši pomlčela, máte je znát, žádáte-li tento důkaz mé úcty a důvěry k vám.“

Usedla na skalisko a Waverley stanul poblíž ní a dychtivě se dožadoval vysvětlení, které mu nabídla.

„O svých citech si skoro netroufám mluvit,“ pravila, „tak se liší od citů, jaké se obyčejně připisují dívkám mého věku; a netroufám si ani dotknout se toho, jakých citů se dohaduji u vás, abych vás snad neurazila, když bych vás tak ráda ukonejšila. Já od útlého dětství až do dnešního dne mám jediné přání – aby se mí královští dobrodinci vrátili na trůn, který jim právem náleží. Nedovedu vůbec vyjádřit, jak hluboce jsem oddána tomuto jedinému cíli, a přiznám otevřeně, že jsem tím tak všecka zaujata, že nemám ani pomyšlení na to, čemu se říká výhodná partie. Kéž se jen dožiji toho dne, kdy ten rod zas nastoupí na trůn, a pak mi bude jedno, zda žiji v skotské horské chýši, ve francouzském klášteře či v anglickém paláci.“

„Ale v čem se, předrahá Flóro, nesrovnává vaše horování pro vypuzený rod s mým štěstím?“

„Protože u předmětu své náklonnosti hledáte nebo měl byste hledat srdce, jemuž největším potěšením bude množit vaše domácí štěstí a oplácet vaši lásku tak, jak se o tom píše jen v básních. Muži ne tak jemnocitnému a rozdychtěnému by mohla Flóra Mac-Ivorová poskytnout spokojenost, i když ne štěstí; neboť jakmile dá neodvolatelně slovo, nikdy v ničem nezanedbá povinnosti, které přislíbila.“

„Ale proč jen – proč si, slečno Mac-Ivorová, myslíte, že byste byla větším pokladem pro toho, kdo vás nedovede tolik milovat a ctít, než pro mne?“

„Prostě proto, že naše náklonnost by byla zladěna do jedné tóniny a on při své necitlivosti by ode mne nevyžadoval vášeň, jakou nemohu dát. Ale vy, pane Waverley, byste se věčně odvolával na představu rodného štěstí, jakou si jen vaše obraznost dovede vytvořit, a vše, co by nedosahovalo té ideální představy, byste si vykládal jako chlad a lhostejnost, a přitom byste se třeba domníval, že svým západem pro blaho

královské rodiny vás okrádám o lásku, kterou jsem vám povinna oplácet.“

„Jinými slovy, slečno Mac-Ivorová, vy mě tedy nemůžete milovat?“ řekl nápadník sklesle.

„Mohu si vás vážit, pane Waverley, jako každého jiného, s kým jsem se kdy setkala, ba spíše tak, jak jsem si dosud žádného muže nevážila; ale nemohu vás milovat, jak byste zasloužil. Ach, už pro své vlastní dobro neusilujte o tak nejistý pokus! Žena, s kterou se oženíte, by měla utvářet svou lásku i smýšlení podle vás. Její záliby by měly být vašimi zálibami, její přání, její city, její naděje, její obavy by měly splývat s vašimi. Měla by zvyšovat vaše radosti, sdílet vaše starosti a utěšovat váš smutek.“

„Když tak pěkně umíte líčit šťastné manželství, slečno Mac-Ivorová, proč nechcete být sama tou, kterou popisujete?“

„Je to možné, že mě stále nechápete?“ odpověděla Flóra. „Neřekla jsem vám, že každé prudší hnutí mé mysli se nese k události, nad níž nemám žádné moci krom svých vroucích modliteb?“

„A neprospělo by snad věci, které jste tak oddána, kdybyste přijala mou nabídku?“ otázal se Waverley, tak zaujatý pro svůj cíl, že ani neuvažoval nad tím, co říká. „Má rodina je zámožná a vlivná a ve svém smýšlení nakloněná stuartovskému rodu a za příznivých okolností –“

„Za příznivých okolností!“ zvolala Flóra jaksi pohrdavě, „ve svém smýšlení nakloněná! Může vám být tak vlažná loajalita ctí a vašemu zákonitému panovníkovi potěšením? Představte si podle toho, co cítím nyní, jak bych trpěla, kdybych patřila do rodiny, kde se chladně rozbírají práva, která jsou pro mne svatá, a kde jsou ochotni poskytnout jim podporu teprve tehdy, když je zřejmé, že zvítězí i bez ní!“

„Mně vaše pochybnosti křivdí,“ vpadl jí do řeči Waverley. „Jsem odhodlán hájit věc, za kterou se postavím, v každém nebezpečí tak neohroženě jako ten nejodvážnější muž, který pro ni tasí meč.“

„O tom ani za mák nepochybuji,“ odpověděla Flóra. „Ale řiďte se raději zdravým rozumem, a ne náklonností, kterou jste tak ukvapeně pojal nejspíš jen proto, že jste se v odloučeném, romantickém prostředí

setkal s dívkou, která má běžné přednosti. Ať se vaše účast na tomto velkém a nebezpečném dramatu opírá o pevné přesvědčení, a ne o ztřeštěný a snad pomíjivý cit.“

Waverley chtěl odpovědět, ale nedostávalo se mu slov. Každá myšlenka, kterou Flóra projevila, ospravedlňovala sílu jeho náklonnosti; vždyť i ta její věrnost, ač prudká a vášnivá, byla zároveň ušlechtilá a vznešená a zdráhala se sáhnout po něčem, co by nepřímo prospělo věci, které byla tak oddána.

Chvíli sestupovali po pěšině mlčky, až se zas Flóra ujala slova. – „Ještě slovo, pane Waverley, než se s tímto předmětem rozloučíme navždy: a odpusťte mi mou smělost, bude-li to slovo znít trochu jako rada. Můj bratr Fergus touží po tom, abyste se k němu přidal v jeho nynějším tažení. Ale nesvolte k tomu; svým osamoceným úsilím mu nemůžete dopomoci ke zdaru a neodvratně byste s ním sdílel jeho pád, zlíbí-li se Bohu, aby padl. I vaše jméno by tím nenapravitelně utrpělo. Prosím vás snažně, vraťte se do své vlasti; když už jste veřejně zpřetrhal všechny svazky s uzurpátorskou vládou, doufám pevně, že uznáte důvod a najdete i příležitost vydatně sloužit svému nespravedlivě zapuzenému panovníkovi a stanete jako vaši věrní předkové v čele svých domorodých stoupenců a přívrženců jako vážený představitel rodu Waverleyů.“

„A kdybych měl to štěstí a takto se vyznamenal, mohl bych doufat –“

„Promiňte, že vás přerušuji,“ řekla Flóra. „Jen přítomnost je naše a mohu vám upřímně vyznat jen nynější svoje city; jak se snad změní sběhem událostí nad očekávání příznivých, to by byly marné dohady: jedno však je jisté, pane Waverley, že krom svého bratra nebudu se za ničí čest a blaho tak vroucně modlit jako za vaše.“

Těmi slovy se s ním rozloučila, neboť došli právě k místu, kde se dvě cesty rozcházely. Waverley došel na zámek zmítán protichůdnými vášněmi. Vyhnul se setkání s Fergusem mezi čtyřma očima; netroufal si čelit jeho škádlení ani bránit se jeho nabídkám. Divoké veselí při hostině – Mac-Ivor měl totiž pro svůj klan stůl vždy prostřený – mu přišlo vhod, že nemohl na nic myslet. Když bylo po hostině, uvažoval o tom,

jak se setká se slečnou Mac-Ivorovou po tom bolestném a jímavém ranním vysvětlení. Ale Flóra se neukázala. Fergusovi se zablýsklo v očích, když mu Cathleen vyřizovala, že její velitelka hodlá zůstat večer ve svém pokoji, a šel ji sám vyhledat; jeho protesty však byly zřejmě marné, protože se vrátil všecek rudý a neskrýval svou rozmrzelost. Večer pak uplynul, aniž se Fergus či Waverley zmínil o předmětu, který cele zaměstnával myšlenky druhého a možná že obou.

Když se Edward uchýlil do svého pokoje, snažil se shrnout všechny události toho dne. Nebylo pochyby, že Flóra prozatím setrvá na svém odmítnutí. Může však doufat v konečný zdar, jestliže mu okolnosti dovolí, aby se o ni znovu ucházel? Přežije Flóřina vášnivá věrnost, která v této vzrušené chvíli nedopřeje místo žádnému něžnějšímu citu, přežije vítězství nebo zmar nynějších politických machinací s celou svou strhující silou? A dopadne-li to tak, může doufat, že se její náklonnost, k níž se přiznala, změnila ve vřelý vztah? Namáhal se, aby si vyvolal v paměti každé její slovo s příslušnými pohledy i gesty, kterými svou řeč zdůrazňovala, a nakonec si musil přiznat, že stále nemá žádnou jistotu. Bylo už hezky pozdě, když spánek přinesl úlevu jeho rozbouřené mysli po dni tak bolestném a pohnutém, jaký dosud neprožil.

Kapitola XXVIII

Dopis z Tully-Veolanu

Ráno, když jeho kormutlivé přemýšlení ustoupilo na chvíli spánku, zalehla mu do snů hudba, ale nebyl to hlas Selmin. Zdálo se mu, že se octl zpátky v Tully-Veolanu a že slyší Davieho Gellatleyho, jak zpívá matutinium; ty první zvuky ho budívaly ze spánku, dokud byl hostem barona z Bradwardinu. Zvuky, které mu vnukly tento přelud, zaznívaly dál, ba ještě sílily, až se Edward opravdu probudil. Ale šálení se ani tím nezažehnalo. Komnata byla sice v pevnosti Iana nan Chaistela, ale pod oknem se ozýval hlas Davieho Gellatleyho, prozpěvujícího tyto verše:

„Mé srdce je v horách, zde stesk padá naň,
mé srdce je v horách a honí tam laň;
laň plachou tam honí, jde za srncem v háj,
mé srdce je v horách, ať světa jsem kraj.“¹¹²

Edward se honem oblékl, aby zjistil, co přimělo pana Gellatleyho k tak nezvykle dalekému výletu. Davie zatím při svém prozpěvování několikrát změnil melodii:

„Nám stravou je česnek a cibule, navíc
jsme bosi a běháme bez nohavic,
však skvěle se začnem zas obouvatí,
jen co se k nám šťastně král Jakoubek vrátí.“¹¹³

Když se pak Waverley ustrojil a vyšel ven, David se už zatím přidružil k několika z těch hojných horalských povalečů, stálé to ozdoby zámeckých bran; vesele rejdl a tančil obraty a poskoky skotského kozla

¹¹² Tyto verše jsou refrén staré písně, ke které napsal Burns další sloky.

¹¹³ Také staré verše, tuším na nářek písně „Nebude mír, dokud nepřijde Jamie“. Burns k ní rovněž připsal nějaké verše.

pro dva páry a sám si k tomu pískal. A tak stále tančil a hudl, až ho nějaký okounějící dudák uviděl, jak se namáhá, a odevšad pobízen: *Seid suas* (tj. zadudej), ulehčil Daviemu od té druhé námahy. Mladí i starší se pak vmísili do kola, jak kdo našel tanečníka. David nepřestával vyvádět ani po Waverleyho příchodu; zato se šklebil, pokyvoval hlavou a přidával úklony k figurám horalského tance, aby tak našemu hrdinovi naznačil, že ho poznává. Pak zas přisedal, výskal a luskal prsty nad hlavou, až najednou dlouhým krokem odbočil až tam, kde stál Edward, a dodržuje stále takt jak harlekýn v pantomimě, strčil našemu hrdinovi do ruky dopis a zas poskakoval dál bez přestávky a bez přerušení. Edward si všiml, že adresa je psána Rosinou rukou; vzdálil se tedy, aby si jej přečetl, a nechal věrného doručitele, ať si tančí dál, dokud dudák nebo on sám nezemdlí.

Obsah dopisu ho nemálo překvapil. Původně začínal *Milý pane*; ale tato slova byla pečlivě vymazána a nahrazena pouhým *Pane*. Ostatek podávám Rosinými slovy.

Snad je to ode mne velká troufalost, že Vás obtěžuji, ale nespolehám na to, že by Vás někdo jiný zpravil o tom, co se tu událo a o čem byste měl, zdá se mi, rozhodně vědět. Odpust'te, jestli jedním nesprávně, ale krom svých vlastních citů, pane Waverley, nemám se bohužel s kým poradit; tatínek odešel a sám Pán Bůh ví, kdy se vrátí, aby mi mohl pomáhat a mě chránit. Snad jste slyšel, že kvůli nějakým znepokojujícím zprávám z Vysočiny vydali zatykač na několik pánů v našem kraji a mezi nimi i na tatínka. Přes všechny mé nářky a prosby, aby se podrobil vládě, spolčil se s panem Falconerem a ještě několika jinými pány a všichni se pak vydali s oddílem asi čtyřiceti jezdců na sever. O jeho bezpečí si tedy v této chvíli starost nedělám, spíše o to, co bude dál, neboť nepokoje teprve začínají. Toto vše se Vás, pane Waverley, přímo netýká, ale napadlo mě, že Vás potěší, že otec uprchl, jestli jste se snad náhodou doslechl, v jakém je nebezpečí.

Druhý den po tom, co otec odešel, přitáhl do Tully-Veolanu vojenský oddíl a se správcem Macwheebem nakládali velmi hrubě;

zato ke mně se choval důstojník velmi slušně a jenom mi oznámil, že má uloženo pátrat po zbraních a listinách. Otec na to pamatoval předem a pobral s sebou všechny zbraně až na ten starý nepotřebný brak, co visí v síni, a všechny listiny uklidil. Ale ach! Pane Waverley, mám vám to povědět, že přísně vyšetřovali, co je s vámi, a ptali se, kdy jste byl v Tully-Veolanu a kde jste teď? Důstojník s oddílem odešel, ale v domě zůstal posádkou poddůstojník se čtyřmi muži. Dosud se chovali slušně, však je také musím udržovat v dobré náladě. Ale ti vojáci naznačili, že jestli jim padnete do rukou, bude s vámi zle. Nemohu se odhodlat k tomu, abych vám napsala, jaké lži o vás napovídali, a že to jsou lži, o tom jsem přesvědčena. Vy sám nejlépe posoudíte, co máte dělat. Ten oddíl, který odtud odtáhl, vzal s sebou jako zajatce vašeho sluhu a sebral oba vaše koně a vůbec všechno, co jste zanechal v Tully-Veolanu. Doufám, že vás Bůh ochrání a že se dostanete šťastně domů do Anglie; tam se netrpí vojákům takové násilnosti a tam se nedovolují půtky mezi klany, jak jste mi vždycky říkával; všechno se tam řídí zákonem, který rovnou měrou chrání ty, kdo nikomu neublíží a neškodí. Prominete mi, doufám, shovívavě, že si vám troufám psát, vždyť se domnívám – snad se mýlím –, že jde o vaši záchranu a čest. Můj otec by mi jistě schválil, že vám píšu – aspoň si to myslím; vždyť pan Rubrick utekl před vojáky a whigy k svému bratranci do Duchranu a správce Macwheeble se prý nerad plete do cizích záležitostí; ale já si přece jen myslím, že posloužit v tak těžké době tatínkovu příteli, to mi nikdo nebude vytýkat jako všetečnost. Sbohem, kapitáne Waverley! Už vás asi nikdy neuvidím; nebylo by moudré, abych vás teď zvala do Tully-Veolanu, i kdyby už byli vojáci pryč; ale budu vždycky vděčně vzpomínat na to, jak vlídně jste pomáhal tak slabé žačce, jako jsem já, a jak jste byl pozorný k mému předraženému tatínkovi.

*Jsem vaše oddaná služebnice
Rose Comyne Bradwardinová*

P. S. – Doufám, že mi po Davidovi Gellatleym pošlete pár řádek, zda jste mé psaní dostal, a že na sebe budete opatrný; a odpusťte mi, když vás pro vaše blaho poprosím, abyste se nemíchal do žádných těch neblahých spolků, ale co nejrychleji utekl do své šťastné vlasti. – Vyříd'te ode mne pozdrav milé Flóre a Glennaquoichovi. Vid'te, že je opravdu tak hezká a vzdělaná, jak jsem ji líčila!

Tak končil dopis Rose Bradwardinové; jeho obsah Waverleyho překvapil a dojal. Že za tehdejšího vření mezi stoupenci stuartovského rodu pojme vláda podezření proti baronovi, to vyplývalo už z jeho politických sklonů; ale že on sám je podezříván z něčeho takového, když přece až do včerejšího dne pranic neobmýšlel proti blahu panujícího rodu, to mu bylo nepochopitelné. V Tully-Veolanu i na Glennaquoichu dbali před ním hostitelé toho, že on slouží řádné vládě; všelijaké náarážky ho sice mohly trknout, že baron i náčelník patří k oněm nespokojeným šlechticům, kterých bylo ve Skotsku ještě dost a dost, ale než jemu byla odňata hodnota a tak zrušen jeho svazek s armádou, nic neukazovalo na to, že chovají nějaké přímé nepřátelské záměry proti vládnoucímu rodu. Toho si však byl vědom, že nechce-li rovnou přijmout nabídku Ferguse Mac-Ivora, má nejvyšší čas opustit bez prodlení toto podezřelé prostředí a odebrat se tam, kde se jeho jednání dá náležitě vyšetřit. Rozhodl se pro to tím spíše, že i Flóra mu k tomu radila, a nevýslovně se štítil pouhého pomyšlení na to, že by na sebe měl vzít spoluvinu při útrapách občanské války. Ať už byla původní práva Stuartovců taková nebo onaká, po chladné úvaze usoudil, že nehledíc k tomu, jakou měrou mohl o tato práva připravit Jakub Druhý své potomstvo, celý národ je zajedno v tom, že sám za sebe těch práv pravoplatně pozbyl. Od té doby čtyři panovníci v pokoji a slávě vládli nad Británií, za hranicemi udržovali a povznášeli dobrou pověst národa a doma jeho svobody. Je rozumné bořit vládu už tak dlouho ustavenou a zavedenou a vrhat království do všech těch útrap občanské války jen proto, aby byli znovu dosazeni na trůn potomci panovníka, který se ho svévolně zřekl? Dojde-li naproti tomu k přesvědčení, že je jejich věc spravedlivá, a budou-li si jeho strýc a otec přát, aby

se přidal k Stuartovcům, přece jen musí očistit svou pověst a dokázat, že nepodnikl nic takového, jak se o něm lživě roztrhuje, dokud měl svěřenou hodnost od vládnoucího panovníka.

Rosina srdečná prostomyslnost i starost o jeho bezpečí – a k tomu vědomí, že tam sama zůstane bez ochrany, vystavena hrůzám a opravdovým nebezpečím – to vše na něho tak zapůsobilo, že hned sedl k psaní a srdečně jí poděkoval za to, že se o něho tolik stará, upřímně popřál všechno dobré jí i jejímu otci a ujistil ji, že sám je živ a zdrav. City, které se v něm roznítily, rázem pohasly při pomyšlení, že musí dát sbohem Flóře Mac-Ivorové, snad navždycky. Nevýslovně ho to zabolelo; vždyť Flóra je tak šlechetná, vznešená, tak oddaná věci, které se zasvětila, a přitom úzkostlivě dbá toho, aby jí sloužila poctivými prostředky, to všechno jen utvrdilo jeho rozum v přesvědčení, že jeho city dobře volily. Ale čas kvapí, pomluva špiní jeho dobré jméno a každou hodinu, kterou tam on prodlí, má větší moc ublížit mu. Musí odtamtud okamžitě odejít.

S tímto úmyslem vyhledal Ferguse, sdělil mu, co mu Rose napsala a že se rozhodl odjet okamžitě do Edinburghu a svěřit rukám té či oné vlivné osobnosti, k nimž měl doporučující listy od svého otce, aby ho očistili od nařčení, které by snad proti němu někdo vznesl.

„Vrháte se do lví tlamy,“ odpověděl mu Mac-Ivor. „Neznáte tvrdost vlády, která se právem třese strachy, zvláště když ví, jak nezákonné a nejisté je její postavení. Budu vás musit vysvobodit z nějakého žaláře v Stirlingu nebo v edinburském hradě.“

„Ale má nevina, můj stav, otcova známost s lordem M–, s generálem G– a jinými mě přece ochrání,“ řekl Waverley.

„Bude tomu právě naopak,“ odpověděl náčelník; „tito páni budou mít co dělat sami se sebou. Tak ještě jednou: vezmete si pléd a pobudete ještě chvíli u nás, v mlhách a mezi vránami, v boji za nejšlechetnější věc, pro jakou se kdy tasil meč?“¹¹⁴

¹¹⁴ Horalská píseň o glencairnské výpravě má tyto verše:

Mezi vránami se párkrát vyspíme,
lucky napneme a meče tasíme.

„Musíte mě omluvit, milý Fergusi, mám pro to mnoho důvodů.“

„Tak dobrá,“ řekl Mac-Ivor, „už vidím, jak uplatníte svůj básnický talent, až budete skládat elegie na vězení, nebo své starožitnické bádání při luštění oggamu¹¹⁵ nebo punských hieroglyfů na svornících podivně klenuté kobky. Nebo co byste říkal takovému *un petit pendement bien joli*¹¹⁶? Neručím vám za to, že vás tenhle nemilý obřad nepotká, jestli cestou narazíte na ozbrojené whigy ze západu.“

„A proč by se mnou tak zle nakládali?“ zeptal se Waverley.

„Mají k tomu důvodů na sta,“ odpověděl Fergus. „Předně jste Angličan; za druhé jste šlechtic; za třetí prelátský odpadlík; a za čtvrté, už dlouho se jim nenaskytla příležitost uplatnit své vlohy na takovém předmětu. Ale neklesejte na mysli, milánku; oni to provedou nanejvýš bohabojně.“

„Musím to nebezpečí podstoupit.“

„Jste tedy rozhodnut?“

„Jsem.“

„Kdo chce kam, pomozme mu tam,“ řekl Fergus; „ale pěšky jít nemůžete a já koně nepotřebuju, půjdu v čele svých Ivorových dětí; dám vám hnědouše Dermida.“

„Když mi ho prodáte, budu vám velmi vděčen.“

„Jestli si vaše pyšné anglické srdce nemohu zavázat darem nebo půjčkou, neodříkám se peněz, teď na začátku tažení: stojí dvacet guinejí.“ (Pamatuj, čtenáři, že to bylo před šedesáti lety). „A kdy se chcete vydat na cestu?“

„Čím dřív, tím líp,“ odpověděl Waverley.

„Máte pravdu, když už odjet musíte, nebo spíš chcete; vezmu si Flórina poníka a doprovodím vás až do Bally-Brough. Callume Begu, připrav nám koně a pro sebe poníka, doprovodíš pana Waverleyho a po-

¹¹⁵ Oggam je druh starého irského písma. Teorie o podobnosti keltštiny a punštiny, založená na jedné scéně z Plauta, vznikla až po teorii generála Vallanceyho, dlouho potom, co žil Fergus Mac-Ivor.

¹¹⁶ Pěkné oběšeníčko. Pozn. překl.

vezeš mu zavazadla až do –“ (jmenoval nějaké městečko), „kde dostane koně a průvodce až do Edinburghu. Obleč se po doliňácku a drž jazyk za zuby, jestli nechceš, abych ti ho uřízl: pan Waverley pojede na Dermidu.“ Pak se obrátil k Edwardovi: „Rozloučíte se s mou sestrou?“

„Ovšem – to jest, jestli mi slečna Mac-Ivorová prokáže tu čest.“

„Cathleen, vyříd' sestře, že by se s ní rád pan Waverley rozloučil, než nás opustí. – Ale co Rose Bradwardinová, musíme uvažovat o jejím postavení – škoda že tady není. A proč by tu nemohla být? – V Tully-Veolanu jsou čtyři černokabátníci a jejich muškety by nám přišly velmi vhod.“

Na tyto kusé úvahy Edward neodpovídal; sluchem sice vnímal, ale celou duší se upínal k Flóřinu příchodu. Dveře se otevřely. Byla to jen Cathleen s omluvou od své paní a s přáním zdraví a štěstí kapitánu Waverleymu.

Kapitola XXIX

Waverleyho zas přivítá nížina po výpravě na vysočinu

Bylo už poledne, když stanuli oba přátelé na hřebenu Ballybroughského průsmyku. „Dál už nesmím,“ řekl Fergus Mac-Ivor, který se cestou snažil přítele trochu rozveselit. „Jestli má moje svéhlová sestra podíl na vaší sklíčenosti, věřte mi aspoň, že si vás velmi váží a jen její velká starost o veřejné zájmy jí teď brání, aby dopřála sluchu také něčemu jinému. Svěřte mi svou záležitost; nezradím ji, jen když si zas nepřipnete tu hnusnou kokardu.“

„To se nebojte, vzpomeňte si jen, jakým způsobem mi ji vzali. Sbohem, Fergusi; ať na mne vaše sestra nezapomene.“

„Sbohem, Waverley; možná že o ní brzy uslyšíte a bude mít vznešenější titul. Jed'te domů, pište dopisy a hleďte si honem sehnat co nejvíc přátel; dostanete co nevidět neočekávané hosty na pobřeží suffolkském, jestli mé zprávy z Francie nejsou klamné.“¹¹⁷

Tak se přátelé rozešli; Fergus se vrátil na svůj hrad a Edward, provázen Callumem Begem, který se od hlavy k patě proměnil ve sluhu z údolí, pokračoval v cestě do městečka –.

Edward jel dál s bolestnými, ač ne tak zcela trpkými pocity, jaké vyvolává v mladistvém milenci odloučení a nejistota. Nejsem si jist, zda dámy dostatečně oceňují účinky nepřítomnosti, a snad by ani nebylo radno poučovat je o nich, aby potom nedostaly chuť – jako někdejší Clelie a Mandany – posílat své milé do vyhnanství. Vzdálenost totiž působí v představách stejně jako skutečná perspektiva. Předměty mají měkkší, obléjší obrysy a jsou dvojnásob půvabné; drsné a všední povahové hrany se zjemňují a v paměti utkví jen výraznější rysy, které vyja-

¹¹⁷ V l. 1745–6 udržovali ohniví jakobiti odvahu své strany pověstmi o vpádu z Francie na podporu Chevaliera sv. Jiří.

druhý zjemnělost, půvab neb krásu. Stejně jako na skutečném tak i na duševním obzoru jsou mlhy, které zahalují nelibé stránky vzdálených předmětů, a jsou tam i blahodárná světla, která svítí v plné slávě na ta místa, která skvělým osvětlením získávají.

Waverley zapomněl na předsudky, které měla Flóra Mac-Ivorová při vši své velkodušnosti, a téměř jí promíjel, že je lhostejná k jeho lásce, když si připomněl ten velký a konečný úkol, který zřejmě naplňuje celou její duši. Když se už z pouhého vědomí povinnosti plnou duší věnuje zájmům svého dobrodince, jakými city teprve přilne k tomu šťastlivci, kterému se podaří je v ní roznést? Pak se sám sebe nejistě tázal, nebude-li snad tím šťastlivcem on sám, a v duchu si usilovně namlouval, že ano, vybavoval si, co pochvalného mu Flóra řekla, a její slova si vykládal mnohem lichotivěji, než ve skutečnosti zněla. Všechno obyčejné, všechno, co patřilo k všednímu životu, se rozplývalo a ztrácelo ve vidinách obraznosti, které mu názorně předváděly jen ladné a ušlechtilé rysy, jimiž Flóra vyniká nad průměr žen, a nikoli rysy, které s nimi má společné. Edward byl zkrátka na nejlepší cestě udělat z duchaplné, vzdělané krásné mladé ženy bohyni; a tak mařil čas stavěním vzdušných zámků, až tu najednou, jak sjížděl z příkrého kopce, spatřil před sebou městys –.

Horalská zdvořilost Calluma Bega – mimochodem jen málo národů se může chlubit takovou vrozenou zdvořilostí jako horalé¹¹⁸ – tedy horalská zdvořilost bránila hrdinovu průvodci, aby ho vyrušoval ze snění. Ale jakmile upozoroval, že se z něho při pohledu na městys probírá, popojel až k jeho boku a projevil naději, že „až přijdou mezi lidi, Jeho Milost se slovem nezmní o Vich Ian Vohrovi, protože jsou to samí zapeklí whigové, čert je vem“.

¹¹⁸ V dřívějších dobách si horal velmi zakládal na své uhlazenosti a dával si záležet, aby ji jak se patří ocenil každý, s kým rozmlouval. Oplýval dvornostmi a poklonami; a protože nosil zbraň a stýkal se s lidmi, kteří ji nosili také, bylo žádoucí, aby byli ve vzájemném styku z opatrnosti zdvořilí.

Waverley ujistil opatrného panoše, že si dá pozor; a protože k němu dolehl ne snad hlahol zvonů, ale cinkot jakéhosi kladiva o stěnu starého omšelého, zelenavého obráceného hrnce na kaši, pověšeného v otevřené budce, podoby a zvíci papouščí klece, která měla zdobit východní stranu stodolovitého stavení, zeptal se Calluma Bega, jestli je neděle.

„Přesně vám to nepovím – v neděli jsem se málokdy dostal za Ballybroughský průsmyk.“

Když však vjeli do městečka a blížili se k hostinci, který stál nejvíc na ráně, staré ženy v tartanových šálách a červených pláštích, hrnoucí se z toho stodolovitého stavení, si cestou povídaly o zásluhách toho bohulibého jinocha Jabeshe Rentowela a té nádoby vyvolené, mladého pána Goukthrappla, a tu Callum svého dočasného pána hned ujistil, že „to je buď opravdická velká neděle, nebo malá vládní neděle, které se říká půst“.

Když se zastavili pod štítem hospody U Sedmiramenného zlatého svícnu, který byl ještě pro obveselení hostů vyzdoben krátkým hebrejským nápisem, přivítal je hostinský, vysoký hubený puritán, který zřejmě sám u sebe rozvažoval, má-li jim vůbec poskytnout útulek, když cestují v takový den. Když si však pan Ebenezer Cruickshanks pomyslně, že je v jeho moci vyždímat z nich za tento prohřešek pořádnou pokutu, které třeba ujdou, když se vydají dál ke Gregoru Duncansonovi, do hospody U Horala a hawické rokle, blahovonně je pustil do svého příbytku.

A k tomuto zbožnému muži vznesl Waverley žádost, aby mu obstaral průvodce a osedlaného koně, který by mu odvezl zavazadlo do Edinburghu.

„A odkud jedete?“ vyzvídal hostinský od Svícnu.

„Řekl jsem vám, kam bych rád; další poučování nepokládám za nutné ani pro průvodce, ani pro osedlaného koně.“

„Hm! Hm!“ opáčil hostinský od Svícnu, trochu zaražen tím, jak byl odbyt. „Je velký půst, pane, a nemohu na sebe vzít žádné hříšné konání v takový den, kdy se má lid pokořit a odpadlíci vrátit, jak pravil ctihodný pan Goukthrapple; a k tomu ještě, jak správně poznamenal vzácný

pan Jabesh Rentowel, když země truchlí nad tím, že úmluvy byly spáleny, porušeny, pohřbeny.“

„Milý pane,“ řekl Waverley, „jestli mi tedy nemůžete opatřit koně a průvodce, půjde mi je můj sluha hledat jinde.“

„Jo tak! Váš sluha? – A pročpak s vámi nepojede dál sám?“

Waverley měl v sobě pramálo ráznosti pravého kapitána jízdy – myslím takové ráznosti, které jsem byl velmi zavázán, když jsem se náhodou setkal v poštovním voze nebo v dostavníku s nějakým vojenským pánem, který se laskavě sám podjal úkolu prohánět číšníky a kontrolovat účty. Trochu tohoto užitečného umění si náš hrdina na vojně přec jen osvojil a po té hrubosti se v něm hned ozvalo: „Hled'te, pane, přišel jsem k vám platit útratu, a ne odpovídat na vaše drzé otázky. Buď' mi můžete dát, co potřebuju, nebo nemůžete; půjdu svou cestou tak jako tak!“

Pan Ebenezer Cruickshanks odešel ze světnice a něco zabručel; Edward nerozeznal, říká-li ano nebo ne. Hostinská, úslužná, mírná, pracovitá ženička, si přišla pro rozkazy stran oběda, ale o koni a průvodci nechtěla mluvit; zákon salický¹¹⁹ zřejmě platil i ve stáji Zlatého svícnu.

Z okna, odkud bylo vidět na tmavý úzký dvůr, kde Galium Beg hřebelcoval koně po cestě, slyšel Waverley, jak mazaný panoš Vich Ian Vohra rozmlouvá s hostinským:

„Vy jste ze severu, mládenče, ne?“ načal řeč hostinský.

„To říkáte vy,“ Galium na to.

„A ujeli jste dnes pořádný kus cesty, že mám pravdu?“

„Takový kus, že bych snesl nějaký ten doušek!“

„Ženo, podej korbel.“

Potom si říkali všelijaké případné poklony, až nakonec hostinský od Zlatého svícnu usoudil, že se tím štědrým zavdáváním otevřelo hostovi srdce, a začal znovu vyzvídat.

„Tam u vás za průsmykem asi nemáte o moc lepší whisky, než je tadyhle?“

¹¹⁹ Starý franský zákon vylučující ženy z nástupnictví. Pozn. překl.

„Za průsmykem – odtamtud já nejsem.“

„Vždyť podle řeči jste horal?“

„Ne, jsem jen kousek od Aberdeenu.“

„A váš pán s vámi přijel z Aberdeenu?“

„Jo – odjel odtamtud zároveň se mnou,“ odpověděl chladnokrevně neproniknutelný Callum Beg.

„A co je to vlastně za pána?“

„Myslím, že je to nějaký dvorní hodnostář krále Jiřího; alespoň míří pořád na jih a má spoustu peněz, a nikdy nešklolí na chudákovi ani při placení útraty.“

„A to chce průvodce a koně odtud do Edinburghu?“

„Jo, a musíte mu ho honem sehnat.“

„Hm! Bude to stát hodně.“

„Na tom mu ani za mák nezáleží.“

„Dobrá, Duncane – říkal jste, že se jmenujete Duncan nebo Donald?“

„Kdepak, člověče – Jamie – Jamie Steenson – už jsem vám to říkal.“

Poslední smělé odseknutí nadobro zmátlo pana Cruickshankse, který sice nebyl zcela spokojen s pánovou uzavřeností a úžasnou pohotovostí toho druhého, ale spokojil se s tím, že si svou neukojenou zvědavost vynahradí pořádnou přírážkou na účtě a za pronajmutí koně. Ani na to, že je postní den, nezapomněl v účtě, a přece ten účet tuze nepřekročil dvojnásobek přiměřené částky.

Zanedlouho oznámil Callum Beg osobně Waverleymu, že smlouva je uzavřena, a dodal: „Ten čerchmant chce jet s milostpánem sám.“

„To nebude právě příjemné, Callume, a také ne dost jisté, protože náš hostinský je zřejmě velký všetečka; ale na cestách se člověk s takovými nepříjemnostmi musí smířit. Prozatím tady máš, mládenečku, maličkost a napij se na zdraví Vich Ian Vohra.“

Tato slova doprovodil zlatou guineou; Callumovi nad ní zazářily jestřábí oči radostí. Honem si ji ukládal do kapsičky na hodinky a láteřil při tom, jak jsou ty kapsy u anglických kalhot, *splechan* jim říkal, spleti-té; a pak, jako by mu napadlo, že by se měl za tu štědlost nějak odvděčit, přistoupil až k samému Edwardovi, zatvářil se náramně šibalsky

a pošeptal mu: „Jestli si milostpán myslí, že je ten zatracený whig nějak nebezpečný, snadno ho odklidím a nikdo se nic nedoví.“

„Ale jak to chceš udělat?“

„Počkám si na něho chvilku za městečkem,“ řekl Galium, „a pošimrám ho po těle svou *skene-occle*.“

„Skene-occle! Co to je?“

Callum si rozepjal kabát, zvedl levou paži a významně pod ní ukázal na jilec malé dýky, stulené v podšívce kabátu. Waverleymu napadlo, že mu snad nerozumí; zahleděl se mu do tváře a v Callumových hezkých, ač osmahlých rysech postřehl rošťáctví, jako když v Anglii výrostek jeho věku vykládá o tom, že poleze přes plot na jablka.

„Proboha, to bys toho člověka připravil o život?“

„Tot' se ví,“ odpověděl ten ke všemu odhodlaný mladík, „myslím, že ho užil až dost, když chce zrazovat počestné lidi, kteří k němu do hospody přijdou utratit groš.“

Edward pochopil, že přít se s ním je marné, a tak mu jen přísně poručil, aby upustil od všech úkladů proti panu Ebenezeru Cruickshanksovi; tento rozkaz vyslechl sluha zcela lhostejně.

„Jak si milostpán přeje. Ten starý krobián neudělal Callumovi nikdy nic zlého. Ale tady je dopis od Tighearna; poručil, abych vám ho odevzdal, než se budu vracet.“

Dopis od náčelníka obsahoval Flóřiny verše o osudu kapitána Wogana, jehož neohroženost tak pěkně líčí Claredon. Původně byl ve službách parlamentu, ale odpadl od něho, když byl Karel I. popraven; jakmile se dozvěděl, že hrabě Glencairn a generál Middleton rozvinuli v skotských horách královský prapor, rozloučil se s Karlem II., který byl tehdy v Paříži, přeplul do Anglie, shromáždil v okolí Londýna oddíl kavalírů a prošel s nimi přes celé království, už tak dlouho ovládané uzurpátorem, tak obratně, důmyslně a odvážně, že se bez nehody připojil se svou hrstkou jezdců k sešikované armádě horalů. Po několika měsících drobných šarvátek, v nichž si Wogan získal znamenitou pověst svou zdatností a odvahou, naneštěstí utrpěl nebezpečné zranění,

a protože nikde kolem nebylo lékaře, skončil svou krátkou, ale slavnou životní poutí.

Je jasné, proč stavěl lišák náčelník před Waverleyho příklad tohoto mladého hrdiny, který znamenitě vyhovoval Edwardovým romantickým zálibám. V dopise se však Fergus obíral ponejvíce drobnostmi, které mu měl Edward v Anglii vyřídit, a teprve v závěru našel Edward tato slova: „Mám Flóře za zlé, že s námi včera večer nechtěla posedět; a když vás obtěžuji těmito řádky, abych vám připomněl slib, že mi v Londýně obstaráte rybářské náčiní a kuši, přiložím za to k svému dopisu Flóřiny verše na hrob Woganův. Víím, že ji to bude mrzet; protože po pravdě řečeno myslím, že je do památky tohoto mrtvého hrdiny tak zamilovaná, jak se snad nezamiluje do žádného živého, ledaže by kráčel v jeho stopách. Ale dnes pěstují angličtí šlechtici duby jen proto, aby jim stínily obory nebo aby měli čím zaplatit, co za jeden večer prohráli u Whita, a neopěvují je, aby jim věnčily čelo nebo jim zarůstaly hrob. Osměluji se doufat v jednu skvělou výjimku u svého drahého přítele, kterého bych s největší radostí nazýval mnohem důvěrněji.“

Verše měly název:

Jednomu dubu na hřbitově v – na skotské Vysočině, kterým je prý označen hrob kapitána Wogana zabitého r. 1649

„Symbole dávné víry Anglie,
korunou pyšnou svaté místo zdob,
kde statečnosti tichý domov je,
navěky věrnost kryje tmavý hrob.

Hrdino, který hrob ten obýváš,
neměj nám za zlé, krásnější že květ
zde na severu drsný domov náš
nenechá na tvém hrobě vypučet.

Jen v plodném máji květ ten krásně kvete,
však letním žářem chřadne hned
a nakonec jej zimní bouře smete.
To přece není tebe hodný květ!

Tvé srdce v boji zlém se zakalilo,
odvaha ještě vzrostla v zápase;
když scénu zoufalství už vyklidilo,
zas teprv v roli krátké zaskvěl se.

Když tenkrát na pahorku Albynu
synové Anglie už vzdali boj,
tu spatřils hrstku drsných hrdinů.
Tys k nové bitvě vedl jejich voj.

Neoplakával nikdo ten tvůj skon,
nezvonil hranu ani umíráček;
truchlící Gaelové nerozhoupali zvon,
jen břeskňý pibroch kvílel místo plaček.

Kdo život příjemný rád zamění
za krátký úsvit jitřní slávy své,
když žije na výsluní štěstěny –
a ty ses nedočkal ni poledne!

Tvým ať je strom, jenž mrazům odolává
a v letní bouři hlavu neschýlí.
Římané snítkou z dubu věnčili
hrdiny. Zde dub Woganovi stín jen dává.“

Ať už verše Flóry Mac-Ivorové stály za něco nebo ne, nadšení, které
z nich promlouvalo, se neminulo očekávaným účinkem na jejího ctitele.
Waverley si verše přečetl – á znovu přečetl – pak si je uložil na prsou –

a zas je vyňal a předčítal verš za veršem tichým, tlumeným hlasem, s častými přestávkami, aby si prodloužil duševní požitek, jako si epikurejec prodlužuje požitek z lahodného nápoje tím, že ho pomalu usrkává. Ani příchod paní Cruickshankové s tak pozemskými věcmi jako oběd a víno nemohl přerušit tuto pantomimu milostného vytržení.

Nakonec se objevila vytáhlá nemotorná postava a nevlídná tvář Ebenezerova. Ač v té roční době takové ochrany nebylo třeba, měl horní část těla zahalenu do širokého pláště, přepásaného přes spodní oděv a s ohromnou kapucí ze stejné látky; když si ji přetáhl přes hlavu a klobouk, úplně se pod ní schovaly; zapínala se pod bradou a říkalo se jí *trot-cozy*. V ruce třímal obrovský žokejský bič s mosazným kováním. Tenké nohy vězely v kamaších, zapjatých po stranách rezavými sponkami. Takto vyšňořen pokročil až doprostřed místnosti a své poslání vyřídil stručně: „Vaše koně čekají.“

„Jedete tedy se mnou sám, hostinský?“

„Jedu až do Perthu, tam si pak můžete zjednat průvodce do Edinburghu, jak budete potřebovat.“

Po těch slovech předložil Waverleymu účet, který držel v ruce; a hned si také bez pobízení nalil sklenici vína a zbožně ji vypil na zdar jejich cesty. Waverley žasl nad chlapovou drzostí, ale neříkal nic, protože s ním měl jet jen krátko a jinak mu vyhovoval; zaplatil mu tedy účet a oznámil, že se hodlá okamžitě vydat na cestu. Vsedl na Dermida a vyrazil od Zlatého svícnu, za ním pak puritánská postava, kterou jsme už vylíčili; hostinský se trochu zdržel, jak se s pomocí zvláštního kameného výstupku, který bývá u domovního průčelí zvlášť postaven pro pohodlí jezdců, namáhavě vyhoupl na hřbet vychrtlého koně s dlouhým zadkem a hubeným břichem, jakéhosi chromého přízraku plnokrevníka, zatíženého Waverleyho cestovním vakem. Našemu hrdinovi nebylo zrovna veselo, ale přece jen se neubránil smíchu, když se před ním objevil ten štolba, a představil si, jaké ohromení by asi způsobila jeho postava a výstroj na Waverley-Honour.

Hostinskému od svícnu neušlo, jakou má chuť rozesmát se, a protože si byl dobře vědom, co je mu k smíchu, ještě dvojnásob okyselil

farizejský kvas svého výrazu a v duchu si umínil, že mu ten Engličan tak či onak draze zaplatí za to, že se k němu chová tak pohrdavě. Callum stál také u vrat a s neskrývanou rozjařeností se bavil pohledem na Cruickshankovu směšnou postavu. Když jel Waverley kolem něho, smekl uctivě klobouk, přistoupil k jeho třmenu a nabádal ho, „ať se má na pozoru před tím čertovským whigem, aby mu neprovedl nějaké darebáctví“.

Waverley mu ještě jednou poděkoval, dal mu sbohem a pustil se tryskem vpřed, rád, že už neslyší pokřik dětí nad tím, jak Ebenezer poskakoval v třmenech a tak zmírňoval otřásání na ulici jen zpola vydlážděné. Zakrátko už byl několik mil za městečkem –.

Kapitola XXX

*Ukazuje, že ztráta podkovy může
způsobit velkou nepříjemnost*

Chování a způsoby Waverleyho, zvláště pak blýskavý obsah jeho peněženky a bezstarostnost, s jakou s ním zacházel, vzbuzovaly v jeho průvodci jistý respekt a bránily mu navázat hovor. Sám se v duchu obíral různými dohady i zjištěnými záměry, které s těmi dohady těsně souvise-ly. Naši cestující jeli tedy mlčky až do té chvíle, kdy průvodce oznámil, že jeho „valach ztratil z přední nohy podkovu a milostpán jistě uzná, že mu musí dát novou“.

Byla to právnicky řečeno pátravá otázka; chtěl jen zjistit, do jaké míry bude Waverley ochoten dát se odírat. „Že ti musím dát novou, ty darebáku!“ rozzlobil se Waverley, neboť špatně pochopil jeho výrok.

„Samozřejmě,“ odpověděl Cruickhans; „sice jsem si to přesně nevy-mínil, ale že bych hradil všechny nehody, které toho chudáka koně po-tkají v milostpánově službě, to přece po mně nemůžete chtít – ale jestli snad milostpán –“

„Ach tak, to chcete, abych zaplatil kováři; ale kde ho seženeme?“

Z radosti nad tím, že jeho dočasný pán proti tomu nic nemá, ujistil ho Cruickhans, že vesnice Cairnvreckan, do níž právě vjíždějí, má na štěstí výborného kováře. „Ale je to profesor a o sabatu a v postní den nezatluče pro nikoho ani hřebík, leda když to je naprosto nutné, a to si přiráží šesták za každou podkovu.“ Ona část sdělení, kterou pokládal mluvčí za nejdůležitější, udělala na posluchače pramalý dojem, v duchu přemítal, ke které koleji asi patří tento zvěrolékařský profesor; netušil, že se tím označuje osoba zvláště pobožná co do víry i mravů.

Jakmile vjeli do vesnice Cairnvreckan, hned poznali kovářovo stave-ní. Protože sloužilo zároveň za hospodu, bylo jednopatrové a pyšně tyčilo kalenici, krytou šedou břidlicí, nad doškové střechy okolních chatrčí. K domu přistavěná kovárna nijak nejevila sváteční ticho a klid,

jaké tam Ebenezer podle přítelovy zbožnosti předpovídal. Naopak, kladivo bušilo a kovadlina zvonila, měchy kvílely a celá ta Vulkánova dílna byla v plném chodu. A nebylo to dílo venkovsky poklidné, mírumilovné. Mistr kovář, jménem John Mucklewrath, jak hlásal štít, se ještě se dvěma pomocníky lopotil a pilně seřizoval, opravoval a leštil staré muškety, pistole a meče, které se povalovaly po jeho dílně v pravém vojenském nepořádku. V otevřené kůlně, kde bylo ohniště, se to hemžilo lidmi, kteří přicházeli a odcházeli, jako by přijímali a vyřizovali důležité zprávy; na lidech, kteří spěchali přes ulici nebo stáli v hloučcích a zvedali oči k nebi a lomili rukama, bylo na první pohled vidět, že veřejné mínění obce Cairnvreckan rozrušuje nějaká mimořádná zpráva. „Něco se stalo,“ řekl hostinský od Svícnu a cpal svůj vyzáblý obličej a vychrtlého koně bezohledně davem – „něco se stalo, a dá-li Pánbůh, hned to vyzvím.“

Waverley, který nedával na sobě znát takovou zvědavost jako jeho průvodce, slezl z koně a odevzdal ho nějakému chlapci, který tam lelkoval. Snad to bylo jeho plachostí z útlého mládí, že se nerad ptal třeba jen na běžnou věc cizího člověka, dokud si neprohlédl jeho vzhled a výraz. Když se tak rozhlížel kolem sebe a vybíral, s kým se ještě tak nejspíš dát do řeči, hlahol lidí okolo něho mu do jisté míry ušetřil nepříjemné vyptávání. Jména Lochiel, Clanronald, Glengarry a jiných význačných horalských náčelníků, mezi nimiž znovu a znovu zaznívalo jméno Vich Ian Vohra, byla těm lidem tak běžná jako jména věcí denní potřeby; a z všeobecného pobouření se snadno domyslí, že tito náčelníci v čele svých ozbrojených klanů už sestoupili nebo co nevidět sestoupí do Nížiny.

Než se mohl Waverley zeptat na podrobnosti, silná, kostnatá žena tvrdých rysů, asi čtyřicetiletá, oblečená, jako by někdo na ni naházel šaty vidlemi, s tvářemi rudě planoucími tam, kde nebyly umazané od sazí, protlačila se zástupem, vysoko nad hlavou houpala na rukou asi dvouleté dítě, a nijak se neohlížeje na to, že dítě křičí strachy, vyzpěvovala z plných plic:

„Charlie je můj miláček, můj miláček, můj miláček,
Charlie je můj miláček,
mladý Chevalier!

Slyšíte, co se na vás žene,“ křičela ta furie, „vy ufnukaní chrapounští whigové? Slyšíte, co se na vás žene, to vám zarazí ty vaše žvásty.

Žádný neví, kdo jde sem,
žádný neví, kdo jde sem,
všichni diví Macrawové jedou sem.“

Cairnvreckanský Vulkán poznal v křepčící bakchantce svou Venuši a změřil ji zamračeným a zlověstným pohledem; někteří obecní radní sami honem zakročili. „Přestaňte, ženská; je snad tohle vhodný čas nebo den na takové bláznivé, hloupé písničky? Čas, kdy se víno hněvu vlévá bez příměsi do číše rozhořčení, a den, kdy země vydá svědectví proti papeženství a prelátství, proti kvakerství a independentství, proti svrchovanosti panovníka, proti erastianismu a antinominianismu a proti všem bludům církve!“

„A to je celé vaše whigounství,“ odsekla odvážná jakobitka, „to je celé vaše whigounství, vaše presbyteriánství, vy ušatí, uvzdychaní chrapouni! Cože! Myslíte, že hoši v suknicích něco dají na vaše synody a rady starších, na vaše pokuty za smilstvo a na vaši stolicí pokání? K čertu s ní! Musila na ni sednout leckterá počestnější žena, než jaká u nás líhá vedle nějakého whiga. Já sama –“

Tady se do toho se svou manželskou pravomocí vložil sám John Mucklewrath; trnul strachy, aby se snad nepustila do podrobností o svých zkušenostech. „Jdi domů a čert tě vem – (že to tak musím říct) a postav na ovesnou kaši k večeři.“

„A ty, starý blázne,“ odpověděla jeho něžná družka a její hněv, doposud rozptýlený proti celému shromáždění, rázem se bouřlivě vrhl do přirozeného koryta, „ty tady stojíš a vyklepáváš kohoutky pro blázny, kteří je nikdy nespustí proti horalům; proč si radši nevyděláš na chleba

pro svou rodinu a nekováš koně tomuhle roztomilému milostpánovi, co zrovna přijel ze severu! Vsadím se, že to není nikdo z těch uříňukan-ců krále Jiřího, ale přinejmenším nějaký statečný Gordon.“

Celé shromáždění otočilo zrak po Waverleym; ten toho hned využil a požádal kováře, aby rychle okoval koně jeho průvodci, protože chce cestovat dál; z toho, co slyšel, pochopil totiž, že zdržovat se tam je nebezpečné. Kovářův zrak na něm spočinul nevrle a podezřívavě a nijak se nedal obměkčit horlivostí, s jakou se jeho žena přimlouvala za Waverleyho žádost. „Slyšíš, co ten hezký mladý pán říká, ty ožralý budiž-kničemu?“

„A jak se, pane, jmenujete?“ pravil Mucklewrath.

„Co by vás to, kamaráde, zajímalo, jen když vám zaplatím za práci.“

„Ale stát to možná bude zajímat, pane,“ odpověděl starý sedlák, načpělý kořalkou a rašelinovým kouřem; „a můžeme vás zdržet, dokud si nepromluvíte s naším pánem.“

„Bude to pro vás jistě těžké a nebezpečné,“ řekl Waverley pánovitě, „bránit mi v cestě, jestli k tomu nejste úředně zmocněn.“

V zástupu zavládlo ticho a pak si začali šeptat: „Tajemník Murray“; „lord Lewis Gordon“; „snad sám Chevalier!“ O překot si vyměňovali tyto dohady a zřejmě dostali ještě větší chuť zabránit Waverleymu v další cestě. Chtěl s nimi vyjednávat po dobrém, ale jeho dobrovolná spojenkyně paní Mucklewrathová se dotoho vložila a přehlušila jeho přátelské domluvy; ti, proti nimž ty nadávky mířily, připsali je pak na vrub Waverleymu. „Vy chcete zdržovat pána, který je přítel princův?“ I ona se totiž přidala k všeobecnému mínění o Waverleym, ovšem se zcela jinými pocity. „Jen se ho opovažte dotknout,“ a roztáhla dlouhé šlachovité prsty, ozdobené drápy, které jí mohl i sup závidět. „Zatnu svoje desatero přikázání do tváře každému lumpovi, který na něho vloží jen prst.“

„Jděte domů, ženská,“ opakoval zmíněný sedlák; „radši opatrujte muži jeho děti a netropte nám tady rámus.“

„Jeho děti?“ odsekla amazonka a zašklebila se na svého muže s nevýslovným opovržením – „jeho děti!

Ach, kéž už jsem vdova!
Honem na horala
bych si zavolala,
vdala bych se znova.“

Tenhle popěvek vzbudil potlačovaný chichtot u mladších posluchačů, zato dožíraného muže u kovadliny připravil nadobro o trpělivost. „Ať mě čert veme, jestli jí nevrazím ten žhavý kyj rovnou do chřtánu!“ křikl a vzteky bez sebe popadl tyč z výhně; byl by snad svou hrozbu provedl, kdyby ho několik lidí z davu nebylo zadrželo a ostatní od něho dračici vší silou neodstrčili.

Waverley pomýšlel v tom zmatku na útěk, ale nikde neviděl svého koně. Až nakonec zpozoroval opodál svého věrného průvodce Ebenezera; ten když pochopil, kam události spějí, odvedl koně z tlačenice, na jednoho nasedl a druhého držel; na Waverleyho opětovné volání po koni odpověděl: „Ne, ne! Jestli nestojíte při králi a církvi a jako takovou osobu vás zadrží, musíte se zodpovídat počestným lidem naší země za porušení smlouvy; a já si musím nechat koně a vak jako náhradu za škodu a výlohy; už proto, že můj kůň a já přijdeme o zítřejší výdělek a k tomu ještě o odpolední kázání.“

Edwarda už přešla trpělivost, jak byl tísněn a zmítán davem na všech stranách, každou chvíli čekal, že ho někdo uhodí, a tak se rozhodl, že je zkusí zastrašit; vytáhl pistoli a varoval je, že zastřelí každého, kdo by se odvážil ho zdržovat, a zároveň pohrozil Ebenezerovi, že ho stihne stejný osud, jestli se pohne s koňmi jen o krok. Rozšafný Partridge praví, že jeden člověk s pistolí se vyrovná stovce neozbrojených, protože může sice zastřelit jen jednoho člověka z celého davu, ale nikdo neví, zda právě on nebude tím nešťastníkem. Celá cairnvreckanská hotovost by se už proto byla pravděpodobně vzdala a také Ebenezer, od přírody bledý a teď ještě o tři stupně mrtvolnější, by si nebyl troufal bránit se tak naléhavému rozkazu; jenže vesnickému Vulkánu, toužícímu si vylít zlost, kterou v něm probudila jeho družka, na nějakém vhodnějším předmětu, přišlo vhod, že takový předmět našel právě ve

Waverleym; rozebral se po něm rozžhavenou železnou tyčí s takovou silou, že v sebeobraně nezbylo Waverleymu než vystřelit z pistole. Nešťastník upadl; a Edward byl tou událostí tak zděšen, že neměl dost duchapřítomnosti, aby tasil meč nebo vytáhl druhou pistoli; obyvatelé se na něho vrhli, odzbrojili ho a byli by ho pořádně ztloukli, nebýt ctihodného duchovního, pastora této farnosti, který se v tom okamžiku objevil a zkontroloval jejich zuřivost.

Tento ctihodný muž (žádný takový Goukthrapple ani Rentowel) požíval vážnosti u prostých lidí, ač hlásal důsledně plněné křesťanství stejně jako jeho abstraktní nauky; a vyšší stavy si ho též vážily, ač je nijak neukolébával v jejich bludných spekulacích a nedělal z kazatelný školu pohanství morálky. Snad právě tato směs víry a činů v jeho učení byla příčinou toho, že jsem nikdy nepřišel na kloub tomu, zda patřil k evangelické nebo k umírněné straně v církvi, ač je známo, že jeho památka tvoří jakousi éru v cairnvreckanských letopisech, neboť farníci na označení, že se něco stalo před šedesáti lety, dosud říkají, že se to stalo „za časů hodného pana Mortona“. Ostatně na tom, ke které straně patřil, příliš nezáleží, pokud se pamatuju, jedné stál v čele Erskine a druhé Robertson.¹²⁰

Pana Mortona polekal výstřel z pistole a vzmáhající se vřava kolem kovárny. Nejdříve nařídil okolostojícím, aby zadrželi Waverleyho, ale aby mu neublížovali, a pak se věnoval Mucklewraithovu tělu, nad nímž jeho žena po prudkém citovém zvratu plakala, skučela a rvala si rozčuchané vlasy jako smyslů zbavená. Když kováře zvedli, shledali předně, že žije; a pak zjistili, že bude asi živ tak dlouho, jako by byl nikdy v životě žádný výstřel z pistole neslyšel. Vyvázl o vlasek, kulka ho škrábala na hlavě a na chvíli ho omráčila; leknutí a rozrušení mdlobu trochu prodloužily. Vstal a svolával pomstu na Waverleyho a jen stěží se smířil

¹²⁰ Důstojný pán John Erskine, doktor teologie, vynikající skotský bohoslovec a skvělý člověk, stál v čele evangelické strany ve skotské církvi v době, kdy historik dr. Robertson vedl stranu umírněnou. Tito dva vynikající vědci byli kolegy ve starém františkánském kostele v Edinburghu. Ač se naprosto rozcházeli v církevní politice, žili v nejlepší shodě jako přátelé v soukromí i jako duchovní téže farnosti.

s návrhem pana Mortona, aby Waverleyho předvedli před zemana jakožto smírčího soudce a ponechali ho v jeho rukou. Ostatní přítomní jednomyslně souhlasili s doporučeným postupem; dokonce i paní Mucklewathová, která se už pomalu probírala z hysterického záchvatu, kňourala: „Neřeknu ani slovo proti farářovu návrhu; je pro své povolání až příliš dobrý, ráda bych ho viděla v pořádném drahocenném biskupském rouše; to je přece lepší podívaná než ty vaše ženevské pláště a stužky.“

Spor byl takto zažehnán a všichni obyvatelé vesnice, až na nemocné upoutané na lože, odváděli Waverleyho do cairnvreckanského panského domu, asi půl míle vzdáleného.

Kapitola XXXI

Vyšetřování

Major Melville z Cairnvreckanu, starší pán, který byl za mlada na vojně, přijal pana Mortona velmi vlídně a Edwarda, protože přišel za tak pochybných okolností, s nucenou a zdrženlivou zdvořilostí.

Major vyšetřil povahu kovářova zranění, a protože šlo zřejmě o zranění nepatrné a kovář je utržil za takových okolností, že Edwardovi nezbylo než sáhnout k sebeobraně, byl by celý případ nejspíš ukončil s podmínkou, že Waverley složí do jeho rukou nějaký menší obnos pro zraněného.

„Rád bych, pane,“ pokračoval major, „aby se má povinnost tímto skončila; ale musím ještě vyšetřit, z jakého důvodu cestujete naším krajem v takové neblahé, neklidné době.“

A tu předstoupil pan Ebenezer Cruickshanks a oznámil soudci všechno, co věděl nebo čeho se dohadoval z Waverleyho uzavřenosti a z vytáček Calluma Bega. Kůň, na kterém jede, patří, jak ví, Vich Ian Vohrovi; Edwardovu předchozímu průvodci se to ovšem neodvážil říci, aby mu ta bezbožná cháska Mac-Ivorovců nepodpálila v noci dům a stáje nad hlavou. Nakonec nehorázně zdůrazňoval, jaké služby prokázal církvi a státu, že se stal řízením božím nástrojem (jak nazval svou výpověď) k zatčení tohoto podezřelého a strašného zločince. Projevil naději, že bude později odměněn a že se mu na místě dostane náhrady za ztracený čas, ba i dobrou pověst, že cestoval ve státním zájmu o posťmém dnu.

Na to major Melville s naprostým klidem odpověděl, že pan Cruickshanks nejenže si nemůže osobovat v této věci nějaké zásluhy, ale že by měl zkroušeně prosit, aby mu byla prominuta těžká pokuta za to, že opomněl, jak to nedávné nařízení žádá, hlásit na nejbližším úřadě cizince, který k němu přišel do hospody; a když se pan Cruickshanks tak vychloubá svou zbožností a loajálností, nebude si jeho počínání vyklá-

dat jako nepřátelství, nýbrž bude mít jenom za to, že ve své horlivosti pro církev a stát ochabl, jak se těšil, že od cizince dostane za půjčení koně dvojnásobný poplatek; že však jde o chování osoby tak důležité, necítí se oprávněn, aby o tom rozhodl sám, a ponechá to na uvážení na příští čtvrtletní zasedání. Náš příběh už neříká nic víc o hostinském od Svícnu, který se ubíral, všecek zarmoucen a nespokojen, k svému příbytku.

Pak poručil major Melville vesničanům, aby se vrátili domů, až na dva, kteří konali službu drábů, a těm nakázal, aby čekali dole. A tak v místnosti nezůstal nikdo kromě pana Mortona, kterého major vyzval, aby tam zůstal; dále jakési faktotum, které jim dělalo písáče, a sám Waverley. Následovala trapná přestávka plná rozpaků, až konečně se major Melville obrátil na Waverleyho se soucitným pohledem a zas a zas nahlížel do nějaké listiny či memoranda, které držel v ruce, a konečně se Edwarda zeptal, jak se jmenuje.

„Edward Waverley.“

„Vždyť jsem si to myslel; naposled u dragounského pluku v –, synovec sira Everarda Waverleyho z Waverley-Honour?“

„Ano.“

„Mladý pane, je mi nesmírně líto, že tato trapná povinnost připadla právě mně.“

„Je zbytečné omlouvat se za povinnost, majore Melville.“

„To je pravda, pane; proto mi dovolu otázkou: Co jste dělal od toho dne, kdy jste dostal před několika týdny dovolenou od pluku, až do této chvíle?“

„Má odpověď na tak obecnou otázku se bude řídit rázem obvinění, které se této odpovědi domáhá,“ pravil Waverley. „Žádám, abyste mi řekl, z čeho jsem viněn a jakým právem jsem držen ve vazbě, abych na tu otázku odpověděl?“

„Je mi líto, pane Waverley, musím vám říci, že obvinění proti vám je velmi vážné a dotýká se vašeho dobrého jména důstojnického i občanského. Jakožto důstojník jste viněn z šíření vzpoury a rebelie mezi mužstvem, kterému jste velel, a z toho, že jste jim dával příklad k zběh-

nutí, protože jste proti výslovným rozkazům velitelovým protáhl svou nepřítomnost u pluku. Jako občan jste viněn ze zločinu velezrady a z vedení války proti králi, největšího zločinu, jakého se může občan dopustit.“

„A co vás opravňuje k tomu, abyste mě tu zdržoval a nutil mě odpovídat na tak hnusné pomluvy?“

„Něco, co vy nemůžete popřít a čeho já nemohu neuposlechnout.“

Podal Waverleymu zatykač Nejvyššího trestního soudu ve Skotsku se všemi formalitami, kterým se prikazuje zatčení a uvěznění pana Edwarda Waverleyho, podezřelého ze zrádných činů a jiných zločinů a přečinů.

Úžas, který se projevil nad tímto sdělením, přičítal major Melville vědomí viny, kdežto pan Morton byl spíše nakloněn vidět v něm podiv nevinnosti křivě nařčené. Na obou dohadách bylo něco pravdy; neboť Edward sám u sebe sice věděl, že je prost viny, z které je obžalován, ale když si letmo připomněl své jednání, utvrdil se v přesvědčení, že mu asi bude těžko prokázat svou nevinu před druhými lidmi.

„Velmi trapnou součástí této trapné věci je,“ řekl major Melville po krátké pomlce, „že vás musím při tak těžkém obvinění požádat o všechny listiny, které máte u sebe.“

„Ukážu vám je bez výhrady,“ řekl Edward a hodil na stůl svůj zápisník i poznámky, „jen jedinou věc vás prosím, abyste mi ponechal.“

„Bohužel, pane Waverley, nemohu vám povolit žádnou výjimku.“

„Ukážu vám ji tedy, pane; ale protože vám stejně k ničemu nebude, prosím, abyste mi ji vrátil.“

Vyňal ze záhradří verše, které ten den ráno dostal, a odevzdal je v obálce. Major je mlčky přečetl a pak nařídil písaři, aby je opsal. Opis vsunul do obálky a položil jej před sebe na stůl, kdežto originál vrátil Waverleymu se zasmušilým, vážným výrazem.

Když ponechal major Melville vězni, za něhož teď musíme našeho hrdinu pokládat, jak se mu zdálo, dost času na rozmyšlenou, znovu se ujal vyšetřování; předeslal však, že jeho otázky budou, pokud mu to informace dovolí, zcela určité, když má pan Waverley námitky proti

otázkám všeobecným. Pak pokračoval ve vyšetřování a jádro otázek a odpovědí diktoval svému amanuensovi, který to zapisoval.

„Zná pan Waverley nějakého Humphryho Houghtona, poddůstojníka u Gardinerova jezdeckého pluku?“

„Ovšem; byl to četař v mém oddílu a syn strýcova pachtýře.“

„Tak jest, a těšil se u vás značné důvěře a jeho kamarádi na něho dali hodně?“

„Nikdy jsem neměl zapotřebí skládat důvěru v člověka takového druhu,“ odpověděl Waverley. „Měl jsem četaře Houghtona rád, protože to byl chytrý, čiperný mladík, a myslím, že proto také si ho jeho kamarádi vážili.“

„Ale vy jste se skrze toho člověka dorozumíval s lidmi z vašeho oddílu, kteří byli naverbováni na Waverley-Honour?“ ptal se major Melville.

„Zajisté; octli se u pluku mezi samými Skoty a Iry, a tak se ke mně utíkali se všemi drobnými trampotami; a za mluvčího si při tom samozřejmě brali svého četaře a krajana.“

„Četař Houghton měl tedy autoritu hlavně u těch vojáků, kteří přišli s vámi k pluku z panství vašeho strýce?“ pokračoval major.

„Ovšem; – ale co to má společného s mým případem?“

„Právě k tomu přicházím a prosím vás, abyste mi odpověděl pravdivě. Dopisoval jste si po tom, co jste odešel od pluku, ať přímo nebo nepřímě, s tímto četařem Houghtonem?“

„Cože! – Já že bych si dopisoval s člověkem jeho stavu a hodnosti! – Proč a jak?“

„To nám vysvětlíte sám; nevzkázal jste mu například o nějaké knize?“

„Dobře že mi to připomínáte,“ řekl Waverley, „dal jsem četaři Houghtonovi obstarat nějakou maličkost, protože můj sluha neumí číst. Vzpomínám si, že jsem ho v dopise požádal, aby mi vybral podle přiloženého seznamu knihy a poslal mi je do Tully-Veolanu.“

„Jakého druhu knihy to byly?“

„Byla to vesměs krásná literatura; měla si je prohlédnout jedna dáma.“

„Nebyly mezi nimi nějaké velezrádné traktáty a pamflety, pane Waverley?“

„Byla tam nějaká politická pojednání, do těch jsem se nepustil. Poslal mi je z velké ochoty jeden hodný přítel, jehož srdce má větší cenu než jeho moudrost a politická prozíravost: bylo to nudné skládání.“

„Ten přítel,“ pokračoval neúporný vyšetřovatel, „to byl nějaký pan Pembroke, duchovní, který odepřel přísahu, autor dvou velezrádných spisů, jejichž rukopisy byly nalezeny ve vašich zavazadlech.“

„Nečetl jsem z nich ani šest stránek,“ odpověděl Waverley, „na to vám dávám své šlechtické slovo.“

„Nejsem váš soudce, pane Waverley. Váš výslech bude postoupen jinam. A teď k věci-znáte člověka, kterému říkají Willy Will nebo Willy Ruthven?“

„Jakživ jsem takové jméno neslyšel.“

„Nikdy jste se skrze něho nebo skrze jiné osoby nedomlouval s četarem Humphrym Houghtonem a nenaváděl ho, aby co nejvíc kamarádů svedl k zběhnutí a přidal se s nimi k horalům a jiným rebelům, kteří teď stojí ve zbrani pod velením mladého pretendenta?“

„Ujišťuji vás, nejen že nejsem vinen spiknutím, které mi kladete za vinu; já je z hloubi duše odsuzuji a takové zrahy bych se nedopustil, ani kdybych měl získat trůn pro sebe nebo pro někoho jiného.“

„A přec, když vezmu v úvahu tu obálku psanou jedním z těch svedených šlechticů, kteří teď zbrojně povstali proti své vlasti, a k tomu ty verše, které jsou v ní uloženy, nemohu nevidět jistou shodu mezi zmíněným tažením a hrdinskými činy Woganovými, kterými byste se měl podle přání pisatelova řídit.“

Waverleyho ta shoda ohromila, ale bránil se, že přání nebo očekávání onoho pisatele se nedají pokládat za důkaz obvinění jinak zcela smyšleného.

„Ale jsem-li dobře zpraven, celý ten čas, co jste nebyl u pluku, zdržoval jste se jednak u tohoto náčelníka horalů, jednak u pana Bradwardina z Bradwardinu, který také zbrojí pro tu neblahou věc.“

„Netajím se tím, ale co nejdůrazněji popírám, že bych byl zasvěcen do jejich úkladů proti vládě.“

„Ale nehodláte snad zapírat, že jste provázel svého hostitele Glen-naquoicha na schůzku, kde se pod záminkou velikého honu shromáždila valná část jeho spoluviníků na zradě, aby se domluvili o opatřeních k ozbrojenému povstání?“

„Přiznávám, že jsem byl na této schůzce,“ řekl Waverley; „ale neslyšel jsem a neviděl nic, co by jí dodávalo ten ráz, jaký vy jí připisujete.“

„Odtamtud jste se pak s Glennaquoichem a částí jeho klanu ubírali dál,“ pokračoval soudce, „až k vojsku mladého pretendenta, tam jste vzdali hold a zase se vrátili ozbrojit a vycvičit ostatní, aby se pak spojili s jeho houfy, až potáhnete na jih?“

„Na takové výpravě jsem s Glennaquoichem vůbec nebyl. A o tom, že je osoba, o které se zmiňujete, v naší zemi, jsem nic nezaslechl.“

Vyprávěl pak podrobně o své nehodě na lovu a dodal, že teprve po návratu zjistil, že je zčistajasna zbaven hodnosti; nepopřel, že si tehdy poprvé všiml, že se horalé chystají do zbraně; a protože se mu vůbec nechtělo přidat se k jejich tažení a neměl už ve Skotsku co pohledávat, vrací se do vlasti, kam ho volají příbuzní, kteří mají právo řídit jeho kroky, jak si může major Melville zjistit z dopisů na stole.

Major Melville si tedy přečetl dopis od sira Everarda a od tety Ráchel; ale vyvodil z nich něco docela jiného, než se Waverley nadál. Zehralo se v nich na vládu, nezahaleně se vyhrožovalo pomstou a v dopise chudinky tety Ráchel se přímo ospravedlňovala věc Stuartovců, takže to, co druhé dopisy jen naznačovaly, vyznívalo tu jako otevřené přiznání.

„Dovolte mi ještě jednu otázku, pane Waverley,“ řekl major Melville. „Nedostal jste od svého velitele hromadu dopisů, v kterých vás varoval a rozkazoval vám, abyste se vrátil k posádce, a upozorňoval vás na to, jak vašeho jména zneužívají k šíření nespokojenosti mezi vojáky?“

„Nedostal, majore Melville. Totiž dostal jsem od něho jeden dopis, v němž mi zdvořile oznámil své přání, abych o dovolené nebyl stále na Bradwardinu; přiznávám se, tehdy se mi zdálo, že nemá právo do toho mluvit; a druhý dopis od plukovníka Gardinera jsem dostal ten den, kdy jsem se dověděl z Věstníku, že jsem sesazen; byl v něm rozkaz,

abych se vrátil k pluku, ale ten rozkaz jsem dostal pozdě, neboť jak jsem vám už dříve vysvětlil, byl jsem zrovna pryč, a nemohl jsem ho tedy uposlechnout. Jestli mi psal mezitím ještě nějaké dopisy, a jak znám plukovníkovu velkodušnost, jsem skoro jist, že psal, vůbec jsem je nedostal.“

„Zapomněl jsem se vás, pane Waverley, zeptat ještě na jednu věc, si-
ce ne tak důležitou, ale k vaší škodě mluvilo se o ní veřejně,“ pokračo-
val major Melville. „Někdo prý před vámi pronesl tak, že jste to slyšel,
velezrádný přípitek, a vy, ač jste byl tehdy důstojníkem Jeho Veličen-
stva, strpěl jste, aby žádal zadostučinění jiný pán z té společnosti. Před
soud za to nemůžete být pohnán; ale když po vás důstojníci od vašeho
pluku, jak jsem slyšel, žádali, abyste jim jako šlechtic a jako voják vy-
světlil tuto pomluvu, opravdu se divím, proč jste jim nevyhověl.“

To už bylo příliš. Zahnán do úzkých a ze všech stran tísněn obvině-
ními, v nichž hrubá lež tak splývala s pravdivými okolnostmi, že nako-
nec vypadala věrohodně – sám, bez přátel, v cizí zemi, Waverley už
skoro zoufal nad životem i dobrým jménem, opřel do dlaní hlavu a ráz-
ně odepřel dál vypovídat, když jim svým pravdivým a upřímným do-
znáním jenom poskytl zbraň proti sobě.

Nad tím změněným chováním nedal major Melville na sobě znát ani
překvapení, ani nelibost a klidně mu dával další otázky. „Co je mi plat-
né odpovídat vám?“ řekl Edward posupně. „Jste zřejmě přesvědčen
o mé vině a každou mou odpověď překroutíte tak, že se jen utvrdíte
v své předpojatosti. – Kochejte se tedy svým zdánlivým vítězstvím a už
mě nemučte. Když jsem schopen takové zbabělosti a zrady, jakou mi
vaše žaloba přisuzuje, nestojím vám za to, abyste mi věřili. Jestliže si
vaše podezření nezasluhuji – a Bůh a mé svědomí je mi svědkem, že
tomu tak je –, nechápu, proč bych měl svou upřímností poskytovat ža-
lobcům zbraně proti své nevině. Nemá smysl, abych vám ještě slovem
odpovídal, a jsem odhodlán setrvat v tomto rozhodnutí.“ A znovu se
ponořil do posupného a zarputilého mlčení.

„Dovolte mi,“ řekl smířčí soudce, „abych vám připomněl, že už z jed-
noho důvodu by bylo na místě upřímné a otevřené doznání. Mladí, pa-

ne Waverley, jsou pro svou nezkušenost vydáni napospas záměrům lidí obmyslnějších a prohnanejších; a mezi těmito zvláště vyniká jeden váš přítel – myslím Mac-Ivora Glennaquoicha –, kdežto podle vaší mladické bezelstnosti a neznalosti horalských mravů bych soudil, že očividně patříte k těm prvním. Za těchto okolností poklesek nebo prohřešek, kterého jste se dopustil, jak jsem ochoten se domnívat, zcela bezděky, dá se napravit a já vám rád posloužím za prostředníka. Ale protože je vám jistě známa vojenská síla jednotlivců, kteří se v naší zemi chopili zbraní, jejich prostředky i jejich plány, očekávám od vás, že si má zprostředkování vysloužíte tím, že mi upřímně a pravdivě vypovíte všechno, co o tom víte. V tom případě vám snad mohu slíbit, že si svou účast na těchto nešťastných pletichách odpýkáte jen kratičkou ztrátou osobní svobody.“

Waverley klidně vyslechl toto napomenutí až do konce, ale potom vyskočil s židle a s nebývalou rázností odpověděl soudci: „Major Melville, nebo jak se jmenujete, doposud jsem vaše otázky zodpovídal podle pravdy, nebo jsem je hněvivě odmítal, protože se dotýkaly jenom mne; ale když si troufáte pokládat mne za tak podlého, že bych mohl donášet na ty, kdož mne přijali, ať už se před veřejností provinili jakkoli, jako hosta a přítele – říkám vám, že ty vaše otázky pokládám za urážku neskonale hrubší než všechna ta utrhačná podezření; a protože mi krutý osud nedovoluje, abych se za ně pomstil jinak než slovy, spíš si dám vyrvat srdce z hrudi, než bych hlesl o tom, co bych se jinak nedověděl, nebýt toho, že mi moji hostitelé neomezeně důvěřovali.“

Pan Morton a major se na sebe podívali; a pan Morton, kterého při výslechu stále trápila ošklivá rýma, nachýlil se k tabatěrce a kapesníku.

„Pane Waverley,“ řekl major, „mé nynější postavení mi zakazuje jak urážet, tak i dávat se urážet, a nebudu tedy pokračovat v rozmluvě, která nemá daleko k obojímu. Musím bohužel podepsat rozkaz, abyste byl ponechán ve vazbě, ale vězením vám zatím bude můj dům. Bohužel si sotva dáte říci, abyste s námi povečeřel –“ (Edward zavrtěl hlavou) „– ale dám vám donést občerstvení do vašeho pokoje.“

Náš hrdina se uklonil a v doprovodu dvou biřiců se odebral do malé, ale hezké světnice; odmítl nabízené jídlo i víno, vrhl se na postel, a všecek utrmácen vysilujícími událostmi i duševními strážněmi toho nešťastného dne, upadl do hlubokého a těžkého spánku. Sám by se toho nebyl nikdy nadál; ale i severoameričtí Indiáni, když jsou upalováni na hranici, sotva jim jen trošku poleví v mukách, hned prý usínají, až je zas přiložením na oheň vzbudí.

Kapitola XXXII

Porada a co z ní vzešlo

Major Melville zdržel u sebe pana Mortona přes celou dobu, co vyslychal Waverleyho; jednak doufal, že mu pan Morton svým zdravým rozumem a chvalně známou loajálností bude snad nápomocen, jednak mu bylo vhod, že v něm má bezúhonného věrojatného svědka při jednání, které se dotýká cti a bezpečí vysoce postaveného a urozeného mladého Angličana, budoucího dědice velkého panství; každý jeho krok bude jistě zevrubně zkoumán, a musí proto prokázat, že on sám postupoval nad všchnu pochybnost spravedlivě a poctivě.

Když se Waverley vzdálil, usedli zeman s duchovním z Cairnvreckanu mlčky k večernímu jídlu. Dokud se kolem nich točili sloužící, žádnému se nechtělo začít o tom, čím se v duchu obíral, a mluvit o něčem jiném jim také připadalo zatěžko. Waverleyho mládí a zřejmá upřímnost se ostře odrážely od temných stínů podezření, které kolem něho houstly; a jistá prostomyslnost a srdečnost, nesrovnatelná s protřelým intrikánstvím, nemálo svědčila v jeho prospěch.

Každý dumal nad podrobnostmi výsledku a každý na ně pohlížel podle toho, co sám cítil. Oba byli muži pohotoví a bystří a oba stejně dovedli scelovat různé části výpovědi a vyvozovat z nich nezbytné závěry. Ale protože byli každý jiného založení i vzdělání, v závěrech vyvozených z daných návěstí se často rozcházeli.

Major Melville se dříve pohyboval hlavně ve vojenských leženích a velkých městech; byl bdělý z povolání a opatrný ze zkušenosti, narázil ve světě na hromadu zla, a proto, ač sám byl řádný soudce a počestný muž, o druhých smýšlel vždycky přísně a někdy až nelítostně. Naproti tomu pan Morton od studia literatury v koleji, kde ho jeho druhové chovali v lásce a učitelé v úctě, přešel rovnou do poklidného a prostého pastorství; uvidět zlo se mu tam málokdy naskytlo, a když se jím obíral, pak jen aby pohnul k lítosti a k nápravě; jeho farníci mu

ze samé lásky a úcty spláceli laskavou péčí o jejich blaho tím, že před ním mermomocí tajili to, co by ho, jak věděli, krutě bolelo: totiž občasné prohřešky proti povinnostem, jejichž hlásání bylo jeho životním úkolem. A tak (ač oba byli velmi oblíbení) ujalo se v okolí rčení, že zeman zná z farnosti jen to špatné a duchovní zas jen dobré.

Ač si cairnvreckanský pastor především hleděl kněžských zájmů a povinností, přece jen nezapřel lásku k písemnictví; z ní mu už od mladých let utkvěl v duši opar romantiky, nezaplašený pozdějšími životními událostmi. Byl od přírody povahy mírné a rozjímavé a ještě po letech jihn dojetím nad předčasnou smrtí líbezného mladé ženy, s kterou se oženil z lásky a kterou následovalo do hrobu jejich jediné dítě. A tak samozřejmě i tentokrát smýšlel jinak než ten přísný strážce pořádku, svědomitý soudce a světa znalý nedůvěřivec.

Když sloužící odešli, oba muži mlčeli dál, až si major Melville nalil, přistrčil láhev před pana Mortona a začal rozhovor.

„Truchlivá záležitost, pane Mortone. Bojím se, že si ten chlapec sám navlékl oprátku na krk.“

„Chraň Bůh!“ zvolal farář.

„Na mou věru, souhlasím,“ řekl světský soudce; „ale ani vaše milosrdná logika ten závěr nepopře.“

„Pevně věřím, majore,“ odpověděl duchovní, „že se tomu dá zabránit po tom, co jsme dnes večer slyšeli.“

„Zajisté!“ řekl Melville. „Ale vy jste, milý faráři, z těch, kdo by chtěli sdílet s každým zločincem výsadu duchovních.“

„Rozhodně: slitování a velká shovívavost jsou základy učení, které jsem povolán hlásat.“

„Z náboženského hlediska to je pravda; ale slitování se zločincem může dýt hrubou nespravedlností k společnosti. Nemluvím jen o tomto mladíkovi, ze srdce bych mu přál, aby se ospravedlnil, líbí se mi jeho skromnost i odvaha. Ale bojím se, že zpečetil svůj osud.“

„Pročpak? Stovky svedených šlechticů zbrojí proti vládě, mnozí bezpochyby z přesvědčení, které jim výchova a dávné předsudky přikrášlily jménem vlastenectví a hrdinství; když si spravedlnost vybírá oběti

z takového množství (vždyť všechny zničit nemůže), musí přihlížet k mravním pohnutkám. Ať padne za oběť zákonům ten, kdo z pouhé ctižádosti nebo ziskuchtivosti ruší mír spořádané vlády; ale mladík svedený bujnými sny o rytířství a pomyslné věrnosti se snad může nadít, že bude vzat na milost.“

„Jestliže však to vysněné rytířství a pomyslná věrnost přesáhne do oboru velezrady,“ odpověděl soudce, „neznám v celém křesťanském světě soud, kde by se mohli domáhat svého *Habeas Corpus*¹²¹, milý pane Mortone.“

„Ale mně se nikterak nezdá, že by byla vina toho mladíka prokázána,“ pravil duchovní.

„Protože dobrota vám zaslepuje zdravý rozum,“ odpověděl major Melville. „Uvědomte si: tento mladý muž pochází z rodiny dědičných jakobitů, strýc zastupuje zájmy toryů v kraji – otec je propuštěný, nespokojený dvořan, učitel odepřel přísahu a napsal dva velezrádné svazky – a tento mladík narukuje, ke Gardinerovým dragounům, přivede si ze strýcova panství četu výrostků, kteří se v hádkách s kamarády svým způsobem horlivě zastávali učení vysoké církve, které pochytili na Waverley-Honour. Waverley je na tyto chasníky neobyčejně vlídný, peněz mají habaděj, víc, než potřebují a než se srovnává s vojenskou kázní. Cvičí je jeho oblíbený seržant, skrze něho také udržují neobyčejně úzké styky s kapitánem a domýšlejí se, že ostatním důstojníkům nepodléhají a že jsou něco víc než jejich kamarádi.“

„To všechno, milý majore, přirozeně vyplývá z toho, že tak lnou k mladému pánovi a že se octli v pluku, naverbovaném hlavně v severním Irsku a západním Skotsku, mezi kamarády, kteří si je berou na mušku už proto, že jsou Angličani a patří k anglikánské církvi.“

„To se vám povedlo, pane faráři!“ odpověděl soudce. „Měl by vás slyšet někdo z vaší synody – ale ať to dopovím. Tento mladík dostane dovolenou a odjede si do Tully-Veolanu – smýšlení barona Bradwardi-

¹²¹ Zákon z r. 1679, podle něhož žádný Angličan nemůže být zatčen bez soudního řízení. Pozn. překl.

na kdekdo zná, nehledě k tomu, že mladíkův strýc ho v patnáctém roce vytáhl z obžaloby; tam se náš mladík dostane do hádky, při které zneuctí svou důstojnickou hodnost; plukovník Gardiner mu píše, napřed mírně, potom ostřeji – o tom snad nepochybujete, když to sám říká; důstojnický sbor ho vyzve, aby jim podal vysvětlení o hádce, do které se prý dostal; neodpoví ani svému veliteli, ani svým druhům. Zatím se jeho vojáci bouří a porušují kázeň, a nakonec, když se roznese pověst o té nešťastné rebelii, při pátrání vyjde najevo, že jeho oblíbený seržant spolu s dalším chlapíkem si dopisuje s francouzským agentem, pověřeným, jak tvrdí, od kapitána Waverleyho, a ten seržanta vybízí, jak se jeho mužstvo samo přiznalo, aby s celou četou přeběhl ke kapitánovi, který je prý u prince Karla. Mezitím je tento důvěryhodný kapitán, jak sám doznává, hostem na Glennaquoichu u nejčilejšího, nejmazanějšího a nejodhodlanějšího jakobity v celém Skotsku; jde s ním přinejmenším až na jejich slavné lovecké dostaveníčko, a jak se mi zdá, ještě o kousek dál; plukovník mu mezitím posílá dvě další výzvy, v jedné ho upozorňuje na nepokoje v jeho četě, v druhé mu přísně rozkazuje, aby se vrátil k pluku; to mu měl ostatně dát zdravý rozum, když všude kolem něho zdvíhala rebelie hlavu. A on příkře odmítne a zřekne se hodnosti.“

„Té ho zbavili už předtím,“ řekl pan Morton.

„Jenže jeho mrzí, že ho tím předběhli, než sám kvitoval. Zabaví mu zavazadla v posádce i v Tully-Veolanu a najdou v nich hromadu zhoubných jakobitských brožur, které by stačily otrávit celou zemi, a krom toho ještě rukopis učeného pojednání od jeho ctihodného přítele a učitele pana Pembroka.“

„Říká, že to vůbec nečetl,“ odpověděl farář.

„Za normálních okolností bych mu věřil,“ odvětil soudce, „protože sloh je v nich stejně hloupý a pedantský jako názory škodlivé. Ale co pak si myslíte, že by mladík jeho věku vláčel takový brak, kdyby neměl v úctě zásady, které se v něm hlásají? A pak, když se dozví, že se povstalcí blíží, vydá se na cestu na zapřenou a brání se říci své jméno; a jestli ten starý fanatik mluví pravdu, provází ho velmi podezřelé chlapisko a sám jede na koni, o kterém každý ví, že patří Glennaquoichu.“

chovi, a u sebe má dopisy od rodiny, z nichž číší zášť k brunšvickému rodu, a opis veršů na oslavu jistého Wogana, který zrušil přísahu parlamentu a přidal se s oddílem anglické jízdy k horalským povstalcům, když zbraní dobývali zpátky Stuartovcům trůn – úplná obdoba jeho vlastního spiknutí – a nakonec stručná výzva: ‚Jdi a čiň podobně,‘ od toho věrného poddaného a přespolehlivého a mírumilovného člověka Ferguse Mac Ivora z Glennaquoichu, Vich Ian Vohra a tak dále. A konečně,“ rozohňoval se major Melville, jak zevrubně vypočítával své důkazy, „kde se setkáváme s tímto druhým vydáním kavalíra Wogana? Ba věru, pustí se po cestě, která se tuze hodí k provedení jeho záměru, a střelí po prvním králově poddaném, který se opováží ptát se ho, co má za lubem.“

Pan Morton byl tak moudrý, že neodporoval; věděl, že by se soudce ještě více zatvrdil, a jen se ho zeptal, jak hodlá s vězněm naložit.

„Je to dost nesnadná věc vzhledem k tomu, jak to teď v našem kraji vypadá,“ řekl major Melville.

„Nemohl byste nechat toho mladíka (když má takové vybrané chování) bez úhony ve svém domě, až se ta bouře přezene?“

„Milý příteli,“ pravil major Melville, „ani váš, ani můj dům nezůstane dlouho bez úhony, i kdybych ho po právu směl držet tady ve vazbě. Právě jsem se dověděl, že vrchní velitel, který se dal na pochod proti horalům, aby vyslídil a rozprášil povstalce, vyhnul se bitvě u Corryericku a pochoduje s celou vládní armádou na sever do Invernessu nebo až na konec Skotska, co já vím, a cestu do Nízin ponechal horalským vojskům otevřenou a nechráněnou.“

„Pane Bože!“ zvolal farář. „Je ten člověk zbabělec nebo zrádce nebo pitomec?“

„Ani jedno z toho, myslím,“ odpověděl Melville. „Sir John má průměrnou odvahu prostého vojáka, je čestný, plní rozkazy a rozumí tomu, co se mu říká, ale ve vážném nebezpečí dovede samostatně jednat asi tak, jako bych dovedl já, milý pane faráři, zastat vás na kazatelně.“

Tato důležitá zpráva o veřejných událostech přirozeně odvedla jejich rozhovor na chvíli od Waverleyho; ale nakonec se zase vrátili k tomuto předmětu.

„Myslím, že bych měl toho mladíka svěřit některému z těch rozptýlených ozbrojených oddílů dobrovolníků, které sem nedávno poslali, aby nahnali strach vzbouřeným okresům. Zrovna je odvolávají k Stirlingu, a zítra nebo pozítří se tudy bude vracet houfec pod velením toho člověka ze západu – jakpak se jen jmenuje? – Viděl jste ho a říkal jste, že je to pravý vzor cromwellovského vojenského světce.“

„Kameronovec Gilfillan,“ odpověděl pan Morton. „Jen aby byl u něho ten mladý pán v bezpečí. Při takovém pozdvižení dějí se v zbrklosti a rozohněnosti divné věci a Gilfillan patří bohužel k sektě, která prošla pronásledováním a nenaučila se slitování.“

„Má jen dopravit pana Waverleyho do stirlinského hradu,“ řekl major. „Dám přísný rozkaz, aby s ním dobře zacházeli. Lepší způsob, jak ho zajistit, mě věru nenapadá, a abych ho na vlastní odpovědnost pustil na svobodu, to mi snad neradíte?“

„Nemáte nic proti tomu, abych si s ním zítra promluvil mezi čtyřma očima?“ řekl duchovní.

„Ovšem že nemám; zárukou je mi vaše věrnost a poctivost. Ale nač vám to bude?“

Pan Morton odpověděl: „Chtěl bych to zkrátka zkusit; snad si dá říci a prozradí mi leccos, co mu třeba poslouží, když ne jako ospravedlnění, tak aspoň jako polehčující okolnost.“

Přátelé se pak odebrali na lože a oba trnuli starostí nad tím, co se to v zemi děje.

Kapitola XXXIII

Důvěrník

Waverley se ráno probudil ze zmatených snů neosvěžen spánkem a hned si jasně uvědomil, v jakém je strašném postavení. Jak to všechno skončí, to nevěděl. Možná že ho odevzdají vojenskému právu, které si asi uprostřed občanské války nebude příliš úzkostlivě vybírat oběti nebo zkoumat důkazy. O nic příjemnější nebylo pomyšlení na skotský soud, který se, jak věděl, procedurami a praktikami v lecčem liší od anglického, a jak mu, arci neprávem, odjakživa namlouvali, nechrání tak důkladně svobodu a práva poddaných. Zahořkl proti vládě za to, že mu působí takové trampoty a strážně, a v duchu si lál, že ze samé úzkostlivosti odmítl Mac-Ivorovo pozvání, aby s ním táhl do pole.

Říkal si: „Proč jsem spolu s jinými poctivými muži hned zkraje nepřivítal v Británii potomka jejích starodávných králů, přímého dědice jejího trůnu? Proč jsem nešel

vyvléknout smyčku kruté rebelie,
uvítat zpět tu víru ztracenou,
před princem Karlem padnout na kolena?

Všechna skvělost a znamenitost, jakou slyne rod Waverleyů, opírá se o jejich věrnost rodu Stuartovců. Z toho, jak si ten skotský soudce vyložil dopisy mého strýce a otce, vyplývá, že jak jsem z nich měl vyrozumět, mám se dát po stopách předků; a já jsem byl tak tupý a oni zas, aby mě snad nepřivedli do nebezpečí, vyjadřovali se tak nejasně, že mě to úplně zmátlo. Kdybych byl jednal v prvním ušlechtilém záchvatu hněvu, když jsem se dozvěděl, že ukládají o mou čest, mé postavení by teď bylo zcela jiné. Byl bych na svobodě, ve zbrani a bil bych se jako mí předkové za lásku, věrnost a slávu. A zatím jsem zde, zváben a chycen do tenat, vydán na milost i nemilost podezírávému, tvrdému, bezcit-

nému Člověku, který mě možná pošle do žaláře nebo na potupnou veřejnou popravu. Ach Fergusi! Jak pravdivá byla tvá předpověď; splnila se záhy, ach, tak záhy.“

Jak se tak Edward oddával bolestným úvahám, a toť se ví, všechnu vinu svaloval na vládnoucí dynastii, zatímco za to mohl jenom osud a trochu také jeho vlastní nepředloženost, využil pan Morton dovolení pana majora Melvilla a hned po ránu přišel Edwarda navštívit.

Zprvu měl Waverley chuť dát duchovnímu na srozuměnou, aby ho ušetřil vyptávání i hovoru; ale hned ji potlačil, když se zahleděl na dobromyslnou a ctihodnou tvář duchovního, který ho zachránil před hrubým násilím vesničanů.

„Za jiných okolností,“ pravil mladík, „bych vám, pane, jistě projevil tolik vděčnosti, kolik si za záchranu mého života zasluhujete; ale srdce mi svírá takový zmatek a neblahé tušení, že vám za vaše zakročení ani nemohu poděkovat.“

Pan Morton odpověděl, že si nikterak nečiní nárok na jeho vděčnost; jen proto za ním přichází, že by rád přišel na to, jak by si jeho vděčnost zasloužil. „Můj znamenitý přítel major Melville,“ pokračoval, „má postoj a povinnosti vojáka a veřejného hodnostáře; těmi já nejsem vázán. Ani s jeho názory se vždycky nesrovnávám, protože dost nepočítají s lidskou křehkostí.“ Na chvíli se odmlčel a pak se zase ujal slova. „Nevtírám se k vám, pane Waverley, proto, že bych se snad chtěl dovědět nějaké podrobnosti, které, kdyby vešly ve známost, mohly by uškodit vám nebo jiným; ale přiznám se vám, že toužím po tom, abyste se mi svěřil se všemi okolnostmi, které by vás nakonec zprostily obžaloby. Slavnostně vás ujišťuji, že je svěříte věrnému, a pokud je v mých omezených silách, horlivému zastánci.“

„Jste, pane, tuším presbyteriánský duchovní?“ – Pan Morton se uklonil. „Kdybych se řídil předsudky výchovy, nevěřil bych, že vaše přátelské ujišťování, týkající se mne, je upřímné; ale všiml jsem si, že podobné předsudky mají v této zemi k vašim spolubratřím z episkopální církve, a mám sto chutí domnívat se, že jsou tu i tam stejně neoprávněné.“

„Běda tomu, kdo smýšlí jinak,“ řekl pan Morton; „i tomu, kdo myslí, že jen církevní panování a církevní obřady jsou zárukou křesťanské víry a mravní ctnosti.“

„Ale já nechápu,“ pokračoval Waverley, „proč vás mám těmi podrobnostmi obtěžovat; sám jsem si je v duchu důkladně probral, a přece si pořád nedovedu vysvětlit, co se mi vlastně klade za vinu. Vím jen, že jsem nevinný, ale že bych to dokázal, to nedoufám!“

„Právě proto se osměluji žádat vás o důvěru, pane Waverley,“ řekl duchovní. „Znám v tomto kraji spoustu lidí a s dalšími se ještě mohu seznámit. Vaše postavení vám bohužel brání opatřit si důvěrné zprávy nebo přijít na kloub podvodu; rád to udělám za vás; nebude-li vám mé úsilí nic platné, uškodit vám nemůže.“

Waverley chvíli uvažoval a dospěl k přesvědčení, že svěří-li se panu Mortonovi, nemůže tím nikterak uškodit ani panu Bradwardinovi, ani Fergusovi Mac-Ivorovi, když se už otevřeně chopili zbraně proti vládě, a je-li v jeho ujišťování tolik upřímnosti jako v jeho vážném výrazu, může mu to jen prospět. Zopakoval tedy stručně všechny události, které už čtenář zná, pomlčel jen o své náklonnosti k Flóře, ba ve svém vypravování se ani o ní, ani o Rose Bradwardinové vůbec nezmínil.

Pana Mortona obzvláště zarazilo Waverleyho líčení návštěvy u Donalda Beana Leana. „Jsem rád,“ pravil, „že o tomhle jste se majorovi nezmínil. Ti, kdo neuznávají, jak mocný vliv má zvědavost a romantičnost na jednání mladých lidí, by si to mohli velmi špatně vykládat. Když jsem byl tak mladý jako vy, pane Waverley, taková splašená výprava (odpusťte, prosím, ten výraz) by pro mne byla měla nevýslovné kouzlo. Jsou na světě lidé, kteří nikdy nepochopí, že člověk leckdy podstoupí nebezpečí a útrapy jen tak pro nic, a tak pro některé činy shledávají pohnutky, které jsou na hony vzdálené pravdě. Tento Bean Lean má po celé zemi pověst jakéhosi Robina Hooda a historky o jeho obratných a smělých kouscích se vypravují za zimních besed u krbu. Vlohami se opravdu vymyká tomu hrubému prostředí, a protože mu nechybí ctižádost a nebrzdí ho žádné ohledy, nejspíš zatouží za těchto neblahých rozbrojů stůj co stůj se vyznamenat.“ Pan Morton si pak pečlivě

zaznamenal různé podrobnosti z Waverleyho setkání s Donaldem Bea-
nem a ostatní okolnosti, o kterých mu vyprávěl.

Ten dobrý muž jevil o jeho neštěstí takový zájem, ba co víc, tolik dů-
věřoval v jeho nevinu, že nad tím Edwardovi srdce zjihlo; však mu
chlad majora Melvilla málem vnukl domněnku, že se celý svět spikl na
jeho ujařmení. Stiskl panu Mortonovi vřele ruku, ujistil ho, že mu svou
laskavou účastí svalil kámen ze srdce; ať už ho potká cokoli, je z rodu,
který ví, co je vděčnost, a dovede ji náležitě osvědčit. Nad těmi upřím-
nými díky vyhrkly ctihodnému knězi slzy z očí; když tak pozoroval
opravdové, nelíčené city svého mladého přítele, zájem o věc, které byl
ochoten posloužit, ještě v něm zesílil.

Edward se pak pana Mortona zeptal, zda neví, kam ho pošlou.

„Do stirlinského hradu,“ odpověděl jeho přítel; „a myslím, že to je
pro vás dobré, protože hradní guvernér je člověk čestný a lidský. Mám
spíše strach z toho, jak s vámi budou zacházet po cestě; major Melville
vás chtěj nechťej musí svěřit jinému.“

„To jsem rád,“ odpověděl Waverley. „Hnusí se mi ten chladnokrev-
ný, vypočítavý skotský soudce. Doufám, že se s ním už nikdy neshle-
dám; nedotkla se ho ani má nevina, ani mé zoufalství; tím mrazivým
puntičkářstvím, s jakým dodržoval vybrané způsoby, zatímco mě mučil
otázkami, podezřeními a narážkami, působil mi takovou trýzeň, jako by
mě inkvizice natahovala na skřípec. Neobhajujte ho, drahý pane, nebo
mě přejde trpělivost; radši mi řekněte, kdo se ujme tak významného
státního vězně, jako jsem já.“

„Myslím, že jakýsi Gilfillan, člen sekty zvané kameronští.“

„Nikdy jsem o nich neslyšel.“

„Tvrdí o sobě,“ vysvětloval duchovní, „že pocházejí od těch ne-
smlouvavých a přímých presbyteriánů, kteří za Karla Druhého a Jakuba
Druhého schválně nevyužili takzvané tolerance neboli povolení boho-
služeb, které se vztahovalo na ostatní vyznavače toho náboženství.
Konali shromáždění pod širým nebem, a protože s nimi skotská vláda
nakládala velmi hrubě a krutě, nejednou sáhli za panování těch králů
i ke zbrani. Jméno mají po svém vůdci Richardu Cameronovi.“

„Už si vzpomínám,“ řekl Waverley, „ale což tato sekta nezanikla, když pak za revoluce zvítězilo presbyteriánství?“

„Kdepak,“ odpověděl Morton, „ta velká událost zdaleka nesplnila jejich požadavky, domáhali se totiž obecného zřízení presbyteriánské církve na základě Slavné ligy a úmluvy. Myslím, že ani dobře nevěděli, co chtějí; ale protože jich bylo hodně a vládli zbraněmi, drželi pohromadě jako zvláštní strana ve státě, a když se utvořila unie Skotska s Anglií, málem uzavřeli nejvyšší přirozené spojení se svými dávnými nepřáteli jakobity, jen aby zmařili toto důležité národní zřízení. Od těch dob jich pomalu ubývá; ale v západních hrabstvích jejich ještě pořád dost a někteří, lépe smýšlející než v roce 1707, bojují po boku vlády. Ten člověk, kterému říkají Nadaný Gilfillan, je už dlouho jejich vůdcem a teď velí malému oddílu, který tudy dnes nebo zítra bude pochodovat do Stirlingu, a na přání majora Melvilla budete s tou eskortou putovat dál i vy. Rád bych se za vás u Gilfillana přimluvil; ale je nasáklý předsudky své sekty a je zrovna tak neúprosný jako ona, a tak by asi nic nedal na domluvy nějakého erastiánského teologa, jak by mě asi zdvořile nazval. – A teď sbohem, mladý příteli. Už nesmím přepínat majorovu trpělivost, aby mi dovolil ještě jednou vás za dnešek navštívit.“

Kapitola XXXIV

Situace se trochu lepší

K polednímu se pan Morton vrátil s pozváním od majora Melvilla, aby ho pan Waverley poctil svou přítomností na obědě a nijak se neohlížel na to, že ho ta nepříjemná záležitost zdržuje v Cairnvreckanu; jeho samého upřímně potěší, když se pan Waverley z toho šťastně dostane. Ve skutečnosti páně Mortonova příznivá zpráva i jeho dobré mínění poněkud zviklaly starého vojáka v utkvělé představě, že na té vzpouře u pluku měl Edward podíl. V zemi to vřelo a pouhé podezření z neloajálnosti nebo ze stranění jakobitským vzbouřencům stačilo sice k obvinění ze zločinu, nikoli však z nečestnosti. Krom toho jeden důvěryhodný muž podal majorovi zprávu (jak se později ukázalo, nepřesnou), která vyvracela poplašné novinky z předešlého večera. Podle této druhé zprávy horalé ustoupili od hranic Nížiny a táhnou prý za armádou k Invernessu. Major si tu zprávu sice nedovedl srovnat s proslulou zdatností některých pánů v horalské armádě, ale řekl si, že snad tento postup lépe vyhovuje jiným. Vzpomínal si, že už v roce 1715 ze stejné taktiky zůstali trčet na severu, a předvídal, že povstání vezme stejný konec jako tenkrát.

Tato novina mu také spravila náladu, že milerád vyhověl panu Mortonovi, dožadujícímu se, aby věnoval trochu pohostinné pozornosti svému nešťastnému hostu, a sám od sebe dodal, že se snad z celé záležitosti vyklube mladický husarský kousek, který se dá snadno odpýkat krátkým vězením. Vlídnému prostředníku dalo hodně práce přemluvit mladého přítele, aby pozvání přijal. Netroufal si vytasit se před ním s pravou pohnutkou, že totiž ve své dobrotě chce majora Melvilla pohnout k tomu, aby guvernér Blakeneymu podal o Waverleyem příznivý raport. Podle výbušnosti mladého hrdiny usoudil, že kdyby se mu o tom jen zmínil, je po všem veta. Tvrdil tedy, že to pozvání svědčí o tom, že major ani za mák nevěří tomu, že by se Waverley jako voják

a čestný muž něčím provinil; odmítne-li jeho zdvořilé pozvání, bude si to major možná vykládat tak, že si je Edward sám vědom, že je nezaslouží. Panu Mortonovi se zkrátka podařilo přesvědčit Edwarda, že bude jen chlapské a správné, když se bude chovat k majorovi nenuceně; a tak v sobě přemohl Waverley nechut' k novému setkání s majorovou chladnou a obřadnou zdvořilostí a dal se odvést svým novým přítelem.

Zpočátku to bylo setkání dost upjaté a strojené. Ale když už Edward, uchlácholený a uklidněný vlídným panem Mortonem, to pozvání přijal, co mu zbývalo jiného než počínat si družně, i když se do srdečnosti nijak nenutil. Major byl tak trochu bonvivant a víno měl znamenité. Vykládal historky ze svého válčení a projevoval velkou znalost lidí a mravů. Pan Morton choval v nitru zdroj klidného, mírného veselí, kterým rozjařil každou menší společnost, v níž se pohodlně uvelebil. Waverley, který dosud žil jako ve snu, dal se lehce strhnout tím, k čemu tihli druzí, a brzy byl z celé společnosti nejrozjařenější. Měl odjakživa pozoruhodnou míru vrozené výmluvnosti, ač se dal lehce zakřiknout. Tentokrát si však usmyslil zaimponovat svým společníkům a ukázat jim, jak i v té pohromě snáší svůj osud s lehkou a veselou myslí. Jeho bujarost, ač ne neochvějná, byla přece jen dost pružná, takže napomáhala jeho úsilí. Celá trojice se živě bavila, zřejmě našli v sobě navzájem zalíbení, a laskavý hostitel nabízel už třetí láhev burgundského, když tu v dálce zaduněl buben. Major, který v oficínském zápalu zapomněl na soudcovské povinnosti, po vojensku zaklnul nad tím, že se musí zase ujmout úřední funkce. Vstal a šel k oknu, odkud bylo dobře vidět na silnici, a jeho hosté ho následovali.

Bubnování se blížilo, chyběl tomu takt vojenské písničky, bylo to jen takové bum-bumbumbum, jako když v nějakém skotském městečku hasičský buben burcuje ze spánku řemeslníky. V tomto vyprávění se má každému dostat, co mu patří; abych tedy bubeníkovi nekřivdil, musím zaznamenat, že uměl, jak sám tvrdil, zabubnovat každý známý pochod i povel k boji, běžný v britské armádě, a začal tedy s „Dumbartonskými bubny“, ale Nadaný Gilfillan, velitel oddílu, ho okřikl, že

nedovolí, aby jeho mužstvo pochodovalo při takové rouhavé, ba – jak se vyjádřil – přímo pronásledovatelské hudbě, a poručil bubeníkovi, aby zabubnoval 119. žalm. Na to umění jeho bubeníka nestačilo, a tak se ochotně uchýlil k neslanému nemastnému bum-bum-bumbum, neškodné to náhražce za onu posvátnou hudbu, kterou ani jeho nástroj, ani jeho um nedokázaly vyloudit. Snad to budete pokládat za nicotnou historku, ale zmíněný bubeník nebyl nikdo menší než obecní bubeník z města Andertonu. Vzpomínám si, že jeho nástupce v úřadě byl členem toho osvětleného sboru, britského sněmu. Vzdejme jeho památce náležitou úctu.

Kapitola XXXV

Dobrovolník z doby před šedesáti lety

Když uslyšel major Melville to nevíтанé bubnování, rázem otevřel zasouvací dveře a vystoupil na jakousi terasu, oddělující jeho dům od silnice, odkud se blížil ten válečný ryk. Waverley a jeho nový přítel šli za majorem, ač on by se byl bez nich obešel. Brzy v tom slavnostním průvodu rozeznali předně bubeníka, potom velký prapor rozdělený na čtyři pole, v nichž byla vepsána slova: *Úmluva, Církev, Král, Království*. Za člověkem, který měl tu čest nést prapor, šel velitel oddílu, hubený, snědý, přísný šedesátník. Duchovní pýchu, která se u hostinského od Svícnu halila do jakéhosi zpupného pokrytectví, na tváři tohoto muže zušlechťoval a zároveň kalil ryzí, nekolísající fanatismus. Jakmile ho člověk spatřil, hned si ho představil v nějaké podivné těžké chvíli, v níž rozhoduje náboženské zánícení. Mučedník na hranici, voják v poli, osamělý psanec, kterému pevná a čistá víra skýtá útěchu v každém pozemském soužení; snad i pronásledovatelský inkvizitor, hrozný ve své moci a neoblomný v protivenství; všechny tyto role odpovídaly jeho povaze. K těmto nápadně energickým rysům se družilo jakési strojené puntičkářství a přímo komická škrobenost chování i řeči; a tak podle toho, v jaké náladě byl divák a v jakém světle se pan Gilfillan ukazoval, buď se ho člověk bál, nebo se mu obdivoval, nebo se mu smál. Měl na sobě oblek venkovana ze západu, snad z lepší látky, než nosí lidé nižšího stavu, ale v ničem nepodobný tehdejší módě ani skotské šlechtě kterékoli doby. Ozbrojen byl širokým mečem a pistolemi, které vypadaly tak starobyle, jako by pamatovaly porážku na Pentlandu nebo na Bothwellském mostě.

Když popošel několik kroků vstříc majoru Melvillovi a vážně, přitom však ledabyly se dotkl obrovského převislého modrého baretu a tak odpověděl na pozdrav majorovi, který zdvořile smekl malý třírohý, zlatem lemovaný klobouk, Waverleymu se vtírala představa, že vidí

vůdce někdejších kolohlavců, jak rozmlouvá s nějakým Marlboroughovým kapitánem.

Houf nějakých třiceti mužů, kteří šli v patách za tímto nadaným velitelem, byl přepestrého vzhledu. Měli na sobě obyčejné šaty různých barev, jaké se nosí v Nížinách; ty šaty se tak odrážely od jejich zbraní, že v nich vypadali jako záškodnická verbež; tak si náš zrak zvykl spojovat stejnokroj s vojenským stavem. Vpředu šlo několik stejných zancenců, jako byl jejich vůdce; v boji z nich šel strach, neboť náboženský zápal ještě zvyšoval jejich vrozenou chabrost. Jiní supěli a naparovali se nad tím, jaké mají zbraně a co je to zas potkalo, a ostatní, utmácení pochodem, vlekli se malátně vpřed nebo se trousili za občerstvením po okolních chalupách a hospodách. Šest Ligonierových grenadýrů by je zahnilo na útěk, pomyslí si major, jak se tak rozpomínal na své válečné zkušenosti.

Ale přesto Gilfillana zdvořile pozdravil a zeptal se ho, zda dostal na pochodu dopis, který mu poslal, a zda může dopravit vězně, o kterém se v dopise zmínil, až do stirlinského hradu. „Bodejť,“ odpověděl stručně vůdce kameronovců hlasem, který jako by mu vycházel až ze samých útroh.

„Ale váš ozbrojený průvod, pane Gilfillane, není tak silný, jak jsem se nadál,“ řekl major Melville.

„Někteří z mého mužstva dostali cestou hlad a žízeň a pozdrželi se, dokud se jejich duše neobčerství slovem.“

„Mrzí mě, pane, že jste nespoléhal na to, že se vaši lidé občerství v Cairnvreckanu,“ odpověděl major. „Vším, co mám doma, nechť si vaši vojáci poslouží.“

„Nemluvil jsem o tělesném občerstvení,“ odpověděl kovenantista a poněkud pohrdlivě se na majora usmál, „nicméně vám děkuju; moje mužstvo čekalo na vzácného pana Jabeshe Rentowela, aby si poslechli jeho výlevy při odpoledním kázání.“

„A to jste opravdu nechal valnou část mužstva na kázání pod širým nebem, právě když se povstalci chystají vtrhnout do kraje?“ zeptal se major.

Gilfillan se zas pohrdlivě usmál a odpověděl vyhýbavě: „A tak jsou dítky světa moudřejší v tomto pokolení než dítky světla!“

„Nicméně vás, pane, snažně žádám, abyste na pochodu dbal předpisů vojenské kázně, protože musíte tohoto pána hlídat až do Stirlingu a odevzdat ho tam guvernérovi Blakeneymu,“ řekl major. „Doporučoval bych vám například, abyste své mužstvo držel pohromadě a aby všichni udržovali na pochodu zákryt a necourali se kam který jako husy na pastvě; abyste snad nebyli zaskočení, radil bych vám, abyste z nejlepších mužů sestavil menší předvoj s jednou hlídkou v čele celého pochodu, a až se přiblížíte k nějaké vsi nebo k lesu –“ (tu se major přerušil) – „ale vy mě, pane Gilfillane, zřejmě neposloucháte, tak co bych se ještě o té věci šířil. Rozumíte tomu bezpochyby lépe než já, čím se máte řídit; ale jednu věc si, prosím, dobře pamatujte, že s tímto pánem, vaším vězněm, nesmíte zacházet hrubě a nezdvořile, a kromě zajištění, aby vám neutekl, v ničem ho neomezujte.“

„Prohlédl jsem si svůj důstojnický patent,“ řekl pan Gilfillan, „podepsaný váženým a zbožným šlechticem hrabětem Williamem z Glencairnu; a nestojí tam nic o tom, že mám přijímat nějaké pokyny nebo rozkazy, jak mám jednat, od majora Wiliama Melvilla z Cairnvreckanu.“

Major Melville zrudl až po napudrované uši, které mu vykukovaly z vojensky úpravných lokýnek; zrudl už také proto, že v tu chvíli zpozoroval, jak se pan Morton usmívá. Odpověděl trochu neomaleně: „Pane Gilfillane, prosím tisíckrát za prominutí, že se takové osobnosti, jako jste vy, pletu do řemesla. Ale protože jste, nemýlím-li se, povoláním dobytkař, tak mě napadlo, že bude na místě upozornit vás, že mezi horaly a horalským dobytkem je jistý rozdíl; a kdybyste se snad setkal s nějakým pánem, který sloužil na vojně a měl by chuť něco vám o tom povědět, tak si myslím, že by vám vůbec neuškodilo poslechnout si ho. Ale domluvil jsem a ještě jednou doporučuji tohoto pána vaší zdvořilé péči. – Pane Waverley, je mi opravdu líto, že se takto rozcházíme; ale pevně doufám, že až se zas vrátíte do naší vlasti, připravím vám v Cairnvreckanu příjemnější pobyt, než to bylo za nynějších okolností možné.“

Po těch slovech stiskl našemu hrdinovi ruku, Morton se s ním také srdečně rozloučil a Waverley se vyšvihl do sedla; koně mu vedl za udidlo mušketýr, a aby jim neutekl, po obou stranách šli vedle něho v řadě vojáci; tak se vydal s Gilfillanem a jeho oddílem na pochod. Přes vesničku je provázel křik dětí hulákajících: „Hele! To je ten pán z jihu, co bude viset, protože zastřelil dlouhého Johna Mucklewrathe, kováře!“

Kapitola XXXVI

Příhoda

Před šedesáti lety se ve Skotsku obědvalo ve dvě hodiny. A tak se pan Gilfilian za krásného podzimního odpoledne vydal na pochod až o čtvrté hodině; do Stirlingu bylo sice dobrých osmnáct mil, ale těšil se, že tam ještě toho dne dorazí, když protáhnou pochod o hodinku nebo dvě do noci. Napjal tedy síly a statně si vykračoval v čele svých stoupenců; občas se ohlédl po našem hrdinovi, jako by měl chuť dát se s ním do řeči. Nakonec už tomu pokušení neodolal, zpomalil krok, až se octl vedle věžnova koně, několik kroků šel mlčky po jeho boku a pak se najednou zeptal: „Můžete mi říct, kdo byl ten šedovlasý člověk v černém kabátě u zemana v Cairnvreckanu?“

„Presbyteriánský duchovní,“ odpověděl Waverley.

„Presbyterián!“ ušklíbl se Gilfillan; „nějaký ničemný erastián nebo zaslepený prelatista – přívrženec té zlověstné Tolerance; jeden z těch němých psů, co neumějí štěkat: v jejich kázáních je samé řinčení hrůzy a klinkání útěchy a není v tom kouska rozumu, ani šťávy, ani života – taky vás vychovali v takovém ovčinci, co?“

„Ne, já patřím k anglikánské církvi,“ odpověděl Waverley.

„A ta není o nic lepší,“ řekl kovenantista; „není divu, že se tak dobře snášejí. Kdo by si byl pomyslnil, že se krásné stavení skotské církve, které zbudovali naši otcové v roce 1642, zhyzdí hříšnými ohledy a zkažeností doby – ba, kdo by si byl pomyslnil, že ten krásně vyřezávaný svatostánek bude tak brzy osekán.“

Náš hrdina nepokládal za vhodné odpovídat na tyto nářky, které několik mužů doprovázelo hlubokými vzdechy. Gilfillan rozhodl, že když se s ním Waverley nechce přít, bude ho aspoň poslouchat, a tak pokračoval ve své jeremiádě.

„Jaký div, že se duchovní, zanedbávající službu oltářní a denní povinnosti, hříšně smířují s patronáty, dispensemi, přísahami a dlužními

úpisý a jinými nemravnostmi, jářku, jaký div, že vy, pane, spolu s jinými nešťastníky ze všech sil znovu budujete ten svůj starý Bábel nepravosti jako za časů krvavého pronásledování a zabíjení světců. Kdyby vás nezaslepovaly dary a laskavosti, úsluhy a radovánky, výnosné úřady a dědictví tohoto světa, z Písma bych vám dokázal, v jaké špinavé cáry skládáte svou důvěru; a že ty vaše rochety, komže a ornáty jsou pouhé obnošené roucho nevěstky, která sedí na sedmi pahorcích a pije z kalichu zpuštění. Ale troufám, vy jste na jednu stranu hluchý jako zmiže; její vnady vás svádějí, kramaříte s jejím zbožím a opíjíte se z kalichu jejího smilstva!“ Kdož ví, jak dlouho by byl tento vojenský teolog ještě rozvíjel své výpady, v kterých neušetřil nikoho, jen hrstku roztroušených *horáků*, jak říkal. Měl mnoho látky, mocný hlas a dobrou paměť; vypadalo to tedy, že s kázáním nepřestane, dokud nedojdou do Stirlingu; ale tu si všiml nějakého kramáře, který se na rozcestí přidal k pochodujícím a při každé vhodné přestávce v té homilii vzdychal a sténal.

„A co jste zač, příteli?“ zeptal se Nadaný Gilfillan.

„Jsem chudý kramář a jdu do Stirlingu, a snažně prosím Vaši Milost, aby mě vzala pod ochranu svého oddílu v těchto zlých dobách. Ach, Vaše Milost umí znamenitě odhalovat a vysvětlovat tajemné – ano, tajemné, záhadné a nepochopitelné příčiny toho, že naše země sešla na scestí; ano, Vaše Milost se dotýká samého kořene věci.“

„Příteli,“ promluvil Gilfillan vlídnějším hlasem, „já nejsem žádná Milost, já neobcházím hráze obory, ani dvory, ani trhové městysy, aby přede mnou pastýři, podruzi, měšťané smekali baret jako před majorem Melvillem z Cairnvreckanu a aby mi říkali zemane nebo kapitáne nebo Milosti – ne, mé skrovné jmění, které se páčí na pouhých dvacet tisíc marek, požehnaně roste, ale pýcha mého srdce neroste s ním; také si nelibuji v tom, aby mi říkali kapitán, ačkoliv mám patent podepsaný tím v bibli stále listujícím šlechticem hrabětem z Glencairnu, v kterém jsem jmenován kapitánem. Dokud žiji, jsem a zůstanu jen Habakkuk Gilfillan, který stojí při zásadách učení, na němž se usnesla staroslavná církev skotská, než začala kupčit s prokletým Achanem, a bude při nich stát, dokud bude mít groš v kapse a kapku krve v těle.“

„Však jsem viděl vaše pozemky v Mauchlinu,“ řekl kramář – „úrodný kout! A lány máte pěkně položené! – A takový chov dobytka nemá žádný zeman ve Skotsku.“

„Svatá pravda – svatá pravda, příteli,“ horlivě přisvědčoval Gilfillan, neboť v této věci nebyl nepřístupný lichotkám – „svatá pravda; je to pravý lancashirský dobytek a takový nemají ani v kilmaurském dvoře;“ a rozhovořil se o jeho výtečných vlastnostech, jenže ty jsou nejspíš našemu čtenáři stejně lhostejné jako našemu hrdinovi. Po této odbočce se náš vůdce zase pustil do teologických výkladů, ale kramář se v těch mystických otázkách tolik nevyznal, a tak jen vzdychal a občas, jak se slušelo, dával najevo, jak ho to mravně povznáší.

„Jaké by to bylo požehnání pro ubohé zaslepené papeženské národy, u kterých jsem pobýval, kdyby měly takové světlo na cestách! Jako populný kramář byl jsem za obchodem až na Rusi; a ve Francii jsem byl, v Nizozemí, v Polsku, zbrousil jsem i Německo a běda! Duše Vaší Milosti by se tuze kormoutila nad tím, jak tam v kostele hulákají a zpívají a slouží mše a na kůru vyhrávají a jak o sabatu tancují a hrají v kostky!“

A tak se Gilfillan dostal na knihu o nedělních zábavách, na Úmluvu, na stoupence tajné Dohody a Protestu, na whiggamorské tažení, na Shromáždění teologů ve Westminsteru, na delší a kratší katechismus, na exkomunikaci v Torwoodu a na zavraždění arcibiskupa Sharpa. Od toho pak přešel na oprávněnost zbrojné obrany a o tomto předmětu mluvil mnohem rozumněji, než se dalo očekávat z jiných jeho výkladů, takže zpozorněl dokonce i Waverley, až dosud pohroužený do vlastních smutných úvah. Pan Gilfillan pak rozbíral otázku, zda jedná prostý člověk po právu, když mstí veřejný útlak, a zrovna se vši pevností obhajoval pana Jamese Mitchella, který vystřelil na arcibiskupa ze Saint Andrews několik let před tím, než tohoto preláta zavraždili na Magus Muiro, když jistá příhoda mu přetrhla výklad.

Sluneční paprsky se už pomalu ztrácely na obzoru; oddíl postupoval dosti příkrým úvozem, vedoucím na vrchol pahorku. Půda tam byla neoplocena, všude kolem se táhla vřesoviště a obecní pastviny; ale rovinatý ten kraj nebyl, samá úžlabina, porostlá hlodašem a jalovcem;

jinde zas byly roklinky se zakrnělým podrostem. Stejným podrostem byl zarostlý vršek, na který oddíl zrovna vystupoval. V první řadě šli nejzdatnější a nejčipernější a ti rázovali kupředu, až překročili vrchol a na chvíli zmizeli z dohledu. Gilfillan s kramářem a hrstka těch, kteří tvořili Waverleyho vlastní stráž, byli už blízko vrcholku a kus za nimi se trousili ostatní.

Tak to tedy vypadalo, když kramář, jak aspoň tvrdil, pohřešil svého psíka, a každou chvíli se zastavil a pískal na něho. To opětovné pískání urazilo přísného společníka, tím spíš, že prozrazovalo nepozornost k pokladům teologických a řečnických znalostí, jimiž chtěl kramáře povznést. Prohlásil tedy nevrle, že nemá kdy čekat na ničemné psisko.

„Jen ať si Vaše Milost vzpomene na případ Tobiašův.“

„Tobiaš!“ zvolal Gilfillan hněvivě. „Tobiaš je pohanský a apokryfní a jen prelatista a papeženec se na něho může odvolávat. Zmýlil jsem se ve vás, příteli.“

„To je docela možné,“ odpověděl kramář s naprostým klidem; „ale proto mi přece jen dovolte ještě jednou zapískat na mého ubohého pejska.“

Na poslední zapískání přišla neočekávaná odpověď; neboť do úvozu seskákalo šest až osm statných horalů, kteří předtím číhali v podrostu a v křoví, a hned se začali ohánět meči. Gilfillan se toho nežádoucího zjevu nezalekl, vykřikl směle: „Meč Hospodinův a Gideonův!“, tasil meč a byl by za starou dobrou věc bojoval stejně slavně jako ti chrabří obhájci od Drumclogu, když tu, hle! kramář vytrhl vedle stojícímu člověku mušketu a s takovou silou praštil pažbou svého nedávného učitele kameronské víry do hlavy, že se Gilfillan rázem poroučel na zem. V nastalém zmatku někdo z Gilfillanova oddílu nazdařbůh zmáčkl kohoutek a zasáhl koně pod naším hrdinou, Waverley upadl s koněm, či spíš pod něho, a pořádně se pohmoždil. Ale v mžiku ho zpod koně vyprostili dva horalé, každý ho popadl z jedné strany v podpaždí a rychle ho odtáhli z bitky a ze silnice. Utíkali jako diví, zpola nesli a zpola vlekli našeho hrdinu; ten ještě zaslechl pár výstřelů z těch míst, odkud právě odešel. Později se dověděl, že to střílel Gilfillanův oddíl, který se už zase spořá-

dal, když se k nim připojili ti zpředu i ti, co se opozdili vzadu. Horalé před nimi ustoupili, ale napřed vystřelili na Gilfillana a na dva z jeho mužstva; ti pak zůstali ležet na místě těžce zraněni. Padlo ještě několik výstřelů mezi horaly a západníky, ale ti teď byli bez velitele a báli se dalšího přepadení, a proto se ani příliš nenamáhali zmocnit se zas vězně; zdálo se jim moudřejší táhnout dál do Stirlingu; raněného kapitána a druhy vzali s sebou.

Kapitola XXXVII

Waverley je stále ještě v nebezpečí

Horale vlekli Waverleyho odtamtud tak kvapně, ba přímo surově, že div nepozbyl vědomí; po tom zranění, které utržil po pádu z koně, nešlo se mu tak křepce jako jindy. Když si toho jeho průvodci povšimli, zavolali si na pomoc ještě dva tři další ze své tlupy, zabalili našeho hrdinu do plédu, a když si tak rozdělili jeho váhu mezi sebe, nesli ho stejně rychle jako předtím, jenže jeho už to nenamáhalo. Mluvili mezi sebou málo a jen gaelsky. Zpomalili krok, teprve až uběhli skoro dvě míle; potom už tolik neuháněli, ale pořád ještě šli hezky zostra, jen občas se střídali v nesení.

Náš hrdina se snažil zapříst hovor, ale oni mu stále odpovídali „Chañ'eil Beurl' agam,“ což znamená „neumím anglicky“; jak už Waverley věděl, tak obvykle odpoví horal, když buď nerozumí, nebo se mu nechce odpovídat Angličanům nebo člověku z Nížiny. Zmínil se tedy o Vich Ian Vohrovi, protože se domníval, že jenom jeho přátelství vděčí za záchranu z drápů Nadaného Gilfillana; ale ani potom nedávali jeho průvodci najevo, že mu rozumějí.

Soumrak už dávno vystřídala měsíční záře, když se tlupa zastavila na pokraji srázné strže; pokud se dalo při měsíčku rozeznat, strž byla zarostlá stromovým a hustým podrostem. Dva horale do ní slezli po úzké pěšině, jako by prozkoumávali její zákruty; jeden se po chvíli vrátil a řekl něco svým druhům; ti ihned zdvihli břímě a snášeli je pozorně a opatrně po úzké, příkré stezce. Ale při vši jejich opatrnosti narazil Waverley nejednou dost prudce na vyčnívající pahýly větve trčící do cesty.

Na dně strže, zřejmě poblíž nějakého potoka (Waverley totiž slyšel hučení značného vodstva, ač potmě nebylo nic vidět), tlupa se zastavila před hrubě sbitou chýší. Dveře byly dokořán a uvnitř to vypadalo tak nevzhledně a neutěšeně, jak se dalo podle zevnějšku očekávat. Nebyla

tu vůbec žádná podlaha; ve střeše zely díry; zdi byly jen z volně poskládaných kamenů, spojených rašelinou, a došky z haluzí. Uprostřed byl oheň a kouř se z něho valil po celé chatrči a odcházel dveřmi a okrouhlým otvorem ve střeše. Stará horalská Sibyla, která jediná obývala toto zpustlé sídlo, chystala něco k jídlu. V záři ohně Waverley rozpoznal, že jeho průvodci nejsou z Ivorova klanu, neboť Fergus od své družiny přísně vyžadoval, aby nosila zvlášť pruhovaný tartan, jaký má jen jeho rod; tato starodávná známka příslušnosti bývala kdysi u horalů obvyklá, ale nyní si na ni potrpěli jen ti náčelníci, kteří byli hrdi na svůj původ nebo žárliví na svou zvláštní svrchovanou moc.

Edward pobyl předtím na Glennaquoichu dost dlouho a všímal si těch rozdílů, o kterých tolikrát slyšel; poznal, že ho k jeho průvodcům nic nepoutá, a truchlivým zrakem těkal po zařízení chaty. Jediný nábytek kromě necek a notně sešlé dřevěné almary, skotsky zvané *ambry*, byla velká dřevěná postel, jako vždy kolem dokola zabedněná a jednu desku měla zasunovací. Tam uložili horalé Waverleyho, když posunkem odmítl jakékoli občerstvení. Podřimoval trhaným spánkem, který ho neposilnil; pronásledovaly ho divné přízraky a dalo mu mnoho úmorné práce, aby je zaplašil. Potom se dostavila třesavka, prudké bolesti hlavy a vystřelující bolesti ve všech údech; a ráno bylo jeho horalským průvodcům nebo strážcům – Waverley nevěděl, zač je má vlastně pokládat – jasné, že je naprosto neschopen vydat se na cestu.

Dlouho se mezi sebou radili, potom odešlo z chaty šest ozbrojených mužů a nechali tam jen jednoho starého a jednoho mladého. Starý Waverleyho ošetřil a omyl mu pohmožděniny, které teprve teď bylo vidět, když napuchly a zmodraly. Z vaku, který horalé nezapomněli vzít s sebou, dostal čisté prádlo; velmi se podivil, že ve vaku nic nechybí a že může všeho neomezeně užívat. Postel byla čistá a pohodlná; starý ošetřovatel zavřel u postele dveře, neboť neměla záclonu, a z několika gaelských slov Waverley vyrozuměl, že ho pobízí, aby si zdříml. A tak je náš hrdina už po druhé pacientem horalského Aeskulapa, ale tentokrát je v postavení mnohem nepříjemnějším, než když byl hostem ctihodného Tomanraitu.

Horečka, příznačná pro zranění, která utrpěl, mu klesla až třetí den, kdy ustoupila péči jeho opatrovníků a síle jeho organismu; mohl už vstát z lůžka, ač ne bez bolestí. Zpozořoval, že stařena, která ho ošetřuje, i starší horal neradi nechávají dveře postele otevřené, aby se aspoň mohl bavit tím, že by je pozoroval; když pak Waverley dveře své klece stále otvíral a oni je zas zavírali, staroch udělal konec tomu zápolení a zatloukl do nich zvenčí skobu, a tak se nedaly otevřít, dokud se tato závora zvenčí neodstranila.

Přemýšlel o tom rozporu v jejich chování, když ho přece nechtějí okrást a jinak ve všem všudy se starají o jeho blaho a plní jeho přání; a tu se náš hrdina rozpomněl, že když mu bylo nejhůře, mihla se u jeho postele nějaká ženská postava, mladší než stará horalka, která ho ošetřuje. Pamatoval se na to sice jen nejasně, ale jak teď pozorně naslouchal, často přes den zaslechl, jak nějaký jiný ženský hlas hovoří šepem s jeho ošetřovatelkou, a to ho utvrdilo v jeho dohaděch. Kdo to jen asi je? A proč se tak očividně skrývá? Hned se v něm probudila obraznost a připomněla mu Flóru Mac-Ivorovou. Chvilí Waverley zápasil s prudkou touhou uvěřit, že je zde, v jeho blízkosti a jako milosrdný anděl střeží lůžko nemocného, ale pak chtěj nechtěj uznal, že jeho dohad je zcela pravdě nepodobný; těžko bylo předpokládat, že by odešla z poměrně nedostupného Glennaquoichu, sestoupila do Nížiny, kde se teď vede občanská válka, a ubytovala se v takovém brlohu. A přec mu srdce poskočilo, když občas zřetelně rozeznal lehký ženský krok, jak vchází nebo vychází z chýše, nebo tlumený ženský hlas, hebký a něžný, jak rozmlouvá s drsně krákoravou starou Janet – tak se totiž, jak vyrozuměl, jmenovala jeho letitá ošetřovatelka.

Protože se v té samotě neměl čím rozptýlit, spřádal plán, jak by přes neochabující bdělost Janet a starého horalského janičára přece jen ukojil svou zvědavost – neboť mladého už od toho rána, kdy tam přišli, nespátril. Nakonec se po důkladné prohlídce ukázalo, že právě zchátralost jeho dřevěného vězení mu pomůže ukojit zvědavost, neboť na jednom prohnílém místě se mu podařilo vytáhnout hřebík. Touto nepatrnou skulinou spatřil ženskou postavu, zahalenou v plédu, jak rozmlou-

vá s Janet. Ale jak už tomu je od dob pramáti Evy, nezřízenou zvědavost odpyká člověk zklamáním. Nebyla to Flóřina postava a do obličeje jí neviděl; a jako na zlost, jak si hřebíkem rozšiřoval otvor, aby lépe viděl, slabounce zašramotil a tak se prozradil; předmět jeho zvědavosti rázem zmizel; a pokud mohl zjistit, dívka se už nikdy do chýše nevrátila.

Od té doby už mu ve výhledu nijak nebránili, a nejen že mu dovolili, ale dokonce pomohli vstát z lože, na které byl v pravém slova smyslu připoután. Ale chýši opustit nesměl, neboť k starému horalovi se zas připojil mladý a jeden z nich ho ustavičně střežil. Kdykoliv se Waverley přiblížil ke dveřím, ten, kdo byl právě na stráži, zdvořile, ale rozhodně se postavil před něho a bránil mu vyjít ven; přitom mu naznačoval posunky, že je to počínání nebezpečné a že nablízku je nepřítel. Stará Janet byla také ve střehu a dávala na něho pozor; Waverley ještě neměl dost sil, aby se vzepřel svým hostitelům a odešel, a tak mu nezbylo než trpělivě čekat. Stravu měl v každém ohledu nad očekávání dobrou; na jeho stole nebyla žádnou vzácností ani drůbež, ba ani víno. Horalé se nikdy neosmělili jíst s ním, a pokud ho nehlídali, chovali se k němu velmi uctivě. Měl jedinou zábavu: díval se oknem, nebo spíš neforemným otvorem sloužícím za okno, na široký, dravý potok; ten se nějakých deset stop pod domkem, v němž byl Waverley uvězněn, řítí a pění skalnatým korytem a nad ním se jako nějaký baldachýn skláněly stromy a keře.

Šestý den od svého uvěznění Waverley už tak pookřál, že se jal osnovat útěk z tohoto nudného, bídného žaláře, neboť každé nebezpečí, které mu při tom hrozilo, bylo mu milejší než ohlupující, nesnesitelná jednotvárnost Janetiny poustky. Šlo ovšem o to, kterým směrem se má dát, až bude zase na svobodě. Kynuly mu dvě možnosti, ale obě byly spojené s nebezpečím a obtížemi. Jednak se může vrátit do Glennaquochu a přidat se k Fergusovi Mac-Ivorovi, u kterého jistě dojde vlídného přijetí; v nynějším rozpoložení mu připadalo, že ty neomalenosti, kterým byl předtím vystaven, zbavují ho všech závazků k tehdejší vládě. Druhý plán byl dostat se do některého skotského přístavu a odtamtud se přeplavit do Anglie. Váhal mezi těmito dvěma záměry, a kdyby se mu

bylo podařilo utéci, jak si předsevzal, byl by asi nakonec zvolil ten, který se dal snáze provést. Ale osud rozhodl, že nakonec neměl na vybranou.

Sedmého dne večer se dveře do chýše náhle otevřely a dovnitř vstoupili dva horalé z oddílu, jak Waverley poznal, který ho původně přivedl do této chýše. Chvilku rozmlouvali se starochem a jeho druhem a pak dali Waverleymu důraznými posunky na srozuměnou, že se má připravit na cestu s nimi. To byla radostná zpráva. Z toho, jak se mu dosud ve vězení vedlo, viděl, že mu nechtějí ublížit. Jeho romantický duch při tom zotavování nabyt zase někdejší pružnosti, kterou v něm na čas utlumila úzkost, roztrpčenost, zklamání, celá ta směs nepříjemných pocitů z posledního dobrodružství, a už ho omrzela nečinnost. Prapodivná a napohled nepřekonatelná protivenství, která se na něho sesypala v Cairnvreckanu, zchladila jeho vášeň pro všechno neobyčejné; vždyť takovou vášeň vzbuzuje nebezpečí v lidech, jenom pokud v nich vyvolává vznešené city. Vlastně tato směs prudké zvědavosti a přepjaté obraznosti vytváří druh odvahy, která se dost podobá havířské svítilně – když havíři při práci hrozí jen obvyklé nebezpečí, dokáže ho vést a těšit, ale jakmile havíř narazí na spodní vodu nebo otravné plyny, určitě zhasne. Teď se však Waverleyho odvaha zas vznítila a srdce se mu rozbušilo nadějí, úžasem i starostí, když tak pozoroval ten houfec, jak se jedni honem posilňují, druzí se zas chápou zbraní a kvapně se chystají k odchodu.

Jak tak seděl v zakouřené chýši opodál od ohně, kde se ostatní tísnil, ucítil, že mu někdo jemně stiskl paži. Otočil se. Byla to Alice, dcera Donalda Beana Leana. Ukázala mu svazek dopisů tak, aby to nikdo neviděl, přiložila prst na ústa a hned šla dál, jako by pomáhala staré Janet skládat Waverleyho šatstvo do vaku. Zřejmě nechtěla, aby dal najevo, že ji poznal; ale stále se po něm ohlížela, a když se jí naskytla příležitost, že ji nikdo nepozoroval a jen Waverley viděl, co dělá, velmi hbitě a obratně zabalila balíček do jedné jeho košile a vložila ji do jeho vaku.

To mu zas poskytlo novou látku k dohadům. Byla tedy Alice jeho nepoznanou opatrovnicí, bděla tato dívka z jeskyně jako anděl strážný

u jeho lože, když stonal? Je tedy v rukou jejího otce? A je-li tomu tak, jaké s ním má Donald Lean Bean úmysly? O obvyklý cíl, totiž lup, mu tentokrát zřejmě nejde; vždyť nejenže vrátili Waverleymu všechny věci, ale i peněženku, která snad zvláště lákala toho zloděje z řemesla, mu s ostatními věcmi ponechali. Snad najde na to všechno odpověď v balíčku; ale z Alicina chování bylo vidět, že chce, aby si ho prohlédl o samotě. Když se přesvědčila, že viděl a pochopil její počínání, už po něm nepásla očima. Naopak, po chvilce odešla z chýše, a teprve když cupitala ze dveří, usmála se v šeru na Waverleyho na rozloučenou a významně mu pokynula, než zmizela v temné úžlabině.

Mladého horala poslali jeho druhové několikrát ven, asi na výzvědy. Když se pak vrátil asi už potřetí nebo počtvrté, všichni vstali a našemu hrdinovi pokynuli, aby šel s nimi. Než odešel, podal ruku staré Janet, která ho tak trpělivě opatrovala, a vtiskl jí hmatatelný důkaz své vděčnosti za její péči.

„Pánbůh vám žehnej! Pánbůh vás opatruj, kapitáne Waverley!“ zvolala Janet dobrou doliňáckou skotštinou, ačkoliv doposud nepromluvila ani slůvko jinak než gaelsky. Ale on neměl čas požádat ji o vysvětlení, jeho průvodci příliš spěchali.

Kapitola XXXVIII

Noční dobrodružství

Když vyšel celý zástup z chatrče, chvilku zůstali stát, horal, který se ujal velení – Waverleymu svítalo, že je to snad ten dlouhán, který byl tenkrát pobočníkem Donalda Beana Leana –, jim šepem a posunky nařídil přísné mlčení. Edwardovi odevzdal meč a ocelovou pistoli, ukázal na stezku vzhůru a zároveň si položil ruku na jilec meče, jako by mu naznačoval, že bude možná nutné prokletit si cestu násilím. Potom se postavil do čela zástupu a ten se pustil vzhůru husím či indiánským pochodem; Waverleyho zařadili hned za velitele. Ten šel velmi opatrně, aby nikoho nevyplašil, a jakmile došli na vrchol stezky, zůstal stát. Waverley hnedle pochopil proč, neboť blizoučko něho se ozvalo hlášení anglické hlídky: „Všechno v pořádku.“ Mohutný hlas se rozléhal v nočním větru po zalesněné úžlabině a ozvěnou se odrazil od svahů. Hlášení se ozvalo podruhé, potřetí, počtvrté slaběji a slaběji, jakoby z větší a větší dálky. Nablízku zřejmě hlídkovali vojáci, jenže takové zaučené loupeživé válečníky, jako byli ti, s nimiž teď Waverley pozoroval ty marné snahy, vysлідit nedovedli.

Sotva tyto zvuky zanikly v nočním tichu, vyrazili horalé hbitě vpřed, ale nadmíru opatrně a tiše. Waverley neměl ani čas, ani chuť něčeho si všímat, zahlédl jenom, že jdou opodál nějakého velkého stavení, z jehož oken ještě tu a tam probleskuje světlo. O kus dál začenal velící horal po větru jako stavěcí křepelák a pak dal zástupu znovu znamení stát. Shýbl se k zemi a po čtyřech se plazil na zvědy, zabalen do plédu, takže ho nebylo na vřesovišti skoro vůbec vidět. Za malou chvilku se vrátil a své průvodce až na jednoho propustil; naznačil Waverleymu, že musí postupovat dál stejně opatrně jako on, a všichni tři se pak plížili po rukou a po kolenou kupředu.

Takto nepohodlně to šlo hezky dlouho, až už to přestávalo být Waverleyho kolenům a holením příjemné; tu mu začpěl do nosu kouř,

který jeho průvodci svým daleko bystřejším čichem bezpochyby rozeznali mnohem dříve. Kouř stoupal z jednoho kouta nízkého pobořeného ovčince, sroubeného z volně poskládaných kamenů, jak je to ve Skotsku zvykem. Těsně podél nízké zdi vedl horal Waverleyho, a buď aby mu ukázal, v jakém je nebezpečí, nebo snad aby se pochlubil svou obratností, vyzval ho posunkem i příkladem, aby zvedl hlavu a nahlédl do ovčince. Waverley to učinil a spatřil přední hlídku o čtyřech či pěti vojácích, jak leží kolem ohně. Všichni spali krom strážného; ten přecházel sem tam, na rameni pušku, která se rudě blýskala od ohně, jak ho míjel na té krátké obchůzce, a co chvíli se podíval na oblohu, kde užuž měl vyjít měsíc, dosud ztracený v mlze.

Za několik málo minut se náhlou změnou povětří, jak už to v horských krajích bývá, zdvihl větrík a rozehnal mraky, které dosud zakrývaly obzor, a noční oběžnice zalila jasnou září širé potemnělé vřesoviště, vroubené sice podrostem a klečí na té straně, odkud přicházeli, ale otevřené a holé v tu stranu, kam se ubírali, takže tam stráž dobře viděla. Dokud leželi na zemi, chránila je zeď ovčince, ale vyjít z toho úkrytu a pustit se dál nemohli, aby nebyli zpozorováni.

Horal zíral na modrou klenbu, ale vůbec jí neblahořečil s Homérovým či spíš Popovým venkovánem, kterého na cestě zastihla noc; šeptem klel po gaelsku na nepříhodnou záři té *Mac-Farlanovy svítilny*¹²². Chvíli se kolem sebe pátravě rozhlížel, než se rozhodl. Naznačil

¹²² Mac-Farlanova svítilna. Klan Mac-Farlanů, sídlící v pevnostech na západ od Loch Lomondy, dělal velké nájezdy do Nížin, a protože konali tyto výpravy většinou v noci, měsíc se příslovečně nazýval jejich svítilnou. Jejich známý píbroch *Hoggil nam Bo*, svolávací nápěv, prozrazuje podobné úklady a zní takto:

Ženem býčky po dolině,
po žlebech a po rovině
za dešťů a za fujavic.
Měsíček nám svítí na ně.
Jezera a sněžné pláne
neděsí nás. Odhodlaně
rvem se o svůj krajíc.

Waverleymu, aby se nehýbal, svěřil ho svému druhovi a šepem mu dal stručné příkazy; potom se stejně jako předtím pustil, chráněn hrbolatou půdou, zpátky tím směrem, odkud přišli. Edward se za ním díval, jak se s indiánskou obratností plíží po čtyřech, kryje se za každým keřem a hrbolkem a nechráněná místa po cestě přechází jen tehdy, když se k němu stráž obrátí zády. Konečně se dostal až do houští malého podrostu, který v těch místech zarůstal slatinu a nejspíš se táhl až na pokraj úžlabiny, kde si Waverley tak dlouho pobyl. Horal zmizel, ale jen na chvíli; náhle se vynořil z houští na docela jiném místě, a jako by chtěl být mermomocí spatřen, vykročil směle na vřesoviště, zamířil a vystřelil z pušky na hlídku. Rána do paže nepříjemně vyrušila toho chlapíka z povětrnostního pozorování a z pískání písničky o Nancy Dawsonové. Na oplátku vystřelil, ale netrefil a jeho druhové, vyburcovaní poplachem, opatrně postupovali tím směrem, odkud zazněl první výstřel. Horal se jim naplno ukázal a hned pak skočil do houští, protože se mu jeho *ruse de guerre*¹²³ dokonale podařila.

Zatímco vojáci pronásledovali rušitele jedním směrem, Waverley na pokyn zbylého průvodce pospíchal, co mohl, směrem, kterým šli původně, neboť vojáci upjali pozornost jinam a nikdo ho už nehlídal ani po něm nečíhal. Běželi asi čtvrt míle, až překročili hřeben návrší a tak unikli z dohledu. Jenom opodál bylo slyšet vojáky, jak na sebe pokřikují na vřesovišti, a z dálky za nimi se ozývalo bubnování na poplach. Ale tyto nepřátelské zvuky k nim zaléhaly až někde z týlu, a jak se hnali vpřed, nakonec se rozplynuly v lehkém vánku.

Po půlhodinovém pochodu stále stejnou otevřenou a pustou krajinou přišli k pahýlu věkovitého dubu – podle toho, co z něho zbylo, býval to kdysi pěkný velikán. V kotlince za dubem zastihli hrstku horalů s několika koňmi. Pobyli s nimi pár minut, jen co jim Waverleyho průvodce stačil vysvětlit, proč se opozdili (opakoval několikrát slova „Duncan Duroch“), a tu se objevil sám Duncan, celý udýchaný, jak o překot utíkal, ale smál se samou rozjařeností nad tím, jak se mu ta

¹²³ Válečná lest. Pozn. překl.

lest podařila a jak oklamal pronásledovatele. Waverleymu hned vysvitlo, že pro čiperného horala to není nic těžkého, neboť zná dokonale terén a jde za svým cílem s jistotou a důvěrou, o níž se jeho pronásledovatelům ani nezdá. Poplach nad Duncanem zřejmě ještě neskončil, neboť tu a tam padla v dálce rána, ale Duncanovi a jeho druhům to bylo jenom k smíchu.

Horal se pak zase ujal zbraně, kterou předtím našemu hrdinovi svěřil, a tím mu dal na srozuměnou, že si tu nebezpečnou cestu šťastně odbyli. Potom vysadili Waverleyho na koně; po nočních útrapách a přestálé chorobě byla to změna velmi vítaná. Jeho vak uložili na druhého koně, Duncan se vyšvihl na třetího a s celou družinou se dali zostra na pochod. Té noci se jim po cestě už nic nepříhodovalo a za svítání dorazili k břehům prudké říčky. Kol dokola byla úrodná a přitom romantická krajina. Příkré zalesněné svahy se střídaly s obilnými lány, které toho roku oplývaly bohatou úrodou, ponejvíce už posečenou.

Na protějším břehu řeky, zpola obtékaný jejím klikatým tokem, stál velký pevný hrad, jehož pobožené vížky se už třpytily v záři slunečních paprsků.¹²⁴ Hrad měl tvar dost rozměrného obdélníku, takže uprostřed

¹²⁴ Hrad Doune. Tato vznešená zřícenina je mi drahá, protože připomíná věci dávno a bolestně zašlé. Vévodí kraji na březích řeky Teithu a kdysi byl jedním z největších hradů ve Skotsku. Murdock, vévoda albanský, zakladatel této majestátní stavby, byl popraven na Zámeckém vrchu v Stirlingu, odkud mohl vidět na věže Dounu, pamětníka své zašlé slávy.

V l. 1745–6, jak stojí v textu, byla na hradě, tehdy ještě Zachovalejším než dnes, umístěna posádka Chevalierova. Velel jí Stewart z Ballochu, jako guvernér prince Karla; měl své panství blízko Callanderu. Tento hrad se tehdy stal skutečným dějištěm romantického útěku Johna Homa, autora „Douglaste“, a několika jiných vězňů, kteří byli zajati v bitvě u Falkirku a uvězněni tam od povstalců. Básník, který oplýval romantickou a nadšenou dobrodružností, jakou obdařil i mladistvého hrdinu svého dramatu, vymyslel a provedl nebezpečný útěk z vězení. Nadchl své druhy pro svůj úmysl, a když nebylo naděje na otevřený útok, rozhodli se, že spletou svá prostěradla v provaz a spustí se po nich. Čtyři, mezi nimi i Home, se šťastně dostali až dolů. Ale s pátým, velkým, tlustým chlapcem, se provaz přetrhl. Šestý, Thomas Barrow, odvážný mladý Angličan, blízký přítel Homův, se rozhodl, že se toho odváží i za těchto nepříznivých okolností, svěřil se přetrženému provazu a spustil se dolů, až pokud ho udržel, a pak seskočil. Přátelé ho

bylo dost místa na velké nádvoří. V každém rohu obdélníku se tyčily věže převyšující zdivo budov a nad ně ještě čnely vížky různé výšky a nepravidelných tvarů. Na jedné vížce stál někdo na stráží a jeho čapka a pléd vlající ve větru prozrazovaly, že je to horal, právě jako velká bílá vlajka, vlající z jiné věže, hlásala, že je pevnost v držení stoupenců stuartovského rodu.

Prošli spěšně malým nevzhledným městečkem, kde jejich příchod nevzbudil pražádný údiv ani zvědavost u těch několika venkovanů, které už žňové práce vyburcovaly ze spánku, přejeli starobylý úzký most s několika oblouky a dali se vlevo alejí obrovských starých klenů a tu se Waverley octl přímo před tím pochmurným, ale malebným stavením, kterému se z dálky obdivoval. Ohromná železná mříž, která zvenčí chránila bránu, byla už před nimi dokořán; otevřela se také druhá dubová těžká vrata, hustě pobitá železnými hřeby, a vešli do vnitřního nádvoří. Nějaký pán v horalském kroji a s bílou kokardou na baretu pomohl Waverleymu slézt z koně a zdvořile ho vítal na hradě.

Purkrabí – tak ho totiž musíme nazývat – zavedl Waverleyho do polozbořeně jizby, kde však stálo malé polní lůžko, nabídl mu k občerstvení, cokoli by si přál, a chystal se k odchodu.

„Prokázal byste mi ještě jednu laskavost,“ zeptal se Waverley po obvyklých slovech díky, „a řekl mi, kde vlastně jsem a zda se mám ještě pokládat za vězně?“

„O té věci se před vámi nesmím rozhovořit, jak bych si přál. Jste zkrátka na zámku Doune v menteithském okrese a nehrozí vám pražádné nebezpečí.“

„A čím mi to zaručíte?“

dole chytili, takže neupadl. Nicméně si vymkl kotník a polámal několik žeber. Jeho druhům se však podařilo odnést ho do bezpečí.

Druhý den ráno hledali horalé své vězně ze všech sil. Jeden starý pán vypravoval autovi, že si ještě pamatuje, jak velitel Stewart

„krvavý od ostruh, rudý samým spěchem“

jezdil po kraji a zuřivě hledal uprchlíky.

„Ctí Donalda Stewarta, zdejšího purkrabího a podplukovníka Jeho královské Výsosti prince Karla Edwarda.“ Po těch slovech se honem vzdálil, jako by se chtěl vyhnout další rozmluvě.

Zdolán těmi nočními útrapami, vrhl se náš hrdina na postel a za chvíli tvrdě spal.

Kapitola XXXIX

Cesta pokračuje

Den už notně pokročil, když se konečně Waverley probral ze spánku a pocítil, že už dlouhé hodiny nic nepojedl. Brzy se mu dostalo bohaté snídaně; ale plukovník Stewart se už neukázal, jako by se chtěl vyhnout hostovým otázkám. Sluha však od něho vyřídil, že se dává poroučet, a pokud je to v jeho moci, ochotně kapitánu Waverleymu opatří všechno potřebné na další cestu; tu, jak vzkazoval, nastoupí ještě ten večer. Waverleyho dalším dotazům pak sluha neochvějně čelil skutečnou nebo předstíranou nevědomostí a tupostí. Odklidil stůl s jídlem a Waverley se znovu pohroužil v zadumání.

Když tak přemítal o tom, jaký ho to potkal divný osud, že se stal jako naschvál hříčkou jiných lidí a sám od sebe nemůže učinit jediný krok, najednou zavadil pohledem o vak, který mu přinesli do pokoje, když spal. Rázem se mu vybavilo, jak tajemně za ním do chýše v úžlabině přišla Alice; už už se chystal vyhledat a prohlédnout balíček, který mu vložila do prádla, a tu vstoupil znovu sluha plukovníka Stewarta a přehodil si Edwardův vak přes rameno.

„Mohl bych si ještě vzít čisté prádlo, příteli?“

„Vaše Milost dostane jednu nabíranou košili od pana plukovníka, ale tohle se musí odvézt na fůře.“

Po těch slovech klidně vak odnesl a nečekal na další námitky; náš hrdina osaměl a kolísal mezi zklamáním a rozhořčením. Za chvíli zaračotil vůz po hrbolatém nádvoří; teď už bylo jisté, že přišel na čas, ne-li navždy o jediné listiny, které by mu poněkud osvětlily ty nedávné podivné příhody zasahující do jeho osudu. Těmito trudnými myšlenkami si chtěl nechtěl krátit čtyři nebo pět hodin své samoty.

Po uplynutí této doby zaslechl na nádvoří dusot koně a vzápětí znovu k němu vstoupil plukovník Stewart a pobídl hosta, aby se ještě občerstvil, než se vydá na cestu. Náš hrdina tu nabídku přijal; snídal sice

pozdě, ale s chutí spořádal i oběd, který mu předložili. Hostitel s ním hovořil jako prostý venkovský zeman, jen občas se mu připletl nějaký vojácký názor nebo výraz. Úzkostlivě se vyhýbal zmínce o současných vojenských operacích a o občanské politice; když se ho na to Waverley přímo dotazoval, odpověděl, že o těch věcech nesmí mluvit.

Po obědě se purkrabí zdvihl a popřál Edwardovi šťastnou cestu; protože mu, jak se od sluhy dovídá, vak poslali napřed, dovoluje si mu věnovat čisté prádlo, kolik ho jen bude potřebovat, než se zas dostane k svému. Potom se odporoučel a zmizel. Vzápětí pak oznámil sluha Waverleymu, že má koně připraveného.

Na tento pokyn sestoupil Waverley na nádvoří, kde už mu držel husar osedlaného koně, vsedl na něho a vyrazil bránou dounského zámku s družinou asi dvaceti ozbrojených jezdců. Nebyli to zřejmě řadoví vojáci, spíše jednotlivci, kteří se zčistajasna chopili zbraní, protože je k tomu dohnalo nezbytí. Náramně kusý červenomodrý stejno-kroj, úmyslná napodobenina stejnokroje francouzských myslivců, padl jim prapodivně. Waverley byl zvyklý dívat se na ukázněný voj a rázem poznal, že lidé z jeho družiny nemají pohyby a způsoby cvičených vojá-ků, a ač koně ovládají dost obratně, je to spíš obratnost lovců a pacholků od koní než řadových jezdců. Koním chyběla drezúra v pravidelném kroku, bez níž se nedají ráz naráz provádět složité obraty a přeskupování; ani pro boj se šavlí nebyli zaježděni. Ale přece jen na nich seděli statní hromotluci a jeden každý z té nepravdivé jízdy naháněl hrůzu. Velitel tohoto houfce seděl na skvělém loveckém koni; měl na sobě uniformu, ale Waverley v něm hned poznal starého známého, pana Falconera z Balmawhappu.

Edward se sice s tímto pánem nerozešel právě nejpráteleštěji, ale nechtělo se mu teď na tu hloupou hádku vzpomínat, jen když zase jednou užije družné zábavy s otázkami a odpověďmi, jaká mu byla už tak dlouho odepřena. Neurozený, zato pyšný zeman se zřejmě pořád užíral nad tím, že ho baron Bradwardine přemohl a že to bezděky způsobil Edward. Úzkostlivě se střežil dát najevo, že Edwarda poznává. Jel nadurděně v čele svého mužstva, které se sice počtem sotva rovnalo četě,

ale přesto se nazývalo rota kapitána Falconera, před ním jel trubač a občas zatroubil a prapor nesl praporčík Falconer, zemanův mladší bratr. Poručík byl postarší, vypadal na prohnaného taškáře a veselou kopu; nad obhroublými rysy, znakem opilství, převládal však v jeho obličeji suchý humor. Klobouk měl furiantsky nasazený na stranu, a protože předtím vyzunkl žejdlík pálenky, pískal si písničku „Bob z Dumblainu“ a klusal vesele kupředu a pranic se nestaral o události v zemi, o vedení roty, o cíl cesty a o všechno ostatní pod sluncem.

Waverley doufal, že se od tohoto chlapa, který se občas přitočil k jeho koni, něco dozví, nebo si aspoň hovorem s ním ukrátí cestu.

„Pěkný večer, pane,“ oslovil ho Edward.

„Na mou duši! Moc pěkný,“ odpověděl poručík tou nejsprostší skotštinou.

„A krásná úroda, jak se zdá,“ útočil dál Waverley.

„Oves bude pěkně sypat, což o to, jenže sedláci, čert je vem, a překupníci ani zbla nesleví těm, co chovají koně.“

„Jste snad ubytovatel?“

„Jo, ubytovatel, rajtmajstr a poručík,“ odpověděl tento důstojník pro všecko. „Však taky kdo se líp hodí k zajíždění a opatrování těch hovádek než já, vždyť jsem je do jednoho koupil a prodal.“

„A prosím vás, pane, smím být tak smělý a zeptat se vás, kam to vlastně jedeme?“

„Na horoucí skálu,“ odpověděl ten sdílný muž.

„Je-li tomu tak,“ řekl Waverley, rozhodnut nešetřit zdvořilostí, „je mi divné, kde se tu bere člověk vašeho vzhledu.“

„To máte pravdu, docela pravdu, pane,“ odpověděl důstojník, „ale každé proč má své proto. Vězte tedy, že támhle zeman mi všechny tyhle koně odkoupil pro svou jízdní rotu a uvolil se zaplatit za ně podle práva a běžné ceny. Jenže neměl hotové peníze a lidi mě upozornili, že dlužní úpis na jeho statek nebude mít za krejcar ceny, a já jsem měl svým překupníkům zaplatit na sv. Martina; když mi tedy laskavě nabídl důstoj-

nický patent a stará *Patnáctka*¹²⁵ mi k mým penězům stejně nedopomůže, protože jsem poslal ty valachy proti vládě, na mou duši, pane, řekl jsem si, že ještě nejspíš dostanu zapláceno, když půjdu sám ven;¹²⁶ a posuďte sám, pane, když jsem celý život obchodoval s ohlávkami, nedělám si nic z toho, jestli mi nasadí na krk límec sv. Janíčka¹²⁷.”

„Vy tedy nejste voják z povolání?“ řekl Waverley.

„Kdepak, chvála Bohu,“ odvětil ten udatný fanatik, „na tak krátké uzdě jsem nebyl odchován; vyrostl jsem u jeslí a u žlabu; stal se ze mě koňský handlíř; jestli se toho dožiju a sejdu se s vámi na jarmarku ve Whitsonu nebo v Stagshawbanku nebo na zimním jarmarku v Mawicku a zachce se vám běhouna, co by vedl štvanici, za to ručím, že vás dobře obsloužím. Jim Jinker nikdy žádného pána neošidil. Vy jste pán a jistě se vyznáte v koních; podívejte se na tu čipernou kobyliku, co na ní jede Balmawhapple; tu jsem mu prodal já; pochází z klisny Lick-the-Ladle, která vyhrála královskou cenu v Caverton-Edge, a z hřebce Whitefoota vévody Hamiltona,“ atd. atd. atd.

Ale když Jinker v rodokmenu Balmawhapplovy kobyly plnými plachtami doplul až k její prabábě a pradědkovi a Waverley stále čekal, kdy se od něho konečně dozví něco zajímavějšího, urozený kapitán přitáhl koni udidlo, až k němu dojeli, a aniž vzal Edwarda na vědomí, spustil přísně na našeho znalce rodokmenů: „Poručíku, dal jsem tuším přesné rozkazy, aby nikdo s vězněm nemluvil.“

Proměněný koňský handlíř samozřejmě zmlkl, odkradl se dozadu a tam se pro útěchu prudce pohádal o ceně sena s jedním sedlákem,

¹²⁵ Soudcům nejvyššího civilního soudu říkají venkovani ve Skotsku příslovečně *patnáctka*.

¹²⁶ *Jít ven* nebo *být venku* bylo ve Skotsku, podobně jako v Irsku *zvednout se*, ustálené rčení a znamená zúčastnit se povstání. Před šedesáti lety se pokládalo ve Skotsku za neslušné užívat slova *povstání* a *povstalec* a někdy si to přítomní vykládali jako osobní urážku. I oddaní whigové měli za slušnější nazývat Karla Edvarda Chevalier než pretendent; tento zdvořilý ústupek se dodržoval ve společnosti, kde se přátelsky stýkali příslušníci obou stran.

¹²⁷ V lidové skotštině oprátka. Pozn. překl.

který, ač tuze nerad, táhl se svým zemanem do války, jen aby nepřišel o hospodářství, jehož nájem mu právě vypršel. Waverley byl zas odsouzen k mlčení, věděl, že kdyby se ještě pokusil navázat v rotě s někým řeč, Balmawhapple čeká jen na to, aby mu dal bezohledně pocítit svou moc i nakvašenou zlobu povahy odjakživa zarputilé, která se samým požitkářstvím i úlisností pochlebníků ještě víc zarputila.

Za nějaké dvě hodiny dojela rota k stirlinskému hradu, z jehož cimbuří vlála britská vlajka, ozářená večerním sluncem. Aby si nadjel, nebo snad aby se pochlubil svou důležitostí a pokořil anglickou posádku, odbočil Balmawhapple vpravo a projel královskou oborou, která ze všech stran obklopuje skálu, na níž pevnost stojí.

V klidnější náladě by se byl Waverley jistě obdivoval té romantické a krásné scénérii, kterou projížděl – prostranství, kde se za starých časů konaly turnaje – skálu, z které se paní dívaly na zápasy a každá se za vítězství zaslibovala vyvolenému rytíři – věže gotického chrámu, kde se tyto sliby daly splnit – a konečně všemu vévodící pevnost, zároveň hrad i palác, kde králové odměňovali statečnost a kde se rytíři a paní na sklonku dne oddávali veselí při tanci, zpěvu a hodování. To všechno stačilo roznítit a zaujmout romantickou obrazotvornost.

Ale Waverley se teď obíral jinými úvahami a brzy se událo něco, co mu všechny úvahy rozptýlilo. Když ten jízdní houfec objížděl úpatí hradu, dal Balmawhapple ve své pýše zatroubit fanfáry a rozvinout korouhev. Tato urážka posádku zřejmě pohoršila; když totiž kavalkáda dojela k jižní baterii tak blízko, že se na ni dalo namířit dělo, z jedné střílny na skále vyšlehl plamen; a než se rozlehla rána, zasyčela Balmawhapplovi nad hlavou koule a pokropila ho vyhozenou hlínou, jak se několik sáhů za ním zaryla do země. Rotu nebylo třeba pobízet do klusu. Naopak, každý muž sám od sebe se už postaral, aby koně pana Jinkera ukázali, jak jsou ohniví; a jezdci, dbalí při tom úprku spíš rychlosti než spořádanosti, přešli do poklusu, jak potom poručík podotkl, teprve tehdy, až se před nimi vynořilo návrší, a to je zachránilo před opakováním pozdravu ze stirlinského hradu. Tolik však musím Balmawhapplovi po právu přiznat, že se nejen držel vzadu za rotou a vše-

možně v ní udržoval pořádek, ale na dovršení chrabrosti oplatil jim výstřel z pevnosti a vypálil proti cimbuří z jezdecké pistole; bylo to skoro půl míle, a tak jsem se nikdy nedozvěděl, zdali tou odvetnou ranou vůbec něco pořídil.

Pak přešli naši poutníci památné bannockburnské pole a došli do Torwoodu, který je v paměti skotského venkovana slavný nebo hrozný podle toho, zda myslí víc na hrdinské činy Wallaceovy nebo na ukrutnosti Willieho Grima. Balmawhapple si usmyslil, že se ten večer zastaví na nocleh ve Falkirku; bylo to město ve skotských dějinách dávno slavné a brzy se mělo proslavit jako dějiště důležitých vojenských událostí. Uposlechli ho, a na vojenskou kázeň si přitom nijak nepotrpěli; jejich vážený ubytovatel se totiž hlavně staral o to, kde se dostane nejlepší pálenka. Hlídky pokládali za zbytečné, a bděli jen ti, kdo si sehnali lihoviny. Pár rázných mužů by bylo celou rotu snadno zneškodnilo; ale tamější obyvatelé byli zčásti při nich, druzí byli ke všemu lhostejní a ostatní měli nahnáno. A tak se tu noc nepříhodilo nic zvláštního, až na to, že opilci rušili Waverleyho spánek, jak bezohledně z plných plic hulákali jakobitské písně.

Časně ráno už zas nasedli a mířili do Edinburghu; pobledlé tváře usvědčovaly některé jezdce, že vůbec nespali a celou noc prohýřili. Zastavili se v Linlithgow, proslulém starobylým palácem, který byl tenkrát *před šedesáti lety* ještě neporušený a dal se obývat, ale *o něco méně než před šedesáti lety* jeho vzácné zříceniny o vlasek ušly potupnému osudu, aby sloužily za francouzský zajatecký tábor. Pokoj a požehnání popelu onoho vlasteneckého státníka, který prokázal Skotsku poslední službu a svým zásahem odvrátil toto znesvěcení!

Jak se blížili k hlavnímu městu Skotska rovinatou obdělanou krajinou, dolehly k nim válečné zvuky. Vzdálená, ale zřetelná střelba z těžkého kusu, vždy po chvíli se opakující, zvěstovala Waverleymu, že dílo zkázy pokračuje. I Balmawhapple to pohnulo k jisté ostražitosti; před rotu vysunul přední hlídku, hlavní šik udržoval jakž takž v pořádku, a tak postupoval stále vpřed.

Zakrátko se octli na návrší, odkud bylo vidět Edinburgh, jak se táhne na hrbolatém kopci svažujícím se na východ od hradu. Od severu obléhali, či spíše tarasili k němu přístup povstalci, kteří už několik dní měli obsazené město; z hradu chvílemi pálili na hloučky horalů, jakmile se objevili na hlavní ulici nebo jinde poblíž hradu. Bylo klidné a jasné ráno, a od té přerývané střelby se hrad halil v kotouče dýmu, jejichž okraje se pomalu rozplývaly ve větru, kdežto střed toho závoje znovu a znovu černal novými mračny chrlenými z cimbuří; v tom polozahalení vypadal hrad velkolepě a pochmurně a Waverleyho nad tím vším obcházela hrůza, když si pomyslí, že každé to bouchnutí je třeba umíráčkem nějakému statečnému muži.

Než dojeli až k městu, střelba úplně utichla. Ale Balmawhapple, pamětliv nepřátelského přivítání, kterého se jeho rotě dostalo od stirlinské baterie, zřejmě nechtěl dráždit trpělivost hradních dělostřelců. Odbočil tedy z přímé cesty hodně k jihu, aby byl z dostřelu děla, a zamířil rovnou k starobylému zámku Holyroodu a do městských hradeb vůbec nevstoupil. Před velebnou budovou seřadil své mužstvo a odevzdal Waverleyho horalské stráž; její důstojník ho pak odvedl dovnitř do zámku.

Dlouhá, nízká, neforemná galerie, ověšená obrazy – byly to prý podobizny králů, kteří, jestli vůbec někdy panovali, žili ještě několik set let před vynalezením olejomalby –, tato galerie sloužila za jakousi strážnici nebo předpokoj k místnostem, které v zámku svých předků obýval dobrodružný Karel Edvard. Pobíhali tu důstojníci v horalském i doliňáckém odění nebo postávali v předsíni, jako by čekali na rozkazy. Tajemníci měli plno práce s vystavováním průvodních listin, výkazů a hlášení. Všichni byli zaneprázdněni a něčím hluboce důležitým zaujati; Waverleyho však nechali sedět v okenním výklenku a nikdo si ho nevšímal; s úzkostí myslel na to, jak se valem blíží obrat v jeho osudu.

Kapitola XL

Starý a nový známý

Jak se tak hroužil do svých dum, najednou za ním zašustil tartan, přátelská paže mu obemkla ramena a ozval se přátelský hlas:

„Tak měl horalský věstec pravdu? Nebo není jasnovidectví k ničemu?“ Waverley se obrátil a padl do vřelého objetí Ferguse Mac-Ivora. „Nastokrát tě vítám do Holyroodu, který se zas vrátil do vlastnictví svého zákonitého panovníka! Neříkal jsem, že se nám dobře povede, a ty že padneš do rukou Filištínským, jestliže od nás odejdeš?“

„Drahý Fergusi!“ zvolal Waverley a vřele mu oplácel přivítání. „Už dávno jsem neslyšel přátelský hlas. Kde je Flóra?“

„Je živa a zdráva a s radostí hledí na naše vítězství.“

„Je tady?“ zeptal se Waverley.

„Ano, aspoň tady v městě,“ odpověděl jeho přítel, „a uvidíš ji; ale nejdřív si musíš promluvit s přítelem, o kterém se ti ani nesnilo, ale on se na tě často ptal.“

Po těch slovech táhl Waverleyho za ruku ze strážnice, a než se Edward dověděl, kam ho to vede, octl se v audienčním sále, zařízeném s jakous takous královskou nádherou.

Z kruhu vojenských hodnostářů a horalských náčelníků, jimiž byl obklopen, vykročil mladý muž světlých vlasů, bez paruky, nápadně důstojného vzezření a ušlechtilého výrazu v krásných, pravidelných rysech. Waverleyho potom napadlo, že by byl jeho urozenost a stav poznal už podle nenucených, roztomilých způsobů, i kdyby mu to nebyla prozradila hvězda na prsou a vyšívaný podvazek na koleně.

„Smím Vaší královské Výsosti představit,“ řekl Fergus s hlubokou poklonou.

„Potomka jednoho z nejstarobylejších a nejvěrnějších rodů v Anglii,“ vpadl mu do řeči mladý Chevalier. „Prosím za prominutí, milý Mac-Ivore,

že jsem vás přerušil; ale Waverleyho nemusí Stuartovi představovat žádný ceremoniář.“

S těmi slovy napřáhl nanejdvůř vlídně ruku k Edwardovi a ten chtěl nechtěl vzdal mu poctu příslušející jeho stavu, na kterou měl jako prvorozenec nesporné právo. „Jak se, pane Waverley, s politováním dovídám, byl jste od mých stoupenců v Perthshiru a na cestě sem omezován na svobodě za okolností, které mi dosud nejsou jasné; ale jsme na tom tak, že ani dobře nevíme, kdo je naším přítelem, a dokonce ani v této chvíli si nejsem jist, budu-li mít to potěšení počítat pana Waverleyho mezi své přátele.“

Na okamžik se odmlčel, ale než se Edward zmohl na vhodnou odpověď, ba než si to vůbec mohl srovnat v hlavě, vyňal princ nějakou listinu a pak pokračoval: „Vlastně bych o tom neměl pochybovat, smím-li věřit vyhlášce vydané přáteli kurfiřta hannoverského, v které je pan Waverley uveden mezi těmi šlechtici a zemany, jimž hrozí trest za velezradu, protože zůstali věrni svému zákonitému panovníku. Já však chci jen stoupence z lásky a přesvědčení; a jestli snad pan Waverley hodlá putovat dále na jih nebo se přidat ke kurfiřtovu vojsku, dám mu k tomu průvodní list i svolení; a lituji jen, že mé nynější zplnomocnění ho později neochrání před pravděpodobnými následky takového kroku.“ Karel Edvard se znovu odmlčel a pak pokračoval: „Jestli se však pan Waverley rozhodne, jako kdysi jeho předek sir Nigel, hájit věc, pro kterou mluví jen její spravedlivost, a postavit se po bok princů, který se spoléhá na lásku svého lidu, že s jeho pomocí znovu dobude trůnu svých předků nebo při tom úsilí zahyne, říkám jen tolik, že mezi těmito šlechtici a urozenými pány nalezne důstojné druhy v odvážném tažení a bude sloužit pánovi, který je možná nešťastný, ale nikdy, doufám, nebude nevďečný.“

Vychytralý náčelník ivorského kmene věděl, co tím získá, když přivede královskému dobrodruhu Waverleyho, aby si s ním sám promluvil. Náš hrdina nebyl zvyklý na uhlazené způsoby a dvorský lesk, v nichž Karel nadmíru vynikal; a tak mu jeho vlídná slova pronikla až do srdce a zaplašila všechnu opatrnost. Že ho princ, jehož chování

a způsoby, jakož i odvaha, s jakou se pustil do toho neobyčejného tažení, osobně žádá o pomoc, shodovalo se s jeho představou romantického hrdiny; a že se o jeho přispění uchází v starobylých síních otcovského zámku, znovudobytého mečem, který už tasí zase na nové výboje, vrátilo Edwardovi pocit vlastní vážnosti a důležitosti, jakou si už dávno přestal přisuzovat. Z oné strany ho odmršťují, osočují a ohrožují na životě; jak by ho tedy nevábila věc, o jejíž naprosté spravedlivosti ho odedávna přesvědčuje jednostranná výchova a politické zaujetí jeho rodu. Tyto myšlenky se mu přehnaly hlavou a smetly všechny opačné ohledy – nedopřáli mu ani čas na rozmyšlenou –, a tak Waverley poklekl před Karlem Edvardem a srdce i meč zasvětil boji za jeho práva!

Princ (pykal sice za chyby a pošetilosti svých předků, ale tento titul, který mu rodovým právem náleží, mu přece jen ponecháme) pozdvihl Waverleyho ze země a objal ho s projevy důků tak vřelých, že ani nemohly být neupřímné. Znovu a znovu pak děkoval také Fergusovi Mac-Ivorovi za to, že mu přivedl takového stoupence, a představoval Waverleyho jednotlivým šlechticům, náčelníkům a důstojníkům, jimiž byl obklopen, jako mladého šlechtice, kterému kyne velká budoucnost; že se Waverley tak směle a nadšeně hlásí k jeho věci, nechť je jim důkazem smýšlení vysoké anglické šlechty v této osudné chvíli.¹²⁸ Právě touto věcí si stoupenci stuartovského rodu nebyli jisti; a protože oprávněná nedůvěra ve spojení anglických jakobitů vzdalovala mnoho skotských aristokratů od jeho praporu a oslabovala odvahu těch, kteří se k němu přidali, že se k němu veřejně hlásí představitel

¹²⁸ Západní okresy a Wales byly vesměs nakloněny jakobitům. Ač vznešené rody Wynnů, Wyndhamů a jiné se přímo zavázaly, že se připojí k princi Karlovi, jestliže se vylodí, výslovně si vymínilo, že mu musí pomáhat francouzská armáda, bez čehož, jak předvídaly, by byl celý podnik ztracený. Ač tedy jeho věci přály a čekaly na příležitost připojit se k němu, necítily se vázány ctí přidat se k němu, když ho podporovalo jen vojsko divokých horalů, mluvících nevzdělanou řečí a nosících nezvyklý šat. Jejich postup na Derby je spíš plnil strachem než obdivem. Těžko říci, co by se bylo stalo, kdyby bylo došlo při jejich pochodu do Anglie k bitvě u Prestonu nebo Falkirku a kdyby byli zvítězili.

rodu Waverley-Honour, odedávna kavalírskeho a royalistického, bylo Chevalierovi nadmíru vítané. Fergus to předvídal už od samého počátku. Měl Waverleyho opravdu rád, protože jejich city a záměry se nijak nesrážely; doufal, že se dočká jeho sňatku s Flórou, a radoval se, že oba slouží téže věci. Ale jak jsme už naznačili, byl v něm také kus politika a nemálo plesal nad tím, že na svou stranu převedl tak významného spojence; nebylo mu lhostejné, že za tento vydatný úlovek stoupne ve vážnosti u prince.

Karel Edvard zas zřejmě dychtil ukázat své družině, jak si váží nového stoupence, a tak ho hned jako by důvěrně zasvěcoval do podrobností svého postavení. „Byl jste tak odříznut, pane Waverley, od všech zpráv – dosud mi není jasné proč –, takže dosud vám asi nejsou známy důležité podrobnosti mého nynějšího postavení. Slyšel jste však o tom, jak jsem se v odlehlém moidartském okrese vylodil jen se sedmi průvodci a kolik se sběhlo zanícených a věrných náčelníků a klanů, takže osamělý dobrodruh rázem stanul v čele chrabré armády. Jistě jste také slyšel, že vrchní velitel kurfiřta hannoverského sir John Cope přitáhl v čele početného, dobře vyzbrojeného vojska na Vysočinu, aby se s námi utkal; ale když už jsme byli od sebe pouhé tři hodiny pochodu, najednou ho odvaha přešla a upláchl nám na sever k Aberdeenu; širou rovinu nechal nechráněnou. Takovou vzácnou příležitost jsem si nedal ujít a hned jsem vyrazil na pochod k naší metropoli a hnal před sebou dva jezdecké pluky, Gardinerův a Hamiltonův, které předtím vyhrožovaly, že rozsekají každého horala, který se pustí za Stirling; a zatímco se v Edinburghu občané dohadovali s vrchností o to, mají-li se bránit, nebo vzdát, můj dobrý přítel Lochiel“ (a tu položil ruku na rameno tomu statečnému, vzdělanému náčelníkovi) „jim ušetřil další rozmýšlení a vstoupil do bran města s pěti sty kamerony. Až potud nám to šlo hladce; ale zatím si ten udatný generál na svěžím aberdeenském vzduchu spravil nervy, nalodil se k plavbě do Dunbaru a podle posledních zpráv tam včera přistal. Bezpochyby zamýšlí vyrazit proti nám a znovu se zmocnit hlavního města. V mé válečné radě se ozývá dvojí názor: Podle jednoho vzhledem k tomu, že jsme asi slabší počtem, určitě pak

kázní a výzbrojí, nemluvě ani o naprostém nedostatku dělostřelectva a chatrné jízdě, bude nejjistější couvnout do hor a tam protahovat válku tak dlouho, až nám přijdou čerstvé posily z Francie a všechny horal-ské klany až do posledního se chopí zbraně za naši věc. Podle opačného názoru ustoupíme-li za nynějšího stavu do hor, kdekdo pozbude důvěry v naše zbraně a v naše podnikání; nejenže nezískáme nové spojení, ale odradíme i ty, kteří se už přidali pod náš prapor. Důstojníci, kteří se oháněli těmito důvody, a je mezi nimi i váš přítel Fergus Mac-Ivor, tvrdí, že horalé nejsou sice obeznámeni s vojenskou kázní běžnou v Evropě, ale vojáci, s nimiž se mají utkat, jsou zas právě tak málo obeznámeni s tím, jak svérázně a strašně dovedou horalé útočit; o oddanosti a odvaze náčelníků a šlechticů nelze prý pochybovat; a jakmile se octnou mezi nepřáteli, jejich klany půjdou jistě s nimi; zkrátka, když už jsme tasili meč, máme prý zahodit pochvu a svěřit rozhodnutí boji a bohu války. Bude pan Waverley tak laskav a řekne nám, jaký je jeho názor o těchto svízelných okolnostech?”

Waverley se hluboce zarděl samou radostí i studem nad vyznamenáním, kterého se mu tou otázkou dostalo, a bez váhání ohnivě odpověděl, že s názorem opřeným o vojenské umění se sice vytasit nemůže, ale nejpříjemnější je mu ta rada, která mu rovnou poskytne příležitost, aby osvědčil svou horlivost ve službách Jeho královské Výsosti.

„Tak mluví pravý Waverley!“ odpověděl Karel Edvard; „a abyste měl hodnost, která aspoň trochu odpovídá vašemu jménu, dovolu, abych vám za ztracený kapitánský patent nabídl hodnost titulárního majora v mých službách s tou výsadou, že budete jedním z mých pobočníků, dokud vás nezařadí k nějakému pluku, kterých, doufám, brzy několik postavíme.“

„Vaše královská Výsost mi promine,“ odvětil Waverley (vzpomněl si totiž na Balmawhapple a jeho kusou rotu), „když přijmu hodnost teprve tenkrát, až se vzmožu na tak početný oddíl, abych byl jako velitel Vaší královské Výsosti něco platný. Zatím prosím, abych směl sloužit jako dobrovolník pod velením svého přítele Ferguse Mac-Ivora.“

„Tak mi aspoň dovolte,“ řekl princ, kterému se ten návrh zřejmě líbil, „abych vám dal horalskou výzbroj.“ S těmi slovy si odepjal meč, jehož pás byl pobitý stříbrem a ocelový koš jilce bohatě a vzácně vykládaný. „Čepel,“ pokračoval princ, „je pravý Andrea Ferrara; je to jakýsi dědičný kus našeho rodu; ale věřím, že ho odevzdám do lepších rukou, než jsou mé, a přidám k němu pistole ze stejné dílny. – Plukovníku Mac-Ivore, jistě si máte se svým přítelem co povídat; už vás nebudu zdržovat od soukromého rozhovoru; ale nezapomeňte, že vás oba večer očekáváme. Možná že to bude poslední večer v těchto síních, a protože jdeme do boje s čistým svědomím, v předvečer bitvy se ještě poveseleme.“

Po tomto dovolení náčelník s Waverleym vyšli z audienční síně.

Kapitola XLI

Záhada se vysvětluje

„Jak se ti líbí?“ vyhrkl Fergus, když sestupovali po širokém kamenném schodišti.

„To je princ, pro kterého bych chtěl žít a umřít,“ odpověděl nadšeně Waverley.

„Věděl jsem, že tak budeš smýšlet, až ho uvidíš, a chtěl jsem, abyste se setkali dříve, ale nešlo to, protože sis vymkl kotník. Má také své slabosti, nebo spíše má těžkou úlohu a ti irští důstojníci¹²⁹, kterými se obklopuje, jsou prašpatní rádci – nevyznají se v těch hojných nárocích, které si kdekdo dělá. Představ si, musil jsem zatajit hraběcí dekret, který mi byl za prokázané služby udělen před deseti lety, jen proto, abych nevzbudil žárlivost C – a M –. Ale dobře jsi udělal, Edwarde, že jsi odmítl místo pobočníka. Jsou sice dvě místa volná, ale Clanronald a Lochiel a vlastně všichni jsme to místo chtěli pro mladého Aberchalladera, a dolňáci a irská strana zas chtějí to druhé místo pro pana z F –. Kdyby byl jeden z těch kandidátů kvůli tobě pominut, udělal by sis nepřátele. A tomu, že ti princ nabízel majorství, se tuze divím, vždyť jak sám ví, druzí se spokojují ještě tak s podplukovnictvím, i když postaví do boje pouhých sto padesát mužů. Ale strpení, bratranče, a míchej karty! Prozatím je všechno v pořádku a teď tě musíme jak se patří vy-

¹²⁹ V malé Chevalierově armádě se záhy vyskytly roztržky, nejen mezi nezávislými náčelníky, kteří byli příliš hrdí a nechtěli se podřizovat sobě navzájem, ale také mezi Skoty a Karlovým guvernérem O'Sullivanem; byl rodem Ir a s několika svými krajany vychovanými v irské brigádě ve službách francouzského krále měl na dobrodružného pretendenta vliv, který mu horalé záviděli; věděli, že jejich klany jsou hlavní, ba jedinou silou princova podniku. Také mezi lordem Georgem Murrayem a Johnem Murrayem z Broughtonu, princovým tajemníkem, bylo nepřátelství, které bylo na překážku zájmům dobrodružného Chevaliera. Tuto malou armádu vůbec dělilo tisíce různých nároků, což nemálo přispělo k její záhubě.

strojit na večer; mám-li říct pravdu, tvůj zevnějšek se pro královský dvůr zrovna moc nehodí.“

„Však také má lovecká kazajka už něco užila od té doby, co jsme se rozešli,“ řekl Waverley a vrhl pohled na špinavý oblek; „ale to asi víš, milý příteli, zrovna tak jako já, ne-li lépe.“

„Děláš mé jasnozřivosti příliš velkou poklonu,“ řekl Fergus. „Měli jsme plné ruce práce, napřed s přípravami na bitvu s Copem, potom s tažením v Nížinách, takže jsem mohl dát jen povšechné příkazy svým lidem, pozůstalým v Perthshiru, aby tě šetřili a chránili, kdybys jim přišel do cesty. Ale vypravuj mi důkladně o svých dobrodružstvích, donesly se k nám jen ve velmi kusé a pokřivené podobě.“

Waverley pak podrobně a široce vykládal o událostech, které už čtenář zná, a Fergus mu pozorně naslouchal. Tu však už došli ke dveřím bytu, který si Fergus najal na dlážděném dvorku v zadním traktu ulice zvané Canongate u jedné veselé čtyřicetileté vdovy, která se na hezkého mladého náčelníka roztomile usmívala, neboť švarný vzhled a veselá povaha ji vždycky zaujaly a na politické názory se nijak neohlížela. Tam je přivítal Callum Beg a usmíval se na Waverleyho, jako že ho poznává. „Callume,“ řekl náčelník, „zavolej Shemuse an Snachad (Jame-se Jehlu).“ To byl dědičný krejčí Vich Ian Vohrův. „Shemusi, pan Waverley bude nosit *cath dath*“ (válečnou barvu, tj. tartan); „spodky musí mít za čtyři hodiny hotovy. Míru urostlého muže znáš: dvě pídě holeň –“

„Jedenáct od boků do paty, sedm kolem pasu – ať Vaše Milost Shemuse pověsí, jestli se mezi horaly najdou nůžky, které vám ku rázněji ušmíknou *cumadh an truais* (střih na kalhoty).“

„Kup v krámě pana Mouata pléd z mac-ivorského tartanu a šerpu,“ poroučel dál náčelník, „a modrý baret princova vzoru. Můj zelený kabát se stříbrnou portou a stříbrnými knoflíky mu jistě dobře padne. Ještě jsem ho neměl na sobě. Princ dal Waverleymu meč a pistole, já mu dám dýku a měšec; už jenom střevíce s nízkým podpatkem a pak z tebe bude, milý Edwarde,“ (otočil se k němu) „dokonalý syn Ivorův.“

Když dal tyto nutné příkazy, vrátil se náčelník k Waverleyho příhodám. „Je to jasné,“ řekl, „že jsi byl pod dozorem Donalda Beana Leana.

Musím ti říci, že když jsem se svým klanem táhl za princem, vložil jsem tomuto vzácnému členu společnosti na srdce, aby mi prokázal jistou službu a pak aby se vším vojskem, které naverbuje, dorazil za mnou. Ale zatím, když ten pán viděl, že je čistý vzduch, řekl si, že bude radši válčit na vlastní pěst, a tak brousil po kraji a drancoval myslím u přátel i nepřátel pod záminkou, že vybírá výpalné, někdy mým jménem a někdy (prokletá drzost) svým vlastním jménem! Na mou duši, jestli se toho dožiju a uvidím zas Benmorskou homoli, mám sto chutí toho chlapa pověsit! Poznávám jeho prsty zvláště v tom, jak jsi byl vysvobozen od toho pobožného ufnukaného darebáka Gilfillana, a nic za to nedám, že roli toho kramáře tehdy sehrál sám Donald; ale že tě neokradl, nežádal za tebe výkupné a vůbec nějak nevydíral na tvém zajetí, to mi nejde na rozum.“

„Kdy a jak ses dověděl o mém uvěznění?“ zeptal se Waverley.

„Řekl mi to sám princ,“ odpověděl Fergus, „a velmi podrobně se vyptával na tvůj příběh. Pak se zmínil o tom, že jsi právě v rukou nějakého našeho severního houfu – na podrobnosti jsem se ho ovšem ptát nemohl –, a ptal se mne, co myslím, jak s tebou naložit. Radil jsem, aby tě dal přivést sem jako vězně, protože jsem ti nechtěl škodit u anglické vlády, kdybys chtěl snad pokračovat v cestě na jih. Že jsi obviněn z napomáhání a nadřívání velezradě, což tě asi také pohnulo k tomu, že jsi svůj původní úmysl poněkud změnil, o tom jsem, pamatuj, vůbec nevěděl. Z Dounu tě sem měl eskortovat s tou svou tak zvanou jízdní rotou ten potměšilý hovadský budižkničemu Balmawhapple. Co se jeho chování týče, myslím, že krom vrozené nechuti ke všemu, co připomíná urozenost, užívá se vzpomínkou na příhodu s Bradwardinem, tím spíš, že svou versí té historky nejspíš rozvířil pomluvy, které na tebe došly k tvému někdejšímu pluku.“

„To je docela možné,“ řekl Waverley; „ale teď, milý Fergusi, si už snad najdeš chvílku a povíš mi něco o Flóře.“

„Mohu ti říci jen tolik,“ odpověděl Fergus, „že se má dobře a bydlí tady ve městě u jedné příbuzné. Zdálo se mi, že by tu měla být; protože se nám ta věc povedla, zdržuje se u našeho vojenského dvora mnoho

urozených paní; a řeknu ti, že to něco znamená, být blízký příbuzný takové Flóry Mac-Ivorové; a kde se střetává tolik různých nároků a požadavků, musí se člověk chopit každého vhodného prostředku, aby si dodal váhy.“

Tou poslední větou byl Waverley nepříjemně dotčen. Příčilo se mu, že Flóra budí všeobecný obdiv a tím má sloužit svému bratrovi k povýšení; shodovalo se to sice s jistými rysy Fergusovy povahy, ale přece jen toto sobectví, nehodné ušlechtilého ducha Fergusovy sestry i jeho vlastní hrdosti, Edwarda pohoršovalo. Fergusovi, vyrostlému na francouzském dvoře, byly takové finty běžné, a tak ani nezpozoroval, jaký nepříznivý dojem bezděky vzbudil u svého přítele, a dodal, že Flóru stěží uvidí před večerem, kdy bude také na koncertě a na plese, které princ pořádá pro svou společnost. „Trochu jsme se pohádali, že se s tebou nepřišla rozloučit. Nerad bych zase začínal a naléhal na ni, aby tě přijala dnes ráno; možná že by to nejen nebylo nic platné, ale ještě by to překazilo vaše shledání dnes večer.“

Za toho rozhovoru uslyšel Waverley na dvoře pod oknem salónu povědomý hlas. „Ujišťuji vás, vážený příteli,“ říkal ten mluvčí, „že to je naprosté zanedbání vojenské disciplíny; a kdybyste nebyl takřka *tyro*“ (nováček), „váš úmysl by zasloužil přísného pokárání. Neboť válečný zajatec nesmí být v žádném případě držen v okovech ani vězněn *in ergastulo*¹³⁰, což by se stalo, kdybyste byl toho pána vsadil do šatlavy na tvrzi v Balmawhapplu. Ovšem připouštím, že může být takový zajatec vězněn *in carcere*, to jest ve veřejném vězení.“

Bylo slyšet Balmawhapplu, jak rozladěně něco bručí na rozloučenou, ale zřetelně se ozvalo jen slovo „tulák“. Zmizel, než došel Waverley k vratům, aby uvítal ctihodného barona z Bradwardinu. Uniforma, kterou měl baron na sobě, modrý kabát se zlatým lemováním, šarlatová vesta a spodky a vysokánské holínky, to vše jako by ještě zesilovalo strnulost a upjatost jeho vysoké vzpřímené postavy; a vědomí, že má

¹³⁰ V káznici. Pozn. překl.

velení a moc ve vojsku, zvyšovalo jak sebevědomí baronových způsobů, tak i mentorství jeho řeči.

Přivítal Waverleyho s obvyklou vlídností a hned se starostlivě zajímal o to, za jakých okolností byl Edward zbaven své hodnosti u Gardinerových dragounů. Ne snad, že by se třeba jen chvíli domníval, že se jeho mladý přítel dopustil něčeho, čím by si od vlády zasloužil takové zacházení, ale zdá se mu, že se sluší a patří, aby baron z Bradwardinu dovedl jak po stránce důvěry, tak po stránce hmotné pomoci z kořene vyvrátit všechny pomluvy namířené proti dědici Waverley-Honour, kterého plným právem pokládá jakoby za vlastního syna.

Fergus Mac-Ivor, který za nimi zatím došel, mu stručně zopakoval Waverleyho příběh a nakonec pověděl o tom, jak lichotivě přijal Edwarda mladý Chevalier. Baron mlčky poslouchal a nakonec stiskl Waverleymu srdečně ruku a blahopřál mu, že nastoupil do služeb u svého zákonitého prince. „Neboť,“ pokračoval, „i když všechny národy právem pokládají za hanebné a nečestné porušit *sacramentum militare*¹³¹, ať už je složil každý voják zvlášť, což nazývali Římané *per coniurationem*¹³², nebo jeden voják jménem ostatních, nicméně nikdy nikdo nepochyboval o tom, že slib věrnosti, takto odpřisáhlý, se ruší takzvanou *dimissio* čili propuštěním vojáka, jehož osud by byl tak těžký jako osud horníků v uhelných nebo solných dolech a jiných *adscripti glebae* čili otroků půdy, kdyby se to vykládalo jinak. Je to jakási prvotní zá sada, kterou vyslovil učený Sánchez ve svém díle *De lure – iurando*¹³³, které jste tentokrát jistě vzal na potaz. A co se týče těch pomlouvačů šířících lži, jsem přesvědčen, jako je bůh na nebi, že byli spravedlivě potrestáni podle zákona zvaného *Memnonia lex* nebo také *Lex Rhemnina*, o němž mluví Cicero ve své řeči *In Verrem*. Byl bych se však nadál, pane Waverley, že než se rozhodnete pro tu neb onu zbraň v princově armádě, že se zeptáte, jakou hodnost tu má starý Bradwardine a zda by mu

¹³¹ Vojenská přísaha. Pozn. překl.

¹³² Přísahou. Pozn. překl.

¹³³ O skládání přísahy. Pozn. překl.

nepůsobilo obzvláštní potěšení, kdybyste sloužil v jezdeckém pluku, který právě verbuje.“

Edward se vyvlékl z této výčitky tím, že musil na princovu nabídku okamžitě odpovědět a nebyl si jist, zda jeho přítel baron je u vojska nebo je vázán službou jinde.

Když urovnal toto malé nedorozumění, zeptal se Waverley na slečnu Bradvardinovou a dověděl se, že přijela s Flórou Mac-Ivorovou do Edinburghu doprovázena oddílem náčelníkových mužů. Nebylo jiné pomoci, neboť pobyt v Tully-Veolanu se stal pro níhým nechráněnou dívku nepřijemným, ba nebezpečným, protože je odtamtud blízko na Vysočinu, krom toho dvě velké vesnice v sousedství se prohlásily pro vládu jednak z odporu k lupičům, jednak ze zanícení pro presbyteriánství; seskupily se v nepravdivé záškodnické houfy, které se každou chvílí srážely s horaly a občas napadaly domy jakobitské šlechty na pomezích svazích mezi horami a rovinou.

„Navrhl bych vám,“ pokračoval baron, „abyste se mnou šel do mého bytu v Luckenbooth a cestou obdivoval High Street, která je nade všechnu pochybnost krásnější než kterákoliv ulice, ať v Londýně nebo v Paříži. Ale Rose je celá bez sebe ze střelby z hradu, ač jsem dokazoval podle Blondela i Coehorna, že je vyloučeno, aby dolétla kule až tam. Krom toho mě pověřila Jeho královská Výsost, abych zašel do tábora či ležení našeho vojska a rozkázal mužstvu *conclamare vasa*, to jest sbalit pytle a vaky na zítřejší pochod.“

„Pro většinu z nás to bude snadné,“ zasmál se Mac-Ivor.

„Prosím za prominutí, plukovníku Mac-Ivore, ne tak snadné, jak myslíte. Připouštím, že vaši lidé většinou odcházeli z Vysočiny tak říkajíc s holýma rukama, nezatížení vaky; ale je neuvěřitelné, jaké množství nepotřebné kořisti posbírali na pochodu. Viděl jsem jednoho vašeho chlapíka (prosím ještě jednou za prominutí) se zrcadlem na zádech.“

„Ano,“ Fergus mluvil stále rozmarně, „kdybyste se ho byl zeptal, byl by vám řekl, že chodící noha vždy něco najde... Ale podívejte se, milý barone, vy víte stejně jako já, že sto hulánů nebo jediný oddíl Schmir-

schitzových pandurů natropí v zemi větší spoušť než ten zrcadlový rytíř a všichni ostatní lidi z našich klanů dohromady.“

„A to máte docela pravdu,“ odpověděl baron; „jsou, jak praví pohan-
ský autor, *ferociores in aspectu, mitiores in actu*, hrozné a chmurné tvá-
ře, způsobů mírnějších, než by se dalo čekat podle podoby a vzhledu. –
Ale já tu stojím a vykládám s vámi dvěma mládenci, když bych zatím
měl být v královské oboře.“

„Ale poobědváte s Waverleym a se mnou, až se vrátíte? Ujišťuji vás,
barone, že sice dovedu žít jako horal, když je potřebí, ale mám na pa-
měti své pařížské vychování a dokonale umím *faire la meilleure*
*chère*¹³⁴“

„Kdo by o tom k čertu pochyboval,“ smál se baron, „když vy se po-
staráte jen o vaření a zásoby chtěj nechtěj dodá naše město? – Mám
sice ještě něco na práci v městě, ale přijdu za vámi ve tři, jestli může
jídlo tak dlouho stát.“

Po těch slovech se s přáteli rozloučil a šel vyřídit úkol, který mu byl
uložen.

¹³⁴ Hodovat. Pozn. překl.

Kapitola XLII

Vojenský oběd

James Jehla uměl držet slovo, když se mu do toho nepřípleťla whisky, a teď ještě dohlížel na dědičného krejčího klanu Ivorů Callum Beg; ten totiž byl přesvědčen, že je dosud Waverleyho dlužníkem, protože se Waverley za nic nechtěl dát odškodnit na útraty hostinského od Svícnu; odvděčil se mu tedy tím, že, jak sám řekl – „krejčího zostra popoháněl“, až byl s prací hotov. Shemus, jen aby se toho poručníkování zbavil, pospíchal, až mu jehla tartanem lýtala jako blesk; a protože si ten kumštýř při práci prozpěvoval o nějaké strašné seči Fina Macoula, na smrt každého hrdiny připadly nejmíň tři stehy. Oblek byl brzy hotov, neboť kabát Waverleymu dobře padl a na ostatním oblečení bylo třeba pramálo oprav.

Náš hrdina se tedy od hlavy až k patě navlékl do „kroje starých Gaelů“; a protože jeho štíhlá a urostlá, ale přece jen spíše ztepilá než mohutná postava vypadala v tom kroji statně, doufám, že mu sličné čtenářky prominou, že se nejednou zahleděl do zrcadla a musil si přiznat, že se v něm odráží velmi švarný mladík. To se věru nedalo popřít. Světle hnědým vlasům – paruku nenosil, ač byla tehdy v módě – slušel baret. Postava prozrazovala svižnost a pevnost a řasnatý tartan jí dodával vznešenosti. Modrý zrak byl toho druhu,

„jenž láskou vždy zjihne, avšak v boji plá,“

a při vši plachosti, vlastně jen neostřílenosti v společenském styku, byly jeho rysy tím zajímavější, že nepozbývaly půvabu ani ducha.

„Je to hezký člověk – moc hezký člověk,“ řekl Evan Dhu (nyní praporčík Maccombich) Fergusově baculaté paní domácí.

„Docela pěkný,“ řekla vdova Flockhartová, „ale zdaleka ne tak pěkný jako váš plukovník, praporčíku.“

„Nesrovnával jsem je,“ Evan na to, „a taky jsem nemluvil o tom, že je pěkný; říkal jsem jen, že je pan Waverley urostlý a mrštný a jako správný potomek svých předků při rvačce nekřičí nehraju. Šikovně se ohání mečem a střílí do terče. V Glennaquoichu jsem s ním já i Vich Ian Vohr často v neděli odpoledne zápolili.“

„Pánbůh vám to odpust', praporčíku Maccombichi,“ řekla presbyteriánka pohoršeně; „plukovník by něco takového jistě nikdy neudělal.“

„Oho, paní Flockhartová! To víte, jsme mladá krev; a mladí svatí, staří rohatí,“ odpověděl praporčík.

„Ale budete se zítra bít se sirem Johnem Copem, praporčíku Maccombichi?“ vyzvíдалa paní Flockhartová na svém hostu.

„To má věru jisté, jen jestli na nás počká, paní Flockhartová,“ odpověděl Gael.

„A těm divousům dragounským se taky postavíte, praporčíku Maccombichi?“ dotírala naň domácí.

„Pazour za pazour, jak řekl Conan satanáši, a čert při tom přišel zkrátka, paní Flockhartová.“

„A to se odváží plukovník sám proti bajonetům?“

„Na to můžete vsadit krk, paní Flockhartová; bude ze všech nejprvnější, přísámbůh.“

„Ty má svatá dobroto! Co když ho ti červenokabátníci zabijí!“ zaúpěla útlocitná vdova.

„Věřu, kdyby se to stalo, paní Flockhartová, vím o někom, kdo ho nepřežije a neopláče. Ale dnes jsme ještě naživu a musíme obědvat. Vich Ian Vohr si už sbalil vak a pana Waverleyho už omrzelo zhlížet se zpředu i zezadu ve velkém zrcadle; a ten šedivý starý paličák baron Bradwardine, co zastřelil mladého Ronalda z Ballenkeirochu, sem už jde přes dvůr s tím funilem správcem, co mu říkají Macwhupple, zrovna jako ten francouzský kuchař lorda z Kittlegabu, za kterým se valí jeho jezevčík, a já mám hlad jako vlk, má holubičko; rozkažte Katce, aby nesla na stůl polévku, a vy si nasad'te čepec, však víte, že se Vich Ian Vohr neposadí, dokud se neuvelebíte v čele stolu; a nezapomeňte na pintu kořalky, milá paní.“

Na tento pokyn se začal podávat oběd. Paní Flockhartová, usmívajíc se ve svém smutečním rouchu jako slunce v mlze, usedla v čele stolu; možná že si v duchu říkala, ať si jen ta rebelie trvá, jak chce dlouho, vždyť ji povznáší do společnosti, v jaké se nikdy předtím nepohybovala. Po boku měla Waverleyho a barona, kdežto náčelníka měla pěkně na očích proti sobě. Vedle náčelníka se po mnoha úklonách svým nadřízeným a sobě navzájem usadili mužové míru a války, správce Macwheeble a praporčík Maccombich. Jídlo bylo vzhledem k době, místu i okolnostem výborné, a Fergus měl rozvernou náladu. Na nebezpečí nemyslí, sršel mladickým ohněm a ctižádostí a v duchu už viděl, jak se mu všechny naděje splňují; že ho možná vojna skosí do hrobu, s tím vůbec nepočítal. Baron se trochu omlouval, že přivedl Macwheebla; sháněli prý peníze na tažení. „A na mou duši,“ dodal staroch, „protože to asi bude mé poslední, skončím tam, kde jsem začal – poznal jsem, že je těžší obstarávat nervy války, jak jeden učený autor nazývá *caisse militaire*¹³⁵, než maso, krev a kosti.“

„Jakže! Vy jste postavil do pole jediný řádný oddíl jízdy a nedostal na to ani jeden louisdor z Doutelle?“¹³⁶

„Ne, Glennaquoichu; chytřejší mě předešli.“

„To je ostuda,“ řekl mladý horal; „ale podělíte se o zbytek mé podpory. Ušetřím vám tím starosti pro tuto noc a zítra už to stejně bude jedno; než zajde slunce, budeme mít všichni ať tak či onak vystaráno.“ Waverley se začervenal a ve vší vážnosti také nabídl baronovi výpomoc.

„Oběma vám děkuji, chlapci zlatí,“ odvětil baron, „ale nechci vás připravít o vaše *peculium*¹³⁷. Správce Macwheeble už opatřil potřebnou sumu.“

¹³⁵ Vojenská pokladna. Pozn. překl.

¹³⁶ Doutelle byla ozbrojená loď, která přivezla z Francie trochu peněz a zbraní pro vzbouřence.

¹³⁷ Majetek. Pozn. překl.

Správce se zavrtěl na židli a tvářil se velmi rozpačitě. Nakonec si několikrát odkašlal a s mnohými okolky o tom, jak oddaně slouží Jeho Milosti, ve dne v noci, živ či mrtev, spustil, že „banky odvezly všechny hotové peníze do hradu; že stříbrník Sandie Goldie udělá pro Jeho Milost mnoho; ale že je málo času na vystavení hypotéky; a bezpochyby, kdyby snad Jeho Milost Glennaquoich nebo pan Waverley mohli vypomoci –“.

„Nemluvte nesmysly, pane,“ řekl baron takovým tónem, že Macwheeble hned zmlkl, „a zaříd'te, na čem jsme se smluvili před obědem, jestli chcete zůstat v mých službách.“

Na tento rázný rozkaz se už správce neodvážil odpovědět, ač mu při tom bylo, jako by mu vlastní krev pouštěli do žil baronových. Ještě se chvíli vrtěl a pak aspoň nabídl Glennaquoichovi, jestli prý má Jeho Milost víc na hotovosti, než potřebuje k vojenskému tažení, uložil by to do dobrých rukou a dokonce na nynější dobu s velkým ziskem.

Fergus se té nabídce srdečně zasmál, a když zas popadl dech, odpověděl: „Mockrát děkuju, správce; ale víte, my vojáci máme ve zvyku, že si děláme bankéře ze svých domácích. Tohle, paní Flockhartová –“ vyňal čtyři pět velkých mincí z napěchované peněženky a ostatek i s peněženkou hodil své domácí do zástěry, „tohle mi vystačí; ostatní si vezměte: zůstanu-li živ, buďte mou bankéřkou, a jestli umřu, buďte vykonavatelkou mé poslední vůle; ale nezapomeňte dát něco horalským plačkám, které budou nejhlasitěji oplakávat posledního Vich Ian Vohra.“

„To je *testamentum militare*¹³⁸,“ řekl baron, „které mělo u Římanů výsadu, že mohlo být jen ústní.“ Ale něžné srdce paní Flockhartové při slovech náčelníkových nadobro zjihlo; usedavě se rozbřečela a prohlásila, že se těch peněz ani nedotkne, a tak si je Fergus musil zase vzít.

„Tak tedy jestli padnu,“ řekl náčelník, „dostane je granátník, který mi rozbije hlavu, a já už se postarám, aby mu to dalo hodně práce.“

¹³⁸ Vojenská závěť. Pozn. překl.

Bailie Macwheeble zas neodolal, aby se do toho nevložil; když šlo o hotové, nedokázal zůstat zticha. „Snad by bylo lepší převést jmění na slečnu Mac-Ivorovou pro ten případ, že by zahynul nebo že by se mu něco stalo ve válce. Může to udělat ve formě darovací listiny *mortis causa*¹³⁹ v slečnin prospěch a nebude ho to stát víc než škrtnutí pera.“

„Kdyby mě něco takového potkalo,“ řekl Fergus, „bude mít slečna jiné starosti než tyhle mizerné lousdory.“

„To je pravda – to je nesporné – o tom není pochyb; ale Vaše Milost ví, že smutek –“

„Snáší lidé snáze, když jsou syti, než když mají hlad... Máte svatou pravdu, správce; jsou dokonce i takoví lidé, kteří se tím utěší, i kdyby celé lidstvo zašlo. Ale je také smutek, který nedbá na hlad ani na žízeň; a ubohá Flóra –“ Odmlčel se a celá společnost měla účast s jeho dojetím.

Baron si samozřejmě vzpomněl, jak opuštěná zůstane jeho dcera, a do oka starého veterána se vkradla velká slza. „Jestli padnu, však máte, Macwheeble, všechny mé listiny a znáte všechny mé záležitosti; buďte k Rose spravedlivý.“

Správce byl konec konců také člověk; bylo v něm hodně špíny a smetí, to je jisté, ale také trochu dobrých citů, zvláště když šlo o barona nebo jeho mladou velitelku. Usedavě se rozškytal: „Kdyby nadešel ten nešťastný den a Duncanu Macwheeblovi zbýval jediný groš, patřil by slečně Rose. Bude spisovat listiny za troník arch, jen aby slečna nepoznala nouzi; jestli celé to krásné baronství bradwardinské a tullyveolanské, s pevnůstkou a panským domem“ (při každé pomlce zaštkal a zavzlykal) „s kolnami, ohradami, rašeliništi a močály – s širými lány i ohrazenými poli – s hospodářskými budovami – sady – holubníky – s právem rybolovu do sítí a na rybářských člunech v pramenité vodě i v jezeře veolanském – s desátky, farou a vikářstvím – s anexí a konexí – s právem pastvy – s právem na palivo, drn a rašelinu – se všemi částmi, příslušnostmi a případnostmi –“ (zde se chopil cípu své dlouhé kravaty a utřel si oči; při představách vyvolaných touto odbornou hantýrkou se neubránil

¹³⁹ V případě smrti. Pozn. překl.

slzám) „– se vším, jak je to důkladněji popsáno v patřičných dokladech a zápisech – a co leží v obci Bradwardinu v okrese Perthském, jestli, jak jsem už řekl, to všechno přejde z vlastnictví dcery mého pána do rukou Inch-Grabbita, whiga a hannoveráka, a pod správu jeho služebníka Jamieho Howieho, který se nehodí ani za soudního sluhu natož za správce –“

Zpočátku měly tyto nářky do sebe něco dojemného, ale nakonec se nikdo neubráníl smíchu. „Nic si z toho nedělejte, správce,“ řekl praporeček Maccombich, „protože se nám vrátily staré zlaté časy praček a rvaček a váš Sneckus Mac-Snackus (to jste asi chtěl říci tou konexí a anexí) a všichni ostatní vaši přátelé teď musí ustoupit nejdelšímu meči.“

„A bude to náš meč, milý správce,“ řekl náčelník, když viděl, že je správce nad těmito slovy celý zaražený.

„Dobrým kovem zaplatíme,
a mečem je vyplatíme,
tramtaryara.
Kdo dostane od nás splátky,
nebude už chtít nic zpátky,
tramtaryara.“

No tak, správce, nevěšte hlavu; napijte se vína s veselým srdcem; baron se vrátí v pořádku jako vítěz do Tully-Veolanu a dostane ještě pozemky zemana Killancureita, protože je to svině zbabělá, nečistá a nechce se přidat k princovi jako pravý šlechtic.“

„Ty pozemky leží skutečně těsně vedle našich,“ pravil správce a utíral si oči, „měly by tedy přijít do jedné rukou.“

„A já,“ ujal se slova náčelník, „dám na sebe taky pozor; víte, musím tu dokončit dobré dílo a přivést paní Flockhartovou do lůna katolické církve, nebo aspoň na půl cesty, do vaší episkopální modlitebny. Ach, kdybyste, barone, slyšel ten její krásný alt, když ráno hubuje Katku a Matty, vy, který rozumíte hudbě, byste se třásl při pomyslení, že byste ji slyšel vřískat žalmy.“

„Odpusť vám to Pánbůh, plukovníku, jak vy dovádíte! Ale doufám, že se Vaše Milosti napijí čaje, než půjdou do zámku. Půjdu vám ho uvařit.“

Po těch slovech paní Flockhartová ponechala pány jejich zábavě a ta se samozřejmě hned stočila na blížící se události vojenského tažení.

Kapitola XLIII

Ples

Když odešel praporčík Maccombich služebně do horalského tábora a správce Macwheeble se uchýlil do zastrčené hospody, aby tam v klidu strávil oběd i narážky Evana Dhua na stanné právo, Waverley se ubíral do zámku Holyrood spolu s baronem a náčelníkem. Ti byli oba nadmíru rozjaření a baron si našeho hrdinu po svém dobíral, jak se v tom novém oblečení pěkně nese. „Jestli máte spadeno na srdce nějaké skotské dívčiny, radil bych vám, až ji oslovíte, abyste jí opakoval slova Vergilova:

Nunc insanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media atque adversos detinet hostes.¹⁴⁰

Tyto verše půvabně přeložil Robertson ze Struanu, náčelník klanu Donnochy (arci nemáme-li *primo loco*¹⁴¹ brát v úvahu nároky Ludovy):

Neb krutá láska nohu podvazkem mi spjala
a slabiny mi skotskou sukní opásala.

Vy ovšem máte spodky a to je oblečení, které se mi víc zamlouvá, protože je starobylejší a slušnější.“

„To si raděj poslechněte mou písničku,“ pravil Fergus:

„Nechtěla za muže dolňáka,
ani být anglická lady;
utekla s Graemem Duncanem
a on si na ni vzal plédy.“

¹⁴⁰ Ale nyní mě nezřízená láska k litému Martovi drží ve zbroji uprostřed nepřátelských střel (z Vergiliovy X. eklogy). *Pozn. překl.*

¹⁴¹ Především. *Pozn. překl.*

Tu už přicházeli k paláci Holyrood, a jak vstupovali do komnat, každého zvlášť ohlásili jménem.

Je až příliš známo, kolik urozených, vzdělaných a zámožných pánů bralo podíl na tom neblahém a zbrklém podniku roku 1745. Také skotské paní se valem stavěly za věc dvorného a švarného prince, který svěřil svůj osud krajanům spíš jako romantický hrdina než vypočítavý politik. Není tedy divu, že Edwarda, který se tolik let na krok nehnul z přísného ústraní na Waverley-Honour, oslnila pestrá a ladná podívaná, jakou mu skýtaly síně skotského paláce, předtím tak dlouho opuštěné. Nějak zvlášť skvostně zařízeny nebyly, v tom zmatku a chvatu nebyl na to ani čas; ale celkem působily příjemně, a připočteme-li to urozené shromáždění, přímo skvěle.

Zanedlouho vypátral milenec svou zbožňovanou. Flóra Mac-Ivorová se právě vracela na křeslo až na konci sálu a vedle ní šla Rose Bradwardinová. Uprostřed vši té leposti a sličnosti rázem vzbudily obecnou pozornost, však tam také patřily k největším kráskám. Princ si jich obou hodně hleděl, zvláště Flóry, s tou si také zatančil, toho vyznamenání se jí dostalo nejspíš proto, že byla vychována v cizině a uměla francouzsky a italsky.

Když bylo po tanci a utišil se rozruch, Edward se bezděky pustil za Fergusem tam, kde seděla slečna Mac-Ivorová. Naděje, která živila jeho lásku, dokud byl od milované vzdálen, jako by v její přítomnosti mizela, a jako když si člověk kousek po kousku usilovně vyvolává zapomenutý sen, za nic na světě si v tu chvíli nemohl vzpomenout, oč to vlastně opíral svou čáku, zřejmě tak klamnou. Šel vedle Ferguse se sklopenýma očima, v uších mu hučelo a připadal si jak zločinec, který se na smutné káře zvolna prodírá davem těch, co se sběhli k jeho popravě, a nevnímá ani ten hluk, který mu zaléhá do uší, ani ten shon, po kterém těká zrakem.

Zdálo se, že Flóra je trochu – trošinku dojata a zmatena jeho příchodem. „Vedu ti adoptovaného syna Ivorů,“ řekl Fergus.

„Ale já ho přijímám za druhého bratra,“ odpověděla Flóra.

Položila na to slovo lehký důraz, který by sluchu ne tak horečně napjatému jistě unikl. Ale on ho postřehl a vyrozuměl, jak mu spolu s jejím tónem i chováním jasně říká: „Na bližší vztah k panu Waverleymu nemám ani pomýšlení.“ Edward se zarazil, uklonil se a pohlédl na Ferguse, který se kousal do rtů; z té známky hněvu bylo vidět, že si také neblaze vykládá přijetí, kterého se dostalo od sestry jeho přítele. „Tak to je konec mého snu!“ Byla to myšlenka pro Waverleyho tak drásavá, že mu z tváře vyhnala všechnu krev až do poslední kapky.

„Můj Bože!“ zvolala Rose Bradwardinová, „on se ještě nezotavil.“

Tato vzrušená slova zaslechl sám Chevalier, rychle přistoupil, vzal Waverleyho za ruku, vyptával se ho vlídně na zdraví a dodal, že by s ním rád promluvil. Waverley se s vypětím všech sil, za těch okolností nezbytných, vzpamatoval a mlčky šel za Chevalierem do odlehlého výklenku v síni.

Princ ho tam notnou chvíli zdržel a vyptával se ho na slavné toryovské a katolické rody v Anglii, na jejich příbuzenské vztahy, na jejich otce i na jejich příchyllost k Stuartovskému rodu. Edward by byl i jindy na tyto otázky odpovídal jen zběžně, a lehce si domyslíme, jak nejasně a zmateně vypadal v tom rozrušení. Chevalier se jeho nehorázným odpovídáním párkrát zasmál, ale přesto vedl hovor z větší části sám a ustal v něm teprve tehdy, když se zas Waverley uklidnil. Je docela možné, že tou dlouhou audiencí chtěl princ u svých stoupenců vzbudit dojem, že je Waverley politicky vlivná osobnost. Ale z jeho závěrečných slov vysvítalo, že ten rozhovor natáhl z jiné, dobromyslnější pohnutky, v zájmu našeho hrdiny. „Nemohu odolat,“ pravil, „abych se vám nepochlubil, jak mlčenlivého důvěrníka má ve mně jistá dáma. Jak vidíte, pane Waverley, vím vše a ujišťuji vás, že mám o tu věc hluboký zájem. Ale, milý příteli, musíte své city lépe ovládat. Je tu tolik jiných, kteří mají stejně bystrý zrak jako já, ale na opatrnost jejich jazyka bych tolik nespolehal.“

Potom nenápadně poodešel o několik kroků a vmísil se do hloučku důstojníků. Waverley přemítal, co mu to na odchodu řekl; smysl těch slov mu sice nebyl zcela jasný, ale tolik z nich vyrozuměl, že mu dává výstrahu. Aby svému pánovi ukázal, že je hoden jeho zájmu, rázem

uposlechl jeho pobídky a vrátil se za Flórou a slečnou Bradwardinovou; složil Rose poklonu, a ani nevěda jak, rozpovídal se o všedních věcech.

Jestli ses, milý čtenáři, někdy svezl poštovními koňmi z– nebo z– (aspoň jednu tu vynechávku, ne-li obě, si lehko vyplníš jménem hospody poblíž svého bydliště), jistě sis s účastnou lítostí všiml, s jak zoufalým odporem strkají ty ubohé herky zedřený krk do chomoutu. Ale když se postiliónovi podaří přimět je pádnými důvody, aby uběhly pár mil, ta počáteční nelibost jim otrne; a jakmile se, podle postiliónova rčení, v postroji ohřejí, běží, jako by se nechumelilo. Tento průměr dokonale vystihuje Waverleyho pocity onoho památného večera, a protože je, jak doufám, zcela původní, sahám raději k němu než k těm nejškvělejším přirovnáním, jaké mi poskytlo Byshovo „Umění básnické“.

Snaha, tak jako ctnost je sama sobě odměnou; a našeho hrdinu ponoukalo ještě něco jiného, aby dál předstíral klid a lhostejnost k Flórině zjevné nevládnosti. Přikvačila mu na pomoc hrdost, jejíž žíravina je dobrým, ač krutým lékem na rány lásky. On, vyznamenaný princovou přízní; předurčený, jak doufá, aby hrál významnou roli v revoluci, která se valí na mocné království; podle všeho vynikající vzděláním a aspoň tak zdatný jako ty druhé urozené a znamenité osobnosti, do jejichž stavu teď patří; on, mladý, bohatý, urozený, může či smí všet hlavu, když se na něho nějaká rozmarná kráska zamračí?

„Ó nymfo, jak jsi neoblomná, chladná,
mé srdce však je tvrdé jako tvoje.“

V tom přesvědčení, tak krásně vyjádřeném těmito verši (ty však tehdy ještě nebyly napsány)¹⁴², umínil si Edward dokázat Flóře, že se nedá zkrušit odmítnutím, kterým, jak mu marnivost našeptávala, uškodila sobě stejnou měrou jako jemu. Tomuto citovému obratu ještě napomáhala tajná nepřiznaná naděje, že si snad Flóra časem bude víc

¹⁴² Tyto verše jsou z krásné básně slečny Sewardové, začínající takto –

Tvým skalám, bouřný Lanow, dávám sbohem.

vážít jeho náklonnosti, až pozná, že ji v něm nemůže libovolně vzbuzovat a odmítat. I Chevalier jako by ho svými slovy tajemně povzbuzoval, ale kdo ví, možná že jen narážel na to, jak Fergus touží po tom, aby si vzal jeho sestru. Tak zvláštní doba i místo, kde se to všechno odehrávalo, podnítily jeho obraznost k mužnému a rozhodnému vystupování, takže klidně ponechal osudu, jak to nakonec dopadne. Bude-li mezi všemi jen on sám v předvečer bitvy smutný a sklíčený, jak lačně se toho chopí klevetivé jazyky, které už tak jako tak ublížily jeho pověsti. V duchu se rozhodl, že nikdy, nikdy nezavdá svým nechtěným nepřátelům takovou záminku k osočování.

Veden těmito smíšenými pocity a chvílemi povzbuzován princem, který se naň spiklenecky a pochvalně usmíval, jak míjel jejich hlouček, Waverley projevoval tolik pohotovosti i ohnivé výmluvnosti, že se mu kdekdo obdivoval. Pomalu se rozproudila zábava v takovém tónu, že se svým nadáním i vzděláním mohl jak náleží zaskvěť. Nebezpečí, které jim všem nazítrí hrozilo, spíše ještě veselí toho večera stupňovalo, než brzdilo. Všichni trnuli v napjatém očekávání věcí příštích, a v přítomné chvíli se chtěli mermomocí veselit. Taková nálada rozproudí ve fantazii, poezii i rétoriku, která s poezií souvisí. Jak jsme již jinde podotkli, míval Waverley občas znamenitý dar řeči a tentokrát najednou rozezvučel vyšší city a pak zase spustil divokou improvizaci bláznivého veselí. K tomu ho vybízela i podněcovala společnost stejně jako on rozjařená náladou té chvíle; ten proud strhl s sebou dokonce i lidi chladnokrevnějších a rozvážnějších způsobů. Tanec sice pokračoval, ale mnohé dámy už nechtěly tančit a pod různými záminkami přistupovaly k hloučku, který si ten „hezký mladý Angličan“ zřejmě oblíbil. Byl představen několika osobnostem nejvyššího stavu, a protože teď byl prost oné stydlivosti, jakou se jindy obestíral, když nebyl tak rozohněn, každého okouzlil.

Z přítomných jediná Flóra Mac-Ivorová naň zřejmě pohlížela poněkud chladně a zdrženlivě; ale ani ona se neubránila jistému obdivu nad jeho schopnostmi, které za celou dobu jejich přátelství nikdy neprojevil s tak oslnivým účinkem. Nevím, zda ji snad přece jen nezamrzelo, že se

tak rázně opřela dvoření muže, který je jako stvořen zaujmout čestné místo na nejčestnějším vrcholu společnosti. Až doposud počítala k nenapravitelným nedostatkům Edwardovy povahy tu jeho *mauvaise honte*¹⁴³; protože jí samé se dostalo v cizině vybraného vychování a neznala anglickou plachost, domnívala se, že to je vlastnost blízká bázlivosti a mdlému rozumu. Ale i když snad na okamžik zatoužila, aby se jí byl Waverley jevil vždy stejně milý a vášný, hned zas to přešlo, neboť od jejich posledního setkání došlo k takovým událostem, že své rozhodnutí o něm pokládala za konečné a neodvolatelné.

S opačnými city mu celou duší naslouchala Rose Bradwardinová. Tajně plesala nad tím, že se dostalo veřejného uznání člověku, jehož dobré stránky začala oceňovat až příliš záhy a vroucně. Bez žárlení, strachu, bolesti i nejistoty, nedotčena žádným sobeckým zřetelem, kochala se tím všeobecným pochvalným halasem. Když mluvil Waverley, poslouchala celou duší; když mu pak druzí odpovídali, visela na něm očima a cíhala, co jim poví. To pomíjivé štěstí, které toho večera zakoušela a po němž pak následovalo mnoho trápení, bylo nejčistší, nejnezištnější štěstí, jakého je lidská mysl schopná.

„Barone,“ pravil Chevalier, „já bych paní svého srdce vašemu příteli nesvěřil. Je sice trochu romantický, ale roztomilejšího mladíka jsem nikdy neviděl.“

„Na mou čest, Veličenstvo,“ odpověděl baron, „ten chlapec dokáže být stejně nudný jako takový šedesátník, jako jsem já. Kdyby ho Vaše královská Výsost viděla, jak se zasněný a zamyšlený potuloval po tullyveolanských stráních jako nějaký hypochondr, nebo jak to stojí v Burtonově ‚Anatomii‘, jako člověk chorý šílenstvím nebo lethargií, divil byste se, kde se v něm najednou vzala ta čiperná veselost a žertovnost.“

„Bodejt,“ řekl Fergus Mac-Ivor, „myslím, že to ho tak inspiruje ten skotský oblek. Waverley je sice ve všem všudy rozumný a řádný mladík, ale společník to býval občas roztržitý a nepozorný.“

¹⁴³ Stydlivost. Pozn. překl.

„Tím víc jsme mu zavázáni,“ prohlásil princ, „že si schovával až pro dnešní večer přednosti, které v něm ani tak důvěrní přátelé neodhali-li. – Ale, vzhůru, pánové, noc pokročila a my musíme zavčas pomýšlet na zítřejší úkol. Každý se ujměte své dámy a poctěte mě svou společností při malém občerstvení.“

A vedl je do jiného sálu, kde usedl pod baldachýn v čele dlouhé řady stolů, důstojný a zároveň přívětivý, jak se slušelo na jeho urozenost a vysoké cíle. A neminula ani celá hodina a hudeci zahráli na rozchodnou známou skotskou píseň¹⁴⁴.

„Nuže, dobrou noc,“ řekl Chevalier a vstal. „Dobrou noc a radost vás provázej. – Dobrou noc, krásné dámy, prokázaly jste velkou čest zavrženému, vypuzenému princí. – Dobrou noc, stateční přátelé; kéž je dnešní šťastný večer předzvěstí toho, že se navrátíme do těchto otcovských síní brzy a vítězně a že se ještě mnoho a mnohokrát sejdem k společnému veselí a radovánkám v paláci Holyroodu.“

Kdykoliv potom baron Bradwardine vzpomněl tohoto Chevalierova rozloučení, pokaždé opakoval truchlivým hlasem.

„Audiit, et voti Phoebus succedere partem
mente dedit; partem volucres dispersit in auras;

což,“ jak dodal, „pěkně přeložil do angličtiny můj přítel Bangour:

Jen půlku přání Foebus splnil mu,
však druhou půli pustil do větru.“

¹⁴⁴ Tímto signálem je, nebo bývala, stará píseň „Dobrou noc a radost vám všem!“

Kapitola XLIV

Pochod

Zmořen těmi protichůdnými city i vzruchy, usnul Waverley pozdě, ale tvrdě. Zdálo se mu o Glennaquoichu a slavnostní družinu, která nedávno zdobila síně Holyroodu, promítl si do síní lana nan Chaistela. I dudy bylo jasně slyšet; to však nebyl sen, neboť „hlavní dudák kmene Mac-Ivorů“ přecházel „pyšným krokem“ po dvoře před náčelníkovým bytem a podle paní Flockhartové, která si na to pištěcké umění nijak nepotrpěla, „vřeštěl, až se zdi třásly“. Ale brzy to pištění přehlušilo i Waverleyho sen, do kterého zpočátku pěkně zapadalo.

Potom se na odchodnou ozvalo v pokoji klapání Callumových dřeváků (Mac-Ivor totiž znovu svěřil Waverleyho Callumovi). „Nechtěla by už Vaše Milost vyskočit? Vich Ian Vohr a princ už dávno odešli do zelené rokle za tou vesničkou, co jí říkají Královská obora¹⁴⁵; teď jich ještě dost chodí po svých, jenže do večera je ponesou druží.“

Waverley vyskočil a s Callumovou radou a pomocí upravil si tartan tak, jak se má nosit. Callum mu také řekl, že mu z Dounu přivezli kožený *dorlach* se zámkem, ale už zas ho odeslali na voze se zavazadly Vich Ian Vohra.

Waverley se hned dovtípil, že Callum tím myslí jeho vak. Vzpomněl si na tajemný balíček od děvčete z jeskyně, který jako by mu stále unikal, když už ho má skoro v hrsti. Ale teď nebyl čas na zvědavost; nepřijal od paní Flockhartové zdvořilý *ranní pozdrav*, totiž doušek kořalky – jistě byl jediný v celé Chevalierově armádě, kdo o tuto laskavost nestál –, rozloučil se a odešel s Callumem.

„Callume,“ zeptal se Waverley, když kráčeli špinavou uličkou k jižnímu konci Canongatu, „jak si opatřím koně?“

¹⁴⁵ Hlavní voj horalské armády měl tábor, nebo spíš ležení v té části Královské obory, která leží směrem k vesnici Duddingstonu.

„Na to vůbec nemyslete,“ řekl Callum. „Vich Ian Vohr jde pěšky v čele svého kmene (a princ zrovna tak, to snad nemusím říkat) se štítem na rameni; a vy byste měl jít jako jeho druh.“

„To také půjdu, Callume – podej mi můj štít; – tak, hotovo. Jak vypadám?“

„Jako ten švarný horal, co je vymalovaný na štítě té velké zájezdní hospody Luckieho Middlemasse,“ odpověděl Callum; dlužno podotknout, že tím chtěl Waverleymu vyseknout poklonu, neboť podle něho byl štít Luckieho Middlemasse skvělé umělecké dílo. Waverley však toto zdvořilé přirovnání neoceníl a už se raději na nic neptal.

Jen se vymotali z ošklivého špinavého předměstí metropole a vykročili na volný vzduch, Waverleymu se hned vrátila svěžest a odvaha; na události předešlého večera vzpomínal klidně a událostem nadcházejícího dne hleděl vstříc s nadějí a odhodláním.

Když vystoupil na skalnatou vyvýšeninku, zvanou kopec sv. Leonarda, měl pod sebou jedinečnou a povznášející podívanou na Královskou oboru, to jest na kotlinu mezi kopcem, zvaným Arthurovo sídlo, a návrším, na kterém teď stojí jižní část Edinburghu. Tam stálo horalské vojsko a chystalo se na pochod. Něco podobného viděl Waverley už tehdy na tom honu s Fergusem Mac-Ivorem; jenže tohle bylo mnohem rozsáhlejší a neskonale působivější. Skály, uzavírající tento výjev, rozléhaly se až po oblohu vyhráváním dudáků, kteří zvláštním válečným pochodem svolávali jednotlivé náčelníky i klany. Horalé vstávali ze svých loží pod nebeským baldachýnem, a jak v divém zmatku hlučeli a pobíhali po způsobu poplašených včel v úlu, svolávaných do boje, nechyběla jim pružnost pohybů potřebných k přeskupování. Napohled to bylo počínání bez ladu a skladu, ale přece jen vedlo k přehlednosti a pořádku; každý generál by ten výsledek pochválil, jenom kaprálská dušička by se útrpně usmála tomu, jak k němu došlo.

Byla to veselá a pestrá podívaná na tu složitou motanici, jak se klan po klanu šikoval pod svou korouhev, než vyrazí na pochod. Stany strhávat nemusili, neboť spali většinou raději pod širým nebem, ač podzimu bylo už namále a v noci mrzlo. Jak se řadili, chvíli skýtali proměnlivý,

mihotavý, zmatený obraz vlnících se tartanů a vlajících per a praporů; na nich pak bylo vidět pyšné heslo Clanronaldů *Ganion Coheriga* – (Kdo se nám postaví); *Loch-Sloy*, heslo Mac-Farlanů; *Forth, fortune and fill the fetters*¹⁴⁶, motto markýze z Tullibardinu; *Rydand*, heslo lorda Lewise Gordona; a případná hesla a znaky mnoha náčelníků a klanů.

Nakonec se ten pomíchaný, kolísavý dav seřadil do dlouhatánského úzkého tmavého proudu, který se táhl po celé délce údolí. V čele proudu vlála vlajka Chevalierova, červený kříž v bílém poli s heslem *Tandem triumphans*¹⁴⁷. Předvoj armády tvořila hrstka jízdy, byli to hlavně doliňáci šlechtici se svou čeledí a vazalstvem; a jejich prapory, jichž měli vzhledem k počtu vojáků až příliš mnoho, vlály na samém obzoru. Mnozí jezdci v tomto oddílu, mezi nimiž Waverley zahlédl i Balma-whappla a jeho poručíka Jinkera (ten však byl ještě s několika jinými na radu barona Bradwardina zbaven velení a stal se pouhým *reforma-dem*), přispívali k strakatosti, byť ne vyrovnanosti výjevu tím, jak v té tlačenci cválali prudce vpřed, aby se dostali až do předvoje. Svůdné Kirké z High Street a silné nápoje, kterými se v noci opíjeli, zdržely naše hrdiny v hradbách Edinburghu trochu déle, než se srovnávalo s jejich budičkem. Prozíravější opozdilci se dali raději oklikou, jen když měli volnou cestu; drželi se opodál pěchoty a doháněli pochoduující proud vpravo po ohrazeném poli a při tom skákali přes kamenné zídky nebo je strhávali. Jak se ty hloučky jezdců vynořovaly a zase mizely, jak se někteří hlava nehlava marně snažili prorazit kupředu hustým davem horalů, neohlížejíce se na jejich kletby, nadávky a odpor, to všechno jen zvyšovalo divokou malebnost té podívané na úkor vojenské ukázněnosti.

Waverley hleděl upřeně na ten neobyčejný obraz, tím účinnější, že na horalské hlídky, táhnoucí od hradu, aby se připojily k hlavnímu voji, občas vystřelili z děla; a tu Callum s prostorekostí sobě vlastní ho upozornil, že Vich Ian Vohrovo mužstvo je skoro až v čele proudu, což je

¹⁴⁶ Vpřed, zdar, přepiluj okovy. *Pozn. překl.*

¹⁴⁷ A přece jen vítězně. *Pozn. překl.*

hodně daleko, a že „poběží hodně rychle, až vystřelí z kanónu“. Po tomto napomenutí se Waverley pustil rychle vpřed, ale stále se ohlížel po temných mračnech bojovníků, kupících se před ním i pod ním. Avšak jak přicházel blíže, dojem, kterým působila armáda z dálky, slábl. Velitelé v klanech byli vyzbrojeni mečem, štítem a puškou a krom toho měli všichni dýku a ponejvíce také ocelovou pistoli. Ale to byli samí páni, totiž náčelníkovi leckdy i vzdálení příbuzní, požívající jeho pomoci a ochrany. Švarnější a statnější muže aby pohledal v armádách celého křesťanského světa. Tím, že každý z nich si odjakživa počínal směle a nezávisle a přitom se také uměl podrobovat náčelníkovu velení, tím, že si při horalském válčení osvojili takovou tuhou kázeň, naháněli strach jak pro svou osobní statečnost i odvahu, tak i pro své střízlivé přesvědčení o nezbytné jednotě v boji a o potřebě uplatňovat co nejvíce svérázný způsob útoku.

Hluboko pod nimi však byli lidé nižšího stavu, sedláčci z hor; neslyšeli sice na to jméno a leckdy prohlašovali – a to právem –, že jsou ze starobylejšího rodu než páni, kterým slouží, a přece byli oděni v livrej nuzoty, výstroj měli chatrnou a výzbroj ještě chatrnější; byli polonazí, zakrslí, ubožáčtí napohled. Každý významný klan měl nějaké své hélóty; tak Mac-Coulové, ač pocházeli od Comhala, otce Finnova či Fingalova, byli jakýmsi Gabaonity neboli dědičnými služebníky Stuartů z Appina; Macbethové, potomci onoho nešťastného panovníka stejného jména, byli poddanými Morayů a klanu Donnoch neboli Robertsonů z Atholu; mohli bychom uvést ještě mnoho dalších příkladů, kdybychom se nebáli, že se dotkneme pýchy některého dosud žijícího kmene a přivoláme tak pomstu na podnik svého nakladatele. Tito hélóti museli sice táhnout do pole na despotický rozkaz náčelníka, v jehož službách rubali dřevo a nosili vodu, ale dostávali málo jídla, špatné oblečení a ještě horší výzbroj. Té bylo poskrovnu především proto, že v horách se okázale dodržoval zákon o všeobecném odzbrojení; náčelníci však ten zákon většinou obešli tím, že si ponechali zbraně svých nejbližších soukmenovců a odevzdali zbraně horší, pobrané těmto opovrženým příživníkům. Jak už jsme podotkli, mnozí ti chud'asi táhli tedy do pole velmi zbědovaní.

A tak se stalo, že předvoj vojsk byl svým způsobem skvěle vyzbrojen, kdežto zadní řady vypadaly přímo raubířsky. Tu byla válečná sekýra, tam zas meč bez pochvy; tu puška bez zámku, tam kosa nasazená na násadu; a někteří měli jen dýky a klacky nebo kůly vytažené z plotu. Strašný, nevzhledný, divoký zevnějšek těchto lidí, kteří s nelíčeným obdivem prostřádků civěli na nejobyčejnější výrobek domácího řemesla, vzbuzoval u doliňáků úžas, ale také strach.

Tak málo se vědělo do tehdejší doby o horalech, že ráz i vzhled těchto válečníků, valících se vpřed, ohromil doliňáky stejně, jako kdyby se na ně od severu přihrnuli afričtí černoši nebo eskymáčtí indiáni. Není tedy divu, že Waverley, který až dosud posuzoval všechny horaly podle ukázek, které mu tu a tam předvedl vychytralý Fergus, užasl a zkoprněl nad tím, že vojsko, čítající necelé čtyři tisíce mužů, a to ještě nanejvýš zpoloviny ozbrojených, si troufá měnit osud a dynastii britských království.

Jak kráčel podél šiku, který dosud stál na místě, na povel k pochodu vypálili z železného kusu, jediného v celé armádě, jež usilovala o tak dalekosáhlý převrat. Chevalier už předtím projevil přání, aby tam ten bezcenný kanón nechali; ale k jeho velkému překvapení horalští náčelníci se tomu opřeli a žádali, aby je kanón provázela na jejich tažení; vymlouvali se na pověrčivost svých lidí, kteří prý nejsou zvyklí na dělostřelectvo a tomuto polnímu dělu přisuzují nesmyslnou důležitost a věří, že hlavně ono jim dopomůže k vítězství, ač ho nakonec dobudou jen puškami a meči. Ustanovili tedy asi tři francouzské dělostřelce k obsluze této válečné mašiny; táhlo ji několik horalských poníků, zapřažených za sebou, a nakonec jim sloužila jen k signalizování.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Polní dělo v horalské armádě. Tato okolnost, vzatá z historie, i s předchozím líčením připomene čtenáři válku ve Vendée, v níž royalisti, pozůstávající hlavně ze vzbouřených sedláků, připisovali obrovskou, ba přímo zázračnou moc svému mosaznému dělu, kterému říkali Marie Jeanne.

Horalé se za starých časů děla báli, neznali jeho hluk ani účinky. Střelbou z pouhých dvou či tří malých děl zvítězil slavně hrabě Huntly a Errol u Glenlivatu za vlády Jakuba VI. nad početnou armádou horalů, jimž velel hrabě z Argylu. V bitvě na deeském mostě

Jakmile tedy zazněla rána, celý voj se hnul kupředu. Rozlehl se divoký jásot postupujících praporů a hned jej přehlušil vřískot dud, až i ten utlumil dusot té spousty pochodujících mužů. Jak táhli vpřed, korouhve se třpytily a poletovaly a jezdci uháněli na své stanoviště do čela voje, odkud pak vysílali výzvědné hlídky, aby vypátraly a oznámily pohyby nepřítele. Waverley je ztratil z očí, když zahnuili kolem úpatí Arthurova sídla pod pozoruhodným hřebenem čedičových skal, který ční nad dudingstonským jezírkem.

Pěchota se dala stejným směrem a sledovala jiný šik, který táhl po jižnější cestě. Edwardovi dalo dost práce, než se dostal po bok Fergusova mužstva, táhnoucího v čele celého voje.

dosáhlo dělostřelectvo generála Middletona podobného úspěchu, neboť horalé nesnesli střelbu „matky mušket“, jak říkali dělům. Ve staré baladě o bitvě na deeském mostě jsou tyto verše:

Ti horalé jsou chlapíci,
třímají štít a meč,
však jsou to plaší chlapíci,
když děla zvou je v seč.

Ti horalé jsou chlapíci,
když mají meč a štít,
však proti dělům nazí jsou
a neumí se bít.

Když zahřmí dělo v letní noc
a hromem burácí,
tu rázem ztratí odvahu
horalští vojáci.

R. 1745 už se horalé přenesli přes naivnost svých předků a v celé válce dokázali, jak málo se bojí dělostřelectva, ač prostí lidé dosud připisovali zvláštní význam vlastnictví děla; proto se tu o tom zmiňuji.

Kapitola XLV

Příhoda, která podnítí marné úvahy

Když dohonil Waverley úsek, v němž pochodovali členové klanu Mac-Ivorů, všichni se zastavili a seřadili a na přivítanou spustili slavnostní fanfáry na dudy a hromové hurá; většinou ho znali a byli rádi, že má na sobě kroj jejich země a jejich kmene. „Křičíte,“ řekl Evanu Dhuvovi nějaký horal ze sousedního klanu, „jako by se vám postavil v čelo sám náčelník.“

„*Mar e Bran ise a brathair*, když to není Bran, je to jeho bratr,“ odpověděl Maccombich pořekadlem.¹⁴⁹

„Tak to je ten hezký anglický Duinhé-wassel, co si má brát slečnu Flóru?“

„Možná že jo, možná že ne; do toho tobě ani mně nic není, Gregore.“

Fergus pokročil dobrovolníkovi vstříc, aby ho objal a vřele a srdečně ho přivítal; ale hned se mu také omlouval za to, že se jeho prapor tak scvrkl (však v něm také bylo necelých tři sta mužů); mnoho mužů prý poslal na zvědy.

Ale ve skutečnosti odpadnutím Donalda Beana Leana přišel nejméně o třicet zdatných chlapů, s kterými najisto počítal, a mnozí z těch, co s ním dočasně drželi, musili se na rozkaz svých náčelníků vrátit pod prapory, k nimž vazalsky náleželi. Jeho sok, náčelník velké severní větve jeho vlastního klanu, povolal své mužstvo do zbraně; zatím se nevysslovil ani pro vládu, ani pro Chevaliera, ale těmi pletichami oslabil vojsko, s nímž Fergus táhl do pole. Utěšovalo ho za to všeobecné uznání, že vzhledem, výstrojí, výzbrojí i výcvikem se Vich Ian Vohrovo mužstvo vyrovná nejvybranějším oddílům, které táhnou pod praporem Karla Edvarda. Starý Ballenkeiroch byl Fergusovým majorem; a spolu s ostatními důstojníky, kteří už znali Waverleyho z Glennaquoichu, přivítal

¹⁴⁹ Bran, známý pes Fingalův, byl předmětem četných horalských přísloví a písní.

našeho hrdinu srdečně jako druha v hrozících nebezpečích i očekávaných počtách.

Když vyšla horalská armáda ze vsi Duddingstonu, postupovala zprvu po obyčejné poštovní silnici mezi Edinburghem a Haddingtonem, až překročila u Musselburghu Esk; potom se nedala nížinou k moři, ale pustila se dále do vnitrozemí a roztáhla se po hřebenu kopce zvaného Carberry Hill, známého z dějin Skotska tím, že se tam krásná Marie vzdala svým vzbouřeným poddaným. Tuto cestu zvolili proto, že podle zprávy, kterou dostal Chevalier, vládní vojsko, které připlulo po moři z Aberdeenu a přistálo u Dunbaru, předešlou noc tábořilo na západ od Haddingtonu a chystá se sestoupit k moři a tak se dostat po pobřežní silnici k Edinburghu. Když se horalé zachytí na návrší, na mnoha místech čnějících přímo nad silnicí, třeba se jim naskytne výhodná příležitost k útoku. A tak zatím vyčkávala armáda na hřebenu Carberry Hillu, než se vojáci posilní a než pak z toho středního stanoviště vyrazí na nepřítele, podle toho, kterým směrem se dá. Zatímco zaujímali toto postavení, dorazil k nim rychlý posel se vzkazem, že se má Mac-Ivor dostavit k princí, a dodal, že jejich přední hlídka svedla potyčku s nepřátelskými jezdci a baron Bradwardine jim poslal několik zajatců.

Zvědavost Waverleymu nedala, a tak vystoupil z řady a popošel dopředu; zakrátko spatřil pět nebo šest zaprášených jezdců, kteří se tryskem přihnali a hlásili, že nepřítel táhne po pobřeží na západ. Ušel ještě několik kroků a tu si všiml, jak se z nějaké chatrče ozývá sténání. Došel až k chatrči a zaslechl, jak tam někdo anglickým nářečím Edwardova kraje odříkává Otčenáš a jak se co chvíli bolestí zaráží. Náš hrdina ještě nikoho v soužení neoslyšel. Vešel do chatrče – byla to, jak se v pasteveckých krajích Skotska říká, „sýrárna“; v tom šeru uvnitř rozeznal Waverley nejprve jen nějaký červený ranec; ti, kdo raněného obrali o zbraně a zčásti o šatstvo, ponechali mu totiž dragounský plášť a do toho byl zahalen.

„Pro lásku boží,“ prosil raněný, když zaslechl Waverleyho krok, „dejte mi aspoň kapku vody!“

„Dostanete ji,“ řekl Waverley, vzal ho do náručí, odnesl ke dveřím a tam mu dal napít z láhve.

„Ten hlas bych měl znát,“ řekl muž; ale pak se užasle podíval na Waverleyho oblek – „ne, to není mladý pán!“

Tak říkal Edwardovi kdekdo na panství Waverley-Honour a ta slova mu jímala srdce tisícerými vzpomínkami, které v něm povědomá slova rodného kraje probudila. „Houghtone!“ zvolal a zahleděl se upřeně do sinalých rysů, které mu valem křivila smrt. „Jste to vy?“

„To jsem si nemyslel, že ještě někdy uslyším anglický hlas,“ řekl raněný; „nechali mě tady chcípat, když viděli, že neprozradím, jak silný je náš pluk. Ale, mladý pane, jak jste nás mohl na tak dlouho opustit a nechat toto d'ábla z pekel, Ruffina, aby nás sváděl? – Za vámi bychom šli do vody i do ohně, to mi veřte.“

„Ruffin! Ujišťuji vás, Houghtone, že jste byli hanebně podvedeni.“

„Však jsem si to hned myslel,“ řekl Houghton, „i když nám ukazovali vaši pečeť; a tak Timse zastřelili a mě degradovali na řadového vojína.“

„Neunavujte se mluvením,“ řekl Edward, „hned vám přivedu felčara.“

Tu uviděl, jak z hlavního stanu přichází Mac-Ivor; byl na válečné poradě a pospíchal k němu. „Výborné zprávy!“ volal náčelník, „ani ne za dvě hodiny se do toho dáme. Princ se sám postavil v čelo předvoje, a když vytasil meč, zvolal: ‚Přátelé, odhodil jsem pochvu.‘ Pojd', Waverley, okamžitě vyrazíme.“

„Okamžik – okamžik; tento ubohý zajatec umírá; kde seženu felčara?“

„Kde bys ho sháněl? Vždyť víš, že žádného felčara nemáme, jenom pár Francouzů, a ti toho asi neumějí víc než *garçons apothécaires*¹⁵⁰.“

„Ale ten člověk vykrvácí.“

„Chudák!“ řekl Fergus soucitně; ale hned dodal: „Však on do večera stihne stejný osud na tisíc mužů, tak pojd'.“

„Nemohu; je to syn jednoho strýcova pachtýře.“

„Ach tak, když je to tvůj stoupenec, musíme se o něho postarat; pošlu ti Calluma; ale *diaoul!* – *ceade millia molligheart*,“ huboval nedůtkli-

¹⁵⁰ Lékárniční příručí. Pozn. překl.

vý náčelník, „co jen to takového starého vojáka jako Bradwardine napadlo, že nám sem posílá umírající vojáky, aby nás zdržovali?“

Callum jako vždy hbitě přiběhl; a jak Waverley pečoval o raněného, u horalů spíše ještě získal, než pozbyl úcty. Lidumilnost, s kterou Waverley nepomíjel ničí soužení, tu by asi nechápali. Ale když se dověděli, že ten nešťastník je jeho stoupenec, všichni svorně uznali, že se k němu Waverley chová jako laskavý, starostlivý náčelník, který si zaslouží oddanost svých lidí. Za nějakou čtvrthodinku vydechl ubohý Humphrey naposled; předtím však ještě prosil mladého pána, až se vrátí na Waverley-Honour, aby byl hodný na starého Joba Houghtona a jeho ženu, a zapřísahal ho, aby nebojoval s těmito divochy v sukních proti rodné Anglii.

Když vydechl naposled, Waverley, který s hlubokou lítostí a s nemalými výčitkami svědomí byl svědkem jeho smrtelného zápasu, poručil Callumovi, aby odnesl tělo do chatrče. Horal to vykonal, ale neopomněl prohledat zemřelému kapsy, jenže ty už byly dočista vybrané. Sebral mu aspoň plášť a jako nějaký opatrný ořešák, který schovává kost, ukryl ho do vřesu a pečlivě si to místo označil; jestli prý se tamtudy bude vracet, bude z kabátu znamenitý salup pro jeho starou matku Elspat.

Musili si hodně pospíšet, aby se dostali na své místo v pochoduujícím oddílu, který rychle postupoval na výšinu nad vesnicí Tranent; mezi ní a mořem mělo totiž táhnout nepřátelské vojsko.

Po té smutné rozmluvě s nebožtíkem četařem oddal se Waverley marným, bolestným úvahám. Z doznání toho muže vysvítalo, že plukovník Gardiner jednal správně, ba že ani jinak jednat nemohl, protože někdo Edwardovým jménem vyzýval vojáky jeho čety ke vzpouře. Najednou si také Waverley vzpomněl na příhodu s pečeti a že ji ztratil v jeskyni lupiče Beana Leana. Bylo mu celkem jasné, že se jí ten prohnaný bídák zmocnil a zneužil jí k zništnému pletichaření u pluku, nepochyboval už také o tom, že v balíčku, který mu vložila do vaku dcera Beana Leana, nalezne další objasnění jeho kousků. Zatím mu Houghto-

nova opakovaná výčitka – „Ach, mladý pane, proč jste nás opustil!“ zněla v uších jako hrana.

„Ba věru,“ řekl si, „zachoval jsem se k vám bezohledně a surově. Odvedl jsem vás z otcovské půdy a z ochrany dobrotivého a laskavého pána, podrobil jsem vás kruté vojenské kázni a sám jsem se jí vyvlékl, utekl jsem od svých povinností, a ty, které jsem měl chránit, jsem dal spolu se svým dobrým jménem napospas ničemným úskokům. Ó lhostejnosti, ó nerozhodnosti! Samy o sobě snad ještě nejste hříchy, ale jakému nezměrnému utrpení i darebáctví připravujete leckdy cestu!“

Kapitola XLVI

Předvečer bitvy

Horale pochodovali velmi rychle, ale teprve při západu slunce dorazili na hřeben pahorkatiny, vévodící širé planině; ta se táhne k severu a kus od sebe leží tam vesničky Seaton a Cockenzie a městečko Preston. Pláň protínala pobřežní silnice na Edinburgh, vybíhala do ní z ohrazených pozemků seatonského panství a u městečka Prestonu zas ústila do úvozu mezi ohrazenými poli. Po této silnici se chtěl anglický vojevůdce dostat k hlavnímu městu, jednak že byla pro jízdu nejpohodlnější, a pak se domníval, že se tu srazí s horaly, táhnoucími označeným směrem od Edinburghu. Hádal špatně, neboť po zralém uvážení Chevalierově, nebo snad rádců, kterých Chevalier poslechl, nedali se přímou cestou, ale obsadili vyvýšeninu, odkud se dala cesta přehlédnout i ovládat.

Když horale dorazili na pahorkatinu nad plání, ihned se na samém hřebenu seřadili do bitevního šiku. V tu chvíli se ze stromoví a ohrad seatonských vynořil anglický předvoj a roztáhl se na rovině mezi pahorkatinou a mořem; obě vojska dělil od sebe prostor široký jen asi půl míle. Waverley pozoroval, jak se dragouni vynořují z ohrad, škadrona za škadronou, s hlídkami vpředu, a řadí se na pláni čelem k princovu vojsku. Za nimi jelo dělostřelecké vozatajstvo, a když se dostali po bok dragounům, také se rozvinuli do řady a namířili děla proti výšině. Pak pochodovaly tři nebo čtyři pluky pěchoty v otevřeném šiku, nasazené bajonety nad nimi trčely jako ocelový živý plot a zbraně se jim zatřpytily jako blesk, když se na povel naráz stočili a zaujali postavení přímo proti horalům. Další dělostřelecké vozatajstvo a jezdecký pluk uzavíraly dlouhý proud; seřadili se na levém boku pěchoty a celá linie hleděla k jihu.

Zatímco se anglické vojsko rozvínovalo do bojového postavení, horale se stejně horlivě chystali k bitvě. Jak klany docházely na hřeben, obrácený proti nepříteli, rozvínovaly se do bitevní linie, takže obě voj-

ska zároveň stanula proti sobě v dokonalém bitevním šiku. Jakmile se to stalo, vyrazili horalé strašlivý křik, který se ozvěnou odrazil od kopců za nimi. Rozjaření řadoví vojáci jim navzdory také zahulákali a z několika kusů vypálili na předsunuté hlídky horalů. Ti měli sto chutí jít hned do útoku a Evan Dhu hartusil na Ferguse, že „*sidier roy* se třesou jako skořápka na holi a oni že je svým náparem rozdrť, protože z kopce (zaplať Pánbůh!) i jelito by umělo útočit“.

Ale terén, po němž horalé musili projít, ač nepříliš široký, byl přece jen neschůdný; kromě močálů křížem krážem se v něm táhly kamenné zídky a napříč je protínal široký a hluboký příkop; než by horalé vytasili meč, na který odjakživa spoléhali, řadoví mušketýři by mezi nimi způsobili hroznou spoušť. A tak vši silou drželi bojechtivé horaly na uzdě a jen několik střelců poslali dolů, aby svedli šarvátku s nepřátelskými předními hlídkami a ohledali terén.

Byl to vzácný a nevšedně zajímavý válečný obraz. Dvě armády, tak odlišné vzhledem i řádem a přec obdivuhodně zdatné ve svém osobitém válčení, na jejichž střetnutí závisel osud aspoň Skotska, měřili se pohledem jako gladiátoři v aréně, když uvažují, jak zaútočit na nepřítel. Před přední linií obou armád bylo vidět velící důstojníky a generální štáb, jak pilně dalekohledy pozorují kdejaký nepřátelský pohyb, jak rozesílají rozkazy a přijímají zprávy od pobočníků a ordonancí; ti zpěstřovali tu podívanou, jak tryskem pádili všemi směry, jako by osud toho dne závisel na rychlosti jejich koní. V prostoru mezi oběma vojsky se chvílemi v nepravidelných bitkách utkávali jednotliví ostrostřelci, a jak kamarádi odnášeli nějakého raněného, bylo vidět, že padá na zem tu klobouk, tu zase baret. Ale byly to jen drobné šarvátky, protože se žádné straně nehodilo vytrhnout tím směrem. Z okolních vesniček opatrně vykukovali sedláci a číhali, jak nastávající boj dopadne; a opodál v zátoce kotvily dvě plachetnice s anglickou vlajkou a jejich stožárové koše a ráhnoví se hemžily nebojácnými diváky.

Chvíli už trvala tato hrozná přestávka a tu dostal Fergus ještě s jedním náčelníkem rozkaz pohnout se se svým klanem k městečku Preston a ohrozit pravé křídlo Copovy armády tak, že je bude musit

přeskupit. Aby mohl tento rozkaz provést, obsadil náčelník z Glenna-quoichu tranentský hřbitov; bylo odtamtud dobře vidět a vůbec to bylo, jak pravil Evan Dhu, „výhodné pro každého pána, který bude mít třeba tu smůlu, že padne, a bude si přát křesťanský pohřeb“. Anglický vojevůdce poslal dvě děla v průvodu silného jezdeckého oddílu, aby ten houf zadržel nebo odtamtud vytlačil. Dojeli k nim tak blízko, že Waverley rozeznal prapor čety, které kdysi velel, a slyšel troubení a bubnování k pochodu, kterým se sám tolikrát řídil. Dokonce zaslechl povědomý povel v anglickém nářečí; pronesl jej neméně povědomým hlasem velící důstojník, kterého si kdysi tak vážil; v tom okamžiku se rozhlédl a spatřil podivný oděv i vzhled svých horalských spolubojovníků, uslyšel je, jak si šeptají v nelibém a neznámém jazyce, podíval se na své šaty, tak nepodobné těm, co od malička nosil, a zatoužil, aby se probudil z toho divného, hrozného, zvráceného snu. „Pane Bože,“ zašeptal, „jsem tedy zrádce vlasti, zběh od praporu, a jak to řekl ten umírající ubožák, nepřítel své rodné Anglie!“

Než se stačil s tou vzpomínkou vypořádat nebo ji zaplašit, vynořila se před ním statná vojenská postava jeho někdejšího velitele, který se sám rozjel na průzkum. „Teď ho trefím,“ řekl Callum – byl od něho necelých šedesát yardů – a opatrně vystrčil pušku nad zídku, pod kterou se krčil.

Edwardovi bylo, jako by se měl stát svědkem otcovraždy, neboť ctihodné šediny i výrazné rysy toho veterána mu naráz připomněly, že všichni jeho důstojníci bez rozdílu ho ctí jako otce. Ale než ho mohl okřiknout „Zadrž!“, starý horal, ležící vedle Calluma, ho popadl za ruku. „Ušetř si ránu,“ řekl stařec, „ještě nepřišla jeho hodina. Ale zítra ať se má na pozoru – vidím rubáš až na jeho prsou.“

Callum, jinak neúprosný, trpěl pověřivostí. Při slově *taishatr* zbledl a strhl pušku zpátky. Plukovník Gardiner neměl ani tušení, jakému nebezpečí unikl; otočil koně a pomalu se vracel v čelo svého pluku.

Zatím už pravidelná armáda zaujala nové postavení, jedno křídlo se táhlo k moři a druhé se opíralo o městečko Preston; a protože bylo stejně obtížné útočit na toto nové postavení, Fergus s celým oddílem

byl odvolán na dřívější stanoviště. Po těchto přesunech se náležitě přeskupila také armáda generála Copa a vrátila se zas do postavení rovnoběžného s postavením horalů. Při těchto vzájemných manévrech denní světlo pomalu pohaslo a obě plně ozbrojená vojska ulehla k nočnímu odpočinku v tom postavení, které zaujala.

„Dnes už se nebude nic dít,“ řekl Fergus svému příteli Waverleymu; „než se zabalíme do plédů, pojďme se podívat, co dělá v zadním voji baron.“

Když došli k jeho stanovišti, shledali, že ten pečlivý starý důstojník odeslal noční zvědy a rozestavil hlídky a že zbylým vojákům své čtyř předčítá večerní obřady anglikánské církve. Měl silný, zvučný hlas, a třebaže jeho brýle i kostelničení Saunderse Saundersona ve vojenském působily trochu směšně, nicméně nebezpečí té chvíle, vojensky odění posluchači i osedlaní koně, přivázání za nimi, dodávaly té pobožnosti jímavého a slavnostního rázu.

„Byl jsem ráno u zповědi, ještě než jsi vstal,“ pošeptal Fergus Waverleymu, „ale nejsem tak přísný katolík, abych nevpadl do modliteb tohoto dobráka.“

Edward svolil, a tak tam zůstali, až baron skončil pobožnost.

Když sklapl knihu, řekl: „Nuže, hoši, ráno se do nich pusťte s pádnou rukou a s lehkým svědomím.“ Pak přivítal vlídně Mac-Ivora a Waverleyho; ten se barona hned vyptával, co soudí o jejich postavení. „Jak víte, Tacitus praví: *In rebus bellicis maxime dominatur Fortuna*, což odpovídá našemu pořekadlu, kdo má štěstí, ten vyhraje! Ale věřte mi, pánové, tamten chlap není mistrem ve svém řemesle. Zchlazuje odvahu těch mládenečků, kterým velí, protože je nechává v obraně; to je tak pro slabochy a bázlivce. Jen ať si tam po zuby ozbrojeni odpočívají v úzkostech a strachu jako žába pod bránami; zato naši hoši budou ráno svěží a čilí do boje. Tak dobrou noc. – Jedna věc mi dělá starosti, ale jestli to zítra dobře dopadne, poradím se s vámi, Glennaquoichu.“ –

Když se Waverley ubíral s přítelem k svému ležení, podotkl: „Na pana Bradwardina by se skoro hodila slova, jimiž Jindřich popisuje Fluellena:

Ač je to dnes už jistě trochu z módy,
ten „Skot“ je velmi pečlivý a chrabrý.“

„Odsloužil si už mnoho let na vojně,“ odpověděl Fergus, „a člověk někdy žasne, co nesmyslů a rozumu je v něm pomícháno. Rád bych věděl, co ho trápí – asi něco s Rose. – Hled’me, Angličané rozestavují stráž.“

Až na kopec dolehlo bubnování s pronikavým doprovodem píšťal – potom utichlo – znovu se rozezvučely – až nakonec nadobro zmlklo. Vzápětí zahlaholily krásně a divoce jezdecké trubky i kotle válečný signál, pozměněný k noční službě, který nakonec pronikavou a smutnou kadenicí zanikl ve větru.

Oba přátelé došli až k svému stanovišti, a než ulehli k odpočinku, postáli ještě a rozhlíželi se kolem. Na západě se obloha třpytila hvězdami, ale z oceánu vystupovala ledová mlha, zakryla východní obzor a převalovala se v bílých kotoučích po pláni, kde leželo nepřátelské vojsko ve zbrani. Jejich hlídky se posunuly dopředu až k velkému příkopu na úpatí svahu a v nestejnéměrných vzdálenostech si rozdělaly hranice, které zahaleny mlžným kruhem jen slabounce a matně řeřavěly v husté mlze.

Horalé leželi nataženi na hřebeni kopce hustě vedle sebe „jako listí ve Vallambrose“, a až na hlídky všichni tvrdě spali. „Kolik těch statečných chlapců bude spát ještě tvrdším spánkem, než nadejde zítřejší noc, Fergusi!“ řekl Waverley a bezděky si povzdechl.

„Na to nesmíš myslet,“ odpověděl Fergus, který byl každým coulem voják. „Mysli jen na svůj meč a na toho, kdo ti ho dal. Na všechny jiné myšlenky je teď POZDĚ.“

To se nedalo popřít a Edward se tím jako nějakým narkotikem snažil utiřit svár protichůdných citů. Spolu s náčelníkem udělali ze svých plédů pohodlné a teplé lože. Callum jim usedl v hlavách (měl povinnost bdít přímo nad osobou náčelníka) a gaelsky spustil dlouhou smutnou píseň na hlubokou, jednotvárnou notu a oni při ní usnuli brzy, jako by jim z dálky hvízdal vítr.

Kapitola XLVII

Bitva

Fergus Mac-Ivor a jeho přítel spali jen několik hodin, a tu je vzbudili, že mají přijít k princovi. Jak pospíchali za princem, zaslechli z dálky, jak někde na věži vesnického kostela odbíjejí tři. Kolem prince se už shromáždili vyšší důstojníci a náčelníci klanů. Otýpka slámy, dříve jeho lože, sloužila mu za sedátko. Sotva Fergus dorazil do jejich kruhu, porada začala. „Odvahu, stateční přátelé!“ řekl Chevalier, „a každý rázem v čelo svého oddílu; jeden věrný přítel¹⁵¹ se nabídl, že nás dovede směrem napravo po schůdné, jen trochu úzké a klikaté cestě přes výmoly

¹⁵¹ Anderson z Whitburghu. Věrný přítel, který ukázal horalům přechod, jímž se dostali z Tranentu do Seatonu, byl Robert Anderson mladší z Whitburghu, bohatý šlechtic z východního Lothianu. Lord George Murray se ho přeptával, jak by se dal přejít neschůdný, bažinatý kus země, oddělující obě armády, a on to prohlásil za nemožné. Když byl propuštěn, vzpomněl si, že močálem vede stezka, oklikou východním směrem na planinu, po níž by horalé obešli bok vojenských pozic sira Johna Copa, aniž se vystaví nepřátelské střelbě. Zmínil se o tom Hepburnovi z Keithu, který hned poznal, jak je to důležité, a vybídl Andersona, aby probudil lorda George Murrayho a sdělil mu to. Lord George přijal zprávu s vřelými díky a hned probudil prince Karla, který tu spal pod širým nebem s otýpkou hrachoviny pod hlavou. Princ přijal zprávu s radostí, že bude moci přimět skvěle vyzbrojenou armádu k rozhodné bitvě se svým nepravidelným vojskem. Jeho radost při této příležitosti se nesrovnává s obviněním ze zbabělosti, které proti němu vznesl rytíř Johnstone, nespokojený stoupenec, jehož „Paměti“ obsahují přinejmenším tolik romantiky jako historické skutečnosti. I podle podání samého rytíře byl princ v čele druhé linie horalské armády v bitvě, o níž praví: „Zvítězili jsme tak rychle, že v druhé linii, kde jsem byl po princově boku, jsme nespatriili jiné nepřátele krom těch, co leželi po zemi zabít a zranění, ač jsme nebyli víc jak padesát kroků za první linií, kterou jsme se snažili co nejrychleji dohonit.“

Toto místo v rytířových „Pamětech“ staví prince padesát kroků od bitevní výhně; takové místo by si jistě nevybral člověk, který se nechce podílet na jejích nebezpečích. Když náčelníci nesouhlasili s princovým návrhem, že povede předvoj sám, zřejmě ani nemohl být hlouběji v bitvě.

a močály na pevnou otevřenou pláň, kde leží nepřítel. Až zdoláme tuto obtíž, ostatek pak dokonají nebesa a vaše meče.“

Nad tímto návrhem se kdekdo zaradoval a velitelé spěchali vypravit tichounce mužstvo na pochod. Ze stanoviště, kde dosud odpočívalo, odbočilo vojsko vpravo a brzy se dostalo na cestu přes močál; pochodovalo podivuhodně tiše a hbitě. Mlha se držela při zemi, takže jim chvíli svítily hvězdy na cestu. Ale pak se rozednívalo, hvězdy pobledly a předvoj slézajícího vojska se ponořil do oceánu husté mlhy, valící se bílými vlnami po celé planině i po moři, které s ní hraničilo. V té tmě bylo nutno zdolávat překážky, především úzkou hrbolatou cestu močálem, a držet se na pochodu pohromadě. Ale horalům to při jejich způsobu života nebylo tak obtížné jako řadovým vojákům, a tak postupovali stejnoměrně a rychle vpřed.

Když už klan Ivorů ve stopách těch, kdo postupovali před nimi, docházel na pevnou půdu, zaslechli výzvu – nějaký dragoun, kterého nebylo v té mlze vidět, křikl: „Kdo tam?“

„Tiše,“ řekl Fergus, „tiše! Ať nikdo nemuká, jestli je mu život milý – rychle vpřed!“ A tak pochodovali tiše a křepce dál.

Hlídka vystřelila na oddíl z karabiny a po výstřelu se rozlehl dupot, jak cválala odtamtud. „*Hylax in limine latrat*,“¹⁵² řekl baron Bradwardine, když zaslechl výstřel; „ten ničema ztropí poplach.“

Fergusův klan už došel na pevnou půdu, kde donedávna byl veliký obilný lán. Ale úroda už byla svezena a na širém poli nikde netrčel jediný strom ani keř. Za nimi se už hrnul zbytek vojska a tu zavířily nepřátelské bubny na poplach. Horalé nepočítali s tím, že nepřítele překvapí, a tak je toto znamení, že je nepřítel na stráži a hotov postavit se jim, nikterak nepřivedlo z rovnováhy. Jen to uspíšilo jejich přípravy k boji, ostatně velmi jednoduché.

Horalské vojsko teď zaujímal východní konec té širé pláně či strniště, tak často vzpomínaného, a seřadilo se do dvou řad, které se táhly od močálů až k moři. První měla útočit na nepřítele, druhá měla tvořit

¹⁵² Pes štěká na prahu (z Vergiliovy VIII. eklogy). Pozn. překl.

zálohu. Mezi oběma liniemi byla hrstka jezdců, kterým velel sám princ. Ten dobrodruh chtěl osobně vést útok v čele první linie, ale všichni kolem mu ten úmysl rozmlouvali, až se ho po dlouhých okolcích vzdal.

Obě řady postupovaly vpřed a první se už hotovila k boji. Klany, z nichž se skládala, tvořily samostatné falangy, vpředu úzké a do hloubky deseti, dvanácti až patnáctiřadové, podle toho, kolik čítal klan mužů. V čele těchto nepravidelných pododdílů stáli ti nejlépe vyzbrojení a nejurozenější – neboť to bylo totéž. Ostatní v zadních řadách se tlačili vpřed a tímto tlakem posilovali nejen průraznost, ale také nadšení a sebedůvěru těch, kteří měli první čelit nebezpečí.

„Zahod' pléd, Waverley,“ zvolal Fergus a sám svůj odhodil: „dobudem si hedvábí místo tartanu, než vyjde slunce nad moře.“

A příslušníci klanu na všech stranách odhazovali plédy a tasili zbraň a nastala strašlivá přestávka, pouhé tři minuty, kdy muži strhli čapky, obrátili tvář k nebi a přeříkali krátkou modlitbu; pak si stáhli čapky do čela a pomalu se sunuli vpřed. V tom okamžiku bylo Waverleymu, jako by se mu mělo srdce v hrudi rozskočit. Nebyl to strach, nebyl to žár – byla to směs obojího, nový, hluboký, mocný vznět, který ho zprvu mrazil a ochromoval, potom však ho rozpaloval a rozzuřoval. Zvuky kolem jen zvyšovaly jeho zápal; dudy vřeštěly a klany se hnaly vpřed, každý ve svém temném oddílu. Jak postupovaly, přidávaly do kroku a tlumený hovor mužů přecházel v divoký ryk.

V tom okamžiku vyšlo slunce nad obzor a rozptýlilo mlhu. Páry se zvedly jako opona a obě armády se objevily právě v tom okamžiku, když se srazily. Linie řadového vojska stála přímo proti útočícím horálům; trpytila se výzbrojí dokonalé armády a na křídlech měla jízdu a dělostřelectvo. Ale útočníci se jich vůbec nelekli.

„Kupředu, synové Ivorovi!“ zvolal jejich náčelník, „nebo Kameroni prolíjí krev první!“ – Hnali se kupředu s hrozným řevem.

Co bylo dál, je dobře známo. Jízdu, která měla vpadnout postupujícím horálům do boku, pokropili horalé v běhu střelbou z pušek; propadla hanebné panice, zakolísala, zaváhala, rozptýlila se a uprchla z bojiště.

Dělostřelci, zrazení jízdou, vypálili z kusů a utekli; a horalé po výstřelu zahodili pušku, vytasili meč a střemhlav se hnali na pěchotu.

V tom okamžiku zmatku a hrůzy zpozoroval Waverley anglického důstojníka, zřejmě vysoké hodnosti, jak tam stojí opuštěn, nechráněn dělem, které sám po útěku vojáků, kteří je měli obsluhovat, namířil a vystřelil proti klanu Mac-Ivorů, neboť mu byli ze všech horalů na dostřel nejbliž. Waverleyho zaujala jeho vysoká, marciální postava a chtěl ho zachránit před jistou smrtí; předhlonil na okamžik i nejrychlejší válečníky, doběhl k němu první a vyzval ho, aby se vzdal. Místo odpovědi se po něm důstojník rozehnal mečem; Waverley tu ránu zachytil štítem, a jak ji odrážel, zlomil Angličanovi meč. Zároveň se už snášela na důstojníkovu hlavu válečná sekýra Dugalda Mahonyho. Waverley tu ránu zachytil a odvrátil a důstojník vida, že by se marně bránil, a dojat Edwardovou šlechetnou starostí o jeho život, odevzdal zbytek meče Waverleymu; ten ho pak svěřil Dugaldovi a přísně mu nakázal, aby s důstojníkem dobře zacházel a neokradl ho, a za to mu slíbil plnou náhradu za ušlou kořist.

Napravo od Edwarda zuřil už několik minut lýtý boj. Anglická pěchota, vycvičená ve flanderských válkách, velmi udatně bránila své pozice. Ale její předsunuté řady na mnoha místech prorazily husté zástupy klanů; a v nastalém boji muže proti muži, v kterém měli horalé jak svými zbraněmi, tak i svou neobyčejnou sveřepostí a rázností rozhodně převahu nad vojáky, zvyklými spoléhat příliš na bitevní pořádek a kázeň, pořádek byl ve psí a kázeň nebyla k ničemu. Waverley se zahleděl na ten dým a na tu řez a náhle zpozoroval plukovníka Gardinera. Opuštěn svými vojáky, které se předtím marně snažil znovu sešikovat, hnal se tryskem přes bojiště, aby se ujal velení nad houfem pěšáků, kteří opření o zdi jeho obory (jeho dům totiž stál hned vedle bojiště) kladli ještě zoufalý a beznadějný odpor. Waverley už z dálky viděl, že plukovník utržil četná zranění a že má šaty i sedlo zbroceny krví. Všechnu houževnatost rázem vynaložil na to, aby toho dobrého a statečného muže zachránil. Ale stal se jen svědkem toho, jak padl. Než se k němu prodrál hustými zástupy horalů, kteří se tu zuřivě hnali dychtiví kořisti,

viděl, jak rána kosou srazila jeho někdejšího velitele z koně, a ještě na zemi utržil tolik ran, že by byly připravily o život dvacet lidí. Když k němu Waverley doběhl, plukovník byl ještě při vědomí. Zdálo se, že umírající válečník Edwarda poznává, neboť naň upřel vyčítavý, smutný pohled a zřejmě se namáhal něco říci. Poznal však, že smrt se valem blíží, nic mu neřekl, zkrřížil ruce jako k modlitbě a tak odevzdal duši Stvořiteli. V zmatku a shonu té osudné chvíle nepůsobil ten pohled umírajícího na Waverleyho tak hluboce jako později, když se mu vynořil ve vzpomínkách.¹⁵³

¹⁵³ Smrt plukovníka Gardinera. Smrt tohoto dobrého křesťana a statečného muže líčí jeho oddaný životopisec dr. Doddridge podle svědectví očitého svědka takto:

„Zůstal celou noc ve zbrani zabalen do pláště za stohem ječmene, který zůstal na poli. Okolo třetí hodiny ráno si zavolal své domácí služebnky, z nichž čtyři byli ve službě. Tři z nich propustil s tak upřímným křesťanským ponaučením a s tak slavnostním napomenutím, aby plnili své povinnosti a pečovali o svou duši, že si zřejmě myslel, že se s nimi loučí navždy. Zbývajíc čas, nejvýš asi hodinu, věnoval duchovnímu rozjímání, jak bylo už dlouho jeho zvykem a k němuž ho teď okolnosti pudily. Za rozbřesku zalarmoval armádu hluk blížících se povstalců a útok začal ještě před východem slunce, ale už se dalo rozeznat, co se děje. Sotva přišel nepřítel na dostřel, spustil zuřivou palbu; dragouni tvořící levé křídlo se prý dali okamžitě na útěk. Plukovník byl hned na začátku útoku, který trval všeho všudy jen několik minut, raněn kulkou do levé strany prsou; prudce poskočil v sedle a sluha, který mu vedl koně, ho přemlouval, aby se vrátil; ale plukovník řekl, že je to jen rána do svalů, a bojoval dál, ač dostal vzápětí ránu do pravého stehna. Mezitím bylo vidět, jak několik nepřátel padlo jeho rukou, zvláště pak jeden člověk, který ho před několika dny navštívil a proradně se s velkým západem hlásil k panujícímu zřízení.

Takové události se obvykle zběhnou v kratší době, než se potom vylíčí nebo přečtou. Chvilí plukovníka podporovali jeho vojáci, zvláště ten ctihodný muž podplukovník Whitney, kterému tu prostřelili paži a o několik měsíců později padl v bitvě u Falkirku; dále poručík West, člověk pozoruhodně statečný, a asi patnáct dragounů, kteří při něm stáli až do poslední chvíle. Ale po slabé palbě zachvátila celý pluk panika; a ač plukovník a několik statečných důstojníků dělali, co mohli, aby se zas pluk sešikoval, přece se nakonec dal na šílený útěk. A zrovna ve chvíli, kdy se plukovník Gardiner na okamžik rozmýšlel, co je vlastně za takových okolností jeho povinnost, přihodilo se něco, co ho u každého soudného a šlechtetného člověka omluví za to, že se vystavil takovému nebezpečí, když ho jeho pluk opustil. Spatřil oddíl pěšáků, které měl podle rozkazu podporovat, jak blízko něho statečně bojují, ač už neměli velitele; ti, kdo mi o tom vyprávě-

Po celém bojišti se rozléhal jásot. Boj byl vítězně dobojován a všichni zavazadla, děla i vojenské zásoby pravidelné armády padly do rukou vítězů. Bylo to vítězství, jakých je málo. Skoro nikdo se z bitvy nezachránil, jen jízda, která uprchla hned na začátku, a ta byla rozprášena v hloučcích po celém kraji. V tomto vyprávění se musíme ještě zmínit o osudu Balmawhapplově; pronásledoval na koni stejně zbrklém a jankovitým jako on prchající dragouny přes čtyři míle od bojiště, když tu asi tucet uprchlíků si dodalo odvahy, obrátili se a mečem mu rozsekli hlavu, čímž podali světu důkaz, že ten nešťastník opravdu mozek má; a tak teprve při jeho skonu vyšlo najevo, o čemž za jeho života kdekdo pochyboval. Málokdo po něm truchlil. Ti, kdo ho znali, dali většinou za pravdu praporečníku Maccombichovi, který kousavě usoudil, že „u Sheriff-Muiru jsme utrpěli jinou, větší škodu“. Jeho přítel poručík Jinker obhajoval, pokud mu jen výmluvnost na to stačila, jeho oblíbenou kobylu, že na tom neštěstí neměla žádný podíl. „Tisíckrát jsem zemanovi říkal,“ pravil poručík, „že to je hanba hanboucí, dávat té chudince po-

li, ho slyšeli zvolat: ‚Ty odvážlivce tu rozsekají na kusy, když nemají velitele,‘ či něco podobného; a při těch slovech se pustil k nim a volal na ně: ‚Palte, hoši, ničeho se nebojte.‘ Ale sotva ta slova vyřkl, přihnál se k němu horal s kosou na dlouhé tyči a zasadil mu strašlivou ránu do pravé paže, až mu meč z ruky vypadl; a jak byl tak hrozně zaskočen tou ukrutnou zbraní, shlukli se kolem něho ještě jiní a strhli ho z koně. V okamžiku, kdy spadl, jiný horal, podle korunního svědka v Carlisle, dá-li se mu věřit (a nevím, proč by se nedalo, ač to ten nešťastník do posledního dechu zapíral), byl to nějaký Mac-Naught, popravený za rok potom, mu zasadil ránu mečem nebo lochaberskou sekerou (můj zpravodaj to dobře nerozeznal) do temene a ta rána byla smrtelná. Jeho věrný průvodce viděl už jen, jak chytil do levé ruky klobouk, který mu spadl z hlavy, a mával mu na znamení, aby ustoupil, a pak už jen slyšel jeho poslední slova: ‚Dej na sebe pozor!‘ Nato sluha uprchl.“

Několik pozoruhodných událostí v životě plukovníka Jamese Gardinera od P. Doddridge, D. D. Londýn 1747, str. 187.

Tento výňatek jen potvrzuje, že část anglické pěchoty opravdu vytrvala v boji, jak se v knize líčí. Jejich odpor však nebyl ani dlouhý, ani vydatný proti tak neobvyklému a podivnému nepříteli, zvláště když je opustila jízda i ti, kdo měli řídit dělostřelbu. Ač se celá ta záležitost brzy skoncovala, vždy mi bylo jasno, že velká část pěchoty chtěla konat svou povinnost.

pružní řemeny, když jí stačí půlyardová uzda; a že se jen přivede do neštěstí (nemluvě ani o ní), buď že ji ztrhá, nebo co; a zatím by byl stačil malý kroužek na kantárku a byl by ji držel na uzdě jako kramářského poníka.“

A to byl celý žalozpěv nad zemanem Balmawhapplem¹⁵⁴.

¹⁵⁴ Zeman Balmawhapple. Snad ani nemusím upozorňovat, že postava tohoto hrubého mladého zemana je naprosto smyšlená. Ale jeden zeman podobný Balmawhapplovi – jen co se odvahy týče – padl u Prestonu, jak se v knize líčí. Perthshirský vysoce vážený a ctěný šlechtic, jeden z mála příslušníků kavalerie, kteří se přidali ke Karlu Edvardovi, skoro samojediný pronásledoval utíkající dragouny až k Saint Clement's Wells, kde se několika důstojníkům podařilo na okamžik je zastavit. Když v tu chvíli poznali, že je pronásleduje jen jeden člověk se dvěma sluhy, obrátili se proti němu a mečem ho skoli-li. Vzpomínám si, že jako dítě jsem sedával na jeho hrobě, kde byla stále bujná zelená tráva na rozdíl od ostatního pole. Jedna žena z té rodiny, která tehdy bydlila v Saint Clement's Wells, mi o té tragédii často vyprávěla; viděla ji na vlastní oči a na důkaz toho mi ukazovala stříbrnou přazku z vesty onoho nešťastníka.

Kapitola XLVIII

Nenadálá těžkost

Když bylo po boji a všechno se vracelo do obvyklých kolejí, baron Bradwardine odvedl jednotky, jimž toho dne velel, na jejich příslušná stanoviště, a splniv svou povinnost, sháněl se po náčelníku Glennaquoichovi a jeho příteli Edwardu Waverleym. Prvního zastal, jak mezi příslušníky svého klanu urovnává spory ohledně přednostního práva a hrdinských činů, kromě všelijakých spleťtých nejasností, týkajících se kořisti. Největší spor byl o zlaté hodinky, které kdysi patřily nějakému nešťastnému anglickému důstojníkovi. Muž, proti němuž bylo právně rozhodnuto, utěšoval se tím, že „umřely“ (tj. hodinky, které pokládal za něco živého) „stejně hned ten den, co je dal Vich Ian Vohr Murdockovi“; stroj se ovšem jen zastavil, protože nebyl natažen.

Baron Bradwardine se starostlivým a vážným výrazem přijel k oběma mladým mužům právě ve chvíli, kdy byla tato vážná věc urovnána. Seskočil z určitého koně a dal ho na starost svému pacholkovi. „Zřídka klnu, vašnosti,“ řekl mu, „ale jestli mi provedeš nějakou lotrovinu a poběžíš shánět kořist, dokud neopatříš mého ubohého Berwicka, čert mě vem, jestli tě nezpohlavkuju.“ Blahosklonně pohladil koně, který ho nosil při všech útrapách toho dne, a něžně se s ním rozloučil. Potom pravil: „Nuže, milí přátelé, bylo to slavné a rozhodné vítězství, ale ti darebáci dragouni utekli příliš brzy. Byl bych vám rád ukázal pravou *praelium equestre*, jízdní bitvu, a jejich zbabělost mi to pokazila; pokládám to za největší pýchu i hrůzu války. Tak jsem si zas jednou zabojoval v tom starém sporu; uznávám ovšem, že jsem toho tak neužil jako vy, mládenci, protože jsem musil držet pohromadě tu naši hrstku jezdců. A žádný kavalír nemá nikdy závidět svým druhům čest, která je vrhá do trojnásobného nebezpečí a které se možná z boží milosti příště dostane jemu. – Ale Glennaquoichu, a vy také, Waverley, prosím vás, abyste mi co nejlépe poradili ve

velmi závažné věci, která se hluboce dotýká cti rodu Bradwardinů. – Prosím za prominutí, praporčíku Maccombichi, i vás, Inveraughline, a vás, Edderalschendrachu, a vás, pane.“

Poslední, koho oslovil, byl Ballenkeiroch, který mu nezapomněl smrt synovu a zlovlně se na něho mračil. Baron byl velmi urážlivý a hned se nasupil, a Glennaquoich odtáhl majora stranou a velitelským tónem náčelníka ho pokáral, že to je šílenství, ohřívát staré spory v takové chvíli.

„Země je poseta mrtvými,“ řekl starý horal a zarputile se odvrátil; „o *jednoho víc*, to nikdo nepozná; a nebýt vás, Vich Ian Vohre, ten jeden by byl Bradwardine nebo já.“

Náčelník ho chlácholil a rychle ho odtamtud odvedl; potom se vrátil k baronovi. „To je Ballenkeiroch,“ pošeptal mu důvěrně, „otec toho chlapce, který padl před osmi lety v té nešťastné aféře na vašem panství.“

„Ach!“ povzdechl baron a hned se přestal hrozivě mračit. „Dám si mnoho líbit od člověka, kterému jsem naneštěstí způsobil takové utrpení. Dobře že jste mě upozornil, Glennaquoichu; ten se na mě může mračit jako půlnoc o sv. Martině, a Cosmo Comyne Bradwardine se kvůli tomu neurazí. Ach! Nemám sám mužského potomka a je mi líto člověka, kterého jsem připravil o syna, ač se to krveprolití, jak víte, urovnalo k vaší spokojenosti odškodným a listinou o zavraždění. – Nu, jak jsem řekl, nemám mužského potomka, a přec se musím postarat o čest svého domu, a právě kvůli tomu jsem vás výslovně poprosil o důvěrný rozhovor.“

Oba mladí muži čekali s napjatou zvědavostí, co jim řekne.

„Doufám, mládenci,“ pokračoval, „že při svém vzdělání rozumíte pravé podstatě feudální držby.“

Fergus se obával sáhodlouhých výkladů, a proto odpověděl: „Dopodrobna, barone,“ a šťouchl Waverleyho, aby nedával znát, že o tom nemá potuchy.

„A je vám bezpochyby známo, že držení baronství bradwardinského je povahy čestné a zvláštní, neboť je ‚blanch‘ (podle Craiga by to mělo

znít latinsky *blancum*, nebo spíš *francum*, volné držení) *pro servitio detrahendi, seu exeundi, caligas regis post battalliam*.“¹⁵⁵ Při těch slovech šlehl Fergus svým sokolím zrakem po Edwardovi, nepatrně povytáhl obočí a zároveň stejně maličko pokrčil rameny. „A teď mi napadala o této věci dvojí pochybnost. Za prvé, zda tato služba či feudální pocta se v každém případě vztahuje i na osobu princovu, když se praví *per expressum*“¹⁵⁶, *caligas* REGIS, střevíce samotného krále; rád bych slyšel váš názor o té věci, než potáhneme dále.“

„Vždyť je to princ vladař,“ odpověděl Mac-Ivor s obdivuhodnou vážností, „a u francouzského dvora se osobě vladařově vzdávají stejné pocty, jaké přísluší králi. Krom toho, kdybych měl zouvat jednomu z nich střevíce, desetkrát raději bych tu službu prokázal mladému Chevalierovi než jeho otci.“

„Ano, jenže já nemluvím o tom, co bych dělal raději. Vaše znalost zvyklostí u francouzského dvora má ovšem pro mne velkou váhu: a princ jako *alter ego*“¹⁵⁷ má bezpochyby nárok na *homagium*“¹⁵⁸ velkých leníků koruny, neboť všem věrným poddaným se ukládá, aby ho v jeho úřadě ctili jako samého krále. Proto jsem dalek toho, abych ubíral lesku jeho moci a odpíral mu poctu, která má být oslavou té moci, neboť pochybuji, že německému císaři zouvá střevíce svobodný říšský baron. V tom spočívá další nesnáze – princ nenosí střevíce, ale prosté dřeváky a dlouhé nohavice.“

Tento poslední rozpor skoro připravil Ferguse o vážnost.

„Ale víte, barone, že přísloví praví: ‚Je těžké stáhnout horalovi nohavice‘ – a s těmi střevíci je stejná potíž.“

„Slovo *caligae*,“ pokračoval baron, „sice může znamenat podle rodné tradice a podle našich starých dokladů *střevíce*, a v původním smyslu znamená spíš sandály; a Caius Caesar, synovec a nástupce Caia

¹⁵⁵ Za stahování nebo zouvání královských střevíců po bitvě. Pozn. překl.

¹⁵⁶ Výslovně. Pozn. překl.

¹⁵⁷ Zástupce. Pozn. překl.

¹⁵⁸ Hold. Pozn. překl.

Tiberia, dostal přezdívku Caligula, *a caligulis, sive caligis levioribus, quibus adolescentior usus fuerat in exercitu Germanici patris sui.*¹⁵⁹ *A caligae* se také nosily v klášteřích; neboť ve starém Glossariu se dočítáme o řeholi sv. Benedikta v svatoamandském opatství, že se tam *caligae* přivazovaly řemínky.“

„To platí i o dřevácích,“ řekl Fergus.

„Pravděpodobně, milý Glennaquoichu, tak to tam výslovně stojí: *Caligae dictae sunt quia ligantur; nam socci non ligantur, sed tantum intromittuntur;*¹⁶⁰ to znamená, že *caligae* mají jméno od *ligatur*, kterými se uvazují; kdežto *socci* odpovídají naším pantoflím a anglickým trepkám, do kterých noha jen vklouzne. Slova výsadní listiny jsou také dvojí, *exuere, seu detrahare*; to znamená rozvázat, v případě sandálů a dřeváků, nebo *stáhnout* v případě střevíců. A přece jen bych byl rád, kdyby nám to bylo jasnější; ale tak se mi zdá, že tu sotva najdeme nějakého učeného znalce *de re vestiaria*¹⁶¹.“

„Taky o tom pochybuji,“ řekl náčelník a rozhlédl se po hloučcích horalů, kteří se vraceli obtíženi kořistí z mrtvých, „ač *res vestiaria* je právě teď dost hledaná.“

Tato poznámka se shodovala s baronovým pojmem směšnosti, a pocítil ji tedy úsměvem, ale hned se vrátil k předmětu, jak se domníval, velmi vážnému.

„Správce Macwheeble zastává názor, že tato čestná služba je povinná, jak vyplývá z její povahy, *si petatur tantum*; jen tehdy, když si Jeho královská Výsost této osobní služby od velkého leníka koruny výslovně žádá, a poukázal na případ Grippit *versus* Spicer v Dirletonových ‚Pochybách a otázkách‘ stran vypuzení z držby statku *ob non solutum canonem*, to jest pro neplacení feudálního poplatku tří zrněk pepře ročně, které se odhaduje na sedm osmin skotské pence;

¹⁵⁹ Podle střevíců nebo lehkých sandálů, které zamlada nosíval ve vojsku svého otce Germanika. Pozn. překl.

¹⁶⁰ Říká se jim *caligae*, protože se uvazují; sandály se neuvazují, do těch se jen vklouzne. Pozn. překl.

¹⁶¹ Odívání. Pozn. překl.

obžalovaný byl tehdy osvobozen. Ale pokládám za nejjistější, s vaším laskavým dovolením, když se připravím na splnění služby prince a nabídnu mu ji; a přikážu správci, aby byl přítomen s protestní listinou, kterou mám tady připravenou,“ (a vytáhl papír) „v níž se praví, že zlíbí-li se Jeho královské Výsosti, aby mu stáhl *caligae* (ať už to jsou střevíce, nebo sandály) někdo jiný než řečený baron Bradwardine, který je nyní hotov a ochoten touž službu vykonati, v žádném případě to neublíží a neuškodí právu řečeného Cosma Comyna Bradwardina vykonávat tuto službu v budoucnu; a také to nedá žádnému zbrojnoši, komorníkovi, panošovi ani pážeti, jejichž služby ráčí Jeho královská Výsost požadovat, nižádné právo, titul ani nárok zbavit řečeného Cosma Comyna Bradwardina statků a baronství bradwardinských a jiných, o nichž už bylo řečeno, že jsou vázány na věrné dodržování oné služby.“

Fergus horlivě schválil toto řešení a baron se s ním přátelsky rozloučil s výrazem spokojené hrdosti.

„Ať žije náš milý přítel baron,“ zvolal náčelník, sotva byl baron z do-slechu, „je to ten nejnemožnější podivín, jaký se najde na sever od Tweedu! Škoda že jsem mu neporadil, aby přišel večer do princova kruhu se zouvákem pod pažďí. Myslím, že by byl ten návrh přijal, kdybych ho byl podal jak se patří vážně.“

„Jak tě může těšit zesměšňovat tak ctihodného člověka?“

„Promiň, milý Waverley, ale jsi zrovna tak směšný jako on. Nevidíš, že se jeho rozum úplně zamotal do toho obřadu? Už od malička o tom slýchal a přemýšlel jako o nejvznešenějším privilegiu a obřadu na světě; a věř mi, chopil se zbraně hlavně pro tu čáku, že tak bude moci tento obřad vykonávat. Buď jist, že kdybych se ho byl pokoušel přemluvit, aby se nevystavoval posměchu, byl by se mnou jednal jako s nevědomým nafoukaným bláznem, a možná že by dokonce dostal chuť podřezat mi krk; toho potěšení si chtěl kdysi dopřát pro nějakou věc etikety, na které ani zdaleka tolik nelpěl jako na této záležitosti se střevíci či sandály, či za co budou tyto *caligae* od učenců prohlášeny. Ale musím jít do hlavního stanu připravit prince na tuto mimořádnou událost. Mé

upozornění vděčně přijme, neboť se aspoň hned srdečně zasměje a bude se mít na pozoru, aby se nesmál potom, kdy by to bylo *velmi mal à propos*¹⁶². Tak *au revoir*, milý Waverley.“

¹⁶² Nevhodné. Pozn. překl.

Kapitola XLIX

Anglický zajatec

Když se Waverley rozloučil s náčelníkem, hned se sháněl po důstojníkovi, jemuž zachránil život. Spolu s četnými druhy v neštěstí byl střežen v jednom panském domě poblíž bojiště.

Když vstoupil Waverley do místnosti, kde stáli všichni namačkání, rázem poznal toho, za nímž přišel, už podle jeho nápadně důstojného vzhledu, a také podle toho, že mu stál po boku Dugald Mahony se svou válečnou sekerou; od té chvíle, co byl ten Angličan zajat, držel se ho jako klíště. Možná že ho nepouštěl z očí kvůli té odměně, kterou mu Edward slíbil, ale zároveň toho anglického pána chránil, aby ho v tom všeobecném zmatku neokradli; neboť Dugald prozíravě soudil, že výše odměny se bude řídit mohovitostí zajatce, až ho odevzdá Waverleymu. Proto honem Waverleyho ujišťoval, mnohomluvněji, než byl zvyklý, že „*sidier roy* je živ a zdrav a že není ani o groš chudší, než byl v té chvíli, kdy mu Jeho Milost zakázala, aby ho trochu ťal svou lochaberskou sekyrkou“.

Waverley slíbil Dugaldovi štědrnou odměnu, pak přistoupil k anglickému důstojníkovi a řekl mu, že milerád učiní vše, jen aby zmírnil jeho nepřijemné postavení.

„Nejsem tak nezkušený voják, pane,“ odpověděl Angličan, „abych si naříkal na válečný osud. Je mi jen líto, že se odehrávají na našem ostrově věci, které jsem jinde pozoroval celkem lhostejně.“

„Ještě jeden takový den jako dnes,“ řekl Waverley, „a doufám, že příčina vaší lítosti bude odstraněna a všude se zas vrátí mír a pořádek.“

Důstojník se usmál a zavrtěl hlavou. „Nesmím zapomínat na své postavení do té míry, že bych chtěl bod za bodem vyvracet váš názor, ale i při tom vítězství, jakož i statečnosti, s jakou jste ho dobyli, podjali jste se úkolu, na který vám zřejmě nestačí síly.“

V tom okamžiku se tam protlačil Fergus.

„Pojď, Edwarde, se mnou; princ se odebral na noc do Pinkie-House; musíme jít za ním, nebo přijdeme o celou tu ceremonii se střevíci. Tvůj přítel baron se dopustil velké bezohlednosti: mermomocí vytáhl správce Macwheebla s sebou na bojiště. Toť se ví, ozbrojený horal nebo nabítá puška je pro správce největší postrach; a teď tam stojí a poslouchá baronovy instrukce stran protestní listiny; při každé ráně z pušky nebo z pistole, kterou naši chlapi vypálí na polích jen tak z dlouhé chvíle, krčí hlavu jako racek; a jakmile sebou šubne, hned se mu za to dostává přísného pokárání od pána, kterému ani salva celé dělostřelecké baterie v bezprostřední blízkosti není omluvou za nepozornost k výkladu, v němž jde o čest baronova rodu.“

„A jak se panu Bradwardinovi podařilo dostat ho až sem?“ zeptal se Edward.

„Myslím, že přijel až do Musselburghu a těšil se, že nám bude sepišovat závěti; baron ho důtklivými rozkazy vytáhl až do Prestonu, když už bylo po bitvě. Macwheeble si stěžuje, že pár našich otrhanců ho málem připravilo o život, když na něho namířili pušku, ale protože se spokojili s výkupným jedné pence, myslím, že je za to nepoženeme před vojenský soud. – Tak pojď, Waverley.“

„Waverley!“ zvolal anglický důstojník vzrušeně; „synovec sira Everarda Waverleyho z –ského hrabství?“

„To jsem já, pane,“ odpověděl náš hrdina, překvapen tónem, jakým na něho důstojník promluvil.

„Jsem šťasten a zarmoucen, že se s vámi setkávám,“ řekl zajatec.

„Nechápu, pane,“ odpověděl Waverley, „čím jsem si zasloužil vaši pozornost.“

„Copak se váš strýc nikdy nezmínil o příteli jménem Talbot?“

„Mluvíval o tom člověku s velkou úctou,“ odpověděl Edward, „byl to tuším plukovník v anglické armádě a manžel lady Emily Blendeillové; ale myslil jsem, že se plukovník Talbot odebral do ciziny.“

„Právě jsem se vrátil,“ odpověděl důstojník; „a když už jsem byl ve Skotsku, pokládal jsem za svou povinnost zasáhnout tam, kde budu něco platný. Ano, pane Waverley, jsem onen plukovník Talbot, muž té

urozené paní, kterou jste jmenoval; a s hrdostí přiznávám, že za svou vojenskou hodnost i za své rodinné štěstí vděčím vašemu laskavému a šlechtnému přibuznému. Pane Bože! Že musím potkat jeho synovce v takovém šatě, jak hájí takovou věc!"

„Pane,“ řekl Fergus povýšeně, „je to šat i věc lidí urozených a vážených.“

„Mé postavení mi brání, abych se o to s vámi přel,“ řekl plukovník Talbot; „jinak by mi nebylo zatěžko dokázat, že ani statečnost, ani rodová pýcha nemohou pozlatit špatnou věc. Ale když dovolí pan Waverley, a vy, pane, jestli se i vás musím ptát, rád bych mu řekl několik slov o událostech v jeho rodině.“

„Pan Waverley si může dělat co chce. Doufám, že přijdeš za mnou do Pinkie,“ obrátil se Fergus k Edwardovi, „až si popovídáš se svým novým známým?“ Po těch slovech si Fergus urovnal pléd s výrazem ještě pyšnějším než jindy a odešel z pokoje.

Waverley si svou váhou hned vymohl, že plukovník Talbot směl vyjít do velké zahrady, která patřila k domu, kde byl vězněn. Chvíli kráčeli mlčky, plukovník Talbot zřejmě přemítal, jak začít o tom, co má na srdci; konečně Edwarda oslovil.

„Pane Waverley, zachránil jste mi dnes život, a přec, Bůh sud', raději jsem ho měl ztratit než najít vás v šatě a s kokardou těch lidí.“

„Odpouštím vám vaši výtku, plukovníku Talbote; je dobře míněna a při vašem vychování i zaujatosti je na místě. Ale není na tom nic zvláštního, že nacházíte člověka, jehož čest byla veřejně a nespravedlivě pošpiněna, v prostředí, které se mu zdálo nejvhodnější k pomstě na osočovateli.“

„Spíš bych řekl, že v prostředí, které jenom potvrdí zprávy, jež rozšířili,“ řekl plukovník Talbot, „neboť právě toto chování vám připisují. Jste si vědom, pane Waverley, do jak nezměrného zármutku, ba nebezpečí vrhá vaše nynější chování vaše nejbližší příbuzné?“

„Nebezpečí?“

„Ano, pane, nebezpečí. Když jsem odjížděl z Anglie, váš strýc a otec musili shánět ručitele, že se dostaví k soudu a budou se zodpovídat

z obvinění z velezrady, a bylo jim to povoleno jen na přimluvu nejvyšších míst. Přišel jsem do Skotska jen proto, abych vás zachránil před pádem do propasti, kam jste se řítíl, a netroufám si odhadnout, jaké následky to bude mít pro vaši rodinu, že jste se otevřeně připojil ke vzpouře, když už pouhá domněnka o vašich úmyslech byla pro ně tak zhoubná. Hluboce lituji, že jsem se s vámi nesetkal, než jste se dopustil tohoto posledního osudného omylu.“

„Opravdu nevím,“ řekl Waverley upjatě, „proč se plukovník Talbot kvůli mně tolik obtěžoval.“

„Pane Waverley,“ odpověděl Talbot, „nemám smysl pro ironii; a odpovím proto na vaše slova podle jejich prostého významu. Jsem vašemu strýci zavázán za větší dobrodiní, než za jaké vděčí syn otci. Cítím k němu povinnosti jako syn. A protože vím, že ničím se mu neodvděčím za jeho dobrotu lépe, než když vám posloužím, posloužím vám tedy ze všech sil, ať už chcete či ne. Má osobní vděčnost k vám za to, co jste pro mne učinil (ač podle obecného úsudku nic většího člověk pro druhého ani udělat nemůže), nepřidá už nic k mému vřelému zájmu o vás; a tento zájem neochladne, i kdybyste jej přijímal sebechladněji.“

„Vaše úmysly jsou možná dobré, pane,“ řekl Waverley suše, „ale vaše slova jsou drsná, nebo aspoň rázná.“

„Když jsem se po dlouhé nepřítomnosti vrátil do Anglie,“ pokračoval plukovník Talbot, „zastihl jsem vašeho strýce sira Everarda Waverleyho v soudní vazbě jen pro podezření, které naň uvrhlo vaše chování. Je to můj nejstarší přítel – jak často to mám opakovat? – můj největší dobrodinec! Obětoval své sny o štěstí mým – nikdy nevyslovil slovo, nikdy nechoval myšlenku, které by nevyslovila a nechovala sama učiněná dobrota. Našel jsem tohoto muže ve vazbě tím těžší pro něho, že je zvyklý na jiný způsob života, že má tak ušlechtilou povahu a – odpusťte, pane Waverley – ale také proto, že ho to neštěstí stihlo kvůli vám. Nemohu před vámi tajit, jaké city jsem k vám v té chvíli choval: byly vám až bolestně nepříznivé. Svým rodovým vlivem, který, jak snad víte, není právě nepatrný, jsem dosáhl toho, že byl sir Everard propuštěn, a hned jsem se vydal do Skotska. Navštívil jsem plukovníka Gardinera,

jehož osud už sám stačí k tomu, aby bylo toto povstání odsouzeno jako hanebnost. Při rozmluvě s ním jsem shledal, že po zjištění dalších podrobností, po novém výsledku osob zapletených do vzpoury a pod dojmem původního dobrého mínění o vašem charakteru byl k vám teď mnohem shovívavější; nepochyboval jsem, že podaří-li se mi najít vás, všechno bude zase v pořádku. Ale tato zvrácená vzpoura všechno pokazila. Poprvé za svého dlouhého a rušného vojenského života jsem viděl, jak se Britové zneuctili zbabělým útekem, a k tomu ještě před nepřítelem, který neměl ani výzbroj, ani výcvik. A teď se setkávám s dědicem svého nejdražšího přítele – řekl bych synem jeho srdce – jako účastníkem vítězství, nad kterým by se měl on sám první rdít. Proč bych oplakával Gardinera? Vždyť proti mému jeho osud je šťastný!“

Chování plukovníka Talbota bylo tak důstojné, tak se v něm mísila vojenská hrdost s mužným zármutkem a o uvěznění sira Everarda vyprávěl tak procítěně, že Edward zůstal celý zkrušen, zahanben a sklíčen před zajatcem, kterému před málo hodinami zachránil život. Nemrzelo ho, když Fergus přerušil jejich rozhovor podruhé.

„Jeho královská Výsost poroučí, aby se k němu Waverley dostavil.“ Plukovník Talbot vrhl na Edwarda vyčítavý pohled, který neušel bystrozraku horalského náčelníka. „Aby se *ihned* dostavil,“ opakoval se silným důrazem. Waverley se zas obrátil k plukovníkovi.

„Ještě se uvidíme,“ řekl; „zatím všemožná úleva –“

„Žádnou úlevu nechci,“ řekl plukovník; „jednejte se mnou jako s nejprostším z těch statečných mužů, kteří v tento neblahý den dali přednost zranění a zajetí před útekem; hned bych měnil s někým z těch, kdo padli, kdybych věděl, že ta slova na vás učinila patřičný dojem.“

„Střežte plukovníka Talbota bedlivě,“ řekl Fergus horalskému důstojníkovi, který velel strážci nad zajatci; „je to princův zvláštní rozkaz; na tom nadmíru záleží.“

„Ale ubytujte ho, jak se sluší na jeho hodnost,“ řekl Waverley.

„Pokud to nebude na úkor vazby,“ opakoval Fergus. Důstojník naznačil, že oba rozkazy provede, a Edward následoval Ferguse k zahradní brance, kde je očekával Callum Beg se třemi osedlanými koňmi. Ed-

ward se otočil a viděl, že oddíl horalů odvádí plukovníka Talbota zpátky do domu, kde je vězněn; Talbot se na prahu zastavil a rukou pokynul Waverleymu jako na potvrzení toho, co mu předtím řekl.

„Ted' máme koní jako máku,“ řekl Fergus a vyšvihl se na koně; „každý si může nějakého chytit. Pojd', Callum ti podrží třmeny a vzhůru do Pinkie-House¹⁶³ tak rychle, jak jen nás tihle bývalí dragounští koně ponesou.“

¹⁶³ Po bitvě se Karel Edvard ubytoval v Pinkie-House v sousedství Musselburghu.

Kapitola L

Dost bezvýznamná

„Princ mi vzkázal, abych se vrátil,“ řekl Fergus Edwardovi, když klusali z Prestonu do Pinkie-House; „však ty jistě sám víš, jakou cenu má pro nás takový zajatec jako plukovník Talbot. Je to prý jeden z nejlepších červenokabátnických důstojníků; obzvláštní přítel a oblíbenec samotného kurfiřta a toho obávaného hrdiny vévody z Cumberlandu, kterého sem povolali po jeho triumfech u Fontenoy, aby nás ubohé horaly pohltit zaživa. Vykládal ti, jak zvoní svatojakubské zvony? Už ne ‚Vrat‘ se zas, Whittingtone,‘ jako zvony na kostele Mary-le-Bow za oněch časů?“

„Fergusi!“ zvolal Waverley a vyčítavě se naň podíval.

„Opravdu nevím, co si mám o tobě myslet,“ odpověděl náčelník Mac-Ivorů, „hned si dáš něco nakukat. Dobyli jsme vítězství, jemuž na světě není rovno – každý tě vynáší až do nebe za to, jak sis chrabře vedl – princ ti chce osobně poděkovat – a všechny krasavice Bílé růže si pro tebe vjíždějí do vlasů – a ty, *preux chevalier*¹⁶⁴ dne, sedíš na koni celý shrbený jako hokyně, když jede na trh, a koukáš jako kakabus!“

„Je mi líto, že plukovník Gardiner zahynul; byl na mě velmi hodný.“

„Tak ho lituj pět minut a pak buď zase rád; co dnes potkalo jeho, zítra třeba potká nás; a co na tom záleží? To nejlepší hned po vítězství je čestná smrt. Ale to jen z nouze, vždycky ji raději přenechme nepříteli.“

„Ale plukovník Talbot mi oznámil, že kvůli mně vězní vláda mého otce a strýce.“

„Dáme za ně rukojmí; starý Andrew Ferrara¹⁶⁵ se za ně zaručí; už bych raděj viděl, jak svou záruku dotvrzuje ve Westminster Hall!“

¹⁶⁴ Udatný rytíř. Pozn. překl.

¹⁶⁵ Andrea de Ferrara. Jméno Andrea de Ferrara je vepsáno na všech skotských mečích, které platí za zvlášť znamenité. Kdo byl tento umělec, jaké byly jeho osudy a kdy žil, doposud uniká pátrání znalců starožitností; avšak má se všeobecně za to, že to byl španělský nebo italský řemeslník umělec, kterého přivedl Jakub IV. nebo V., aby naučil

„Už jsou na svobodě na záruku trochu méně násilnou.“

„Tak proč je tvůj ušlechtilý duch tak sklíčený, Edwarde? Myslíš snad, že jsou kurfiřtovi ministři takové holubičky, že by v této kritické chvíli propouštěli své nepřátele na svobodu, kdyby mohli a kdyby si troufali uvěznit je a potrestat? Bud' jist, že bud' nemají proti tvým příbuzným žádné důkazy, na jejichž základě by je mohli dál držet ve vězení, nebo se bojí našich přátel, skvělých kavalírů staré Anglie. V žádném případě si o ně nemusíš dělat starosti a najdeme už nějaký způsob, jak bychom je ujistili, že jsi v bezpečí.“

Tyto důvody Edwarda umlčely, ale neuspokojily. Nejednou ho zaráželo, jak malou účast jeví Fergus s city i těch lidí, které miluje, když právě nemá stejnou náladu, a obzvláště když mu překáží oddávat se nějaké libůstce. Fergus si dokonce někdy všiml, že Waverleyho urazil, ale protože neustále sledoval nějaký zamilovaný cíl nebo záměr, nikdy si neuvědomil, jak hluboká je ona nelibost a jak dlouho trvá; a tak opakováním těchto drobných urážek dobrovolníkovy nesmírná oddanost k jeho důstojníkovi trochu ochladla.

Chevalier Waverleyho přijal s obvyklou vlídností a velmi vychvaloval jeho obzvláštní statečnost. Pak si ho vzal stranou, vyptával se důkladně na plukovníka Talbota, a když se dověděl vše, co Edward věděl o něm a o jeho známostech, pokračoval: „Stále si myslím, pane Waverley, když je ten pán tak úzce spřátelen s naším váženým a vynikajícím přítelem sirem Everardem Waverleym a když je jeho paní z rodu Blendvillů, jejichž oddanost pravým a věrným zásadám anglikánské církve je všeobecně známa, že plukovníkovo soukromé smýšlení nám nemůže být nepřívznivé, ať už se tváří jakkoli, aby se přizpůsobil dobré.“

Skoty vyrábět čepele mečů. Čím barbarštější národ, tím víc vyniká ve výrobě zbraní; a Skotové si osvojili velkou zručnost v kutí mečů už v době bitvy u Pinkie; historik Patten popisuje meče z té doby, že „všecky byly znamenitě široké a tenké, všecky dobře sekaly a byly tak výborně zakalené, že jsem jakživ tak dobré neviděl a stěžl bych si mohl představit lepší“. (*Popsání Somersetovy výpravy.*)

Podotýkáme, že nejlepší a nejryzejší meče Andrea Ferrara byly na čepeli označeny korunkou.

„Mám-li soudit podle toho, jak se mnou dnes mluvil, pak se v tom s Vaší královskou Výsostí chtěj nechtěj naprosto rozcháším.“

„Ale jistě by to stálo aspoň za pokus. Proto vám plukovníka Talbota svěřuji a dávám vám plnou moc jednat s ním, jak za dobré uznáte; a doufám, že nějakým způsobem zjistíte, jak vlastně smýšlí o znovuvvedení našeho královského otce na trůn.“

„Jsem přesvědčen,“ uklonil se Waverley, „že dá-li plukovník Talbot čestné slovo, můžeme se naň spolehnout; ale odmítne-li je dát, doufám, že Vaše královská Výsost uloží někomu jinému než synovci jeho přítele, aby náležitě omezil jeho svobodu.“

„Nesvěřím ho nikomu jinému než vám,“ řekl princ s úsměvem a důrazně opakoval svůj rozkaz; „v mém zájmu je důležité, aby se zdálo, že si spolu dobře rozumíte, i když se vám nepodaří skutečně získat jeho důvěru. Proto ho ubytujete u sebe, a jestli vám odmítne dát své čestné slovo, musíte se postarat o vhodnou stráž. Prosím, abyste to ihned zařídil. Zítra se vrátíme do Edinburghu.“

Waverley se musil vrátit do okolí Prestonu, a tak přišel o slavnostní hold barona Bradwardina. Ale v tuto chvíli si tak málo liboval v marnostech, že na ten obřad zcela zapomněl, ač se Fergus předtím tak namáhal, aby vzbudil jeho zájem o něj. Ale nazítří koloval Úřední list, který obsahoval podrobný popis bitvy na Gladsmuiru, jak horalé nazývají své vítězství. V závěru bylo vylíčení dvorní recepce, kterou dával Chevalier v Pinkie-House, a tam stálo mimo jiné vzletné fráze toto:

„Od oné osudné smlouvy, podle které zaniká Skotsko jako nezávislý národ, neměli jsme to štěstí vidět, jak skotští princové přijímají a skotští šlechtici prokazují akt feudálního holdu, který má svůj původ ve skvělých činech skotského hrdinství, připomíná dávné skotské dějiny a mužnou a rytířskou prostotu oněch lenních svazků, jimiž byli připoutáni ke koruně bojovníci, kteří ji zas a zas chránili a bránili. Ale dvacátého večer osvěžil naše vzpomínky jeden z těch obřadů, které patří dávným dnům skotské slávy. Když se sešel princův kroužek, přistoupil k princovi Cosmo Comyne Bradwardine, seděním na Bradwardinu, plukovník ve službě atd. atd., provázen panem D. Macwheebem, správcem

jeho starobylé baronie bradwardinské (který, jak se dovídáme, byl nedávno jmenován zásobovatelem), a odevzdal listinu s žádostí, aby směl osobě Jeho královské Výsosti, jakožto zástupci svého otce, prokázat podle starobylého zvyku službu, za kterou podle darovací listiny Roberta Bruce (jejíž originál byl předložen a prozkoumán úředníky prozatímní vlády kanceláře Jeho královské Výsosti) dotýčný obdržel v držení baronii bradwardinskou a pozemky tullyveolanské. Jeho nárok byl uznán a zaregistrován, Jeho královská Výsost princ dal nohu na polštář a baron z Bradwardinu, kleče na pravém koleně, rozvázal řemínek sandálu nebo horalského střevíce s nízkým podpatkem, který náš udatný mladý hrdina nosí z úcty k svým statečným stoupencům. Když to vykonal, Jeho královská Výsost princ prohlásil tento obřad za skončený; pak objal chrabrého veterána a ujistil ho, že jen snaha vyhovět ustanovení Roberta Bruce ho přiměla k tomu, aby přijal tuto hrubou službu, třeba jen symbolicky, z rukou, které tak statečně bojovaly, aby vrátily korunu jeho otci. Pak vložil baron z Bradwardinu do rukou zásobovatele pana Macwheebla listinu, kde stálo, že ceremonie byla *rite et solemniter acta et peracta*¹⁶⁶; podobný záznam učinili i do protokolu nejvyššího komořího a do zápisu v kanceláři. Dovídáme se, že jestliže se Jeho Veličenstvu uráčí, Jeho královská Výsost má v úmyslu povýšit plukovníka Bradwardina na paira s titulem vikomta Bradwardina z Bradwardinu a TullyVeolanu; zatím prý Jeho královská Výsost jménem a z moci svého otce ráčí udělit čestný přídavek jeho otcovskému erbu v podobě zouváku postaveného křížem přes obnažený meč v pravém poli erbu; a na svitku pod tím další heslo: „Tas a stahuj.“

Nebýt vzpomínky na Fergusovy posměšky, pomyslel si Waverley, když pročítal tento dlouhý a vážný dopis, jak přijatelně by to všechno znělo, ani by mu nenapadlo spojovat to s představou něčeho směšného! Konec konců, všechno má svou dobrou a špatnou stránku; a nevím, proč by nemohl baronův zouvák v heraldice stejně dobře obstát jako ty džberry a vozy a kolečka a radlice a tkalcovské člunky a svícny a jiné nářadí,

¹⁶⁶ Patříčně a slavnostně vykonaná a dokonaná. Pozn. překl.

připomínající všecko jiné než rytířství, jak se objevuje na erbech naší nejstarobylější šlechty. – Ale toto je jen epizoda v hlavním příběhu.

Když se Waverley vrátil do Prestonu a zašel za plukovníkem Talbotem, shledal, že už se zotavil z mocného, neskrývaného vzrušení, které v něm vyvolal sběh nepříznivých událostí. Měl zas své nenucené chování pravého anglického šlechtice a vojáka, mužné, přímé a ušlechtilé, avšak přece jen podléhající předsudkům vůči obyvatelům cizí země a k lidem opačného politického smýšlení. Když Waverley seznámil plukovníka Talbota s Chevalierovým úmyslem dát mu ho na starost, plukovník řekl: „Nenadál jsem se, že budu mladému pánu zavázán takovým vděkem, jaký mu přísluší za takový úděl. Mohu se aspoň s radostí připojit k modlitbě toho poctivého presbyteriánského duchovního, aby, když už mezi nás přišel domáhat se pozemské koruny, byl co nejdříve odměněn za svou námahu korunou nebeskou.¹⁶⁷ Ochotně dám své čestné slovo, že se nepokusím o útěk bez vašeho vědomí; vždyť jsem přišel do Skotska, jen abych se s vámi setkal; a jsem rád, že se tak stalo, byť i za těchto okolností. Ale tuším, že spolu pobudeme jen krátce. Váš Chevalier (tak mu můžeme říkat oba) se svými plédy a modrými barety přec bude pokračovat ve svém tažení na jih!“

„Pokud vím, nikoli; vojsko zůstane myslím v Edinburghu, aby nabralo posily.“

„A obléhalo hrad?“ Talbot se sarkasticky usmál. „Nu, jestli se neukáže, že můj starý velitel generál Preston je z falešného kovu, a jestli se hrad nepropadne do Severního jezera, což pokládám za stejně nemožné, myslím, že budeme mít dost času, abychom se seznámili. Mám takový dojem, že ten váš Chevalier chce ze mne udělat vašeho proselytu; a protože já zas chci z vás udělat svého, je nanejvýš slušné dopřát nám důkladného rozhovoru. Ale mluvil jsem dnes pod vlivem citů, jimž zřídka dávám průchod, a tak bych raději odložil další rozpravu, až se lépe seznámíme.“

¹⁶⁷ Duchovní se jmenoval Mac-Vicar. Dokud měli horalé Edinburgh ve své moci, kázával každou neděli pod ochranou hradního děla ve West Kirku; a někteří jakobiti byli při tom, když se modlil za prince Karla Edvarda, jak se v textu uvádí.

Kapitola LI

Milostné a politické pletky

Nemusíme snad na těchto stránkách zaznamenávat triumfální vjezd Chevalierův do Edinburghu po rozhodném vítězství u Prestonu. Jedna podrobnost však stojí za povšimnutí, neboť svědčí o nadšení Flóry Mac-Ivorové. Horalé, jimiž byl princ obklopen, ze samé nevázanosti a rozjařenosti nad tou radostnou chvílí stříleli o překot z pušek; jedna puška byla naneštěstí nabita a kulka škrábla o spánek této mladé dámy, jak mávala šátkem z balkónu.¹⁶⁸ Fergus si povšiml té nehody a v okamžení byl u ní; když viděl, že zranění je nepatrné, vytasil meč a už už se hnal dolů, aby potrestal toho neopatrného střelce, který přivedl jeho sestru do takového nebezpečí; ale Flóra ho popadla za pléd a zvolala: „Neubližuj tomu chudákovi, proboha, neubližuj mu! A děkuj Bohu, že se to stalo Flóře Mac-Ivorové; stát se to nějakému whigovi, řekli by, že vystřelil naschvál.“

Waverley ušel leknutí nad tou nehodou, protože se chtěl nechtě zdržet tím, že musel provázet do Edinburghu plukovníka Talbota.

Konali tu společnou cestu na koních a nějaký čas mluvili jen o povšechných a běžných věcech, jako by chtěli navzájem ohledat své city a myšlenky.

Když pak Waverley spustil zase o tom, co mu nejvíce leželo na srdci, totiž o postavení svého otce a strýce, plukovník Talbot jako by mu chtěl

¹⁶⁸ Příhoda, která v našem vyprávění potkala Flóru Mac-Ivorovou, se ve skutečnosti stala slečně Nairnové, dámě, kterou měl autor potěšení znát. Když horalská armáda spěšně přitáhla do Edinburghu, mávala jí slečna Nairnová, jako jiné dámy nakloněné jejich podniku, z balkónu šátkem, a tu ji na čele škrábla kulka, která nešťastnou náhodou vyšla z pušky nějakého horala. „Díky Bohu,“ řekla slečna, sotva se vzpamatovala, „že se to stalo mně, jejíž smýšlení je známé. Stát se to nějakému whigovi, řekli by, že to bylo úmyslné.“

tentokrát starosti spíš zmírnit než rozjitřit, a to zvlášť potom, když poznal Waverleyho historii, s kterou se mu Edward neváhal svěřit.

„Tak vlastně nebyl,“ řekl plukovník, „v tom vašem ukvapeném kroku žádný zlý úmysl, jak to tuším právníci nazývají; dal jste se zvábit do služeb tohoto italského bludného rytíře jeho vlastními hezkými řeči i řeči těch horalských verbířů. Je to hodně hloupé, to ano, ale zdaleka ne tak zlé, jak jsem se nadál. Prozatím dezertovat nemůžete, ani od pretendenta – to je vyloučeno. Ale až se ty nesourodé davy divokých hrdlořezů dostanou do sebe, jistě se naskytne příležitost, abyste se dostal se ctí z tohoto ukvapeného závazku, než to všechno praskne. Jestli se to podaří, pošlu vás na bezpečné místo ve Flandřích, které vám označím. Po několikaměsíčním pobytu v cizině vám snad od vlády vymohu milost.“

„Nestřpím, plukovníku Talbote,“ odpověděl Waverley, „abyste přede mnou osnoval plány, jak mám zradit věc, které jsem se podjal snad ukvapeně, ale zcela dobrovolně, s úmyslem vytrvat při ní až do konce.“

„Ponechte volnost aspoň mým myšlenkám a nadějím,“ řekl plukovník Talbot s úsměvem, „když už ne slovům. A na ten záhadný balíček jste se nikdy nepodíval?“

„Je v mém zavazadle,“ odpověděl Edward; „najdeme ho v Edinburghu.“

Brzy pak dojeli do Edinburghu. Waverley dostal na výslovný příkaz rozkaz pěkný byt, kde byla také místnost pro plukovníka Talbota. Edward ze všeho nejdříve prohlédl svůj vak a po kratičkém hledání vypadl z něho známý balíček. Waverley ho dychtivě otevřel. V bílé obálce s prostou adresou Urozený pan E. Waverley našel několik otevřených dopisů. Navrchu byly dva dopisy plukovníka Gardinera s jeho adresou. Starší obsahoval laskavou a mírnou výčitku, že nedbá na jeho rady a neužívá lépe své dovolené, jejíž prodloužení už brzy vyprší, jak kapitána Waverleyho upozorňuje. „Ostatně i kdyby tomu tak nebylo,“ píše dále, „zprávy z ciziny a příkazy z ministerstva války by mě přiměly k tomu, abych vaši dovolenou zrušil, neboť po porážce ve Flandřích je velké nebezpečí cizího vpádu a povstání domácích nespokojenců. Proto

vás důtklivě žádám, abyste se co nejdříve hlásil na velitelství svého pluku; a s lítostí dodávám, že je to tím naléhavější, protože ve vaší četě je nějaký neklid, a odkládám podrobnější vyšetření do té doby, až vy mi s tím pomůžete.“

Druhý dopis datovaný o osm dní později zněl tak, jak se dalo očekávat, když plukovník nedostal odpověď na svůj první dopis. Připomínal Waverleymu, co je jeho povinností jakožto čestného muže, důstojníka a Brita; upozorňoval ho, že jeho mužstvo je stále vzpurnější, a dokonce se u nich ozývají hlasy, že prý jejich kapitán sám podněcuje a schvaluje jejich odbojný chování; nakonec vyslovoval pisatel lítost a překvapení, že Waverley neuposlechl jeho rozkazu, aby se vrátil k pluku, připomínal, že jeho dovolená je zrušena, a zapřísahal ho tónem zcela otcovsky káravým, zcela vojensky řízným, aby napravil svou chybu a okamžitě se vrátil k svému pluku. „Abych měl jistotu,“ pravil pisatel v závěru, „že mé psaní dostanete, posílám s ním kaprála Timse z vaší čety, aby je odevzdal do vašich rukou.“

Když Waverley četl tyto dopisy, musil s velkou hořkostí odprosit v duchu památku statečného a vynikajícího pisatele; vždyť plukovník Gardiner právem usoudil, že se mu ty dopisy v pořádku dostanou do rukou, a když na ně nepřišla odpověď, pak už následovala ona třetí, konečná výzva, kterou Waverley opravdu obdržel v Glennaquoichu, ač příliš pozdě, aby jí mohl uposlechnout. A že byl po zjevném neuposlechnutí tohoto posledního rozkazu sesazen, to nebylo vůbec opatření tvrdé a přísné, ale prostě nevyhnutelné. Další dopis, který otevřel, byl od majora jeho pluku; oznamoval mu, že se po kraji veřejně říká, ke škodě jeho dobré pověsti, že nějaký pan Falconer z Ballihopplu, nebo tak nějak, pronesl v jeho přítomnosti velezrádný přípitek, který Edward přešel mlčením, ač to byla tak hrubá urážka královské rodiny, že jeden pán z té společnosti, ne právě příliš nakloněný vládě, se té věci ujal, a je-li ta pověst pravdivá, kapitán Waverley prý připustil, aby člověk, kterého se to ani netýkalo, odpověděl na urážku, namířenou osobně proti Waverleymu jako důstojníku, a dovolil, aby se za něho bil s člověkem, který ho urazil. Major končil tím, že nikdo z jeho spolubrat-

ři důstojníků této skandální historie nevěří, ale všichni prý jsou toho mínění, že jeho vlastní čest, jakož i čest pluku si žádá, aby ji vlastním svědectvím vyvrátil atd. atd. atd.

„Co si o tom všem myslíte?“ zeptal se plukovník Talbot, kterému Waverley podal dopisy, když je přečetl.

„Co myslím? O tom se nedá nic myslit. Div se z toho nezblázním.“

„Uklidněte se, mladý příteli; podívejme se na ty špinavé škrábaniny, které tam ještě jsou.“

První měl adresu: Panu W. Ruffinovi. – „Milý pane, někteří nováčkové se nechtějí dát nacytat, třebaže jsem jim řekl, že jste mi ukázal našeho pána vlastní pečeť. Ale Tims vám odevzdá dopisy, jak jste chtěl, a starému Adámkovi řekne, že je dal pánovi do ruky, protože to je to samé, když je dal vám, a budeme čekat na znamení a sláva vysoké církvi a Sachefrelovi, jak zpívá otec při dožínkách. Váš oddaný H. H.“

„Douška. – Řekněte pánovi, že bychom rádi, kdyby se ozval, a že je nám divné, že nám sám nepíše, a poručík Bottler něco čuje.“

„Ten Ruffin je nejspíš váš Donald z jeskyně, který zachycoval vaše dopisy a psal si s tím chudákem Houghtonem jako z vašeho pověření.“

„Tak to asi bylo. Ale kdo je ten Adámek?“

„Možná že Adam místo Gardiner.“

Ostatní dopisy byly podobného znění a brzy se jim dostalo ještě důkladnějšího vysvětlení o pletichách Donalda Beana.

Vtom vstoupil totiž John Hodges, jeden Waverleyho sluha, který zůstal u pluku a byl zajat u Prestonu. Vyhledal svého pána, aby k němu zase vstoupil do služby. Od tohoto chlapíka se dověděli, že za nějaký čas po tom, co Waverley odešel od pluku, nějaký kramář jménem Ruthven, Ruffin nebo Rivane, známý mezi vojáky pod jménem Lišák Will, často docházel do města Dundee. Měl zřejmě spoustu peněz, prodával zboží velmi lacino, rád kamarády hostil v hospodě a lehko si získal oblibu mnoha vojáků z Waverleyho oddílu, zvláště seržanta Houghtona a nějakého Timse, také poddůstojníka. Jménem Waverleyho před těmito dvěma rozvinul plán, jak mají utéci od pluku a přidat se k němu mezi horaly, jejichž klany prý už jsou ve velkém počtu ve zbrani. Vojáci,

vychovaní jako jakobiti, pokud vůbec měli nějaké přesvědčení, věděli, že sir Everard je odjakživa stejného smýšlení, a tak snadno padli do osidel. Waverley byl daleko v horách a to bylo dostatečným důvodem, aby jim jeho dopisy chodily prostřednictvím kramáře; a pohled na jeho pečeť, kterou tak dobře znali, je přesvědčil, že vyjednávání se děje skutečně jeho jménem, protože dopisování by bylo nebezpečné. Úklady však pronikly na veřejnost, když zúčastnění vojáci začali předčasně vést buřičské řeči. Lišák Will ospravedlnil svou přezdívku, a jakmile se ozvalo podezření, už se neobjevil. Když bylo v Úředním listě oznámeno Waverleyho sesazení, velká část jeho oddílu se skutečně vzbouřila, ale ostatní vojáci z pluku je obklíčili a odzbrojili. Vojenský soud odsoudil v důsledku toho Houghtona a Timse k smrti zastřelením, pak jim však bylo dovoleno metat los o život. Houghton, který zůstal na živu, projevil velkou lítost, když mu plukovník Gardiner vše důkladně vysvětlil a pokáral ho, že se zúčastnil tak hanebného zločinu. Je pozoruhodné, že sotva to ten chlapík pochopil, byl hned přesvědčen, že ten štváč nejednal z pověření Edwardova, protože „když to bylo nečestné a proti staré Anglii, mladý pán o tom určitě nevěděl; nikdy nedělal ani nesmýšlel nic nečestného, zrovna jako sir Everard a všichni jeho předkové, a s tou vírou chce žít a umřít, že Ruffin to všechno udělal na vlastní pěst“.

Projevil v té věci tak pevné přesvědčení a s takovou jistotou tvrdil, že dopisy určené pro Waverleyho byly odevzdány Ruthvenovi, že plukovník Gardiner změnil své smýšlení, jak to také sdělil Talbotovi.

Čtenář jistě už dávno tuší, že Donald Bean Lean tady hrál roli štváče. Vedly ho k tomu zhruba tyto podmínky: Byl čiperný intrikán, a tak ho Chevalierovi důvěrníci už dávno používali jako podřadného agenta a špióna do takové míry, že o tom sám Fergus Mac-Ivor neměl ani tušení, neboť Donald Bean Lean se ho bál a nenáviděl ho, ač mu byl zavázán za ochranu. Těšil se samozřejmě, že když se mu dobře povede na politickém poli, vyšvihne se nějakým smělým činem nad svoje dosavadní nebezpečné, nejisté loupežnické řemeslo. Používali ho zvláště k tomu, aby zjistil sílu pluků ve Skotsku, spolehlivost důstojníků atd., a Waverleyho oddíl měl dávno na mušce, že by se dal lehko svést k vzpouře. Donald

dokonce věřil, že sám Waverley je v hloubi duše na straně Stuartovců, což jen potvrzovala jeho dlouhá návštěva u toho jakobity barona z Bradwardinu. Když pak Edward přišel do jeho jeskyně v doprovodu jednoho z lidí Glennaquoichových, Donald nechápal, že ho tam ve skutečnosti přivádí pouhá zvědavost, a ve své lehkověrnosti se domýšlel, že jim má být šikovností nápomocný při nějaké dalekosáhlé intrice, kterou řídí ten bohatý mladý Angličan. Nedal se zmást ani tím, že Waverley si nevšímal žádných nárazek a pokusů o vysvětlení. Jeho chování si Donald vykládal jako moudře obezřelé, a protože měl zlost, že mu nechťejí svěřit tajemství, které by mu přineslo velké výhody, rozhodl se, že do té hry půjde na vlastní pěst, ať už mu v ní přiřkli nějakou úlohu či ne. Proto uzmul Waverleymu ve spánku pečeť, aby měl nějaký důkaz pro vojáky, kteří požívali kapitánovy důvěry. Jeho první cesta do Dundee, města, kde byl pluk posádkou, ho vyvedla z původní klamně domněnky, ale otevřela mu nové pole působnosti. Věděl, že žádnou službu by přátelé Chevalierovi tak neodměnili, jako kdyby přetáhl část pravidelného vojska pod jeho prapor. Proto se pustil do těch pletich, které jsou už čtenáři známy a které poskytují klíč ke všem těm nejasnostem a záhadám v našem vyprávění, než Waverley odešel z Glennaquoichu.

Na radu plukovníka Talbota si Waverley neponechal ve službách mladíka, který svým svědectvím dodatečně objasnil tyto pletky. Vyložil mu, že by tomu chlapci jen ublížil, kdyby ho zatáhl do tohoto zoufalého tažení, a ať se stane cokoli, on svým svědectvím pak aspoň do jisté míry objasní, za jakých okolností se k němu dostal Waverley. Proto napsal Edward stručný záznam o tom, co se stalo, pro svého strýce a otce, ale varoval je, aby se mu za daných okolností nepokoušeli na jeho dopis odpovídat. Pak dal Talbot mladíkovi dopis pro velitele jedné anglické válečné lodi, která křižovala v zálivu, a žádal ho, aby doručitele vylodil u Berwicku s propustkou do –ského hrabství. Pak mu dali peníze, aby se odtamtud hladce vytratil, a poradili mu, aby podplatil nějaký rybářský člun a dostal se v něm na onu loď; to se mu podařilo, jak se později dověděli.

Edwarda omrzely služby Calluma Bega, který, jak se domýšlel, ho špehoval, a proto si najal prostého edinburského mládence, který si nasadil bílou kokardu v záchvatu zoufalství a žárlivosti, protože Jenny Jopová tancovala celou noc s kaprálem Bullockem od mušketýrů.

Kapitola LII

Společenské a milostné pletky

Plukovník Talbot se choval k Waverleymu mnohem vlídněji od té doby, co se mu se vším svěřil, a jak tak z nezbytí byli hodně spolu, Waverley si čím dál víc vážil plukovníkova charakteru. Na první pohled bylo v jeho prudkých projevech nesnášenlivosti a odporu něco drsného, ač celkem vzato nebyl nikdo přístupnější rozumovým důvodům. Také zvyk poroučet dodával jeho způsobům jisté říznosti a strohosti, třebaže stykem s vysokými kruhy získal uhlazené chování. Jeho oficírství se naprosto lišilo od všeho, co Waverley dosud poznal. Vojácký charakter barona Bradwardina se vyznačoval pedantstvím; major Melville byl zas velký puntičkář na všelijaké podrobnosti vojenské kázně, což by spíš slušelo nějakému veliteli praporu než jemu, který měl velet celé armádě. Fergusův vojenský duch byl tak pokřiven a zkalen jeho plány a politickými názory, že to byl spíš duch malého mocnáře než vojáka. Zato plukovník Talbot byl každým coulem anglický voják. Byl celou duší oddán službě králi a vlasti a nebyl pyšný na to, že zná teoreticky své řemeslo jako baron nebo prakticky až do titěrných podrobností jako major, nebo že pomocí vojenské vědy uskutečňuje vlastní ctižádostivé záměry jako náčelník z Glennaquoichu. Krom toho měl rozsáhlé znalosti a vytříbený vkus, ač značně zbarvený – jak jsme už podotkli – ryze anglickými předsudky.

Edward objevoval charakter plukovníka Talbota jen ponenáhlu; neboť marné obléhání edinburského hradu zdrželo horaly několik týdnů, kdy Waverley neměl co dělat a hledal jen rozptýlení, jaká mu tamní společnost mohla poskytnout. Byl by rád přiměl svého nového přítele, aby se seznámil s jeho starými přáteli. Ale po jedné či dvou návštěvách plukovník zavrtěl hlavou a do dalších pokusů už se nechtěl pouštět. Dokonce šel tak daleko, že označil barona za nejnesnesitelnějšího pedanta, s jakým se kdy naneštěstí setkal, a náčelníka z Glennaquoichu

prohlásil za pofrancouzštělého Skota, v kterém se mísí všechna vychytralost a řečnost národa, v němž byl vychován, s pyšnou, mstivou a prudkou povahou národa, z kterého pochází. „Kdyby sám ďábel,“ řekl plukovník, „hledal někoho výslovně za tím účelem, aby rozpoutal svár v naší nešťastné zemi, myslím, že by nenašel nikoho lepšího, než je tento chlapík, stejně čilý jako úlisný a zlomyslný; za ním se táhne a na slovo ho poslouchá celá banda těch hrdlořezů, které vy ráčíte tak obdivovat.“

Ani dámy z té společnosti neušly jeho kritice. Připouštěl, že Flóra Mac-Ivorová je krásná žena a Rose Bradwardinová hezká dívka. Ale tvrdil, že Flóra kazí dojem, kterým působí její krása, strojeností svých vznešených způsobů, jaké asi viděla u té karikatury dvora v St. Germain. A co se týče Rose Bradwardinové, řekl, že žádný smrtelník se nemůže obdivovat takové husičce a že ta špetka vzdělání padne té dívence zrovna tak špatně, jako kdyby chodila jen ve starém otcově vojenském kabátě. Do značné míry to u plukovníka Talbota byla jen podrážděnost a předpojatost, neboť bílá kokarda na prsou, bílá růže ve vlasech a rodové označení Mac před jménem stačily v jeho očích udělat z anděla ďábla; sám žertem připouštěl, že by nesnesl ani samu Venuši, kdyby mu ji ve společnosti představili jako slečnu Mac-Jupiterovou.

Je nasnadě, že se Waverley na tyto mladé dámy díval docela jinýma očima. Během obléhání je navštěvoval skoro denně, ač s lítostí pozoroval, že svým dvořením zdolává Flóřiny city právě tak málo jako Chevalier svými zbraněmi obléhanou pevnost. Přísně dodržovala pravidlo, že se k němu bude chovat lhostejně, aniž se mu schválně vyhýbala nebo se vystříhala styku s ním. Každé slovo, každý pohled se přísně řídily tímto pravidlem a ani Waverleyho sklíčenost, ani Fergusův těžko potlačovaný hněv nepřiměly Flóru, aby Edwardovi věnovala větší pozornost, než vyžadovala praobyčejná zdvořilost. Naproti tomu nabýval Waverley stále lepšího mínění o Rose Bradwardinové. Několikrát si povšiml, že jak ztrácí svou nesmírnou plachost, získává ušlechtilější způsoby; že vzrušující události té bouřlivé doby v ní probouzejí cit i výraz tak dů-

stojný, jaký u ní dřív nepozoroval; a že nepropase žádnou příležitost, aby rozšířila své vědomosti a vytříbila svůj vkus.

Flóra Mac-Ivorová nazývala Rose svou žačkou, pečlivě ji pomáhala při studiu a formovala její vkus i chápání. Bedlivý pozorovatel by si byl všiml, že před Waverleyem se mnohem víc snaží ukázat vynikající vlastnosti své přítelkyně než své vlastní. Ale nechť si čtenář uvědomí, že tento laskavý a nezištný úmysl dovedla skrývat s tak prozíravým taktem, pečlivě se vyhýbajíc i jen vzdálenému náznaku strojenosti, že to bylo tak nepodobné obvyklé hře, když jedna hezká žena naoko vychvaluje druhou, jako se přátelství Davida a Jonathana nepodobá kamarádství dvou povalečů z Bond Street. Je jisté, že účinek se projevil, ale příčina zůstávala skryta. Obě dívky jako skvělé herečky znaly dokonale svou úlohu a hrály ji k velkému potěšení diváků; a tak skoro nikdo nepoznal, že starší své přítelkyni ustavičně přenechává úlohu, která se nejlépe hodí pro její nadání.

Ale pro Waverleyho měla Rose Bradwardinová půvab, kterému málokterý muž odolá, že totiž jevila zájem o vše, co se ho nějak dotýkalo. Byla příliš mladá a nezkušená, aby dovedla odhadnout, jakou moc má ustavičná pozornost, kterou mu věnuje. Její otec byl příliš zaujat učenými a vojenskými debatami, takže si jí obzvlášť nevšímal, a Flóra Mac-Ivorová ji nechtěla poplašit nějakým pokáráním, protože v takovém chování viděla ještě nejspíš možnost, že její přítelkyně nakonec dosáhne toho, že její náklonnost bude opětována.

Ve skutečnosti tomu bylo tak, že hned při první rozmluvě po jejich setkání prozradila Rose své bystré a moudré přítelkyni, jak to s ní vypadá, ač si toho sama ani nebyla vědoma. Od té chvíle byla Flóra rozhodnuta nejen naprosto odmítnout Waverleyho dvoření, ale pokud možno vynasnažit se, aby je věnoval přítelkyni. A nepouštěla tento cíl z mysli, i když její bratr občas říkal, polo žertem a polo vážně, že se uchází o slečnu Bradwardinovou. Věděla, že Fergus má pravý pevninský, totiž velmi liberální názor na manželství a že nenabídne ruku ani anděli, když mu z toho nekyne rozmnožení statků a posílení moci a bohatství. Baronův vrtoch, že odkáže panství vzdálenému mužskému

dědici místo dceři, Fergusovi jistě navždy zabránil chovat nějaké vážné úmysly k Rose Bradwardinové. Fergusův mozek byl vsutku dílnou, kde se věčně kuly všemožné plány a intriky; jako tak mnohý řemeslník, který má více nadání než vytrvalosti, často znenadání pro nic za nic zanechal jednoho plánu a pustil se vážně do druhého, jak právě vyšel z výhně jeho obraznosti, nebo byl někdy dříve pohozen nedodělaný. Proto bylo těžké uhodnout, jak se Fergus za daných okolností zachová.

Flóra lnula sice upřímně k svému bratru a byla by se před činorodostí kořila i bez těch svazků, jimiž byli spjati; ale k jeho chybám nebyla nikterak slepá a věděla, že zmaří naděje ženy, která si představuje šťastné manželství jako poklidný rodinný život a vzájemnou výlučnou lásku. Naproti tomu Waverleyho pravá povaha, přes všechny sny o stanových táborech a o vojenské slávě, byla čistě domácká. Nežádal si a také neobdržel žádný podíl na rušných událostech, které se odehrávaly kolem něho, a rozpravy o sporných nárocích, právech a zájmech, v jeho přítomnosti projednávané, ho spíš rozčilovaly, než zajímaly. To všechno nasvědčovalo, že je tím pravým mužem, který učiní šťastnou duši tak spřízněnou, jako je Rose.

Jednou, když seděla se slečnou Bradwardinovou, upozornila ji Flóra na tento rys Waverleyho povahy. Rose odpověděla: „Jeho vynikající duch a ušlechtilý vkus se nedokáže zajímat o takové malicherné spory. Co mu záleží například na tom, zda má být náčelník kmene Macindallaghersů, který přivedl jen padesát mužů, plukovníkem nebo kapitánem? A kdopak bude na panu Waverleym žádat, aby se zajímal o prudký spor mezi vaším bratrem a mladým Corrinaschianem, zda čestné místo náleží nejmladšímu nebo nejstaršímu kadetu v klanu.“

„Milá Rose, kdyby byl takový hrdina, za jakého ho máte, zajímal by se o tyto věci, ne snad že by byly samy o sobě důležité, ale aby mohl dělat prostředníka mezi těmi prudkými letorami, které je strhují k sváru. Viděla jste, jak tenkrát, když pozdvihl Corrinaschian v hněvu svůj hlas a položil ruku na meč, Waverley zdvihl hlavu, jako by se probudil ze sna, a klidně se zeptal, co se děje.“

„A nesrovnal snad smích, který propukl nad jeho roztržitostí, ten spor lépe, než kdyby k nim byl promluvil?“

„To je pravda, má milá,“ odpověděla Flóra, „ale nesloužilo to Waverleymu tak ke cti, jako kdyby je byl přivedl k rozumu pádnými důvody.“

„Má snad dělat smiřovače kdejakým sršatým horalům v naší armádě? Prosím za prominutí, Flóro, ale vašeho bratra, jak víte, se to netýká; má víc rozumu než polovina jich dohromady! Ale myslíte snad, že se ti prudcí, horkokrevní zuřivci, jejichž hádek jsme tolik viděly a ještě víc slyšely, dají vůbec srovnávat s Waverleyem?“

„Nesrovnávám ho s těmi nevzdělanými lidmi, milá Rose. Lituji jen, že nezaujímá ve společnosti místo, pro které ho jeho schopnosti i nadání znamenitě vybavily, a že jich plně nevyužívá na podporu vznešené věci, které se zaslíbil. Není tu Lochiel a P– a M– a G–, samí muži s nejvyšším vzděláním a skvělými schopnostmi – proč se nesníží a nežije užitečně jako oni? Často si myslím, že jeho zápal ochlazuje ten studenokrevný Angličan, s kterým teď stále pobývá.“

„Plukovník Talbot? – To je opravdu protivný člověk. Vypadá, jako by si myslil, že žádná Skotka nestojí za to, aby jí podal šálek čaje. Ale Waverley je tak jemný a tolik toho ví –“

„Ano,“ řekla Flóra s úsměvem, „umí se obdivovat měsíci a citovat verše z Tassa.“

„Ostatně víte, jak bojoval,“ dodala slečna Bradwardinová.

„Když jde o pouhé bojování,“ odpověděla Flóra, „myslím, že jsou všichni muži (pokud si zaslouží toho jména) skoro stejní; obyčejně je potřebí větší odvahy k útěku. Krom toho, když stojí proti sobě, probudí se v nich bojový pud, jaký mají i jiní samci, jako psi, býci a tak dále. Ale vznešené, nebezpečné tažení není Waverleyho silnou stránkou. Nikdy by se nestal tím, čím byl jeho slavný předek sir Nigel, nanejvýš jeho opěvovatelem a básníkem. Řeknu vám, má milá, kde bude doma a na svém místě – v klidném a šťastném rodinném kruhu, v učené zahálce a při ušlechtilých zábavách na Waverley-Honour. Přestaví starou knihovnu v nejlepším gotickém stylu a zaplní její regály nejvzácnějšími a nejceněnějšími svazky; a bude kreslit plány a krajiny a bude psát ver-

še, bude stavět chrámy a kopat sluje; a za jasné letní noci bude stát v sloupořadí před přijímací síní a pozorovat srny, jak bloudí v měsíčním světle anebo leží ve stínu obrovských pohádkových dubů; a bude přeříkávat verše své krásné ženě, která se bude opírat o jeho rámě – a bude šťasten.“

A jeho žena bude také šťastná, pomyslila si chudinka Rose. Ale jen si vzdychla a odvedla řeč jinam.

Kapitola LIII

Fergus nápadníkem

Waverley věru nemálo zneklidněl, když poznal Chevalierův dvůr důkladněji. Tak jako prý má už žalud v sobě všechno budoucí větvoví dubu, i Chevalierův dvůr obsahoval tolik semínek pomluv a intrik, že by se za ně nemusel stydět ani dvůr veliké říše. Každá významnější osobnost sledovala svůj cíl s vášní neúměrnou významu toho cíle. Téměř všichni byli s něčím nespokojeni, ač právem nespokojen měl být jen ctihodný starý baron, který se rmoutil nad věcí společnou všem.

Jednou ráno, když spolu hleděli k hradu, řekl baron Waverleymu: „Sotva si dobudeme koruny za obležení, splétané, jak je vám známo, z kořenů nebo vláken, vyrostlých na místě obléhaném, nebo z rostliny zimolez nebo paretaria či drnavec; pravím, že jí touto blokádou či obležením edinburského hradu nedobudeme.“ A toto své mínění doložil veleučeními uspokojivými důvody, ale čtenář asi nestojí o to, abych je tu opakoval.

Když starému pánu unikl, ubíral se Waverley do Fergusova bytu, jak měli smluveno, a čekal tam, až se Fergus vrátí z Holyroodu. „Zítra mám mít zvláštní audienci,“ řekl mu Fergus předešlého večera, „a chci, aby ses se mnou sešel a blahopřál mi k úspěchu, kterého se najisto naději.“

Ten zítřek přišel a v náčelníkově bytě zastal Waverley praporčíka Maccombiche, který chtěl hlásit, jak splnil svůj úkol při kopání jakéhosi příkopu napříč Zámeckým vrchem, jemuž říkali zákop. Zakrátko bylo na schodišti slyšet netrpělivý a rozhněvaný hlas náčelníkův: „Callume! Tak Callume Begu, k čertu!“ Vešel a hned na něm bylo vidět, že plane hněvem; málokomu hněv tak měnil rysy jako jemu. Na čele mu v takovém rozrušení naběhly žíly; chřípí se mu rozšířilo, tvář a oči mu plály, pohled měl jako šílenec. Tyto vnější znaky zpola potlačovaného hněvu byly tím děsivější, že je zřejmě působilo veliké úsilí zmírnit vlastní vůli

téměř neovladatelný záchvat náruživosti; svědčily o strašlivém vnitřním boji, který lomcoval celou jeho smrtelnou schránou.

Když vstoupil do komnaty, odepjal meč, hodil ho na zem tak prudce, že odletěl až na druhý konec, a zvolal: „Nevím, co mi brání, abych se slavnostně zapřisáhl, že už nikdy pro něho meč nevytasím. – Nabij mi pistole, Callume, a hned mi je sem podej – ihned!“ Callum, kterého nikdy nic nepolekalo, neudivilo a nepřivedlo z míry, klidně poslechl. Evan Dhu, na jehož čele vyvolalo podezření, že jeho náčelník byl uražen, stejný mrak, se zahalil do pochmurného mlčení a Čekal, kde a na koho se snese pomsta.

„Tak Waverley, tys přišel,“ řekl náčelník po krátkém rozmyšlení. „Ano, vzpomínám si, pozval jsem tě, abys se mnou sdílel můj triumf, a zatím jsi svědkem mého – dejme tomu zklamání.“ Evan mu podával psané hlášení, které držel v ruce, ale Fergus je prudce odhodil. „Necht' pánbůh dá,“ řekl Fergus, „aby ta barabizna spadla na hlavu těm bláznům, kteří ji obléhají, i těm darebákům, kteří ji hájí! Ty si, Waverley, myslíš, že jsem se zbláznil – Evane, opusť nás, ale zůstaň nablízku.“

„Plukovník je nějaký nahněvaný,“ řekla paní Flockhartová Evanovi, když sestupoval po schodech; „jen aby se z toho zase dostal – i ty žíly na vysokém čele mu naběhly jako provazy; nevzal by si něco proti tomu?“

„Obyčejně si při těch záchvatech dává pustit žilou,“ odpověděl klidně zkušený horal.

Když odešel důstojník z místnosti, náčelník se zas aspoň trochu uklidnil.

„Vím,“ řekl Waverleymu, „že tě plukovník Talbot tak umluvil, že se desetkrát za den proklínáš, že ses k nám dal. Nezapírej to, já sám se teď div neproklínám, že jsem to udělal. Věřil bys tomu, zrovna dnes ráno jsem principi přednesl dvě žádosti a on obě odmítl; co tomu říkáš?“

„Co mohu říkat,“ odpověděl Waverley, „dokud nevím, oč jsi žádal?“

„Ale člověče, co na tom záleží, oč jsem žádal? Říkám ti, že jsem to byl já, kdo žádal; já, kterému je zavázán za víc než jiným třem stoupencům dohromady; já jsem celou věc vyjednal a přivedl všechny muže z Perth-

shiru, když se žádný nechtěl hnout. Přec bych nežádal nic nemožného, a i kdyby, pro mne snad by to mohli udělat. Ale povím ti všechno, teď už se mi dýchá volněji. Pamatuješ se na můj hraběcí dekret; je datován už před několika lety, za služby, které jsem tehdy prokázal; od té doby jsem si jistě nepočínal tak, že by se mé zásluhy byly zmenšily. Vážím si té šaškovské korunky zrovna tak málo jako ty, kamaráde, nebo kdekterý filosof na světě; mám za to, že náčelník takového klanu jako Sliochd nan Ivor svou hodností předčí kdejakého skotského hraběte. Ale chtěl jsem teď ten zatracený titul ze zvláštního důvodu. Představ si, že jsem se docela náhodou dověděl, že princ přemlouvá toho potrhlého starého barona, aby nedal dědictví zákonitému mužskému dědici, svému devatenáctému nebo dvacátému bratranci, ale odkázal panství tvé hezké malé přítelkyni Rose; a zdá se, že s tím starý pán docela souhlasí, protože je to rozkaz krále a vrchního lenního pána, který může měnit přířknutí léna, jak se mu zlíbí.“

„A co se stane s povinným holdem?“

„K čertu s holdem! – Rose asi bude zouvat střevíce královně při korunovaci, nějaká taková hloupost. A tak, kamaráde, protože by se mi Rose Bradwardinová byla vždycky hodila jako vhodná partie, nebýt bláznivé umíněnosti jejího otce, že musí mít mužského dědice, napadlo mi, že mi už nic nestojí v cestě, ledaže by si baron přál, aby Rosin manžel přijal jméno z Bradwardinu (což by mi nebylo možné, jak víš); to by se dalo předejít tím, že bych obdržel titul, na který mám dávno nárok a který by mi pomohl z té nesnáze. Kdyby se Rose stala po otcově smrti svéprávnou vikomtesou Bradwardinovou, tím lépe; neměl bych nic proti tomu.“

„Ale Fergusi,“ řekl Waverley, „neměl jsem ani tušení, že máš slečnu Bradwardinovou rád, a jejímu otci se vždycky posmíváš.“

„Milý příteli, mám slečnu Bradwardinovou právě tak rád, jak se patří na budoucí paní mého domu a matku mých dětí. Je to velmi hezká, rozumná dívka a je z jedné z nejpřednějších rodin v Nízině; a když ji ještě Flóra trochu vycvičí a vycepuje, bude docela k světu. Toť se ví, její otec je originál, a k tomu dost směšný originál; ale dal pořádně za vy-

učenou sirovi Hewovi Halbertovi i tomu milému nebožtíkovi zemanu Balmawhapplovi a jiným, že se už nikdo neopovází dobírat si ho, a tak i ta jeho směšnost projde. Říkám ti, že už nic na světě nestálo v cestě – nic. Už jsem v duchu o všem rozhodl.“

„A zeptal ses,“ řekl Waverley, „zda s tím baron nebo Rose souhlasí?“

„K čemu? Kdybych o tom byl mluvil s baronem dřív, než jsem dostal svůj hraběcí titul, byl bych předčasně rozvířil nepříjemnou otázku změny mého jména, kdežto jako hrabě z Glennaquoichu jsem mu mohl jen nabídnout, že si dám jeho medvěda a zouvák do odděleného pole na erbu nebo na zvláštní štít či jakkoli, jen když se tím nezhyzdí můj vlastní erb. Co se týče Rose, nevím, co by proti tomu mohla mít, když bude otec svolný.“

„Možná že totéž, co má tvá sestra proti mně, i když ty jsi svolný.“

Fergus vyvalil oči nad tím srovnáním, které tu Waverley nadhodil, ale z opatrnosti spolkl odpověď, která se mu drala na jazyk. „To by se bylo snadno urovnalo. Tak jsem, kamaráde, požádal o soukromý rozhovor a ten mi byl určen na dnešní ráno; prosil jsem tě, abys přišel sem, protože jsem já blázen myslil, že tě budu potřebovat jako družbu. Nuže – přednesu své požadavky – princ je neodmítne – sliby tolikrát opakované a udělený dekret – obojí potvrdí. Navrhnu tedy, jak z toho samozřejmě vyplývá, že se ujmu té hodnosti, kterou mi udělil dekretem – a on proti mně vytáhne tu starou historii o řevnivosti C– a M–; protestuji proti této zámince a nabízím, že obstarám jejich písemný souhlas na základě toho, že datum mého dekretu je starší než jejich hloupé nároky – buď jist, že bych z nich byl ten souhlas vydobyl třeba na ostří meče... A pak musí s pravdou ven; opovází se mi říci do očí, že musí můj dekret pro tuto chvíli zrušit, aby nepohněval toho zbabělého darebáka, toho povaleče,“ (a jmenoval soka – náčelníka svého vlastního klanu) „který nemá o nic větší nárok, aby byl náčelníkem, než já, abych byl císařem čínským; a který svou zbabělou nechutí chopit se zbraně, ač to už dvacetkrát slíbil, pěkně skrývá za předstíranou řevnivost, že prý je mi princ nakloněn. A aby ten mizerný žvanil neměl záminku k zbabělosti, princ mě žádá o tuto osobní službu, abych prý zrovna teď netr-

val na svém spravedlivém a rozumném požadavku. Po tom všem věř ještě princům!“

„A tím tvá audience skončila?“

„Skončila? Kdepak! Byl jsem odhodlán nenechat mu žádnou záminku k nevděčnosti, a proto jsem mu oznámil co možná klidně – neboť to ti řeknu, už jsem se třásl hněvem – své zvláštní důvody, proč žádám, aby mi Jeho královská Výsost uložila jakýkoli jiný způsob, jak osvědčit svou poslušnost a oddanost, neboť pro mé vyhlídky do budoucna to, co by kdykoli jindy bylo zcela bezvýznamné, je v této rozhodující chvíli krutou obětí; a pak jsem mu vyložil celý svůj plán.“

„A co odpověděl princ?“

„Odpověděl? Ještě dobře, že je psáno: ‚Nezlořeč králi, ani v duchu ne!‘ – Nu, odpověděl, že je opravdu rád, že jsem se mu svěřil a zabránil tak ještě horšímu zklamání, neboť mě svým princovským slovem ujišťuje, že city slečny Bradwardinové jsou už zadané, a sám slavnostně slíbil, že je vezme v ochranu. ‚Tak, můj milý Fergusi,‘ řekl s tím svým přelíbezným úsměvem, ‚když o sňatku není ani řeč, nač pospíchat na ten hraběcí titul, že ano?‘ A tak z toho vyklouzl a mě nechal v bryndě.“

„A co jsi udělal?“

„Řeknu ti, čeho bych byl býval v té chvíli schopen – zaprodat se d’áblu nebo kurfiřtovi, tomu, který z nich by mi byl slíbil lepší pomstu. Ale teď už jsem klidný. Víím, že ji chce provdat za nějakého francouzského darebáka nebo nějakého irského důstojníka, ale dám si na ně pozor; a ať se má ten chlap, který se tlačí na moje místo, pěkně na pozor. – *Bisogna coprirsi, signor.*¹⁶⁹“

Ještě chvíli vedli hovor, o kterém se tu nemusíme šířit, a pak se Waverley rozloučil s náčelníkem, jehož vztek potuchl v hlubokou a silnou pomstychtivost, a vrátil se domů. Fergusovo vyprávění vyvolalo v jeho hrudi takovou změť citů, že se v nich stěží vyznal.

¹⁶⁹ Mějte se na pozor, pane. Pozn. překl.

Kapitola LIV

„A nestálý až běda“

„Jsem pravé dítě rozmarů,“ říkal si Waverley, když za sebou zavřel dveře svého pokoje a rychle přecházel sem a tam – „co je mi do toho, že si chce vzít Fergus Rose Bradwardinovou? – Nemiluju ji – možná že by byla ona milovala mne – ale odvrhl jsem její prostou, nelíčenou a odanou náklonnost, místo abych z ní vypěstoval lásku, a své city jsem daroval ženě, která nikdy nebude milovat žádného smrtelníka, ledaže by sám starý Warwick, Tvůrce králů, vstal z mrtvých. A ten baron – copak já stojím o jeho panství, a tak by ani to jméno nebylo kamenem úrazu. Pro mě za mě ať čert vezme ty pusté bažiny a stahuje královské *caligae*. A Rose, která je jako stvořená pro rodinnou lásku a něhu, aby rozdávala a přijímala všechny ty vlídné a něžné pozornosti, které oslazuji život těm, kteří spolu žijí, tu Rose si chce vzít Fergus Mac-Ivor. Nebude na ni zlý – toho ani není schopen –, ale za měsíc už ji bude zanedbávat; bude myslet jen na to, jak si podrobit nějakého náčelnického soupeře nebo jak obelstít nějakého milce u dvora, jak dobýt nějakého vřesovitého kopce s jezerem, jak připojit k svým tlupám nějakou novou loupežnickou bandu, že se ani Rose nezeptá, co dělá a čím se baví.

Však teď červ strasti zhlodá poupě mé,
vděk vrozený jí z tváře zaplaší,
a bude vpadlá vyhlížet jak duch
a vyhublá a zemdená jak ten,
jímž třese zimnice – a zemře tak!

A toto neštěstí mohlo být od této přešlechtilé bytosti odvráceno, kdyby pan Edward Waverley byl měl oči. – Na mou duši, nechápu, jak se mi mohla zdát Flóra hezčí, totiž o *tolik* hezčí než Rose. Ovšem, je

větší a chová se vybraněji; ale mnozí zas říkají, že Rose je přirozenější, a je určitě mnohem mladší. Myslím, že Flóra je o dva roky starší než já – musím se na ně dnes večer důkladně podívat.“

A s tímto rozhodnutím šel Waverley na čaj (jak bylo v módě před šedesáti lety) k jedné vznešené dámě, oddané Chevalierově věci, a tam, jak se nadál, zastihl obě dívky. Když vstoupil, všichni vstali, ale Flóra vzápětí usedla a pokračovala v rozhovoru. Rose naopak sotva znatelně uhnula v těsném kruhu, aby si mohl přisunout roh židle. – „Celkem vzato, má velmi půvabné způsoby,“ řekl si Waverley.

Vznikl spor o to, zda je plynňější a pro poezii vhodnější gaelština nebo italština; že to je gaelština, názor, který by sotva našel zastánce jinde, tam zuřivě hájilo sedm horalských dam, které křičely z plných plic, že společnost div neohluchla z ukázek jejich libozvučnosti. Flóra si povšimla, jak se dámy z Nížiny ušklíbají tomu přirovnání, a snažila se jim ukázat, že není tak nesmyslné; zato Rose, když se jí zeptaly, co o tom soudí, horovala pro italštinu, které se učila s Waverleyho pomocí. „Má lepší sluch než Flóra, i když není tak dobrá hudebnice,“ pomyslí si Waverley. „Teď snad začne slečna Mac-Ivorová dokonce srovnávat Mac-Murrougha nan Fonn s Ariostem!“

Nakonec to dopadlo tak, že se společnost přela o to, zda mají požádat Ferguse, který uměl hrát na flétnu, aby jim zahrál, nebo vyzvat Waverleyho, aby předčítal nějakou Shakespearovu hru; paní domu se dobrosrdečně podjala úkolu sebrat hlasy přítomných buď pro hudbu, nebo poezii s podmínkou, že ten pán, jehož vlohy se neuplatní dnešního večera, přispěje k pobavení společnosti příště. Rose náhodou připadl rozhodující hlas. Avšak Flóra, která jako by ze zásady nikdy nepodporovala návrh nadržující Waverleymu, hlasovala pro hudbu s podmínkou, že Ferguse bude baron doprovázet na housle. „Blahopřeji vám k vašemu vkusu, slečno Mac-Ivorová,“ pomyslí si Edward, zatímco mu hledali knihu. „Na Glennaquoichu jsem myslel, že máte lepší; baron věru moc hrát neumí a Shakespeare vždycky stojí za poslechnutí.“

Vybrali mu „Romea a Julii“ a Edward přečetl několik výstupů z této hry s vkusem, citem a zanícením. Celá společnost ho odměnila potles-

kem a mnozí i slzami. Flóra znala tuto hru dobře a patřila k těm prvním. Rose ji však slyšela poprvé a byla mezi druhými obdivovateli. „Má také více citu,“ pomyslí si Waverley.

Pak se povídalo o ději hry a o jejích postavách a Fergus prohlásil, že jediná osoba, která stojí za řeč, je elegantní a duchaplný Mercutio. „Sice jsem zcela nechápal jeho staromódní vtipkování, ale musil to být správný chlapík, podle představ tehdejší doby.“

„A škoda,“ řekl praporčík Maccombich, který chodil skoro všude za svým plukovníkem, „že ten Tibbert či Taggart, či jak se jmenuje, ho bodl pod ramenem toho druhého pána, když chtěl urovnat hádku.“

Dámy ovšem hlasitě horovaly pro Romea, ale proti jejich názorům se ozvaly námitky. Paní domu a několik jiných dam přísně odsuzovaly nestálost, s jakou přenesl hrdina svou náklonnost z Rosalindy na Julii. Flóra zarytě mlčela a teprve po několikerém dotaze odpověděla, že ta okolnost, kterou tak odsuzují, je podle jejího mínění nejen zcela přirozená, ale dokonce nanejvýš jasně dosvědčuje básníkovu umění. „Líčí hrdinu,“ pokračovala, „jako mladého muže zvláště náchylného k milostným vášním; napřed věnuje svou lásku ženě, která ji nemůže opětovat; to nám stále opakuje:

smích

si tropí ze střel nezbedníkůvých

a zas:

Chce lásky nepoznat.

A protože Romeova láska, byl-li Romeo, jak předpokládáme, rozumný člověk, bez naděje obstát nemohla, básník velmi umělecky použije okamžiku, kdy Romeo propadl zoufalství, a přivádí mu do cesty dívku dokonalejší než ta, která ho odmítla, a ochotnou opětovat jeho náklonnost. Nedovedu si představit vhodnější chvíli k tomu, aby Romeo

vzplanul láskou k Julii, než tu, v níž ho, jak to vidíme na scéně, rázem vytrhne z hlubin melancholie, až k onomu vytržení, v němž Romeo zvolá:

jaký žal,
ať sebehorší, vyvábí tu rozkoš
jediné chvíle, kdy se na ni dívám?“

„No dobře, slečno Mac-Ivorová,“ řekla jí jedna vznešená mladá dáma, „chcete nás připravit o naši výsadu? Chcete nás přesvědčit, že láska nevydrží bez naděje, nebo že se z milovníka musí stát záletník, když je jeho milá neúprosná? Hanba! Nečekala jsem tak necitelný závěr.“

„Myslím, milá Lady Betty,“ řekla Flóra, „že se milovník může vytrvale dvořit dál i za velmi nepříznivých okolností. Láska může (tu a tam) přežít velmi kruté bouře chladu, ale nepřežije dlouhý polární mráz vyslovené lhostejnosti. Ani při svých půvabech nedělejte tento pokus s žádným ctitelem, o jehož věrnost stojíte. Láska může žít i z nepatrné naděje, ale nikdy docela bez naděje.“

„Bude to zrovna jako s tou kobyloou Duncana Mac-Girdieho,“ řekl Evan, „když Vaše Milost odpustí; chtěl ji postupně odvykat obroku, a právě, když už jí chtěl dávat jen stéblo sena denně, chudák kobyla zdechla!“

Všichni se rozesmáli nad tím Evanovým přirovnáním a hovor se stočil jinam. Brzy se pak společnost rozešla a Edward se vrátil domů, přemítaje o tom, co řekla Flóra. „Už nebudu milovat Rosalindu,“ řekl si; „dala mi dost jasný pokyn. Promluví s jejím bratrem a přestanu se o ni ucházet. Ale co se Julie týče – bylo by to pěkné, křížit Fergusovy plány? – Jenže je nemožné, aby se uskutečnily: a když se nepodaří, co pak? – Nu pak *alors comme alors*.“¹⁷⁰ A s tímto rozhodnutím, že se zařídí podle okolností, se uložil k spánku.

¹⁷⁰ To se uvidí. Pozn. překl.

Kapitola LV

Zármutek statečného muže

Jestli si snad mé krásné čtenářky myslí, že nestálost našeho hrdiny v lásce je neodpuštělná, musím jim připomenout, že všechno jeho trápení a nesnáze nepramenily z tohoto citového zdroje. Ani lyrický básník, který tak cituplně nařiká na útrapy lásky, nemohl zapomenout, že také zároveň „má dluhy a pije“, což mu zřejmě velmi přitěžovalo v jeho trápení. Waverley někdy vsutku po celé dny nepomyslel ani na Flóru, ani na Rose Bradwardinovou, ale spřádal v duchu smutné dohady o tom, co se asi děje na Waverley-Honour, a o nejistém průběhu občanské války, do které se zapletl. Plukovník Talbot s ním často rozmlouval o spravedlivosti věci, které se Edward zaslíbil. „Ne že byste ji mohl v této chvíli opustit,“ řekl plukovník, „neboť ať se stane cokoli, musíte dodržet svůj ukvapený závazek. Ale chtěl bych, abyste si uvědomil, že právo není na vaší straně; že bojujete proti skutečným zájmům své vlasti a že byste měl jako Angličan a vlastenec při nejbližší příležitosti odejít z tohoto nešťastného tažení, než ta sněhová koule roztaje.“

V takových politických rozpravách se Waverley obyčejně hájil běžnými argumenty své strany, jimiž čtenáře nechceme zbytečně unavovat. Ale byl v koncích, když mu plukovník domlouval, aby jen srovnal sílu, s kterou si usmyslel svrhnout vládu, se silou, která se velmi rychle sbírá na její obranu. Na takové výroky měl Waverley jen jednu odpověď: Jestliže je ten podnik, jemuž jsem se zaslíbil, nebezpečný, tím hanebnější by bylo, kdybych jej opustil. A tím zas on obyčejně umlčel plukovníka Talbota a obrátil hovor jinam.

Jedné noci, když se naši přátelé po dlouhé rozpravě takového rázu rozešli a náš hrdina odešel na lůžko, vzbudilo ho kolem půlnoci přidušené sténání. Vztyčil se a naslouchal; sténání se ozývalo z pokoje plukovníka Talbota; pokoj byl hned vedle za dřevěnou přepážkou s dveřmi. Waverley popošel ke dveřím a zřetelně uslyšel hluboké vzdechy. Co

se to děje? Když od něho plukovník odcházel, byl zjevně v obvyklé náladě. Snad se náhle roznemohl. V tom domnění zlehka otevřel spojující dveře a spatřil plukovníka, jak v noční košili sedí u stolu a na něm má ležet dopis a obrázek. Rázem zdvihl hlavu, zatímco Edward váhal, má-li jít dál nebo se vrátit, a tu spatřil, že plukovníkovi stékají po tvářích slzy.

Plukovník Talbot vstal se zřejmou nevolí, jako by se styděl, že ho Waverley zastihl, jak se tolik poddává pohnutí, a trochu drsně řekl: „Myslím, pane Waverley, že můj pokoj a tato pozdní hodina by měly chránit zajatce před –“

„Neříkejte *dotěrností*, plukovníku Talbote; slyšel jsem, jak se zalykáte, a bál jsem se, že jste nemocen; jen to mě přimělo k tomu, abych k vám vtrhl.“

„Jsem zdravý,“ řekl plukovník, „dokonale zdravý.“

„Ale něco vás trápí,“ řekl Edward; „mohu pro vás něco udělat?“

„Nic, pane Waverley; myslím jen na nepříjemnosti, které se udály doma.“

„Pane Bože, můj strýc!“ zvolal Waverley.

„Ne, je to má soukromá bolest; stydím se, že jste viděl, jak mne odzbrojila, ale časem jí člověk musí ponechat volný průběh, aby se jindy dala lépe snášet. Byl bych to před vámi utajil; neboť myslím, že vás to zarmoutí, a přitom mě nemůžete ničím potěšit. Ale překvapil jste mě – vidím, že jste sám překvapen – nenávidím tajnosti. Přečtěte si tento dopis.“

Dopis byl od sestry plukovníka Talbota a zněl takto:

Předrahý bratře, obdržela jsem tvůj dopis, poslaný po Hodgesovi. Sir E. W. a pan R. jsou ještě na svobodě, ale nesmějí opustit Londýn. Tolik bych si přála, abych ti mohla podat dobré zprávy o zdejších poměrech. Ale došla sem zvěst o nešťastné bitvě u Prestonu se strašným dodatkem, že jsi mezi padlými. Víš, jaký byl zdravotní stav lady Emily, když jsi byl z přátelství k siru E. nucen ji opustit. Velmi jí dodaly smutné zprávy ze Skotska, že tam propuklo povstání; ale byla statečná, jak říkala, jak se sluší na tvou ženu a kvůli

budoucímu dědici, po kterém tak dlouho marně toužila. Běda, bratře, po této naději je navždy veta! Přes všecku moji úzkostlivou ostražitost tato nešťastná zpráva ji zastihla nepřipravenou. Hned se roznemohla; a ubohé dítě sotva přečkalo své narození. Kéž by na tom bylo dosti! Ač tvůj dopis tu hroznou zprávu vyvrátil a velmi ji povzbudil, bohužel doktor se přece obává, že může mít vážné, ba nebezpečné následky pro její zdraví především ta nejistota, v které musí ještě nějaký čas žít a kterou si ještě ztrpčuje představami o svereposti lidí, u nichž jsi v zajetí.

Proto se pokus, drahý bratře, jakmile dostaneš mé psaní, aby tě propustili buď na čestné slovo, nebo za výkupné, nebo nějakým jiným vhodným způsobem. Nezveličuji churavost lady Emily; ale nesmím – netroufám si zatajovat pravdu.

Tvá, drahý Philipe, vždy milující sestra

Lucy Talbotová

Když přečetl Edward dopis, všecek strnul; nezvratně usoudil, že sám způsobil toto strašné neštěstí, protože plukovník se vydal na cestu, jen aby ho vyhledal. Bylo to kruté už proto, že se to nedalo napravit; neboť plukovník Talbot a lady Emily byli dlouho bezdětní a teď byly jejich vytoužené naděje zmařeny. Ale toto zklamání nebylo ničím proti hrozícímu neštěstí; a Edward si s hrůzou uvědomil, že je původcem obého.

Než se vmohl na jediné slovo, plukovník Talbot už zas nabyl obvyklé rovnováhy, ač jeho smutný pohled ještě prozrazoval duševní muka.

„Je to žena, mladý příteli, která ospravedlní i vojákovy slzy.“ Podal mu miniaturu, jejíž podoba plně ospravedlňovala tuto chválu; „a Bůhví, co tady vidíte, je jen nepatrná část půvabů, jimiž oplývá – či oplývala, měl bych snad říci – ale děj se vůle boží.“

„Musíte uprchnout – musíte okamžitě uprchnout, abyste ji zachránil. Není – nemůže být pozdě.“

„Uprchnout? Což je to možné? Jsem zajatec – dal jsem čestné slovo.“

„Já jsem váš strážce – vracím vám vaše čestné slovo – já za vás odpovídám.“

„To se nesrovnává s vaší povinností; a já od vás nemohu přijmout propuštění s ohledem na svou čest – musil byste za to pykat.“

„Odpykám to svou hlavou, když bude třeba,“ odpověděl Waverley prudce. „Byl jsem už neblahou příčinou skonu vašeho dítěte, nečinite ze mne vraha své ženy.“

„Ne, milý Edwarde,“ zvolal Talbot a vzal ho za ruku, „vy za to naprosto nemůžete; svou starost o rodinu jsem po dva dny skrýval jen proto, abyste to ve své citlivosti takhle nebral. Kdepak byste byl na mne pomyslel, vždyť jste mě skoro ani neznal, když jsem odcházel z Anglie, abych vás vyhledal. Bůh ví, je to pro nás smrtelníky dost velká tíha, když máme odpovídat za přímé následky svého jednání, které můžeme předvídat – ta velká, dobrá bytost, která jediná může předvídat vzájemné vztahy mezi lidskými činy, ta bytost neučinila svá křehká stvoření odpovědnými za nepřímé i vedlejší následky jejich činů.“

„Ale jak to, že jste opustil lady Emily,“ řekl Waverley hluboce dojat, „když byla právě ve stavu, pro manžela tak významném, jen abyste šel hledat takového –“

„Konal jsem jen svou povinnost,“ odpověděl plukovník Talbot klidně, „a nemohu, nesmím toho litovat. Kdyby byla cesta vděčnosti a cti vždycky hladká a snadná, jít po ní bylo by malou zásluhou; často však vede proti našim zájmům a zálibám, a někdy dokonce i proti našim lepším citům. Takové už jsou životní zkoušky, a tato, ač nemálo trpká,“ (slzy mu samy od sebe vyhrkly z očí) „není první, která mi byla souzena. – Ale promluvíme si o tom zítra,“ řekl a tiskl Waverleymu ruce. „Dobrou noc; snažte se na několik hodin na to zapomenout. V šest se myslím rozednívá a teď už jsou dvě pryč. Dobrou noc.“

Edward odešel bez odpovědi, bál se, že by mu selhal hlas.

Kapitola LVI

Waverley se činí

Když druhého dne ráno přišel plukovník Talbot do jídelny k snídani, dověděl se od Waverleyho sluhy, že náš hrdina časně zrána odešel a ještě se nevrátil. Dopoledne už hodně pokročilo, než se zase objevil. Přišel celý udýchaný, ale tvářil se vesele, což plukovníka Talbota udivilo.

„Tady,“ zvolal a hodil na stůl nějaký papír, „tady je mé dílo za dnešní dopoledne. – Alicku, zabal plukovníkovi šaty. Pospěš, pospěš.“

Plukovník si s údivem prohlížel papír. Byla to propustka od Chevaliera pro plukovníka Talbota, že se smí odebrat do Leithu nebo kteréhokoli jiného přístavu, který je v rukou vojska Jeho královské Výsosti, a tam se nalodit na cestu do Anglie nebo kam si bude přát, jen když dá čestné slovo, že se po dobu dvanácti měsíců nechopí zbraně proti Stuartovskému domu.

„Pro Pána Boha,“ zvolal plukovník a oči mu dychtivě jiskřily, „jak jste tohle dostal?“

„Jel jsem k Chevalierovi časně ráno, kdy obvykle vstává. Už odjel do tábora v Duddingstonu. Jel jsem tam za ním; požádal jsem o slyšení a obdržel je – ale už neřeknu ani slovo, dokud nezačnete balit.“

„Ještě než se dozvím, zda se mohu na tu propustku spolehnout a jak jste ji získal?“

„Vybalit to můžete vždycky, ne? – Když jste tedy, jak vidím, začal, budu pokračovat. Jakmile jsem vyslovil vaše jméno, zajiskřily mu oči jako přede dvěma minutami vám. Zpytoval mě, jestli se stavíte příznivě k jeho věci. ‚Ani dost málo a také s tím nelze počítat.‘ Tvář se mu protáhla. Žádal jsem o vaše propuštění. To prý je nemožné; jako přítel a důvěrník takových osobností máte pro něho nesmírnou cenu a má žádost je čistý nerozum. Vyprávěl jsem mu svůj a váš příběh; a požádal jsem ho, aby podle vlastních citů posoudil, co cítím já. Má srdce, a dobré srdce, plukovníku Talbote, říkejte si, co chcete. Vzal arch papíru a vlastnoručně vám napsal propustku. ‚Nesvěřím se s tím své radě,‘

řekl; „rozmluvili by mi to, takže bych neudělal, co je správné. Nestrpím, aby přítel tak vážený jako vy nesl břímě tak bolestných představ, které by vás jistě pronásledovaly, kdyby rodinu plukovníka Talbota stihlo další neštěstí; a také nechci za takových okolností držet v zajetí nepřítele tak statečného. Krom toho,“ pravil, „myslím, že se mohu před svými moudrými rádci ospravedlnit tím, že taková shovívavost udělá dobrý dojem na vlivné anglické rodiny, s nimiž je plukovník Talbot spřízněn.“

„Tady se ukázal politik,“ řekl plukovník.

„Ale skončil jako královský syn: – ‚Vezměte si tu propustku; přidal jsem tam formální podmínku; ale jestli proti ní plukovník něco má, ať nedává žádné čestné slovo a jde. Přišel jsem sem bojovat s muži a ne trápit a ohrožovat ženy.‘“

„Nikdy jsem si nepomyslel, že budu tak zavázán pretendentovi.“

„Princi,“ opravil ho Waverley s úsměvem.

„Chevalierovi,“ řekl plukovník; „to je dobré inkognito a oba ho můžeme klidně užívat. Řekl ještě něco?“

„Jen se zeptal, jestli pro mne může ještě něco udělat; když jsem odpovídal, že ne, podal mi ruku a řekl, že by byl rád, kdyby byli všichni jeho stoupenci tak ohleduplní, neboť někteří mí přátelé prý žádají vše, co jim může dát, a nadto ještě mnohé, co vůbec není v jeho moci, ba ani v moci největšího vládce na zemi. Věru, žádný princ se prý tak nepodobá v očích svých stoupenců nějakému božstvu jako on, soudě podle náročných přání, která mu denně přednášejí.“

„Ubohý mladík,“ řekl plukovník, „zřejmě už začíná pociťovat těžkosti svého postavení. Nu, drahý Waverley, to je nadmíru laskavé a budu si to pamatovat, dokud Philip Talbot vůbec bude mít nějakou paměť. Můj život – ne, za ten ať vám poděkuje lady Emily – toto je dobrodiní, které stojí za padesát životů. Za těchto okolností neváhám dát vám své čestné slovo: tu je –“ (napsal je v náležitě formě) „a teď, jak se odtud dostanu?“

„To už je zařízeno: zavazadlo máte sbalené, mí koně čekají a s princovým dovolením jsem najal člun, který vás dopraví na palubu Foxovy fregaty. Poslal jsem za tím účelem posla do Leithu.“

„To je znamenité. Kapitán Beaver je můj důvěrný přítel: vylodí mě v Berwicku nebo Shieldsu, odkud pak dojedu poštovním vozem do Londýna; a vy mi svěřte ten balíček dopisů, které jste šťastně získal prostřednictvím slečny Bean Leanové. Možná že se mi naskytne využít jich ve váš prospěch. – Ale tu je váš přítel horal, Glen – jaké je to jeho barbarské jméno? A s ním jde jeho sluha – teď už asi nesmím říkat jeho hrdlořez. Pohled'te, jak si vykračuje, jako by mu patřil celý svět, s čapkou na stranu a s plédem našaseným na prsou! Chtěl bych se tomu mládenci postavit, kdybych neměl svázané ruce: zkrotil bych tu jeho pýchu, nebo by zkrotil on mou.“

„To je hanba, plukovníku Talbote! Zuříte, když vidíte tartan, jako býk, když vidí červenou barvu. Máte s Mac-Ivorem něco společného, pokud jde o národní předsudky.“

Konec té rozmluvy už vedli na ulici. Když potkali náčelníka, navzájem se s plukovníkem upjatě a obřadně pozdravili jako dva duelanti před soubojem. Bylo jasné, že odpor je vzájemný. „Pokaždé, když vidím toho hrubiána, co mu je stále v patách, vzpomenu si na verše, které jsem někde slyšel – nejspíš na divadle:

– posupný Bertram jemu v patách
se plíží jako d'áblův tovaryš –
a služby nabízí.“

„Ujišťuji vás, plukovníku,“ řekl Waverley, „že soudíte o horalech příliš příkře.“

„Ani za mák, ani za mák; neslevím jim ani chlup; nepovolím jim ani o píd'. Jen ať si zůstanou v těch svých pustých horách a ať se nafukují a nadýmají a věší čapku na srpek měsíce, když mají chuť; ale jakým právem si přijdou do kraje, kde lidi nosí kalhoty a mluví srozumitelnou řečí? Totiž srozumitelnou jen proti té jejich hatmatilce, neboť ani v Nížinách nemluví o moc lepší angličtinou než negři z Jamajky. Lituji pre – chci říci Chevaliera, že má kolem sebe tolik dobrodruhů. A oni se tomu svému řemeslu učí záhy. Tak třeba ten váš přítel Glenu – Glenu-

muck má občas ve své družině takového podřízeného skrčka, takové čertovo kvítko. Napohled je mu asi patnáct; ale podle jeho darebáctví a lotrovin je mu nejmíň sto. Onehdy na dvoře vrhal diskem; nějaký pán velmi slušného zevnějšku šel kolem, a když ho disk uhodil do lýtky, zdvihl hůl; tu ten mladý lotr vytrhne pistoli jako Beau Clincher v ‚Cestě na Jubileum‘, a nebýt toho, že někdo křikl z hořeného okna *Gardez l'eau*¹⁷¹ a všichni se rozutekli ze strachu před nezbytnými následky, ten ubohý pán by byl přišel o život rukou toho malého baziliška.“

„V pěkných barvách budete líčit Skotsko, až se vrátíte, plukovníku Talbote.“

„Sudí Bluma,“ řekl plukovník, „mi ušetří práci – ‚Nuzné, nuzné, nuzné; žebračina. Jen vzduch, co je pravda, výborný,‘ – a to jen, až budete hezky daleko za Edinburghem, ale ještě ne v Leithu, jako já nyní.“

Brzy došli k přístavu: –

„Člun u hráze se kolébal
a vítr na přívozu fičel;
lod' zakotvila v Berwicku –“

„Sbohem, plukovníku. Ať najdete všechno tak, jak si přejete! Možná že se shledáme dřív, než se nadějete: mluví se o brzkém tažení do Anglie.“

„Neříkejte mi nic takového,“ řekl Talbot; „nechci nic vědět o vašich pohybech.“

„Tak tedy sbohem. Vyříd'te siru Everardovi a tetě Ráchel tisíc srdečných pozdravů a všechno, aby věděli, že jsem jim vděčný a že je miluju. – Vzpomínejte na mne v dobrém, jestli můžete – a mluvte o mně shovívavě, pokud vám to svědomí dovolí, a ještě jednou: sbohem.“

„Sbohem, milý Waverley; mnoho, mnoho díky za vaši laskavost. Odhod'te pléd při první příležitosti. Budu na vás vděčně vzpomínat

¹⁷¹ Pozor na vodu. Pozn. překl.

a nejhezčí, co o vás řeknu, bude: *Que diable allait-il faire dans cette galère?*" ¹⁷²

A tak se rozešli, plukovník Talbot vsedl do člunu a Waverley se vrátil do Edinburghu.

¹⁷² Kýho čerta hledal na té galéře? (Z Moliérový komedie „Šibalství Scapinova“) Pozn. překl.

Kapitola LVII

Pochod

Nemáme v úmyslu plést se do historie. Proto jen čtenářům připomeneme, že začátkem listopadu se mladý Chevalier rozhodl vsadit všechno na pokus proniknout v čele nanejvýš šesti tisíc mužů do vnitra Anglie, ač dobře věděl o tom, jak mocně se připravují na jeho přijetí. Vydali se na tuto křížáckou výpravu za počasí, při němž by žádné jiné vojsko nemohlo pochodovat, ale těmto čiperným horalům jen dávalo výhodu nad méně otužilým nepřítelem. Nic se neohlížeje na to, že na hranicích stojí mnohem silnější vojsko s polním maršálkem Wadem v čele, oblehli Carlisle a dobyli ho a hned potom pokračovali v odvážném tažení na jih.

Pluk plukovníka Mac-Ivora pochodoval před druhými klany a náčelník s Waverleym, který se už otužilostí a vytrvalostí vyrovnal každému horalu a pochytil i trochu jejich řeč, šli ustavičně v čele. Ale každý z nich hleděl na postup vojska docela jinými očima. Fergus, nadšený a planoucí, byl by si troufal proti celému světu ve zbrani a nehleděl na nic, leda že se každým krokem blíží o yard k Londýnu. On také nežádal, nepřál si jinou pomoc než pomoc svých klanů, aby zas nastolil Stuartovce na trůn; a když se náhodou přidalo několik nových stoupenců pod jejich prapor, vždycky v nich viděl jen nové žadatele o přízeň budoucího panovníka, kterému nezbude, než je uspokojit a tak zkrátit o podíl na kořisti své horalské stoupence.

Edward na to pohlížel zcela jinak. Neušlo mu, že v městech, kde provolali Jakuba Třetího za krále, nikdo nevolal „Bůh mu žehnej“. Dav civěl a poslouchal netečně, hloupě a tupě, ale nikde ani stopy po oné bujarosti, s níž při kdejaké příležitosti huláká, jen aby pocvičil svůj líbezný hlásek. Jakobitům vždycky namlouvali, že v severozápadních krajích je spousta bohatých zemanů a statných sedláků, kteří jsou oddáni zájmům Bílé růže. Ale bohatších toryů tam viděli pramálo. Někteří

prchli z domu, jiní předstírali nemoc, jiní se zas poddali vládě jako osoby podezřelé. Z těch, kdo tu zůstali, tupci hleděli užasle, zděšeně i znechuceně na divoké vzezření, neznámou řeč a roztodivný oděv skotských klanů. A ti moudřejší pokládali jejich sporé řady, zřejmé nedostatky výcviku a ubohou výzbroj za neklamné znamení, že to s tím jejich ukvapeným tažením špatně dopadne. A tak hrstka těch, kdo se k nim přidali, byli buď političtí fanatikové, kteří nedbali, jak to skončí, nebo ztroskotanci, kteří vsadili vše na tuto nejistou kartu.

Na otázku, co si o těchto brancích myslí, baron Bradwardine si pořádně šnupl a pak suše odpověděl, že „chtěj nechtěj má o nich jen nejlepší mínění, neboť se přesně podobají lidem, kteří následovali krále Davida do jeskyně Adulam: *videlicet*¹⁷³, každý, kdo byl v tísní, každý, kdo byl zadlužený, a každý, kdo byl nespokojený, zkrátka jak praví Vulgáta, kdož byli hořkého ducha; a bezpochyby se osvědčí jako mužové pádných rukou, a bude toho věru zapotřebí, neboť jsem viděl, že nás stihl ne jeden kyselé pohled.“

Ale Fergusovi byly všechny takové úvahy lhostejné. Obdivoval se hýřivé kráse krajiny a poloze četných sídel, která míjeli. „Je Waverley-Honour takový jako tamten dům, Edwarde?“

„Je dvakrát tak velký.“

„Je obora tvého strýce tak krásná jako tamhle ta?“

„Je třikrát tak rozlehlá a vypadá spíš jako hustý les než obora.“

„Flóra bude šťastná.“

„Přeju slečně Mac-Ivorové mnoho štěstí i bez Waverley-Honour.“

„Já také; ale být paní takového panství, to je pěkný nádavek ke všemu ostatnímu.“

„Nádavek, který jí doufám hojně vynahradí jiné prostředky.“

Fergus se zarazil a otočil se na Waverleyho: „Jak tomu mám rozumět, pane Waverley? – Měl jsem to potěšení slyšet vás dobře?“

„Zcela dobře, Fergusi.“

¹⁷³ Totiž. Pozn. překl.

„Mám tomu snad rozumět tak, že už si nežádáte mého přátelství a ruky mé sestry?“

„Vaše sestra odmítla mou,“ řekl Waverley, „přímo i nepřímo všemi obvyklými prostředky, jimiž dámy odmítají nežádoucí pozornosti.“

„Není mi známo,“ odpověděl náčelník, „že by nějaká dáma odmítla dvoření nebo pán je přerušil, když už je zákonitý poručník schválil, aniž mu dal příležitost, aby o té věci promluvil s dotýčnou dámou. Přece jste nečekal, že vám má sestra padne do náručí jako zralá slíva, sotva je ráčíte otevřít?“

„Pokud jde o právo dámy odmítnout nápadníka,“ odpověděl Edward, „o tom se, plukovníku, musíte dohodnout s ní, neboť nevím, jaké v tom mají horalé zvyky. Ale co se týče mého práva přijmout její odmítnutí a neohlížet se na vaše zájmy, řeknu vám otevřeně, aniž podceňuji všeobecně uznávanou krásu a vzdělanost slečny Mac-Ivorové, že bych nepřijal její ruku, i kdyby to byl učiněný anděl a kdyby dostala celé království věnem, kdyby její souhlas vynutili neodbytní přátelé a poručníci a nevyplynul z její svobodné náklonnosti.“

„Anděl s královstvím za věno,“ opakoval Fergus s hořkou ironií, „by asi příliš nestál o venkovského šlechtice.“ Pak změnil tón: „Ale pane, i když Flóra Mac-Ivorová nemá za věno celé království, je to *moje* sestra; a to ji stačí ochránit, aby se k ní někdo choval jakkoli lehkomylně.“

„Je to Flóra Mac-Ivorová, pane,“ řekl Waverley pevně, „a to je pro ni dostatečnou ochranou, kdybych vůbec dokázal chovat se k nějaké ženě lehkomylně.“

Náčelník se všecek zachmuřil, ale Edward byl už Fergusovou špičatostí tak pohněván, že mu nechtěl udělat ani nejmenší ústupek, aby odvrátil bouři. Oba zůstali při té rozmluvě stát a Fergus měl sto chutí říci něco ještě ostřejšího, ale vší silou potlačil hněv, otočil se tváří vpřed a zamračeně kráčel dál. Protože šli až dosud vždycky spolu a skoro stále bok po boku, Waverley šel dál svou cestou, rozhodnut, že počká, až se náčelníkovi zas vrátí dobrá nálada, o kterou se tak nerozumně připravil, a pevně odhodlán neslevit ze své důstojnosti ani o vlas.

Když takto zachmuření ušli asi mli, Fergus se ujal slova zcela jiným tónem: „Trochu jsem se dohrál, milý Edwarde, ale dohnal jsi mě k tomu svou neznalostí světa. Dopálil ses nad Flóřiným upejpáním nebo nad jejími přepjatými představami o věrnosti, a teď se zlobíš jako malé dítě na hračku, pro kterou jsi plakal, a biješ mě, který tě věrně opatruju, za to, že nedosáhnu až do Edinburghu, abych ti ji podal. Snad jsem se dal unést, ale příkoří, jako je ztráta příbuzenství s takovým přítelem, když už se o tom svazku povídalo na Vysočině i v Nížině, a ke všemu ani nevím proč a zač, to by pobouřilo i chladnější krev, než mám já. Napíšu do Edinburghu a všechno urovnám: ovšem jestli chceš; ale nedovedu si představit, že bys byl najednou ztratil své dobré mínění o Flóře, jestli bylo opravdu takové, jak jsi mi je líčil.“

„Plukovníku Mac-Ivore,“ řekl Edward, který neměl chuť dát se vehnat horempádem do věci, kterou už stejně pokládal za odbytou, „vím, jak cenné služby jste mi prokázal; a je mi zajisté nemalou ctí, že se tak staráte o můj prospěch v takové záležitosti. Ale slečna Mac-Ivorová volila svobodně a dobrovolně, a protože mé pozornosti v Edinburghu přijímala více než chladně, mám-li být spravedlivý k ní i k sobě, nemohu souhlasit s tím, abyste ji touto věcí znovu obtěžoval. Byl bych se vám už před nějakým časem sám o tom zmínil, ale přece jste viděl, jak to mezi námi stojí, a jistě jste to pochopil. Kdybych si byl myslil něco jiného, byl bych promluvil dřív; ale samozřejmě se mi nechtělo zavádět hovor na předmět pro nás oba tak trapný.“

„Nu dobrá, pane Waverley,“ řekl Fergus z vysoka, „je tedy po všem. Nemusím sestru do nikoho nutit.“

„A já zas nemám zapotřebí dávat se stále odmítat od téže mladé dámy,“ odpověděl Edward stejným tónem.

„Však já věc náležitě vyšetřím,“ řekl náčelník nedbaje toho, co Waverley prohodil, „a zjistím, co si o tom všem má sestra myslí: pak uvidíme, zda tím všechno končí.“

„Co se toho vyšetřování týče, zajisté se budete řídit vlastním úsudkem,“ řekl Waverley. „Vím, že je vyloučeno, aby slečna Mac-Ivorová změnila své smýšlení; a i kdyby se stalo něco tak nepravděpodobného,

je jisté, že já své smýšlení nezměním. Říkám to jen proto, aby z toho v budoucnu nevzniklo nějaké nedorozumění.“

V tom okamžiku by byl Mac-Ivor spor nejraději rozřešil se zbraní v ruce; z očí mu sršel oheň a měřil si Edwarda tak, jako by vyhlížel, kam mu zasadit smrtelnou ránu. Podle způsobu a pravidel Caranzy či Vincenta Savioly se už spory nevedou, ale Fergus přece jen dobře věděl, že pro souboj na život a na smrt musí mít aspoň slušnou záminku. Můžete například vyzvat na souboj člověka, který vám v tlačenici šlápne na kuří oko nebo vás přitlačí ke zdi nebo vám zasedne místo v divadle; ale moderní zákoník cti nepřipouští, abyste založil spor na tom, že máte právo donutit nějakého muže, aby se dál dvořil vaší příbuzné, když ho tato kráska už odmítla. A tak byl Fergus zatím nucen spolknout tuto domnělou urážku, až mu koloběh času, který bude bedlivě hlídat, přinese příležitost k pomstě.

Vzadu za bataliónem, k němuž byl Waverley přidělen, mu vždycky vedl sluha osedlaného koně, ač jeho pán zřídkka jezdil. Ale to pánovité, nerozumné chování někdejšího přítele Edwarda popudilo, a tak počkal, až oddíl přešel, a vsedl na koně, rozhodnut, že vyhledá barona z Bradwardinu a požádá ho, aby směl dělat dobrovolníka v jeho oddíle místo v pluku Mac-Ivorově.

„To bych se měl,“ pomyslně si, když seděl na koni, „být blízkým příbuzným tohoto hrdopýška, domýšlivce a prchlivce. Plukovník! Ten by měl být generalissimem. Nepatrný náčelník tří či čtyř set mužů! Jeho pýcha by stačila tatarskému chánovi – tureckému sultánovi – Velkému mogulovi! Dobře že jsem se ho zbavil. I kdyby byla Flóra anděl, přivedla by mi švagra ďábelsky ctižádostivého a vzteklého.“

Baron, jehož učenost (stejně jako Sanchův vtip, když byl v Sieře Mořeně) jako by plesnivěla z nedostatku cviku, s radostí uvítal Waverleyho nabídku, že bude sloužit v jeho pluku, jako příležitost procvičit svůj um. Nicméně se ten starý dobrák usilovně snažil usmířit oba bývalé přátele. Fergus sice vyslechl jeho domluvy uctivě, ale lhostejně; a Waverley zas nevěděl, proč by měl udělat první krok k obnovení přátelství, které náčelník tak nerozvážně rozbil. Baron se o tom zmínil principi,

který se v své armádičce úzkostlivě snažil zabránit všem sporům, a ten hned prohlásil, že sám plukovníku Mac-Ivorovi vyčíní za jeho nerozvážné chování. Ale při tom kvapném pochodu uplynulo několik dní, než se mu naskytla příležitost, aby svůj vliv uplatnil, jak slíbil.

Zatím využíval Waverley výcviku, jehož se mu dostalo v Gardine-rově jezdeckém pluku, a pomáhal baronovi trochu jako pobočník. *Parmi les aveugles un borgne est roi*,¹⁷⁴ praví francouzské přísloví; a jízďě, která se skládala hlavně z pánů z Nížin, jejich pachtýřů a čeledí, svým vojenským uměním tak zaimponoval, že k němu velmi přilnula. Trochu jim také lahodilo, že tento význačný anglický dobrovolník opustil horaly a přišel mezi ně; neboť mezi jízdou a pěchotou byla tajná nevraživost nejen pro rozdílnost služby, ale také proto, že většina pánů žijících v blízkosti horalů měla občas spory se sousedními kmeny, a všichni řevnili na to, že horalé dělají, jako by oni byli v princových službách nejjudatnější a nejplatnější.

¹⁷⁴ Mezi slepými jednooký králem. Pozn. překl.

Kapitola LVIII

Svár v ležení krále Agramanta

Waverley se občas rozjel kus od hlavního voje a prohlížel si kdejakou zajímavost, která se na pochodě naskytla. Octli se v Lancashiru a tam ho upoutal panský dům s cimbuřím; vzdálil se na půl hodiny od škadrony, aby si ho prohlédl a zhruba načrtl. Když se vracel alejí, potkal praporečníka Maccombiche. Tento muž k Edwardovi přilnul od té chvíle, co ho spatřil v Tully-Veolanu a potom provázel do hor. Zdálo se, že tam schválně mešká, aby se setkal s naším hrdinou. Ale když ho mýjel, přiblížil se jen k jeho třmenu, pronesl jediné slovo: „Pozor!“ a rychle šel dál a už nepromluvil.

Edward, překvapený touto výstrahou, sledoval očima Evana, jak se vzdaluje a mizí mezi stromy. Jeho sluha Alick Polwarth, který ho zrovna provázel, díval se také za horalem a potom popojel k svému pánovi a řekl:

„Ať se propadnu, jestli si myslím, že jste mezi těmi horalskými hrdlořezy v bezpečí.“

„Jak to myslíš, Alicku?“ zeptal se Waverley.

„Mac-Ivorovci si vzali do hlavy, že jste jejich slečnu Flóru urazil; a nejednoho jsem slyšel, že by jim nedalo moc práce vzít si vás na mušku; však sám dobře víte, že leckterý z nich by třeba po samém princovi vystřelil na pokyn náčelníkův nebo i bez něho, jen aby se mu zavděčil.“

Waverley byl sice přesvědčen, že Fergus Mac-Ivor není schopen takové zrady; že by se jí nedopustili jeho soukmenovci, tím si už tak jist nebyl. Věděl, že když jde o domnělou urážku na cti náčelníka nebo jeho rodiny, nejšťastnější bude ten, kdo první pomstí tu pohanu. Často od nich slýchal přísloví: „Pomsta nejlepší a nejjistější je pomsta nejrychlejší.“ Když si to spojil s Evanovou výstrahou, usoudil, že nejmoudřejší bude pobodnout koně a rychle se vrátit k škadroně. Než však dojel na konec aleje, zasvištěla kolem něho kulka a ozval se výstřel z pistole.

„To byl ten čerchmanský vzpurník Callum Beg,“ řekl Alick, „zahlédl jsem ho, jak peláší houštím.“

Edward, právem pobouřen tímto zrádným činem, vyjel tryskem z aleje a opodál spatřil Mac-Ivorův batalión, jak pochoduje po obecní louce, kam alej ústila. Také spatřil nějakého chlapa, jak rychle utíká za svým oddílem; usoudil, že je to ten, co ho chtěl zavraždit; když přeskočí ohradu, dostane se zkratkou k svému oddílu dřív, než tam on dojede na koni. Už se neudržel, poručil Alickovi, aby vyhledal barona Bradwardina, který jel v čele svého pluku asi o půl míle napřed, a pověděl mu, co se stalo. Sám se pustil rovnou k Fergusovu pluku. Náčelník tam právě také mířil. Jel na koni a vracel se ze služby od prince. Když viděl přijíždět Edwarda, otočil koně směrem k němu.

„Plukovníku Mac-Ivore,“ řekl Waverley bez dalšího pozdravu, „musím vám oznámit, že jeden z vašich lidí právě na mě vystřelil ze zálohy.“

„Až na to, že to bylo ze zálohy, hned bych si toto potěšení sám dopřál, a proto bych rád věděl, kdo z mých lidí se opovážil mě v tom předejít.“

„Jsem vám zajisté k službám, kdykoli je libo – pán, který vzal váš úkol na sebe, je tamhle váš panoš Callum Beg.“

„Vystup z řady, Callume! Vystřelil jsi na pana Waverleyho?“

„Ne,“ odpověděl nestoudně Callum.

„Vystřelil,“ řekl Alick Polwarth, který se už vrátil, neboť potkal nějakého kavaleristu a vzkázal po něm baronovi Bradwardinovi, co se děje; sám se zatím tryskem vrátil k svému pánu, nešetře ostruh ani slabin svého koně. „Vystřelil jsi; bylo tě vidět tak jasně jako starý kostel v Coudinghamu.“

„Lžeš,“ odpověděl Callum s obvyklou neústupnou tvrdošíjností. Souboj mezi rytíři by byl jistě předcházet jako za rytířských dob zápas panošů (neboť Alick byl srdnatý chlap z Berwickshiru a bál se mnohem víc Kupidova šípu než dýky nebo meče horalova), ale Fergus si svým rozhodným tónem vyžádal Callumovu pistoli. Kohoutek byl spuštěný a hlaveň zčernalá od kouře; bylo z ní právě vystřeleno.

„Tu máš,“ řekl Fergus a udeřil chlapce ze všech sil do hlavy těžkou pažbou pistole, „tu máš za to, že jsi jednal bez mého rozkazu, a ještě jsi to chtěl utajit lži.“ Callum ránu přijal, nijak před ní neuhnul, a jako bez ducha se skácel na zem. „Nehýbejte se z místa, jestli je vám život milý!“ řekl Fergus svému klanu. „Prostřelím hlavu tomu, kdo se postaví mezi pana Waverleyho a mne.“ Stáli bez hnutí; jenom na Evanu Dhuovi bylo znát rozrušení a úzkost. Callum ležel na zemi a silně krvácel, ale nikdo si netroufal poskytnout mu pomoc. Zdálo se, že rána byla smrtelná.

„A teď vy, pane Waverley; obraťte koně, prosím, a pojed'te se mnou dvacet yardů na obecní louku.“ Waverley mu vyhověl; když se octlí opodál pochoduujícího voje, řekl Fergus s předstíraným klidem: „Nemálo jsem žasl, pane, nad vrtkavým vkusem, jaký jste onehdy projevil. Ale jak jste správně poznamenal, ani anděl vás neokouzlí, když vám nepřinese věnem království. Teď mám k tomu nejasnému textu znamenitý výklad.“

„Nemám ani tušení, co tím myslíte, plukovníku Mac-Ivore, jen to je mi jasné, že chcete vyvolat hádku.“

„Předstírání nevědomosti vám nepomůže, pane. Princ – sám princ mě seznámil s vašimi úskoky. Nenapadlo mi, že vaše zasnoubení se slečnou Bradwardinovou je příčinou toho, že jste upustil od zamýšleného sňatku s mou sestrou. Zpráva, že baron změnil původní odkaz svého panství, vám stačila, abyste pohrdl sestrou svého přítele a odloučil mu milenku.“

„Copak vám princ řekl, že jsem zasnouben se slečnou Bradwardinovou?“ řekl Waverley. „To je nemožné.“

„Řekl, pane,“ odpověděl Mac-Ivor; „tak buď taste a braňte se, nebo se přestaňte o tu dámu ucházet.“

„To je čiré šílenství,“ zvolal Waverley, „nebo divné nedorozumění!“

„Žádné vytáčky! Taste!“ řekl rozzuřený náčelník a sám už tasil meč. „Mám se bít s šílcem?“

„Tak se okamžitě a navždy vzdejte všech nároků na ruku slečny Bradwardinové.“

„Jaké máte právo,“ křičel Waverley, rozlícený hněvem, „jaké máte právo vy a kdokoli na světě diktovat mi takové podmínky?“ A také tasil meč.

V tom okamžiku přicválal baron Bradwardine a s ním několik jeho vojáků, jednak ze zvědavosti, jednak z touhy po rvačce, která, jak se nejasně dohadovali, se strhla mezi Mac-Ivorovými lidmi a jejich oddílem. Když je klan viděl přijíždět, hnul se na pomoc svému náčelníku a nastal zmatek, který by byl jistě skončil krveprolitím. Na sto jazyků mlelo najednou. Baron řečnil, náčelník hřímal, horalé ječeli gaelsky, dragouni nadávali a kleli skotštinou z Nížin. Nakonec to došlo tak daleko, že baron hrozil, že na Mac-Ivorovce zaútočí, jestli nenastoupí zpátky do řad, a ti zas hned namířili pušky na něho a jeho vojáky. Zmatek ještě tajně rozdmýchával starý Ballenkeiroch, který nepochyboval o tom, že mu nadešel den pomsty, když tu, slyšte, ozvalo se: „Místo! Z cesty! *Place à Monseigneur! Place à Monseigneur!*“¹⁷⁵ Tak se ohlašoval příchod prince, který přijížděl s oddílem Fitz-Jamesových cizích dragounů, svou osobní stráží. S jeho příchodem nastal jakýs takýs pořádek. Horalé nastoupili zase do řad, jízda se sešikovala do škadrony a baron i náčelník zmlkli.

Princ si oba dva i s Waverleym předvolal. Když uslyšel, že původní příčinou hádky byla ničemnost Calluma Bega, poručil, aby byl vzat do vazby vojenským soudcem a okamžitě popraven, pakliže přežije potrestání od náčelníka. Fergus však žádal tónem napolo vymáhavým, napolo prosebným, aby byl Callum Beg ponechán jemu, a slíbil, že ho příkladně potrestá. Kdyby mu to princ odepřel, mohlo by se zdát, že zasahuje do náčelníkovy patriarchální pravomoci, a na to byli velmi žárliví; krom toho nebylo radno si je pohněvat. A tak ponechal Calluma pravomoci jeho kmene.

Pak se princ zeptal na další důvod sporu mezi plukovníkem Mac-Ivorem a Waverleym. Bylo ticho. Přítomnost barona Bradwardina (neboť na rozkaz Chevalierův teď stáli všichni tři před ním) oběma pánům

¹⁷⁵ Místo pro prince. Pozn. překl.

naprosto bránila promluvit o věci, při níž se nemohli nezmínit o jeho dceři. Hleděli k zemi a výraz hanby a rozpaků se u nich mísil s nevolí. Princ, vychovaný mezi nespokojenými a odbojnými duchy u saintgermainského dvora, kde sesazený panovník musil denně smiřovat spory všeho druhu, odbyl si svá učednická léta na královské řemeslo, jak řekl Friedrich Pruský. Musil stůj co stůj posílit a obnovit svornost mezi svými stoupenci. Podle toho také jednal.

„Monsieur de Beaujeu!“

„Monseigneur!“ řekl velmi hezký francouzský důstojník od jízdy, který konal službu.

„Ayez la bonté d'aligner ces montagnards là ainsi que la cavalerie, s'il vous plaît, et de les remettre à la marche. Vous parlez si bien l'Anglais, cela ne vous donnerait pas beaucoup de peine.¹⁷⁶“

„Ah! Pas du tout, Monseigneur,“ odpověděl Monsieur le comte de Beaujeu a hlavu sklonil na šíji svého vzpínajícího se, ale výborně ovládaného koně. I odklusal v čelo Fergusova pluku rozjařeně a sebevědomě, ač nerozuměl ani slovo gaelsky a velmi málo anglicky.

„Messieurs les sauvages Ecossais – totiž – pánové divoši, buďte tak dobří d'arranger vous.“

Klan pochopil spíš jeho posunky než slova, a protože stál princ před nimi, rychle vyrovnali řady.

„Á! Moc dobré, totiž fort bien!“ řekl hrabě de Beaujeu. „Pánové divoši – mais, très bien – eh bien! Qu'est-ce que vous appelez visage, monsieur?“ (obrátil se na jezdce, který tu lelkoval). „Ah, oui! Líc – je vous remercie, monsieur. – Gentilshommes, buďte tak dobří, obraťte líc vpravo par file, totiž v zákrytu – Marsh! – Mais, très bien – encore, messieurs; il faut vous mettre à la marche... Marchez donc, au nom de Dieu,

¹⁷⁶ Bud'te prosím tak dobrý a seřad'te ty horaly i jízdu, aťse dají znovu na pochod. Umíte tak dobře anglicky, nedá vám to žádnou práci. Vůbec ne, principi. *Pozn. překl.*

parceque j'ai oublié le mot anglais – mais vous êtes de braves gens, et me comprenez très bien.“¹⁷⁷

Potom si hrabě pospíšil uvést do pohybu i jízdu. „Pánové jezdcí, musíte sestoupit – ah, par ma foi, neřekl jsem rozestoupit! Mám strach, že si ten malý tlustý pán moc ublížil. Ah, mon Dieu! C'est le commissaire qui nous a apporté les premières nouvelles de ce maudit fracas. Je suis trop fâché, monsieur!“

Ale chudák Macwheeble, opásaný mečem, s bílou kokardou velkou jako placka, který teď dělal zásobovatele, v tom shonu, jak se jízda v princově přítomnosti kvapně řadila, byl poražen na zem, než se mohl chytit svého koníka, a teď se šoural dozadu za burácejícího smíchu diváků.

„Eh bien, messieurs, zatočte doprava – ah! To je ono! – Eh, Monsieur de Bradwardine, ayez la bonté de vous mettre à la tête de votre régiment, car, par Dieu, je n'en puis plus!“

Baron Bradwardine musil přiskočit na pomoc panu de Beaujeu, který hrstku svých anglických vojenských výrazů zcela vyčerpал. Tím byl splněn jeden Chevalierův cíl. Druhým cílem bylo přivést vojáky v obou útvarech na jiné myšlenky a utlumit jejich hněv, jak se usilovně budou snažit zaslechnout a pochopit rozkazy dávané v princově přítomnosti mluvou tak nesrozumitelnou.

Jakmile se jeho družina trochu vzdálila a Karel Edvard zůstal s náčelníkem a s Waverleym o samotě, řekl jim: „Kdybych vám nebyl tolik zavázán za vaše nezištné přátelství, velmi bych se zlobil na vás oba za tuto prapodivnou, nesmyslnou rozmíšku ve chvíli, kdy služba mému otci bezpodmínečně vyžaduje naprostou svornost. A nejhorší na mém postavení je, že mí nejlepší přátelé myslí, že si mohou dovolit pro nepatrný rozmar zničit jeden druhého, i věc, které se zaslíbili.“

¹⁷⁷ Jak se řekne líc, pane... ano, děkuji, pane... Výborně, pánové. Musíte pochodovat. Na pochod, propánaboha, zapomněl jsem, jak se to řekne anglicky – ale vy jste hodní a rozumíte mi... [dále v textu] proboha, to je komisař, co nám přinesl zprávy o té nebohé rozmíšce. To je mi líto, pane... Pane Brawardine, postavte se laskavě v čelo pluku, já už, přísámbůh, nemůžu dál. *Pozn. překl.*

Oba mladíci prohlásili, že ve všech sporech se ochotně podřídí jeho rozhodnutí. Edward řekl: „Věřu ani dobře nevím, čím jsem se provinil. Vyhledal jsem plukovníka Mac-Ivora, jen abych mu řekl, že moc nechybělo a byl jsem zavražděn jeho nejbližším poddaným; tak podlou mstu, o tom jsem byl přesvědčen, nemůže náčelník schvalovat. Z jaké příčiny chce se mnou vyvolat hádku, není mi známo; ledaže by to bylo to nespravedlivé obvinění, že jsem si na újmu jeho nároků získal náklonnost jisté mladé dámy.“

„Jestliže se mýlím,“ řekl náčelník, „způsobila to ranní rozmluva s Vaší královskou Výsostí.“

„Se mnou?“ zvolal Chevalier; „jak mi mohl plukovník Mac-Ivor tak špatně rozumět?“ Pak si vzal Ferguse stranou a po pětiminutovém vážném rozhovoru pobodl koně k Edwardovi. „Je to možné – ale ne, pojed'te sem, plukovníku, nechci žádné tajnosti – jak je to možné, pane Waverley, že jsem vás omylem pokládal za uznávaného nápadníka slečny Bradwardinové? Utvrzovaly mě v tom všechny okolnosti, ač ne vaše vlastní slova, a dnes ráno jsem tím Vich Ian Vohrovi odůvodňoval, proč už nestojíte (a tím ho nijak nechcete urazit) o svazek, který je pro svobodného muže, byť už jednou odmítnutého, příliš lákavý, aby jím lehkomyslně pohrdl.“

„Vaše královská Výsost,“ pravil Waverley, „snad brala v úvahu okolnosti mně naprosto neznámé, když jste mi prokázal takovou čest, že jste mne pokládal za uznávaného nápadníka slečny Bradwardinové. Chápu, jaké je to pro mne vyznamenání, ale nemám na ně žádné právo. Ostatně mám pranepatrné mínění o svých zásluhách, abych si dělal naděje na úspěch tam, kde jsem byl výslovně odmítnut.“

Chevalier chvíli mlčel, upřeně hleděl z jednoho na druhého a pak řekl: „Na mou věru, nejste, pane Waverley, tak šťastný člověk, za jakého jsem vás, podle svého mínění vším právem, pokládal. Ale teď, pánové, dovolte, abych vám dělal v té při rozhodčího, ne jako princ vladař, ale jako Karel Stuart, váš druh v nebezpečí, s nímž bojujete za touž ušlechtilou věc. Mé právo na vaši poslušnost nechte stranou a myslíte jen na svou čest a na to, zda je dobré a vhodné poskytovat nepříteli výhodu a u přátel budít

pohoršení nad tím, jak jsme nesvorní, ač je nás tak málo. A odpusťte, jestliže dodám, že jména obou zmíněných dam zasluhují více úcty od nás ode všech, než abychom z nich dělali předmět sváru.“

Vzal si Ferguse stranou a několik minut s ním velmi vážně mluvil; pak se vrátil k Waverleymu a pravil: „Doufám, že jsem plukovníka Mac-Ivora přesvědčil, že tato roztržka vznikla z nedorozumění, které jsem sám způsobil; a věřím, že je pan Waverley příliš šlechetný, aby se dále obíral něčím, co už je za námi, když ho ujistím, že tomu bylo opravdu tak. A vy, Vich Ian Vohre, musíte tu věc svému klanu náležitě vysvětlit a zabránit tomu, aby se už takové ukvapené násilí neopakovalo.“ Fergus se uklonil.

„A teď, pánové, udělejte mi tu radost a podejte si přede mnou ruku.“

Chladně k sobě přistoupili odměřenými kroky a žádný z nich nechtěl vypadat příliš ústupný. Přece si však podali ruku, uctivě se odpo-roučeli Chevalierovi a rozešli se.

Karel Edvard¹⁷⁸ pak popojel k předním řadám Mac-Ivorova klanu, seskočil z koně, požádal starého Ballenkeirocha, aby mu dal napít ze

¹⁷⁸ Princ Karel Edvard. Autoru „Waverleyho“ vytýkali, že mladého dobrodruha vylíčil mnohem sympatičtěji, než ve skutečnosti zasluhoval. Avšak autor znal mnoho lidí princů blízkých a popsal ho tak, jak tito očití svědkové viděli jeho povahu a vlastnosti. Samozřejmě nutno počítat s tím, že ti, kdo si ho pamatovali jako statečného, dobrodružného prince, pro kterého podstupovali zkázu a smrt, přirozeně trochu zveličovali; ale má snad jejich svědectví ustoupit svědectví jediného nespokojence?

Už jsem se zmínil o tom, jak snižuje princovu odvahu rytíř Johnstone. Ale historka tohoto pána je zčásti jistě jen romantický výmysl. Nikdo např. nebude věřit, že v době své lásky k rozkošné Peggii, jejímž vzletným líčením nás častuje, byl rytíř Johnstone ženatý a jeho vnuk dosud žije. Nebo že celá ta rozvláčná historka o mrzké pomstě Gordona z Abbachie na presbyteriánském duchovním není velmi podezřelá. Zároveň však nutno připustit, že princ jako jiní členové jeho rodu si nevážil služeb, které mu jeho stoupenci prokazovali, jak by si byli zasloužili. Vychován ve vysokých představách o svém dědičném právu, pokládal každou oběť, kterou jeho věci přinášeli, za pouhou povinnost, která nezasluhuje zvláštní vděčnosti. Toto mínění o princovi potvrzuje svědectví dr. Kinga (ostatně trochu pochybné, protože věc jakobitů opustil).

Duchaplný vydavatel Johnstonových „Pamětí“ cituje historku, kterou vypráví Helvetius o tom, že princ Karel se vůbec nevydal na svou odvážnou výpravu dobrovolně, ale

doslova spoután na rukou i na nohou, a zdá se, že tomu věří. Nuže, pokud vím, je nesporné jako ostatek příběhu, že princ osobně zapřísahal a nutil Boisdala a Lochiela k povstání, kdežto oni si upřímně přáli jeho pokus odložit, až by získal dostatečnou vojenskou pomoc z Francie; lze těžko srovnat jeho domnělý odpor s jeho prudkým naléháním na uskutečnění povstání proti všem radám a prosbám svých nejmocnějších a nejmoudřejších stoupenců. Člověk, kterého donesli svázaného na loď, na níž se plavil na tak odvážný podnik, byl by se jistě chopil příležitosti, kterou mu dával odpor jeho stoupenců, a byl by se vrátil v bezpečí do Francie.

V Johnstonových „Pamětech“ se tvrdí, že Karel Edvard opustil u Cullodenu bojiště a neučinil vše, aby dobyl vítězství. Abychom nechali svědčit obě strany, je tu věrohodnější svědectví lorda Elcha, který praví, že sám prince důtklivě nabádal, aby zaútočil v čele levého křídla, které bylo dosud nedotčené, a dobyl vítězství, nebo se ctí padl. Když princ jeho radu odmítl, opustil ho lord Elcho trpce znechucen, zapřísáhl se, že už nikdy na jeho tvář nepohlédne, a svému slovu dostál.

Na druhé straně prý skoro všichni ostatní důstojníci byli toho názoru, že bitva je nadobro ztracena, neboť jedno křídlo horalů bylo zcela rozprášeno, zbytek armády, mnohem slabší než nepřítel, byl zaskočen a jeho postavení bylo zcela beznadějné. Za těchto okolností irští důstojníci, kteří Karla obklopovali, ho nutili, aby opustil bojiště. Jeden kornet, který byl princovi nablízku, zanechal výmluvné svědectví, že viděl, jak vzal sir Thomas Sheridan princova koně za uzdu a otočil ho pryč. Ve svědectví je jistý rozpor; ale mínění lorda Elcha, muže prudké povahy a zoufalého nad hrozící zkázou, se nedá brát jako svědectví proti princově statečnosti, kterou naopak dokazuje už sama povaha podniku i princova odhodlanost účastnit se boje při každé příležitosti, jeho rozhodnutí táhnout z Derby až do Londýna, i duchapřítomnost, kterou osvědčil při romantických dobrodružstvích na svém útěku. Autora ani nenapadne dožadovat se pro tohoto nešťastníka ocenění, jaké patří jen skvělým talentům; ale trvá na svém názoru, že princ v době svého podniku měl ducha, který dovedl čelit nebezpečí a dobývat si slávy.

Autor nikdy neslyšel, že by byl někdo z těch, kdo se princovi dostali nablízku, pochyboval o tom, že měl Karel Edvard velké přednosti, pokud jde o půvab, zdvořilost, chování a způsoby odpovídající jeho postavení; a také se mu nezdá, že ve svém pokusu načrtnout princův portrét tyto vlastnosti zveličil. Následující úryvky, potvrzující všeobecné mínění o princově milé povaze, jsou vzaty z rukopisného vylíčení této romantické výpravy od Jamese Maxwella z Kirkconnellu, jehož kopie se mi dostalo laskavostí p. J. Menziese z Pitfoddellsu. Autor je zřejmě muž čestný a poctivý a dobře znal intriky v radě dobrodruhově:

„Každý byl unesen princovým zjevem a chováním. O tom šel všude jeden hlas. Ti, kdo od něho pro osobní zájmy nebo předsudky odpadli, musili uznat, že mu ve všem ostatním přeji štěstí a že ho ani pro nynější podnik neodsuzují. Různé okolnosti spolupůso-

bily, že se jeho osoba tak zaskvěla, nejen ten veliký podnik a chování, které při jeho provádění osvědčil. Několikrát udělal na lidi velký dojem svou dobrosrdečností a lid-skostí. Omezím se na dva tři případy. Když jel princ hned po bitvě přes pole, které ještě před chvílí patřilo Copově armádě, přistoupil k němu důstojník, blahopřál mu a ukázal na mrtvé kolem: „Pane, vaši nepřátelé vám leží u nohou.“ Princ se nad tím ani trochu neradoval a projevil vřelý soucit s těmi oklamanými poddanými svého otce a upřímně litoval, že je vidí v této poloze. Na druhý den, když byl princ v Pinkie-House, přišel jeden edinburský občan vyjednávat s tajemníkem Murraym ohledně stanů, které mělo město k určitému dni dodat. Murray právě nebyl přítomen, a když to princ slyšel, dal si toho občana přivést s tím, že než by ho nechal čekat, chce tu věc, ať je to cokoli, vyřídit sám; také to udělal a vyhověl mu ve všem, oč žádal. Taková blahovůle u prince, rozpá-leného vítězstvím, vyvolala chvalo zpěvy i mezi nepřáteli. Ale nejvíc stoupl ve vážnosti lidí, když odmítl věc, která velmi úzce souvisela s jeho zájmy a na níž možná závisel úspěch celého podniku. Kdosi dal návrh poslat jednoho zajatce do Londýna, aby tam vymohl dohodu o výměně zajatců zajatých za této války na obou stranách a oznámil tam, že odmítnutí bude znamenat, že nikdo nebude brán na milost. Bylo jasné, že taková dohoda bude pro prince velmi výhodná; jeho přátelé se k němu ochotněji přidají, když se nebudou bát ničeho jiného než nebezpečí na bojišti; a jestliže londýnský dvůr odepře sjednat dohodu, bude princ oprávněn naložit se svými zajatci stejně, jako chce kurfiřt hannoverský naložit s princovými přáteli, kteří mu padnou do rukou: tvrdili, že několik příkladů přiměje londýnský dvůr k souhlasu. Dalo se očekávat, že si to důstoj-níci anglické armády sami vymohou. Vstoupili do služby jen za podmínek obvyklých u civilizovaných národů a neposkvrní svou čest, složí-li důstojnickou hodnost, když se ty podmínky nedodrží jen pro umíněnost vlastního panovníka. Ač byl ten návrh zcela přijatelný a pro prince důležitý, princ na něj nikdy nepřistoupil; je to prý pod jeho důstojnost, vyhlašovat prázdné hrozby, a ani za nic takové hrozby neuskuteční; nikdy nebude ničit chladnokrevně životy, které s nasazením vlastního života ušetří v bitevním ohni. V té době nepodal princ jen tyto důkazy své velkodušnosti. Každý den přinesl něco takového. Tyto věci mírnily přísný vojenský režim, který byl k řízení jeho zájmů nutný a který se princ snažil zmírnit a ulehčit, jak jen mohl.“

Říkalo se, že princ vyžadoval větší okázalost a obřadnost, než slušelo jeho postavení; na druhé straně však bylo nutno dodržovat jisté předpisy etikety, které ho chránily před dotěrností. Dovedl v dobrém čelit výtkám, jimž ho jeho záliba v ceremoniích vystavovala. Vypráví se např., že Grant z Glenmoristonu rychle pochodoval v čele svého klanu, aby se připojil ke Karlovi, a v Holyroodu tak pospíchal, aby už byl u prince, že ani nevě-noval povinnou péči svému zevnějšku. Princ ho přijal milostivě, ale neodpustil si na-rážku, že předběžná návštěva u holiče by nebyla bývala zbytečná. „Holobrádci Vaší Výsosti nepomohou,“ odpověděl uražený náčelník. Chevalier tu výčitku přijal v dob-rém.

své polní láhve, a pak s nimi asi půl míle pochodoval, vyptával se na historii a příbuzenství Sliochda nan Ivor, obratně užíval hrstky gaelských slov, která znal, a jevil velkou chuť naučit se gaelsky důkladněji. Pak se zas vyšvihl na koně a odklusal dopředu k baronovým dragounům, zastavil je a zkoumal jejich výzbroj a výcvik; pozdravil se s významnými šlechtici i s kadety; zeptal se na jejich paní a pochválil jejich koně; jel asi hodinu s baronem Bradwardinem a přetrpěl tři dlouhé historky o polním maršálkovi vévodovi z Berwicku.

„Ah, Beaujeu, mon cher ami,“ řekl, když se zase vrátil na své obvyklé místo na pochodu, „que mon métier de prince errant est ennuyant, parfois. Mais, courage! C'est le grand jeu, après tout.“¹⁷⁹

Celkem vzato, kdyby byl Karel Edvard skončil svůj život brzy potom, co zázračně unikl, byl by zaujímal v dějinách význačné postavení. Ve skutečnosti patří k těm, jejichž jeden vynikající životní úsek se ostře liší od všeho, co bylo předtím i potom.

¹⁷⁹ Ach, Beaujeu, milý příteli, to řemeslo bludného prince je občas protivné. Hlavu vzhůru! Mnoho je v sázce. *Pozn. překl.*

Kapitola LIX

Šarvátka

Nemusíme snad čtenáři připomínat, že když se 5. prosince sešla v Derby válečná rada, horalé upustili od beznadějného pokusu proniknout dále do Anglie a k velké nespokojenosti jejich mladého odvážného vůdce se pevně rozhodli vrátit zpátky na sever. Hned také začali ustupovat a rychlostí svých pohybů překonali i postup vévody z Cumberlandu, který je teď pronásledoval s velkou jezdeckou armádou.

Tento ústup ve skutečnosti znamenal, že se vzdávají svých závratných nadějí. Fergus Mac-Ivor byl ze všech nejdůvěřivější; proto také byl tím změněným příkazem tak krutě zklamán. Ve válečné radě vášnivě řečnil, ba vlastně oponoval; a když jeho názor odmítli, rozplakal se bolestí a hněvem. Od té chvíle se jeho chování tak změnilo, že by v něm nikdo nepoznal toho vzletného, ohnivého ducha, kterému ještě před týdnem byla celá země malá. Byli už několik dní na ústupu, když tu 12. prosince časně zrána přišel neočekávaně náčelník k Edwardovi do bytu ve vesničce asi půl míle mezi Shapem a Penrithem.

Od té roztržky Edward s náčelníkem ještě nemluvil, a očekával tak trochu netrpělivě vysvětlení, proč za ním zčistajasna přichází; nemálo ho překvapilo, ba dokonce zarazilo, jak se Fergus změnil. Zrak měl pohaslý, tváře vpadlé, hlas mdlý, chůzi už ne tak pevnou a pružnou jako dříve. Oděv, jemuž vždycky věnoval zvláštní péči, visel na něm ledabyle. Vyzval Edwarda, aby se s ním šel projít k blízké říčce, a zasmušile se usmál nad tím, že si Edward bere a připíná meč.

Sotva se octli v ústraní na pusté stezce u potůčku, náčelník vybuchl: „S naším velkým dobrodružstvím je, Waverley, nadobro konec, a rád bych věděl, co hodláš podniknout. Nehleď na mě tak udiveně, kamaráde. Víš, včera jsem dostal od sestry dopis, a kdybych byl znal jeho obsah dříve, nebylo by došlo ke sporu, který mě sužuje, kdykoli si na něj vzpomenu. Po naší hádce jsem napsal sestře dopis, kde jsem jí oznámil,

proč k hádce došlo; a ona mi teď píše, že nikdy neměla a nemohla mít úmysl, aby ti dávala naději; a tak se zdá, že jsem se zachoval jako blázen. – Chudák Flóra! Píše velmi nadšeně; jak jí asi změnil náladu zpráva o našem nešťastném ústupu!“

Waverley, dojat hlubokým zármutkem, ozývající se z Fergusova hlasu, vřele ho prosil, aby zapomněl na všechnu zlobu, která mezi nimi byla, i podali si znovu ruce, ale tentokrát s upřímnou srdečností. Fergus se znovu zeptal Waverleyho, co hodlá dělat. „Neměl bys raději opustit tuto nešťastnou armádu, pospíšet napřed do Skotska a vyplout na kontinent z některého východního přístavu, který je ještě v našich rukou? Až budeš mimo království, tví přátelé ti snadno vymohou milost; a mám-li říci pravdu, rád bych, abys s sebou vzal Rose Bradwardinovou jako svou ženu a oba společně abyste se ujali také Flóry.“

Edward se zatvářil překvapeně. – „Ona tě miluje, a ty ji myslím také miluješ, třebaže o tom ani nevíš; že bys s určitostí věděl, co chceš, tím zrovna neslyneš.“ Řekl to skoro s úsměvem.

„Jak mi můžeš radit,“ odpověděl Edward, „abych opustil výpravu, na kterou jsme vypluli společně?“

„Vypluli!“ řekl Fergus; „ale loď se rozpadává a je nejvyšší čas, aby každý, kdo může, nasedl do Člunu a opustil ji.“

„A co udělají jiní šlechtici?“ odpověděl Waverley, „a proč horalští náčelníci souhlasili s ústupem, když ho pokládají za tak zhoubný?“

Mac-Ivor odpověděl: „Myslí, že jako v předchozích případech postihne stínání, věšení a konfiskace hlavně šlechtu z Nížin; že sami zůstanou v bezpečí ve své chudobě a na svých tvrzích, podle přísloví: ‚Poslouchej vítr na kopci, až voda opadne.‘ Ale oni se zklamou; vyvolali tolik nepokojů, že tentokrát už jim to neprojde; John Bull se tím vylekal a na nějaký čas ho přešla dobromyslnost. Hannoverští ministři měli dávno viset jako lotři; ale jestli se teď dostanou k moci – a to se dříve nebo později stane, když se v Anglii nevzbouří a pomoc z Francie nejde –, měli by viset jako blázni, jestli dopustí, aby jediný klan na Vysočině mohl zas vládu znepokojovat. Teď nás vyhubí i s kořeny, za to ručím.“

„Mně radíš, abych utekl,“ řekl Edward – „než bych tu radu přijal, to raděj zemru – a co ty chceš podniknout?“

„Ach, můj osud je zpečetěn,“ odpověděl Fergus zasmušile. „Do zítřka padnu, nebo budu zajat.“

„Jak to myslíš, příteli?“ zeptal se Edward. „Nepřítel je ještě o celý den pochodu za námi, a i když nás dohoní, máme ještě dost síly, abychom ho zadrželi. Vzpomeň si na Gladsmuir.“

„A přece je pravda, co ti říkám, aspoň pokud jde o mne.“

„Oč se opírá tvá chmurná předpověď?“ zeptal se Waverley.

„O to, co nikoho z našeho rodu nezklamalo,“ řekl tlumeným hlasem, „viděl jsem Bodacha Glasa.“

„Bodacha Glasa?“

„Ano. Tak dlouho jsi byl na Glennaquoichu a nikdy jsi neslyšel o Šedém přízraku? My se o něm ovšem zmiňujeme dosti neradi.“

„Ne, nikdy jsem o něm neslyšel.“

„Ach, ten příběh ti měla vypravovat chuděra Flóra, to bylo něco pro ni. Kdyby aspoň tamhle ten vrch byl Benmore a to dlouhé modré jezero, které se táhne k tamté pahorkaté krajině, kdyby bylo Loch Tay nebo naše Loch an Ri, mé vypravování by do krajiny lépe zapadlo. Ale sedněme si tady na ten kopeček; i Saddleback a Ulswater se k mému vyprávění hodí lépe než anglické živé ploty, ohrady a statky. Tak tedy když můj předek Ian nan Chaistel pustošil Northumberland, na tu výpravu se s ním spřáhl nějaký náčelník z jihu, nebo spíš vůdce doliňácké tlupy, jménem Halbert Hall. Když se vraceli přes Cheviotské vrchy domů, při dělení hojně kořisti se pohádali a přešli k ranám. Doliňáci byli do jednoho pobiti a poslední padl jejich vůdce, pokrytý ranami, které mu mečem zasadil můj předek. Od té doby se jeho duch zjevuje Vich Ian Vohrům, když jim hrozí nějaké velké neštěstí, zvláště smrt. Můj otec ho viděl dvakrát; jednou, když byl zajat u Sheriff-Muiru; podruhé ráno v den své smrti.“

„Jak můžeš, milý Fergusi, povídat takový nesmysl a tvářit se vážně?“

„Nechci po tobě, abys tomu věřil; ale říkám ti pravdu, ověřenou nejméně třistaletými zkušenostmi, kterou jsem si včera na vlastní oči znovu ověřil.“

„Proboha, pověz mi to dopodrobna!“ zvolal Waverley dychtivě.

„Řeknu ti to, když mi slíbíš, že si z toho nebudeš dělat žerty: – Co začal tento nešťastný ústup, skoro jsem nespál a stále jen myslel na svůj klan a na našeho ubohého prince, kterého vedou zpátky jako psa na šňůře, ať chce nebo nechce, a na zkázu našeho rodu. Včera v noci jsem dostal takovou horečku, že jsem vyšel ze svého příbytku ven doufaje, že mi mrazivý vzduch zchladí nervy – budu povídat dál jen velmi nerad, protože vím, že mi sotva uvěříš. Tak jsem přešel lávku a chodil sem a tam, a tu jsem v jasném měsíčním světle s úžasem spatřil vysokou postavu v šedém plédu, jaký nosí pastýři v jižním Skotsku, a ať jsem chodil, jak chtěl rychle, postava byla stále na čtyři stopy přede mnou.“

„Nejspíš jsi viděl nějakého cumberlandského venkovana v obvyklém oblečení.“

„Ne: zprvu jsem si to také myslel a divil jsem se, že si ten člověk troufá mne obtěžovat. Zavolał jsem na něj, ale on neodpověděl. Strachem mi tlouklo srdce, a abych nabyl jistoty o tom, čeho jsem se bál, zůstal jsem stát a točil se na místě postupně na všechny čtyři světové strany. – Bůh ví, Edwarde, ať jsem se obrátil, kam chtěl, tu postavu jsem měl rázem před očima a pořád stejně daleko! Tehdy jsem nabyl jistoty, že je to Bodach Glas. Vlasy mi vstávaly na hlavě, kolena se mi třásla. Ale vzmušil jsem se a rozhodl, že půjdu domů. Můj strašidelný návštěvník se vznášel přede mnou (nemohu říci, že kráčel), až se octl u lávky; tam se zastavil a otočil se tváří ke mně. Musil jsem buď přebrodit potok, nebo projít těsně kolem něho, tak jako stojíš ty. Se zoufalou odvahou (věřil jsem totiž, že stejně brzy zemru) rozhodl jsem se jít dál bez ohledu na něj. Pokřičoval jsem se, vytasil meč a vykřikl: ‚Ve jménu božím, zlý duchu, uхни mi z cesty!‘ ‚Vich Ian Vohre,‘ řekl hlasem, že mi krev tuhla v žilách, ‚chraň se zítřka!‘ V tu chvíli byl jen půl yardu od špičky mého meče; ale sotva domluvil, zmizel a už mi nic nestálo v cestě. Přišel jsem domů, vrhl se na lože a tak strávil několik přetěžkých hodin; a dnes ráno, když nebyl nablízku hlášen žádný nepřítel, vsedl jsem na koně a zajel za tebou, abych se s tebou smířil. Nerad bych padl, dokud se nesmířím s přítelem, kterému jsem ukřivdil.“

Edward nepochyboval o tom, že toto vidění je výplod vyčerpaného těla a stísněného ducha, který vyvolaly pověry běžné mezi horaly. Přesto mu bylo Ferguse upřímně líto; byl teď tak sklíčený, že v Edwardovi dřívější náklonnost znovu oživila. Aby zaplašil jeho chmurné představy, nabídl mu, že s baronovým svolením, které jistě lehko obdrží, ubytuje se u Ferguse, dokud tam náčelníkovi vojáci nedojdou, a potom potáhne s nimi jako dříve. Náčelník z toho měl zřejmě velkou radost, ale váhal, má-li tu nabídku přijmout.

„Tvoříme zadní voj – a to je na ústupu nebezpečné postavení.“

„A tudíž také čestné postavení.“

„Tak dobrá,“ odpověděl náčelník, „ať je Alick s tvým koněm po ruce, kdybychom byli snad poraženi, a mě bude jen těšit, že jsem zas v tvé společnosti.“

Zadní voj se objevil za hodně dlouho; zdržely ho různé nehody a také cesty byly špatné. Konečně přitáhl do vesnice. Když se zas Waverley přidal ke klanu Mac-Ivorů bok po boku s jejich náčelníkem, rázem se rozplynulo všechno záští, které k němu dosud chovali. Evan Dhu se zašklebil samou radostí; a dokonce i Callum, který už zas pobíhal čiperně jako vždy, ač byl dosud bledý a na hlavě měl velký šrám, zřejmě se nad ním zaradoval.

„Ten šibeničník musí mít lebku tvrdší než mramor,“ řekl Fergus, „rozbil se o ni zámek mé pistole.“

„Jak jsi mohl tak hrubě uhodit takového chlapce?“ zeptal se Waverley se zájmem.

„Kdybych občas hrubě neuhodil, ti darebáci by se nechovali jak se patří.“

Pochodovali rázně vpřed, ale pečlivě se zajistili před překvapením. Zadní voj tvořili Fergusovi lidé a pluk znamenitého klanu z Badenochu, jemuž velel Cluny Mac-Pherson. Prošli velkými otevřenými bažinami a vstupovali do ohrad, které obklopují vesničku zvanou Clifton. Zimní slunce již zapadlo a Edward si začal Ferguse dobírat, že mu Šedivý duch předpovídal falešně. „Ještě neskončily březnové idy,“ řekl Mac-Ivor s úsměvem; vtom zalétl zrakem zpátky na bažiny a zřetelně tam spatřil

veliký jezdecký oddíl, jak se po tmavě hnědém terénu prodírá vpřed. Sešikovat se podél ohrad čelem k otevřené krajině a k cestě, po které musí nepřítel táhnout k vesnici, bylo dílem okamžiku. Při těchto přesunech snesla se temná, pochmurná noc, ač byl měsíc v úplňku. Jen chvílemi ozářil bojiště matným světlem.

Nepřítel nenechal horaly v jejich obranném postavení dlouho na pokoji. Chráněn nocí, velký oddíl jízdy sestoupil z koní a pokusil se vniknout do ohrad, zatímco druhý, stejně silný oddíl se snažil prorazit po silnici. Oba oddíly přivítala taková palba, že vnesla zmatek do jejich řad a nadobro zarazila jejich postup. Avšak Fergus, jehož ohnivý duch jako by nabyl s blížícím se nebezpečím staré pružnosti, nespokojil se se získanou výhodou, vytasil meč, vykřikl „Claymore!“ a voláním i příkladem pobízel své lidi, aby prorazili živé ploty, které je oddělovaly od nepřátel, a vrhli se na ně. Vpadli mezi opěšalé dragouny, s napřaženými meči je zatlačili na otevřená blata a tam jich mnoho porubali. Ale znenadání vyšel měsíc a ukázal Angličanům tu hrstku útočníků, v jejichž řadách nad tím úspěchem vznikl nepořádek. Protože dvě škadrony jízdy táhly svým druhům na pomoc, horalé usilovali dostat se zpátky do ohrad. Ale než dosáhli svého cíle, několik jich, mezi nimi i udatný náčelník, bylo odříznuto a obklíčeno. Waverley úzkostlivě pátral po Fergusovi, od kterého byl v tom šeru a zmatku odtržen stejně tak jako od jeho ustupujících soukmenovců, a tu ho spatřil spolu s Evanem Dhuem a Callumem, jak se zoufale brání proti tuctu jezdců, kteří na ně dorážejí dlouhými meči. V tu chvíli se zas měsíc úplně skryl za mraky a Edward nemohl v té tmě ani přispět přátelům na pomoc, ani rozeznat, kudy se dostane na cestu k zadnímu voji. Několikrát byl málem zabit nebo zajat, když ve tmě narazil na hloučky jízdy, až se nakonec dostal k ohradě; přešel ji a usoudil, že je na správné cestě za horalským vojskem, jehož dudy v dále slyšel. Fergusovi už nezbývala žádná naděje, leda že padne do zajetí. Když tak Edward smutně a starostlivě uvažoval o jeho

osudu, rozpomněl se na pověru o Bodachu Glasovi a s údivem si v duchu řekl: „Což může čert mluvit pravdu?“¹⁸⁰

¹⁸⁰ Následující popis bitvy u Cliftonu je vzat z rukopisných „Pamětí“ Evana Macphersona z Cluny, náčelníka klanu Macphersonů, který statečně podporoval hlavní útok v tomto litém boji. Paměti byly nejspíš napsány kolem r. 1755, pouhých deset let po této události. Byly napsány ve Francii, kde žil tento statečný náčelník ve vyhnanství; tím si ve vypravování vysvětlíme některé galicismy.

„Když se princ vrátil z Derby zpátky do Skotska, ujal se divisní generál lord George Murray s radostí velení nad zadním vojem; bylo to postavení čestné, ale spojené s velkým nebezpečím, mnohými těžkostmi a nemalou námahou: princ se obával, aby mu ústup do Skotska neodřízl maršál Wade, který ležel severně od něho s mnohem silnější armádou, zatímco mu byl kníže Gumberland s celou kavalerií těsně v patách, a tak byl nucen postupovat co nejrychleji. Dělostřelectvo nemohlo princově armádě stačit, protože bylo uprostřed zimy a velký nečas a silnice z celé Anglie nejhorší; lord George Murray musil pokračovat v pochodu skoro každý večer ještě dlouho po setmění; a přitom ho stále plašily a znepokojovaly přední hlídky knížete Cumberlanda.

K večeru 28. prosince 1745 vstoupil princ do města Penrithu v cumberlandské provincii. Avšak lord George Murray nemohl s dělostřelectvem postupovat tak rychle, jak by si byl přál, a musil přenocovat ve vzdálenosti šesti mil od města společně s plukem MacDonalda z Grengarrie, který měl právě ten den službu jako zadní hlídka.

Princ se rozhodl strávit 29. prosinec v Penrithu, aby si vojsko odpočinulo a aby je lord George s dělostřelectvem dohonil; nařídil tedy své malé armádě nastoupit ráno ve zbrani, aby mohl vykonat přehlídku a zjistit, jaký je její stav od té doby, co přitáhl do Anglie. Nečítala tehdy víc než 5000 pěších a asi 400 jízdy, pozůstávající z šlechticů sloužících jako dobrovolníci.

Část jich tvořila princův první gardový oddíl pod vedením lorda Elcha, nynějšího hraběte z Weemsu, žijícího ve vyhnanství ve Francii.

Druhá část tvořila druhý gardový oddíl pod velením lorda Balmirina, který byl popraven v londýnském Toweru.

Třetí část sloužila pod lordem hrabětem z Kilmarnocku, rovněž popraveným v Toweru.

Čtvrtá část sloužila pod lordem Pitsligowem, nyní také proskribovaným; tato jízda, ač malá na počet, ale utvořená ze samých urozených lidí, byla velmi udatná a daleko předčila pěchotu nejen na bojišti, ale také na pochodech jako předvoj a hlídky na silnicích vedoucích k městům, kde právě armáda tábořila.

Když měla 29. prosince tato malá armáda přehlídku na kopci severně od Penrithu, urozený pán z Cluny byl poslán se svým klanem na cliftonský most asi míli na jih od Penrithu, když měl po přehlídce před panem Pattullem, který byl pověřen přehlídkou

jízdy; tehdy byl ubytovatelem celé armády a nyní žije ve Francii. U mostu zůstali ve zbrani a čekali na lorda George Murrayho s jeho dělostřelectvem, neboť pán z Cluny měl rozkaz krýt jeho přechod přes most. Dorazil tam až na sklonku dne a v patách za ním vévoda cumberlandský s celou kavalerií, čítající víc než 3000 mužů; asi tisíc jich, pokud to lze odhadnout, sesedlo z koní, aby odřízli dělostřelcům přístup k mostu, kdežto vévoda se zbytkem jízdy zůstali na koních a chystali se zaútočit na zadní voj. Lord George Murray se přiblížil, a ač našel pána z Cluny a jeho klan připravené k boji, přece jen mu situace připadala příliš ožehavá. Síly byly velmi nerovné, a útočit proto bylo zřejmě velmi nebezpečné; a tak lord George nechtěl dát žádné rozkazy, dokud se nezeptá, co o tom soudí pán z Cluny. „Zaútočím na ně ze srdce rád.“ odpověděl pán z Cluny, „když mi to rozkážete.“

„Tak vám to rozkazují,“ odpověděl lord George a sám se hned přidal k panu z Cluny a bojoval pěšky s mečem v ruce v čele jediného klanu Macphersonů. V mžiku si prorazili cestu hustým trnitým plotem, za kterým měla své stanoviště kavalerie; když se prodíral plotem, ztratil lord George Murray, oblečený jako celá armáda po horalsku, čapku a paruku; bojoval tedy dál s holou hlavou. Nejdříve na nepřítele prudce vypálili, pak je napadli šavlemi a hezky dlouho do nich sekali, až se dal Gumberland se svou kavalerií střemhlav na zmatený útěk; kdyby byl měl princ početnější jízdu, aby mohl využít toho zmatku, bezpochyby by byl zajal vévodu z Cumberlandu i s celou kavalerií. Zatím se tak setmělo, že nebylo vidět padlé a nedalo se spočítat, kolik jich plní příkopy, které byly v těch místech. Ale odhaduje se, že kromě raněných, kteří utekli, nejméně přes sto jich zůstalo na bojišti, mezi nimi plukovník Honeywood, který velel opěšalé kavalerii a jehož šavli, velmi cennou, si pán z Cluny přinesl a máji dosud; jeho klan také ukořistil mnoho zbraní: – plukovníka potom sebrali a ošetřili mu rány; těžko se z nich zotavoval. Pán z Cluny ztratil v tomto boji dvanáct mužů, z nichž někteří byli jen raněni a padli do rukou nepřátel, kteří je poslali jako otroky do Ameriky; několik se jich od-tamtud vrátilo a jeden z nich je teď ve Francii jako četař u pluku královských Skotů. Jakmile došla prince zpráva, že se nepřítel blíží. Jeho královská Výsost princ poslal hned lorda hraběte z Nairnu, brigádyra, který je teď ve vyhnanství ve Francii, se třemi batalióny vévody z Atholu a s bataliónem vévody z Perthu a dalšími oddíly pod jeho velením, aby přispěl na pomoc Clunymu a zachránil dělostřelectvo. Ale než se tam hrabě z Nairnu se svým mužstvem dostal, bylo nadobro po boji. Vrátili se tedy všichni do Penrithu a dělostřelectvo připochovalo v úplném pořádku. Od té doby se vévoda z Cumberlandu neodvážil přiblížit princi blíže než na den pochodu po celý čas toho ústupu, který byl řízen velmi moudře a obezřele, i když je nepřítel v jistém smyslu obkličovali.“

Kapitola LX

Kapitola plná nehod

Edward se octl ve velmi nepříjemném a nebezpečném postavení. Zvuk dud se mu zase ztratil; a co bylo ještě nepříjemnější, když po delším marném hledání a přelézání ohrad konečně došel k silnici, z nevítaného hřmotu bubnů a trub poznal, že ji obsadila anglická jízda a teď stojí mezi ním a horaly. Přímo postupovat nemohl; chtěje se tedy vyhnout anglickému vojsku, rozhodl se jít za svými přáteli oklikou vlevo, po vyšlapané cestě odbočující tím směrem z hlavní silnice. Cesta byla blátivá a noc temná a chladná; ale tyto nepříjemnosti nebyly ničím proti obavám, které se mu v hrudi ozývaly při pomýšlení, že by padl do rukou královskému vojsku.

Ušel asi tři míle a konečně dorazil k nějaké vesničce. Věděl sice, že prostý lid není nakloněn věci, které se on zaslíbil, ale přece jen pokud možno chtěl si opatřit koně a průvodce do Penrithu, kde, jak doufal, najde zadní voj, když ne jádro Chevalierovy armády; zamířil tedy k místní hospodě. Uvnitř bylo hlučno, zastavil se a naslouchal. Několik důkladných anglických zaklení a refrén vojenské písně ho přesvědčily, že vesnice je také v rukou vojáků vévody Cumberlandského. Waverley se snažil potichoučku odplížit, blahořeče tmě, na kterou dosud huboval, a tápal kolem nízkého plotu, kterým byla asi obehnána zahrada nějakého domku. Když došel k brance této malé ohrady, chytla ho za napřaženou ruku nějaká žena a zároveň promluvila: „Edwarde, jsi to ty?“

To je nějaký neblahý omyl, pomyslel si Edward a snažil se šetrně ruku vyprostit.

„Nech hloupostí, hochu, nebo tě červenokabátníci uslyší. Hulákali a pokřikovali na každého, kdo šel dnes večer kolem hospodských vrat, aby jim pomohl s vozy a jinými krámy. Pojd' radši k nám, nebo ti něco udělají.“

Dobrá rada, pomyslí si Waverley, když šel za dívkou přes zahrádku do kuchyně dlážděné cihlami; skomírající oheň zapálila dívka sirkou a rozžala svíčku. Sotva pohlédla na Edwarda, upustila světlo a zavřískla: „Otče, otče!“

Na to zavolání přispěchal statný starý sedlák v přiléhavých brslenkách¹⁸¹ a v botách obutých naboso, jak vyskočil rovnou z postele; jinak měl na sobě jen robe-de-chambre¹⁸² westmorlanského státníka – totiž košili. Pěkně se vyjímal ve světle svíčky, kterou držel v levé ruce; v pravé ruce třímал pohrabáč.

„Koho to tu máš, děvče?“

Dívka div neomdlela leknutím: „Myslila jsem, že to je Ned Williams, a zatím je to jeden z těch s plédem.“

„A co ty máš v tuhle noční dobu s Nedem Williamsem?“

Takových otázek je spousta, snadno se dávají a těžko se na ně odpovídá. Růžolíci slečna neodpovídala, pořád jen naříkala a lomila rukama.

„A ty, mladíku, víš, že jsou ve vsi dragouni? Víš o tom, chlapče? A že tě rozsekají jako řípu, chlapče?“

„Vím, že je můj život ve velkém nebezpečí,“ řekl Waverley, „ale jestli mi pomůžete, bohatě se vám odměním. Nejsem Skot, ale nešťastný anglický šlechtic.“

„Ať jsi Skot nebo ne,“ řekl poctivý sedlák, „byl bych radši, kdybys byl zůstal za dveřmi. Ale když už jsi tady, Jakob Jopson nikoho nezradí; a ti v plédech byli veselá chasa a nenatropili tolik neplechů, když tu včera byli.“ A hned se staral, jak posilní a uloží našeho hrdinu na noc. Znovu rozdělali oheň, ale tak opatrně, aby nebylo zvenčí vidět jeho záři. Dobrosrdečný sedlák ukrojil plát slaniny, Cicely ji hned opekla a otec k ní přidal pořádný korbel znamenitého piva. Dohodli se, že Edward u nich zůstane do rána, dokud vojsko neodtáhne, a pak si najme nebo koupí od sedláka koně, sežene spolehlivé zprávy a pokusí se dohonit své přítele. Po útrapách nešťastného dne spočinul na čistém, byť hrubém loži.

¹⁸¹ Selské kalhoty. Pozn. red.

¹⁸² Župan. Pozn. red.

Ráno se roznesla zpráva, že horalé vyklidili Penrith a pochodují dál na Carlisle; že vévoda Cumberlandský se zmocnil Penrithu a oddíly jeho armády obsadily silnice všemi směry. Chtít nepozorovaně projít by bylo šíleně odvážné. Cicely s otcem zavolali na radu Neda Williamse (pravého Edwarda). Ned, který nestál o to, aby jeho hezký jmenovec zůstal dlouho pod jednou střechou s jeho milou, aby snad nedošlo k dalším omylům, navrhl, aby Waverley zaměnil stejnokroj a pléd za venkovský oblek a odešel s ním na otcův statek poblíž Ullswateru; a v tom nerušeném ústraní aby zůstal tak dlouho, až vojenské přesuny v kraji přestanou a jeho odchod už nebude tak nebezpečný. Také se dohodli, kolik má cizinec zaplatit za pobyt u sedláka Williamse do té doby, než bude moci bezpečně odejít. Byl to skromný obnos; tito poctiví a prostí lidé si vůbec nemyslili, že by měli kvůli Edwardovu tíživému postavení své požadavky zvyšovat.

Obstarali mu tedy potřebné součástky oděvu a doufali, že na postranních pěšinách, které znal mladý sedlák, uniknou jakémukoli nepříjemnému setkání. Starý Jopson a jeho různolící dcera rázně odmítli odměnu za pohostinství; a tak zaplatil Edward dceři hubičkou a otci srdečným stiskem ruky. Oba zřejmě měli starost o bezpečí svého hosta a přáli mu na cestu všechno dobré.

Po cestě šel Edward se svým průvodcem přes pole, kde byla včerejší noci vedena bitva. Prchavá zář prosincového slunce smutně svítila na rozlehlé vřesoviště a tam, kde ústí široká severozápadní silnice do ohrad, objevily se mrtvolý mužů i koní a obvyklí průvodci války, hejna vran, krahujců a havranů.

„Tak tady bylo tvé poslední bojiště,“ pomyslil si Waverley a oči se mu zalily slzami, když si vzpomněl na četné skvělé rysy Fergusovy povahy a na někdejší přátelství s ním – na jeho vášně a nedostatky už zapomněl – „zde padl poslední Vich Ian Vohr, na bezejmenném vřesovišti; a v drobné noční šarvátce zhasl ten planoucí duch, kterému bylo hračkou prosekat svému pánu cestu na britský trůn. Jeho ctižádost, důmysl a statečnost – toho všeho měl nezvyklou míru – potkal teď osud všeho smrtelného. Byl jsi jedinou oporou sestře, jejíž duch, stejně hrdý

a nepoddajný, byl ještě vznešenější než duch tvůj; zde vzaly za své všechny tvé naděje v budoucnost Flóry a celého dávného a váženého rodu, který jsi ctižádostivě usiloval povznést svou dobrodružnou udatností ještě výš!“

Štván těmito myšlenkami, rozhodl se Waverley v zbožném úmyslu, že se půjde na širé vřesoviště poohlédnout, nenajde-li mezi padlými tělo svého přítele, aby mu prokázal poslední poctu a pohřbil ho. Bázlivý mladík, který ho provázel, varoval před nebezpečným počínáním, ale Edward se nedal odradit. Marodéři obrali už mrtvé o vše, co se dalo odnést; ale venkovani, nezvyklí na takovou krvavou podívanou, se ještě na bojiště neodvážili, jen někteří je zpovzdáli bázlivě okukovali. Asi šedesát nebo sedmdesát padlých dragounů leželo v první ohradě, na silnici a na otevřené bažině. Horalů padlo ne víc než tucet, hlavně ti, kteří se odvážili příliš daleko do bažin a ztratili pevnou půdu pod nohama. Fergusovo tělo mezi padlými nemohl najít. Na chlumku, stranou od druhých, ležela těla tří anglických dragounů, dvou koní a panoše Calluma Bega, jehož tvrdou lebku nakonec přece jen nadobro rozštípl meč nějakého jezdce. Možná že Fergusovo tělo odnesli lidé z jeho klanu, ale je také možné, že unikl, zvláště když ani tělo Evana Dhua, který by byl svého náčelníka nikdy neopustil, nebylo mezi mrtvými; anebo byl zajat a tak se vyplnila méně hrozná předpověď zjevení Bodacha Glase. Blížil se oddíl, který měl donutit venkovany pohřbít mrtvé a také jich už na to několik šťastně sehnal; Edwardovi nezbylo než se zas připojit k průvodci, který na něho čekal ve stínu stromů, celý ustaraný a ustrašený.

Když pak opustili toto pole smrti, bez nehody dorazili k cíli. U sedláka Williamse vydávali Edwarda za mladého příbuzného, který studuje na duchovního a pobude u nich do té doby, než občanské rozbroje v kraji pominou a on bude moci odcestovat. Tím umlčeli podezření hodných a prostých cumberlandských sedláků a zároveň vysvětlili vážné a uzavřené chování nového hosta. Tato opatrnost byla potřebnější, než se Waverley nadál, neboť různé události ho přiměly k delšímu pobytu na Fasthwaite, jak se statek jmenoval.

Napřed mu po deset dní bránily v odchodu hrozné sněhové vánice. Když už byly silnice trochu sjízdné, začaly zas docházet zprávy, že Chevalier ustoupil do Skotska; pak zas že se stáhl od hranic a uchýlil se ke Glasgowu; a že vévoda Cumberlandský obléhá Carlisle. Stála tedy jeho armáda Waverleymu v cestě, takže do Skotska nemohl. Na východní hranici postupoval maršál Wade s velkou armádou k Edinburghu a po celých hranicích se to hemžilo vojenskými oddíly, dobrovolníky a ozbrojenými partyzány, kteří měli potlačit povstání a pochytat zatoulané vojáky z horalské armády, kteří zůstali v Anglii. Pád Carlisle a přísné tresty uvalené na povstaleckou posádku Waverleyho pak dále odradily, aby se nepouštěl sám na beznadějnou cestu napříč nepřátelskou zemí a velkou armádou a svým mečem nenapomáhal věci zřejmě ztracené.

V této samotě a odloučenosti, bez přátel a bez společnosti vzdělaných lidí, náš hrdina často vzpomínal na výklady plukovníka Talbota. A ve snách ho pronásledovala ještě úzkostnější vzpomínka – pohled a posunek umírajícího plukovníka Gardinera. Když pak zřídka doručovanou poštou docházely zprávy o šarvátkách s proměnlivým úspěchem, Edward si vroucně přál, aby už nikdy nemusil tasit meč v občanské válce. Potom zas myslel na domnělou smrt Fergusovu, na zoufalé postavení Flóřino a v duchu se rozněžnil nad postavením Rose Bradwardinové, jíž chybí ona oddaná zanícenost, která její přítelkyni to neštěstí povznáší a posvěcuje. Oddával se těmto snům, aniž ho někdo rušil otázkami; a na častých zimních procházkách po březích Ulswateru si uvědomil, že lépe ovládá svého ducha, zkrotlého protiventstvím, než se mu to dařilo dříve, a že si už může s jistotou a snad i s povzdechem říci, že mu doba romantiky skončila a nastává skutečný život. A brzy nadešel čas, kdy musil své domněnky ospravedlnit rozumem a moudrostí.

Kapitola LXI

Cesta do Londýna

Fasthwaitská rodina si brzy Edwarda oblíbila. Měl v sobě jemnost a uhlazenost, na niž se většinou odpovídá vlídností; svou učeností si v jejich prosté mysli získal vážnost a svým žalem soucit. Svůj žal vyhýbavě připisoval tomu, že v jedné šarvátce u Cliftonu ztratil bratra; v tomto prostém prostředí, kde se příbuzenské svazky vysoko cenily, jeho ustavičná sklíčenost vzbuzovala soucit, a nikoli údiv.

Koncem ledna zas trochu ožil při šťastné svatbě Edwarda Williamse, syna jeho hostitele, se Cicely Jopsonovou. Náš hrdina nechtěl svým bolem kalit veselí při svatbě těch, kterým byl tak zavázán. A tak se přímo překonával v tanci, zpěvu a různých hrách a byl z celé společnosti nejveselejší. Na druhý den však měl na starosti vážnější věci.

Duchovnímu, který novomanžele oddával, se domnělý student teologie tak zalíbil, že za ním nazítří schválně přijel až z Penrithu. Začít tak zkoušet našeho hrdinu z teologických vědomostí, byl by z toho pěkný zmatek; ale naštěstí se raději vyptával a sám vyprávěl o nejnovějších událostech. Vzal s sebou několikery staré noviny; v jedněch Edward zahlédl zprávičku, po níž už naprosto nevnímal novinky důstojného pána Twigytythe o tom, co se děje na severu a jak se vévoda těší na brzkou porážku a rozdrčení povstalců. Zpráva zněla přibližně takto:

„Ve svém domě v Hill Street u Berkeley Square zemřel 10. t. m. vážený pan Richard Waverley, druhorozený syn sira Gilese Waverleyho na Waverley-Honour atd. atd. Zemřel po dlouhé chorobě, ještě ztíženě nepříjemným podezřením, kvůli němuž musel složit značnou záruku vzhledem k nastávajícímu procesu pro velezradu. Proces pro stejně těžký zločin hrozí i jeho staršímu bratru Everardovi Waverleymu, představiteli tohoto starého rodu; domníváme se, že přelíčení je stanoveno na začátek příštího měsíce, jestliže se Edward Waverley, syn zesnulého Richarda a baronetův dědic, sám nevydá do rukou spravedl-

nosti. V tom případě, jak jsme byli ujištěni, Jeho Veličenstvo milostivě upustí od dalšího stíhání sira Everarda. Jak bylo zjištěno, tento mladý nešťastník bojoval ve službách pretendentových a s horalským vojskem se zúčastnil tažení do Anglie. Ale od cliftonske šarvátky dne 18. prosince minulého roku o něm není zpráv.“

Tak zněla otřesná zpráva. „Panebože!“ zvolal Waverley, „copak jsem otcovrah? To není možné! Otec mi jakživ otcovské city neprojevoval, má domnělá smrt nemohla tedy mít takový účinek, že by ho připravila o život; tomu nevěřím – bylo by to šílenství, myslet si třeba jen na okamžik něco tak hrozného. Ale horší než otcovražda, je-li to vůbec možné, by bylo vystavovat ušlechtilého a dobrotivého strýce, který mi byl víc než otcem, jakémukoli nebezpečí, když je mohu odvrátit vlastní obětí!“

Tyto myšlenky drásaly Waverleyho smysly a tu se ctihodný duchovní při dlouhém výkladu o bitvě u Falkirku polekal zsinalé bledosti, která se mu z nich rozlila po tváři; hned se ho zeptal, zda mu není nevolno. Naštěstí právě vešla nevěsta, celá usměvavá a uzardělá. Paní Williamsová nepatřila zrovna k nejchytřejším, ale byla dobrosrdečná a hned si domyslíla, že Edwarda polekala nějaká zpráva z novin; moudře zasáhla, a aniž vzbudila podezření, odvedla pozornost pana Twigytyhe a zabavila ho až do jeho odchodu. Waverley pak svým přátelům vyložil, že musí bezodkladně do Londýna.

Přece však se naskytlo zdržení, jakému nebyl Waverley zvyklý. Když přišel do Tully-Veolanu, měl tobolku napěchovanou, ale od té doby ji nedoplňoval; potom si nežil tak, že by mu z ní rychle ubývalo, vždyť pobýval většinou u přátel nebo v armádě, ale přece jen shledal, že po zaplacení laskavému domácímu tak zchudne, že mu nezbude na cestu poštou. Nejlepší tedy bude, řekl si, dostat se na hlavní severní silnici někde u boroughského mostu a tam nasednout do Severního dostavníku, ohromné to staromódní kádě tažené třemi koňmi, který dorazí z Edinburghu do Londýna (dá-li Pán Bůh, jak stálo na reklamě) za tři týdny. Náš hrdina se tedy se svými cumberlandskými přáteli srdečně rozloučil a slíbil jim, že na jejich dobrotu nikdy nezapomene; v duchu se těšil, že jednoho dne se jim náležitě odvděčí. Po drobných nesnázích

a úmorných průtazích, když si šaty, jinak jednoduché a prosté, poněkud upravil, jak se slušelo na jeho postavení, podařilo se mu dostat přes celý kraj, až se octl ve vytouženém voze naproti paní Nosebagové, manželce poručíka Nosebaga, adjutanta a učitele jízdy na koni u -ských dragounů, boдрé padesátníci v modrých, červeně lemovaných šatech a se stříbrem vykládaným bičkem v ruce.

Tato dáma patřila k společenským číperkám, které si osobují *faire les frais de conversation*¹⁸³. Právě se vracela ze severu a poučovala Edwarda, jak by byl její pluk u Falkirku málem rozsekal ty sukničkáře na cucky, „jenomže tam byl takový ošklivý, protivný močál, jakých je myslím ve Skotsku plno, a tak náš milý pluk dostal trochu na frak v té, jak říká můj Nosebag, nešťastné aféře. Vy jste, pane, také sloužil u dragounů?“ Waverley byl tou otázkou tak zaskočen, že přisvědčil.

„Hned jsem to uhodla; poznala jsem z vašeho chování, že jste voják, a bylo mi jasné, že nejste žádný šmaťchavý pěšák, jak jim říká můj Nosebag. Od kterého pluku, prosím?“ To byla milá otázka. Waverley správně usoudil, že tato hodná dáma zná celý vojenský seznam nazpaměť; aby se neprozradil, radši se přidržel pravdy a odpověděl: „U Gardinerových dragounů, madame; ale před časem jsem vystoupil ze služby!“

„Ach, to jsou ti, co vyhráli ty dostihy v bitvě u Prestonu, jak říká můj Nosebag. A prosím, pane, byl jste tam?“

„Měl jsem to neštěstí,“ odpověděl Waverley, „že jsem byl svědkem té bitvy.“

„Bylo to neštěstí, pane, že tak málo Gardinerových jezdců zůstalo jejími svědky – ha! ha! ha! Odpusťte. Ale vojákova žena si ráda zažertuje.“

„Čert tě vem,“ pomyslel si Waverley; „mám to pekelnou smůlu, že jsem se dostal do spárů té zvědavé babizny!“

Naštěstí ta hodná paní o jedné věci dlouho nemluvila. „Teď dojíždíme k Ferrybridge, kde zůstal oddíl *našich*, aby bránil žalárníky, strážníky a soudce a celou tu čeládku, co prohlíží průkazy a chytá rebely a podobně.“ Sotva přišli do hospody, táhla Waverleyho k oknu a kři-

¹⁸³ Vést konverzaci. Pozn. překl.

čela: „Támhle jde kaprál Bridoon z našeho nebohého oddílu; jde se strážníkem; Bridoon je můj beránek, jak říká Nosebag. Pojd'te, pane – jak se, prosím, jmenujete?“

„Butler, madame,“ řekl Waverley; rozhodl se, že si raději vypůjčí jméno svého dřívějšího spoludůstojníka a tak se vyvaruje odhalení, kdyby si vymyslel jméno v pluku neznámé.

„Á, to jste dostal oddíl nedávno, když ten bídák Waverley přeběhl k rebelům? Bože, kdyby tak ta stará stvůra kapitán Crump přeběhl k rebelům, aby dostal Nosebag jeho oddíl! – Bóže, co se ten Bridoon klátí na mostě? Ať visím, jestli nemá v hlavě, jak říká Nosebag. – Pojd'te, pane, vy i já patříme k armádě, došlápnem na toho lotra, aby konal svou povinnost.“

S pocity, které lze snáze pochopit než popsat, byl Waverley nucen jít za touto srdnatou velitelkou. Statečný voják, ten opilý kaprál od dragounů, asi šest stop vysoký, širokoplecí, tenkonohý, s velkým šrámem na nose, byl věru pěkný beránek. Paní Nosebagová spustila nadávky nebo něco nadávání velmi podobného a poručila mu, aby konal svou povinnost. „Čert vás vem, vy –“ osopil se na ni čacký kavalír; ale když zvedl hlavu, aby sladil činy se slovy a zamýšlenému přízvisku dodal náležitě říznosti přívlastkem, který by té osobě padl, poznal, kdo to s ním mluví, zasalutoval a změnil tón. – „Pozdrav Bůh vaši sličnou tvář, paní Nosebagová, jste to opravdu vy? Když si takový chudák jednou přihne, vy přece nejste taková, abyste mu proto chtěla škodit.“

„Tak jděte, vy darebáku, a konejte svou povinnost; ten pán zde a já jsme od armády; ale dejte dobrý pozor na toho bázlivce v širáku se sklopenou střechou, co sedí v koutě ve voze. Myslím, že je to přestrojený rebel.“

„Čert vem její angreštovou paruku,“ ulevil si kaprál, když byla z do-slechu, „ta babizna s očima jak nebozez – bába adjutantka, jak jí říkáme, je větší mor na pluk než vojenský soudce, šikovatel a starý plukovník Poděs dohromady. – Pojd'te, pane strážník, podíváme se, jestli by mi nedal ten bázlivec, jak mu říká,“ (ve skutečnosti to byl nějaký kvaker z Leedsu, s nímž měla paní Nosebagová ostrý spor, zda je podle zákona

dovoleno nosit zbraně) „zavdat pálenky, protože to vaše yorkshirské pivo mě studí v žaludku.“

Čipernost této hodné paní sice pomohla Edwardovi z této bryndy, ale málem ho zatáhla do několika jiných. V každém městě, kde se zastavili, chtěla inspicírovat stráž, pokud tam nějaká byla, a jednou div nepředstavila Waverleyho verbíři z jeho vlastního pluku. A potom byla samé kapitáne a Butlere, div se zlostí a strachem nezbláznil; jakživ se Waverley tak neradoval, že má cestu za sebou, jako když dorazil v dostavníku do Londýna a zbavil se pozornosti madame Nosebagové.

Kapitola LXII

Co teď?

Do města přijeli za soumraku; Edward se zbavil spolucestujících, prošel řadou ulic, aby ho nikdo nemohl sledovat, a potom si najal drožku a jel k plukovníkovi Talbotovi na jedno velké náměstí v západní čtvrti města. Co se oženil, zdědil ten pán velké jmění po příbuzných, nabyt značného politického vlivu a žil, jak se říká, na velké noze.

Když u něho Waverley zaklepal, nejprve ho nechtěli pustit dovnitř, ale nakonec ho uvedli do komnaty, kde seděl plukovník u stolu. Proti němu seděla lady Emily, v krásném obličejí ještě pobledlá po nemoci. Sotva plukovník uslyšel Waverleyho hlas, vyskočil a objal ho. „Franku Stanley, drahý chlapče, jak se máš? – Emily, miláčku, to je mladý Stanley.“

Krev jí polila líce, když vítala Waverleyho, zdvořile a vlídně zároveň, a přitom její chvějící se ruka a zajímavý hlas prozrazovaly, jak je poděšená a zmatená. Honem zas prostřeli k obědu, a zatímco se Waverley posilňoval, plukovník hovořil dále: „Překvapuje mě, že jsi sem přijel, Franku; vždyť lékaři říkají, že londýnský vzduch nesvědčí tvému neduhu. Neměl ses vydávat v takové nebezpečí. Jsem opravdu rád, že tě vidím, a Emily také, ale bojím se, že tě tu nemůžeme dlouho zdržovat.“

„Mám tady něco na práci,“ zašeptal Edward.

„To jsem si myslel, ale dlouho tě tu nenechám. – Spontooné,“ (oslovil staršího, nelivrejovaného sluhu vojenského vzezření) „odnes ty věci a přijď sám, až zazvoním. Postarej se, ať nás nikdo jiný nevyrušuje. Máme se synovcem nějaké jednání.“

Když pak služebnictvo odešlo, vyhrkl: „Pro pána Boha, Waverley, co vás sem přivedlo? To vás může stát život.“

„Drahý pane Waverley,“ řekla lady Emily, „vděčím vám za tolik, že to ani vypovědět nemohu; jak jste se mohl tak unáhlit?“

„Můj otec – můj strýc – tady ten článek,“ a podal noviny plukovníkovi Talbotovi.

„Kéž by ty darebáky jejich tiskařské lisy rozdrtily,“ řekl Talbot. „Prý už vydávají v Londýně rovný tucet novin, a není divu, že si musí vymýšlet lži, aby ty jejich časopisy šly na odbyt. Je sice pravda, že jste ztratil otce, Edwarde; ale co se týče těch květnatých frází, že to neblahé postavení mu zachmuřilo mysl a ublížilo na zdraví – po pravdě to bylo tak – je to sice příkré, že to teď říkám, ale aspoň se vám ve svědomí uleví od těžkých výčitek – po pravdě to bylo tak, že v celé této záležitosti projevil Richard Waverley velkou bezcitnost k tomu, co potkalo vás i vašeho strýce; a když jsem ho naposled viděl, řekl mi rozjařeně, že když už jsem tak hodný a starám se o vaše zájmy, nejlepší snad bude, když on si bude hledět svých zájmů a hledat smír s vládou cestami, které mu ještě z dřívějších styků zůstaly otevřené.“

„A co můj strýc, můj drahý strýc?“

„Nehrozí mu žádné nebezpečí. Je pravda (když se teď dívám na datum novin), že před časem proběhla nějaká hloupá zpráva, jak ji zde citují, ale byla naprosto falešná. Sir Everard odjel na Waverley-Honour prost všech starostí krom starostí o vás. Ale vy jste ve smrtelném nebezpečí – vaše jméno je na všech provoláních – jsou na vás vydány zatykače. Jak a kdy jste sem přijel?“

Edward mu zevrubně vypověděl celý svůj příběh, jen o hádce s Fergusem pomlčel; přál horalům a nechtěl plukovníka utvrdit v jeho předpojatosti vůči nim.

„Víte to jistě, že to byl panoš vašeho přítele Glena, kterého jste viděl padlého na cliftonských bažinách?“

„Zcela jistě.“

„To čertovo kvítko tedy ošidilo šibenici, vražednictví mělo vepsáno ve tváři,“ (a k lady Emily dodal) „ale tvář to byla pěkná. – Ale vy, Edwarde, byste se měl vrátit do Cumberlandu, nebo spíš nikdy jste se odtamtud neměl hnout, protože všechny přístavy jsou uzavřeny a přísně se pátrá po stoupencích pretendentových; a ta zatracená ženská bude mlít jazykem, až se tak či onak přijde na to, že kapitán Butler byl někdo jiný.“

„Víte něco bližšího o mé spolucestovatelce?“ zeptal se Waverley.

„Její muž byl u mne šest let šikovatelem; ona byla kyprá vdova a měla nějaký groš – oženil se s ní – byl snaživý a dobře cvičil vojáky, proto také postupoval. Musím za ní poslat Spontoona, aby vyzvěděl, co má za lubem; najde ji mezi svými starými známými od pluku. Zítra budete churav a pro únavu nebudete vycházet z pokoje. Lady Emily vás bude ošetřovat a já se Spontoonem vám budeme dělat společníky. Máte jméno mého blízkého příbuzného, kterého až na Spontoona mé nynější služebnictvo nikdy nevidělo, takže bezprostřední nebezpečí vám nehrozí. Tak prosím, ať vás rozbolí hlava a oči se vám začnou klížit co nejdříve, ať vás můžeme prohlásit za nemocného; a ty, Emily, dej pro Franka Stanleyho připravit pokoj se vším pohodlím, jaké nemocný potřebuje.“

Ráno navštívil plukovník svého hosta. „Nuže,“ řekl, „mám pro vás dobré zprávy. Vaše šlechtická a důstojnická pověst je nadobro očištěna od nařčení, že jste zanedbal svou povinnost a měl účast na vzpouře v Gardinerově pluku. Dopisoval jsem si o té věci s vaším upřímným přítelem skotským farářem Mortonem; jeho první dopis byl adresován siru Everardovi; ale ušetřil jsem dobrému baronovi námahu s odpovědí. Víte, že váš zbojnický známý Donald z jeskyně padl nakonec do rukou filištínů? Chtěl odehnat dobytek jednomu statkáři jménem Killan – tak nějak –“

„Killancureit?“

„Ano, ten – byl to dobrý hospodář, zvlášť si zakládal na chovu dobytka, ale tak trochu strašpytel, a tak si vyžádal oddíl vojáků, aby mu chránil majetek. Donald strčil bezděky hlavu do lví tlamy, byl poražen a zajat. Byl odsouzen k smrti a na jeho svědomí zaútočili na jedné straně katolický kněz, na druhé váš přítel Morton. Katolického kněze odmítl kvůli poslednímu pomazání, protože ten šetrný pán to pokládal za přílišné plýtvání olejem. A tak úloha obrátit ho od nekajícího připadla panu Mortonovi a ten se jí skvěle zhostil; a přec jen to byl divný křesťan, ten Donald. Ale před soudcem, nějakým majorem Melvillem, zřejmě nestranným a hodným člověkem, se přiznal k pletichám, které spolu s Houghtonem zosnoval, podrobně je popsal a tak vás zbavil podezření

z jakékoli účasti na nich. Zmínil se také o tom, jak vás zachránil z rukou dobrovolnického důstojníka a na rozkaz pret – totiž Chevaliera vás poslal jako zajatce do Dounu, odkud jste byl, jak se domníval, dopraven jako zajatec do Edinburghu. To jsou okolnosti, které mluví ve váš prospěch. Naznačil také, že byl pověřen, aby vás tam dopravil a pečoval o vás, a že za to dostal zaplacen; ale nechtěl se přiznat od koho, a prohlašoval, že by sice klidně porušil obyčejnou přísahu, aby ukojil zvědavost pana Mortona, jestli je zavázán za jeho zbožná napomenutí, ale v tomto případě je zavázán k mlčení přísahou na ostří dýky¹⁸⁴, což zřejmě pokládal za neporušitelný závazek.“

„A co se s ním stalo?“

„Byl oběšen v Stirlingu, když rebelové přestali s obléháním, spolu se svým pomocníkem a čtyřmi jinými oplédovanými krajany; dostalo se mu té výsady, že visel na vyšší šibenici než druzí.“

„Opravdu nemám proč jeho smrti litovat ani se z ní radovat, a přec mi hodně prospěl i ublížil.“

¹⁸⁴ Přísaha na dýku. Pohanští bohové se neodvolatelně zavázali, když přísahali při Stygu; také skotští horalé skládali slavnostní přísahu, když měla být zvlášť závazná. Velmi často záleželo v tom, že při přísaze položili ruku na svou tasenou dýku; tak se dýka stala součástí celé té věci a měla potrestat porušení slibu. Ale ať horalé přísahu dotvrdili jakýmkoli obřadem, snažili se ten obřad, který pokládali za neodvolatelný, udržet v tajnosti. Mělo to tu výhodu, že bez výčitek svědomí rušili sliby, dané jakkoli jinak než oním zvlášť slavnostním způsobem; proto také ochotně dávali jakýkoli slib, který je nevázal déle, než se jim zlíbilo. Být známo, jakou přísahu pokládají za neporušitelnou, nikdo by se s jinou nespokojil. Francouzský Ludvík XI. měl též takovou sofistiku; měl totiž také zvláštní přísahu, a jediné tu zachovával, a proto se jí velmi nerad vázal. Tento lstivý tyran pokládal za závaznou jen tu přísahu, kterou složil na kříž ze Saint Lo D'Angers, obsahující kousek pravého kříže. Věřil, že kdyby po takové přísaze slib porušil, do roka umře. Když měl jít komisař Saint-Paul osobně jednat s Ludvíkem, nechtěl tam jít jinak, než když mu král zaručí bezpečný návrat touto přísahou. Ale král odpověděl, jak praví Comines, že se už nikdy žádnému smrtelníku touto přísahou nezaváže, ač je ochoten přísahat jakýmkoli jiným způsobem. A tak se jednání po dlouhém handrkování o způsobu Ludvíkovy přísahy přerušilo. Takový je rozdíl mezi příkazy pověry a příkazy svědomí.

„Jeho doznání vám podstatně poslouží, neboť snímá z vaší pověsti ona podezření, která obžalobě proti vám dodávala jiného zabarvení, než má obžaloba právem vznesená proti tolika jiným nešťastníkům, kteří se zbraní povstali nebo dosud stojí proti vládě. Jejich velezrada – musím ji tak nazvat, ač i vy na ní máte svůj podíl – vlastně vznikla ze špatně chápané ctnosti, a proto se nedá pokládat za špatnost, ač je to nesporně těžký zločin. Kde je tolik viníků, musí být také většímu počtu dána milost; a nepochybuji, že vám milost vymohu, pakliže vás uchráníme od spárů spravedlnosti, dokud si nevybere a nepohlí oběti; neboť i v tomto případě platí jako jindy lidové přísloví: Kdo dřív přijde, ten dřív mele. Krom toho chce vláda tentokrát zastrašit anglické jakobity, mezi nimiž však stěží najde někoho, koho by mohla příkladně potrestat. Je to vyděšená pomstychtivost a to brzy přejde, neboť Angličané jsou ze všech národů od přírody nejméně krvelační. Ale teď ji ještě cítí, a proto se zatím musíte uklidit někam do ústraní.“

Vtom vešel Spontoon a tvářil se starostlivě. U svých známých od pluku se doptal na paní Nosebagovou a našel ji plnou zloby, neklidu a starostí, neboť zjistila, že s ní jel nějaký podvodník ze severu a vydával se za kapitána Butlera od Gardinerových dragounů. Chtěla to udat, aby po něm pátrali jako po tajném poslu pretendentově: Spontoon (stará vojna) s ní sice naoko souhlasil, ale přece jen dosáhl toho, že svůj úmysl odložila. Ale nesmí se ztrácet čas: přesný popis této dámy může vést k tomu, že v domnělém kapitánu Butlerovi poznají Waverleyho; toto zjištění bude nebezpečné pro Edwarda, snad i pro jeho strýce, ba i pro plukovníka Talbota. Teď šlo o to, kam se má Waverley odebrat.

„Do Skotska,“ řekl Waverley.

„A proč do Skotska?“ zeptal se plukovník. „Doufám ne proto, abyste se zas přidál k rebelům.“

„Ne – pokládal jsem své tažení za skončené, když se mi přes všechno úsilí nepodařilo dohonit své druhy; teď se podle všeho odebrali do zimního ležení v horách a tam by jim byli takoví stoupenci jako já spíš na obtíž než k užitku. Zdá se, že protahují válku jen proto, aby se dostal Chevalier do bezpečí, a pak budou vyjednávat. Jít za nimi by znamenalo

přidat jim člověka, kterého nebudou chtít opustit a nebudou moci ochránit. Slyšel jsem, že právě proto zanechali všechny své anglické stoupence v carlisleské pevnosti. A vůbec, mám-li říci pravdu, plukovníku, ač tím možná klesnu ve vašich očích, už jsem toho válečného řemesla pořádně syt a mám, jak říká Fletcherův Veselý poručík, i tohohle bojování až po krk' –“.

„Bojování! Copak jste viděl, leda jednu nebo dvě šarvátky? To kdybyste viděl válku ve velkém měřítku – takových šedesát i sto tisíc lidí na každé straně!“

„Nejsem ani trochu zvědavý, plukovníku. Naše lidové přísloví praví, dobrého pomálu. Vojáci s chocholy a pořádná vojna mě okouzlovali v básních; ale noční pochody, stráž, spánek pod zimní oblohou a podobné věci, které s sebou přináší to slavné řemeslo, mi zblízka vůbec nejsou po chuti. A pokud jde o pořádné rány, užil jsem dost bojování u Cliftonu, kde jsem jen o vlasek unikl nejmíň tucetkrát; a řekl bych, že i vy –“ zarazil se.

„Že jsem toho měl dost u Prestonu, chcete snad říct?“ dopověděl plukovník se smíchem; „vždyť je to mé povolání, Jindro.“

„Ale ne moje,“ řekl Waverley; „a když už jsem se se ctí zbavil meče, který jsem tasil jen jako dobrovolník, spokojím se s touto válečnou zkušeností a do nové se hned tak nepustím.“

„Velmi mě těší, že jste tohoto názoru – ale co tedy chcete dělat na severu?“

„Předně některé přístavy na východním pobřeží jsou ještě v rukou Chevalierových přátel; když se tam dostanu, snadno se pak přeplavím na pevninu.“

„Dobrá – a za druhé?“

„Nu, mám-li říci pravdu, ve Skotsku je bytost, na níž závisí mé štěstí víc, než jsem si dosud byl vědom, a mám obavy o její postavení.“

„Emily to tedy uhodla, nakonec je v tom přece láska? A která z těch dvou Skotek, jimž jsem se měl podle vás obdivovat, je vaše vyvolená? Snad ne slečna Glen –“

„Ne.“

„Ach, tu druhou vám povolím; prostota se dá napravit, ale pýcha a domýšlivost nikdy. Nu, nechci vám to rozmlouvat, siru Everardovi se to bude zamlouvat, podle toho, co říkal, když jsem s ním o tom žertoval; doufám jen, že ten nesnesitelný otec s tou svou skotštinou a šňupáním a latinou a se sáhodlouhými historkami o vévodovi z Berwicku uzná na nutné usídlit se v cizině. Co se dcery týče, myslím sice, že byste našel v Anglii stejně dobrou partii, ale když už toužíte po tom skotském poupatku, baronet sám má značné mínění o jejím otci a jeho rodě a vroucně si přeje vidět vás ženatého a usazeného, kvůli vám samému i kvůli těm třem běžícím hranostajům, kteří by jinak mohli utéci nadobro. Ale přinesu vám podrobné zprávy, co si o té věci myslí, protože teď si s ním psát nemůžete; doufám, že do Skotska nedorazíte mnohem dříve než já.“

„Cože! Co vás nutí k tomu, abyste se vrátil do Skotska? Snad ne touha po zemi kopců a řek?“

„Na mou duši že ne; ale Emily je už, díky Bohu, zdráva a záležitost, která mi v této chvíli leží nejvíc na srdci, mohu ve skutečnosti zdárně ukončit až při osobní rozmluvě s Jeho královskou Výsostí vrchním velitelem; neboť, jak praví Fluellen, ‚vévoda mě má rád a díky nebesům zasloužil jsem si trochu jeho lásky‘. Ted’ se na nějakou hodinu vzdálím, abych všecko připravil k vašemu odjezdu; volnost pohybu se vám rozšiřuje i na vedlejší pokoj, salón lady Emily; najdete ji tam, když se vám zachce hudby, četby nebo hovoru. Zařídili jsme to, že všechno služebnictvo je pryč až na Spontoona, a ten umí mlčet jako hrob.“

Asi za dvě hodiny se plukovník Talbot vrátil a zastihl svého mladého přítele, jak rozmlouvá s jeho paní; ji těšily jeho pěkné způsoby a znalosti, jeho zas blažilo, že se aspoň na chvíli vrátil do společnosti svého stavu, z níž byl už delší čas vyloučen.

„Ted’ poslyšte,“ řekl plukovník, „jak jsem vše zařídil, neboť nemáme času nazbyt. Tento mladík, Edward Waverley, jinak Williams, jinak kapitán Butler, musí dál vystupovat pod dalším přijatým jménem jako Francis Stanley, můj synovec: zítra se vypraví na sever a první dvě stanice pojede kočárem. Pak se ho ujme Spontoon; poštou pojedou až do

Huntingdonu; přítomnost Spontoona, o němž je známo, že je v mých službách, zabrání všemu vyptávání.

V Huntingdonu se setkáte se skutečným Frankem Stanleyem. Studuje v Cambridgi; ještě donedávna jsem myslel, že mi Emilyino zdraví nedovolí, abych se sám odebral na sever, a proto jsem mu obstaral od ministerstva pas, aby jel místo mne. Protože tam měl jet, jen aby vás vyhledal, jeho cesta je teď zbytečná. Zná váš příběh; poobědváte spolu v Huntingdonu; a možná že vaše moudré hlavy vymyslí nějaký plán, jak odstranit nebo zmírnit nebezpečí na vaší další cestě na sever. A teď dovolte,“ (a vyňal safiánové pouzdro) „abych vás na tu výpravu založil.“

„Stydím se, drahý plukovníku –“

„Ba ne,“ řekl plukovník Talbot, „má tobolka je vám kdykoli k službám, ale toto jsou vaše peníze. Váš otec počítal s tím, že budete obžalován, a ustanovil, abych pro vás spravoval jeho jmění. Takže teď máte asi 15 000 liber a krom toho Brerewood Lodge – jste velmi zámožný, ujišťuji vás. Zde máte bankovky v ceně 200 liber. V cizině dostanete jakýkoli větší obnos nebo úvěr, budete-li ho na cestách potřebovat.“

Má-li nějak užít toho nově nabytého jmění, řekl si Waverley, že nejprve napíše onomu poctivému sedláku Jopsonovi, aby přijal stříbrný korbelt od svého přítele Williamse, který nezapomněl na noc 18. prosince minulého roku. Zároveň ho požádal, aby mu pečlivě uschoval jeho horalský šat a výstroj, zvláště pak zbraně, které jsou samy o sobě zajímavé a jimž nadto dodává ceny přátelství jejich dárců. Lady Emily si vzala na starost vybrat nějakou vhodnou upomínku, která by lahodila marnivosti a odpovídala vkusu paní Williamsové; a plukovník, který byl vlastně sedlák, slíbil, že pošle ullswaterskému patriarchovi skvostné sprežení koní do kočáru i do pluhu.

Waverley strávil v Londýně jediný šťastný den; cestoval, jak bylo domluveno, a v Huntingdonu se setkal s Frankem Stanleyem. Oba mladíci se v okamžení spřátelili.

„Rozluštil jsem strýcovu hádanku,“ řekl Stanley; „ten opatrný starý voják mi sice naznačil, že vám mám pas, který už nepotřebuji, odevzat; jestli to později vyjde najevo jako nějaký rošťácký kousek mla-

dého Cambridgeana, *cela ne tire à rien*.¹⁸⁵ S tím pasem budete od nyníška Francis Stanley.“ Zdálo se, že tento návrh odstraní mnoho nesnází, na které by jinak Edward na každém kroku narážel; neváhal ho tedy použít, tím spíš, že se na své cestě vzdal všech politických cílů, a nikdo mu nemohl vytknout, že šíří pletichy proti vládě, když cestuje pod ochranou ministerského pasu.

Den šťastně uplynul. Student se vyptával na Waverleyho tažení, na horalské zvyky a Edward, aby ukojil jeho zvědavost, zapískal mu *pibroch* a zatancoval *strathspey* a zazpíval horalskou píseň. Nazítří jel Stanley se svým novým přítelem ještě jednu stanici na sever a nerad se s ním rozloučil teprve po napomenutích Spontoona, který byl zvyklý na kázeň a také ji přísně vymáhal.

¹⁸⁵ Na tom nesejde. Pozn. překl.

Kapitola LXIII

Spoušť

Waverley jel, jak bylo zvykem, poštou a bez všech dobrodružství až na několik zvědavých otázek, na které dostatečně odpověděl jeho čarovný pas, dojel na skotské hranice. Zde uslyšel zvěsti o rozhodné bitvě u Cul-lodenu. Edward to už dávno očekával, ač vítězství u Falkirku ozářilo ještě zbraně Chevalierovy slabým, hasnoucím paprskem. A přec to byla rána, která ho na nějaký čas úplně ochromila. Ten velkodušný, dvorný, ušlechtilý dobrodruh je najednou psancem, na jehož hlavu je vypsána cena; jeho přívrženci, tak chrabří, tak nadšení, tak věrní, jsou mrtvi, zajati nebo ve vyhnanství. Kde je nadšený, velkodušný Fergus, jestli vůbec přežil noc u Cliftonu? Kde je ten ryzí, starosvětský baron z Bradwardinu, vedle jehož slabůstek tím lépe vynikala jeho nezištnost, vrozená dobrota srdce a neochvějná statečnost? A což Rose a Flóra, které měly oporu v těchto padlých sloupech, kde je jim konec a do jakých strážní je asi uvrhla ztráta jejich přirozených ochránců? Na Flóru myslel s láskou jako bratr na sestru; na Rose s citem ještě hlubším a něžnějším. Snad mu osud dopřeje, aby jim nahradil ochránce, které ztratily. Štván těmito myšlenkami, pospíchal dál.

Když dojel do Edinburghu, kde musil začít s pátráním, teprve si plně uvědomil, v jakém je obtížném postavení. Přemnozí obyvatelé tohoto města ho viděli a znali jako Edwarda Waverleyho; jak se tedy má vyká-
zat pasem Francise Stanleyho? Rozhodl se, že se bude úplně vyhýbat společnosti, a jakmile mu to bude možné, odjede na sever. Musil však nějaký den počkat na dopis od plukovníka Talbota a na smluveném místě musel zanechat svou adresu na nepravé jméno. Za tímto cílem procházel za soumraku známými ulicemi, dáváje dobrý pozor, aby ho nikdo nepoznal, ale marně: jedna z prvních osob, které potkal, ho hned poznala. Byla to paní Flockhartová, dobrosrdečná domácí Ferguse Mac-Ivora.

„Pán Bůh opatruj, pane Waverley, jste to vy? Ne, mě se nemusíte bát. Nezradila bych žádného pána ve vašem postavení – ach, nešťastná hodina! – nešťastná hodina! Jak se to všechno obrátilo; jak jste bývali u mě veselí, vy i plukovník Mac-Ivor!“ A dobrosrdečná vdova prolila několik upřímných slz. Protože nemohl popřít, že se spolu znají, Waverley to ochotně doznal a také, v jak nebezpečném je postavení. „Už je skoro večer, nechcete zajít k nám a napít se čaje? A kdybyste snad chtěl spát v tom malém pokojíku, postarám se, aby vás nikdo nerušil, a nikdo vás nepozná; protože Kate a Matty, ty darebnice, mi odešly s dvěma Hawleyho dragouny, a místo nich mám dvě nové holky.“

Waverley přijal její pozvání a najal si u ní byt na několik nocí doufaje, že u té prostačky bude jistější než kde jinde. Vstoupil do pokoje a srdce v něm poskočilo, když spatřil na zrcadle Fergusův baret s bílou kokardou.

„Ach jo,“ povzdechla si paní Flockhartová, když viděla, kam se dívá, „chudák plukovník, koupil si nový zrovna den před tím, než se dali na pochod, a já nedovolím, aby ho sundali, a každý den ho sama oprašuju, a když se na něj dívám, zdá se mi, že ho slyším, jak volá na Calluma, aby mu podal baret, jak to dělával, když šel ven. Je to moc hloupé, sousedi říkají, že jsem jakobitka – ale ať si říkají, co chtějí – já vím, že proto to nedělám – ale byl to ten nejhodnější pán, jaký kdy žil, a taky nejhezčí. Nevíte, pane, kdy má být popraven?“

„Popraven! Panebože! Proč, kde je?“

„Pro pána krále, vy to nevíte? Ten chudák horal Dugald Mahony sem nedávno přišel s jednou rukou uťatou a s bolavou ránou na hlavě – pamatujete se na Dugalda – nosíval sekýru na rameně – a ten sem přišel a přímo žebrol o něco k jídlu. No, a ten nám povídal, že náčelníka, jak mu říkali (já mu vždycky říkala plukovník), a praporčíka Maccombiche, kterého taky dobře znáte, zajali někde blízko anglických hranic; byla taková tma, že ho jeho lidi vůbec nepohřešili, až bylo pozdě, a potom se z toho div nezbláznili. A říkal taky, že toho malého Calluma Bega (byl to takový drzý, nezbedný kluk) a Vaši Milost zabili v stejnou noc v bitce a ještě mnoho jiných statečných lidí. To jste neviděl, jak ten

bědoval, když mluvil o plukovníkovi. A teď se povídá, že má být plukovník souzen a popraven s těmi, co byli zajati v Carlisle.“

„A co jeho sestra?“

„Jo ta, co jí říkali lady Flóra – ta odešla do Carlisle za ním, bydlí prý u nějaké vznešené papeženky, aby byla blízko něho.“

„A co ta druhá mladá dáma?“ zeptal se Edward.

„Která druhá? Pokud vím, plukovník měl jen jednu sestru.“

„Myslím slečna Bradwardinová,“ řekl Edward.

„Jo tak, ta zemanova dcera,“ řekla jeho domácí. „Bylo to hezké děvče, chuděra, ale mnohem plašší než lady Flóra.“

„Proboha, kde je?“

„Kdož ví, kam se všechny poděly. Chudinky, teď jistě truchlí pro své bílé kokardy a bílé růže; ona odešla na sever za otcem do Perthshiru, když vládní vojsko vtáhlo do Edinburghu. Byli mezi nimi taky fešáci, nějaký major Whacker byl u mě na bytě, moc slušný pán, ale kdepak, pane Waverley, zdaleka ne tak hezký jako chudák plukovník.“

„Nevíte, co se stalo s otcem slečny Bradwardinové?“

„Se starým zemanem? Ne, to nikdo neví; ale moc udatně prý bojoval v bitvě u Invernessu; mistr Clank, starší cechu cínařského, říká, že vládní jsou na zemana rozzlobení za to, že byl dvakrát *venku*; už si věru mohl dát pozor, ale není nad starého blázna – to chudák plukovník byl *venku* jen jednou.“

Za té rozprávky mu dobrosrdečná vdova vysypala všechno, co věděla o osudu svých bývalých nájemníků a známých; Edwardovi to postačilo k rozhodnutí vydat se přes všechno nebezpečí okamžitě na Tully-Veolan, kde, jak soudil, snad Rose uvidí nebo se o ní aspoň něco dozví. Nechal tedy na smluveném místě dopis pro plukovníka Talbota, podepsaný falešným jménem, a jako svou adresu udal nejbližší poštu u baronova sídla.

Z Edinburghu do Perthu jel s poštovskými koňmi, zbytek cesty chtěl vykonat pěšky; tento způsob cestování měl obzvlášť rád; vyhovoval mu už proto, že se bude moci uchýlit z hlavní silnice, když z dálky uvidí nějaký vojenský oddíl. Na svém tažení se velmi otužil a mnohem lépe

ted' odolával únavě. Zavazadla posílal napřed podle toho, jak se naskytla příležitost.

Postupoval na sever a stopy války byly stále patrnější. Rozbité vozy, mrtví koně, chalupy bez střechy, stromy poražené na palisády, mosty zbořené nebo jen částečně opravené – to vše svědčilo o pohybech nepřátelské armády. V místech, kde byla šlechta oddána věci Stuartovců, byly domy strženy nebo opuštěny, práce na jejich úpravě byly přerušeny a obyvatelstvo se ploužilo po okolí ustrašené, ustarané a sklíčené.

Byl večer, když se blížil k vesnici Tully-Veolanu s pocity a myšlenkami – ach, jak odlišnými od těch, s nimiž sem přicházel poprvé! Tehdy byl mu život ještě něčím tak novým, že jeden pošmourný a nehezký den byl pro něho největším neštěstím; myslel si tehdy, že svůj čas musí zasvětit ušlechtilému a zábavnému studiu, jen občas pro oddech přerušnému společenským a mladickým laškováním. A teď, jaká změna! Oč smutnější a přitom ušlechtilější je jeho duch za těch pár měsíců! Nebezpečí a utrpení jsou rychlí, leč přísní učitelé. „Smutnější a moudřejší,“ cítil v svém sebevědomí i zvážnění náhradu za luzné sny, které se mu po všech těch zkušenostech rázem rozplynuly.

Když přicházel k vesnici, s úžasem i leknutím zjistil, že v ní táboří vojenský oddíl, a co bylo horší, že je tam zřejmě natrvalo. Soudil tak podle několika stanů, které se bělaly na takzvané obecní bažině. Nechtěje se vydávat v nebezpečí, že ho zastaví a budou vyslýchat zrovna tady, kde ho snadno každý pozná, udělal velkou okliku; vesnici se úplně vyhnul a po dobře známé pěšině se přiblížil k horní bráně vedoucí do aleje. Jediný pohled ho zpravil o tom, že tu nastaly velké změny. Půlka brány byla stržena a rozštípána na dříví, které leželo v hromadách připravených k odvezení; druhá půlka se bez užitku otáčela v uvolněných pantech. Cimbuří nad bránou bylo pobořeno a strženo a vytesaní medvědi, kteří tu prý po staletí stáli na stráž, byli svrženi a leželi v sutiích. Alej byla strašlivě zpustošena; několik mohutných stromů bylo poraženo a ležely přes cestu a vesnický dobytek a ještě tvrdší podkovy dragounských koní rozdupaly na černé bláto ten zelený pažit, kterému se Waverley kdysi tolik obdivoval.

Edwardovy obavy, vzbuzené tím, co dosud viděl, se potvrdily, jakmile vstoupil do nádvoří. Dům byl vydrancován královskými vojáky, kteří se ho v rozpustilé zbuynosti dokonce pokusili vypálit; tlusté zdi až na malé výjimky sice odolaly plamenům, zato stáje a hospodářské stavení nadobro shořely. Věže a vížky na hlavní budově byly ožehnuté a začernalé; dláždění na dvoře bylo rozbité a uvolněné; dveře byly buď docela vytrhány, nebo visely na jednom pantě; okna byla vyražena a rozbita a dvůr byl poset roztříštěnými kusy nábytku. Se starožitnými kusy, na kterých si baron v pýše svého srdce tolik zakládal, bylo naloženo zvlášť potupně. Fontána byla rozbita a pramen, který jí přiváděl vodu, se rozléval po dvoře. Podle toho, jak ležela na zemi, kamenná kašna teď zřejmě sloužila za koryto, z něhož se napájel dobytek. S celým stádem medvědů, velkých i malých, naložili stejně nemilostivě jako s medvědy na kraji aleje a pár rodinných portrétů, které zřejmě sloužily vojákům za terč, povalovalo se na zemi v cárech. S bolestí v srdci, jak si snadno představíte, hleděl Edward na trosky tak váženého domu. Ale s každým krokem rostla v něm dychtivost dovědět se něco o osudu majitelů domu a obavy, jaký ten osud asi je. Když vstoupil na terasu, naskytl se mu nový obraz zkázy. Balustráda byla stržena, zdi zničeny, záhony samé býlí, ovocné stromy pokáceny nebo vyvráceny. V jednom cípu této starosvětské zahrady stály dva obrovské kaštiny, na jejichž velikost byl baron zvlášť pyšný; ti kazisvěti byli asi líní na to, aby je porazili, a tak je ve své zlomyslné vynalézavosti podkopali a do jámy dali spoustu střelného prachu. Jeden se výbuchem rozsypal na kousky a úlomky se rozlétly kolem a pokryly půdu, kterou tak dlouho stínil. Druhý podkop měl jen částečný účinek. Asi čtvrtina kmene se z něho utrhl, a zmrzačený a znetvořený na jedné straně, na druhé dále rozprostíral své bohaté neztenčené větvy¹⁸⁶.

Některé z těchto známek celkového zpusťování se zvlášť dotýkaly Waverleyho citů. Když hleděl na průčelí domu, zpusťované a znetvo-

¹⁸⁶ Dva kaštiny, zničené jeden zčásti, druhý úplně z podobné zlovolné a ničemné msty, stály na invergarrském hradě, pevnosti MacDonalda z Glengarry.

řené, zalétl zrakem k balkónku, který patřil jen k Rosinu bytu – její *troisième*, či spíš *cinquième étage*¹⁸⁷. Snadno ho našel; ležely pod ním okrasné květiny a keře, kterými ho kdysi pečlivě zdobila a které vojáci shodili z římsy; mezi rozbitými kořenači a jinými pozůstatky se válelo několik jejích knih. Waverley mezi nimi našel jednu vlastní knihu, drobný výtisk Ariosta; ač ho už vítr a déšť zničil, sebral ho jako poklad.

Zabrán do smutných myšlenek, které v něm vyvolal ten pohled, rozhlížel se kolem, zda by mu někdo pověděl o osudu obyvatel, a tu uslyšel z vnitřku domu hlas, který měl ještě v živé paměti, jak zpívá starou skotskou píseň:

„Přepadli nás v noci, nic jsme netušili,
do komnaty vtrhli, pána nám zabili.
Naši služebníci kde mohli se skryli,
v té těžké hodině tak nás opustili.
Pána mi zabili, všechno štěstí moje,
pána mi zabili, zbavili ho zbroje.
I měsíc zapadne, slunce zase vzejde,
mému pánu spánek z očí už nesejde.“

„Běda,“ pomyslí si Edward, „jsi to ty? Bezmocný chudáčku, zůstal jsi tu sám, abys tu tlachal a kvílel a plnil svými divokými, nesouvislými útržky písní síně, které tě kdysi chránily?“ – Pak zavolal zprvu tiše, pak hlasitěji: „Davie – Davie Gellatley!“

Ubohý prostřáček se vynořil z trosek jakéhosi skleníku, kterým kdysi končila takzvaná terasová pěšina, ale sotva spatřil cizince, jakoby v hrůze ustoupil. Waverley se dobře pamatoval na jeho zvyky, i začal pískat svůj oblíbený popěvek, který Davie vždycky rád poslouchal a nakonec od něho pochytil. Zpěv našeho hrdiny se nepodobal zpěvu Blondelovu o nic víc než chudák Davie Richardovi Lví Srdce, ale účinek měl ten popěvek stejný; způsobil, že byl Waverley poznán. Davie se znovu

¹⁸⁷ Třetí nebo páté patro. Pozn. překl.

bázlivě vykradl ze svého úkrytu; aby ho nepolekal, zůstal Waverley stát a povzbuzoval ho posunky, jak nejlépe uměl. „Je to jeho duch,“ zašeptal Davie; ale přistoupil blíž a poznal, že jeho známý je živ. Zato z ubohého blázna zbyl pouhý stín. Z podivného oděvu, který si oblékal za lepších dnů, zbyly jen ubohé pestré cáry, zalátané zbytky tapet, záclon a proužky obrazů, jimiž své hadry okrášlil. Z tváře mu zmizel prázdňý, bezstarostný výraz; chudák, měl vpadlé oči, byl vyhublý, vyhladovělý a nervosní až běda. Po dlouhém váhání přistoupil konečně důvěřivěji k Waverleymu, smutně mu pohlédl do tváře a řekl: „Všichni mrtvi a pryč – všichni mrtvi a pryč.“

„Kdo je mrtev?“ řekl Waverley a docela zapomněl, že Davie není schopen souvislé řeči.

„Baron – správce – a Saunders Saunderson – a lady Rose, co tak sladce zpívala – mrtvi a pryč – mrtvi a pryč!“

Za mnou, za mnou jen
temným údolem,
uzříš, kde mrtví spí svůj sen.
Rubáš má každý z nich
a měsíc rudě svítí v oblacích.
Za mnou, za mnou jen,
smělý musí být ten,
kdo v noci ruší mrtvých sen.“

Při těchto slovech, prozpěvovaných neumělým vážným hlasem, pokynul Waverleymu, aby šel za ním, a rychle kráčel na konec zahrady po břehu potoka, který, jak se snad pamatujete, tvořil východní hranici. Edward se bezděky zachvěl nad významem těch slov, i šel za ním v naději, že se mu snad dostane vysvětlení. Dům byl zřejmě opuštěný, a nemohl se tedy nadát, že by mu v těch troskách někdo rozumnější podal zprávu.

Davie kráčel rychle, až došel na konec zahrady, tam přešel zbořenou zeď, která kdysi oddělovala zahradu od zalesněné úžlabiny, kde

stávala stará tully-veolanská věž. Potom seskočil do potočného koryta a s Waverleym v patách hnál se dál, hned lezl přes skaliska, hned zas je s námahou obcházel. Prošli pod troskami hradu; Waverley svému průvodci stěží stačil, neboť už se snášel soumrak. Níže po proudu ho nadobro ztratil, ale blikavé světlo, které zahlédl ve spleti podrostu a křovin, mu bylo spolehlivějším vodítkem. Brzy narazil na hrbolatou pěšinu a po ní se konečně dostal ke dveřím nuzné chýše. Zprvu bylo slyšet zuřivý štěkot psů, ale když přišel blíž, štěkot utichl. Zevnitř se ozýval něčí hlas a Edward uznal za moudřejší napřed si ho poslechnout, než půjde dál.

„Kohos to sem přivedl, ty nešťastný ničemo?“ říkala nějaká stařena, zřejmě velmi rozzlobená. Zaslechl, jak Davie Gellatley místo odpovědi píská úryvek té písně, kterou se on prostřáčkovi připomněl, a bez váhání už zaklepal na dveře. Uvnitř se rozhostilo mrtvé ticho a jen psi zhluboka vrčeli; pak bylo slyšet, jak se hospodyně blíží ke dveřím, asi ne proto, aby otevřela, ale zasunula závoru. Aby jí v tom zabránil, Waverley sám stiskl kliku.

Před ním stála chudobná stařena a zvolala: „Kdo to přichází do lidského příbytku touto cestou, v tuto noční dobu?“ Po jedné straně stáli dva divocí, hladoví lovečtí chrti, a když se Waverley objevil, přestali zuřit, jako by ho poznávali. Po druhé straně, zpola skryt za dveřmi, ač zřejmě ten úkryt vyhledával nerad, v pravé ruce namířenou pistoli a levou vytahuje z opasku druhou, stál vysoký, kostnatý, vyzáblý muž ve zbytcích vybledlé uniformy a s vousy tři týdny neholenými.

Byl to baron z Bradwardinu – nemusíme snad dodávat, že zahodil zbraně a přivítal Waverleyho vřelým objetím.

Kapitola LXIV

Výměna zkušeností

Baronův příběh byl krátký, když vynecháme všechna latinská, anglická a skotská rčení a pořekadla, jimiž jej jeho vzdělaný duch příkrášlil. Rozplýval se žalem nad ztrátou Edwarda a Glennaquoicha, líčil bitvu u Falkirku a Cullodenu a vyprávěl, jak se po poslední ztracené bitvě vrátil domů, kde, jak očekával, snáze než jinde najde úkryt u svých poddaných a na svém panství. Poslali oddíl vojáků, aby mu zpustošili majetek, neboť shovívavost nebyla heslem dne. Ale jejich řádění učinil přítrž rozkaz civilního soudu. Bylo zjištěno, že statek nesmí propadnout koruně, ke škodě Malcolma Bradwardina z Inch-Grabbitu, mužského dědice, kterému nesmí vzejít újma zabavením baronova majetku, protože právní nárok neobdržel od něho, a proto se jako jiní dědicové v takovém případě ujme majetku na základě dědické poslušnosti. Ale na rozdíl od jiných takových dědiců, dal nový zeman hned najevo, že svého předchůdce zbaví na panství všech výhod a výsad a že má v úmyslu plnou měrou využít baronova krutého osudu. Bylo to od něho nešlechtné už proto, že jak kdekdo věděl, z jakési romantické představy, aby nepoškodil dědické nároky mladého muže, baron se neodhodlal odkázat panství své dceři.

Tato sobecká nespravedlnost popudila venkovany, kteří měli rádi svého starého pána a na jeho nástupce byli roztrpčeni. „Tato věc,“ pravil doslova, „pane Waverley, se nesrovnává s city prostých Bradwardinů, a pachtýři platí nájemné a poplatky liknavě a s nechutí; a tak když přišel můj příbuzný do vsi s novým správcem panem Jamesem Howiem vybírat nájemné, nějaký nešťastník – mám v podezření Johna Heatherbluttera, starého hajného, který byl se mnou venku v patnáctém roce – za soumraku na něho vystřelil a můj příbuzný se tak pole-

kal, že mohu říci jako Tullius o Catilinovi, *abiit, evasit, erupit, effugit*.¹⁸⁸ Běžel, abych tak řekl, pane, bez zastávky, až do Stirlingu. A teď vyhlásil, že panství je na prodej, neboť on je poslední v dědické posloupnosti. Kdybych nad něčím takovým vůbec ještě naříkal, mrzelo by mě to víc, než že panství přechází z mého vlastnictví, což by se během několika let tak jako tak stalo. Kdežto teď přechází z vlastnictví našeho rodu, který je měl držet až na věky věků. Ale děj se vůle boží, *humana perpesi sumus*.¹⁸⁹ Sir John z Bradwardinu – Černý sir John, jak mu říkají, který je společným předkem našeho a inchgrabbitského rodu, si sotva pomyslí, že z jeho ledví vzejde takový člověk. A zároveň mě můj dědic nařkl u několika *primátů*, našich dočasných vládců, jako bych byl nějaký hrdlořez a spoluvíník lotrů a vrahů a padouchů. A poslali sem vojáky, aby se usadili na našem panství a honili mě po kopcích jako koroptev, jak praví Písmo o dobrém králi Davidovi, nebo jako našeho statečného sira Williama Wallace – ne že bych se s některým z nich srovnával. Když jsem vás slyšel u dveří, myslel jsem, že konečně zahnali starého jelena do doupěte; byl jsem hotov umřít jako uštvaný vůdce stáda. – Ale co teď, Janet, dáš nám něco k večeři?”

„Ale ano, pane, upeču tu bahenní slíпку, co ráno přinesl John Heatherblutter; a vidíte, chudák Davie už peče tetřeví vejce. – To jste nevěděli, pane Waverley, že všechna ta pěkně upečená vejce, která bývala k večeři v panském domě, obracel náš Davie? – Nikdo se neumí při pečení vajec přehrabovat prsty v horkém rašelinovém popelu jako on.“

Celou tu dobu Davie ležel a strkal nos až do ohně, čenichal v popelu, mával patami, bručel si pro sebe, obracel vejce v žhavém uhlí, jako by chtěl vyvrátit přísloví, že „na pečení vajec je třeba rozumu“, a ospravedlnit chválu, kterou ubohá Janet zasypávala

toho, jež milovala, synáčka blázna.

¹⁸⁸ Odešel, unikl, vyvázl, utekl. *Pozn. překl.*

¹⁸⁹ Vytrpěli jsme lidský úděl. *Pozn. překl.*

„Davie není tak hloupý, jak si lidé myslí, pane Waverley; on by vás sem nepřivedl, kdyby nevěděl, že jste přítel Jeho Milosti – vždyť i ti psi vás poznali, pane Waverley, protože jste byl vždycky hodný na zvířata i na lidi. – Povím vám o Daviem jednu historku, když Jeho Milost dovolí: Jak vidíte, Jeho Milost se v těchto těžkých dobách musí skrývat – je to smutné leží celý den a často i přes noc v jeskyni skryté v houští; je sice dost chráněná a starý hospodář z Corse-Cleugh ji vystlal otýpkou slámy, ale když je všude ticho a noc studená, Jeho Milost se sem potají přijde ohřát u ohně a vyspat pod příkrývkami a ráno jde zase pryč. Až jednou ráno, to jsem se polekala! Dva zatrolení červenokabátníci si vyšli na ryby nebo za jinou zábavou – oni věčně tropí nějakou neplechu –, zahlídli Jeho Milost, jak vchází do lesa, a střelili po něm z flinty. Já vyletím jako sokol a křičím: ‚Co střílíte na ubohé dítě poctivé mámy?‘ A hubovala jsem je a dušovala se, že je to můj syn; a oni mi spílali a nadávali, že je to ten starý rebel, jak ti lotři říkají Jeho Milosti; Davie byl v lese a slyšel tu hádku a jen tak z vlastní hlavy sebral starý šedivý plášť, který Jeho Milost baron zahodil, aby se mu líp utíkalo, a vyšel právě na tom místě z lesa a rozhlížel se zrovna jako Jeho Milost, takže je dočista obalamutil a oni mysleli, že opravdu vystřelili na potrhleho blázna, jak říkali mému synovi, a dali mi šesták a dva lososy, abych o tom nic neříkala. – Ne ne, já vím, že Davie není jako jiní lidi, chudáček; ale není tak hloupý, jak si lidi myslí. – Ale vždyť my ani nemůžeme pro Jeho Milost dost udělat; naše rodina žije už dvě stě let na jeho půdě; on vydržoval mého nebožáčka Jamieho na škole a v koleji a pak ještě v panském domě, dokud neodešel na onen svět; a mě zachránil, že mě neodvedli do Perthu jako čarodějnic – Bůh odpusť těm, kdo se chtěli dotknout takové staré hloupé báby! – A Davie si u něho žil bezstarostně a v hojnosti skoro celý život.“

Konečně se Waverley dostal k tomu, aby Janet přerušil a zeptal se na slečnu Bradwardinovou.

„Chvála Bohu, je živa a zdráva u Duchrana,“ odpověděl baron; „ze-man je náš vzdálený příbuzný a blízký příbuzný mého kaplana pana Rubricka; je sice přesvědčením whig, ale na staré přátelství v této době

nezapomíná. Správce dělá, co může, aby pro ubohou Rose z trosek něco zachránil, ale pochybuji, pochybuji, že ji ještě někdy spatřím, musím složit své kosti někde v dálné cizině.“

„Nemluvte tak, Vaše Milosti,“ řekla stará Janet, „v roce patnáct jste na tom byl zrovna tak špatně, a přece jste svou pěknou baronii se vším všudy dostal zpátky. – A vejce jsou už hotová a slípka upečená a tady má každý dřevěnou misku a trochu soli a skrojek bílého chleba, co nám poslal správce; a pálenky je dost, poslala nám ji Luckie Maclearieová plný džbán, no, není to večere jako pro prince?“

„Přál bych aspoň jednomu princovi, kterého známe, aby na tom nebyl hůř,“ řekl baron Waverleymu, který si stejně jako on upřímně přál, aby byl nešťastný Chevalier v bezpečí.

Pak se rozhovořili o svých vyhlídkách do budoucna. Baronův plán byl velmi prostý. Chtěl uprchnout do Francie, kde doufal, že mu vlivní přátelé opatří nějaké místo u vojska, neboť to, jak se domníval, ještě zastane. Zval Waverleyho, aby jel s ním, a ten nabídku přijal pro případ, že se plukovníkovi Talbotovi nepodaří vymoci mu milost. Tajně doufal, že baron dá souhlas k tomu, aby se ucházel o Rose, a tím mu dá právo, aby ho ve vyhnanství podporoval; ale dokud se nerozhodne o jeho osudu, nechtěl o tom mluvit. Pak mluvili o Glennaquoichovi; baron měl o něho velkou starost: „A přece je to,“ řekl, „pravý Achilles z Horatia Flacca:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,

což přeložil,“ pokračoval, „Struan Robertson (lidově) takto:

Nezvedené dítě, pavouk v síti hněvný,
peprný jak zázvor, jako ocel pevný.“

Také Flóru ten hodný stařec hluboce a upřímně litoval.

Už bylo hodně pozdě. Stará Janet si šla lehnout do jakéhosi pelechu za dveřmi; Davie už dávno spal a chrápal mezi Banem a Buscarem. Tito

psi přišli za ním do chýše, když byl panský dům opuštěn, a už tam zůstali; zuřiví psi a stařena vykřičená za čarodějnici, to stačilo, aby se lidé úžlabině vyhýbali. A tak správce potají zásobil Janet potravinami a s velkou ostražitostí k ní dal dopravit i nějaké věci pro pohodlí svého pána. Po obvyklých pozdravech na dobrou noc se baron odebral na své obvyklé lože a Waverley se uvelebil v lenošce s roztrhaným plyšovým potahem, která kdysi zdobila hostinskou ložnici tullyveolanskou (nábytek z panského domu byl totiž roztroušen po všech chalupách v okolí), a usnul tak libě, jako by ležel v prachové posteli.

Kapitola LXV

Další vysvětlení

Za rozbřesku už cupitala stará Janet po domě, spěchala vzbudit barona, který spával hluboce a tvrdě.

„Musím zpátky,“ řekl Waverleymu, „do své jeskyně; doprovodíte mě úžlabinou?“

Vyšli společně na úzkou zarostlou pěšinu, kterou podle potoka vyšlapali náhodní chodci, rybáři a drvoštěpi. Cestou vykládal baron, že zdržet se nějaký den v Tully-Veolanu nebude pro Waverleyho nijak nebezpečné, i když ho tam někdo spatří; ale z opatrnosti ať prohlásí, že se přijel podívat na panství jako zástupce nebo správce jednoho anglického šlechtice, který chce panství koupit. Baron Waverleymu doporučil, aby za tím účelem navštívil jeho správce, který doposud bydlí ve správcovském domě, zvaném Malý Veolan, asi míli od vesnice, a o příštím termínu už se má stěhovat. Velícímu důstojníkovi vojenského oddílu se může Waverley vykázat Stanleyho průvodním listem; a poznají-li ho zdejší venkovani, ti ho jistě neprozradí, za to mu baron ručí.

„Myslím,“ řekl staroch, „že polovina lidí v mé baronii ví, že jejich ubohý starý pán je tu někde nablízku; proto žádnému dítěti nedovolí, aby sem chodilo vybírat hnízda; dokud jsem byl ještě plnoprávným baronem, ten zvyk se mi nepodařilo vykořenit. Dokonce často najdu na cestě nějakou maličkost, protože ty dobré duše, Pánbůh je opatruj, myslí, že mi přijde vhod. Doufám, že dostanou pána moudřejšího a zrovna tak hodného, jako jsem byl já.“

Upřímně si při tom povzdechl; ta klidná vyrovnanost, s níž snášel baron své neštěstí, měla v sobě něco úctyhodného, ba vznešeného. Nepoddával se jalové lítosti ani chmurné zádumčivosti; nesl svůj osud i protivenství s ním spojená s dobromyslným, ač vážným klidem a vítězům nespílal.

„Konal jsem jen svou povinnost,“ řekl ten dobrý staroch, „a oni bezpochyby konají svou. Někdy mě bolí pohled na zčernalé zdi domu mých předků; to je jisté, důstojníci někdy neudrží vojáky, aby nedrancovali a nepustošili; i sám Gustav Adolf to někdy dovoloval, jak se dočtete u kapitána Munroa v jeho knize o tažení se slavným skotským plukem, zvaným pluk Mackayův. Vždyť sám jsem tu smutnou podívanou, jakou teď skýtá Tully-Veolan, zažil, když jsem sloužil u maršála vévody z Berwicku. Můžeme zajisté říci s Vergiliem Marem: *Fuimus Troes*¹⁹⁰ – a tím stará píseň končí. Ale domy, rody i lidé pobýli tady dost dlouho, když padli se ctí; a teď mám dům, nikoli nepodobný tomu, který sluje *domus ultima*¹⁹¹ –“ právě stanuli pod příkrou skálou. „My ubozí jakobiti,“ pokračoval baron a pohlédl vzhůru, „jsme jako ti králíci z Písma svatého (velký cestovatel Pockocke je nazývá jerboa), slabí tvorové, kteří si hledáme příbytek ve skalách. Nuže, mějte se dobře, milý hochu, až do večera, kdy se sejdem u Janet, musím na svůj Patmos, a pro mé staré ztuhlé údy to není snadná věc.“

Po těch slovech se škrábal na skálu a přidržoval se rukama, jak stoupal z jednoho vratkého stupně na druhý, tak vylezl až do poloviny, kde několik keřů zakrývalo otvor jeskyně, podobné peci; baron se do ní soukal nejprve hlavou a rameny a pak ponenáhlu ostatním tělem; konečně mu zmizely i nohy a chodidla a celý se svinul jako obrovský had plazící se do svého doupěte nebo jako dlouhý rodokmen, opatrně a těžce zasouvaný do přihrádky ve starém sekretáři. Waverleymu to nedalo a vyškrábal se nahoru podívat se na barona v jeho brlohu, jak se dá jeho skrýše klidně nazvat. Celkem vzato podobal se té důmyslné záhadě zvané *cívka v láhvi*, ten div pro děti (a dokonce i pro některé dospělé, mě v to počítaje), které nemohou pochopit tajemství, jak se tam dostala a jak se dostane ven. Jeskyně byla úzká; měla tak nízký strop, že se v ní nemohl postavit, ba skoro ani posadit, ač se o to nemotorně pokoušel. Jedinou zábavou mu byla četba starého přítele Tita Livia a pro

¹⁹⁰ Bývali jsme Trójané (z Vergilovy Aeneidy). Pozn. překl.

¹⁹¹ Poslední příbytek. Pozn. překl.

změnu občas ryl nožem do pískovcového stropu a stěn své pevnůstky latinská přísloví a citáty z Písma. Jeskyně byla suchá, vystlaná slámou a suchým jehličím, a tak „když právě nefouká severní vítr, skýtá docela slušné lože starému vojákovi,“ pravil, když se nad očekávání způsobně a spokojeně svinoval do klubíčka. Ani výzvědné hlídky mu nechyběly, jak poznamenal, Davie a jeho matka byli ustavičně na stráži, aby odhalili a odvrátili každé nebezpečí; a bylo až s podivem, jaké obratné kousky vnukala tomu ubohému prostáčkovi pudová oddanost, když šlo o bezpečnost jeho pána.

Potom si šel Edward pohovořit s Janet. Na první pohled v ní poznal stařenu, která ho ošetřovala, když po osvobození z rukou Nadaného Gilfillana ležel nemocen. Také chatrč, teď už trochu opravená a lépe zařízená, byla zcela jistě kdysi jeho vězením; vzpomněl si, že na obecní bažině v Tully-Veolanu je obrovský ztrouchnivělý kmen, zvaný *strom dostaveníček*, bezpochyby právě ten, u něhož se sešli horalé oné památné noci. To všechno se mu v duchu vybavilo minulé noci; ale z důvodů, které snad čtenář uhodne, nechtěl Janet zpovídat v přítomnosti baronově.

Teď se do toho vážně pustil a první otázka zněla: Kdo byla ta mladá dáma, která ho navštívila, když byl nemocen? Janet chvíli mlčela a pak prohodila, že teď už to nikomu neprospěje ani neublíží, když to zachová v tajnosti.

„Byla to dáma, která nemá na světě sobě rovné – slečna Rose Bradwardinová!“

„To byla slečna Rose nejspíš také strůjkyní mého osvobození,“ usoudil Waverley a těšilo ho, že se mu potvrzuje dohad, který mu předtím vnukly tamější zvláštnosti.

„To se rozumí, pane Waverley, že to byla ona; ale ona by byla, chudinka, hrozně rozzlobená a dotčená, kdyby tušila, že se jen slůvko o tom dovíte; musela jsem mluvit gaelsky, když jste byl na doslech, abyste měl dojem, že jste mezi horaly. Umím gaelsky docela dobře, protože moje matka byla horalka.“

Ještě několik otázek a celá záhada Waverleyho vysvobození ze zajetí, do něhož upadl v Cairnvreckanu, se vysvětlila. Ani hudbymilovnému sluchu jakživo nezněla hudba tak sladce jako Waverleymu uspávající mnohomluvnost, s jakou mu stará Janet líčila kdejakou podrobnost. Ale můj čtenář není zamilovaný, musím tedy šetřit jeho trpělivost, a vypravování Janetino, které se protáhlo skoro na dvouhodinový výklad, se pokusím zhustit do přijatelných rozměrů.

Když tenkrát sdělil Waverley Fergusovi obsah dopisu Rose Bradwardinové, doručeného Daviem Gellatleym, v němž stálo, že Tully-Veolan obsadil malý oddíl vojáků, podnikavý a cílý náčelník se toho hned chopil. Toužil podrýt a oslabit postavení nepřátel, znemožnit jim zřídit si posádku blízko něho a také si zavázat barona – často už mu prolétla hlavou myšlenka na sňatek s Rose, a proto se rozhodl, že pošle několik svých lidí, aby vyhnali červenokabátníky a přivedli Rose na Glennaquoich. Ale sotva poručil Evanovi, aby s malým hloučkem provedl tento úkol, dostal zprávu, že Cope pochoduje do hor, aby se utkal s Chevalierovým vojskem a rozprášil je, dříve než se sešikuje, a musil se tedy se všemi svými vojáky dostavit pod Chevalierův prapor.

Vzkázal Donaldu Beanovi, aby se k němu dostavil, ale tento opatrný lupič, který dobře znal cenu samostatného velení, místo aby se k němu připojil, posílal různé omluvy, které Fergus pod tlakem okolností chtěl nechtěl přijal, v duchu si však umínil, že se mu za to otálení pomstí, jen co se naskytne vhodná chvíle a místo. Ale zatím se nedalo nic dělat, a tak aspoň Donaldovi poručil, aby sestoupil do údolí, s náležitým ohledem na baronovo sídlo vyhnal vojáky z Tully-Veolanu a potom se usadil někde poblíž, aby mohl chránit jeho dceru a rodinu a pronásledovat a odhánět ozbrojené dobrovolníky i menší houfy vojáků, které by se v okolí objevily.

Tento úkol znamenal jakési pověření projíždět krajem a Donald si je vyložil pro sebe co nejvýhodněji; od Ferguse se neměl čeho obávat a z dřívějších tajných služeb měl známosti mezi Chevalierovými rádci; rozhodl se tedy, že bude kout železo, dokud je žhavé. Bez obtíží splnil úkol vyhnat vojáky z Tully-Veolanu; poškodit baronovu domácnost

nebo rušit slečnu Rose se neodvážil, nechtěje si dělat tak mocného nepřítele v Chevalierově armádě,

„neb dobře znal, hněv baronův že hrozný“;

zato vybíral aspoň od baronových nájemců poplatky a dávky a jinak těžil z války. Zatím si připjal bílou kokardu, sloužil Rose a předstíral velkou oddanost věci, které sloužil také její otec, a velmi se omlouval za to, že si osobuje taková práva, aby uživil své lidi. A právě tehdy se Rose z nehorázně zvlečených pověstí doslechla, že Waverley zabil cairnvreckanského kováře, který se ho pokoušel uvěznit, že byl v Cairnvreckanu vsazen do žaláře soudcem Melvillem a do tří dnů má být podle vojenského práva popraven. V hrozné úzkosti nad těmito zvěstmi požádala Donalda Beana, aby zajatce vysvobodil. To byl právě úkol, po jakém Donald toužil; zdálo se mu, že si tak může získat zásluhu, která vyváží všechny jeho hříšky v kraji napáchané. Ale byl tak prohnaný, že se tomu bránil a vymlouval se na povinnost a kázeň, až mu chudák Rose v smrtelné úzkosti jako úplatek nabídla několik drahocenných šperků po matce.

Donald Bean kdysi sloužil ve Francii a znal cenu šperků a možná je i přecenil. Dobře si všiml Rosiných obav, aby se neprozradilo, že na Waverleyho vysvobození obětovala své šperky. Donald nechtěl, aby ho Rosiny obavy připravily o šperky, sám se tedy nabídl odpřisáhnout, že o Rosině účasti na té věci ani nemukne; a protože předvídal, že dodržet přísahu bude pro něho výhodné a naopak z nedodržení že mu nekysne žádný prospěch, složil přísahu – aby se k slečně hezky zachoval, jak řekl svému zástupci – jediným způsobem, který pokládal ve svědomí za závazný, totiž přísahu mlčenlivosti na tasenou dýku. Zejména ho pak k tomuto projevu dobré vůle pohnuly dárky, které slečna Bradwardinová věnovala jeho dceři Alici, získala jimi srdce horalského děvčete a zároveň svrchovaně uspokojila pýchu otcovu. Alice už uměla trochu anglicky a za Rosinu laskavost k ní byla velmi sdílná; ochotně jí svěřila všechny dopisy týkající se pletich v Gardinerově pluku; dopisy přecho-

vávala u sebe a na Rosinu nabídku ochotně slíbila, že je Waverleymu vrátí, aby o tom její otec nevěděl. „Protože hodné slečně a tomu hezkému mladému pánovi se mohou hodit,“ řekla Alice, „a k čemu je pár poškrábaných papírů mému otci?“

Čtenář si vzpomíná, že tento úkol provedla večer před tím, než opustil Waverley úžlabinu.

Jak se Donald zhostil svého úkolu, ví čtenář také. Ale vypuzení vojáků z Tully-Veolanu způsobilo poplach, a tak zatímco Donald číhal v záloze na Gilfillana, poslali tam silný oddíl, s jakým se Donaldovi utkat nechtělo, a ten měl vyhnat vzbouřence, utábořit se tam a chránit okolní kraj. Důstojník, urozený a pořádkumilovný člověk, neobtěžoval slečnu Bradwardinovou, máje ohled na to, že ji nikdo nechrání, ani netrpěl svým vojákům porušování kázně. Na vršku poblíž tullyveolanského panského domu rozbil malý tábor a k okolním průsmykům postavil řádné hlídky. Tato nepříjemná zpráva zastihla Donalda Beana Leana na zpáteční cestě do Tully-Veolanu. Ale protože do Tully-Veolanu se dostat nemohl a za svou práci chtěl stůj co stůj dostat odměnu, rozhodl se, že zanechá svého zajatce v Janetině chýši; neměli o ní tušení ani dávní usedlíci, když je tam někdo přímo nedovedl, a také Waverleymu byla naprosto neznámá. Když to Donald provedl, požádal o odměnu a dostal ji. Ale Waverleyho nemoc jim udělala čáru přes rozpočet. Donald musil se svými lidmi opustit kraj a hledat si jinde působiště pro svá dobrodružství. Na Rosinu důtklivou žádost nechal tam nějakého dědu bylinkáře, který se prý trochu vyznal v léčení, aby Waverleyho v nemoci ošetřoval.

Zatím však vznikly v Rosině srdci hrozné pochybnosti. Zasela je tam stará Janet, která tvrdila, že když byla vypsána odměna na dopadení Waverleyho a také jeho svršky mají takovou cenu, kdo ví, zda to Donald nepřivede v pokušení, aby porušil přísahu. V krajní úzkosti a hrůze odhodlala se Rose k odvážnému kroku vysvětlit samému princovi, v jakém nebezpečí je pan Waverley, soudíc, že jako politik a čestný a dobrý člověk bude Karel Edvard dbát toho, aby Waverley nepadl do rukou nepřátel. Napřed chtěla poslat dopis anonymně, ale bála se pochopitel-

ně, že by mu princ nevěřil. Proto dopis podepsala svým jménem, ač jen nerada a se strachem, a svěřila jej jednomu mladíkovi, který odcházel ze svého statku k Chevalierovu vojsku a požádal ji o doporučení pro dobrodružného prince, od něhož chtěl dostat důstojnickou hodnost.

Karel Edvard dostal Rosin dopis při sestupu do Nížiny, a protože věděl, jaký politický význam bude mít pověst, že si dopisuje s anglickými jakobity, poslal Donaldu Beanovi Leanovi důtklivý rozkaz, aby Waverleyho ve zdraví a bez újmy na jeho osobě i majetku odevzdal guvernérovi dounského hradu. Záškodník si netroufal neuposlechnout, neboť vojsko princovo mu tehdy bylo nablízku a mohl ho stihnout trest; krom toho byl nejen lupič, ale také politik a vliv nabytý dřívějšími tajnými službami nechtěl teď ztratit pro odepření poslušnosti. Udělal tedy z nouze ctnost, úkol doprovodit Waverleyho do Dounu svěřil svému zástupci a ten to šťastně vykonal, jak jsme vylíčili v jedné předchozí kapitole. Dounský guvernér dostal příkaz poslat ho jako zajatce do Edinburghu; princ se totiž obával, že bude-li Waverley propuštěn na svobodu, setrvá třeba v úmyslu vrátit se do Anglie a neposkytne princí příležitost k setkání. Princ se řídil radou náčelníka z Glennaquoichu, s nímž, jak se pamatujete, rokoval, jak naložit s Edwardem; jak se dověděl, kde je vězněn, to mu ovšem neprozradil.

Pro Karla Edvarda to totiž bylo tajemství svěřené mu dámou; Rose se sice v dopise vyjadřovala velmi opatrně a všeobecně a tvrdila, že se k němu odhodlala z pohnutek čistě lidských a z touhy posloužit princí, avšak přitom projevila takovou starost, aby se nikdo o jejím kroku nedověděl, že z toho Chevalier hned vytušil, jak upřímně jí záleží na Waverleyho blahu. Tento dohad, ač oprávněný, ho přivedl k mylným závěrům. Neboť mocné dojetí Edwardovo, když tenkrát na plese v Holyroodu přistupoval k Rose a Flóře, připisoval Chevalier na účet Rose, a usoudil, že jejich vzájemné náklonnosti brání baronův názor na odkaz rodinného majetku nebo nějaká podobná překážka. Je pravda, že fáma přisuzovala Waverleyho slečně Mac-Ivorové; ale že fáma bývá na takové dary velmi štedrá, to princ věděl; a když pak bedlivě sledoval chování obou dam k Waverleymu, nepochyboval už o tom, že u Flóry mla-

dému Angličanovi nic nekyne, kdežto Rose Bradwardinová ho miluje. Chtěje si Waverleyho udržet ve svých službách a zároveň vykonat dobrý skutek, při nejbližší příležitosti uhodil princ na barona, aby panství odkázal své dceři. Pan Bradwardine svolil; ale to mělo za následek, že Fergus se okamžitě vytasil s dvojí žádostí: o ženu a hraběcí hodnost; jak jsme viděli, princ obojí zamítl. Chevalier byl zavalen vlastními složitými záležitostmi a nedostal se k tomu, aby požádal Waverleyho o vysvětlení, ač to měl několikrát v úmyslu. Ale po Fergusově prohlášení pokládal za nutné být k oběma sokům nestranný a vroucně doufal, že celá věc, která v sobě nesla símě sváru, zůstane v klidu až do konce tažení. Když se princ na pochodu do Derby zeptal Ferguse, proč se pohádal s Waverleym, a Fergus to odůvodnil tím, že Edward chce upustit od nabídky, kterou učinil jeho sestře, řekl mu Chevalier otevřeně, že sám pozoroval chování slečny Mac-Ivorové k Waverleymu a je přesvědčen, že ten Waverleyho krok posuzuje Fergus nesprávně – jak se právem domnívá, je Waverley zasnouben se slečnou Bradwardinovou. Na Edwardovu roztržku s náčelníkem, která z toho vznikla, se čtenář jistě ještě pamatuje. Tyto okolnosti snad dostatečně vysvětlí ta místa v našem vyprávění, která jsme nechávali podle zvyku romanopisců nevysvětlena, abychom napjali čtenářovu zvědavost.

Když Janet vypověděla hlavní události našeho vyprávění, poskytla tím Waverleymu vodítko v další spleti bludiště, jímž bloudil. Za svůj život tedy vděčí Rose Bradwardinové a nyní ví, že jej milerád za ni položí. Když o tom tak chvíli uvažoval, řekl si, že výhodnější a příjemnější bude pro ni žít, a jen co sám získá svobodu, bude ji ona sdílet s ním, ať už v cizině nebo ve vlasti. Vejít v příbuzenství s tak vysoce váženým mužem, jako je baron, kterého si tolik cení jeho strýc sir Everard, proň bylo také příjemné, jestli snad ještě něco chybělo, co činí ten sňatek žádoucím. Baronovy podivnůstky, které v dobách blahobytu vypadaly nehorázně směšné, nyní, když mu štěstí zašlo, sladily se s ušlechtilými rysy jeho povahy a dodávaly jí výjimečnosti, nikoliv směšnosti. A tak s hlavou plnou úvah o budoucím štěstí vyhledal Edward Malý Veolan, obydli pana Duncana Macwheebila.

Kapitola LXVI

*„Mílek má přece jen svědomí
a všechno nám vynahradí“*

– Shakespeare

Pan Duncan Macwheeble, nyní už ani zásobovatel, ani správce, třebaže z druhé hodnosti mu ještě zbyl pouhý titul, unikl pronásledování tím, že brzy od povstalců odpadl, a pak také byl příliš bezvýznamný.

Edward ho zastihl v jeho kanceláři zahrabaného v papírech a účtech. Před sebou měl velkou dřevěnou misku ovesné kaše, vedle ní lžíci z rohoviny a láhev sladkého piva. Očima hltal objemný právnícký spis a občas vsunul do prostorných úst vrchovatou lžící výživné kaše. Baňatá holandská láhev kořalky, kterou měl stát vedle sebe, svědčila o tom, že tento počestný člen právníckého stavu už vyzunkl ranní doušek nebo že si chce kaši okořenit a tak pomoci svému zažívání; ostatně obojí je možné. Noční čepičku a župan měl dříve z tartanu, ale počestný správce byl opatrný a šetrný zároveň, a tak je dal obarvit na černo, aby snad jejich zlověstná barva nepřipomněla návštěvníkům ten jeho nešťastný výlet do Derby. Aby byl obraz úplný, tvář měl až po oči umazanou od šňupavého tabáku a prsty až ke kloubům od inkoustu. Hleděl nejistě na Waverleyho, jak přistoupil k zelené přepážce, která bránila obyčejným smrtelníkům přiblížit se k jeho stolu a židli. Hned správce přivedlo z míry, když si tak pomyslel, že se na známost s ním bude odvolávat některý z těch nešťastných pánů, kteří teď spíš budou vyžadovat pomoc než poskytovat zisk. Ale tohle je ten bohatý mladý Angličan – kdo ví, jak to s ním teď vypadá? – Krom toho je to baronův přítel – co jen má dělat?

Tyto úvahy ho chudáka přiváděly do hrozných rozpaků. Když si Waverley pomyslel, v jakém směšném protikladu k správcovu vzezření

je to, co se mu chystá říci, neudržel se a dal se do smíchu, jen taktak že potlačil chuť zvolat se Syfaxem:

„Kato je ten pravý, komu svěřit
příběh milostný.“

Panu Macwheeblovi nešlo do hlavy, že by se člověk, jemuž hrozí smrtelné nebezpečí nebo chudoba, mohl tak srdečně smát; Edwardovo veselí mu tedy podstatně pomohlo z rozpaků; přivítal Waverleyho poměrně vřele na Malém Veolanu a zeptal se, co by si přál k snídani. Host mu však chtěl především svěřit něco mezi čtyřma očima, a proto se správcovým dovolením zavřel dveře na zavoru. Duncanovi se tato opatrnost vůbec nezamlouvala, zaváněla nebezpečím dopadnutí, ale couvnout už nemohl.

Edward byl přesvědčen, že tomu člověku může důvěřovat, protože mu z věrnosti kyne prospěch, vypověděl tedy Macwheeblovi své nynější postavení i své plány do budoucna. Prohnaný správce poslouchal ustrašeně, když shledal, že Waverley je ještě psancem – trochu ho uklidnilo, že má průvodní list – zamnul si ruce, když se mu Waverley zmínil, nač se nyní páčí jeho jmění – vykulil oči nad jeho skvělými vyhlídkami do budoucna – ale když Waverley projevil úmysl sdílet je se slečnou Rose Bradwardinovou, samým nadšením přišel ten poctivec málem o rozum. Správce vyskočil z třínohé stoličky jako Pýthie s trojnožky; vyhodil nejlepší paruku oknem, protože palice, na níž paruka ležela, stála v cestě jeho kariéře; vymrštil čapku ke stropu a při pádu ji zas chytil; zahvízdal Tullochgorum; s nenapodobitelným půvabem a švihem zatancoval horalského třasáka a pak vyčerpán padl do křesla a zvolal: „Lady Waverleyová! – Deset tisíc ročně přinejmenším! – Panebože, zachovej mě při zdravém rozumu!“

„Amen z celého srdce,“ řekl Waverley; „ale teď k věci, pane Macwheeble.“ To slovo správce trochu uklidnilo, ale jak pravil, v hlavě to ještě neměl v pořádku. Přiřízl si pero, udělal asi na půl tuctu archů papíru širokou záložku, sundal „Formuláře“ Dallase St. Martina z regálu,

kde toto úctyhodné dílo trůnilo vedle Stairových „Nařízení“, Dirletonových „Sporných případů“, Balfourových „Návodů“ a haldy starých účetních knih – otevřel svazek u článku Svatební smlouva a chystal se sepsat, jak říkal, „malý koncept, aby strany už nemohly couvnout“.

Waverleymu dalo dost práce, než Macwheeble pochopil, že se trochu ukvapuje. Vysvětlil mu, že především mu musí pomoci, aby tam mohl v bezpečí pobýt, a to tak, že napíše tullyveolanskému důstojníkovi, že pan Stanley, anglický šlechtic a blízký příbuzný plukovníka Talbota, je u pana Macwheebla na obchodní návštěvě, a protože ví, jak to v kraji vypadá, posílá svůj průvodní list kapitánu Fosterovi k přezkoumání. Důstojník na to zdvořile odpověděl a pozval pana Stanleyho na oběd; pozvání nebylo přijato (jak si snadno domyslíme), prý pro nával práce.

Dále Waverley žádal, aby pan Macwheeble poslal nějakého jezdce do poštovního města, kam mu má plukovník Talbot psát, tam ať ten člověk počká na dopis pro pana Stanleyho a potom jej co nejrychleji přiveze na Malý Veolan. Za chvíli už sháněl správce svého písaře (servitora, jak se říkalo před šedesáti lety) Jocka Scrivera a za další chvíli už seděl Jock na bílém poníkovi.

„Dejte pozor, ať ho dobře vedete, je trochu dýchavičný od té doby, co – hm – Bůh mi buď milostiv!“ (tišším hlasem) „co jsem byl venku – co jsem tryskem uháněl za Chevalierem, aby to urovnal mezi panem Waverleym a Vich Ian Vohrem; a pěkné odměny jsem se dočkal za svou námahu! – Bůh odpusť Vaší Milosti! Málem jsem srazil vaz – ale pravda, takových krkolomných kousků tam bylo víc; ale tohle všechno vynahradí lady Waverleyová! – Deset tisíc ročně! – Bůh mi buď milostiv!“

„Ale pane Macwheeble, zapomínáte, že ještě nemáme souhlas baronův – ani slečnin –“

„Žádný strach, ručím za ně – ručím za ně svou osobou – deset tisíc ročně! Kam se hrabe Balmawhapple – jeden roční důchod vydá tolik, co celý Balmawhapple i se statkem a životním důchodem. Děkuje Pánu Bohu!“

Aby ho přivedl na jiné myšlenky, zeptal se Edward, zda slyšel poslední dobou něco o náčelníku Glennaquoichovi.

„Ani slovo,“ odpověděl Macwheeble, „jen tolik, že je ještě na carlisleském hradě a brzy má propadnout hrdlem. Nic zlého tomu mladému pánovi nepřeji,“ pokračoval správce, „ale doufám, že ti, co ho chytili, ho také podrží a nepustí zpátky sem na horalskou hranici, aby nás tu sužoval vydíráním výpalného a všemožným násilnickým, škůdnickým, samopašným útlakem a drancováním, ať už to dělal sám, nebo k tomu podněcoval, posílal a šťval jiné; a neuměl si vážit peněz, když už je dostal, všechny je hodil do klína té ničemnici v Edinburghu – ale lehko nabyl, lehko pozbyl. Já aspoň nechci už nikdy v našem kraji vidět ani suknicu, ani červený kabát, ba ani pušku, leda na střílení koroptví. – Oni jsou všichni stejní. Když vám způsobí škodu, co je vám platný dekret o plenění, utlačování a násilím získaném zisku, oč jste na tom lépe? – Oni nemají ani vindru na zaplacení; raděj na nich nic nevymáhat.“

Při takovém hovoru, přerušovaném praktickými otázkami, uběhl čas do oběda; Macwheeble slíbil, že vymyslí nějaký způsob, jak uvést Edwarda na Duchran, kde nyní Rose bydlí, tak aby se při tom neoctl v nebezpečí nebo v podezření; lehké to nebylo, protože zeman z Duchranu byl horlivý přívrženec vlády. Mezitím byl dvůr s drůbeží podroben rekvisici a ve správcově salóncu brzy zavoněla drůbeží polévka a telecí karbanátky. Domácí pán právě vrazil vývrtku do hrdla pintové láhve klaretu (ukradené možná ze sklepů tullyveolanských), a tu spatřil šedého poníka, jak tryskem pádí kolem oken; správci nezbylo než opatrně láhev prozatím odložit. Vstoupí Jock Scriver s balíčkem pro pana Stanleyho; je na něm pečeť plukovníka Talbota; a Edwardovi se třesou prsty, když ji rozlamuje. Vypadnou dvě úřední listiny, složené, podepsané a zapečetěné podle předpisu. Správce je rychle sebral, neboť měl vrozenou úctu ke všemu, co se podobalo úřední listině, a když kradí pohlédl na jejich záhlaví, jeho oči, či spíše brýle pozdravila tato slova: „Ochranný list Jeho královské Výsosti pro osobu pana Cosma Comyna Bradwardina, obecně zvaného Barona z Bradwardinu, jehož zboží propadlo za účast na posledním povstání.“ Druhá listina je pak ochranný list stejného znění pro pana Edwarda Waverleyho. Dopis plukovníka Talbota zněl takto:

Drahý Edwarde,

právě jsem přijel a už jsem svou záležitost vyřídil; dalo to dost práce, jak hned uslyšíš. Hned po příjezdu jsem si vyžádal slyšení u Jeho královské Výsosti a zastihl ho v náladě ne moc příznivé naší věci. Tři nebo čtyři skotští páni právě odcházeli z ranní audience. Potom mi velmi zdvořile povídal: „Jestlipak byste tomu věřil, Talbote, zrovna tady bylo asi půl tuctu nejváženějších pánů, nejlepších přátel vlády na sever od Forthu, major Melville z Cairnvreckanu, Rubrick z Duchranu a další, a ti tak dlouho naléhali, až na mně vymámili ochranný list a slib milosti pro toho zarputilého starého rebela, kterému říkají baron z Bradwardinu. Uvádějí, že jeho vzácná povaha a mírnost, jakou osvědčil k našim lidem, když padli do rukou rebelů, mluví v jeho prospěch; už proto, že je dostatečně potrestán ztrátou majetku. Rubrick se nabídl, že ho vezme k sobě, dokud se poměry v kraji neurovnají; ale je to zlé, že mám dát milost takovému úhlavnímu nepříteli brunšvického rodu.“ Nebyl to právě vhodný okamžik, abych začal o své záležitosti; nicméně řekl jsem: „Rád slyším, že Jeho královská Výsost vyhovuje takovým žádostem, protože mi to dodává odvahy, abych přednesl podobnou žádost vlastním jménem.“ Velmi se rozzlobil, ale já jsem se nedal; zmínil jsem se o tom, jak jsme ve sněmovně jednomyslně podporovali vládu svými třemi hlasy, skromně jsem se dotkl svých služeb v cizině, třebaže mají cenu jen potud, že je Jeho královská Výsost ráčila vlídně přijmout, a že hlavně spoléhám na to, že sám mi projevil své přátelství a přízeň. Byl na rozpacích, ale nechtěl ustoupit. Upozornil jsem ho, jak výhodné bude jednou provždy zabránit dědici takového jmění, jako je jmění vašeho strýce, v účasti na piklech nespokojenců. Neudělalo to na něho žádný dojem. Zmínil jsem se o tom, jak jsem siru Everardovi a Vám osobně zavázán, a odměnou za mé služby necht' mi takto ráčí umožnit, abych osvědčil svou vděčnost. Pozoroval jsem, že se mě chystá odmítnout, vyňal jsem z kapsy svůj dekret a (nevěda si jiné rady) řekl jsem, že Jeho královská Výsost mě v této tísní nepokládá za hodna té přízně, kterou právě proká-

zal jiným pánům, jejichž služby se mi nezdaří cennější než mé vlastní, prosím tudíž pokorně o dovolení, abych svůj dekret směl ponechat v rukou Jeho královské Výsosti a odejít ze služby. Toho se nenadál; řekl, abych si vzal svůj dekret zpátky, pak pronesl několik pěkných slov o mých službách a mé žádosti vyhověl. Jste tedy zas svobodný a já jsem se za vás zaručil, že budete v budoucnu dělat dobrotu a že nezapomenete, zač vděčíte shovívavosti vlády. Tak vidíte, že můj princ dovede být tak šlechetný jako Váš. Netvrdím, že udílí přízeň s takovými cizokrajnými zdvořilostmi a poklonami jako Váš bludný Chevalier; ale má prosté anglické způsoby a to zřejmé zdráhání, s jakým vaši žádosti vyhověl, prozrazuje, že vaším přáním obětuje vlastní přesvědčení. Můj přítel, nejvyšší pobočník, mi opatřil duplikát baronova ochranného listu (originál je asi v rukou majora Melvilla); posílám vám jej, neboť vím, že baronovi tu radostnou zprávu milerád přinesete první, jestli ho ovšem najdete. Ať se bezodkladně odebere na Duchran a zůstane tam několik týdnů v karanténě. A Vám dávám dovolení, abyste ho tam doprovodil a týden tam zůstal, neboť mám za to, že tam bydlí i jistá sličná dáma. A s radostí Vám oznamuji, že každý stupínek, o který postoupíte v její přízni, bude velmi vítaný siru Everardovi i paní Rachel; ti dva neuvěří, že jste se ustálil ve svých názorech a plánech a že tři běžící hranostajové jsou v bezpečí, dokud jim nepřivedete svou paní Waverleyovou. Jedna moje milostná historie – je to už hezky dávno – zmařila jistá opatření ve prospěch tří běžících hranostajů; jsem proto vázán svou ctí, abych jim to vynahradil. Dobře tedy svého času využijte, protože až Vám týden uplyne, musíte se vrátit do Londýna a žádat o milost před soudem.

Váš, drahý Waverley, vždy věrný

Philip Talbot

Kapitola LXVII

„Krátké námluvy věstí v manželství štěstí“

Když se Edward probрал z vytržení nad těmi skvělými zprávami, navrhl, že to půjde okamžitě oznámit baronovi do úžlabiny. Ale opatrný správce právem namítl, že kdyby se baron znenadání objevil na veřejnosti, jeho pachtýři a vesničané by ze samé radosti dělali výtržnosti a popudili tím „nynější vrchnost“, před kterou měl správce neomezenou úctu. Vyzval Waverleyho, aby šel do Janetiny chýše a pod rouškou noci přivedl barona na Malý Veolan, kde se zas jednou může vyspat v pohodlné posteli. On, správce, půjde zatím ke kapitánu Fosterovi a ukáže mu baronův ochranný list a požádá ho o dovolení, aby směl barona nechat tu noc u sebe; ráno už bude mít připravené koně, kteří ho odvezou na Duchran spolu s panem Stanleym; „tuším, že si to jméno prozatím ponecháte,“ pravil správce.

„Zajisté, pane Macwheeble; ale nepřijdete večer také do úžlabiny pozdravit svého pána?“

„Rád bych z celého srdce; a děkuju Vaší Milosti, že mi připomněla mou svatou povinnost. Ale vrátím se od kapitána až po západu slunce a v těchto neblahých hodinách má úžlabina špatnou pověst – stará Janet Gellatleyová je tak trochu strašidelná. Náš pán těm řečem nikdy nevěřil, jenže on byl vždycky moc zbrklý a kurážný a nebál se ani člověka, ani čerta – a taky se mu to nevyplatilo. Pokud vím, sir George Mackenzie říká, že žádný duchovní nemůže pochybovat o tom, že jsou na světě čarodějnice, protože Písmo praví: Nedáš jim živu býti; a nemůže o tom pochybovat žádný skotský právník, protože naše zákony je trestají smrtí. A tak obojí, Písmo i zákony, svědčí o tom, že čarodějnice jsou. Když už Jeho Milost nevěří knize Leviticus, měl by aspoň věřit zákoníku – ale ať si dělá, co chce, Duncanu Macwheeblovi je to jedno. Ale na večer k nám starou Janet pozvu; takovéhle lidi je lepší nezlehčovat – Davieho budeme potřebovat na otáčení rožně, protože nařídím Eppii, aby Vaším Milostem upekla k večeři tučnou husu.“

Schylovalo se už k západu, když Waverley pospíchal k chýši; musil uznat, že si pověra vybrala pro své fantastické přízraky vhodné místo i případný předmět. Odpovídalo to přesně Spenserovu líčení:

„Tam v chmurném, pustém žlebu uzřela
z proutí a rákosí chatrně sbitou chýš,
jen drnem obloženou docela,
v ní žila čarodějka dlouho již.
V cárech a chtěné nouzi proto spíš
raději v samotě tu živoříc se skrývá
vzdálena lidí, aby měla skrýš,
kde chystala by tato vědma divá
svá kouzla zlověstná a uhrančivá.“

Vcházeje do chýše, vzpomínal na tyto verše. Chudák Janet, shrbená stářím, s očima krvavýma od kouře z rašeliny, belhala po chýši s březovým koštětem v ruce, broukala si pro sebe a zametala krb a podlahu, než přijdou hosté. Waverleyho kroky ji polekaly, zdvihla hlavu a celá se roztřásla, jak byla napjata strachem o pánovu bezpečnost. Waverleymu dalo hodně práce, než jí vysvětlil, že baronově osobě už žádné nebezpečí nehrozí; a když tuto radostnou zprávu konečně pochopila, zase tomu nechtěla věřit, že svůj majetek zpátky nedostane. „Patřilo by se,“ řekla, „aby ho zas dostal zpátky; nikdo přece nebude tak chamtivý, aby mu bral majetek, když dostal milost; ten Inch-Grabbit, už kvůli němu bych chtěla být čarodějnici, kdybych se nebála, že mě čert vezme za slovo.“ Waverley jí dal peníze a slíbil odměnu za věrnost. „Nejlepší odměna, pane, pro mě bude, až se můj starý pán a slečna Rose vrátí a dostanou zpátky, co jim patří.“

Waverley se s Janet rozloučil a za chvíli stanul před baronovým Patmem. Slabě zahvízdal a veterán hned pátravě vykoukl, jako když starý jezevec vystrčí hlavu z díry. „Přišel jste trochu brzy, milý hochu,“ řekl a slézal dolů; „pochybuji, že červenokabátníci už odtroubili večerku, a do té doby nejsme jisti.“

„Dobré zprávy se nemají odkládat.“ A překypuje radostí oznámil mu tu šťastnou novinu. Staroch se chvíli zbožně odmlčel a pak zvolal: „Chválabohu! – Zas uvidím svou dceru.“

„A už se s ní doufám nikdy nerozloučíte,“ řekl Waverley.

„Dá Bůh, že ne, ledaže bych pro ni sháněl živobytí. Neboť s mým jméním je to chatrné. Ale co záleží na světském jmění?“

„A kdyby se naskytl způsob,“ pravil Waverley skromně, „jak zajistit osud slečny Bradwardinové a vrátit jí urozenost, ke které je zrozena, měl byste něco proti tomu, drahý barone? Vždyť jednoho z vašich přátel by to učinilo nejšťastnějším mužem na světě!“ Baron se obrátil a velmi vážně na něho pohlédl. „Ano,“ pokračoval Edward, „nepřestanu být psancem, dokud mi nedovolíte, abych vás doprovázel na Duchran a –“

Baron sbíral všechnu svou důstojnost, aby náležitě odpověděl na něco, co by za jiných okolností přijímal jako návrh spojenecké smlouvy mezi rodem Bradwardinů a Waverleyů. Ale marně se namáhal; otec zvítězil nad baronem; rodová a stavovská pýcha byla tatam. V radostném úžasu se mu zachvěla tvář a on, přemožen přirozenými city, objal Waverleyho kolem krku a zavzlykal: „Můj synu, můj synu! Kdybych celý svět prohledal, vybral bych si vás.“ Waverley ho také vřele objal a chvíli oba mlčeli. Konečně promluvil Edward. „Ale co slečna Bradwardinová?“

„Ta si nikdy nic jiného nepřála než její starý otec; ostatně jste švarný mladík poctivých zásad, vysokého rodu; ne, nikdy nechtěla nic jiného než já, ani v dobách největšího blaha nemohl jsem si pro ni přát vhodnějšího ženicha než synovce mého znamenitého přítele sira Everarda. Ale doufám, mladý muži, že nejednáte ukvapeně. Doufám, že jste získal souhlas svých přátel a příbuzných, zvláště pak svého strýce, který je in *loco parentis*¹⁹²? Toho musíme být pamětlivi.“ Edward ho ujistil, že sir Everard bude lichotivým přijetím té nabídky nemálo poctěn a že mu dal bezvýhradné svolení; na důkaz toho podal baronovi dopis plukovníka Talbota. Baron jej velmi pozorně přečetl. „Čest a urozenost si sir

¹⁹² V zastoupení rodičů. Pozn. red.

Everard vždycky cenil výš než bohatství," pravil; „a opravdu v žádném případě se nekořil té, která sluje *Diva Pecunia*. A přece bych rád, když se z Malcolma vyklubal takový otcovrah, lépe ho nazvat nemohu, když chce odcizit rodový majetek – přece bych rád," (tu se zahleděl na kus střechy, prosvítající mezi stromy) „Rose zanechal tu starou barabiznu a ty lány, které k ní patří. Ale," dodal přívětivěji, „snad je to tak lépe; jako baron z Bradwardinu pokládal bych snad za svou povinnost trvat na jistých požadavcích ohledně jména a erbu, a když jsem nyní pán bez půdy a s dcerou bez věna, nikdo mi nemůže vytknout, že na nich netrvám."

Chválabohu, pomyslně si Edward, že sir Everard tyto skrupule neslyší! Jejich tři běžící hranostaji a vztyčený medvěd by se jistě poprali. A ohnivě, jak se na mladého milovníka sluší, ujišťoval barona, že se mu dostane štěstí jen s Rosiným srdcem a rukou a pouhý otcův souhlas mu bude stejně milý, jako kdyby baron udělil své dceři hraběcí titul.

Zatím došli na Malý Veolan. Z husy na stole se kouřilo a správce mával vidličkou a nožem. Nastalo radostné vítání správce s jeho pánem. V kuchyni byli také hosté. Stará Janet se uvelebila v koutku u krbu; Davie si obracením rozně získal nesmrtelnou slávu, a dokonce i Ban a Buscar dostali od Macwheebly, který měl takovou radost, že se neznal štědrostí, nažrat dosyta a chrápali na zemi.

Nazítří jel baron se svým mladým přítelem na Duchran; už ho tam očekávali, protože skoro jednomyslná přímluva jeho vládě nakloněných skotských přátel měla dobrý výsledek. Přímluva byla bezvýhradná a mocná a mohla mu zachránit i majetek, nebýt toho, že přešel do chamtivých rukou jeho nehodného příbuzného, kterému jej baron sám odkázal, takže se na něj královská milost nevztahovala. Ale starý pán bodře řekl, že to dobré mínění, které o něm mají jeho sousedé, ho těší víc, než kdyby se mu podařilo obdržet zpátky čest a majetek *in integrum*.

Nebudeme se pokoušet popsat setkání otce s dcerou – kteří se tak vroucně milovali a byli od sebe za tak hrozných okolností odtrženi. Také se nepokusíme zkoumat Rosino hluboké uzardění, když jí Waverley přišel složit poklonu, a nebudeme pátrat po tom, zda byla zvědava,

co právě nyní přivádí Waverleyho do Skotska. A nebudeme čtenáře obtěžovat nudnými podrobnostmi námluv před šedesáti lety. Stačí, když řekneme, že pod dohledem přísného puntičkáře, jako byl baron, všecko probíhalo přesně podle pravidel. Den po příjezdu podjal se baron úkolu tlumočit Rose Waverleyho nabídnutí k sňatku a ona je vyslechla s náležitou dívčí plachostí. Ale povídá se, že si večer předtím našel Edward pět minut, aby ji na to připravil, zatímco si ostatní společnost prohlížela na zahradě tři spletené hady tvořící vodotrysk.

Mé sličné čtenářky necht' to samy posoudí; já aspoň nechápu, jak se taková důležitá věc dala vyřídit za takovou chvilku; baronovi to oznámení trvalo nejmíň hodinu.

Waverley teď byl podle všech pravidel uznaným nápadníkem. Paní domu s nasládlým úsměvem a pokyvováním určila, že má při obědě sedět vedle slečny Bradwardinové a být jejím spoluhráčem při kartách. Když vstoupil do pokoje, ta ze čtyř slečen Rubrickových, co zrovna seděla vedle Rose, náhle si vzpomněla, že má náprstek nebo nůžky na druhém konci pokoje, jen aby mu uvolnila místo vedle slečny Bradwardinové. A někdy, když právě nebyli ani papá, ani mamá nablízku a nedohlíželi na jejich dobré chování, slečny se dokonce pochichtávaly. Starý pán z Duchranu si tu a tam neodpustil žert a stará paní poznámku. Dokonce ani baron se neudržel; ale když si to náhodou nedomyslíla, byla Rose ušetřena rozpaků, neboť baron svůj vtip vyjadřoval latinským citátem. Někdy se i lokaj uculoval příliš zeširoka, služky se hihňaly trochu příliš nahlas a celá rodina se tvářila lišácky. Alice Beanová, ona pěkná dívčina z jeskyně, která po otcově „neštěstí“, jak tomu sama říkala, sloužila u Rose za komornou, usmívala se a mžikala ze všech nejlíp. Všecky ty drobné nepříjemnosti snášeli Rose a Edward jako tolik jiných předtím i potom a nejspíš se za ně nějak odškodňovali, protože těch šest dní Waverleyho pobytu na Duchranu nebyli celkem nijak nešťastní.

Nakonec rozhodli, že se Waverley vrátí na Waverley-Honour, připraví tam všechno potřebné k svatbě a pak odjede do Londýna a tam zařídí, co bude třeba k soudnímu projednání milosti; potom se co nejrychleji vrátí a odvede si svou zaslíbenou nevěstu. Po cestě chtěl také

navštívit plukovníka Talbota; ale nejvíc mu leželo na srdci, jaký osud stihl nešťastného náčelníka z Glennaquoichu; chtěl ho v Carlisle navštívit a pokusit se vymoci mu, když ne milost, aspoň proměnu nebo zmírnění trestu, k němuž byl už skoro najisto odsouzen; a dojde-li k nejhoršímu, nabídnout aspoň ubohé Flóře útočiště u Rose nebo jí pokud možno pomoci v jejích záměrech. Fergusův osud bude asi těžké odvrátit. Edward se už pokoušel získat svého přítele plukovníka Talbota, aby se o něho zasadil; ale Talbot mu dal jasně na srozuměnou, že v takovýchto věcech je jeho úvěr úplně vyčerpán.

Plukovník byl dosud v Edinburghu a hodlal tam zůstat ještě několik měsíců, než splní úkol, kterým ho pověřil vévoda Cumberlandský. Měla za ním přijet lady Emily, které lékař doporučil mírné túry a kozí syrovátku, a tam na sever měla přijet v průvodu Francise Stanleyho. A tak se Edward setkal v Edinburghu s plukovníkem a ten mu přál co nejsrdečněji štěstí k nastávající šťastné události a ochotně se ujal četných úkolů, které musil náš hrdina svěřit jeho péči. Jen ve věci Fergusově byl neoblomný. Ujistil Edwarda, že jeho přímluva nebude nic platná, a krom toho se přiznal, že se s dobrým svědomím nemůže za toho nešťastníka přimlouvat. „Spravedlnost,“ pravil plukovník, „která žádá trest pro ty, kdo na celý národ přivolali hrůzu a žal, nemohla si ani vybrat lepší obět. Šel do boje s plným vědomím toho, oč usiluje. Svou věc promyslel a pochopil. Ani otcův osud ho neodstrašil; shovívavá spravedlnost, která mu vrátila otcův majetek a práva, ho neobměkčila. Že je statečný, šlechtný a že má mnoho dobrých vlastností, tím je nebezpečnější; že je osvícený a vzdělaný, tím méně mu lze jeho zločin odpustit; že je nadšený pro špatnou věc, tím spíš se hodí za mučedníka. A nadto z jeho popudu vy táhly stovky lidí do boje, kteří by, nebýt jeho, nikdy nebyli porušili mír v zemi.

Opakuji,“ pokračoval plukovník, „a ví Bůh, že v srdci s ním cítím jako s člověkem, že tento mladý muž promyslel a pochopil, jakou hazardní hru hraje. Sázel na život a na smrt, na hraběcí korunku, nebo na truhlu; v zájmu vlasti nemůžeme teď dopustit, aby vzal sázku zpět, když mu padly kostky nešťastně.“

Tak tehdy uvažovali o přemoženém nepříteli i lidé hodní a ušlechtilí. Doufejme, že takovéto výjevy i názory, jaké u nás byly běžné před šedesáti lety, už nikdy nezažijeme.

Kapitola LXVIII

„Již zítra! Ó, tot' náhle! Šetřte ho, ó šetřte!“

– Shakespeare

Edward, provázen svým bývalým sluhou Alickem Polwarthem, který se k němu v Edinburghu vrátil do služby, přijel do Carlisle a tam dosud zasedala komise trestního soudu nad jeho nešťastnými druhy. Pospíchal za Fergusem, ne že by měl sebemenší naději na jeho záchranu, ale aby ho aspoň naposled spatřil. Zapomněl jsem se zmínit o tom, že jakmile se Waverley dověděl, kdy se má konat přelíčení, věnoval značnou částku na obhajobu vězňů. Věci se tedy ujali obhájce a nejlepší právní poradci; ale mělo to asi takový smysl, jako když se k smrtelnému loži nějakého urozeného člověka sezvou nejlepší lékaři; lékaři čekají jen na to, že si mimo očekávání příroda sama pomůže, a právníci zas hledí využít nějaké velmi nejisté mezery v zákoně. Edward se protlačil k soudu, kde byla hlava na hlavě; ale přicházel ze severu a byl tak rozčilený a dychtivý, že ho pokládali za příbuzného vězňů a ustupovali mu z cesty. Bylo to už třetí zasedání komise a souzení byli dva muži. Rozsudek „vinen“ už byl vynesен. Nastala krátká přestávka a Edward pohlédl k přepážce. Nemýlil se, ta statná postava a ušlechtilé rysy, to byl Fergus Mac-Ivor, třebaže měl od dlouhého pobytu v těsném vězení šaty špinavé a plet' chorobně žlutou. Po boku mu stál Evan Maccombich. Edwardovi se při pohledu na ně udělalo nevolno a zatočila se mu hlava; ale vzpamatoval se, když slyšel soudního písaře slavnostně pronášet: „Fergusi Mac-Ivore z Glennaquoichu, jinak zvaný Vich Ian Vohr, a Evane Mac-Ivore na Dhu a z Tarrascleughu, jinak zvaný Evan Dhu, jinak Evan Maccombich nebo Evan Dhu Maccombich – vy oba a každý z vás jste usvědčeni z velezrady. Co řeknete na svou obranu, proč by soud neměl nad vámi vynést rozsudek, abyste zemřeli podle zákona?“

Když si předseda soudu před rozsudkem nasadil osudný baret, Fergus si také dal čapku na hlavu, klidně a vzdorně pohlédl na soudce a pevným hlasem odpověděl: „Nerad bych, aby si tito početní diváci mysli, že na tuto výzvu nemám co odpovědět. Ale to, co já bych odpověděl, vy byste nesnesli, protože má obhajoba by byla vaším odsouzením. Ve jménu božím, konejte tedy dál, co je vám konat dovoleno. Včera a především jste odsoudili věrnou a čestnou krev, že byla prolévána jako voda. Nešetřte ani mou. Mít v žilách krev všech svých předků, byl bych ji při tomto zápolení klidně dal v sázku.“ Posadil se a už se nedal přimět, aby vstal.

Evan Maccombich na něho vážně pohlédl a vstal, jako by chtěl promluvit; ale tím shonem v soudní síni a rozpaky nad tím, že se má vyjádřit v jiném jazyce, než v kterém myslí, se stalo, že ze sebe slovo nevypravil. Mezi diváky se ozval účastný šepot: domnívali se, že chce svůj zločin omluvit tím, že ho k němu navedl náčelník. Soudce si zjednal ticho a pobídl Evana, aby promluvil.

„Chtěl jsem říct jen tolik, milostivý pane,“ řekl Evan tónem, který pokládal za uctivý, „že kdyby ráčila Vaše Milost a vážený soud ještě tentokrát Vich Ian Vohra propustit a nechala ho odejít do Francie s tím, že už nebude víckrát vládu krále Jiřího znepokojoval, šest nejlepších chlapů z našeho klanu se dá ochotně odsoudit místo něho; a když mě pustíte do Glennaquoichu, sám vám je přivedu na špalek nebo na šibenici a můžete začít rovnou u mě.“

Přes všechnu vážnost okamžiku něco jako smích zašumělo soudní síní nad tím prapodivným návrhem. Soudce to nepřístojné chování zarazil a Evan se posupně rozhlédl, a když smích utuchl, řekl: „Jestli se mně, chudákovi, saští páni smějí za to, že svůj život nebo šesti jiných takových, jako jsem já, stavím naroveň životu Vich Ian Vohrovu, mají možná pravdu; ale jestli se smějí proto, že snad nedodržím slovo a nepřijdu ho vysvobodit, řeknu jim, že neznají srdce horala ani čest svobodného muže.“

Nikomu z diváků už nebylo do smíchu a zavládlo hrobové ticho.

Soudce pak vynesl nad oběma vězni rozsudek podle zákona o velezradě se všemi strašnými náležitostmi. Poprava byla určena na příští den. „Vám, Fergusi Mac-Ivore,“ pokračoval soudce, „nemohu dát žádnou naději na milost. Připravte se, že zítra vás čeká poslední utrpení tady na zemi a velké účtování na onom světě.“

„Po ničem jiném, Milosti, netoužím,“ odpověděl Fergus hlasem stejně pevným a mužným.

Tvrdý Evanův zrak, stále upřený na náčelníka, se zalil slzami. „S vámi, nevědomý ubožáku,“ pokračoval soudce, „s vámi, který jste nám, věren názorům, v nichž jste byl vychován, dnes podal názorný příklad toho, jak věrnost, náležející jen králi a státu, podle svých neblahých představ o klanové příslušnosti přenášíte na ctižádostivce, který si z vás nakonec udělá nástroj svých zločinů – s vámi, pravím, mám takovou účast, že odhodláte-li se požádat o milost, vynasnažím se vám ji vymoci. Jinak –“

„Nedělejte mi žádnou milost s milostí,“ řekl Evan; „chcete prolít krev Vich Ian Vohrovu, přijmu tedy od vás jedinou milost – sejměte mi pouta s rukou, dejte mi můj meč a zůstaňte chvíli sedět na místě!“

„Odved'te vězně,“ poručil soudce, „jeho krev ať padne na jeho hlavu.“

Edward, téměř bez sebe pohnutím, octl se nesen davem na ulici, ani nevěděl jak. Rázem zatoužil ještě jednou spatřit Ferguse a promluvit s ním. Požádal o to na hradě, kde byl jeho nešťastný přítel vězněn, ale nepustili ho k němu. „Nejvyšší šerif si na guvernérovi vymínil,“ řekl mu poddůstojník, „aby k vězni nikoho nepouštěli kromě zpovědníka a věžňovy sestry.“

„A kde je slečna Mac-Ivorová?“ Řekli mu to. Byla u jedné vážené katolické rodiny blízko Carlislu.

Zapuzen od hradních bran, hledal Edward útočiště u advokáta, který hájil Ferguse, protože sám se svou pošramocenou pověstí si netroufal přednést svou žádost nejvyššímu šerifovi ani soudcům. Advokát mu řekl, že prý by to možná pobouřilo veřejné mínění, kdyby pretendentovi přátelé líčili poslední okamžiky věžňů; bylo tedy rozhodnuto žádného z nich k věžňům nepouštět, pokud se neprokáže, že je blízký příbuzný.

Ale aby si zavázal dědice na Waverley-Honour, slíbil opatřit propustku k vězni na zítřek ráno, než mu budou sňaty okovy před popravou.

Mluví se to opravdu o Fergusovi Mac-Ivorovi, pomyslel si Waverley, nebo je to sen? O smělém, rytířském, velkomyslném Fergusovi? O ušlechtilém náčelníkovi klanu, který je mu hluboce oddán? Je to ten, kterého jsem viděl zahajovat lov a vést útok? – Statečný, činorodý, mladistvý, urozený, miláček dam a hrdina písní – to on je v okovech jako zločinec; to jeho povezou v káře na mrzkou šibenici, kde zemře zdlouhavou, krutou smrtí a bude rozčtvrcen od největšího vyvrhele? Byl to zajisté neblahý příznak, který statečnému náčelníkovi z Glennaquoichu věštil takový osud!

Rozechvělým hlasem požádal Edward advokáta, aby dal nějak Fergusovi vědět o jeho návštěvě, jestliže mu bude povolena. Pak se s ním rozloučil, vrátil se do hospody a napsal skoro nečitelný lístek Flóre Mac-Ivorové a oznamoval jí, že je jí ten večer k službám. Posel mu přinesl zpátky dopis psaný krásnou Flóřinou kursivou, přes všechno to tíživé neštěstí vyrovnanou. „Slečna Flóra Mac-Ivorová,“ stálo v dopise, „nemůže odmítnout návštěvu nejlepšího přítele svého drahého bratra, i když má nyní žal, jakému není rovno.“

Edward se dostavil do nynějšího bydliště slečny Mac-Ivorové a byl okamžitě vpuštěn. Ve velkém, tmavě tapetovaném pokoji seděla Flóra u zamřížovaného okna a šila nějaký oděv z bílého flanelu. Vedle ní seděla starší žena, zřejmě cizinka z nějakého náboženského řádu. Četla si v katolické modlitební knize, ale když Waverley vstoupil, odložila knihu na stůl a odešla z pokoje. Na přivítanou Flóra vstala a podala mu ruku, ale žádný z nich nebyl mocen slova. Tatam byla krásná barva její pleti; v těle nápadně zhubla; a tvář i ruce, bílé jako nejčistší mramor, se ostře odrážely od smutečního šatu a jako uhel černých vlasů. A přec, při všech známkách utrpení, nebylo na jejím zevnějšku znát nedbalost nebo nelad; i vlasy, ač bez ozdob, měla jako vždy pečlivě upraveny. Její první slova zněla: „Viděl jste ho?“

„Bohužel ne,“ odpověděl Waverley, „nepustí mě k němu.“

„To už patří k věci,“ řekla Flóra; „ale musíme se podrobit. Myslíte, že k němu ještě dostanete propustku?“

„Na – na zítřek,“ odpověděl Waverley; ale poslední slovo hlesl tak tiše, že mu ani nebylo rozumět.

„Ano, zítra, nebo nikdy,“ řekla Flóra, „až do té doby –“ dodala a pohlédla vzhůru, „kdy se, jak pevně věřím, všichni zas shledáme. Ale doufám, že ho uvidíte ještě tady na zemi. On vás vždycky z hloubi srdce miloval – ale je marné mluvit o tom, co bylo.“

„Ba věru marné,“ zvolal Waverley.

„A také o tom, co bude, milý příteli,“ řekla Flóra, „aspoň tady na zemi; kolikrát jsem si v duchu představovala, že je to možné, tak hrozně skončit, a vmýšlela se do toho, jak ponesu svůj úděl; a přec, nepředstavitelná hořkost této hodiny předčí všechno mé očekávání!“

„Drahá Flóro, vaše duševní síla –“

„Ano, to je právě to, pane Waverley,“ odpověděla Flóra trochu prudce; „mám v srdci d'ábla, který mi stále našeptává – ale bylo by šílenství poslouchat ho – že ta duševní síla, na které si Flóra zakládala, zahubila jejího bratra!“

„Panebože! Jak jen můžete vyslovit tak strašlivou myšlenku?“

„Strašlivá je, vid'te. A přec mě pronásleduje jako příznak; vím, že je to myšlenka lichá a marná; a přec se mi stále vrací; stále děsí mou mysl; stále mi našeptává, že můj bratr, tak vrtkavý a prudký, by býval své síly rozptýlil na steré věci. To já jsem ho učila, aby je soustředil a vsadil na tuto strašnou, zoufalou kartu. Marně si vzpomínám, že bych mu byla jen jedinkrát řekla: ‚Kdo s mečem zachází, mečem schází‘; že bych mu byla jen jedinkrát řekla: ‚Zůstaň doma, zachovej sebe, své vazaly, svůj život pro věci, které jsou v lidských silách.‘ Ale já, pane Waverley, jsem ještě popichovala jeho divokou povahu, a jeho zkáza je z valné části dílem jeho sestry.“

Edward jí tuto hroznou myšlenku, s kterou se mu svěřila, vyvracel všemi možnými důvody, které ho jen napadly. Připomněl jí zásady, podle kterých jednat pokládali oba za svou povinnost, zásady, v nichž byli oba vychováni.

„Nemyslete, že jsem na ně zapomněla,“ řekla a živě naň pohlédla. „Nelituji jeho počinu, že byl nesprávný! Ach ne! Proti tomu jsem obrněna; ale protože nemohl skončit jinak, než jak skončil.“

„Však tak zoufalý a nebezpečný, jaký ve skutečnosti byl, vždycky nevypadal; a smělý Fergusův duch by se k němu byl odhodlal, ať byste s tím souhlasila, nebo ne; vaše rady jen dodávaly jeho jednání soustředěnosti a důslednosti; jeho rozhodnutí byla vaší zásluhou ušlechtilá, nikoli ukvapená.“ Ale Flóra už Edwarda neposlouchala a hleděla si šití.

„Pamatujete se,“ řekla a pohlédla na něho s přízračným úsměvem, „jednou jste mě zastihl, když jsem Fergusovi šila svatební stuhy; teď mu šiju svatební roucho.“ Potlačila pohnutí a dodala: „Naši zdejší přátelé poskytnou ve své kapli posvátnou půdu krvavým ostatkům poslední Vich Ian Vohra. Ale nebudou všechny pohromadě; ne – jeho hlava! – Ani ta poslední ubohá útěcha mi nezůstane, abych mohla políbit studené rty svého drahého, drahého Ferguse!“

Ubohá Flóra křečovitě zavzlykala a omdlela v křesle. Paní, která čekala v předpokoji, tam přispěchala a požádala Edwarda, aby odešel z pokoje, ale ne z domu.

Když ho za nějaké půl hodiny zavolali zpátky, shledal, že se už Flóra s vypětím všech sil uklidnila. Odhodlal se tedy přednést žádost slečny Bradwardinové, aby ji Flóra přijala za svou sestru a dovolila jí, aby jí byla v jejích plánech do budoucna nápomocna.

„Dostala jsem od drahé Rose dopis se stejnou žádostí,“ odpověděla Flóra. „Bolest je sobecká, zcela člověka ovládne, jinak bych jí byla dávno napsala, že i do mého zoufalství zasvitla radost z její šťastné budoucnosti a z toho, že náš milý baron unikl všeobecné zkáze. Odevzdejte tohle mé nejdražší Rose; je to jediný cenný šperk její ubohé Flóry, dostala jej od jedné princezny.“ A podala mu pouzdro s diamantovým řetízkem, který nosívala ve vlasech. „Já už to nebudu potřebovat. Mí laskaví přátelé mi opatřili útulek v klášteře skotských benediktinek v Paříži. Zítra – jestli vůbec zítřek přežiju – se vydám na cestu tady se ctihodnou sestrou. A teď, pane Waverley, sbohem! Buďte s Rose tak šťastni, jak si to vaše milé povahy zasluhují; a vzpomeňte si někdy na

přátele, které jste ztratili. Nesnažte se mě vyhledat; byla by to pochybená laskavost.“

Podala Edwardovi ruku, on ji zkropil proudem slz a vypotácel se z pokoje; potom se vrátil do města Carlisle. V hostinci našel dopis od právníka; oznamoval mu, že jakmile se zítra ráno otevře hradní brána, bude vpuštěn k Fergusovi a smí u něho zůstat tak dlouho, až přijde šerif a dá znamení k osudné pouti.

Kapitola LXIX

*„Nastává pouť smuteční, zastřeně
zní buben, máry truchle ční“*

– Campbell

Po bezesné noci stanul Waverley za ranního rozbřesku na prostranství před starou gotickou bránou carlisleského hradu. Prochodil je křížem krážem, než podle pevnostních pravidel otevřeli bránu a spustili most. Předložil veliteli stráže propustku a byl vpuštěn.

Fergus byl vězněn v šeré klenuté místnosti v hlavní části hradu; byla to obrovská stará věž, prý velmi starobylá, obklopená přístavbami z doby Jindřicha VIII. nebo o něco pozdější. Na zaskřípění velikánských mříží a závor, které otevřeli, aby mohl Edward vstoupit, ozvalo se řinčení řetězů, jak se nešťastný náčelník v těžkých a pevných okovech ploužil po kamenné podlaze, aby se vrhl příteli do náruče.

„Drahý Edwarde,“ řekl pevným, ba veselým hlasem, „je to od tebe opravdu hezké. Slyšel jsem o tvém nadcházejícím štěstí a měl jsem velkou radost. Jak se má Rose? A jak se má náš podivínský přítel baron? Vidím, že jsi na svobodě, a tak jistě – A jak rozřešíš prvenství tří běžících hranostajů a medvěda a zouváku?“

„Jak jen můžeš, drahý Fergusi, v takovou chvíli takhle mluvit!“

„Věru, byli jsme už v Carlisle za příznivějších okolností – například loni 16. listopadu, když jsme sem vtáhli bok po boku a vyvěsili na této starobylé věži bílou vlajku. Ale nejsem malý chlapec, abych plakal, když mě štěstí opustí. Věděl jsem, co je v sázce; hráli jsme odvážně a mužně prohru zaplatím. Ale čas se mi krátí, a tak dovol, abych se zeptal na to, co mě nejvíc zajímá – co princ? Unikl těm krvežíznivcům?“

„Unikl a je v bezpečí.“

„Chvála Bohu! Pověz mi dopodrobna, jak unikl.“

Edward mu vyprávěl ten pozoruhodný příběh, pokud byl tehdy znám, a Fergus poslouchal s hlubokým zájmem. Potom se zeptal na několik jiných přátel; a důkladně se vyptával na osudy příslušníků svého klanu. Nebyli tak postiženi jako jiné kmeny, které se zúčastnily rebelie; když byl náčelník zajat, rozutekli se a vrátili se domů, jak bylo u horalů zvykem, a když bylo povstání konečně potlačeno, nebyli už ve zbrani, a proto se s nimi nenakládalo tak příkře. To Fergus velmi uspokojilo.

„Jsi bohatý, Edwarde,“ řekl Fergus, „a šlechetný. Až uslyšíš, že nějaký zlý správce nebo vládní zmocněnec chce připravit mé ubohé Mac-Ivorovce o jejich chudíček majetek, vzpomeň si, že jsi nosil tartan a žeš byl přijat za syna tohoto kmene. Baron, který zná naše zvyky a bydlí blízko našeho kraje, ti dá vědět, kdy a jak je máš vzít v ochranu. Slíbíš to poslednímu Vich Ian Vohrovi?“ Edward, jak snadno uvěříte, dal Fergusovi své slovo; a splnil je později tak štědře, že dodnes na něho v těchto úžlabinách vzpomínají jako na Přítele synů Ivorových.

„Kéž by Bůh dal,“ pokračoval náčelník, „abych ti mohl odkázat svá práva na lásku a poslušnost toho prostého, statečného lidu, anebo kdybych aspoň mohl přemluvit Evana, jak už jsem se pokoušel, aby přijal jejich podmínky a zachránil si život; a aby zůstal tobě tím, čím byl mně, nejhlavnějším – nejstatečnějším – nejoddanějším –“

Slzy, které nevyploudil vlastní osud, vytryskly mu teď nad osudem soukojence.

„Ale to nemůže být,“ řekl a osušil je. „Nemůžeš jim být Vich Ian Vohrem; a tato tři čarovná slova jsou jediným povelům *Sezame, otevři se!* k jejich citům a náklonnostem a ubohý Evan musí provázet svého soukojence na smrt, jako ho provázal celý život.“

„A opravdu,“ řekl Maccombich a vstal ze země, kde tiše ležel, aby nerušil jejich rozmluvu, takže ho v temné místnosti Edward ani neupozoroval – „opravdu, Evan si nikdy nepřál a nezasloužil lepší konec než umřít se svým náčelníkem.“

„A ještě něco,“ řekl Fergus, „když už mluvíme o klanu – co si teď myslíš o předpovědi Bodacha Glase?“ A než se Edward vzmožil na odpověď, dodal: „Včera v noci jsem ho zase viděl – stál v pruhu měsíčního

světla, které padalo tamtím vysokým úzkým oknem na mou postel. Proč bych se ho bál, pomyslí jsem si – zítra touhle dobou už budu dávno bez těla jako on. „Falešný duchu,“ řekl jsem „přicházíš skončit své putování po zemi a jásat nad pádem posledního potomka svého nepřítele?“ Přízrak jako by přikývl, usmál se a rozplynul se mi před očima. Co si o tom myslíš? – Ptal jsem se také kněze, je to hodný a moudrý muž; řekl, že církev připouští, že jsou taková zjevení možná, ale žádal mě, abych o tom příliš nepřemýšlel, neboť obraznost si s námi někdy divně zahrává. Co ty o tom soudíš?“

„Totéž co tvůj zpovědník,“ řekl Waverley, protože se nechtěl v takové chvíli o té věci přít. Zaklepáním na dveře se tento dobrý muž ohlásil, a Edward se vzdálil, když kněz uděloval oběma vězňům svátost umírajících podle obřadu katolické církve.

Asi za hodinu pustili Edwarda znovu dovnitř; brzy pak tam vstoupila četa vojáků s kovářem a ten vězňům urazil okovy z nohou.

„Vidíš, jakou úctu prokazují naší horalské síle a odvaze – leželi jsme přikováni jako dravé šelmy, až nám nohy ochrnuly, a když nás teď zbavují okovů, posílají sem šest vojáků s nabitými mušketami, abychom snad nevzali hrad útokem!“

Později se Edward dověděl, že k těm přísným opatřením sáhli po zoufalém pokusu vězňů o útěk, který se málem podařil.

Zakrátko pak zavířily v pevnosti bubny do zbraně. „Je to poslední povel k pochodu, kterého uposlechnu,“ řekl Fergus. „A teď, můj drahý, předrahy Edwarde, než se rozloučíme, promluvmě si o Flóře – ta ve mně vzbuzuje nejněžnější cit, jaký dosud ve mně hárá.“

„Přece se nerozloučíme *tady!*“ řekl Waverley.

„Ale ano; dále jít nesmíš. Ne že bych se bál toho, co mě čeká,“ řekl hrdě. „Příroda má svá muka stejně jako lidský um; a jak šťastný se nám zdá člověk, který za pouhou půlhodinku unikne strastem smrtelné a bolestné choroby. A tato procedura, ať ji protahují, jak chtějí, déle trvat nemůže. Ale co statečně snese na smrt odsouzený, může zabít přítele, který se na to dívá. Tenhle zákon o velezradě,“ pokračoval kupodivu pevně a klidně, „je, Edwarde, jedním z požehnaných darů, jimiž

tvá svobodná vlast obšťastnila naše ubohé Skotsko – slyšel jsem, že skotské soudnictví bývalo mnohem mírnější. Ale přijde den – až už nebude divokých horalů, kteří by požívali vzácného dobrodiní toho zákona, a tehdy jej vymažou ze svých zákoníků, neboť nás staví naroveň kanibalům. I ta maškaráda s vystavováním neživé hlavy – nemají ani tolik vtipu, aby mi na ni vsadili papírovou korunku; aspoň by v tom byl nějaký posměch, Edwarde. Doufám, že ji aspoň pověsí na Skotskou bránu, abych se i po smrti díval k modrým horám svého rodného kraje, který tak vroucně miluji. Baron by jistě dodal:

Moritur et moriens dulces reminiscitur Argos.“¹⁹³

Z hradního nádvoří dolehl šum, hrkot kol a dusot koňských kopyt. „Už jsem ti vyložil, proč mě nemáš provázet, a tyto zvuky mi připomínají, že čas kvapí; pověz mi, co dělá ubohá Flóra?“

Waverley, zalykaje se dojetím, snažil se popsat Flóřino rozpoložení.

„Chudák Flóra!“ odpověděl náčelník, „snesla by vlastní popravu, ale nesnese mou. Ty, Waverley, brzy v manželství poznáš blaho vzájemné lásky – kéž se z něho s Rose dlouho těšíte ale nikdy nepoznáš čistý cit poutající k sobě dva sirotky, jako je Flóra a já, kteří jsme zůstali na širém světě sami a od útlého dětství jsme byli jeden druhému vším. Ale její hluboký smysl pro povinnost i neochvějná věrnost jí budou vzpruhou, až pomine bezprostřední, prudká bolest z tohoto rozloučení. Na Ferguse pak bude myslet jako na hrdiny našeho kmene, jejichž činy se tak ráda v duchu obírala.“

„Cožpak tě už neuvidí?“ zeptal se Waverley. „Myslím, že se na to těšila?“

„Nezbytný klam jí ušetří poslední strašné loučení. Bez slz bych se s ní nerozloučil, a aby si tito lidé mysleli, že oni je ze mě vymámili, to nesnesu. Namluvili jí, že mě uvidí později, a tento dopis, který jí odevzdá můj zpovědník, jí oznámí, že už je po všem.“

¹⁹³ V hodině smrti si na sladký vzpomene Argos (upravený verš z Vergiliovy „Aeneidy“). Pozn. překl.

Objevil se důstojník a oznámil, že nejvyšší šerif a jeho pobočníci čekají před bránou hradu a žádají tělo Ferguse Mac-Ivora a Evana Mac-combiche. „Už jdu,“ řekl Fergus. A zavěšen do Edwarda, následován Evanem Dhuem a knězem, sestupoval po schodech věže a vojáci uzavírali průvod. Na nádvoří byla škadróna dragounů a prapor pěšáků, sešikovaných do čtverce. Uvnitř čtverce byla kára nebo košatína, v které měli být vězni vlečeni na popraviště, vzdálené asi míli od Carlisle. Byla černě natřena a táhl ji bělouš. Na jednom konci vozu seděl kat, chlap strašného vzezření, jak se slušelo na jeho řemeslo, s širočinou v ruce; na druhém konci, hned za koněm, bylo prázdné sedadlo pro dvě osoby. Hlubokou, tmavou gotickou bránou vedoucí k padacímu mostu bylo vidět vrchního šerifa a jeho pobočníky na koni; podle etikety, platné pro civilní a vojenskou moc, nesměli dále. „Pěkná kulisa pro závěrečnou scénu,“ řekl Fergus s opovržlivým úsměvem, když se ohlédl na ten nástroj hrůzy. Při pohledu na dragouny Evan Dhu vykřikl: „Tihle chlapíci se u Gladsmuiru rozutekli, než jsme jich mohli aspoň tucet pobít. Teď se tváří nějak udatně.“ Kněz ho snažně prosil, aby byl zticha.

Přijela kára, Fergus se obrátil, objal Waverleyho, políbil ho na obě tváře a svižně nasedl na své místo. Evan usedl po jeho boku. Kněz měl jet za nimi v kočáře svého patrona, katolického šlechtice, u něhož bydlela Flóra. Sotva Fergus zamával Edwardovi, řady vojáků kolem káry se uzavřely a průvod vykročil vpřed. U brány se na okamžik zdržel krátkou ceremonií mezi guvernérem hradu a vrchním šerifem, při níž důstojník odevzdal zločince civilní moci. „Bůh chraň krále Jiřího!“ řekl vrchní šerif. Když pak obřad skončil, Fergus se na káře vzpřímil a pevným, klidným hlasem odpověděl: „Bůh chraň krále *Jakuba!*“ To byla poslední slova, která od něho Waverley slyšel.

Průvod se pak znovu hnul a kára zmizela za bránou, v níž se na okamžik zastavila. Zazněl smuteční pochod a do jeho pochmurných tónů se mísil zastřený hlahol zvonů ze sousední katedrály. Jak se průvod vzdaloval, slábl zvuk vojenské hudby a brzy bylo slyšet jen truchlivé vyžvání.

Poslední vojáci už zmizeli z klenuté brány, pod níž několik minut pochodovali; nádvoří se vyprázdnilo, ale Waverley tam dosud stál jako smyslů zbavený, s očima upřenýma na tmavý průjezd, kde ještě před chvilkou naposled zahlédl přítele. Až konečně za ním přišla guvernérova služka, a dojata tím, jak tam stál žalem celý zmámený, zeptala se ho, zda by si nešel odpočinout do domu jejího pána. Musila svou otázku opakovat dvakrát, než jí porozuměl, ale pak se konečně vzpamatoval. Mávnutím ruky odmítl zdvořilé pozvání, stáhl si klobouk do očí a rázně odcházel z hradu prázdnými ulicemi, až došel do své hospody, vběhl do pokoje a zavřel za sebou na závoru.

Za půl druhé hodiny, která mu byla celou věčností nevýslovné napjatého očekávání, ozvalo se veselé vyhrávání bubnů a píšťal a zmatený šum davu, který naplnil ulice před chvílí ještě liduprázdné, mu zvěstoval, že už je po všem a vojáci i lid že se vracejí z hrozné podívané. Nepokusím se popsat Edwardovy pocity.

Večer za ním přišel kněz a oznámil mu, že přichází z příkazu jeho zesnulého přítele, aby ho ujistil o tom, že jak Fergus Mac-Ivor žil, tak také zemřel a do poslední chvíle vzpomínal na jeho přátelství. Dodal, že byl také u Flóry; když je už po všem, zdá se mu mnohem klidnější. S Flórou a sestrou Terezou hodlá nazítří odjet z Carlisle do nejbližšího přímořského přístavu a odtamtud po lodi do Francie. Waverley vnutil tomu dobrému muži drahocenný prsten a větší částku, aby za jeho přítele (chtěl tím udělat radost Flóře) odsloužil katolické zádušní bohoslužby. „*Fungarque inani munere*,“¹⁹⁴ řekl si, když duchovní odešel. „Ale proč neřadit tento způsob vzpomínky k ostatním poctám, jimiž ve všech náboženstvích provází láska památku zemřelých?“

Ráno před svítáním odešel Edward z Carlisle a v duchu se zařekl, že už nikdy nevzkročí do jeho bran. Ani si netroufal ohlédnout se na gotické cimbuří pevnostní brány, kterou procházel, neboť město bylo obehnáno starou hradbou. „Nejsou tam,“ řekl Alick Polwarth, který uhodl, proč se Waverley tak nejistě ohlíží; protože byl, jak to u prostých

¹⁹⁴ Marnou službu mu prokáží. Pozn. překl.

lidí bývá, lačný všeho hrůzostrašného, znal kdejakou podrobnost té řezničiny. – „Hlavy jsou na Skotské bráně, jak se jí říká. Věčná škoda, že byl ten upřímný dobrák Evan Dhu horal; a samozřejmě ten pán z Glen-naquoichu byl celkem vzato taky hodný, když ho zrovna nepopadla ta jeho zuřivost.“

Kapitola LXX

*Dulce domum*¹⁹⁵

Pocit hrůzy, s nímž opouštěl Waverley Carlisle, ponenáhlu zjhl ve smutek a velmi k tomu přispěl bolestný, leč konejšivý úkol napsat o tom Rose; ač vědomí, jaká je to pohroma, nemohl potlačit, snažil se aspoň ukázat ji Rose v takovém světle, aby ji neděsila, i když ji jistě zarmoutí. Ponenáhlu se v duchu spřátelil s obrazem, který jí načrtl, a další dopisy už zněly veseleji a obíraly se vyhlídkami na pokojné štěstí, které mají oba před sebou. Ale třebaže se mu první pocity hrůzy zmírnily ve smutek, teprve při návratu do vlasti mohl se Edward dívat kolem sebe a těšit se z přírody jako dříve.

Co odešel z Edinburghu, poprvé pocítil radost, jakou zakouší skoro každý, kdo se z ladem ležících končin nebo z míst pustých a chmurně velkolepých vrací do zeleného, lidnatého, úrodného kraje. Tím větší bylo jeho pohnutí, když vstoupil na půdu, která byla odedávna panstvím jeho předků; když poznal staré duby ve waverleyovské oboře; když si představil, jak bude šťasten, až půjde Rose ukázat všechna svá zamilovaná zákoutí; a když konečně spatřil, jak se z lesa vynořují věže ctihodného panského sídla, a nakonec se vrhl do náruče ctihodných příbuzných, kterým byl povinován takovou úctou a láskou!

Jejich šťastné setkání nezkalilo ani slůvko výčitky. Naopak, když se Edward hazardně spřáhl s mladým Chevalierem, sir Everard a paní Ráchel sice mnoho vystáli, ale protože se to zcela shodovalo se zásadami, v nichž byli vychováni, nemohli ho za to kárat, natož odsuzovat. Také plukovník Talbot obratně připravil Edwardovi půdu pro vlídné přijetí; zdůraznil, jak udatně si vedl v boji, zejména jak statečně a šlechetně se zachoval u Prestonu; když se baronet a jeho sestra dověděli, že jejich synovec bojoval muž proti muži a zajal a od smrti zachránil tak

¹⁹⁵ Sladký domov. Pozn. překl.

vynikajícího důstojníka, jako byl plukovník, zahořeli k Edwardovi takovou láskou, že v duchu kladli jeho hrdinské činy hned vedle činů Wiliberta, Hildebranda a Nigela, hrdinů to, kteří byli chloubou jejich rodu.

Waverley od stálého pobytu na vzduchu osmahl, osvojil si také různé vojenské vystupování, takže vypadal statný a otužilý; toto další potvrzení plukovníkova vyprávění mile překvapilo všechny obyvatele Waverley-Honour. Přihrnuli se na něho podívat, poslechnout si ho a zapět chvály. Pan Pembroke, který v duchu chvalořečil jeho odvaze a statečnosti, že se ujal pravých zájmů anglikánské církve, přece jen svému žáku jemně vytkl, že byl tak neopatrný na jeho rukopis a způsobil mu tím osobní nepříjemnosti; když tedy baroneta odvedl královský posel do vězení, uznal za moudřejší uchýlit se do „kněžské díry“, zvané tak podle toho, k čemu se jí používalo; sluha prý mu tam z opatrnosti nosil jídlo jen jednou denně, takže oběd míval buď úplně studený, nebo co je ještě horší, vlažný, nemluvě ani o tom, že mu někdy dva dni neustlali. Waverley si bezděky vzpomněl na Patmos barona Bradwardina, který se spokojil s Janetinou stravou a několika otýpkami slámy rozestřenými v rozsedlině skalního útesu; ale slovem se nezmínil o tomto protikladu, aby svého váženého učitele neurazil.

A tak nastal shon s přípravami na Edwardovu svatbu, na niž se hodný baronet i slečna Ráchel těšili, jako by se jim s ní mělo vrátit vlastní mládí. Sňatek se jim zdál, podle sdělení plukovníka Talbota, nanejvýš žádoucí, vše mluvilo pro něj až na bohatství, kterého měli sami víc než dost. Hned tedy povolali na Waverley-Honour pana Clippurse, tentokrát za příznivějších okolností než na počátku našeho příběhu. Ale pan Clippurse nepřišel sám; byl teď v letech, i vzal k sobě synovce, mladšího jestřába (jak by ho asi nazval náš anglický Juvenál, který vypráví příběh o notáři Laštovičkovi), a ti teď spolu provozovali živnost pod firmou Clippurse a Hookem. Tito vážení pánové dostali příkaz, aby vyhotovili potřebné svatební smlouvy tak úžasné velkodušné, jako by si Edward bral zámožnou majitelku šlechtického titulu, která mu v lemu svého hermelínu přináší otcovské panství.

Než promluví o příslovečných průtazích, připomněl bych čtenáři, jak padá kámen skutálený toulavým žáčkem (sám jsem za svých mladších let v této hře vynikal); napřed se pohybuje pomalu a uhýbá sebe-menší překážce; ale když se rozběhne a blíží se k cíli, rachotí, až se za ním práší, pokaždé poskočí o sáh a žene se přes křoví a příkop jako yorkshirský lovec, nejšileněji letí, když je nejbližší místu určení, kde zůstane navěky ležet. Takový průběh má také vyprávění, které právě čtete. První příhody jsou vylíčeny důkladně, aby ses, milý čtenáři, seznámil s každou postavou raději z děje než nudnější cestou přímého popisu; ale když se příběh blíží ke konci, rychle se přenášíme přes události velevýznamné, které jsi v své obraznosti stejně uhodl předem, a přenecháme ti, aby sis domyslíl věci, jejichž vyprávěním bychom jen napínali tvou trpělivost.

Proto také nám nenapadne sledovat nudný průběh jednání pánů Clippurse a Hookema a jejich vážených kolegů, kteří měli za úkol vymoci milost Edwardu Waverleymu a jeho nastávajícímu tchánovi; raději se letmo zmíníme o zajímavějších věcech. Tak například dopisy, které si při této příležitosti navzájem psali sir Everard a baron, ukázky to nevyrovnatelné výmluvnosti svého druhu, jsme nemilosrdně odsoudili k zapomnění. Také vám nebudu zešíroka líčit, jak ctihodná teta Ráchel vložila Rose do pouzdra celou garnituru šperků, které by jí mohla závidět každá kněžna – šetrně a láskyplně jí tím připomněla, jak se Rosiny démanty po matce octly v ruce Donalda Beana Leana. Čtenář si také laskavě domyslí, že bylo náležitě postaráno o Joba Houghtona a jeho panímámu, ač je nikdo nepřesvědčil, že jejich syn nepadl v boji po boku svého pána. Alick se ve své pravdymilovnosti mnohokrát marně pokoušel vyložit jim, jak to ve skutečnosti bylo, až mu nakonec zakázali vůbec o tom mluvit. Odškodnil se za to líčením nesčetných krutých bojů, děsivých poprav a strašidelných příběhů, jimiž omračoval celý čeledník.

Popis těchto důležitých věcí je sice krátký jako novinová zpráva o procesu před kancléřovým soudem, ale třebaže Waverley pospíchal, právní řízení spolu se zdlouhým cestováním tehdejší doby trvalo

hodně přes dva měsíce; teprve tehdy Waverley odjel z Anglie, stanul znovu v sídle zemana Duchrana, aby požádal o ruku své zaslíbené nevěsty.

Svatba se měla slavit šestý den po jeho příjezdu. Barona z Bradwardinu, pro něhož svatby, křtiny a pohřby byly veledůležitými slavnostmi, mrzelo, že s rodinou Duchranovou a nejbližšími sousedy oprávněnými k účasti shromáždilo se tam pouhých třicet lidí. „Když já jsem slavil svatbu,“ poznamenal, „bylo na ní tři sta urozených pánů na koni a krom toho služebnictvo a nějakých čtyřicet horalských zemanů bez koní.“

Ve své pýše se utěšoval jen tím, že on a jeho zeť ještě nedávno bojovali se zbraní v ruce proti vládě, a kdyby tam shromáždili všechny své příbuzné a přátele a rodové spojence, jak je při takové příležitosti ve Skotsku zvykem – právem by polekali a pohoršili vládnoucí kruhy. „Jistěže,“ povzdechl, „mnozí z těch, kteří by se na této šťastné svatbě nejvíce radovali, buď odešli do lepších končin, nebo jsou z rodné země vypuzeni do vyhnanství.“

Sňatek se konal v stanovený den. Důstojný pán Rubrick, příbuzný majitele pohostinného domu, kde se svatba slavila, a kaplan barona Bradwardina, měl to potěšení spojit jejich ruce. Za svědka byl Frank Stanley; brzy po tom, co se Edward vrátil, schválně za ním přijel. Původně chtěli také přijet lady Emily a plukovník Talbot, ale když nadešel den svatby, choroba paní Emily nedovolila vydat se na cestu. Waverleyovi se stejně chystali, že se s baronem hned odeberou na Waverley-Honour, a tak se dohodli, že se po cestě pár dní zastaví na skotském statku, který měl plukovník Talbot sto chutí koupit (byl velmi výhodně na prodej) a na čas se tam usadit.

Kapitola LXXI

„*To není můj domov, to známé stavení*“

Stará píseň

Svatebčané se vydali na cestu s velkou nádherou. Napřed jel kočár se šestispřežíím podle nejnovější módy, dar sira Everarda synovci; jeho skvělost oslnila oči poloviny Skotska; pak tam byl rodinný kočár pana Rubricka – oba povozy byly plnické dam; páni se svými sluhy jeli na koních, bylo jich dobrých dvacet. A přec jim přijel naproti správce Macwheeble a snažně prosil – a nebál se, že sám umře hladý –, aby se zastavili u něho v Malém Veolanu. Baron na něho vyvalil oči a odpověděl, že se synem rád pojedje kolem Malého Veolanu a pozdraví správce, ale celý *comitatus nuptialis* čili svatební průvod přece s sebou přivést nemůže. „Slyšel jsem,“ dodal, „že nehodný vlastník prodal baronii, a těší mě, že můj starý přítel Duncan je u nového pána či majitele zase tím, čím býval.“ Správce se hrbil, klaněl, vrtěl a opakoval pozvání; až je konečně baron nemohl dále odmítat a svolil; to neodbytné naléhání ho rozzlobilo, ale své city úzkostlivě skrýval a nedal je najevo.

Když vjížděli do aleje, baron se hluboce zadumal a vytrhl se, teprve když zpozoroval, že cimbuří je obnoveno, trosky odklizeny a (což bylo nejpodivuhodnější), že oba velcí kamenní medvědi, ti jeho zmrazení modlářští Dagoni, stojí zas na svém místě nad bránou. „Vida, ten nový majitel,“ řekl baron Edwardovi, „ukázal za tu krátkou dobu, co tu je pánem, že má lepší *gusto*, jak říkají Italové, nežli ten pes Malcolm, mnou tady vychovaný, osvědčil *vita adhuc durante...*¹⁹⁶ A když už mluvím o psech, není to Ban a Buscar, jak sem běží alejí s Daviem Gellatleym?“

¹⁹⁶ Za svého života. Pozn. překl.

„Měli bychom jim jít naproti, pane,“ řekl Waverley, „nyní je totiž majitelem vašeho domu plukovník Talbot a rád nás přivítá. Zpočátku jsme si netroufali říci vám, že váš dávný majetek koupil plukovník, a jestli se vám k němu nechce, můžeme jít ke správci.“

Tu se baron ukázal v celé své velkodušnosti. Zhluboka se nadýchl, pořádně si šňupl a prohlásil, že když už ho přivedli až sem, nemine přec plukovníkovu bránu, naopak docela rád navštíví nového pána svých starých poddaných. Slezl z kočáru a s ním i ostatní pánové a dámy. Nabídl rámě dceři, a jak spolu kráčeli alejí, upozornil ji, že ta anglická *Diva Pecunia* – dalo by se říci jejich strážná bohyně – zahladila stopy po plenění.

A opravdu, nejen že byly odklizeny poražené stromy, ale i pařezy byly vykopány, půda kolem urovnána a oseta trávou a všechny známky zpusťování už nadobro smazány, alespoň v očích těch, kdo tato místa důkladně neznali. Podobně se také zlepšil zevnějšek Davieho Gellatleyho, který jim šel vstříc a co chvíli se zastavoval a zálibně si prohlížel oděv zdobící jeho postavu; oblek měl tytéž barvy jako ten starý, ale byl tak parádní, že by se byl hodil i pro samého Prubíka. Pitvorně přihopsal napřed k baronovi, potom k Rose, rukama si přejížděl po šatech a volal: „Hezký, hezký Davie,“ a tak se zajíkal bláznivou radostí, že jednu jedinou sloku svých nesčetných písniček nedozpíval do konce. I psi bujně doráželi na svého starého pána. „Na mou věru, Rose,“ zvolal baron, „vděčnost té němé tváře a toho prostáčka vhání slzy do mých starých očí – a ten ničema Malcolm – ale jsem vděčen plukovníku Talbotovi, že se tak postaral o psy i o chudáka Davieho. Ale aby mu nadosmrtní panství zatěžovali, to zas, Rose, nedopustíme.“

Sotva to dořekl, už je u dolní brány srdečně vítala lady Emily, opřená o manželovo rámě. Když si odbyli obřadné představování, které jim lady Emily svým nenuceným, vybraným chováním velmi usnadnila, omlouvala se, že je lstivě vylákala na místo, které v nich jistě budí bolestné vzpomínky – „Ale protože má dostat nového pána, chtěli jsme, aby se baron –“

„Bradwardine, prosím,“ řekl starý pán.

„Pan Bradwardine a pan Waverley podívali, jak jsme sídlo vašich otců uvedli do původního stavu.“

Baron odpověděl hlubokou úklonou. A věru na nádvoří, až na důkladné stáje, které shořely a byly nahrazeny lehčím, malebnějším stažením, všecko vypadalo skoro přesně tak, jak to před několika měsíci opustil, aby se chopil zbraně. Holubník byl doplněn, fontána zase tryskala jako jindy a nejen medvěd, který trůnil na nádrži, ale i ostatní medvědi byli zas na svém místě a tak pečlivě opraveni, že na nich nebylo ani památky po nedávném násilí. A když se tak důkladně postarali o tyto drobnosti, nemusím snad ani dodávat, že také sám dům náležitě opravili právě jako zahradu, a přitom dodrželi jejich původní vzhled a pokud možno odstranili všechny známky přestálého zrušení. Baron na to hleděl v němém úžasu; konečně promluvil na plukovníka Talbota.

„Musím vám, plukovníku, vyslovit dík za to, že jste obnovil náš rodový znak, ale nemohu se ubránit podivu nad tím, že jste si nikam nedal svůj vlastní znak, jímž je tuším hafan, kdysi zvaný talbot; jak praví básník:

Statný talbot – nezdolné psisko.

Takového psa mají aspoň ve znaku chrabrá a proslulá hrabata ze Shrewsbury, s nimiž je vaše rodina pravděpodobně pokrevně spřízněna.“

„Myslím,“ zasmál se plukovník, „že naši psi pocházejí z téhož vrhu – pro mne za mne, kdyby vznikla mezi erby pře o prvenství, nechal bych je, ať si to vybojují psi a medvědi mezi sebou.“

Zatímco pronášel tato slova, při nichž si baron zas pořádně šňupl, vešli do domu, ale jen baron, Rose a lady Emily s mladým Stanleym a správcem, kdežto Edward a ostatní společnost zůstali na terase; šli si prohlédnout nový skleník, plný nejvzácnějších rostlin. Baron se rozpovídal o svém oblíbeném tématu: „Umanul jste si snižovat svou přílbici, plukovníku Talbote, tu libůstku jsem už pozoroval u jiných urozených

a vážených pánů ve vaší vlasti, ale znovu vás ujišťuju, že je to znak velmi starobylý a znamenitý, právě jako znak mého mladého přítele Francise Stanleyho, na němž je orel a dítě.“

„Pták a parchant, jak se říká v Derbyshiru, pane,“ řekl Stanley.

„Jste vtipálek, pane,“ řekl baron, který měl tohoto mladíka velmi rád, snad právě proto, že ho někdy škádlil – „jste vtipálek a já vás jednou potrestám,“ a zahrozil mu velkou hnědou pěstí. „Ale chtěl jsem říci, plukovníku Talbote, že vaše *prosapia*, to jest váš rod, je starobylý, a protože jste pravoplatně a spravedlivě pro sebe i pro své potomstvo získal toto panství, kterého jsem já pozbyl pro sebe i pro své potomstvo, přál bych si, aby zůstalo ve vašich rukou tolik století, kolik je měl v držení bývalý majitel.“

„To je od vás opravdu hezké, pane Bradwardine,“ odpověděl plukovník.

„A přec se nemohu ubránit podivu, plukovníku, že si vy, který jste při našem edinburském setkání projevil takovou *amor patriae*¹⁹⁷, že jste až tupil jiné země, volíte sídlo svých lárů čili domácích bůžků *procul a patriae finibus*¹⁹⁸ a tím se takřka vyhošťujete z vlasti.“

„Opravdu nevím, barone, proč by měl jeden starý voják nadále klamat druhého, jen aby neprozradil tajemství těchhle bláznivých chlapců Waverleyho a Stanleyho a mé ženy, která není o nic moudřejší. Ujišťuji vás, že lpím stále na své vlasti a že jsem za peníze zaplacené tomu, kdo prodával rozlehlou baronii, koupil pouhý domek v -ském hrabství, zvaný Brerewood Lodge, asi s dvěma sty padesáti akry pozemků, který má tu výhodu, že leží jen několik mil od Waverley-Honour.“

„Ale pro pána krále, kdo tedy vlastně koupil můj majetek?“

„Od toho je tady tenhle pán, aby vám to vysvětlil,“ řekl plukovník.

Správce (to myslel jeho), který už dávno netrpělivě přešlapoval „jako slepice na horkém pekáči“, jak potom řekl, a klidně mohl dodat: a kvokal jako ta slepice, když ve vši slávě snese vejce – správce tedy

¹⁹⁷ Láska k vlasti. Pozn. překl.

¹⁹⁸ Daleko od hranic vlasti. Pozn. překl.

předstoupil a ujišťoval: „To také udělám, to udělám.“ A vytáhl z kapsy svazek listin a chvějící se rukou spěšně rozvazoval červenou šňůrku. „Zde je dispozice a asignace Malcolma Bradwardina z Inch-Grabbitu, náležitě podepsaná a přezkoumaná ve smyslu zákona, kterou za jistou částku, jemu odevzdanou a vyplacenou, postoupil, prodal a přenechal celé panství baronii bradwardinskou, tullyveolanskou a jiné, i s pevností a panským domem –“

„Proboha, k věci, pane; znám to všechno nazpaměť,“ řekl plukovník.

„Panu Cosmovi Comynovi Bradwardinovi,“ četl dále správce, „jeho dědicům a zplnomocněncům, přímo a nenávratně – v držení *a me vel de me*¹⁹⁹ –“

„Prosím, stručně, pane.“

„Na mou čest, plukovníku, čtu stručně, pokud to jen právnícký styl dovoluje. – S břemenem a výhradou, že vždycky –“

„Pane Macwheeble, tohle by trvalo déle než ruská zima – dovolte. Zkrátka, vaše rodové panství, pane Bradwardine, je zase vaším vlastnictvím a je vám celé k službám, ale vážne na něm částka, za kterou bylo vykoupeno, a podle mého názoru ta částka naprosto neodpovídá jeho skutečné hodnotě.“

„Stará písnička – stará písnička, Vaše Milosti,“ zvolal správce a mnul si ruce; „jen se podívejte na pachtýřskou knihu.“

„Tuto částku zaplatil pan Edward Waverley, hlavně z peněz stržených za otcův majetek, který jsem od něho koupil; je připsána jeho paní, vaší dceři, a dětem z tohoto manželství.“

„Je to všestranná záruka,“ volal správce, „pro Rose Comyne Bradwardinovou *alias* Waverleyovou jako doživotní renta a pro děti z tohoto manželství jako léno; a já jsem sepsal maličkou předsvatební smlouvičku, *intuitu matrimonii*²⁰⁰, aby se nedala odprodat jako dar *inter virum et uxorem*²⁰¹.“

¹⁹⁹ Ode mě nebo po mně. Pozn. překl.

²⁰⁰ S ohledem na manželství. Pozn. překl.

²⁰¹ Mezi mužem a ženou. Pozn. překl.

Těžko říci, co ctihodného barona těšilo víc; zda znovu získaný rodný majetek či ona šetrnost a velkodušnost, která mu dovoľovala naložit s ním po smrti podle vlastní vůle, a přitom nepřipouštět ani zdání nějakých peněžitých závazků. Když se vzpomatoval z radosti a údivu, vzpomněl si na dědice, který, jak pravil, „prodal prvorozenství za mísu čočovice jako Ezau“.

„Ale kdo mu tu čočovici uvařil?“ zvolal správce; „to bych rád věděl – kdo jiný než váš oddaný služebník Duncan Macwheeble. Jeho Milost mladý pan Waverley mi to svěřil od prvopočátku – od prvního zatroubení, abych tak řekl. Šel jsem na ně zchytra – dělal jsem drahoty – vodil jsem je za nos; však také Inch-Grabbit i Jamie Howie sami nejlíp vědí, jestli jsem jim nevyvedl pěkný kousek! A to je, prosím, notář! Neběžel jsem k nim honem s naším mladým švarným ženichem, kdepak, to by byli ještě přirazili, kdepak; tak dlouho jsem je strašil našimi divokými pachtýři a Mac-Ivorovci, kteří se stále ještě neusadili, že se po setmění neodvážili přes práh, aby snad po nich nevypálil John Heatherblutter nebo jiný takový čerchmant, na druhé straně jsem je balamutil plukovníkem Talbotem – chtějí snad vydírat na vévodově příteli? Copak nevědí, kdo je pánem? Copak neviděli dost svedených nešťastníků –“

„Kteří táhli například do Derby, pane Macwheeble?“ řekl mu potichu plukovník.

„Pro lásku boží, tiše, plukovníku! Nevyvolávejte duchy! V Derby bylo moc hodných lidí; a nemluvte o provaze –“ a šibalsky se ohlédl po baronovi, který tonul v zadumání.

Hned se však vytrhl, vzal Macwheebla za knoflík a odtáhl ho do hlubokého okenního výklenku; odtamtud pak zalétaly k ostatním jen úryvky jejich rozmluvy. Jistě se týkala kolkovaných papírů a pergamenů; neboť ničím jiným by byl tak důkladně neupoutal správcovu uctívou a soustředěnou pozornost ani sám jeho pán, jímž už zas baron byl, a to velmi energickým.

„Zcela rozumím Vaší Milosti; dá se to provést tak lehce jako odsouzení v nepřítomnosti obžalovaného.“

„Po mé smrti, jí a jemu a jejich mužským potomkům – ale nejraději druhorozenému synu, jestli jim Bůh požehná dvěma; ten ponese jméno a erb Bradwardinů a krom toho už žádné jiné jméno ani erbovní znak.“

„Pst, Vaše Milosti!“ šeptal správce. „Zítřa pořídím záznameček: bude z toho jen listina o postoupení *in favorem*²⁰²; připravím ji na příští soudní zasedání.“

Když bylo po této soukromé rozmluvě, musil jít baron vítat nové hosty na Tully-Veolanu. Byl to major Melville z Cairnvreckanu a ctihodný pan Morton a ještě dva nebo tři jiní baronovi přátelé, kteří byli důvěrně zpraveni o tom, že se baron zas ujal svého rodového panství. Z nádvoří k nim doléhalo volání vesničanů; několik dní to sice udržel Saunders Saunderson v tajnosti, ale když viděl přijíždět kočáry, hned se mu rozvázal jazyk.

Edward přivítal majora Melvilla zdvořile a duchovního velmi srdečně a vděčně, ale jeho tchán se tvářil rozpačitě, jako by dobře nevěděl, jak náležitě splnit hostitelské povinnosti vůči hostům a slavnostně pohostit pachtýře. Lady Emily mu přispěla na pomoc a řekla, že sice paní Waverleyovou zastupuje v mnohém ohledu jen chabě, ale snad vezme baron zavděk pohoštěním, které dala připravit pro očekávané hosty; i jinak se postarala o pohodlí hostů a tak aspoň do jisté míry přispěla k uchování starodávného tullyveolanského pohostinství. Baronova radost nad tou zprávou se vůbec nedá popsat. Dvorně, zpola jako upjatý skotský zeman a zpola jako důstojník francouzského vojska, nabídl rámě krásné paní a krokem trochu granátnickým si vedl celou milou společnost do velkého jídelního sálu.

Pod Saundersovým vedením a s jeho pomocí bylo zde i v ostatních místnostech všechno uspořádáno, pokud to bylo možné, jako dřív; kde bylo třeba doplnit zařízení novými kusy, byly vybrány tak, aby se hodily k starému nábytku. Krásné zařízení však bylo doplněno něčím, co baronovi vehnalo slzy do očí. Byl to věrný obraz, znázorňující Ferguse Mac-Ivora a Waverleyho v horalském šatě, jak stojí v divokém skalna-

²⁰² Ve prospěch. Pozn. překl.

tém horském průsmyku, a za nimi sestupuje Mac-Ivorův klan. Namaloval jej v životní velikosti význačný londýnský malíř podle věrné skicy, kterou nakreslil jeden nadaný mladík za jejich pobytu v Edinburghu. Sám Raeburn (který maloval horalské náčelníky tak, že div nevystupují z plátna) by to nebyl líp namaloval; ohnivá, prudká, dravá povaha nešťastného náčelníka z Glennaquoichu se tu pěkně odrážela od zadumaného, snivého, nadšeného výrazu jeho šťastnějšího přítele. Vedle obrazu visely zbraně, které nosil Waverley v té neblahé občanské válce. Hleděli na to vše s hlubokým obdivem a dojetím.

Ale při všem dojetí i uměleckém smyslu lidé musí jíst; baron se odebral na dolní konec stolu a trval na tom, aby lady Emily dělala hostitelku v čele stolu, aby dali, jak pravil, dobrý příklad *mladým*. V duchu chvíli rozmýšlel, komu dát přednost, zda presbyteriánské církvi či skotské episkopální církvi, a pak požádal pana Mortona jakožto hosta, aby se pomodlil před jídlem, a poznamenal, že pan Rubrick, který je tu *doma*, pronese pak díkůvzdání za neobyčejnou milost, které se mu dostalo. Oběd byl výtečný. Obsluhoval vystrojený Saunderson se starým služebnictvem, které se tam sešlo až na několik, o nichž od bitvy u Cullo-denu nebylo slechu. Víno, kterého byly plné sklepy, všichni prohlásili za znamenité a medvěd na fontáně v nádvoří dokonce chrлил (pro tento večer) výborný punč pro prostý lid.

Když bylo po obědě a baron se chystal pronést přípitek, pohlédl smutně na kredenc; bylo tam vyloženo množství jeho stříbra, které jeho poddaní poschovávali nebo sousední zemani vykoupili od vojáků a teď ochotně vrátili původnímu majiteli.

„V těchto dobách musí být vděčen každý, kdo zachránil život a půdu,“ spustil baron. „Ale když mám teď pronést přípitek, nemohu se ubránit lítosti nad tím, že jedno staré dědictví, lady Emily – *potaculum* ²⁰³, plukovníku Talbota –“

Tu se majordomus lehce dotkl baronova lokte, a když se baron ohlédl, spatřil v rukou Alexandra ab Alexandro proslulý pohár sv. Duthaca,

²⁰³ Pohár na pití. Pozn. překl.

slovutného bradwardinského medvěda! Pochybují, že byl nad vrácným panstvím tak u vytržení. „Na mou čest,“ zvolal baron, „člověk by ve vaší přítomnosti, lady Emily, skoro věřil na skřítky a víly!“

„Jsem opravdu rád,“ pravil plukovník Talbot, „že jsem vám získáním této rodinné památky mohl podat důkaz o tom, jak upřímně mi záleží na mém příteli Edwardovi. Ale abyste nepodezříval lady Emily z čarodějnictví ani mě z kouzelnictví, s čímž ve Skotsku nejsou žádné žerty, povím vám, že váš přítel Frank Stanley, který je po všem skotském přímo posedlý od té chvíle, co mu Edward vykládal o starých skotských zvycích, popsal nám z doslechu váš pohár. Můj sluha Spontoon, který jako pravý voják všechno vidí a málo mluví, mi potom oznámil, že tu nádobu, o níž se Stanley zmínil, viděl nejspíš u nějaké paní Nosebagové; tato paní kdysi vypomáhala v zastavárně a za posledních neblahých událostí ve Skotsku se jí naskytlo trochu si ve své branži zaobchodovat; a tak se u ní sešla nejcennější kořist většiny armády. To víte, že jsme od ní pohár honem koupili; a bude mi velkým potěšením, když se budu moci domnívat, že tento pohár pro vás neztratil na ceně proto, že byl vykoupen za mé peníze.“

Baron uronil slzu do vína, když vděčně připíjel plukovníku Talbotovi a na „blaho spojených rodů Waverley-Honour a Bradwardinů“!

Ted' už mi zbývá jen dodat, že toto přání, vyslovené s nezvyklou upřímností, a srdečností, bylo – až na nevyhnutelnou proměnlivost lidských osudů – splněno celkem milostivěji než mnoho jiných.

Kapitola LXXII

Dovětek, který měl být předmluvou

Naše cesta je u konce, milý čtenáři; jestliže jsi mě těmito stránkami trpělivě provázel až sem, ujednání jsi do puntíku splnil. A přec, jako vozka, který už dostal, co mu patří, ometám se kolem tebe a ostýchavě, jak se sluší, se dožadují, abys byl tak štědrý a dobrý a přidal mi ještě maličkost. Ale je to tvá věc, klidně můžeš tomuto prosebníku sklapnout knihu jako tamtomu přirazit dveře.

Tohle vlastně měla být úvodní kapitola, ale dva důvody mluvily proti tomu: Předně, jak mi vlastní svědomí připomíná, jde-li o předmluvu, čtenáři románu se většinou dopouštějí hříchu opomenutí; za druhé, tihle badatelé mívají ve zvyku, že si z knihy napřed přečtou poslední kapitulu; a tak těmto poznámkám uvedeným až na konec přece jen kyne naděje, že budou čteny v náležitém pořadí.

Žádný evropský národ neprodělal za posledního půl století (snad to bylo trochu déle) tak důkladnou změnu jako království skotské. Následky povstání v roce 1745 – odstranění patriarchální moci horalských náčelníků – zrušení dědičné soudní pravomoci nižší šlechty a baronů z Nížin – úplné vyhlazení strany jakobitů, kteří nechtěli splynout s Angličany a osvojit si jejich mravy a lpěli na udržování starých skotských mravů a zvyků – to byly počátky této změny. Růst bohatství a hospodářský rozvoj společně způsobily, že dnešní obyvatelé Skotska se od svých předků liší zrovna tak jako současní Angličané od Angličanů z dob královny Alžběty. Politické a hospodářské důsledky těchto změn zaznamenal velmi přesně a pečlivě lord Selkirk. Tato změna, nepřetržitá a prudká, nepřišla naráz; a jako ten, koho unáší proud hluboké a klidné řeky, i my si uvědomíme, kam až jsme se dostali, teprve tehdy, když se ohlédneme po tom vzdáleném místě, odkud jsme byli zahánáni. Vrstevníci, kteří si ještě pamatují posledních dvacet nebo pětadvacet let osmnáctého století, mi dají plně za prav-

du. Zvláště když se znali a stýkali s lidmi, za mých mladých let žertem zvanými „lidé ze starého těsta“, kteří dosud vytrvale, leč beznadějně lnuli k stuartovskému rodu. Lidé této odrůdy už u nás skoro vymizeli a s nimi bezpochyby i plno bláhových politických předsudků; ale zároveň i mnoho živoucích příkladů vzácného a nezištného lpění na zásadách věrnosti, zděděných od předků, a staré skotské víry, pohostinnosti, dobroty a cti.

Mezi horaly jsem se sice nenarodil (a to necht' je mi omluvou za spoustu špatné gaelštiny), ale osud mi dopřál prožít dětství a jinošství mezi lidmi, které jsem právě popsal; chtěje tedy uchovat aspoň jakous takous představu o starodávných mravech, jejichž úplného zániku jsem byl svědkem, vtělil jsem část událostí, o kterých jsem tenkrát slýchal od lidí, kteří v nich hráli jistou roli, do smyšlených scén a připsal je smyšleným postavám. Nejromantičtější části tohoto vyprávění se kupodivu zakládají na skutečných událostech. Doslova pravdivé je i vyprávění o tom, jak si navzájem pomáhali urozený horal a vyšší důstojník královského dvora, stejně jako o tom, jak rázně trval důstojník na tom, že se mu za prokázané služby odvděčí. Příhoda s výstřelem z pušky a statečná odpověď připsaná Flóře týká se jedné urozené dámy, která teprve nedávno zemřela. Skoro každý šlechtic, který se po bitvě u Cullodenu musil uchýlit „do úkrytu“, vyprávěl nějakou historku o tom, jak podivně se skrýval a jak jen o vlásek unikl dopadení; všechny byly jistě tak neobyčejné jako historky, které jsem připsal svým hrdinům. Nejvýraznějším příkladem je útěk nejvýznamnější osoby, samého Karla Edvarda. Líčení bitvy u Prestonu a šarvátky u Cliftonu jsem převzal z vypravování soudných očitých svědků a poopravil je podle „Dějin povstání“ od zesnulého váženého autora „Douglaše“. Ve skotské šlechtě z Nížin a podružných postavách jsem nepodal obraz určitých jednotlivců; nakreslil jsem je podle obecných mravů té doby, jak jsem jejich pozůstatky za svých mladých let poznal a částečně posbíral z ústního podání.

Tyto postavy jsem nechtěl líčit zkarikovaným a nadměrným uplatněním jejich rodné řeči, nýbrž s jejich rodnými zvyky, mravy a city; chtěl jsem se aspoň vzdáleně přiblížit podivuhodným portrétům Irů, jak je kreslí slečna Edgeworthová prostředky zcela odlišnými od všech těch navzájem si podobných Patriků, kteří se tak dlouho v anglickém dramatu i románě roztahovali.

O tom, jak jsem svůj záměr provedl, nemám však valné mínění. Dokonce jsem byl se svým výtvozem tak málo spokojen, že jsem ho nedokončený odložil a několik let jsem o něm nevěděl, až teprve čirou náhodou jsem ho našel mezi jinými odloženými papíry ve starém psacím stole, když jsem v jeho zásuvkách kramařil a hledal v nich pro jednoho přítele nějaké rybářské náčiní. Mezitím vyšla dvě díla s podobným námětem od spisovatelek, jejichž umění si v jejich vlasti vysoko cení; mám na mysli knihu „Glenburnie“ od paní Hamiltonové a nedávno vydané pojednání „Horalské pověry“. První dílo se omezuje na venkovské zvyky ve Skotsku a popisuje je s překvapující jímavou věrností. A tradiční záznamy vážené a důmyslné paní Grantové z Lagganu mají zcela odlišný ráz od románového vyprávění, o které jsem se tu pokusil.

Rád bych sám sebe přesvědčil, že toto mé dílo nebude shledáno zcela nezajímavým. Starším lidem připomene výjevy a postavy, jak je v mládí dobře znali; a novému pokolení snad mé vyprávění poskytne jakousi představu o tom, jak žili jejich předkové.

Věčná škoda, že se úkolu zachytit mizející mravy rodné země nepodjalo pero muže, který jediný ve Skotsku to mohl dokázat – muže tak významného postavení v krásné literatuře, jehož portréty plukovníka Caustica a Umphravilla se dokonale shodují s nejlepšími rysy naší národní povahy. Jako čtenář bych z toho měl větší požitek než jako autor pyšný na svůj úspěch, ačli mi ovšem tyto stránky tak záviděníhodné uznání zjednájí. Když už jsem obrátil obvyklý pořádek a dal tyto poznámky až na konec díla, k němuž se vztahují, dovolím si porušit obvyklou formu ještě jednou a skončím věnováním:

*Tyto svazky
připisuje s úctou
našemu skotskému Addisonovi*

HENRYMU MACKENZIEMU

*neznámý obdivovatel
jeho génia*

Walter Scott
Waverley
aneb Před šedesáti lety

Edice Světová próza v českých překladech

Překlad Hana Skoumalová

Ilustrace na obálce Volné zdroje

Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala **Městská knihovna v Praze**

Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání

Verze 1.0 z 27. 8. 2018

ISBN 978-80-7602-103-7 (epub)

ISBN 978-80-7602-104-4 (pdf)

ISBN 978-80-7602-105-1 (prc)

ISBN 978-80-7602-106-8 (html)